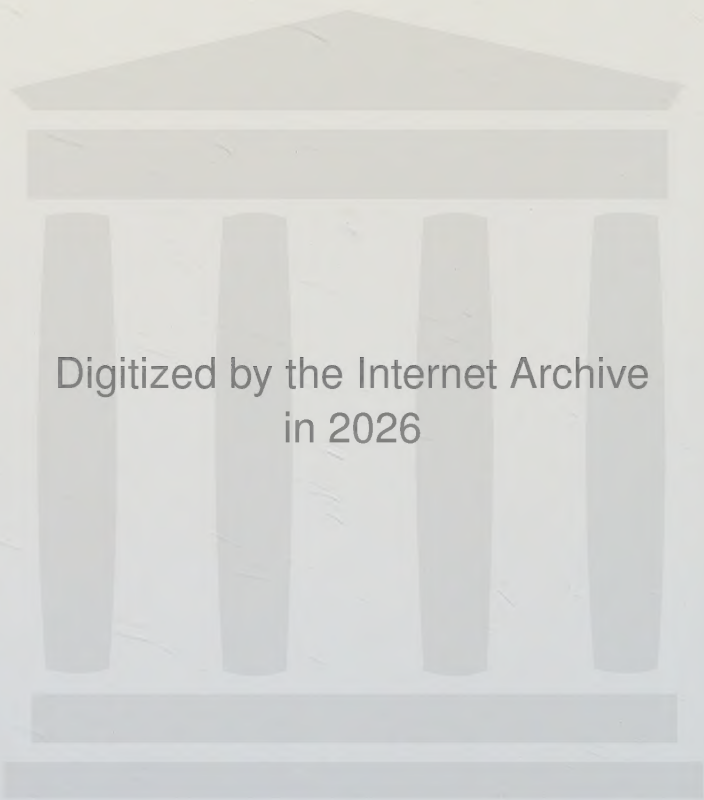

Digitized by the Internet Archive
in 2026

Wycliffe, John
111

IOHANNIS WYCLIF

DE CIVILI DOMINIO

LIBER TERTIUS.

WITH CRITICAL AND HISTORICAL NOTES

BY

DR IOHANN LOSERTH

PROFESSOR OF HISTORY IN THE UNIVERSITY OF GRAZ.

(ENGLISH SIDE-NOTES BY F. D. MATTHEW.)

VOL. III.

LONDON.

PUBLISHED FOR THE WYCLIF SOCIETY BY TRÜBNER & Co.

PATERNOSTER HOUSE, CHANCING CROSS ROAD,

1903.

JOHNSON REPRINT CORPORATION

NEW YORK AND LONDON

MINERVA, G.m.b.H.

FRANKFURT AM MAIN

BOSTON COLLEGE LIBRARY
CHESTNUT HILL, MASS.

JAN 1967

BR

75

.W8

v. 2, pt 3

374340

First reprinting, 1966

Printed in the United States of America

Preface.

As the third part of 'De Civili Dominio' is almost as long as the first and second together, and its size, if published in one volume, would be very considerably increased by the Indexes to vols. I, II and III, and the Introductions to vols. II and III. which it is customary to publish together with the work, the Committee of the Wyclif Society has decided that this third part is to appear in two volumes. I therefore reserve the Introductions and Indexes for the last volume, which is to come out next year.

Graz, October 1902.

J. Loserth.

Corrections.

Page 113 line 16 for *tatem, ex* read *tatem ex*.

"	115	"	25	"	usum	"	usum-
"	119	"	41	"	after	"	before
"	239	"	45	"	vita	"	vide
"	273	"	7	"	Paul	"	Paul whq.

CAPITULUM PRIMUM.

A Ut supradicta de lege Christi in genere plus luceant, Of orders.
oportet ordiri secundum aliam formam, tractando de
religione vel ordine.

5 Supponendum igitur est ex duobus ultimis capitulis All good ones
tercii huius quod sicut omnis bona lex Christi sic observe
omnis bonus ordo vel religio sit religio christiana; charity.
patet ex eo quod solum ordo observans caritatem est
bonus ordo, omnis huius est religio christiana, ergo sup-
10 posicio vera.

Et secundo, licet ordo et religio dicantur equivoce, An order is a
suppono quod ordo in proposito sit multitudo creaturarum number of
rationalium observantium secundum instructionem unius rational beings
capitis regulam capitis et hominum. Unde aliquis est keeping the
15 ordo parcialis et aliquis generalis, ut ordo a primo rule of a head.
capite usque ad novissimam personam illius ordinis in-
clusive; et sic ecclesia catholica, de qua duobus ultimis
capitulis tercii huius, continet in se omnem particularem
ordinem humani generis. Et miro modo caput cuiusunque
20 ordinis est Christus, ut declarat Apostolus Coloss. I, 18:
Ut sit, inquit, ipse in omnibus primatum tenens. Unde
vocatur *Abba*, id est *Pater*, Rom. VIII, 15: *in quo clā-*
mamus: Abba pater. Vocatur etiam *Prior* Joh. I, 15:
Post me venit vir qui ante me factus est, qui prior me
25 *erat*, id est, ante me, qui prior me dignitate, non tempore.

1^b Si | ergo fuit prior Baptista in dignitate, per idem est
prior cuiusunque alterius subprioris.

Unde Johannis XV, 18 animans discipulos ad suum
ordinem dicit: *Si mundus vos odit, scitote quia me priorem*
30 *vobis odio habuit.* Est enim minister tocius ordinis
christiani. Luc. XXII, 27 scribitur: *Ego autem in medio*

27. Cod.: *prior* deest. 28. Cod.: *discipulos*.

5 et 17. De Civili Dominio I, capp. XLIII et XLIV, p. 399 et
saepe alibi.

De Civili Dominio. III.

vestrum sum, sicut qui ministrat. Et Apostolus explanans expressius Rom. XV, 8: *Dico enim Jesum Christum ministrum fuisse circumcisionis.* Nam formam servi accepit secundum quam servivit omni ecclesie plus quam alius servire potuit; ideo merito minister, maior vel prior dicitur.

Religion is the form according to which every person of an order is said to be religious.

Tercio suppono quod religio ad propositum sit forma secundum quam persona ordinis dicitur *religiosa*.

Unde cum religio personarum quedam sit simplex et quedam aggregata, ut quelibet multitudo personarum cuiusvis ordinis, patet quod de religione proportionabiliter est dicendum. Potest autem forma religionis notari dupliciter: scilicet in habitu vel in actu. Actum autem religionis describit Jacobus primo capitulo sub hac forma: *Religio munda et immaculata aput Deum et patrem hec est: visitare pupillos et viduas, in tribulacione eorum et immaculatum se custodire ab hoc seculo.* Est enim conclusio huius sancti, ut patet II. capitulo, quod actus est dignior, utilior et nocior quam suus habitus. Ad quod allegat Gen. XV, 6: *Credidit Deo et reputatum est ei ad iusticiam. Videtis, inquit, quoniam ex operibus iustificatur homo et non ex fide tantum.* Cui non repugnat conclusio Apostoli Gal. III quod *ritus circumcisionis non per se iustificat sicut fides.* Nam habitu fidei est actus prestancior, licet habitus fidei infusus precedat actum et sit actu circumcisionali perfectior.

Unde Philosophus I, Ethicorum ponit felicitatem *actum non habitum.* Est ergo sententia sancti apostoli quod *religio sit servare iusticiam.* Cuius duo sunt membra, scilicet declinare a malo et bonum facere; cuius partem positivam beatus Jacobus pertinenter ad suam sententiam anteponit, licet pars privativa secundum ordinem Ps. XXXIII sit naturaliter prior sed dignitate posterior.

Vocando autem pupillos quoscunque regimine matris ecclesie quoad peccata anime destitutos et viduas per sonas viantes ratione sui peccati a sponso ecclesie viduatas, patet quod quicunque iuvat partem peccatricem ecclesie spirituali suffragio, *visitat pupillos et viduas in tribulacione eorum;* a quo quicunque in necessitate tam

14. Jacob. I, 27. 18. Jacob. II, 17 seqq. 21. Jacob. II, 24. 23. Recte: II, 16. 27. Aristoteles Ethica Nicomachea I, cap. VIII, IX.

instanti deficeret, *huius vana religio*, quia aliter Deum
 1^a suum inhonorificat, cum torperet ab edificancia matris
 sue. Seminare autem verbum Dei ad edificacionem
 ecclesie est authonomatice christiana religio.

To edify the
 Church by
 God's word is
 Christian
 religion.

5 Sed quia non sufficit bonum facere nisi quod bene
 fiat, quod non convenit nisi faciens immunis fuerit a
 peccato, ideo subicitur secunda descriptio partis: *et*
inmaculatum se custodire ab hoc seculo; sicut enim
 virtutes connexe sunt, sic peccata carnis, diaboli atque
 10 mundi. Quicumque ergo inmaculatus fuerit ab hoc seculo,
 est inmaculatus simpliciter a peccato.

Sed quia ad religiosum maxime spectat mundum
 relinquere, ideo signanter ponit Jacobus custodiam mun-
 dicie a peccato mundi, quod *est mater omnium malorum*
 15 *cupiditas*. Qui ergo preservat se ab illa et edificat quomodo-
 cunque ecclesiam, perficit religionem christianam
 pro statu vie et aliter non; quod si placet intelligere
 religionem christianam, ut dicit conversacionem comple-
 tam pro statu vie et statu patrie, tunc prima pars
 20 spectat ad meritoriam consolacionem membrorum ecclesie
 que ab hostibus invadentibus tribulantur.

The world
 from which we
 are to keep
 ourselves is the
 love of money.

Secunda pars spectat ad statum alterius seculi, quia
 quam diu sumus in hoc seculo, non sumus immunes
 simpliciter ab eius macula.

25 Ex istis igitur intelligatur perpetua et perfecta |
 2^a christiana religio tamquam ex materia et forma. Et
 patet quod habitus religionis inclinans ad complementum
 predicte iusticie quomodo loquitur Augustinus in
 De Vera Religione 1° capitulo: *Religio nichil aliud est,*
 30 *nisi cultus Dei*. Et X De Civitate Dei, I. capitulo dicit
 idem: *Est enim religio vera qua mediate anima unitur*
Deo a quo peccato originali vel alio se seiunxerat; quod
fit, dum baptismo vel penitencia Deo se religat. Et omnis
 talis religio est indivisibilis subiective in anima.

C Et patet in quantum christianus est ecclesie Christi
 utilior, in tantum est religio sua maior. Patet Luc.
 XXII, 27 ubi Christus docet quod quilibet discipulorum

1. *Vana*. Cod.: *varia*. 2. Cod.: *suadentibus*. 28. *iusticie*. Hic
 aliquot verba excidisse apparet.

14. I. Tim. VI, 10. 29. S. Augustini Opp. tom. I, 747
 (loosely quoted); rectius X, De Civ. Dei I. Opp. VII, 238: *religionem non esse nisi Dei cultum*. 31. S. Augustini Opp.
 tom. I, 787. Non cap. I, sed LV (112). Sic et Retract. I, cap. XIII.

Outward
observances
are not
religion.

suorum est eo *maior*, quo est ecclesie sue ministrativior: sic igitur religio christiana inchoans in baptismo et consummata in patria; codices aut habitus corporales vel ritus sensibiles non sunt christiana religio, licet sint quandoque per accidens eius signa.

Our first duty
is to them that
are of the
household of
faith.

Per hoc autem quod Apostolus singulariter dicit in *tribulacione eorum*, notatur quod domestici fidei qui uniuntur in matre ecclesia principaliter sint iuvandi. Unde non oportet ad complendum religionem Christi abire ad gentes, que foris sunt, cum subest tanta materia in hiis qui baptisati sunt christiani et post peccatis forcium hostium multipliciter tribulati.

Sunt ergo tres partes famose ordinis, scilicet seculares possessionati, regulares et fratres mendicantes, que membra aliqui sic distinguuntur: Seculares sunt religiosi paupertatem, castitatem et obedienciam matri ecclesie et non conventuali preposito profitentes, regulares vero sunt religiosi has tres particulas religionis conventuali preposito extra sacramenta ecclesie pro suo perpetuo profitentes.

Difference
between
possessioners
and friars.

Inter possessionatos vero et mendicantes videtur hec differencia, quod primi viventes monastice requirunt vel tolerant quod temporalia toti conversacioni sue sufficiencia secundum leges hominum eis adiaceant; mendicantes vero volentes striccius sequi Christum, profitentur *se non habere hic manentem civitatem* vel redditum, sed abdicant omnem civilem proprietatem, tam toti persone sui collegii quam cuilibet sue parti.

Men may be
religious
without being
monastics.

Nec dicat aliquis quod nulli conversantes in seculo preter vitam monasticam sunt religiosi, quia indubie si sint christiani observant Christo capiti predictam regulam christianam. Illa autem est optima religio. Unde in veteri testamento fuit iniunctum filiis Israhel observare mandata, cerimonias et iudicia Domini religione perpetua, ut patet Exod. XII, Levit. VIII, Num. XIX, Esdre VIII, Act. IX.

Monastic
religion did not
come.

Religio eciam quam describit beatus Jacobus con- venit sanctis apostolis cum omnibus ceteris Christi

1. Cod.: *ministrativior*. Lucae XXII, 27: *Namquis maior est, qui recumbit an qui ministrat*. Galat. VI, 10. 12. *forcium*; Cod.: *tercium*. 15. Cod.: *distinguunt*.

26. Hebr. XIII, 14.

fidelibus per quadringentos annos et amplius, antequam in till 400 years
fuit religio irregularis monastica introducta. after Christ.

Unde non est ratio, quin observantes regulam Christi, obediendo suis prepositis ut papis, episcopis et aliis sunt
5 vere religiosi, quia abbati primo secundum perfectissimam regulam religati. Unde in baptismo profitentur solem-
niter sancte matri ecclesie predictorum observanciam in abrenunciando dyabolo et pompis eius.

Est enim divisio immediata cuiuscunque hominis citra
10 Christum vel servire Christo vel dyabolo. Ideo dicit
D Math. XII, 30: *Qui non est mecum, contra me est*; servire vero dyabolo ex connexionione peccaminum est maculari quolibet trium generum peccatorum; ideo quilibet christianus in baptismo abrenunciando superbie vite,
15 que cum tribus filiabus est peccatum dyabolicum, profitetur solemniter obedienciam priori sui ordinis domino Jesu Christo.

Obedienciam enim directe istis peccatis opponitur, et cum illa obediencia non inest nisi assistente sancti-
20 monia quoad cibaria et actus venereos, patet quod oportet omnem christianum profiteri tam anime quam corporis castitatem.

Est igitur triplex castitas: virginalis, matronalis et
2^d con- | iugalis, vocando matronalem castitatem omnem
25 virtuosam continenciam extra virginitatem atque coniugium. Unde secundum Augustinum in De Bono Coniugali patriarche veteris testamenti casti habuerunt multas uxores quam plerique modernorum unam tantum; licet autem *obedienciam matrem virtutum* dicit Augustinus
30 ibidem *castimonia prepollere*, tamen mentis castitas est necessaria cuilibet christiano. Unde in De Bono Virginitatis: *Sicut nemo impudice utitur corpore nisi spiritu prius concepta nequicia, sic nemo pudiciam servat in corpore nisi spiritui prius insita castitate*. Oportet ergo quemlibet
35 christianum contra peccatum carnis quod est gula atque luxuria pudiciam profiteri Domino. Et ultra, cum *nemo potest simul servire Deo et mammoni*, patet quod oportet

Every Christian must be chaste in mind and body.

7. Cod.: cum predictorum. 31. Cod.: De deest.

23. Cf. Trialogum III, cap. 23, p. 208, Sermon. I, 109, II, 150.
26. S. Augustini Opp. tom. VI, p. 338. 30. Ibid. p. 336:
Obediencia bonum maius quam continencia. 32. De Sancta
Virginitate, ib. p. 344. 36. Matth. VI, 24.

He must be
poor.

omnem professorem christiane religionis profiteri priori
sui ordinis paupertatem. Unde Luc. XIV, 33 dicit Christus:
*Omnis ex vobis qui non renunciat omnibus que possidet,
non potest meus esse discipulus.* Quicumque ergo imperator,
rex vel dominus secularis, si non fuerit saltem in mortis 5
articulo pauper in animo, indubie non habet partem
cum Christo paupere conregnando: oportet ergo omnem
christianum profiteri contra peccatum mundi quod est
avaricia voluntariam paupertatem. Unde I. Cor. VI, 9
dicit Apostolus: *Nolite errare;* et post enumerat decem 10
vicia reducta ad incontinenciam, ad inobedienciam, 3^a
ad variciam; *que regnum Dei non possidebunt.* Hoc est
substantia illis peccatis finaliter irretita; oportet ergo
quemlibet christianum esse religiosum quoad observanciam
istorum trium. 15

Monks put
themselves
under a ruler.

Sed viventes vitam monasticam sub conventuali pre- E
posito dicuntur autonomatice religiosi. Distinguuntur
autem ab anacoretis et heremitis vel monachis non
conventualibus et a novitiis in hoc quod professi vivunt
socialiter sub uno ministro et socio eis preposito, ut eos 20
perpetuo conveniat ad observanciam legis Christi. Et in
comparacione ad seculares debet esse monastica, sicut
oratorium eorum dici debet monasterium.

Secular priests
may resign
office.

Differunt autem a secularibus collegiatis, a sacerdotibus
vicariis vel canonicis in collegio vel ecclesia cathedrali, 25
eo quod ipsi non profitentur regulam humanam suo
conventuali preposito, a qua non licet pro sua periodo
resilire; possunt enim gratis renuere vel resignare officium,
cum votum eorum non sit periodicum, sicut votum re-
ligiosorum preposito intrinseco professorum. Et sic primi 30
sunt filii Dei cari, secundi cariores et tercii filii carissimi,
quia imitatores Dei rectissimi, ambulantes in dilectione,
sicut Christus dilexit nos, sicut Apostolus precipit omnibus
christianis I. Cor. IV°.

Friars imitate
Christ most
closely.

Et hinc sumunt autonomatice nomen *Fratris*; licet 35
vero omnes christiani sint confratres, quia de Deo |
patre Christo et eadem matre ecclesia spiritualiter geniti, 3^b
tamen illis qui plus laborando religione Christi honorant
plus patrem Christum et matrem ecclesiam, plus sunt
fratres, quod modo de illis supponitur. 40

27. Cod.: *suo periodo.*

12. I. Cor. VI, 10.

Quoad sexum vero femineum non facio differenciam, quia religionis habitus consistit in interiori homine, in quo secundum Apostolum Gal. III, 28 *non est distincio maris a femina aput Deum*. Nec sollicitor circa differenciam religionum captam ex differencia subpriorum sub Christo, ex differencia vestimentorum vel aliorum rituum, que sunt accidentia ad observanciam legis Christi.

Contendunt autem magno spiritu, stomachantur non solum seculares sed regulares possessionati contra differenciam mendicandi, qua fratres distinguuntur ab aliis, suadendo quod sit tam scripture sacre contraria quam rationi scripture, quia Deuter. XV, 4 scribitur: *Omnino indigens et mendicus non erit inter vos*. Item Actuum IV, 34, 35, quando discipuli purissime tenebant religionem Christi, scribitur: *Nec quisquam egens erat inter illos*. Et sequitur pro causa: *Dividebatur autem singulis prout cuique opus erat*. Item Job XXIX, 2: *Quis michi tribuat, ut sim iuxta menses pristinos*, ubi patet quod iste sanctus opulenciam adoptavit.

Whether it is lawful to beg.

In illo dubio stat maior pars difficultatis in equivocationibus terminorum: quod quidam enim intelligunt mendicare | dupliciter, vel spiritualiter vel corporaliter. Omnis creatura vocalis orando Deum impetrans bonum quodcunque mendicat ipsum a Domino.

Sed ad propositum loquendo de mendicatione corporali respectu hominis dicitur quod mendicare est egenum ad relevamen sui elemosinam corporalem a proximo suo in nomine Domini expetere. Per hoc autem quod egenus petit, excluduntur discoli validi mendicantes, qui ociantes ab occupatione utili perturbant rempublicam. Per hoc quod petit *in nomine Domini*, notatur quod petit secundum rationem elemosine et non ex titulo humani debiti, nec alii petunt debita a suis firmariis, accomodatariis vel aliter obligatis humanitus.

Uterius notandum quod triplex potest esse talis petitio, scilicet vel innuitiva vel insinuativa vel declamativa; innuitiva quando sine vocibus egenus ostendit alteri propriam egenciam, ad finem quod alius pie ipsam relevet. Cum enim quelibet res dicit se ex XV De Trinitate capitulo V^o, quod tales realiter dicentes summam egenciam

Different kinds of begging.

31. Cod.: *Domini* deest.

38. *quod*; cod.: *quo*.

40. Cap. V. Hic verbum *sequitur* excidit.

indigenciam petunt elemosinam. Unde in quibusdam patriis egeni sine voce porrigunt manus. Et concordat Etymologies. huic actui quedam ethimologia huius termini *mendicare*, qua dicitur mendicare est omnem pauperem manu dicere suam egenciam. Unde mendicus dicitur quasi *mandicus*,⁵ vel consonancius mendicus dicitur quasi defectum suum dicens. *Mene* enim grece dicitur *defectus* latine,³¹ Christ begged. et illo modo non video quin Christus mendicavit, cum fuit summe pauper, ostendens se divitibus ad finem quod elemosinarie ipsum relevent, cum secundum Apostolum II. Cor. VIII, 9 *propter nos egenus et inops factus est*. Et sic potest intelligi de veritate sermonis illud Ps. XXXIX, 18 de Christo scriptum ad litteram: *Ego autem mendicus sum et pauper*, ut dicunt sancti concorditer. Et illud Ps. CVIII, 8: *Fiant dies eius pauci, et episcopatum eius accipiet alter*. Et sequitur: *Pro ipso tamen*, inquit propheta, *quod non est recordatus facere misericordiam et persecutus est inopem et mendicum*, id est Christum secundum glossam. Nec aliter video qua fronte beatus Bernhardus in quodam sermone super illud Luc. II: *Cum factus esset Jesus annorum duodecim*, simpliciter assereret quod *Christus mendicavit*; utrum autem mendicavit secundo modo vel tercio modo, non oportet nos esse sollicitos, quia certum est quod sepe inmiscuit cum sua egencia potestatem, iusticiam et debitum quoad Deum, ut in illo Luc. XIX, 5: *Zachee festinans descende, quia hodie in domo tua oportet me manere*. Fuit enim continue in unum simul dives et pauper. Dico ergo quod fratres possunt legitime et meritorie mendicare; probatur sic: possunt ex parvitate³⁰ ad avariciam, ex fervore dilectionis imitandi Christum non habere quitquam civiliter, vel ex caritate edificandi clericos nimis mundialiter sapientes relinquere omnes possessiones | civiles et predicando egere temporalibus^{4*} sine hoc quod aliquis eis gratis ministret, licet de lege evangelica debeat. Cum ergo stantibus istis possunt

It is lawful for friars to beg.

17. *tamen*; cod.: *tam*.
verbum deest.

29. Cod.: *dico ego*. 30. *parvitate*. Hic

3. Cf. Trialogum p. 341. 16. Ps. CVIII, 16, 17. 22. Sti. Bernhadi Sermones hunc locum non habent. Cf. De Triplici Vinculo Amoris. Pol. Works ed. Buddensieg I, 188. 26. Cf. Trialogum, p. 341.

ex caritate facto innuere, verbo insinuare vel sermone rogare proximos in opus elemosine suam egenciam relevare, sequitur quod possunt licite mendicare.

G Unde frequenter volvi et revolvi unde nos possessionati, We seculars, who enforce
5 habundantes, ociantes et multipliciter peccantes tam tithes by
rigide exigimus decimas per censuras et tamen negamus censures, may
fratribus medium humiliter petendi in nomine Domini, not deny friars
illud quod de iure divino est eis debitum propter caritativum evangelizandi ministerium, ut patet III huius the right to beg.
10 XLI° capitulo. Nam iste modus petendi plus sapit humilitatem et minus dominativam civilitatem in petente, plus prodest ministrantibus ex voluntaria dacione et plus est fundabilis ex sacra scriptura et probabili ratione. Sic enim ecclesia mendicavit in Paulo apostolo pro
15 sanctis in Jerusalem, ut patet Rom. XV, I. Cor. XVI, II. Cor. VIII et IX capitulis. Non enim exegit illas collectas ut humanitus debitas, sed de iure Christi probavit quod gratis dare debuerant, cum recipiunt a predictis sanctis prestancius suffragium spirituale, ut
20 patet I. Cor. IX.

Unde cum certum sit quod mundo divites plus egent meritorio ministerio operum misericordie, quibus gratis Rich gives
4^b distribuunt pauperibus quam econtra pau | peres ipsis gain more by
egent, quin pauperes elemosinarie possunt caritative alms than do
25 hortari eos ad perficiendum hoc meritum, sicut fecit the receivers.
Apostolus (ad opus enim caritativum possunt evangelici caritative exhortari meritorie) unde cum secundum inpinguantes mendicacionem ecclesia est meritorie mendica secundum partem, ut patet de Lazaro Luc. XVI et de
30 ceco Luc. VIII, et Christus in personis predictis loquitur in persona ecclesie, sequitur per idem quod mendicat secundum partem, et per consequens est licitum mendicare. Aliter enim non recitaret Christus in commendacionem Lazari quod erat mendicus; nec aliter diceret
35 Christus Act. XI, 29, 30: *discipuli autem prout quisque habebat proposuerunt singuli in ministerium mittere habitantibus in Judea fratribus; quod et fecerunt mittentes ad seniores per manus Barnabe et Sauli*. Ecce quod persona fidelium habencium cor unum secundum partes licite

23. Cod.: pau pauperes. 24. Cod.: egent quin. 25. Cod.: pffciendum.

9. De Civili Dominio I, 317. 34. Lucae XVI, 30.
39. Act. IV, 32.

mendicavit, Nec moveat quod vocat collectam *ministerium* et non superbe elemosinam ministrancium, quia in primitiva ecclesia crediderunt ministros Christi hoc debere de lege caritatis, modo quo loquitur Apostolus Act. XX, 35 dicens quod *laborantes active oportet suscipere infirmos*,⁵ sicut Christus loquitur Zacheo: *Hodie in domo tua oportet me manere*. Sancti ergo consencientes mendicationi dicunt quod fieri potest meritorie.

The Jewish law
against beggars
does not affect
Christians.

Quantum ad primam auctoritatem | patet quod est^{4c} partim morale et cerimoniale in parte non ligans in¹⁰ tempore gracie, cum Christus secundum Apostolum elegit *egenus et inops esse*, qui non potest legem solvere et cum indigens dicit maiorem quia interiorem egenciam, quod Judei non poterant prohibere, patet quod tempore legis nove, quando homines debent aspirare ad celestia¹⁵ dimissis bonis minimis, non obest sed convenit quod quantum ad illa sint ministri Christi inopes et egeni.

Unde reor quod hoc cerimoniale fuit figurativum, quod in tempore legis gracie non deberent aliqui esse in bonis spiritualibus indigentes, cum tantam et pro-²⁰porcionalem operam darent divites in bonis spiritualibus ad seminandum ea large et hylariter, sicut mundo divites fecerunt cum temporalibus veteris testamenti.

Unde vocando indigentem pauperem virtute qui intus^H eget bonis anime propter defectum bonorum fortune²⁵ que instrumentaliter iuarent ad virtutes, et intelligendo indigentem et mendicum copulatim in sensu composito, potest auctoritas intelligi de virtute sermonis pure moraliter, scilicet quod repugnat cuilibet religioni quod sit in ipsa omnino indigens et mendicus; sed non sequitur;³⁰ non debet in illo ordine omnino esse indigens et mendicus, ergo non | debet esse mendicus in illo ordine. Est eciam^{4t} pure morale quod nec sit indigens nec mendicus ex avaricia mundo divitum, ita quod mendicitas plus sonat in peccata divitum quam mendicantium. Unde avara³⁵ omissio comunicacionis temporalis et non indigentis caritativa mendicancia fuit prohibita.

Christ set the
example of
poverty.

Quantum ad secundam, patet quod non repugnat sed convenit legi Christi suos precipuos discipulos esse pauperes et egenos, cum Christus abbas noster fuit⁴⁰ huiusmodi. Verumtamen cum egens dicitur qui actualiter

eget sicut mundo ditissimi sunt egentes, patet quod illa egencia non excludit ab eis paupertatem sive inopiam, sed includit promptitudinem conversorum ad caritative ministrandum suis apostolis vite necessaria
 5 habundanter et ex alio latere communicationem caritativam, quando distribuebatur singulis prout cuilibet opus erat. Nunc autem est inequa distribucio bonorum ecclesie, cum possessionati indebite parciuntur ipsa inopibus et in se ipsis plus consumunt quam opus erat;
 10 propter quod necessitati sunt egere tam corporaliter quam spiritualiter; corporaliter, cum domini temporales eciam reges fingentes egenciam excoriant suos subditos
 5^a per collectas, et (quod detestabilius | est) prelati ecclesie ut pape et episcopi fingentes indigenciam extorquent
 15 subsidia atque solvenda; nec lex humana obligat nec divina, cum prodigalis ac voluptuosa patrimonii Christi consumpcio sit in causa, et (quod detestabilissimum est) religiosi possessionati ex falsissimo fundamento mendicant a papis et ab episcopis appropriaciones ecclesi-
 20 arum, a dominis secularibus mortificationes dominiorum, sophisticantes in persona sui collegii maximam paupertatem. Et ista grandis, valida ac monstruosa mendicacio perturbat totam ecclesiam, cum dicti mendicantes secundum beatum Bernhardum in fine libelli sui De Vita
 25 Monachorum sint de ordine illorum sanctorum patrum quos Paulus tam sepe commemorat. Unde super Cantica Sermone XXI dicit quod *quelibet talis est detestanda mendicacio, pauperum vero evangelicorum peticio est vere suorum bonorum accepcio, quia (ut dicit) avarus iniuste*
 30 *occupat quicquid habet, sed iusti sunt omnia*; cum ergo viciosa persona corpore valido et ecclesie infructuosa petit non sua, non in nomine Christi sed principis huius seculi, quomodo non est mendicacio talis Deo odibilis?

Improper
distribution of
the Church's
wealth.

Prelates'
extortions.

4. Cod.: caritatem. 8. Cod.: percuciantur. 17. et cod.: oportet.

24. Sti. Bernardi, De Vita Sol. ad fratres de Monte Dei Opp. (Ed. Paris. 1640), p. 1034: *Sed etiam in primitiva ecclesia pauperes illos sanctos, qui pro Christo rapinam bonorum suorum perpessi fuerant vel omnia reliquerant . . . quanta pietate sancti apostoli alendos a fidelibus procurabant . . . Paulus in suis epistolis manifeste demonstrat.* Cf. De Triplici Vinculo Amoris Pol. Works ed. Buddensieg I, 197. 27. Sti. Bernardi Sup. Cant. Serm. XXI, p. 620. Cf. et De Civili Dom. I, 2.

Wealth was
allowed under
the old law as
figurative of the
gifts of grace.

Begging, though
lawful, comes
of evil.

The friars may
degenerate and
beg wrongly.

Ad tertium patet quod contingit tempore utriusque 1
testamenti virtuosum habundare divitiis, sed tempore
veteris testamenti tanquam corporales et pueros voluit
Christus suos habundare temporalibus, | in figura bonorum 5^b
gracie amplioris. Tempore vero legis gracie quo sponsa 5
sua est etate ac discrecione maturior, voluit se et suos,
dimissa cura temporalium, ad varia bona gracie et glorie
aspirare. Unde beatus Job plus profuit in mendicitate
sua quam in opulencia ac mendicus Lazarus inopia
sua meruit beatitudinem *sepulto divite in inferno*, ut 10
patet Luc. XVI, 22. Sic plus profuit ecclesia tempore
paupertatis evangelice quam tempore puerilis habundantie
puerorum. Unde sicut fuit ex avaricia Judeorum quod
ille mendicus inter eos sic eguit, sic est ex avaricia et
specialiter ecclesiasticorum quod necesse est in ecclesia 15
esse evangelicos mendicantes. Illa enim mendicacio licet
sit licita est a malo; si enim non surrepsisset in clero
possessionato *radix omnium malorum cupiditas* tam se-
cularis domini quam temporalis lucri, Spiritus Sanctus
nunquam movisset sanctum Franciscum et alios ad 20
predicandum suis ac Christi discipulis taliter mendicare.
Quid, queso, plus retraheret nos possessionatos ab ambi-
cione temporalium et fastu seculi quam videndo fratres
nostros in ecclesia operosiores, a verisimili Deo accep-
tiores nec non in naturalibus tam persone quam generis 25
dignitate ad refellendum nostram dominativam superbiam
voluntarie mendicare. Non | ergo subsanemus fratres 5^c
propter nos passos talia, sed deploremus causam passionis
in nobis, que est vivendi ac docendi secundum regulam
Christi desidia et laboremus pro expurganda nostra 30
spurcicia.

Nec intendo dicere quod contingit fratres discolariter
mendicare; omnia enim que possunt tam bene quam
male fieri, ut elongantur a suo principio, peiorantur,
ut sicut in prima dotacione cum difficultate ad utilitatem 35
pauperum, ad deonustacionem divitum et laboriosum
eorum ministerium habentes in se ipsis parcum victum
et post in processu subversi sunt ad oppositum, sic
contingit evenire in ordine Mendicancium. Quandocunque

5. *gracie* before *ampliores*; cod. *ge.*; ib. *Verò*. Cod.: *uno*. 10. Cod.:
in infernum. 23. Cod.: *fastus*. 29. Cod.: *nocendi*.

enim mendicatur sine virtuosa indigencia mendicantis et utilitate donantis, est mendicatio viciosa; quod contingit, si numerus mendicantium sit quoad residuum ecclesie monstruosus, si ordo mendicantium sit in edificii et in instrumentis cibariis nimium sumptuosus, et
 5 tunc si occasione cupiditatis temporalium sit in officio edificandi ecclesiam ociosus, ut puta peccata non arguendo, non verbum virtutis seminando, sed verbis fabulosis, ludicris, falsis vel aliter infectis adulando vel populum
 10 viciando; *huiusmodi* itaque fratris secundum beatum Jacobum primo capitulo *vana est religio*. Caveat ergo
 5^d omnis christiana | religio ne declinet propter ceremonias introductas super evangelium ab edificatione ecclesie.

CAPITULUM SECUNDUM.

A Superest tractare si supra religionem Christi in scripturis sacris traditam licet fundare novam secundum
 15 tradicionem humanam superadditam, et (ut sermo fiat cercior) suppono quod religio christiana dicat simpliciter religionem quam Christus in evangelio expresse instituit
 20 sine conmixtione ceremonie humane posterius explicate. Alie autem religiones speciales vel private dicant religionem Christi superadditam a suis patronis et suis ritibus adinventis individuatum, ita quod licet religio christiana sit universalis communis omni religioni, sicut
 25 lex sua est communis omni legi ex XLIX tercio huius, tamen fiat restrictio religionis ad religionem Christi simplicem cuilibet alteri fundabiliter requisitam. Et tunc videtur quod non licet religionem novam superaddere; nam non licet legem novam superaddere; omnis religio
 30 est lex, ergo non licet religionem novam superaddere.

Assumptum declaratum est multipliciter ultimo capitulo huius tercio; cuius omnes rationes videntur procedere contra novas religiones sicut contra novas leges infundabiliter superadditas.

It is not lawful to add to Christ's religion a new religion of man's invention.

3. Cod.: *si quod*.
 23. Cod.: *individuatum*.

5. Cod.: *sumptuosus*.
 31. Cod.: *argumentum declaratum*.

16. Cod.: *traditis*.

11. Jac. I, 26. 18. Cf. Pol. Works (ed. Buddensieg) II, 527.
 25. Rectius XLIV, see De Civili Dominio I, p. 459, Capitulum XLIV probat quod lex Christi sine lege humana superaddita sufficit fundare religionem integram christianam. 32. Ibid.

Minor vero patet ex diffinitione legis sepius declarata, quod est veritas directiva hominis, ut debite serviat Deo suo.

New religions
cause discord
in the church.

Item, omnis ritus | dans occasionem ut fiat divisio 6^a
in ecclesia, est illicitus; huiusmodi videtur esse multitudo 5
religionum; ergo ipsa est illicita.

Ad sensum videtur expertis qui dicunt quod nedum fundatores gaudent in extraneis ordinum ritibus quos fundant, ut vel sic ex originali fundacione sui ordinis perpetuo sui nominis solemnitas celebretur, verum ipsi 10
religiosi inter se contendunt, dicentes quod ordo meus ex antiquitate, multitudine personarum, dignitate atque divitiis est ordine tuo perfeccior. Sic enim facta est contencio inter discipulos Jesu, *quis eorum videretur esse maior* Math. XXIX. Ymmo in nova ecclesia Corinthiorum 15
facta est ex patronorum prestancia dissensio, ut patet I. Cor. I, 11 et III, 3: *Cum*, inquit, *sit inter vos zelus et contencio, nonne carnales estis et secundum hominem ambulatis? Cum enim quis dicit: ego quidem sum Pauli, alius autem: ego sum Apollos, nonne homines estis et terrena* 20
sapientes? Requiritur enim ad religionem christianam omnia membra ordinis Christi confiteri se ministros et adiutores Christi qui solus est fundamentum primum et prior cuiuslibet ordinis christiani.

Unde quia Apostolus noluit esse prior novi ordinis, 25
gracias agit Deo quod neminem illorum baptizavit nisi Crispum et Gayum, ne quis, inquit, *dicat quod in nomine meo baptizati estis* I. Cor. I^o, 14, 15. Et iste | est sensus 6^b
illius Ps. CXXXVIII, 16: *Dies formabuntur et nemo in eis*; id est secundum expositionem communem: discipuli 30
Christi formabuntur ad illuminandum ecclesiam iuxta illud Ps. XVIII, 3: *Dies diei eructat verbum*. Hoc a capite ecclesie qui est Christus; a quo omnes salvandi dicuntur christiani, et nemo formabitur in eis, tanquam novo ordine nominatur unus Paulinus, alius Apollonius. 35

Sicut ergo ex talibus comparacionibus personalibus proprietariis tempore apostolorum orta sunt scismata et contenciones facientes divisiones in corpore Christi, sic et sepe post; cuius causa videtur quod confitemur nimis

10. Cod.: *solemnus*. 11. *meus*. Cod.: *nimis*. 23. *Christi*; adde: *esse*.

14. Recte: Lucae XXII, 24. 19. I. Cor. III, 3, 4. 26. Cf. De Fundatione Sectarum, Pol. Works I, 22.

proprietary priorem et patronum nostri ordinis citra Christum. Sic enim divisi sunt Greci et Judei a Romana ecclesia propter supereminenciam Petri super alios apostolos et inobedienciam.

- 5 Contra: omnes confitemur nos esse immediate Christi discipulos et christianitatem, quemcunque patronum citra
 B Christum habuerimus, nobis sufficere ad salutem. Unde fideles elegerunt vocari in primitiva ecclesia christiani, ut patet Act. XI, 26: *Primum*, inquit, *cognominabantur*
 10 *Anthiochie discipuli christiani*. Non autem vocati sunt Jesuani, quia Christus est *ratione unctus pre regibus et prophetis*, licet Messie athonomatice conveniat qui omnes
 15 poralium usque ad esibilia que sunt *barba* summi pontificis, ut dicitur Ps. CXXXII, 2. Jesu autem est proprium nomen abbatis nostri qui nos non salvat, nisi servemus religionem nostram; ideo ne proprietati intendamus et ne de nostra confirmacione presumamus, non dicimur
 20 *Jesuani*, sed ut gratiam habitam cognoscamus ac in omnibus communicemus, dicimur *Christiani*, vere non equivoce.

Why we are called Christians and not Jesuans.

- Item, omnes private observancie religionum preter illas in scriptura sacra fundatas difficultant ad observanciam mandatorum, ergo sunt illicite. Argumentum patet ex tribus malis que experimentatoribus debent ex eis in maiori parte contingere; contingit enim quod intrantes religiones huiusmodi exponant se periculo mortis corporis et anime, temptando Deum quod sic ostendunt:
 30 Evenit nonnunquam, ut patet ex cronicis, quod totus conventus vel maior eius pars conspiret in mortem sui prepositi per intoxicacionem vel alia nephanda media; sed (quod infinitum plus timendum est) contra multos conventus inveterata malicia anathematisatos; intoxicare
 35 spiritualiter conversantes veneno basiliscino superbie qui solo flatu et visu inter | ficit, invidia aspidis que visu debili cito in temporibus prosequitur oblique, auditu

All private rites stand in the way of keeping the commandments.

11. *pre* deest in Cod. Addidi ex Psalmo XLIV, 8. 13. Cod.: *habilitantes*. 21. *vere*; cod.: *ut* = *utinam*. 25. *Argumentum*. Rectius: *Assumptum*. 33. Cod.: *contra*; ita cod.

2. Cf. De Christo et suo adversario Antichristo. Pol. Works II, 672. 11. Cf. De Ecclesia, p. 400. 13. Ps. CXXXII, 1. 25. Cf. Wyclif, De Perfectione Statuum. Pol. Works II, 468.

The capital sins reign in cloister life. quem inficit ira buffonum quorum natura plus contrariatur humano generi, accidia venenosorum latitancium, avaricia araneorum, gula serpensium et luxuria vipere que matrem gignentem interficit in mamona superbie, felle invidie, frenesi ire, fastidio accidie, siccitate avaricie, 5 canino appetitu gule et scabie luxurie: tot ergo morbi spiritualiter infectivi regnant in claustralibus sicut fertur. Quis ergo exponeret se indissolubili consorcio talis collegii, cum infinitum plus foret detestabile quam fede proporcionaliter corporee maculantes, sicut patet ex bonis 10 et malis anime, que bona et mala corporis incomparabiliter antecellunt? Omnia itaque ista mala liberius potest aufugere, qui in religione christiana sub divo militat potens cum discipulis instructis a Christo Math. X, 23, *cum persequitur eum in una civitate se salvare 15 fugiendo in aliam.*

The member of a convent cannot fulfil the duty of rebuking sin. Ex isto generali malo quotlibet mala pullulant, ut puta secundum quod in ordine quis gratis . . . inhabitat se ad obedienciam mandatorum. Nam post professionem religionis propter concathenacionem non audebit suos 20 socios fraterne | corripere peccata *dicendo ecclesie*, ut 7^a Christus precipit Math. XVIII, 15 sed miserabiliter timore servili peccatis eorum consensciens, cece precipitat se cum illis. Et quoad correccionem ab extrinseco sepe evenit, quod volens dicere principibus ecclesiasticis et secularibus 25 peccata sua ex caritate fraterna ad edificacionem ecclesie mandabitur sub pena obediencie reticere et dissensciens in carcerem retrudetur, vel quia extrinseci foveant eos in suis maliciis vel quia ex tali correccione denudarentur eorum peccata, cum sint in dampnacione consimili, vel 30 tercio quia propter exasperacionem extraneorum subtraherentur ab eis bona fortune mobilia, et (quod plus timent licet serviliter) favor et fama seculi.

Tercium vero malum quod sepe evenit sic professis C est indiscreta oneracio cerimoniarum, sicut creditur quod 35 quitquid prepositus preceperit ex obediencia est implendum, et sic ex isto fuco pretenso quidam declinant a mandatis Domini circa inutilia vel minus utilia occupati, quidam ex pretensa obediencia contra religionem Christi

9. *fede*. Hic locus corruptus est. 18. *quis gratis*. Hic verbum deest (moratur?) 21. Cod.: *superne corripere*; ib. *peccata*. Cod.: *privatas*.

37. Cf. De Perfect. Statuum, Pol. Works II, 468.

implicant se esse cum mundo, et quidam ad tantum cecati sunt quod putant ceremonias humanas tantum vel plus obligare subditos ut precepta; et sic ritum
 7^b observancia subtrahit ab observancia | mandatorum. Nam
 5 plerique subditi plus timent offendere quam hoc quod dicit dominus. Cum ergo Christus sit caput in medio cuiuscunque ecclesie per se sufficiens cum suis legibus ad regendum, superfluit alium priorem vel caput statuere, potissime cum illud caput habere primatum iurisdicio-
 10 nalem sit periculosa stulticia (ut dicit Crisostomus In Imperfecto Omelia XXVIII) et membris submittere se regimini cuiuscunque pretensi capitis non est magna prudentia, et tercio ut plurimum communitas talis ex in-
 15 proporcione sui et sibi adiacencium ad residua membra ecclesie dampnificat rempublicam.

In illa materia concedendum est expedire ecclesie ut sint religiones huiusmodi private, ut regina mater ecclesia incedat in *fimbriis aureis circumdata varietate*. Aliter enim filii prophetarum tempore Samuelis et Helisei non
 20 licenter in religione convenissent. Quod videtur esse contra scripturam I. Reg. X et IV Reg. XXVI (ut ait Jeronimus epistola LXII); nec aliter Saducei, Pharisei et Essei tempore Christi ex Johannis IV et XX suo ordine meruissent, cum tamen constat multos
 25 ex eis fuisse sanctos, ut patet de Nicodemo Johannis IV et XX. Ymmo videtur Apostolum fuisse istius ordinis, cum Act. XXVI, 5 dicit: *secundum certissimam sectam nostre religionis vixi phariseus*; ymmo quibusdam videtur
 7^c quod Christus | fuit de ista secta et quod mulier Sama-
 30 ritana cognovit ex fimbriarum suarum magnitudine quod fuit Judeus Joh. IV. Sed quomodocunque sit de hoc, certum est quod Christus fuit divisus a communi conversatione plebis et secundum religionem suam observans plurima que servaverant pharisei, sed et post apostolos
 35 quot gloriosi viri erant et sunt de ordine sanctorum Augustini, Benedicti, Dominici et Francisci ad magnam edificacionem ecclesie difficile est narrare.

Suppono ergo quod loquamur de istis privatis ordinibus et religione christiana ut supra; ponam sex conclusiones

Private orders said to be an adornment of the Church.

Six conclusions.

4. Cod.: *observanciam subtrahet.* 24. Cod.: *ymmo videtur suo.*

r1. S. Chrysostomi Opp. tom. VI, 119. 18. Psalm, XLIV, 14, 15. 21. Cf. De Triplici Vinculo Amoris Pol. Works I, 174. De Civili Dominio. III.

Only the sloth
of Christians
makes private
orders
necessary.

pro ista materia; prima: nisi fuisset christianorum desidia, non oportuisset sectas privatorum ordinum introduci.

Patet ex hoc quod regula Christi secundum formam ab ipso traditam suffecisset; sic enim suffecit Christo 5 et suis discipulis per trecentos nonaginta quinque annos usque ad tempus Augustini, post quem fluxerunt centum triginta quinque anni usque ad fundacionem ordinis beati Benedicti qui congregavit monachos prius in heremo secundum regulam Christi devocius contemplantes et 10 peccata sua ac populi deplorantes. Nam tempore illo *tepuir caritas multorum*, ecclesia secundum plurimum secularibus desideriis involuta, ideo necesse fuit communitatem oriri que deserens mundum ut Christi | discipuli 7^d animet residuum ecclesie ad observanciam legis Christi 15 sed ipsis declinantibus a religione ad seculum infra sexcentos sexaginta octo annos necesse fuit Spiritum Sanctum fratres de ordine Dominici et Francisci statuere ad edificacionem ecclesie; quod si illi irreligiose declinent ad seculum, necesse est sponsum ecclesie suscitare catho- 20 licos qui servant legem evangelicam sicut prius; quod copiosius fiet post mortem Antichristi, ut elicitur ex Danielis XII capitulo. Nam cognita versucia Antichristi D extincti redibunt superstites unanimiter ad ordinem Christi, ut videtur Augustinus sentire in epistola ad 25 Hesichium. Unde Petrus Comestor magnus cronicator et profundus theologus in sermone de beato Augustino qui sic incipit: *Filia, etsi oblita fuerit mater filii uteri sui, ego non obliviscar tui*, sic loquitur canonicis regularibus: *hec natura vobis bene conveniunt et Augustino* 30 *vestro doctore et institutore*; Vester, inquit, fuit institutor, sed non primarius doctor, apostoli namque vestri primitivi doctores fuerunt, qui fideles venientes perfeccione vestre regule docuerunt et quosdam clericos quos pauperes Jerusalem nominabant vestram regulam docuerunt, quibus 35 nichil erat proprium sed erant illis omnia communia; post mortem vero apostolorum | usque ad tempus sancti 8^a Augustini sopita fuit illa apostolorum regularis doctrina;

12. Matth. XXIV, 12. 26. Ep. LXXVIII de die supremo mundi non inquirendo deque hebdomadibus Danielis. Opp. tom. II, 182. 28. Hunc locum in sermonibus Petri in festo S. Augustini non inveni. Cf. J. Wyclif, De Perfectione Statuum, Pol. Works II, 454.

quam ipse sicut secundarius instructor non sicut primarius doctor suscitavit, plures clericos sub eadem forma vivendi in uno monasterio instituens, quorum religionem proprio caractere a ceteris distinxit.

- 5 Ecce magnus doctor asserit quod eadem est regula
atque religio secundum quam vivunt religiosi moderni
et secundum quam vixerunt apostoli et sancti eis sociati.
Cui sentencie si adiunxeris dictum beati Bernhardi IV
huius capitulo VI recitatum, manifestum est quod cano-
10 nici, monachi et similiter omnes clerici sunt eiusdem
religionis sed distinguuntur secundum privatos ritus ad
quos se obligant; quos doctor vocat caracteres. *Sunt,*
inquit, quidam monachi, quidam heremite, quidam ana-
chorete, quorum unusquisque habet characterem proprium.
15 Sed Augustinus canonicis dedit characterem mediocritatis,
qui distinguuntur a ceteris religiosis; hanc commendarunt
plurimi gencium, dicentes mediocritatem esse auream,
quia non habet austeritatem nec superfluitatem. Non
enim nobis precipitur ut vilioribus pannis utamur, ut
20 in lectis vilioribus cubemus, ut grossioribus cibis ves-
camur vel modum excedamus in capillorum tonsuris, ut
8^b ultra modum inmoremur officiis divinis; nec precipitur
ut induamur nobilioribus et iaceamus in lectis mollioribus
nec ut vescamur cibis delicacioribus, sed ut semper
25 cum mediocritate incedamus. Nam nimia austeritas parit
superbiam et intemperanciam, superfluitas luxuriam sed
mediocritas perseveranciam.

Ex istis colligitur dicta conclusio, cum ritus privati
non habent excusacionem, nisi de quanto limitant ad
30 observanciam ordinis christiani.

Et quantum ad obiectus factos non plus concluditur
nisi quod non sunt indiscrete privati ordines statuendi
et quod apostatantes a sanctis ordinibus possunt in-
ficere ecclesiam stante regule sanctitate, ideo debent de
35 numeratis periculis precavere diligencius.

E Secunda conclusio: Nulli privati ritus preter ritus eos
qui in evangelio fundantur implicite constituunt novum
ordinem laude dignum. Probatur sic: Omnis lex humana
No laws but those drawn from the gospel can make a good order.

17. auream. In marg. correxit: amandam. 23. nobilioribus ita cod.
ib cod.: iacemus. 38. Cod.: sic deest.

8. De Civili Dominio II, p. 53—56. Sti. Bernardi Apologia
ad Guilelmum abbatem Opp. 1129.

laudabilis (ex ultimo tercii huius) fundatur in evangelio, ergo conclusio.

Similiter, regula religionis quam Christus instituit est perfectissima possibilis, ergo si fuerit extranea superaddita, est prophana; non enim potest esse inpertinens 5 ex XLII capitulo III huius.

Similiter, nulla tradicio humana est licita, nisi de quanto facilitat ad observanciam legis Christi (ex XLII capitulo III huius); omnis lex vel ritus sic facilitans fundatur in evangelio, ergo conclusio. 10

Similiter, secundum beatum | Bernhardum in fine 8° libelli De Correccione Monachorum *eadem est regula et religio monachorum* et per idem omnium fratrum canonicorum et fratrum.

Similiter, vel differunt isti ordines inter se specificè 15 secundum observanciam legis Christi vel secundum observanciam tradicionis humane; primo modo, cum hoc sit commune cuilibet christiano; si secundo modo, tunc quilibet ritus humanitus adinventus a communitate acceptus statueret distinctum ordinem in specie et per 20 consequens albi monachi et magistri causarent ordinem distinctum in specie, et (quod plus est) cum omnes abbatie nigrorum monachorum variant in modo celebrandi divinum officium et variis ritibus, sequeretur quod genus eorum contineret sub se quotlibet species. 25

Pope's
dispensing
power.

Similiter, signo canonicorum regularium et monachorum per A et B, et pono quod papa tantum dispenset cum ipsis, reducendo ipsos ad concordanciam quantum potest et quero si in fine distinguantur in specie vel non. Si non, cum non possunt variari a specie in specie, 30 oportet quod in principio erant eiusdem speciei, si sic, tunc differentia specifica, cum non potest capi ex lege Christi, caperetur ex ritu humanitus superaddito, et cum ultima forma sit perfeccior quam forma cui est superaddita, sequitur quod ordinacio humanitus | ad- 8^d inventa sit perfeccior quam divina; consequens impossibile, cum ergo stat papam dispensare cum omni voto

17. Cod.: modo deest. 26 Cod.: signa; adde: ordines.

1. De Civ. Domini I, p. 394. 8. Ibidem p. 335. 12. Sti. Bernardi De Praecepto et Dispensatione cap. XX: *Haec profecto huius temporis omnibus ferme monachis communis professio est* etc. . . . Opp. p. 938. Cf. Wyclif, Pol. Works II, 454.

vel ordinatione humana citra mandatum Dei, videtur quod stat papam dispensare cum A et B usque ad mandata Dei, potissime cum in illorum observancia stat tota religionis perfectio.

5 Similiter, nec in vestimentorum varietate nec in corporali observancia nec in voto ad ista stat habitus religionis, cum sit subiective in anima, sed quoad cultum anime stat monachum et canonicum esse simillimos, ergo et totum ordinem. Si enim vestimentorum varietas facit
 10 monachos, tunc foret ordo Bernhardi alius in specie ab ordine beati Benedicti, ymmo depositis vel mutatis vestibus variaretur proportionaliter ut periret ordo, et cum quantacunque irreligiositate cum habitis vestibus staret ordo, quod dementis est dicere. Et eadem est
 15 consideracio de esu et labore corporali et abstinencia a carnibus; manent perfecte in eodem ordine. Aliter enim religio que est virtus animi addi et auferri posset religioso invito quod est bonorum gracie. Et patet quod nullus ritus corporeus est religio vel pars eius, licet
 20 sit signum et causa per accidens. Et per idem sequitur quod votum sive professio ad illos ritus non est de esse illius ordinis, eo quod facta ex causa rationabili |
 25 dispensacione illorum rituum, dispensari potest consequenter cum professione vel iuramento stante eodem ordine, si ordo non dicit aggregatum per accidens.

F Similiter, plus differunt fratres et possessionati quam dicti possessionati sed ipsi non obstantibus illis differentiis possunt esse eiusdem ordinis, nedum in specie sed in numero, ergo multo magis et alii. Minor primo
 30 videtur ex hoc quod sicut omnes christiani sunt idem ordo in numero, sic etiam particulares religiones sunt eadem religio in numero; et cum religio consistit in anima, patet quod stat fratres et possessionatos esse religionis simillime.

35 Similiter, quocunque ordine possessionatorum insignato stat ipsum cum gaudio suscipere carenciam bonorum fortune, sic quod stante eodem ordine necessitatus sit cum ceco et Lazaro mendicare, quo facto non foret inter ipsum et ordinem mendicantium specifica distinccio;
 40 ergo nec in principio, sicut enim stat possessionatos

Religion is an affair of the soul, not of dress or rites.

Mendicancy makes no essential difference.

23. In columnis a et b folii noni multae litterae deterrent legi haud possunt. 35. Solummodo litterae *possessionat* legere potes. 36. *carenciam*; haud certe legendum.

habere ex titulo elemosine bona fortune pro suo perpetuo sic et fratres, et absit quod essentia ordinis possessionatorum forent secularia dominia vel quicquam civilis.

Degres of holiness do not make a distinction of order,

Similiter, quecunque persona de ordine possessiona-⁵ torum signata fuit, stat ipsam stante ordine esse fratrem religiosiorem et alios minus religiosos. Sed cum magis | et minus non variant speciem, sequitur quod inter eos ⁹^b non est religionis specifica distincio. Nam crescente religione Petri canonici successive fuerit Paulo fratre ¹⁰ religiosior, pro certo instanti forent eque religiosi, quomodo ergo non eiusdem ordinis sint religione plus similes? ymmo cum tota religio sit bona moris in anima et omnes virtutum maneries sint connexe, quomodo non omnes virtuosus sunt eiusdem ordinis? Est enim persona ¹⁵ eo religiosior quo in cultu Dei diligencior; nec ritus nec signa extrinseca mutant ordinem, cum in eodem ordine stat esse activos et contemplativos evangelicos sacramenta ministrantes et sic de quantumlibet diversis officiis. Unde stulticia est tam ex parte variancium quam ²⁰ ex parte iudicantium quod iudicatur ordinis specifica distincio penes distincionem habitus corporalis. Quisque igitur conversans in seculo evangelico pauperior et mente humilior est verius frater Minor; et ita de aliis ordinibus ac de quacunque religione sensibili stat esse ²⁵ fratres carissimos, quia quicunque renunciaverit perfectius mundo, sequendo Christum, est frater carior; cuius signum probabile sed non demonstrabile est habitus corporalis. Unde omnes perfecte | pauperes contemplativos ⁹^c complentes sancte predicationis officium voco autonomatice *fratres et filios Dei karissimos*; activos autem renunciantes civilitati voco *filios cariores* respectu pole-³⁰ ticorum et laycos circa mundalia occupatos voco *filios Dei caros*: et hii sunt ut plurimum fratres religiosi et possessionati et seculares. ³⁵

since there are good and bad men in all conditions.

Contingit tamen in quolibet eorum illorum trium statuum reperire hos tres gradus filiorum Dei et virorum Belial secundum gradus eis opposcentes, quia ritus vel cerimonie humiles non per se faciunt Dei filios, sed observancia legis Christi. Unde distincio eorum priva- G

4. *civilis* i. e. *dominii*.

13. *moris*; ita cod.

22, 23. Cod.: *quique igitur*.

humile.

5. Cod.: *quacunque*.

19. Cod.: *quamlibet*.

31. Cod.: *activos autem qui*.

7. Cod.: *religiosum*.

21. *iudicare* in cod.

39. Cod.:

torum ordinum sic capitur: primo notatur religio christiana ut basis, ad quam observandam institutor secundarius superaddit rationabiles ritus, et omnis profitens aut solemniter vovens se servare illos ritus acceptos a fratribus est religiosus illius privati ordinis, et sic accidentale ordinis sumitur pro essenciali, sicut Aristoteles in 11° Phisicorum ex generatione musice dicit, quod homo musicus generatur. Et sic non video, quin private domus sunt distinctorum in specie ordinum privatorum, de hoc erit sermo planior posterius.

Ex istis tercio videtur quod nichil est essenciale alicui ordini nisi declinatio a peccato et conversio | sacio virtuosa. Nam stantibus illis servatur ordo, cum impossibile sit religionem infringere nisi per inobedienciam vel peccatum, et illis dissolutis ordo dirumpitur, ergo solum iste condiciones sunt ordini essenciales. Nam quocunque alio potest fieri dispensacio stante eodem ordine, quia aliter liceret sine peccato apostatare ab ordine, ut si Petrus professus ad ordinem canonicorum, vivens striccius quam mediocritas in qua consistit ordo suus, dirumpit ordinum priorum licenciam, tunc apostatat. Sed patet quod non peccat; ideo oportet quod maneant in eodem ordine tam infirmus quam fortis quicunque mandatum servaverit. Ex quo videtur, cum cuilibet ordini sint due partes essenciales, quod omnis religiosus peccans mortaliter apostatat a suo ordine et per consequens tota communitate sic peccante perit ordo.

All that is essential to every order is good life.

Ex quo patet quod non omnes nominati discipuli dati ordinis sunt religiosi eiusdem ordinis; quilibet enim recidivacio christiani est apostasia, modo quo loquitur Ecclesiast. XIX, 2: *Vinum et mulieres faciunt apostatare sapientes*. Unde in canone III, questione IV *Omnes transgressores sponte legis eiusque violatores apostate nominantur*. Cum ergo omnis peccans mortaliter offendit in totam legem iuxta beatum Jacobum, sequitur quod omnis peccans mortaliter | ab ordine christiano apostatat. Est

No one living in mortal sin is a truly member of an order.

20. *consistit*; hic locus corruptus esse videtur. Aliquot verba exciderunt.

21. *licenciam*; sic in cod. Rectius: *et licenciam* sive *quia licenciam*.

6. Cf. Aristoteles, Natur. Ausc. lib. I, cap. VII. 32. In decret. sup. mem. Causa III, quaest. IV *Omnes* hic locus non extat. Rectius *A nobis* in Decret. Greg. lib. V, tit. IX, Cap. V. Sed et hoc loco verba supra memorata non invenies. 34. Jac. II, 10.

enim inobediens et rebellis cum primo angelo apostata capiti suo Christo; et confirmari potest ex hoc quod secundum Augustinum in De Vita et Moribus Clericorum sermone I *clericus duas res professus est: sanctitatem et communiter vivendi societatem, a qua si ceciderit di-* 5 *midius et ipse cecidit*, ergo multo magis si ceciderit a sanctitate, quod evidencius sequitur de claustrali.

Ex istis videtur correlarie sequi, quod domus religiosa, dum est in mortali, iniuste occupat quicquid habet, nam apostatat a religione. Sed tantum illi ordini vel persone 10 eiusdem ordinis concessa sunt hec temporalia, ergo nichil ad illam personam de illis bonis commissa apostasia. Si enim apostata egressus ordinem colliget redditus eiusdem ordinis prodigaliter expendendos non fratribus eiusdem ordinis, quis nesciret quin iniuste faceret, ymmo 15 religiosus alterius ordinis existens in gracia iniuriaretur colligendo bona priori ordini appropriata, ergo multo magis apostata, specialiter cum bona eiusdem ordinis debent esse fratribus suis communia et ab apostatis tanquam proditoribus ordinis maxime aliena. 20

Any one
committing
mortal sin
apostatizes.

Et quod aliud sit verum, scilicet quod omnis religiosus H peccans mortaliter apostatat, patet supra, et confirmari potest tripliciter, primo eo quod apostatat a religione christiana, | tum quia debuit esse christianus, ut patet 10^b ex dictis capitulo . . . quarti huius; et per consequens 25 apostatat a religione que requirit religionem christianam ut fundamentum, tum etiam quia retrocedit ab observancia mandatorum que est indispensabiliter obligans quemlibet christianum. Secundo patet idem ex hoc quod omnis sic peccans solvit obedienciam, paupertatem et 30 castitatem que sunt essentialia cuiuscunque ordinis, ergo perdit religionem tam quoad actum virtuosum quam habitum.

Assumptum patet, eo quod si quis inobediens fit Deo paupertas spiritus exulat et adulter pessimus super 35 sponsum Christum introducit eo quod tam virtutes quam vicia sunt connexa.

4. Cod.: *Sermone secunde* vid. infra. 6. Cod.: *a* twice. 10. Cod.: *tamen*. 12. *commissa* adde *est*. 34. *Assumptum*. In cod.: *Argumentum*; ib. Cod.: *si quis* deest. Addidi ex Wyclifs De rel. priv. II Pol. Works II, 528. 35. Cod.: *exulavit*.

3. Sti. Augustini Sermo CCCLVI, De Vita et Moribus Clericorum Opp. tom. V, 1384. 25. Id est De Civili Dominio, tom. II.

Tercio patet idem ex hoc quod stante religione cum mortali peccato non superest, in quo peccat obediencie cum ritibus extrinsecis, sed ista stant cum notoriis apostatis sicut character indelebilis stat cum infidelissimo perverso. Ideo manifestum est quod ordo vel religio (in quantum huiusmodi) dicit virtutem; quod patet ex diffinitione religionis declarata superius. Cui sensui alludit Christus Math. XXIII, 27 comparans phariseos false pretendentes se esse religiosos *sepulcris mortuorum* et Apostolus Act. XXIII, 3 vocat principem sacerdotum *parietem dealbatum*.

Ex istis sequitur tercio quod nullus sit prior vel cuiusunque dignitatis in ordine christiano dum fuerit in mortali, quia gracia est fundamentum cuiusunque ordinis. Unde Bernhardus libro tercio ad Eugenium papam alloquitur eum, dicendo quales curiales scilicet habebit et quales respuet et primo ad clericos enormes: *Leva, inquit, oculos tuos et vide si clerici non eque ut prius fissura enormis pene inguina nudat. Unde solent dicere: Num de vestibis cura est Deo et non magis de moribus? At forma hec vestium deformitatis mencium ac morum indicium est. Quid sibi vult quod clerici aliud esse aliud videri volunt? Illud quidem ex ypocrisi est duplex iniquitas, nempe habitu milites, questu clericos ac neutrum exhibent; nam neque pugnant ut milites neque evangelizant ut clerici. Cuius igitur ordinis sunt? Cum utriusque esse cupiunt, utrumque deserunt et confundunt. Si unusquisque resurget in suo ordine, in quo isti? Cum qui sine ordine peccaverunt, sine ordine peribunt. Aut si Deus summe sapiens credi debeat a summo usque deorsum nichil inordinate relinquere, vereor non alibi illos ordinandos quam ubi nullus ordo sed sempiternus horror inhabitat.*

I Ex istis dictis huius sancti patet quod deficient ab ordine religionis christiane. Et patet ex supradictis de connexionione virtutum, cum religio sit virtus qua servitur Deo. Unde IX De Civitate Dei XXIV: *Quamvis*, inquit

No one in mortal sin can hold any office in an order.

2. peccat. Hic aliquot verba exciderunt. 3. ista; sic cod. 19. Cod.: *ingenua*; ib. *nudat* deest. 20. Num. Cod.: *Summo*. 23. In textu S. Bernardi hic locus sic habetur: *Id quidem minus castum minusque sincerum. Nempe habitus* . . . 29. Cod.: *Sive autem*. Correxì e textu S. Bernardi. 34. Cod.: *deficientes*. 37. Cod.: *Dei* deest.

18. Divi Bernardi De Consideratione III, cap. V, p. 883, 37. Recte XIX De Civ. Dei, cap. XXV, Opp. tom. VII, 570.

Augustinus, *videatur animus corpori et ratio viciis laudabiliter imperare, si Deo animus et ratio ipsa non servit, sicut sibi est serviendum, Deus ipse precepit, nullo modo anima corpori viciisque ratio imperat. Nam qualis carnis atque viciorum mens potest esse domina si Dei nescia*⁵
*nec eius imperio subiugata sed viciosissimis demonibus corruptentibus sit prostituta? Proinde virtutes quas habere sibi videtur per quas imperat corpori et viciis, ad quodlibet adipiscendum vel tenendum retulerit nisi ad Deum, eciam ipse potius vicia sunt quam virtutes. Nam licet*¹⁰
*a quibusdam tunc vere atque honeste putentur esse virtutes, cum referuntur ad se ipsas nec propter aliud expetuntur tunc eciam tam inflata atque superbe sunt: et ideo non virtutes sed vicia sunt iudicande. Sicut enim non est a carne sed super carnem quod carnem facit vivere, sic*¹⁵
non est ab homine sed super hominem et quod ipsum facit virtuose vivere.

Ex istis dictis huius sancti patet primo connexio virtutum, ut dictum est Joh. IX capitulo; patet secundo quod assistente quacunque culpa deest virtus, licet bona²⁰ consuetudo infuerit, patet tercio quod viciosus nulli pro tunc simpliciter dominatur, et patet quarto quod omnis religio ad ipsum principaliter referenda sit; quod | si¹¹
 deest fieri virtus deest religio. Et patet quinto principaliter veritas quam dixi capitulo XXXVII tercii huius,²⁵ quod licet ab omnibus religiosis post apostasiam cognitam et igitur prohibitam incorrectam auferre temporalia, cum sunt bona ecclesie non tamen sua; et cuiuscunque parte ordinis apostatante ipse ordo apostatat, dignus infinitum gravius puniri quam foret temporalium illorum³⁰ ablacio, videtur quod nota obstinacia cuiuscunque partis ordinis post correptionem evangelicam licet oculo simplici sic auferre; sic enim reducerentur ad ordinem ecclesie et super cognoscerent illud Psalm. XVII, 27: *Cum sancto sanctus eris et cum perverso perversus*. Non³⁵ enim est intencio quod totum corpus participet bono partis nisi per idem parte peiorata participet eius malo. Sic disceremus fraterne corripere et non tacendo

The wicked
should be
punished by
withdrawal of
endowment.

5. Recte: *veri Dei*. 10. Cod.: *ipsa*. 15. Cod.: *carnem quod facit sic*. Correxì e textu S. Augustini. 16. Cod.: *super hominem aug.*
 24. Cod.: *fieri servitus*; 1b. Cod.: *patet quarto*. 28. Cod.: *non tunc*.
 31. Cod.: *obstinata*.

25. Id est De Civili Dominio I, p. 265—274.

dampnabiliter consentire. Et talis punicio iusta foret medium dispositivum ut boni succederent, licet non in illo loco aut secundum illos ritus, tamen secundum ordinacionem Dei ad maiorem utilitatem cuiuscunque partis ecclesie. Ideo oportet dimittere oculum propriarium et affectionem personalem, credendo quod executi lege Christi similiter utilius matri ecclesie quam dimissis personis peccantibus. Unde Augustinus in Ser-mone De Vita Clericorum, et ponitur in Canone XVII, questione IV, capitulo *Si non: Non ideo*, inquit, in
 10 *apostasiam euntibus sua reddenda sunt, quibus utilius ne-*
 11 *cessaria subtrahuntur, ut coacti redeant ad ordinem a*
quo recesserant, sed sicut inimicis et persecutoribus iubemur
necessaria subministrare, sic a baptismo ammonemur ius
 15 *redimere, ut expeditius oracioni vacemus; sic ne ecclesia*
scandalum patiatur, ne discedens in deteriora precipitetur:
ne in perniciem monachorum aut incendium monasterii occa-
sione suorum exardescat, laudabilius sua sibi non divino
redduntur, sed auferri sinuntur quam ab illo ista in-
 20 *ferantur.*

K Ex istis et multis aliis dictis huius sancti patet quod potest contingere ut domini temporales ymmo tyranni auferant a clericis temporalia ad magnum commodum clericorum, ymmo tenentur in casu sic castigare clericos
 25 sic insolentes. Si enim domini temporales fundatores collegiorum tenentur ex zelo paterno ad defensionem temporalium annexorum contra extraneos insultantes, quanto magis contra intrinsecos devastantes? Ipsi enim apostatando tantum abutuntur bonis progenitorum,
 30 sicut exercitus vel raptor depopulans et (quod plus est) ubi in tribulacione et persecucione servirent devote Deo, ecclesie et progenitoribus fundatorum, offendunt, in-
 11° ficiunt ecclesiam | et nocent benefactoribus. Maiori ergo malo est pocius obviandum, quia aliter potens resistere
 35 incassum servat nomen fundatoris, cum contra domini ecclesiam et parentes consenciendo fovet apostatas. Sicut

Clergy may
profit by being
deprived.

1. Cod.: dampnatur. 2. Cod.: dispositum. similiter; error ut videtur scribentis; an: fuerit? 18. Cod.: dñ = divisio (?) reddimur (sic.) 22. ut; cod.: nec abutitur cum. 27. insultantes. Adde: pugnare.

10. Hic locus nec in cap. *Si non* nec in S. Augustini Sermone De vita Clericorum inveniri potest. Locus supra memoratus De vita Clericorum in Can. Sec. part. Causae XII, quaest. I, Cap. XVIII *Certe* memoratur, in eundem utique sensum, sed non iisdem verbis. Cf. S. Augustini Opp. V, 1383.

enim pes et quodlibet membrorum animalis iuvat caput et membra nobilia, sic debet esse in corpore Christi mistico. Unde primo Esdre VII, 25: *Sed et imperitos docete libere. Et omnis qui non fecit Dei tui legem et legem regis diligenter, erit iudicium de eo sive in mortem 5 sive in exilium sive in condemnationem substantie eius vel certe in carcerem.* Si ergo iste Esdras scriba doctissimus bene acceptavit legem istam regis Artaxerxis quoad sacerdotes et Levitas, qui precipue astricti erant ad legem Dei, quanto magis in novo testamento sacer- 10 dotes Christi obedienciores? Unde Christus innocens obedienter tributum solvit cesari, ut patet Math. XVII et alios solvere docuit, ut patet Math. XXII; a quo instructus Petrus I. Petr. II, 13—15: *Subiecti, inquit, estote omni humane creature propter Deum sive regi 15 quasi precellenti sive ducibus tamquam ab eo missis.* Et subdicit causam, *quia sic est voluntas Dei.* Et quia potest fingi quod solum inferiores obligat hec doctrina, ideo fundat eam sanctus Apostolus quoad clericos: *In hoc, inquit, | vocati estis quod Christus passus est 11^d pro nobis, vobis relinquens exemplum ut sequamini vestigia eius; qui cum malediceretur non maledicebat, cum pateretur non cominabatur, tradebat autem iudicanti se iniuste.* Si ergo caput ordinis nostri submisit se gratis iniusto iudici, quanto magis superior ecclesie qui debet proximo sequi 25 Christum? et specialiter si fuerit reus per christianum principem salubriter corrigendus.

Rulers are to be obeyed.

Patet tercio eadem doctrina per Apostolum Rom. XIII, 1 ubi docet clericos, specialiter quos vocat *animas, subici potestatibus sublimioribus*, solvendo tributum, vectigal 30 et quecumque temporalia; quod probat Deum velle dando eis potestatem seculariter coercendi, ut patet primo Reg. VIII, 11: *Hoc erit ius regis* etc. Sed istud in persona sua Paulus docuit, cum Act. XXV, 10, 11 sic loquitur: *Ad tribunal, inquit, Cesaris sto, ubi iudicari me oportet, 35 Judeis non nocui, sicut tu melius nosti. Si enim nocui aut dignum morte alicui aliquid feci, non recuso mori; si vero nichil eorum est que isti accusant me, nemo potest me illis donare: Cesarem appello.*

2. Cod.: *nobilius.*

8. Cod.: *Artaxersis.*

21. Cod.: *sequimini.*

30. Cod.: *potestatibus secularibus.*

20. I. Petri II, 21, 23.

30. Rom. XIII, 7.

1. Ecce iste sanctus zelando pro libertate ecclesie appellavit
 a vocata ecclesia ad laicum iudiciumulare cui sub-
 misit se non solum in tribus levioribus penis Esdre VII |
 12^a ordinatis pro clericis, sed in quarta maxima scilicet
 5 morte quod est ultimum supplicium.

St. Paul
 appealed from
 the clergy to
 Caesar.

Iste ergo criminosus comparatus modicum aut nichil
 contenderet pro ablacione temporalium, nec quod per-
 sone iuste puniuntur in ordine pro peccatis iniustorum,
 cum proportionaliter fit in membris humani corporis,
 10 sic etiam in conquestibus, in pestilenciis et cladibus
 communibus, ut docet Augustinus 1° De Civitate Dei,
 IX capitulo; cuius rationem inter alia reddit talem:
Generaliter contingit, iusti commixti cum iniustis peccant
saltem venialiter in desidia proficiendi membris infirmi-
 15 *oribus et specialiter in correptione fraterna;* cum ergo
 omne peccatum etiam veniale sit magis punibile quam
 sufficit aliqua pena temporalis etiam mors vie punire,
 patet quod misericorditer agitur cum iustis, puniendo
 eos temporaliter cum iniustis. Remurmerent ergo claustrales
 20 propter ablacionem temporalium que est pena levissima,
 qui sciunt quod a tempore ingressus in ordinem non
 peccarunt in desidia proficiendi fratribus, vel fraterne
 corripiendo, ymmo (si bene prospicimus) tendit ad bonum
 utile quod bonis claustralibus commixtis cum reprobris
 25 dissolvatur onerosa societas per subtractionem glutini
 temporalium venenosi, et specialiter si persona ordinis
 post correptionem triplicem a seculari fundatore cor |
 12^b ripiendo fratres suos habeat eos inobedientes et rebelles
 legi professionis sue; tunc enim prodest pauperi evangelico
 30 ab illis *ut ethnicis* separari; et eodem modo prodest sibi
 si in carcere vel compedibus sit inclusus. Si autem in
 correptione deses fuerit, tunc plus pene meretur quam
 temporalium ablacionem, cum clerici veteris testamenti
 quibus temporalium ablacio debet esse penaliior quia
 35 affectio maior, eis prevaricando contra mandatum Dei
 et regis puniretur in casu post condemnationem sub-
 stantie, sicut patet primo Esdre VII°; quam scripturam
 beatus Jeronimus in prologo eius docet esse *autenticam*.

The innocent
 have to suffer
 with the guilty.

19. Cod.: *remunerent*.

24. Cod.: *commistis nisi*.

13. Loosely quoted. Cf. Sti. Augustini Opp. tom. VII, 9.
 13. Opp. tom. VII, p. 8.

It is the
special duty of
founders to take
away
superfluities.

Cum ergo eius sit legem exsequi cuius est condere, patet quod ad fundatores maxime pertinet a religiosis superflua amputare. Unde Lincolniensis Epistola LXXIII docens quod non licet iniuste auferre quitquam ab ecclesia sic scribit: *Sicut, inquit, tubera et ea que contra naturam excrescunt in carne hominis, non augent ipsum hominem sed deturpant, et medicinalis abscisio innaturalium huiusmodi excrementorum ipsum hominem non minuit sed potius pulchricat et sanat, ita iniuste possessiones; et quasi possessiones ecclesias ipsas non augent sed deturpant et eorum abscisio per iustum iudicium | non est ecclesiarum inminutio, sed potius pulchricatio quedam atque sanatio.* 5
Nec refert, inquam, per quos potentes fiat ista ablacio, dum tamen fiat oculo simplici, sicut Lincolniensis in VII exemplo ponit, quod *vitis putacio ne in fructibus sterilecat potest perfici per quoslibet putacioni huiusmodi magis aptos.* 15
Nec tolluntur bona ab ecclesia, dum quicumque fidelis eciam laycus cui plus pertinet hec occupaverit, ut ostendit Augustinus super Johannem Omelia VI. Sterilitatem vero viciū ecclesie possumus *discernere ex fructibus* quos producant. 20

CAPITULUM TERCIMUM.

The pure
Christian
religion is
more perfect
than any
private order.

Uterius pro planiori declaracione huius materie ponende sunt tres conclusiones alie: prima quod pura religio christiana est quacunque privata perfeccior. 25
Pro cuius declaracione suppono (ut supra), quod religio pura christiana sit religio qua observantur consilia evangelica vel precepta sine tradicionē humana superaddita; religio vero privata sit religio qua observantur consilia evangelica vel precepta cum commixta lege humana, cuiusmodi sunt in tribus ordinibus superius memoratis. 30

Christ and his
apostles kept it.

Tunc probatur conclusio primo per hoc quod religionem pure evangelicam observarunt Christus et sui apostoli,

5. Cod.: *turgida et ea que naturam.* 7. Cod.: *hominem* deest; ib. *deturpant.* 8. Cod.: *extremorum.*

3. Roberti Grosseteste Epistolae (ed. by Luard), p. 225.
19. St. Augustini Opp. tom. III, p. II, p. 338 (?) 34. Cf. De Relig. Privata Pol. Works II, 531.

sicut et ipsa propter sui perfeccionem regimen ingreditur;
 12^a nulli autem | aliquando de ceteris religionibus privatis
 sunt vel fuerunt tam perfecte religiosi; ergo illa religio
 est perfectissima; aliter non doceret autorem et fontem
 5 religionis ipsam indui, nisi ipsam indui quoad summum.
 Item, quelibet privata religio est istius condicionis quod
 repugnat totam ecclesiam catholicam ipsam induere.
 Christianam religionem tenetur omnis homo semper
 induere, ergo christiana religio est quacunque privata
 10 peccior.

Consequencia patet ex hoc: omne bonum commune
 bono privato generis sui prestancius. Et argumentum
 patet ex hoc quod repugnat reipublice omnes homines
 esse monachos, sed omnes homines debent esse christiani;
 15 christiana ergo religio nullum sexum vel statum abicit,
 cum coniugatas, viduas continentes, decrepitos et infantes
 admittit in suum ordinem et, cum eius ablacio sit peior
 quam ablacio cuiuscunque religionis private, sequitur
 quod eius posicio sit melior quam posicio cuiuscunque
 20 religionis private; patet consequencia per istam maximam:
 tam bonum est quidlibet quam mala foret privacio eius.
 Item, omnis ritus humanus superadditus ordinationi
 divine se habet quoad perfeccionem sicut forma arti-
 ficialis superaddita naturali, sed omnis forma artificialis
 25 est naturalis subtracta perfeccione; ymmo totum aggre-
 13^a gatum ex artificiali | et naturali non est perfeccius natu-
 rali, licet appareat mundum sencientibus quod ydolum
 artificiale sit corpore naturali perfeccius; ergo quod
 omnis pura ordinacio humana vel ordinacio aggregata...
 30 Confirmatur ex dictis tripliciter: primo si adinvento
 humana crescendo daret complementum ordinationi
 divine, tunc homo ordinans foret in religione huiusmodi
 architector et Deus rudis artifex predisponens; quod est
 impossibile, cum omnis lex Christi sit indefectibilis,
 35 omnis autem humana inventio est in aliquo defectiva.
 Similiter, lex humana se habet ad legem Dei ut civile
 dominium ad dominium naturale. Illud autem superaddit

Christianity is
 a general good
 and so better
 than any
 private one.

5. Cod.: *qua ad. ib. cod.: induci. 11. commune, adde: est.* 16. Cod.:
coniugantas. 20. *patet.* Cod. *tj* = (pa) *tj*. 28. *ergo; adde: sequitur.*
 29. *aggregata;* hic aliquot verba desunt. 33. Cod.: *achitector; ib. ru-*
dis; cod.: radis.

imperfectionem sic quod pure naturale dominium est perfectius quam civile, ergo per locum a sufficienti similitudine omnis lex humana est imperfectior quam divina; natura enim perficiendo progreditur et ars humana operi nature superaddita perfectionem nature presuppositam non attingit.

Obedience to a superior is good only as it leads to obedience to Christ.

Similiter, natura humana, preceptio vel consilio nec est valida nec servanda nisi de quanto causata a divina exemplante. Sed in omni huiusmodi ordine causandi causa est prestancior suo causato, ergo omnis Dei preceptio vel consilio est prestancior quam humana et per idem religio.

Secunda conclusio: Nulla obediencia facta preposito in religione privata prodest ad meritum obedienciarum, nisi de quanto inclinatur ad principia | liter obediendum Christo in observancia mandatorum. Patet ex hoc quod illa est per se ratio meriti que ut crescit vel decrescit sic et meritum, ideo manifestum est, quod quicumque christianus extra omnem religionem privatam plus obediens mandatis Domini, licet non fecerit privatam obedienciam privato preposito plus meretur quam minus Deo obediens in religione privata. Si enim obediencia facta tali preposito per se facit ad meritum, tunc Christus, papa et alii prepositi carentes tali obediencia carent precipue ratione merendi.

Item, duodecim consilia Christi de quibus IV huius capitulo . . . sunt satis stricta per se saluberrima; et ratio nobilissima cuilibet religioso abbas consulens est maioris auctoritatis et salubrioris prudencie quam aliquis subprior; frequenter enim talis subprior est negligens vel errans, a religione Christi distrahens vel retardans, ideo non licet dubitare quin submissio vel obediencia huiusmodi subpriori non proficit, nisi de quanto docet observanciam legis Christi.

The highest reason is the abbot to whose counsels we should listen.

Item, precipiat Petrus subprior Paulo subdito suo virtute obediencie semina colligere vel actum indifferentem facere, et consulat sibi Deus pro eodem tempore facere opus supererogacionis priori impossibile, tunc videtur quod plus tenetur | obedire Deo, ut dicitur Act. IV et V,

7. *Nec est; nec deest; addidi.* 8. *Cod.: a divina exante.* 9. *huiusmodi; modi deest.* 22. *Si; cod.: sic.* 29. *subprior.* Sequitur in textu: *post consiliis subpriorum.*

26. An De Civili Dominio II, p. 2 (et seq.)? 38. Act. V, 29.

quia prepositus est reverencior, cui omnis subditus est in obediencia obligacior et actus iniunctus utilior; actus preceptus a Petro est indifferens ad meritum, actus autem consultus a Deo habet per se rationem meriti. Ex quo videtur quod plus obligamur cuicunque divino consilio quam alieno precepto; et sic videtur secundo quod nemo tenetur obedire privato preposito nisi de quanto hortatur ad divinum consilium vel preceptum.

Sic ergo intelligitur illud Hebr. XIII, 17: *Obedite prepositis vestris* et illud I. Reg. XV, 22 quod dixit Samuel: *Melior est obediencia quam victima* et breviter quitquid de obediencia scriptura sacra sonuerit; confirmatur ista sententia ex argumento scripto Jerem. XXXV, ubi Jeremias a Spiritu Sancto monitus assumpsit Recabitas, adducens eos in exedram, et postquam eis vinum obtulit ad bibendum responderunt quod *propter obedienciam Jonadab filii Recab, qua precepit eis non bibere vinum nec filios eorum in sempiternum; nec edificarent domos, sed habitarent in thabernaculis. Nec coluerunt agrum aut vineam coluerunt, nec licuit eis hec facere.* Ex quo Jeremias ex doctrina Spiritus Sancti arguit per locum a maiori quod viri Juda *obedirent verbis Dei* et specialiter in magis facilibus. Conformiter est de mandatis Dei respectu | mandatorum cuiuscunque abbatis privati.

C Ex istis videtur correlarie notandum quod prepositi debent notare diligentissime consilia evangelica et precepta et secundum ipsa subditos suos dirigere. Nam si extra ipsa quitquid preceperint, nec auctoritatem nec efficaciam habet aput prepositos nec ad obedienciam astringit subditos. Unde propter defectum huius spiritus consilii creditur Paulum et Barnabam discordasse *et ab invicem recessisse*, ut patet Act . . . Si enim prepositus meus preceperit negociis secularibus intendere ut questui, compoto vel occupacioni huiusmodi seculari in laico licite, ego autem scio quod occupacio illa repugnat statui clericali et quod Deus preceperit vel consulit occupacionem ei impossibilem, manifestum est ex conclusione proximi quod teneor legi meliori Deo obedire. Si enim opus bonum de genere ut ieiunare et orare potest viciose precipi propter diuturnitatem et defectum

Lesson drawn
by Jeremiah
from the
Rechabites.

All orders of
superiors must
be founded on
the Gospel.

2. *utilior.* Sequitur in textu: *a quo.* 26. Cod.: *debet.*

14. Jerem. XXXV, 3—7. 21. Ibid. 14. 32. Act. XV, 39.
De Civili Dominio. III. 3

circumstancie operis, sic quod subditus non tenetur in hoc parere suo preposito, multo magis opera neutra vel peccatum sapiencia possunt irrationabiliter precipi, sic quod tam precipiens quam obediens in complecione talis operis demeretur. Et inter alia pericula religionum ⁵ hoc est unum de maximis, quod ignari prepositi et superiores et secularia sicientes iniungant illis contra legem Dei mundo | intendere vel operibus bonis de ^{14^a} genere sine discrecione persone, loci, temporis vel alterius circumstancie insudare. Ideo precipit Petrus I. Petr. III, 16 ¹⁰ quod *cum modestia et timore secundum conscientiam bonam cum detractoribus conversent* semper servando ex integro legem Christi; debent autem subditi niti ad perficiendum eciam impossibile sibi per accidens, quantum sufficit corporis valitudo, servata semper obediencia ¹⁵ debita legi Christi, ut precipitur in regula beati Benedicti.

Tercia conclusio: licet votum obediencie factum privato preposito prodest plurimum tam ecclesie quam persone, tamen perfeccius foret simpliciter omnes christianos sub unico abbate pure secundum religionem christianam ²⁰ unanimiter militare.

Vows of obedience do good, but it would be better for all to live under the simple Christian religion.

Prima pars patet ex hoc quod multi plus laxè viventes in seculo inciderent in multa facinora, a quibus ex astriccione privati ordinis precludimur; sed et flores scienciarum et fructus virtutum, quos claustrales re- ²⁵ liquerunt in ecclesia ultra seculares, hoc idem edocent evidenter; nisi enim claustrales striccius servarent legem mandatorum et consiliorum Christi quam degentes in seculo, forent superflui implicantes oppositum in adiecto.

Secunda vero pars patet ex hoc quod iuxta conclu- ^D sionem primam capituli secundi huius occasione desidia christianorum introducti sunt privati ordines, et iuxta conclusionem primam huius religio christiana est quacunque religione privata | perfeccior, ergo foret simili- ^{14^b} ter perfeccius omnes christianos sub unico abbate con- ³⁵ corditer militare. In cuius signum apostoli postquam erant sub disciplinatu Christi maturati et donis Spiritus Sancti confirmati, non constituerunt collecti claustraliter privatum ordinem, sed commixti in seculo luxerunt secundum doctrinam Christi Math. V, 15 coram homini- ⁴⁰ bus: *Nemo, inquit, accendit lucernam et in abscondito ponit neque sub modio*. Collegium ergo perfectorum debet

15. Cod.: *salvata*.16. Cod.: *legis*.33. Cod.: *huiusmodi*.

esse ut *civitas supra montem posita*, quia *quoa in aure audierant*, ut Spiritus Sanctus suggessit, precepti sunt *predicare super tecta*.

Et confirmari potest ista sententia a sufficienti similitudine. Nam clerici sunt precipue milites Christi, iuvantes eum ad expugnandum exercitum demonum, carnem et mundum nec non ad edificandum et iuvandum ecclesiam sponsam Christi. Sed quis dubitat quin sit condicio militis magis laudabilis obicere se ob amorem principis, ubi
 10 conflictus est gravior et labor fructuosior? ergo laborantes instar apostolorum sicut boni milites Christi Jesu inter hostes eius in seculo habent condicionem maioris laudis et meriti quam retrahentes vecorditer se in clauistro; et
 14^c si periculum formidamus, hic exponunt se tanto periculo, quia ex uno latere | alligant se infecto contubernio post religiositatem claustralium, difficultant se ad declinandum malum salubriori aufugio (que comoda insunt viventibus sub divo) et ex alio latere retrahunt se a speciali exercicio.

It is better to do God's work in the world than to retreat into a cloister,

which also has its dangers.

20 Quantum ad primum notemus dictum Apostoli II. Thess. III, 14: *Si quis non obediet verbo nostro per epistolam, hunc notate, et non commisceamini cum illo ut confundatur*. Cum ergo magna pars claustralium sit inobediens verbis Christi et post votum religionis sit
 25 difficile zelantem pro lege Christi ab illis seiungi, patet cum dictis VII° capitulo religionis periculum.

Et pro secundo scribit Apostolus I. Thim. IV, 7—8 *Exerce te ipsum ad pietatem, nam corporalis exercitatio ad modicum utilis est*. Si insuper attendimus quomodo
 30 inferiores claustralium adulacionibus applaudunt suis prepositis et quomodo superiores solemnizando ritus hominum inhiant mundanis honoribus, patet, inquam,
 E periculum. Nam tempore Apostoli servabatur pro religionis particula quod in tota religione christiana foret
 35 unicus abbas Christus, sic quod quelibet particularis ecclesia recurreret sine extrahente obstaculo ad hoc caput, dicente Apostolo I. Cor. IV, 15: *Et si decem millia pedagogorum habeatis in Christo sed non multos patres. Nam in Christo Jesu per evangelium ego |*

4. Cod.: a deest. corruptus esse videtur.

18. Cod.: sub divo claudicanti (sic). Hic locus
 32. Cod.: unquam.

1. Matth. V, 4.

3. Matth. X, 27.

genui. Et Math. XXIII, 8, 9: *Vos autem nolite vocari* ¹⁴
Rabi; unus est enim magister vester; omnes enim vos
fratres estis, et patrem nolite vocare vobis super terram;
unus enim est pater vester qui in celis est. Licet enim
 contingat homini licite vocari magistrum, patrem et ⁵
 dominum equivoce quoad Deum, verum cum proni
 sumus ad inanem gloriam, doctrina Christi que vocat
 nos ministros et servos est longe securior. Item, pre-
 positi temptantes Deum cum subditis exponuntur periculo,
 et illud videtur sentire Gregorius super Ezechiel Ome- ¹⁰
 lia IX: *Infirmi, inquit, pravorum societatem declinent, ne*
mala que frequenter aspiciunt et corrigere non valent
imitari delectentur.

Example of
St. Paul.

Ex ista sententia creditur motus Apostolus ne alicui
 professioni privata ligatus sit ab opere evangelii retar- ¹⁵
 datus, dicente Gregorio: *Fortis athleta Christi noluit in-*
cludi infra claustrum ut magis lucrificeret Deo suo, de
 isto inferius capitulo . . . Attenderent ergo ad circum-
 stancias iam currentes. Nunc autem insistendo proprie-
 tati sistunt in preposito privato, ponderando honores, ²⁰
 bona seculi et ritus plus quam in religione christiana.
 Moveret insuper quemlibet Christi discretum discipulum
 timere intrare religionem privatam circumstancionatam
 (ut nunc cernimus) | ecclesie Christi, ut ex sibi dubio ¹⁵
 iniuriacio et regnum indiscreti prepositi humiliacio. ²⁵

The increase of
orders may
destroy the
balance in the
Church.

Constat quidem quoad primum quod decor matris
 ecclesie stat in quadam armonia parcium et discrasia
 eius in quadam inproportionalitate secundum super-
 habundanciam vel defectum, ut patet I. Cor. XII, ut
 non prodesset sed obesset quod omnes sint monachi, ³⁰
 quod omnes sint fratres vel clerici; sic est dare pro-
 porcionalem numeralem in qua consistit sanitas et pro-
 fectus ecclesie et extra illam dampnum vel defectus.
 Cum ergo quilibet religiosus ex affectione privata in se
 augens vel procurans augeri talem numerum ex sibi ³⁵
 dubio, dampnificat ecclesiam et personam sic ligatam,
 videtur quod stultum et periculosum sit sic facere; et

15. Cod.: *evangelium.* 18. *attenderent.* Cod.: *attendere.* 21. Cod.:
ritus bonum plus in. 24, 25. Hic locus corruptus est. 31. *sic.* Cod.:
si est dare.

ista videtur sententia Christi Math. XXIII, 15 *Ve vobis scribe et pharisei ypocrite, qui circuitis mare et aridam, ut faciatis unum proselitum, et cum factus fuerit, facitis eum filium iehenne duplo quam vos.* Non vult Christus
 5 quin bonum sit esse phariseum et convertere gentilem ad iudaismum nec ea intencione, ut ordo ille sit magnificatus super alios vel ob quandam privatam affectionem honoris vel comodi preter regulas *caritatis que non querit que sua sunt.* Si enim religiosi nostri principaliter propter
 15^b Christum hec faciunt | tunc consulerent legem suam, videndo quid sit Deo honorificentius et ecclesie universali utilius, non autem perpetrando sibi ambiguum quod ignorant utrum cederet ad ecclesie et proximi detrimentum; ergo ad religionis Christi observanciam
 15 est absque periculo exhortandum.

F Item, ex inproporionali discrecione bonorum fortune consistit nova perplexitas, quia omnis religiosus dum apostatat consumit bona ecclesie, iniuriando pauperibus ymmo cunctis membris ecclesie. Cum igitur onerosa
 20 multitudo religiosorum facit iniquam distribucionem mammonæ, videtur quod periculosum sit ad illam affectione proprietaria procurare. Et istud attenderent possessionati qui procurant et appropriant redditus et ecclesie ad magnificandum suam abbatiam.

25 Nec valet arguere quod nemo iuxta illud ascenderet ad aliquem statum vel faceret a modo actum, quia ex sibi dubio ratione defectus proportionalis armonitatis cederet ad ecclesie detrimentum; patet quod sequitur oppositum, quia stet homo in limitibus ordinis christiani
 30 et proficiat quantum potest in virtutibus et ministerio virtuoso, et sequitur ex dictis . . . quod ut sic prodest ecclesie. Nec licet aliter quitquam facere. Quandocunque quis nimis sumptuose vel obliqua intencione vivit vel
 15^c agit iniuriam ecclesie, | ideo regula apostolorum fuit,
 35 quod *habentes alimenta et quibus tegamur hiis contenti simus* et dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, non assumendo nobis honores mundanos vel voluptates sed postposita omni affectione proprietaria

Too much money is applied to the support of monasteries.

Our argument will not paralyse action.

5. nec. Cod. sed. 27. Cod.: *armo^{te}*. 28. *cederet*. Cod.: *crederet*.
 31. *dictis*; in cod.: *libro*; verbum haud legibile, quia detersum.

procuremus bona communia; et sic nunquam dampnificabitur ecclesia. Appetamus igitur humiliter ecclesiastica ministeria ad honorem Dei mediancia.

In privatis itaque religionibus cum sit difficile preservare nos ab affectione privata temporalis comodi vel honoris, patet quantam difficultatem ingerunt privati ordines; unde sancti priores nitebantur reducere suos ordines ad unitatem inter se invicem et cum simplici ordine christiano, ut patet II^a conclusione proximo capitulo.

Vows bind us not only to the superior we know, but also to his successor.

Tercio moveret discretum Christi discipulum timere hodie privatum ordinem, eo quod submittit se ut sic regimini cuiuscunque sui prepositi successuri. Cuius periculi magnitudo ex hoc evidet quod hodie aspirant prepositi ad prefecturas huiusmodi; qui ignari legis Christi seducunt Christi discipulos ad ritus seculi. Quis ergo compos mentis committeret se ducatu ducis cecis? Nonne Christus de phariseis cecis ducibus pertinenter affirmat Math. XV, 14, quod *cecus si ceco ducatum prestat, ambo in foveam cadunt*? Quando enim ductus supportat et regit | ductorem, qui (quantum in ipso) est vecorditer retrocedit coniunctus inimicis, non est ut sic speranda gloriosa victoria. Quis eciam infirmus et fragilis committet se sanacioni sive regimini medici inperiti qui nescit vel se ipsum regere sed presumens subditos sibi parere opponit directe sanitati contraria et inponit palliata regimina morborum incurabilium inductiva. Monstruosa quedam res vocare pastorem ovium qui ipsos spoliat, inficit et lupos excitat ad vorandum. Sed si solus ovilis esse debeat, oportet oves suscitare et regere pastorem; quotlibet sunt talia exempla scripture ex quibus manuduci possumus ad palpandum dictam stulticiam.

Prevalence of corruption among monks.

Quod si obicitur bonos prepositos crebro succedere qui curam subditis apponentes salvant eos qui aliter deperirent, fateor, hoc contingit, sed raro vel nunquam postquam clerici dimittentes consilia Christi mancipati sunt seculo; ideo iam est periculum in illo quod ante fuit tutum; iam enim plures volant ad claustra propter dominandi libidinem et securitatem voluptatis corporee quam propter strictitudinem religionis Christi et ampliora opera pietatis; quod si generacio iusta observet regulam

16^a sue professionis sicut fecerunt | in religionis iniciis, tunc securum esset infirmo pro mundi periculis sub tali regula coartari.

Sed contra dicta obicitur tripliciter, primo per hoc
 5 quod instante tanto periculo in vocatis religiosis obiceret se illis fortis miles Christi propter gloriosiore[m] victoriam, specialiter cum obediendo eis multiplicius mereretur. Sic enim Christus obedivit Pilato, dicente Apostolo Hebr. V, 8, quod *didicit ex hiis que passus est obedienciam*.
 10 Ex quo Petrus docet oves suas *esse subiectas non solum bonis et modestis sed etiam discolis et tyrannis*. Unde igitur inter dictos claustrales foret difficilior obediencia, videtur ex dictis quod ratio plus merendi. Hic concedi debet prima conclusio. Sic enim Christus constantissime
 15 obiecit se acute corripiens phariseos; patet Math. XXIII. Cum enim oportet ecclesiam delinquentem emendari primo in radice, ex eius infeccione instat magis periculum, patet quod sponsus ecclesie et membra ipsam sequencia a superioribus debent incipere. Naturale quidem
 20 est quod spiritualis correpcio ex alto statuens rectificet primo quod debet esse sibi propinquius; non autem oportet quod fraterne corripiens personam vel communitatem inmisceat se cum illis, subiectus illorum legibus, sicut nec Christus fecit cum sacerdotibus et religiosis
 16^b pro tempore sue viacionis, sed | expedicius corripere separat.

Sed ulterius pro materia obediencie est notandum What obedience is.
 quod obediencia ad propositum est forma qua creatura rationalis dicitur suo preposito obedire; et sonat in
 30 bonum sicut obaudire sonat in malum; utrumque tamen dicit creaturam rationalem pro subiecto, et tercio dicit pro fundamento accionem, passionem, silencium vel aliquid huiusmodi super quo cadit prepcio. Unde sicut omne peccatum est inobediencia vel ipsum con-
 35 comitans (omnis enim virtuosus obedit Deo sicut omnis peccator est Deo inobediens) unde obediencia est in ratione et voluntate, effectus autem eius sunt in ceteris potenciis et exterius in effectu, dicitur quod obediencia est actus voluntatis creature rationalis quo voluntarie

1. Cod.: *religione*. 17. *radice*; adde: *et*. 33, 34. *Unde sicut*; deest *sic* etc.

10. I. Petr. II, 13.

et discrete submittit se suo preposito, non autem debet nisi in consiliis evangelicis aut preceptis. Sed in hiis sive bonus prepositus mandaverit christiano sive malus, debet obedire, non tanquam sibi sed tanquam Deo, cui serviunt singule creature.

Christ obeyed
Pilate and the
devil.

All suffering is
just since it is
permitted by
God.

Sicut enim Christus obedivit Pylato in iustis passionibus H
quas sibi iniunxerat aut dyabolo in accionibus quas
petebat, sic debemus nos obedire iniustis prepositis in
hiis que non sapiunt peccatum, cuiusmodi sunt omnes
passiones quas patimur propter Christum, non autem 10
in agenciis iniustis, cuiusmodi sunt agencie contra con-
silia Domini et | precepta. Non enim est possibile quod 16⁵
quis paciatur nisi sit iustum, ex hoc quod Deus approbat
ipsum pati, quia si voluntarie patitur in causa Dei,
meretur beatitudinem sed remurmurando extra causam 15
Dei passio est citra condignitatem pene magnitudinis;
ideo passio est securus thesaurus vero christiano, cum
in ipsa concomitante bona voluntate non sit culpa com-
passibilis. In paciente vero demeritorie, licet passio
quoad subiectum sit iniusta, est tamen quoad Deum 20
secundum ipsam punientem valde iusta; ideo docet
Christus Luce XXI, 19 suos discipulos: *In paciencia
vestra, inquit, possidebitis animas vestras*, et quia ad
ipsam pacienciam necessaria est mititas atque humilitas,
docet suos ab ipso regulam illam addiscere, quia *mitis 25
est et humilis corde*. Ista enim regula humilitatis sicut
et cuiuslibet virtutis, cum omnes sint connexe, sufficeret
pro religione qualibet christiana. Nam secundum Lin-
colniensem in sermone quodam vera humilitas, si insit,
cognosci poterit ex hiis: *Discuiat, inquit, unusquisque 30
se ipsum diligenter, que vere humilitatis signa ipsum
sequantur. Vere namque humilis hiis signis dinoscitur, si
correptus a minori non dedignatur, si non insolescat ho-
noribus, si non elevetur et delectetur in suis laudibus,
si non reddit malum pro | malo nec maledictum pro 16^d
maledicto sed econtra benedicit; si inter equales primus
est in opere et ultimus in ordine, primus in labore et
ultimus in requie, primus in ministrando et ultimus in
recumbendo, si gratias agit divine benivolencie, si tam*

6. Cod.: sic. 7. Cod.: aut a dyabolo.

25. Matth. XI, 29. 30. Cf. Trialogum, p. 166.

libenter obedit quam precipit, si in potestate constitutus prius se noscit subiectum quam prepositum, sicut fecit centurio, de quo Luc. VII, 2. Iste condiciones omni humili nedum compossibiles sed humilitatem perfectam
 5 simpliciter consequentes redderent omnem prepositum et subditum perfectos religiosos, cum quilibet habet potestatem ad corripiendum alium, quilibet etiam potest esse in aliqua manerie operis primus in labore et requie, et . . . supremus etiam in ecclesia debet obedire cuilibet
 10 membro ecclesie. Ideo dicitur communiter quod obediencia est laudabilis propter tria, scilicet propter universalitatem, diuturnitatem et propter difficultatem; potest autem obediencia esse vel quoad subiectum vel quoad obiectum vel quoad fundamentum, ut omni homine
 15 obediente foret obediencia universalior quam est modo. Ille etiam qui obedit pluribus personis in pluribus consiliis vel preceptis obedit universalius et sic perfectius. Ille insuper qui mandatum Domini nunquam preterit, sed in ultimo terribili obedit est magis obediens, sicut
 20 Christus in auditu auris; didicit enim experimentaliter
 17^a noticia ex | passione dira obedienciam Deo patri.

I Secundo principaliter argumentatur contra dicta per hoc quod secundum concordem sanctorum sentenciam in actibus neutris debet subditus obedire suo preposito;
 25 cum ergo actus huiusmodi neutri nec sunt consilia evangelica nec precepta, sequitur quod non solum in illis est obediendum preposito. Aliter enim oporteret omnem obedienciarium vel curatum cognoscere dicta consilia et inferior disputando discurreret racionalitatem
 30 mandatorum sui prepositi et ex inobediencia periret privata religio. Promptitudo enim obedientis est circumstantia multum bonificans obedienciam, ut patet de Christo et sanctis patribus ut Abraham et ceteris tam novi quam veteris testamenti.

35 Hic respondeo negando argumentum, cum iuxta declarata III° huius XLIII capitulo est impossibile quod aliquis actus sit neuter vel inpertinens legi Christi. Omnem namque bonum actum consulit vel precipit, malum moraliter prohibet vel dissuadet, quia cum pre-

It is said that the commands are of indifferent acts.

No act is indifferent,

9. *et*; hic aliquot verba exciderunt.
 14. Cod.: *vel* deest.

13. Cod.: *vel* after *subiectum*

it may be so in
itself, but not
in its motives.

cipui doctores sic locuntur, ideo loquendo ad sensus
eorum notandum quod opus vocatur neutrum aput eos,
quod de sua primaria intencione, nec dicit bonum moris
vel malum vicii ut edificare vel texere; opera autem
dicuntur bona vel mala de genere que dicunt substantiam⁵
vel naturam operis boni vel mali moraliter, non tamen
implicant circumstantias per se statuentes naturas talium
actuum in genere | virtutis vel vicii, ut dare elemosinam^{17^b}
et occidere hominem. Utrumque enim istorum potest
tam bene quam male fieri secundum diversitatem cause¹⁰
vel intencionis operantis. Nam dare elemosinam pro
vana gloria est malum, sicut occidere hominem aucto-
ritate Dei ne inficiat ecclesiam est bonum. Aliqua
autem sunt opera aggregata que dicunt simpliciter bonum
vel malum moraliter, ut mechari et furari quoad viciu¹⁵
et caritative diligere Deum et proximum quoad vir-
tutem.

Istis notatis cognosci potest sententia quam dicit Hugo
de Sancto Victore in libello intytulato *de hiis que licite*
fieri non possunt. Quedam, inquit, sunt ita mala, quod²⁰
nunquam licite possunt fieri, quedam ita bona, ut non
possunt sine culpa intermitteri. In illis nunquam est obe-
diencia exhibenda ut fiant, neque in hiis ut non fiant.
Nam hec facere contra Dei obedienciam esset et illa
omittere religionem Christi inpugnat, quod non potest²⁵
obediencie subiaccere. Sunt enim bona que sine culpa in-
termitti non possunt, sicut diligere Deum et proximum.
Sunt autem quedam media que pro loco, tempore et causa
nunc bona quia bene fiunt, nunc mala si male fiunt; in
hiis ergo mediis preceptum obediencie locum habet sive³⁰
fiant sive non fiant, cum bene fieri potest ut fiant vel non
fiant.

Fit ergo aliquando ut ex hiis | mediis quedam ex ra-^{17^a}
cione precipiuntur, quedam secundum racionem et quedam
preter racionem.³⁵

Ex racione vero precipiuntur quorum causa manifesta^K
exstat, igitur precipi debeant et fieri; secundum racionem
precipiuntur, que, si causam manifestam non habeant,
igitur precipi debeant, habent tamen causam manifestam,

19. I have not been able to find this passage in Hugo de
S. Victore l. c. but comp. De Sacramentis libri I, p. V. Migne
Patr. 176, 256—259.

cur bona et rationabilia sunt si fiant. Preter rationem precipiuntur in quibus causa non apparet aliqua cur precipi debeant, que tamen si fiant nec ratio leditur nec iusticia violatur.

5 *Preceptum ex ratione est ut cum criminosi abstinere iubentur; preceptum secundum rationem ut si quis ea que in hoc mundo licite possidet, cuncta pauperibus erogare precipitur; preceptum preter rationem est, sicut quosdam sanctorum patrum legimus multa dicta ab humana ratione*
 10 *aliena ad experiendum obediencie virtutem subiectis precepisse, ut siccos stipites donec germina produxerunt irrigare, dura saxa aqua superflua mollire, feroces bestias verbo imperii domare.*

In hiis ergo que ex ratione precipiuntur obedire de-
 15 *bitum est, non obedire pena vel culpa; in hiis que secundum rationem precipiuntur obedire meritum est, non obedire venialis infirmitas; in hiis que preter rationem precipiuntur non obedire obedienciam destruit; in hiis que*
 17^a *secundum rationem vel preter rationem precipiuntur | non*
 20 *obedire obedienciam destruit; in hiis que secundum rationem vel preter rationem precipiuntur non obedire obedienciam ledit.*

Ista dicta huius doctoris oportet sane intelligi, quia si debent regulariter trahi in consequenciam, tunc per-
 25 *versis capitibus quarumcunque religionum ad tantum quod precipiant subditis in maiori parte sollicitari esse actus neutros parendum foret illis, dimissa religione christiana; consequens impossibile.*

Item, in actibus bonis de genere ut sunt ieiumium et
 30 *oratio, non est parendum preposito nisi in mensura librata ratione, ergo multo magis in actibus neutris, et per consequens in omni obediencia rationali quoad precipientem et obedientem oportet nedum esse quoad Deum rationem excludentem indifferenciam sed utro-*
 35 *bique aput homines. Et argumentum patet quod contingit subditum ad tantum continuare oracionem atque ieiumium quod deficiet nocendo sibi atque ecclesie, ergo multo magis in actibus neutris.*

Item, tenentur clerici subiecti obedire pape sicut re-
 40 *ligiosi suo preposito privato, sed contingit papam ad*

The superior
can only claim
obedience in
measure.

The Pope
cannot claim
obedience in
all things.

15. Cod.: *que*; cod.: *ergo*. 18—28. Hic locus haud dubio corruptus
an circa actus neutros?

tantum onerare suos subditos in hiis que videntur sonare pietatem quod submissio tenderet ad ecclesie detrimentum, ergo a pari vel maiori convenit ex universali pericione privatis prepositis privatos ordines declinare.

Argumentum patet ex hoc quod tam plenam potestatem habet papa | in quoscunque suos subditos sicut privatus abbas seu prior in suos claustrales.

The Pope may fall into heresy.

Et minor patet ex hoc quod papa potest cadere in heresim promovendo ineptos ad beneficia ecclesiastica, spoliare ecclesias de temporalibus et apparenter dispensare cum subditis, ratione cuius scandalum oriretur. Sed quis dubitat quin tunc resistendum foret sicut Paulus resistit Petro in longe minoribus Gal. II? ergo per idem resisti debet inperitis prepositis. Nec hoc verti debet in dubium, cum ex ista desidia contingit totum malum ecclesie, quia cece creditur quod prelato precipiente quodcunque non est obediendi periculum sed meritum hoc implere; de meritis autem si quid accidit ut fingitur partim preceptorum et sic paulative debilitantur ordines.

We may not obey against Christ's commands.

Ideo certum videtur quod non est obediendum contra Christi mandatum sive consilium. Nec fundari potest quod obediendum sit quibuscunque prepositis quicquid preceperint sed precipue de quanto preceperint legem Christi. Unde examinare debet subditus discretus preceptum prepositi, quando videtur declinare a lege Christi vel sua regula, quia aliter foret quilibet prepositus incorrigibilis. Et iste videtur michi sensus beati Bernardi in sermone de adventu, ubi ponit quinque condiciones rectificantes obedienciam: *prima cum opus est rectum, quia non est obediendum contra Deum, secunda cum est voluntarium, quia quod est ex necessitate non est meritum, tertia cum est purum secundum intencionem sanctam iuxta doctrinam Salvatoris Math. VI, 22: Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit; quarta cum est discretum, cum nimietas vel defectus inficiat, et quinta cum est firmum usque ad finem debitum perseverans; sed que discrecio in parendo precipienti quod est*

3. *maiori*. Cod.: *mar.* 11. Cod.: *oriatur*. 14. Cod.: *Nec habet verbi debet dubium.* 18. *partim* (?) Cod.: *palatie*.

27. Hunc locum in opp. S. Bernardi non inveni. In eundem sensum Serm. de virtute obedientiae et eius gradibus Opp. p. 1714.

notum vel debet esse notum vergere ad terminum ecclesie?

It is right to obey, unless there is strong reason against it.

Conceditur ergo cum doctore quod meritorie potest quis obedire preposito in actibus vocatis neutris, salvo semper Christi consilio et precepto, ut quia contingit contemplari manualiter operando et imprudenter prepositi ignoranciam obmutescere faciendo. Ideo valde meritorium est cum dicta circumstantia in talibus obedire, sicut obedierunt sancti monachi suis prioribus; et ne detur scandalum prepositis et fratribus infirmis, non est disputanda racionabilitas precepti prepositi nisi cum maturo moderamine, quando scilicet preceptum non continetur expresse in lege Christi vel regula ordinis, sed distrahendo a cultu Dei non sonat in theosebiam, tunc enim secundum formam correptionis evangelice debent subditi univoce prelatis resistere, et talis resistencia est vera obediencia nedum Deo quoad legem correptionis fraterne, sed vocato preposito quia nullus prepositus quitquam precipit nisi bonum analogum | precipiat, quia illud est quod omnia appetunt et per consequens cum bonum sit utrique parti fatuitati talis prelatus resistere, patet quod resistendo sibi prudenter humiliter obeditur; et sic obedivit Lincolnensis resistendo Romano pontifici, ut patet III huius XL capitulo.

Tercio argumentatur per hoc quod votum religionis est tam meritorium, ut deleat omne peccatum quod invenit in persona que religionem ingreditur et facit quod quitquid post fecerit in gracia sit magis meritorium quam opus factum extra ordinem privatum, licet fiat in gracia; et sic eque bonum de genere ymmo confratrum supportacio et speciale suffragium eorum cum aliis comodis que religiones privatas consecuntur docent religiosorum excellenciam super viventes in seculo.

Special merit is claimed for religion.

M Unde venerabilis Anselmus in De Similitudinibus docens quod opus religiosi ex prima obligatione voluntaria sit voluntarium dicit *quod racione maioris fervoris est plus meritorium*, ut si Petrus ex vehemencia amicitie obligat se ad dandum pannos singulos Paulo centum,

Advantage ascribed to vows by Anselm.

8. Cod.: *obediunt.* 15. *univoce.* Cod.: *vince.*

23. De Civili Dominio I, 308. 36. In Similitudinibus hunc locum inveniri non potui.

Linus vero nolens se tantum obligare sibi promittit quod forte, si sibi placuerit, dabit sibi aliquid annuatim centum, adhuc Paulus est plus obligatus Petro ex magis grata obediencia quam Linus qui dominatus et insegurus donat tantum; quod ex hoc evidet quod utroque de-⁵ ficiente absolutione annuali Petrus plus peccaret et per consequens plus ex opposito | mereretur. 18^d

Et eandem sententiam docet Petrus Comestor in sêrmonè ad religiosos qui sic incipit: *Porcio mea domine: Quam salubris, inquit, est obligacio professionis, brevi* ¹⁰ *exemplo perpendere poteris: pater filium habet egrotum qui sanari non potest absque incisione et cauterio. Consulit pater filium utrum ligari velit; ille sanitatem desiderans rogat se ligari et uri; ligatus autem cum ignem et ferrum incipit sentire, clamat, furit et solvi deposcit* ¹⁵ *sed a patre non solvitur donec salvetur. In hunc modum monachus qui se regulari discipline sponte et scienter obligavit, si quid molestie et afflictionis senserit, patienter sustinebit, qui post temptationem sustinuisse gaudebit, paciencia enim est quasi farinula Elisei que tocus cibi* ²⁰ *amaritudinem dulcorabit, ne mors sit in olla; III. Reg. IV. patet historia.*

To enter an
order may lead
to good or
harm.

Hic respondeo concedendo quod meritorium est intrare religionem servantem regulam, sicut fecit in suis primitivis; et periculosum, si ab observancia religionis ex-²⁵ orbitat. Unde Petrus Comestor eodem sermone dicit *religiosum secure vivere et quiete si solum Dominum elegerit. Quod cognosci potest si non incubat quesitis, si se non cruciat pro amissis.* Et sic conceditur quod contritus intrans religionem abstergitur ex gracia ab³⁰ omni culpa; quod si inpenitens intrat religionem | propter ^{19^a} fastum aut lucrum seculi scilicet ut laucius, securius et dominativius valeat in ordine quam valeret in seculo, ex intencione corrupta factum inficitur et antiqua macula induratur. Quod si prepositus ordinis noverit mentem ³⁵ talem debet ipsam oracionem abnuere et istud periculum cum rigore religionis detegere quod Christus docuit

14. Recte: *se ligari, incidi et uri.* 15. *incipit.* Cod.: *dicit.* Correxì; ib. Cod.: *solvissè.* Correxì. 19. Cod.: *que post;* ib. Cod.: *gaudebat.* 24, 25. *primitivis;* hic verbum deest.

8. Petri Comestoris Sermo L. Synodicus Opp. ed. Migne Patrol. Ser. lat. 198, 1842. 27. l. c. p. 1842.

Matth. VIII, 20, quando scribe intencione avara volenti intrare religionem suam dixit: *Vulpes foveas habent et volucres celi nidos etc.* ut exponitur infra capitulo VIII.

Ex doctrina exemplari huius doctoris patet quod senciens
 5 se infirmum ad conversandum in seculo debet prudenter intrare religionem omnino seculum abdicantem, quia aliter periret securitas, cum ex monstruosa secularitate
 N claustralium insurgit summum periculum. Ideo dicit Augustinus epistola ad cives Ypponenses que sic incipit:
 10 *Quantum ad me attinet. Simpliciter, inquit, fateor caritati vestre coram Domino Deo nostro qui testis est super animam meam, ex quo Deo servire cepi, quomodo difficile sum expertus meliores quam qui in monasteriis profecerunt, ita non sum expertus peiores quam qui in monasteriis*
 15 *ceciderunt.* Ubi notandum verba Augustini; primo patet quod sic iurando solempniter ponderavit dicendam materiam; patet secundo quomodo sic camerat verba sua
 19^t quod manifeste ponit se expertum esse meliores | quam invenit aliquos claustrales, sicut forte fuit de beato
 20 Ambrosio et aliis paucis; sed patet tercio quomodo dicit simpliciter negative quod nullos invenit claustralibus magis malos. Sic enim sacerdotes et Pharisei qui erant religionis private erant pessimi tempore Christi ex avaricia. Ideo Christus invexit acutissime contra eos, ut
 25 patet Math. XXIII, 15 et specialiter de singulari affectione faciendi *proselitum*, quam ex hoc dampnat quod captus in sua religione peius peccat quam quis faceret conversando in seculo. Et utinam nostri religiosi ex affectione probabili quam habent ad sustinendum suum ordinem
 30 potius quam preponderatam utilitatem ecclesie non sint isto crimine irretiti. Patet igitur quod intencione corrupta visus intrare religionem non potius eam intrat quam Ananias et Saphira, sicut peccans mortaliter est tunc de dato ordine; conceditur ergo quod votum re-
 35 ligionis voluntarie assumptum facit opus meritorium religiosi, consequens est voluntarium et cum paribus meritorium. Aliter enim non foret necessitas de antecederet voluntarie ad peccandum, non peccaret volun-

Danger of
worldliness
among the
cloistered.

4. *patet*; deest in cod. 11. Cod.: *anima mea*. 16. Cod.: *ponderant*;
 ib. *dicendam*. Cod.: *adam*. 37—38. Hic locus corruptus esse videtur.

8. Sti. Augustini Ep. I.XXVIII, Opp. tom. II, 186; Non incipit: *Quantum ad me* sed *Utinam scripturae*.

One may
make vows
simply to
Christ.

tarie nec Deus promittens bonum homini et sic necessitans et debitans se ipsum ad implendum promissum illud posterius non tribueret graciosò, consequens falsum. Ideo non solum potest religiosus semper solvendo votum et ordinem | illud quod vovit omittere, sed cum sit ante 19^s votum potest omittendo datum consilium non peccare; est ergo magna prudencia prudenter intrare religionem privatam, pauperem et humilem, sicut IV huius, VI capitulo elicitur de beato Wlstando de Claustonia et de beato Bernhardo. Sed ulterius non video quin vovens O Christo abbati nostro paupertatem humilitatem et obedienciam perpetuam cum hoc voveat privato preposito, cum hoc tamen quod ex tanto fervore caritatis hoc teneat et in tanta caritate votum continuet ex tam perfecta religione tantum mereatur, sicut datus existens 15 in claustro. Sic enim religiosi veteris testamenti voverunt et reddiderunt Deo, non minus merentes quam discipuli Samuelis aut Helizei vel eciam Recabite; sic eciam in novo testamento Baptista qui fuit heremita et monachus, apostoli et multi sancti monachi tam cenobite quam 20 heremite quam eciam anachorite, profitendo immediate Christo tantum vel plus quam post votum solemne in facie ecclesie secundum ritus hominum et a privatis hominibus introductum. Aliter enim Deus qui intuetur corda, cui omnes affectiones plene sunt cognite, non requirens 25 ceremonias humanas pro testificatione foret *acceptor personarum* contra scripturam et conclusionem Petri Act. X, 34 de conversione religiosi, licet gentilis Cornelii: 19^d *In veritate, inquit, comperi quod non est acceptor personarum Deus sed in omni gente qui timet Deum et* 30 *operatur iusticiam acceptus est illis.* Tantum ergo stat viventem in seculo ex observancia religionis Christi mereri, sicut meretur dictus irregularis et amplius, nec ex regula humanitus adinventata introducitur nova species meriti et premii, sic quod merita regularium et secu- 35 larium non possent parificari, quia tunc Deus non omisisset expresse docuisse hanc regulam. Stat ergo obedienciam secularium esse undique tantam suis pre-

9. *Claustonia*; ita cod. Rectius (ut videtur): *de claustro novo*.
9, 10. *beato*. Cod.: *bono*. 22. Cod.: *quam* deest. 23. Cod.: *a* deest.
24. *cui*. Cod.: *cum*. 31. Cod.: *stabit*.

positis et cum hoc prepositis regularium, sicut est
 obediencia subditorum sui ordinis et ex professione tam
 solempni quoad Deum preceperunt; cuius evidencia
 est quod tam persone quam communitates regulares
 5 impetrant laboriose et sumptuose exempcionem a capi-
 taneis sui ordinis; quod potest tam bene quam male
 fieri, bene si verisimiliter credant quod capitanei sui in
 maiori parte exigent ab eis ex palliata virtute obediencie,
 quod impediret observanciam divini consilii, male autem
 10 si ex superbo appetitu dominandi et abhominacione
 subici dedignantur suis prepositis obedire, quod (si non
 20 fallor) | contingit communius et specialiter in egredien-
 tibus claustrum ad curias dominorum, ut finaliter ab
 obediencia exempti monstruose occupent rectorias. Cum
 15 ergo talis excepccio potest bene fieri et non licet dispen-
 sare cum christiano, ut ad deterius retrocedat, mani-
 festum videtur quod stat secularem characterem cleri
 regulari ex obediencia omni regulari obedienciario plus
 perfectum, quod evenit eo ipso quo secularis est magis
 20 obediens legi Christi.

Monks' efforts
 to obtain
 exemptions
 from obedience.

CAPITULUM QUARTUM.

A Cum secundum Augustinum in De Vera Religione
 XXIX, secundum Crisostomum De Imperfecto Omelia
 XXVIII et secundum Bernhardum in libello suo De Speculo
 25 Monachorum ac omnes sanctos et fidem ecclesie non sit
 possibile quemquam post Christum servare religionem
 christianam vel esse christianum sive catholicum, si
 non nominatenus pretense ac equivoce, nisi de quanto
 vita, conversacio et opera sua fuerint conformia vite
 30 Christi, sic quod de quanto christianus ab illis exorbitat,
 de tanto decedit ab illis nominibus, necesse habet sedule
 studere hoc speculum, quia vita nostra non secundum
 ipsum dirigitur nisi previe cognoscatur. Oportet
 enim secundum philosophos in omni genere esse unum

One cannot
 be a Christian
 without being
 childlike.

3. Cod.: *percepero* (sic). 18. Cod.: *omne*; ib. Cod.: *obedienciarius*.
 22. Cod.: *Cum Augustinus in*. 25. Cod.: *speculo peccatorum*. 31. *necesse huius*.

22. St. Augustini Opp. tom. I, 766. 23. St. Chrysostomi
 Opp. tom. VI, p. CXIX—CXXI. 24. St. Bernardi Opp. p.
 1138—1140.

De Civili Dominio. III.

primum quod sit metrum et mensura omnium aliorum in genere, igitur christiane religionis oportet Christum esse principium, a quo tanquam patriarcha sit totum quod est perfeccionis in ordine derivatum. Unde cum oportet omne membrum de corpore | Christi ex sua 20^b professione sibi ministrare, subdit Joh. XII, 26: omnem religiosum sui ordinis sibi debite ministrare: *Si quis, inquit, michi ministrat, me sequatur*; sic et non aliter ministrabit. Unde Johannis ultimo postquam commisit Petro tanquam suo generali vicario curam ovium, sub- 10 iungit pastoris officium pro se et omnibus suis ovibus ad implendum, cum subdit: *Sequere me*. Quam sententiam explicat Apostolus I. Cor. XI, 1, cum sic dicit: *Estote imitatores Dei sicut et ego Christi*. Oportet enim omnem ovem salvandam primum pastorem sequi, quia aliter non 15 incedit per artam viam que ducit ad celum, cum ex testimonio sui Joh. XIV, 6 *ipse sit illa via* quia *Dei virtus et Dei sapiencia*, ut dicit Apostolus I. Cor. I, 24, 30. Sed et istam conclusionem declarat Beda super illo Math. IX, 9: *Sequere me* (ut exponitur primo huius 20 II. capitulo): *Qui, inquit, dicit se in Deo manere, debet sicut ille ambulavit et ipse ambulare; quod est non ambire terrena, non caduca lucra sectari, fugere honores inferiores, contemptum omnem mundi pro celesti gloria libenter am- plecti; cunctis prodesse amare, nulli iniurias inferre sed 25 sibi illatas pacienter sufferre, sed et inferentibus a Domino veniam postulare, nunquam suam sed conditoris gloriam querere, quotquot valet secum ad amorem supernorum e | rigere, Hec, inquit, et huiusmodi gerere est Christi 20^c sequi vestigia.* 30

The way of
salvation
narrow and
hard.

Et patet quam strictam et penalem oportet esse viam B salvandi; scimus enim ex fide illam sententiam esse veram et potest demonstrari ex hoc quod vita Christi est exemplar et fundamentum sine quo fundante et exemplante non potest esse christiani conversacio virtuosa, 35 sed sine conversacione virtuosa non potest christianus venire ad patriam, ideo, nisi secutus fuerit hunc priorem.

6. *omnem*. Cod.: *quidem*. 24. Cod.: *contempnere omnem*. 29. Cod.: *hec deest*. 37. *ideo*; rectius ut videtur: *id est*.

12. Joh. XXI, 19. 19. Baedae Homiliae Aestivales de Sanctis in die S. Matth. Op. tom. VII, 338. 20. Primo huius id est De Mandatis Divinis.

Idem enim est christianum sequi Christum imitatione
 morum et ipsum vivere virtuose. Unde Math. X, 38:
Qui non accipit crucem suam et sequitur me, non est me
dignus. Et eandem sententiam confirmat Luce XIV, 27:
 5 *Qui non baiulat crucem suam et venit post me,* et minister
 nostri ordinis impossibilis est, primo quod sit verus
 Deus et verus homo; patet Joh. I, 1: *Deus erat verbum*
et verbum caro factum est, et Hebr. I, 4: *Tanto melior*
angelis effectus quanto differencius pre illis nomen here-
 10 *ditavit.* Et quod sit verus homo patet Hebr. II, 16: *Semen*
Abrahe apprehendit unde debuit per omnia fratribus simi-
lari. Supponendum est secundo conversacio Christi in
 terris quam textus evangelicus . . . secundo ad sensus
 doctorum sanctorum edisserit, et tercio oportet supponere,
 15 cum Christus sit due nature, scilicet divinitas atque
 humanitas, quod recipit similiter predicationes secundum
 utramque, modo quo scriptura de ipso loquitur.
 20^d Quibus | suppositis patet primo quod Christus fuit
 vere pauper, ut prophetatum est de eo in veteri testa-
 20 mento; nam Christus venit in mundum peccata destruere
 et potissime ritus gentilitatis de seculari conversacione
 secundum quam sunt a statu innocencie . . . quod non
 fecisset nisi in persona propria statum paupertatis illi
 oppositum observasset, ergo hoc perficit; unde Augu-
 25 stinus XVI in de Vera Religione: *Satellites voluptatum*
divicias perniciose appetebant, pauper esse voluit. Ubi
 notum est quod loquitur non solum de paupertate
 spiritus que est carencia passionis civilis vel proprietarie
 terrenorum; nam secundum divinitatem est summe
 30 dives, sicut est secundum humanitatem quoad titulum
 originalis iusticie; et de tali paupertate suppono quod
 fiat locucio in futuro, et tunc cum illam verbo docuit
 et non fuit in eo *ita et non,* ut dicit Apostolus II. Cor.
 I, 17, sed cepit facere et docere quod ipsam in vita
 35 tenuit.
 C Et iste videtur michi sensus Apostoli ad Titum II,
 11, 12 quando dicit: *Apparuit gracia Dei salvatoris*
nostri omnibus hominibus, erudiens nos ut abnegantes

Christ's
poverty.

5. *post me* deest; in Cod.: *et minister.* Hic aliquot verba desunt.
 13. *textus evangelicus.* Hic verbum deest. 22. *innocencie.* Hic verbum
 deest. (*elongati?*) 25. Cod.: XXIX. Correxī (cap. XXXI ed. Maur.).
 Recte: *divitias perniciose populi.*

7. Joh. I, 1, 14.

25. St. Augustini Opp. tom. I, 758.

omnem impietatem et secularia desideria sobrie, iuste et pie vivamus in hoc seculo. Nam postpositis secularibus desideriis vivitur sobrie quoad carnem, | iuste quoad ^{21^a} proximum, et pie quoad Deum.

Christ lived
the
contemplative
life since this is
the most
perfect.

Item, Christus continue vixit vitam humanam perfectissimam, sed illa est contemplativa repugnans proprietati civili, ut patet tercio huius capitulo XXIII, ergo continue caruit huius possessione et per consequens continue fuit pauper.

Assumptum patet . . quod continue fuit homo perfectissimus; et minor patet per illud Luc. X, 42: *Maria optimam partem elegit.* Unde Luc. XVI, 13 dicit Christus: *Non potestis Deo servire et mamone*, et hic narrat ibidem de divite qui quotidie epulabatur splendide, quomodo sepultus fuerat in inferno, de divite volente ampliare ¹⁵ horrea, cuius *anima eadem nocte de corpore fuit raptata* Luc. XII, et de divite cui Christus precepit *vendere omnia sua et dare pauperibus et post venire et sequi ipsum; qui contristatus est quia dives erat valde* Luc. XVIII, 22, 23. Unde Christus subdit ibidem *quam difficile* ²⁰ *qui pecuniam habent in regnum Dei intrabunt*; ubi patet quod loquitur de mundi divite circa temporalia nimis sollicito. Licet enim activi possunt salvari, hoc tamen est impossibile nisi in fine vite sue relicta inperfeccione vite active assumant contemplativam, *relinquendo cuncta* ²⁵ *que possident*, ut docet Salvator Luc. XIV, 33, et patet superius XIX et XIV capitulis; talis ergo vita quam oportet sal | vandum propter inperfectionem relinquere ^{21^b} Christum non decuit, quod innuit quando dicit diviti: *Veni et sequere me*; quod fuisset inperitens nisi vita ³⁰ sua fuisset aliena a vita divitis Christo servante paupertatem oppositam isti modo habendi divicias: quod testatur Apostolus II. Cor. VIII, 9: *Scitis, inquit, gratiam Domini nostri Jesu Christi qui propter nos egenus factus est, cum esset dives ut illius inopia divites vos essetis*; ubi notum ^D est quod per egenum et inopem intelligit mundo pauperem, cum quo stat ex titulo gratie habere omnia bona, ut patet III huius capitulo VII.

8. *huius*. Rectius: *huiusmodi*. 10. *patet . . .* Hic verbum deest (eo?) 30. *quod* deest. Addidi. 31. Cod.: *an ita*; correxi *a vita*.

7. De Civili Dominio I, 162—169. 17. Lucae XII, 20. 20. Lucae XVIII, 24. 26. *XIX et XIV* (sic). Rectius XIII et XIV primi libri De Civili Dominio. 38. De Civili Dominio, 47—53.

Item, Christus vixit continue vitam statui innocentie maxime conformem; ad quem statum consequitur abdicatio civilis possessionis; ergo Christus pro tempore viacionis vixit continue in illo statu.

Poverty most like the state of innocence.

5 Assumptum patet tripliciter: primo ex hoc quod Christus fuit continue summe innocens et per consequens statum innocentie continue observavit; secundo ex hoc quod propositum Christi fuit reducere naturam lapsam secundum quandam propinquitatem ad statum quo lapsa
10 est; quod non faceret efficaciter nisi illum statum in persona propria observasset, cum facta docent efficacius nudis verbis; tercio ex hoc quod occupari citra bona minima que sunt bona fortune est proprium inferioribus
21^c ecclesie, qui status | non potest Christo competere.

15 Confirmatur istud ex gestis et doctrina in processu evangelii explicatis. Nam incarnari elegit non ex regina vel seculari domina sed simplici puella, quam postquam natus est in utero precepit solam sine pedisequa visitare Elizabeth, ut patet Luce II, non ut ancilla
20 Domini humillima de conceptione Messie pomparet sed cum didicit ab angelo cognatam suam diu sterilem sibi mense precedente concepisse visitavit eam ut verbis mellifluis confortaret et in factis humillimis ministraret; quod indubie ordinavit et fecit natus in utero. Secundo
25 natus ex utero non pallacium, non domum propriam temporalis domini, sed domum humilem et communem reipublice, que diversorium dicitur, eo quod diversa bona communitatis contineat, ad suscipiendum ortum eius in mundum misericordissime quia humillime ordi-
30 navit; nec elegit utrobique in stabulo sed sine arte obstitricis, sine cunabulo, sine crepundiis, se ipsum reposuit cum iumentis, Luce II, 7 scribitur: *Pannis eum revolvit et reclinavit eum in presepio, quia non erat ei locus in diversorio.*

Christ chose to be born of humble parents.

35 Tercio postquam consummati sunt dies purgacionis
21^a Marie et Jesus oblatus est, ut circumci|sione compleat legem suam, Levit. XII, 6, non obtulit agnum anniculum que fuit oblacio divitum sed turtures et columbas, que fuit pauperum oblacio; patet historia Luc. II, 24.

40 Quarto noluit parentes suos cum pecunia gentis proprie in principio relevari, sed tres magos de Chaldea

4. Cod.: in deest.
sustidum; sustinendum?
Lucæ II, 21, 22.

5. Cod.: Argumentum.

28. suscipiendum. Cod.:
deest. Addidi e textu

35. Cod.: consummati

vocaverat ad offerendum sibi aurum, thus et mirram, ut preter sensum mysticum ad literam parentum et prolis inopiam per illa munera relevarent; patet Math. II, 11.

Quinto portatus in Egyptum et inde rediens non in E curribus vel comitatu equestri vel vehiculo matris et fabri, ut aliis minus videtur probabiliter, sed super asinam est delatus; patet historia Matth. II.

Sexto factus annorum duodecim in peregrinatione versus Jerusalem oblitus est per triduum tanquam penitus 10 incuratus. Non enim habuit milites vel armigeros vel pedagogos sed tamquam pater pauperrimus, ut videtur beato Bernhardo, in illo triduo mendicavit; patet hystoria Luc. II.

Ex istis gestis infancie Salvatoris nulli fideli verti 15 debet in dubium, quin Deus potentissimus, sapientissimus et benignissimus non ordinaret eternaliter se ipsum gerere ista humanitas nisi cederent ad trinitatis beneplacitum et honorem et ad utilitatem sue ecclesie exemplarem. Joh. XIII, 15 dicit | ipse dominus et magister: *Exemplum* 22^a *enim dedi vobis ut quem admodum ego feci vobis ita et vos faciatis.*

And when a
man, Christ
had no
possessions.

Ulterius autem quando Christus factus vir quoad etatem temporis confirmavit predictam sententiam de paupertate tam opere quam sermone, nam nec domicilium 25 nec quitquam signabile voluit possidere civiliter sed sub alienis domibus, sumptibus et ministeriis in quibuscunque sibi et suis necessariis *exultavit ut gigas ad currendam viam* huius miserie. Nam devote mulieres ipsum sequentes ministrabant ei de facultatibus suis, ut patet Math. II 30 et Luc. VIII, 1—3. Nam ibi sic scribitur: *Ipse iter faciebat per civitates et castella predicans et evangelizans regnum Dei et duodecim cum illo et mulieres alique que erant curate a spiritibus immundis et infirmitatibus: Maria que vocatur Magdalene de qua VII demonia exierant et Johanna 35 uxor Chuse et Susanna et alie multe que ministrabant ei de facultatibus suis.* Non usus est arte alkimica, non rimatus est thesaurus absconditos, nec inpetravit sibi

7. *sed* deest in cod. Addidi. 10. *oblitus est* eiusdem sensus ut *relictus est*. 12. Rectius: *sed pater tanquam*.

13. Cf. St. Bernardi De modo bene vivendi Opp. p. 1288.
28. Psalm. XVIII, 6.

redditus seculares, sed vixit communiter de benedictionibus devotorum. Quando autem miraculose pavit populum, hoc fecit conformiter | ad statum innocencie sub divo Marc. VI et VIII. Quando vero tercio fecit cenam novissimam sue viacionis, hanc fecit iure et tytulo originalis iusticie, qua omnia debent esse communiã. Luc. XXII, 8 scribitur: *Euntes parate nobis pasca* et sequitur: *Ecce introeuntibus vobis in civitatem occurret vobis homo quidam amphoram aque portans; sequimini eum in domum in quam intrat et dicetis patrifamilias domus: dicit tibi magister, ubi est diversorium, ubi pascha cum discipulis meis manducem?* Ex isto textu patet quod Christus mendicavit ex titulo originalis iusticie sibi et suis necessaria ministrare; in cuius signum tercie persone officium et locus confuse sub signis communibus supportant. Sed et peticio non tanquam rogatus sed tanquam pro ministerio de iure debito est formata. Unde totam istam sententiam confirmat Math. VIII, 19, 20 respondendo iuveni sophistice promittenti: *Sequar te, quocunque ieris: Vulpes, inquit, foveas habent et volucres celi nidos, filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet.* Vidit enim iste scriba Christum multa miracula facientem et consideravit, si artem sanandi super homines ab eo posset addiscere, habundaret temporalibus ex |
22^b questu quem arte illa acquireret, sed Christus eludens errorem sophiste dicit quod avari et superbi secundum questum et fastum seculi querunt talia; ipse autem cum suis discipulis non vult esse proprietarius vel in minimo. Ideo iste scriba habens intencionem hanc corruptam non
30 est assumptus a Christo. Et ista est expositio beati Jeronimi. Unde quantum ad honores seculi patet quod ipsos penitus refugit verbo et opere. Nam. Joh. VI, 15 scribitur: *Jesus autem, cum cognovisset quia venturi essent ut raperent eum et facerent eum regem, surgit iterum in montem ipse solus.* Sic autem Christus utrobique fugit famam mundanam. Unde dicit leproso mundato Math. VIII, 4: *Vide, inquit, nemini dixeris, et Marc. I, 43 comminatus est spiritui confitenti ipsum esse sanctum Dei.*

Christ's answer
to the Scribe.

16. supportant. Cod.: subputant. 23. Cod.: si autem sanandi.
 25. Cod.: elidens.

7. Lucae VIII, 10, 11. 30. Commentariorum St. Hieronymi in Mathaeum Cap. VIII. Opp. tom. VI, p. 25, 26.

Obmutesce, inquit, et exi. Luc. IX precipit discipulis ne cui dicerent quod est Christus, docens nos in hoc indubie fugere famam mundi, quia Luc. XVI, 15 vere dicit, *quod altum est hominibus, abhominatio est apud Deum.* Noluit ergo Christus cuicumque temporali mundialiter intendere⁵ sed secundum leges proprias spiritualiter iudicare. Nam iuveni dicenti sibi: *Magister, dic fratri meo ut dividat mecum hereditatem, respondit: O homo, quis me constituit iudicem | aut divisorem inter vos?* Luc. XII, 13, 14; quod^{22d} dicit: Non est meum negociis civilibus in persona mea¹⁰ intendere, cum habeam negocium alcius quod est animas curare. Cui sentencie alludit Apostolus I. Cor. VI, 4: *Negocia secularia si habueritis, contemptibiles qui sunt in ecclesia, illos constituite ad iudicandum.*

Deacons
ordained to
save apostles
from material
cares.

Et hinc apostoli sumpserunt pro regula religionis G christiane crescente multitudine credencium inferiores constituere in ministerio corporali. Act. VI, 2 scribitur: *Non est equum nos derelinquere verbum Dei et ministrare mensis.* Utrobique ergo Christus aufugit conversacionem secularem et mundanam solitudinem in se et suis²⁰ superioribus discipulis ut peccatum. Cum ergo civile dominium inseparabiliter dicit sollicitudinem, manifestum est quod illud dominium in persona sua non habuit et per consequens fuit summe pauper paupertate illi opposita. Unde quam nisi in sua communitate habuit loculos²⁵ propter typum infirmum, non Petrum vel Johannem constituit custodem pecunie, cum Act. III, 6 dicit Petrus: *Argentum et aurum non est michi*, sed Scarioth proditorem, qui Joh. XII, 5 dicit: *Quare non unguentum hoc venditum est trecentis denariis et datum est egenis?* Dixit hoc,³⁰ inquit Johannes, *non quia de egenis pertinebat ad eum sed quia fur erat et loculos habens ea que | mittebantur*^{23a} *portabat.* Ad idem patet Joh. XIII. Unde ista ypocritica avaricia cecatus ad recuperandum dictam pecuniam pro triginta argenteis, qui equivalent triginta denarios, ven-³⁵ didit Salvatorem, quia probatur Thim. VI dicitur: *Radix omnium malorum cupiditas.* Et demum legifer noster in attestacionem paupertatis evangelice in alieno territorio in alienis sumptibus voluit sepeliri; patet Joh. XIX, 38

13. Recte: *iudicia secularia.* 14. Cod.: *ipsos constituite.* 25. Unde quam; ita cod.: Rectius: *Unde quoniam non nisi.*

36. II. Tim. VI, 20.

ubi narratur quod *Joseph ab Arimathia rogavit ut tolleret corpus Jesu*. Cui coniunctus *Nicodemus qui venerat ad Jesum nocte primum portavit mixturam mirre et aloes quasi libras centum*; hii eciam duo acceperunt corpus
 5 *Jesu et ligaverunt eum linteis aromatibus et in monumento novo in quo nondum quisquam positus fuerat quod erat in orto quo crucifixus est posuerunt Jesum*. Erat autem illud monumentum de possessione Joseph, qui
 H *illud exciderat de petra*, ut dicit Math. XXVII, 60. Unde
 10 et istam sepulturam notat Augustinus in De Questionibus veteris et nove legis capitulo LXIX sub hiis verbis: *Non, inquit, Salvator aliquid seculariter possedit in mundo, cum sit dominus mundi mortuus aut alienis impendiis sepelitur, et nos a quibus mundus extraneus est facultates*
 15 *augere cupimus ut morientes mundum a nobis invasum*
 23^b *non tantum | voce sed et litteris contestemur, ut in passione nostra ab eo, cuius mundus est, condempnemur; hinc Dominus: Qui non reliquerit omnia et secutus me fuerit non potest esse meus discipulus*. Hec Augustinus. Ab illo
 20 exemplari sumunt omnes christiani regulam conversandi, aliqui propinquius ut religiosi et aliqui remocius ut active viventes in seculo: Exhinc enim venerabilis ordo de fratribus minoribus non habent aliquid in proprio vel communi civiliter, sicut indubie nec Christus habuit,
 25 licet habeat ex caritatis tytulo sicut et Christus habuit omnia bona mundi; exhinc et non portant loculos in persona propria et subeunt alias penitencias ac instar Christi ministri sui portant alia officia ministrandi. Omnes enim religiosi exhinc profitentes paupertatem evangelicam
 30 non habent vel saltem non debent habere seculariter quidquam vel in communi, nec condere testamentum, ut breviter dicam impossibile est christianum salvari nisi Christum secutus fuerit in evangelica paupertate. Unde Augustinus in De Vera Religione XXIX: *Non, inquit,*
 35 *ullum peccatum comitti potest nisi dum appetuntur illa que ipse contempsit aut fugiuntur illa que ipse sustinuit. Tota, inquit, vita eius in terris per hominem quem suscipere dignatus est, disciplina morum fuit*. Quis queso cogitans

Example of
the Minorites.

23. habent; ita cod. 37, 38. Cod.: susciperi dignitas.

2. Joh. XIX, 39, 40, 41. 10. St. Augustini Opp. tom. III, Appendix. 34. St. Augustini Opp. tom. I, 758.

conversacionem tam humilem et modestam summi do-
 mini secundum deitatem, | summe divitis eternis divitiis 23^c
 secundum humanitatem ex titulo innocencie toti mundo
 plenissime dominantis, et secundam utramque naturam
 in gradu summo summe et tamen quoad sustentacionem 5
 corporis temperatissime ac modestissime conversantis
 non dimitteret pompam et questum seculi, intenderet
 ad profectum ecclesie ministerio humili et perderet
 animam suam quoad vitam deditam voluptati. Ideo
 dicitur I. Joh. V, 5: *Quis est, fratres, qui vicit mundum* 10
nisi qui credit quoniam Jesus est filius Dei. Credamus in
 vitam huius prioris et indubie vincimus concupiscenciam
 huius mundi. Si enim Christus ex potentibus divitiis
 et genere proximo fuisset secundum fastum seculi pro-
 creatus, et ipsemet in propria persona ac sui discipuli 15
 fuissent in mundo nobiles secundum humanam pruden-
 ciam seculariter conversantes, non dedisset exemplum
 vivendi secundum religionem beatitudinem acquirendum
 sed *divites ac nobiles seculo pauperes despective oppri-*
merent. Unde Jacobi II, 5, 6 post personarum acceptionem 20
 prohibitam: *Nonne, inquit, Deus elegit pauperes in hoc*
mundo divites in fide et heredes regni? Nonne divites per
potenciam opprimunt vos? ymmo ex virtutum carencia,
 ex seculariter conversandi inpotencia et ex satisfa- | ciendi 23^d
 pro voluptate primi parentis insufficiencia non posset 25
 taliter fuisse fundata religio christiana. Unde I. Cor.
 I, 26—28: *Videte vocacionem vestram, fratres, quia non* 1
multi sapientes secundum carnem, non multi potentes,
non multi nobiles, sed que sunt stulta mundi elegit, ut
confundat sapientes; et infirma mundi elegit Deus, ut 30
confundat forcia, et ignobilia mundi et contemptibilia elegit
Deus et ea que non sunt, ut ea que sunt destrueret. Nam
 ea que sunt in reputacione seculi ut virtutes in humili-
 tate fundate sunt maxime reputanda. Et ab ista sententia
 non memini aliquem sanctum doctorem sive catholicum 35
 discordare, licet quidam figuli sapientes infidelitatem
 fingentes recalcitrant. Unde beatus Bernhardus in sermone
 De Natali Domini qui sic incipit: *Duo quidem genera*

3. Cod.: *sed humanitatem.* 4. *et 1^a sed utramque.* 5. *summe;*
 deest verbum. 18. *religionem;* adde: *ad.* 30. Cod.: *confundant.*
 30, 31. Cod.: *sapientes — confundat* deest.

19. Cf. Jacobi II, 6. 38. St. Bernardi Opp. p. 60. In textu
 St. Bernardi sequitur prolixius: *Numquid credimus casu factum...*

rerum. Hyeme, inquit, Christus natus est, nocte natus St. Bernard on Christ's choice of a lot in life.
est; nasciturus itaque Dei filius cuius in arbitrio erat
quod vellet eligere tempus elegit, quod molestius est pre-

sertim parvulo et pauperis matris filio que vix pannis
5 haberet ad involvendum presepe ad reclinandum. Et cum
tanta esset necessitas, nullam audio pellicum mencionem.

Primus autem Adam pelliciis vestitur tunicis, pannis se-
cundus involvitur; non est tale iudicium mundi; aut iste
24^a fallitur | aut mundus errat, sed divinam falli impossibile

10 est sapienciam. Merito ergo proinde et carnis prudencia,
mors si quidem et ipsa, inimica est Deo, et seculi quoque
prudencia stulticia nominatur. Christus utique qui non
fallitur elegit quod carni molestius est. Ideo ergo melius
et id utilius et id potius eligendum. Et quisquis aliud

15 doceat vel suadeat ab eo tamquam a seductore cavendum
est. Jam vero eciam nocte voluit nasci. Ubi sunt qui tam
inprudenter gestiunt ostentare semet ipsos? Christus elegit
quod salubrius iudicat: vos eligitis que reprobatur iste.

Quis prudencior de duobus? cuius iudicium iustius? cuius

20 sententia sanior? denique tacet Christus, non se extollit,
non magnificat, non predicat, et ecce annunciat eum angelus,
laudat multitudo celestis exercitus. Et tu igitur Christum
sequere et inventum absconde thesaurum, Ama nesciri,

K laudet te os alienum, sileat tuum. Adhuc in stabulo

25 Christus et in presepio reclinatur. Et nonne ipse est
qui dicit: meus est orbis terre et plenitudo eius. Quid
ergo stabulum elegit? Plane ut reprobet gloriam mundi
dampnet et seculi vanitatem. Nedum loquitur lingua et
quecunque sunt de eo clamant, predicant et evangelizant. |

24^b Ipsa quoque infantilia membra non silent; in omnibus
mundi iudicium arguitur, subvertitur et confutatur. Quis
enim hominum cui daretur optio non magis eligeret ro-
bustum corpus et etatem floridam ac intelligibilem quam
infantilem? O sapiencia que de oculis traheris, o vere

35 incarnata et velata sapiencia. Et tamen, fratres, ipse et
promissus olim per Ysaïam prophetam, parvulus sciens
eligere bonum et reprobare malum. Malum ergo voluptas

2. nasciturus itaque; Cod.: sit itaque: Correx. 3. Cod.: eligere
 cuius. 5. Cod.: declinandum. 6. Cod.: nullam avaro. 7. Cod.:
 Prius Adam. 23. Cod.: nesciri deest. Addidi. 27. Cod.: Stabulum
 elegit deest. 28. Cod.: dampni; ib. et seculi twice. 31. o vere. Cod.:
 o natura.

corporis, bonum vero afflictio est. Siquidem et hanc elegit et illam reprobatur puer sapiens, verbum infans. Verbum enim caro factum est infirma caro, infantilis caro, tenera caro, inpotens omnis laboris et omnis operis.

Christ's poverty is the standard by which all must be tried.

Ex istis colligitur quod Christus, quem oportet esse 5 exemplar cuiuslibet vite laudabilis, qui vixit continue pro statu vite vitam pauperrimam, vitam pauperem vixit ex fide scripture, et oportet primum principium cuiuscunque generis esse simplicissimum, purissimum et virtuosissimum; ideo conversatio sua habuit hanc triplicem . . . Si enim fuisset in aliquo paupertas simplicior, fuisset et perfectior et per consequens paupertas Christi non fuisset metrum omnium aliarum; si fuisset paupertas purior et non vicisset vitam vivencium gentiliter et seculariter sed | ex parte civilis conversationis Christi 24° dilatasset gentilitatem ad gradum pristinum, ideo manifestum est, cum paupertas habet rationem boni et comitante virtute, que vis operabiliter Christum consequitur, quod fuit paupertas summa possibilis. Sic enim est de quibuscunque sapientibus bonum virtutis quod Christus 20 habuit ipsam in summo gradu possibili. Nemo enim posset esse sic pauperior quam nichil omnino possidere civiliter; et ista sententia utor tanquam theoreumate ad dicenda.

CAPITULUM QUINTUM.

25

Did Christ rule civilly?

Uterius restat videre si Christus fuit dominatus civiliter, et videtur aliquibus dominum Ardmachanum sentire quod sic. Nam IV^{to} De questionibus Armenorum XV° capitulo ponit quinque causas quare Christus rex potuit appellari: primo propter regnum spirituale, secundo 30 quia rexit populos regimine temporali, tercio quia regnat per gloriam in beatis, quarto quia secundum divinitatem regnat super universitatem creatam; et rex Judeorum secundum carnis originem esse debuit. *Nam*, inquit,

Opinion of Fitzralph, that he did rule.

6. Cod.: *laudabilis Christi.* 10, 11. *triplicem* deest verbum. 21. Cod.: *ipsa.*

28. Hoc opus Armacani mihi ad manum non est.

prophetatum est veteri testamento quod Messias debuit esse
 rex Judeorum secundum humanitatem pro causa prima,
 quia sic regere plus convenit prophete vel sacerdoti quam
 regi vel huiusmodi. Alia ergo est causa quare scriptura
 24^a sacra vocat eum tam crebro regem Israel; | de ipso enim
 verificatur illud Zach. IX, 9: Exulta satis filia Syon,
 iubila filia Jerusalem: Ecce rex tuus venit tibi iustus et
 salvator; et ipse pauper sedens super asinam et super
 pullum asine. Idem autem dicitur Math. XXI, 5: Cum
 10 omne prophetatum de Christo humanitus; item illud
 Psalm. II, 6: Ego autem constitutus sum rex ab eo super
 Syon montem sanctum eius, verificatur de humanitate
 Christi ad literam, ut patet Act. IV. Item illud Ysaie
 IX, 6: Puer natus est nobis, cuius imperium super hu-
 15 merum eius et multiplicabitur eius imperium verificatur
 de humanitate Christi ad literam. Et idem patet Danielis
 II, 44, ubi dicitur quod in diebus quatuor regnorum
 monarchicorum suscitabit Deus regnum celi quod in eternum
 non dissipabitur, cuius regni regem dicit esse lapidem
 20 abscisum sine manibus. Et illum vocat VII, 13 capitulo
 filium hominis qui pervenit usque ad antiquum dierum,
 cui Deus dedit potestatem honorem et regnum. Quotlibet
 sunt talia dicta prophetica que scriptura et sancti doctores
 dicunt verificata de regalia Christi secundum humanitatem.
 25 Ipsa enim regnatio non potest intelligi de humanitate
 Christi regnantis ut regis terreni in gloria corporali,
 mundi divitiis et honoris, ut tangitur in secundo sensu,
 quia dicta prophetica vita Christi et eius doctrina obviant
 modo regnandi.
 25^a Quo ad tertium et quartum modum | regnandi patet
 quod sunt inpertinentes regnacioni Christi humanitus
 pro statu vie, ut scriptura innuit ipsum regnasse. Non
 ergo superest modus regnandi pro tempore viacionis sue
 humanitus specialiter super Israhel nisi quintus scilicet
 35 quod iure patris sui David regalis dignitas ad Christum
 fuerit devoluta. Nec eciam obest per Mariam matrem
 suam, quam scriptura dicit esse de domo David. Luc. I, 27
 hereditatem succedere: patet de filiabus Salphat, que de-
 creto domini gaudebant hereditare non obstante sexus
 40 fragilitate, ut patet Num. XXVII et ultimo capitulis.
 Cum ergo caput mulieris sit vir secundum Apostolum
 I. Cor. XI, 3 mulier possit in viro suo bellare, ungi
 et populum legaliter regere, cum vir et coniux sua sint
 una persona.

Christ king of
 the Jews by
 inheritance.

Sic ergo opinatur doctor iste quod in regno Judaico B
Christo nostro ius regum per matrem eius propter car-
nalem originem competebat et quod Joseph Marie marito
debeatur ratione uxoris regnum huius regis, et sic
intelligit multas scripturas sonantes quod Christus fuit 5
rex Judeorum.

Nec obest quod Christus non fuit usus hac potestate,
cum Apostolus dicatur I. Cor. VIII, 2, ipsum et Bar-
nabam habuisse potestatem sumendi corporalia ab eis
quibus spiritualia seminabant, *sed non, inquit, uti* 10
sumus hac potestate. 25^b

Wyclif dissents.

Contra istam sententiam sic procedam. Primo decla-
rabo quod evidencia doctorum non necessitat ad illud
credendum, secundo arguo tripliciter contra illud et
tercio facio evidenciam quod impossibile sit Christum 15
habere potestatem vel dominium ad regnandum civi-
liter.

Christ is spoken
of in Scripture
as a ruler but
in a spiritual
sense.

Quantum ad primum, patet quod Christus est huma-
nitus dux spiritualis exercitus et per consequens rex et
imperator totius humani generis, sed specialiter sal- 20
vandorum. Ipse enim est caput ecclesie non solum
hominum sed etiam angelorum, ut patet I^o huius
XXIII capitulo. Ideo etiam vocatur secundum humani-
tatem Deus exercituum, ut innuit Apostolus Coloc. I, 18:
Ipse, inquit, est caput ecclesie, qui est primogenitus ex 25
mortuis ut sit in omnibus ipse primatum tenens. Quando-
cunque ergo scriptura vocat eum humanitus ducem,
regem vel imperatorem, intelligit de ducatu, de regnatione
vel imperio spirituali et nunquam de dominio temporali.
Et cum isto concordat tam ratio quam scriptura. Ratio 30
talis: in omni ordine et per consequens in omni exer-
citu oportet dare unum primum quod sit mensura
omnium aliorum et per consequens in omni exercitu
domini contra malos angelos et bestias mundialiter sa- 35
pientes et regnum Christi inpugnantes oportet con-
stituere unum capitaneum sive regem. Sed quis foret
ille nisi Christus, *qui est tanto* | *melior angelis effectus* 25^c

2. Cod.: *ius* twice. 15. Cod.: *facit*. 25, 26. Cod.: *principium ex mortuis*. 30, 31. *Ratio talis*; hic verbum deest. 32. *unum primum*. Cod.: *um p^m*; fortasse: *unum principium*.

8. Cf. I. Cor. IX, 11, 12. 22. De Mandatis Divinis c. XXIII. 37. Hebr. I, 4.

quanto *differentius pre illis nomen hereditavit?* Virtute enim eius docentur et animantur tam angeli quam homines tanquam membra sua expugnare inimicos crucis Christi, et sic angeli subregulantes exercitus vocantur principes, ut *Michael* prepositus vel princeps *Gregorum*, ut patet Danielis X et XI; alii autem principes aliarum gentium secundum quod rex regni celorum limitavit illis officium. Homines autem vocantur *milites Christi Jesu*, ut Apostolus nominat Timotheum II. Tim. II, 3, et generaliter scriptura novi testamenti loquitur de armatura et pugna spirituali. Nam II. Cor. X, 4 testatur Apostolus: *Arma, inquit, milicie nostre non sunt carnalia sed potencia a Deo.* I. Cor. IX, 29: *Sic pugno non quasi aerem verberans.* Et breviter loquens de armatura Dei Eph. VI, 11, 13; Cor. VI, 7; Joh. XIII etc. utrobique loquitur de armis interioris hominis cuiusmodi sunt virtutes.

Ex istis patet quod assumptum est falsum quo dicitur Christum non vocari regem Israhel propter regnum spirituale, cum propter tale regnum sit deitas rex mundi. Nec mirum si scriptura non vocat alios prophetas et sacerdotes reges, quia omnes sunt ministri huius regis prophete et sacerdotis. Idem enim habet in se spiritualiter | rationem omnis boni ministerii, ideo authonomatice vocatur tam multis nominibus dux, rex, imperator, propheta, sacerdos, pastor, pontifex atque episcopus.

Si autem queratur cur tam signanter vocatur rex Israel vel Judeorum, dicitur quod duplex est ratio; prima quia in illa gente et illa terra fecit in diebus carnis sue crebras gloriosas victorias, ut patet ex decursu evangelii, et ipsemet innuit Math. XV, 24: *Non, inquit, sum missus nisi tantum ad oves que perierunt domus Israel;* quia ergo familiarius rexit illam gentem pro tempore peregrinationis sue quam externos, ibi creberrime eiciendo demones, informando homines et castigando rebelles, ideo quadam excellencia proprietatis dicitur ab illo officio rex Judeorum. Secunda ratio mistica notanda est quod Christus quadam proprietate excellencie sit rex fidelium ipsum confitencium et in vita sequencium.

He is called king
of the Jews,

because among
them he did his
great works,

2. because
they represent
the faithful.

15. Cod.: *Joh. XIII et 10, 6* (sic).

6. Dan. X, 13, 20.

Judeus enim interpretatur confitens dicente Apostolo Rom. II, 28, 29: *Non enim qui in manifesto Judeus est, neque qui in manifesto, in carne, est circumcisio, sed qui in abscondito Judeus est; circumcisio cordis in spiritu non litera, cuius laus non ex hominibus sed ex Deo est.* Et 5 Rom. IX, 6—8, declarando quod verbum Dei non excidit quo promisit semini patriarcharum benedictionem; *Non, inquit, omnes qui sunt | ex Israhel, Israhelite sunt,* 26^a *neque qui semen sunt Abrahe omnes sunt filii, sed in Ysaac vocabitur tibi semen, id est; non qui filii carnis,* 10 *hii filii Dei, sed qui filii sunt promissionis.* Et Gal. IV, 28: *Nos autem fratres secundum Ysaac promissionis filii sumus.*

Ex istis patet Apostolum velle talia dicta de veteri testamento in nobis spiritualiter debere intelligi, sic quod 15 omnes christiani perfecte confitentes Christum in fide formata sint vere Judei et semen Abrahe et omnium talium est Christus rex spiritualis. Et patet solutio rationis doctorum et confirmacio posicionis.

The kingdom
prophesied
by the angel
Gabriel was
evidently
spiritual.

Secundo confirmatur ex sensu scripture. Nam Luc. 20 I, 32 angelus Gabriel nuncians Marie conceptionem Christi dicit quod *Deus dabit illi sedem David et regnabit in domo Jacob in eternum.* Et manifestum est quod non loquitur de regno temporali, cum subdit: *Et regni eius non erit finis.* Omnem autem coactivam dominacionem 25 oportet finire in die iudicii vel ante, ut patet I. Cor. XV. Unde secundum Bedam ad denotandum modum suum bellandi et regnandi missus est angelus Gabriel, qui Dei fortitudo dicitur, ad prenunciandum eius incarnationem ipsum quippe nunciare veniebat qui ad de- 30 bellandum aereas potestates humiles apparere dignatus est. De quo Psalm. XXIII, 8 dicitur: *Dominus fortis et potens, dominus potens in prelio.* Sed | in Psalmo V, 6 26^b notatur Christi officium et modus suus regnandi, cum dicitur: *Ego autem constitutus sum rex ab eo super Syon* 35 *montem sanctum eius predicans preceptum eius.* Ecce regnum et pugna Christi stat in predicacione scripture, per quam instruuntur humiles et debellantur homines, sicut prophetatum est de eo Ysaï. VI et allegat Christus Luc. IV, 18, 19: *Spiritus Domini super me* ad annunciamdum mansuetis 40

2—3. Cod.: *qui — que* deest. 12, 13. Cod.: *filii finximus.* 21. Cod.: *nuncius.* 29, 30. Cod.: *cuius incarnationem.* 30. Cod.: *nunciari.* 32. Cod.: *Psalm. XXI.*

misit me, ut, inquit, mederer contritos corde et predicarem captivis indulgentiam. Sed et Psalm. LXXI, 1 idem ostenditur: *Deus, iudicium tuum regi da et iusticiam tuam filio regis;* et subditur huius regis officium, cum subdit:
 5 *Judicare populum tuum in iusticia et pauperes in iudicio.* Unde Zach. IX, 9, 10, quando prophetatum est de regalia Messie, subditur modus suus regnandi, cum dicitur: *Et ipse pauper sedens super asinam et super pullum filium asine;* et sequitur: *Et potestas eius a mari usque ad*
 10 *mare et a fluminibus usque ad fines terre.* Ubi manifestum est quod propheta non loquitur de potestate civiliter coactiva, quia talis non decuit sacerdotem, prophetam et regem humilem. Cui secundum Ysai. LIII, 2 capitulo *non erat species neque decor sed tanquam le-*
 15 *prosus percussus a Deo et traditus cum sceleratis;* |
 26^e *ymmo de quo prophetatum est quod occidetur a populo suo, ut patet Daniel. IX, 26 quod vendetur pro triginta argenteis a Judeis, ut dicitur Zach. XI, 12; et sic de aliis prophetatis ac consumatis de rege nostro pacifico,*
 20 *cuius imperium super humerum eius, ut dicitur Ysai. IX, 6.*

E Sic ergo in omnibus de regno Christi humanitus prophetatis fit mencio de regno celesti et regnacione sua spirituali, nullicubi autem de regno suo temporali;
 25 quod tamen scriptura completissima non taceret, si haberet regnum et regnacionem eciam in habitu temporalem; fortis ergo et potens foret evidenciam sompniare vel fingere quod Christus regnaturus foret temporaliter modo David, specialiter cum tangit fundamentum fidei
 30 et precipuum articulum religionis Christi, ideo indubie pertinaciter defendere hoc esse de sensu scripture sine adstricta veritate est in heresim incidere; ymmo videtur scripture III. Reg. III, 12 repugnare, ubi Deus sic alloquitur Salomonem: *Dedi tibi cor sapiens et intelligens*
 35 *in tantum quod nec ante te similis tibi fuerit nec post te surrecturus sit;* ubi loquitur de regibus Israhel regnantibus temporaliter, ut patet II. Paralip. I capitulo. A quibus omnibus negat equiparanciam donorum Dei respectu Salomonis, quod tamen si Christus regnaret
 26 temporaliter, | caperet de ipso manifestam instanciam,

The Bible
never ascribes
civil rule to
Christ.

18. Cod.: *et sic deest.* 24. Cod.: *nullicubi aut.* 25. *si;* cod. ac.

37. II. Paral. I, 12.

De Civili Dominio. III.

cum fuit sapiencior Salomone. Unde Math. XII, 42 dicitur: *Et ecce plus quam Salomon hic.*

Testimony of
the Fathers.

Tercio confirmatur idem ex sententia sanctorum doctorum. Nam si Christus haberet regnum temporale in actu vel in habitu, cum impossibile sit duos regnare 5 sic simul ex equo super eodem, tunc regnatio sua foret contraria dominacioni pretense Cesaris, quod est contra scripturam Joh. XVIII, 36, ubi Christus ex hoc impugnatus satisfaciendo respondit: *Regnum meum non est de hoc mundo.* Unde Ambrosius super Lucam XIV libro ca- 10 pitulo X: *Si non vis esse obnoxius Cesari, noli habere que mundi sunt; si habes divicias, obnoxius es Cesari;* ubi manifestum est quod loquitur de habicione temporali. *Si, inquit, nichil vis debere regi terreno, dimitte omnia tua et sequere Christum.* Ex istis patet istum sentire 15 sanctum Christum nichil habere temporaliter sive civiliter. Unde Augustinus super eodem textu Omelia CXI elicit quinque notabilia; primum quod Christus interrogavit Pylatum: *A temet ipso hoc dicis an alii tibi dixerunt de me?* non quia ignoravit unde movebatur sic querere, 20 sed ut nos plus notemus cuiusmodi fuit regnum Christi ex circumstanciis seriosis expositis. Possent enim gentiles credere quod Christus | regnaturus esset temporaliter, 27^a ideo quesivit an a semet ipso hoc diceret; sed quia videri crediderunt quod regnaturus esset temporaliter 25 super eos, ideo quesivit an alii tibi dixerunt de me; sic enim denudavit errores opinancium in hac parte. In illo enim errore fuerunt filii Zebedei, qui per matrem dixerunt: *Dic ut sedeant hii duo filii mei, unus ad dexteram et alius ad sinistram in regno* Math. XX, 21; et sic dis- 30 cipuli duo intellexerunt, ut Luce ultimo: *Nos, inquit, sperabamus quia ipse esset redempturus Israel.*

Christ's words
to Pilate.

Secundo vero notat Augustinus quomodo Pylatus in- F nuit Judeos et non gentiles accusasse Christum de sua regnacione, quam false asseruerunt regnacioni Cesars 35 repugnasse. Judei enim noscentes Christi originem erant

20. Cod.: *quia non.*

10. Recte: St. Ambrosii In Lucam cap. XX (Commentari-
orum lib. X). 11. St. Ambrosii Opp. (Ed. Parisina 1642)
tom. III, 199. 17. Cf. St. Augustini In Joh. Ev. cap. XVIII,
tractatus CXIV, Opp. tom. III, 2, 79, Very loosely quoted.
19. Joh. XVIII, 34. 31. Lucae XXIV, 21. 33. St. Augu-
stini l. c.

eius emuli principales et non Pylatus gentilis iudex, ignarus prophecie et Christi originis; et hoc innuit, cum Christo subiungit: *Numquid ego Judeus sum? Gens tua et pontifices tui tradiderunt te michi.* Et quia cognovit
 5 quod illa accusacio non fuit condempnacione digna, querit posterius: *quid fecisti?* quod dicit: cum illa accusacio sit modica, quid amplius deliquisti; Christus autem tercio respondet negative satisfaciens cuicunque opinioni
 id est erronee in hac parte, ostendens quod regnum
 27^b suum non est Judeis nec Romanis | ymmo nulli domino terreno obnoxium, cum subiungit: *Regnum meum non est de hoc mundo* hoc est de temporalibus et mundi sapientibus sed de predestinatis et eorum veris diviciis cuiusmodi sunt virtutes.

15 Ex quo patet quod Christus non regnavit seculariter nec de iure nec de facto, quia utrobique exclusisset conregnaciones conregnancium in eodem et sic non satisfecisset Pylato per negativam, nec fuisset rex huiusmodi in nativitate sua, sed postquam Joseph fuisset mortuus;
 20 quod repugnat scripture dicenti: *Ego in hoc natus sum*, quia nativitate sua rexit pastores et angelos. Unde Augustinus: *Audite Judei et gentes, audite omnia regna terrena; non impedit dominacionem vestram in hoc mundo, nolite metuere metu vanissimo, quo Herodes nato rege*
 25 *Christo turbatus occidit tot infantes, quia regnum meum, inquit, non est de hoc mundo; quid vultis amplius? Venite per fidem ad regnum quod non est de hoc mundo. Psalm. II, 6 dicit Christus: Ego autem constitutus sum rex ab eo super Syon montem sanctum eius, sed Syon illa et*
 30 *mons ille non est de hoc mundo. Quod est enim eius regnum nisi credentes in eum, quibus dicit Joh. XVII, 15, 16: Non rogo de mundo eos ut tollas, cum non sint de mundo,*
 27^c *sicut ego non sum de mundo, | licet velit eos esse in mundo, cum Joh. XVII, 16 non rogo ut tollas eos de*
 35 *mundo. Unde signanter dicit quod regnum meum non est hinc, non negans sed innuens quod sit hic.*

G Quarto dat differenciam inter regnacionem mundialem et suam communicabilem spiritualem in hoc quod

Christ's rule did not clash with that of earthly kings.

It did not rest on force.

30. Cod.: *enim* deest. Addidi e textu St. Augustini. 37. Quarto; *tertio* deest in textu.

3. Joh. XVIII, 35. 20. Joh. XVIII, 37. 22. St. Augustini l. c. p. 791.

mundiales pugnant et decertant coactive pro iure suo, Christus autem humilitate et paciencia conquistat regnum. Si, inquit, *ex hoc mundo esset regnum meum, ministri mei decertarent utique, ut non traderer Judeis.*

Quinto vero, quia Pylato visum est quod tantus propheta non sic disgrederetur de sua regnacione, nisi rex foret alibi, concludit vere, licet ex negativa: *Ergo rex es tu?* quod et Christus confessus est, cum dicit: *Tu dicis quod rex sum ego;* per hoc docens nos sinere ut laudet nos os alienum, per hoc quod Christus non frustra, sed pertinenter asserit sic; et per hoc quod innuit regaliam suam esse causam, quare aliquis sic dicit, manifeste asserit esse se regem, sicut prophete legis veteris contestantur.

Christ's
kingdom was
spiritual.

Christus ergo fuit rex humanitus propter spirituale regnum tam temporalium quam spiritualium quo rexit universalem matrem ecclesiam, non autem secundum leges alienas vel bellum corporale sed spirituale; et sic David ac filii patriarche gesserunt typum Christi in regnando | temporaliter, pugnando corporaliter et pro-^{27^a}creando carnaliter. Sed absit ex isto credere quod Christus fecit omnino similiter, quando sufficit quod fecit excellenciori modo, proporcionabiliter sicut populus peccavit petendo regem, ut patet I. Reg. VIII, 20: *Rex, inquit, erit super nos, et erimus nos quoque sicut omnes gentes, et iudicabit nos rex noster, et egredietur ante nos et pugnabit bella nostra pro nobis,* proporcionabiliter occasione peccati populi sui fecit, sed longe excellencius quam David, quia fuit quantumlibet in opere magis fortis; et sic intelligitur illud Michee V, 2: *Ex Betleem exiet dux qui regat populum meum Israhel,* et illud Joh. XII, 13: *Benedictus qui venit in nomine domini rex Israhel* cum quotlibet sibi similibus, unde post missionem Spiritus Sancti intellexerunt apostoli spiritualiter has scripturas et per illas alii sancti doctores.

Unde Augustinus Omelia LI exponens hoc iam allegatum Joh. XII sic scribit: *Quid magnum fuit regi seculorum regem fieri hominum? non enim rex Israhel Christus ad exigendum tributum vel ferro exercitum armandum, hostesque visibiliter debellandum, sed eo rex Israhel quod*

3. Joh. XVIII, 36. 7. Joh. XVIII, 37. 37. St. Augustini
In Joh. Ev. tract. LI, l. c. p. 635.

mentes regat, quod in eternum consulat, quod in regnum celorum credentes sperantes amantesque perducatur. Et
 28^a Omelia XXV super Joh. VI, 15: Pervenerunt | ut raperent eum regem. Rex, inquit, erat omnino, nec talis rex qui
 5 ab hominibus fieret, sed qui hominibus regnum daret. Unde raptus quod fugit significat quod nondum venerit tempus suum regnandi. Est enim regnum suum ecclesia christiana, que modo colligitur, modo comparatur sanguine suo, quod regnum erit manifestum, postquam ipse ascenderit
 10 in montem celestis Jerusalem et descenderit in finali iudicio; de quo regno loquitur Apostolus I. Cor. XV, 24: Cum tradiderit regnum Deo et patri, cum evacuerit omnem principatum et potestatem et virtutem; de quo regno Math. XXV, 34: Venite benedicti patris mei, percipite pa-
 15 ratum vobis regnum. Predixerunt, inquit Augustinus, prophete eius regnum secundum idem quod factus est Christus, sed oportebat eum iudicari et post iudicare demumque plenum regnare.

Ex istis dictis sanctorum postillancium scripturam
 20 patet quomodo regnum attribuitur Christo humanitus nisi spiritualiter, quia aliter non diceret Augustinus quod non erat rex qui ab hominibus fieret. Unde et moderni ignari scripture, quando audiunt Christum humanitus esse regem, hii derident ut falsum, hii autem
 25 concipiunt quod regnavit vel saltem potestatem regnandi civiliter, nescientes distinguere inter dominacionem vel regnacionem evangelicam et civilem.

28^b Sed scriptura Dan. | II, 44, 45 docet istam sententiam, ut expositum est IV huius XV capitulo. In diebus, inquit,
 30 regnorum illorum suscitabit Dominus celi regnum quod in eternum non dissipabitur et regnum eius alteri populo non tradetur: comminuet et confringet universa regna hec, et ipsum stabit in eternum. Secundum quod vidisti quod de monte abscisus est lapis sine manibus et comminuit
 35 testam et ferrum et es et argentum et aurum. Et plane patet quod loquitur de regno Christi quod destruet quinque regna secularia.

Moderns err
 confusing
 through
 evangelical and
 civil rule.

20. attribuitur; Rectius: non attribuitur . . . nisi. 25. potestatem;
 adde: habuit. 32. Cod.: comminuetur autem.

3. Ibid. p. 485.
 Dominio II, p. 196.

7. Loosely quoted.

29. De Civili

Differences
between the
rule of Christ
and that of
earthly kings.

Ipsum autem regnum differt ab aliis quinque specialiter 1
in hiis tribus; primo in hoc quod ipsum cum sit naturale
est eternum continue fortificando accrescens, alia autem
debilitata continue habent finem ante diem iudicii;
secundo in hoc quod regnum Christi est principaliter 5
de diviciis gracie solum in personis predestinatis in terra
vivencium; regnum vero mundi est principaliter de bonis
fortune in personis et prescitis solum in terra sublunari;
tercio in hoc quod regnum Christi est instar bonorum
communium communicabile quotlibet personis simul et 10
ex equo; regnum autem terrenum non patitur communi-
cationem huiusmodi. Quod autem regnum celorum
vocatur nunc ecclesia, nunc caput ecclesie, nunc autem
spiritualis thesaurus ecclesie, est equivocacio secundum
modum disparem predicandi. | 15

It was
impossible for
Christ to hold
civil lordship.

Tercio suadebo quod impossibile est regnacionem 28^a
talem civilem Christo competere et per consequens
cum hoc quod non habet potestatem ad regnandum
taliter, frustra foret Deum dare homini potestatem
ad aliquid quod impossibile foret ipsum perficere. 20
Assumptum sic arguo: Si Christus conversatus fuisset
active civiliter, tunc vixisset vitam inferiorem quam
modo vixerat, non perfecte redimens genus hominum
sicut modo; quod cum fuisset impossibile, sequitur quod
et conversacio civilis in Christo. Constat quidem ex sepe 25
dictis, quod secularis conversacio non est perfeccione
equabilis vite contemplative sed sicut plus elongatur a
statu innocencie plus dedita temporalibus, sic plus elon-
gatur a celesti vita; que elongacio fuisset Christo im-
possibilis. Preterea si conversacio secularis posset 30
Christo competere, nichil posset habere humanitus nisi
quod in perfeccione morum sonuerit, sequitur quod
posset perfeccio fuisse virtutis in Christo regnare civi-
liter; et ultra sequitur quod summa civilis regnacio
posset esse summa perfeccio quoad illam maneriem; 35
consequens falsum, tum quia illa vita non retraxisset
homines a periculosa seculari conversacione sed alli-
cuisset, quod fuit impossibile abbati | christiane reli- 28^d
gionis competere, tum quia vivendo seculariter non satis-
fecisset pro humano genere subeundo penalitatem ut 40
modo.

11. Cod.: *regnum aut.*
21. Cod.: *fuit.*

16. Tercio: ita cod.

19. Cod.: *frustra quid foret.*
25. in Christo. Adde: *impossibilis fuit.*

- K Non enim quilibet modus operandi hominis potest contingenter esse tantum Deo acceptus ut aliquis, sed oportet pro voluptate satisfacere per penam voluntariam et pro subtraccione servicii facere secundum proportionale servitium recompensam. Sic enim oportet hominem post lapsum ampliora carismata quam habuisset in statu innocentie solvere Deo pro statu innocentie in debitum; et hec est ratio quare oportuit Christum pati et *nullum posse esse discipulum Christi nisi tollendo crucem sequatur ipsum*; que omnia fuerint falsa, si Christus potuit tam plene satisfacisse pro humano genere, quantumcunque seculariter conversando, ymmo melius fuisset tam corpori quam anime quod ille puer captasset mundanam gloriam, quia (ut fingitur) non deest nisi Christi contingens acceptatio; et cum secundum vaticinium Ysaie ad hoc *comedit butirum et mel*, id est prudentiam *ad reprobandum* delectacionem carnalem que secundum beatum Bernhardum est *malum* et sapientiam celestium *ad eligendum bonum*, quod secundum eundem est *pena voluntaria*, ut patet capitulo proximo.
- 29^a Preterea vita activa non distraxisset | Christum a contemplacione, quia sic retardasset eum a bono, ergo cum tota civilitate Christi stetisset plena contemplacio et per consequens simpliciter melius fuisset Christum sic vixisse quam modo quo vixerat, et cum eternaliter fuit in potestate sua captasse sibi modum optimum quemcunque dixerat eligendum, sequitur quod fuit culpandus eligendo penalius, prolixius et eciam minus bonum. Quando enim Deus vel natura facit opus per media, facit brevius quo sic potest fieri, quia aliter non excusaretur a superfluitate prorogando possibile tam bene per medium prolixius, dum . . . et isti principio innititur perspectivus, predicando quod angulus incidencie radii luminosi et angulus reflexionis essenciales, quia certissima demonstracio geometrica docet quod posita inequalitate angulorum huiusmodi forent duo radii simul longiores.

Since the fall
man needs
ampler grace
than before it.

Civil rule
would have
made vain
Christ's
incarnation.

2. *ut aliquis*; hic quadam verba desunt. 6. Cod.: *post ampliata*.
15. *contingens*; Cod.: *contins*. 25. Cod.: *et tamen*. 31. *possibile*; Cod.:
pe. 32. *dum*. Hic quaedam verba exciderunt. Totus hic locus corruptus
esse videtur. 34. *essenciales* (sic); cod.: *=nciales*; *an essent tales*.

9. Matth. X, 38. 16. Is. VII, 15. 18. St. Bernhardi, De
adventu Domini Serm. II, p. 6 (Ed. Paris. 1640).

Whatever
Christ did was
done in the one
best way.

Ex quibus videtur probabile quod sicut Christus ponit cuncta in mensura, numero et pondere, sic quod impossibile fuisset ipsum fecisse mundum maiorem, pulchriorem, tempore priorem, diuturniorem, rariorem vel motu velociorem, sic moderavit vitam propriam in omnibus summe ad regulam, quod si defecisset per instans vel in minimo a quocunque quod habuit, fuisset a Deo defectiva; et sic Christus non fuisset summe bonus homo | possibilis, sed melior homo posset fuisse ^{29^b} Christo humanitate superior, ymmo cum scivisset ipsum ¹⁰ habuisse datam potenciam ad sectandum ampliora carismata deficiendo a voluntate Domini peccasset; sic enim est de aliis.

If Christ had
the right to
rule civilly he
was wrong to
refuse.

Preterea si Christus habuit ius ad regnandum civiliter ^{1.} in Judea et restitit illi regnacioni (ut patet Joh. VI, 15), ¹⁵ sequitur quod restitit iuri proprio et cum omne ius sit constans et perpetua voluntas tribuens unicuique quod suum est (ut patet primo capitulo primi huius), sequitur quod Christus restitit voluntati divine; quod repugnat sue obediencie. Quomodo ergo foret abbas totius ²⁰ christianismi, qui resisteret volentibus tribuere sibi quod suum est; ratione eius iniuste detencionis peccaretur mortaliter. Non est ista condicio *agni qui tollit peccata mundi* involvere homines sibi iniuriantes in detencione iniusta suorum, ubi potest acceptando et non resistendo ²⁵ perfecisse iusticie complementum.

No right can
exist contrary
to God's will.

Ex istis patet, cum tota Trinitas eternaliter determinavit quod non regnaret civiliter, quod non habuit ius ad regnandum civiliter, cum nullum sit ius contra Dei beneplacitum. Nec movet quod allegatur de potestate ³⁰ Apostoli, quod data fuit sibi potestas una simplex ad capiendum de subditis vite necessaria (ut patet I. Cor. IX); | qua potestate sepe usus est sed non in datis Corinthiis, ^{29^c} quia avari erant, ne ex suscepcone suorum temporalium scandaliset; et illud connotat pronomen, cum dicit Apo- ³⁵ stolus: *Non usi sumus hac potestate*. Nec moveat quod nec ius nec potestas regnandi civiliter est bona creatura et per consequens inquit Christo nostro, licet non usus fuerat illo potestate, ymmo regnare civiliter plus elon-

Civil power
is not a good
thing;

12. Cod.: *carissimata*. 24. Cod.: *iniurantes*. 37. *creatura* (sic); Cod.: *craa*.

gatur a perfeccione legis Christi quam carnaliter uxori,
 eo quod Judas vel alii manserunt apostoli et Christi
 discipuli uxorati, quos tamen iniungit abdicare proprie-
 tatem. Unde credo quod Christus cicius fuisset came-
 5 rarius et omnis generis operis artifex, antequam fuisset
 civilis dominus, quia illum statum docet sepe expositum
 maiori spiritali periculo. Unde illud Math. intelligunt
 doctores secundum sensum distribucionis pro generibus
 singulorum, et sic cum non sit potestas pro statu vie
 10 vel patrie, nisi potestas super natura corporali vel natura
 spiritali, patet quod habendo illo duo genera potestatum
 que sunt omnis potestas habet omnem potestatem. Sed
 absit ex hinc inferre quod habet potestatem civiliter
 coactivam.

M Preterea non decuit Christum assumere illum statum
 quem impossibile est sine peccato saltem veniali conti-
 20^d nuare; huius status est | civilis domini, ergo ille status
 Christum non decuit. Argumentum patet eo quod minimum
 inconueniens foret Deo impossibile, ymmo sicut cuique statui
 25 pure innocencie repugnat peccatum veniale, sic statui
 Christi, qui est status summe innocencie, etiam necessarius
 summe perfeccioni humane. Minor autem ex hoc euidet
 quod actus civilis domini cum sit active regere quoad
 temporalia implicat sollicitudinem temporalium a con-
 25 templacione et per consequens a dileccione quam homo
 habuisset in statu innocencie distrahentem; sed quelibet
 remissio dileccionis Dei pro statu innocencie sapit
 peccatum veniale, ergo etc. Exhinc enim ponit Augu-
 .stinus conformiter ad scripturam quod necessitati sumus
 30 peccare venialiter continue, ut declaravi X huius capitulo.
 Non ergo sufficit Christum secundum divinitatem summe
 dilexisse patrem, sed secundum humanitatem tam se-
 cundum superiorem quam inferiorem partem rationis
 oportuit eum in hiis que patris sui sunt esse plene
 35 sollicitum; et confirmacio istius est ex dicto Veritatis
 Math. XIX, 21: *Si vis perfectus esse, vade et vende omnia
 que habes, et da pauperibus, et veni sequere me.* Hoc
 quidem non oportuit, si possibile sit, mundo divitem
 esse perfectissimum in moribus ad celestia plene se-

it is always
 tainted with
 sin,

since it must
 be careful of
 worldly
 things.

4, 5. *camerarius*; an *carpentarius*? 17. *huius*; adde: *modi*. 18. *Argumentum*. Rectius: *Assumptum*. 21 Cod.: *necessario*. 27. *innocencie*. Cod.: *ruine* = *ruine*. 30. Cod.: *X huius* (sic); non est intelligendum De Simonia cf. Shirley A catalogue, p. 8.

War and
litigation were
unbefitting
Christ.

cundum | omnes vires anime aspirantem. Constat ergo 30^a
quod actus civilis domini plurimum elongatus a statu
innocencie qui licet sit meritorius, tamen Christum non
decurrit, sicut nec actus corporalis coniugii qui est statui
innocencie propinquior. Minus ergo competisset Christo 5
repetisse bona sua in foro contencioso secundum leges
humanas et pugnasse in armis corporalibus cum aliis
actibus consequentibus seculare dominium quam pro-
creasse carnaliter totum genus hominum citra ipsum,
sicut fantasiantes de Dei potencia absoluta dicunt Christo 10
possibile. Talem enim statum indecenter tenuit Macho-
metus et indecentissime continuabit Antichristus, et ad
eius preparationem sunt hodie nimis pseudosatellites,
quia omnes qui nituntur suppressere evangelicam pauper-
tatem. 15

Christ could
not rule civilly
since God had
ordained
otherwise.

Sed contra dicta instant sophistice tripliciter. Videtur N
oportunam vitam humanam possibilem, sic quod qui-
libet alius, cum aliter foret Deus potens hoc perficere
ex non faciencia increpandus; sed constat quod non
sequitur, cum merita hominum sunt simul in Dei gracia 20
et eorum libero arbitrio, sed sicut omnis alius homo
exercitat potestatem sic datam ad oportunum statum
secundum illam sibi possibilem vel aliter peccat desidia,
sic est de Christo, qui cum | non potuit peccare, omnia 30^b
opera sua non solum bene fecit sed optime secundum 25
possibilitatem potencie. Sic igitur impossibile fuit Christum
regnasse civiliter, sicut sequitur ex scriptura, ex dictis
beati Augustini et domini Ardmachani; impossibile
dico ex suppositione, quia repugnat Dei ordinacioni
eterne quod taliter regnasset, et taliter loquendo omne 30
falsum est impossibile, sicut omne verum in comparacione
ad Dei volicionem necessarium. Nec oportet hic amplius
intricare scrutando si sit impossibile absolute, satis quidem
est pro nostro proposito quod sit impossibile de potencia
Dei ordinata; quod est impossibile ex suppositione, quia 35
superfluum fuisset dedisse Christo ius ad dominandum,
qualiter tota trinitas eternaliter decrevit dominacionem
non sibi debere competere, ymmo cum nichil quod
Christo infuit fuit ociosum sed sonuit nobis ad doctrinam
exemplarem, oportet sompnantem ius illud absolutum 40

12, 13. *et ad eius*; Cod.: *iāde* = *iam deus* 18. Cod.: *atius*; adde:
homo. 26. *potencie*; Cod.: *poē.* 29. Cod.: *repugnant.* 32. Cod.:
Nec optet.

fundare ipsum et dicere eius causam, ymmo si patens renunciatio humana facit hominem a iure suo excidere, evidencius volicio Christi determinativa eterna coram tota Trinitate quod noluit sic regnari non permittit quod unquam ius habuit ut sic regnet.

30^e Secundo obicitur quod Christus habuit civile dominium, eo quod ratione deitatis | et ratione innocentis humanitatis habet omnia; omne civile dominium est aliquid, ergo etc. Sophistical arguments of our opponents,

10 Sed isto modo arguunt pueri quod Christus habuit uxorem, civile dominium, carnales filios et peccatum, quod Deus pater habet patrem et modum pessimum, quia habet omnia. Unde logici sciunt quod est fallacia accidentis: *Deus habet omnia, civile dominium est aliquid,*
 15 *ergo Deus habet civile dominium,* cum idem sit habere civile dominium et civiliter dominari, sicut et a simili III. Phisicorum dicit Aristoteles quod *idem est habere motum et moveri, ideo dicit quod non potest quod aliquid habeat motum nisi moveatur.* Unde illud quod est
 20 dolor habetur a deitate et tamen deitas non habet dolorem, sicut et a simili *iste pater est tuus* (denotando tuum canem) *et tamen non est pater tuus.* Talia enim nomina connotancia relacionem quando immediate copulantur verbis habendi vel pronominibus possessivis
 25 connotant relacionem reciprocam inter rem possessam et rem termini relati, ut *si habeo patrem, tunc sum filius eius.*

O Tercio obicitur: Multi sunt homines qui nichil possident seculariter nisi ex titulo gracie, Christus ex titulo
 30 gracie possidet omnia, ergo multi sunt homines Christo pauperiores, ergo | Christus non est pauperrimus. Sed constat quod hoc sophisma si procederet probaret quod Christus non est pauper, inops vel egenus, eo quod est summe dives; ideo concedendum est, cum divicie et
 35 paupertas Christi sint disparium rationum in nullo contrarie, quod stant simul in summo; ita in nullo tollitur de paupertate stante carencia secularis domini et voluntaria penalitate propter beatitudinem per hoc quod possidet omnia divinitus et quod sibi ministrant
 40 humanitus omnia temporalia quantum de ipsis exigit. Sic ergo peccator est pauper in alio genere paupertatis quam Christus qui non est sibi comparabilis in paritate vel maiortate quam magnitudo corporis et temporis comparantur. Ideo sicut tempus non est magis vel minus

which are childish,

or reach too far.

par cum linea, sic paupertas scelerati quem Deus odit nec est maior nec minor nec equalis cum paupertate Christi sed una est in genere suo. Si ergo quis haberet omnem paupertatem quam Christus habuit vel tantam et cum hoc aliquam eiusdem rationis superadditam ex⁵ quibus fieret una paupertas amplior, tunc foret Christo pauperior; sed antecedens est impossibile, omnes itaque paupertates clericorum, quantum | ad carenciam civilis^{31^a} proprietatis attinet, sunt equales sed quoad fervorem voluntatis et paritatem penalem usus sunt dispares.¹⁰

To have no right to rule was part of Christ's perfection.

Dimittendo igitur obiectus elicio quomodo ex dictis P probabiliter credi potest, quod sicut Christus fuit optimus homo possibilis faciens cuncta sua ad regulam, non declinando vel in minimo a medio iusticie vel virtutis, sic non habuit ius ad civiliter dominandum. Nec *rex*¹⁵ *Syon et Israel* dicitur ad sensum spiritualem licet literalem, ut exponit Augustinus. Nec sequitur: Salphat habuit ius ex decreto domini veteris testamenti, ergo per idem beata virgo vel filius suus habuit vel habere potuit ius a Deo datum ad regnandum super Judeam²⁰ civiliter. Ipsa enim regnatio introducta est in penam peccati iuxta illud Osee XIII, 11: *Dabo eis regem in furore meo*, ut diffuse expositum est III huius capitulo Sicut ergo non fuit iustum Christum sic regnare, sic nec habuit ius ad sic regnandum. Nec sequitur in tertia²⁵ evidencia filii regum sunt liberi a solutione tributi regibus gentilium, ut innuit Christus de se ipso Math. XVII, ergo Christus successit iure hereditario in civili dominio regi David, ymmo sequitur per locum a maiori: Si filii re|gum temporalium debent secundum iura humana^{31^b} esse immunes a solutione tributi huiusmodi, sic quod domus regia non solveret, sequitur evidencius quod lex humana non astringeret Christum pure innocentem nec habentem civiliter ad solvendum pro se et sua familia. Sic enim rationabiliter eximuntur fratres a³⁵ solutione pedagii propter carenciam civilitatis. Verumtamen ex lege propria que lex est humilitatis et obediencie debuit Christus solvere, sicut fecit exemplificans in hoc mundo suis discipulis obedire principibus secularibus

Christ's payment of tribute.

32. *solveret*; sequitur in textu: *domus eque eque minus do' eq eq'm*. Hic locus corruptus est.

et non scandalizare pro detencione tributi aut vectigalis (ut elicit Apostolus Rom. XIII). Potest autem doctor aliter intelligi, quod Christus habuit ius humanum ad regnandum in Israhel civiliter, si non repugnasset per-
 5 feccioni sue; habuit enim Christus propinquitatem carnis ad David, que est quasi materiale civilis dominii; utrum autem proximitate pro diebus carnis sue, pie ambigo; vel potest dici secundo quod parentes sui fuerunt causa
 10 parcialis atque per accidens quare regnavit sic spiritu- aliter, vel tercio quod erant ex merito eorum cum duce gracia causa quare tam singulariter benefecit Judeis,
 31^e offerens vel primicias | sue beneficencie (sicut innuit Apostolus Rom. IX): sed circa istum sensum vel alium non contendo.

15

CAPITULUM SEXTUM.

A Habito quod abbas nostri ordinis fuit in se et suis apostolis summe pauper, videndum est quomodo ab illo collegio fuit christiana religio in succedentes discipulos derivata, sicut Lucas narrat Act. II, 1 quomodo dum
 20 complerentur dies Pentecostes et discipuli inspirati sunt habentes caritatis ac linguarum carismata Petro predi- cante *conversi sunt et baptisati circiter tria milia, qui perseverantes in doctrina apostolorum et communicacione fraccionis panis et oracionibus habebant cuncta communia*,
 25 quod Act. IV, 4 a minimo ordine ad quinque milia docetur expressius. *Multitudinis*, inquit, *credencium erat cor unum et anima una. Nec quisquam eorum que possidebat aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia. Et virtute magna reddebant apostoli testi-*
 30 *monium resurrectionis Jesu Christi domini nostri, et gracia magna erat in omnibus illis. Neque enim quisquam egens erat inter illos; quotquot enim possessiones agrorum aut*
 31^a *domorum erant vendentes, afferebant precia | eorum que vendebant et ponebant ante pedes apostolorum; dividebatur*
 35 *autem singulis prout cuique opus erat.* In isto octonario veritatum practicarum originata est religio christiana

Eight points in which the early church is a model of true religion.

2, 3. doctor aliter; an doctoraliter. 25. a minimo (sic); Cod.: a mio.
 35. Cod.: octaerio.

22. Act. II, 41.

26. Act. IV, 32—35.

1. Its members
were all of one
mind.

et exemplati omnes privati ordines; oportet enim primo quod substantia religionum vel ordinum fuit unanimis in affectu et intellectu, scilicet in voluntate et ratione, et hoc est *cor unum et anima una*. Aliter enim non sunt fidei orthodoxe que est fundamentum religionis 5 christiane, habens in se plantaria omnium genera virtutum et per consequens excludens discordiam invidiam et omnia genera viciorum. Et ideo rogat Apostolus Rom. XV, 6 quod *discipuli sui ordinis unanimes uno ore honorificent Deum suum*. 10

2. They held
no property
singly.

Habita ergo dispositione tali intrinseca oportet secundo amovere prohibens scilicet amicabilem communicationem quod est civilis proprietas. Idem enim secundum gramaticos est *suum* quod *proprium*, quomodo sepe scriptura loquitur, ut I. Cor. XIII, 5: *Caritas non querit 15 que sua sunt*, et I. Cor. X, 24: *Nemo quod suum est querat sed quod alterius*. Et sequitur: *Ego per omnia omnibus placeo, non querens quod michi utile sit sed quod multis ut salvi fiant*. Et ideo Rom. XIV, 7 dicit: *Nemo nostrum sibi vivit, nemo sibi moritur*. | Et hinc dicit 32^a I. Cor. XII, 12 quod *sumus membra corporis Christi* et debemus plus et principalius intendere bonum illius corporis quam bonum proprium, quia aliter non potest quis esse Christi discipulus, *nisi sic renunciaret omnibus que possidet* (ut expositum est XV capitulo IV huius). 25

3. They shared
all with others.

Sed quia in pura negacione non stat religionis perfectio, ideo tercio ponitur grata bonorum communicacio, cum infertur, *sed erant illis omnia communia*; quod notatur in illo Psalmi: *Ecce quam bonum et quam iocundum habitare fratres in unum. Sicut ungentum in capite, quod 30 descendit in barbam Aaron*, quod Johannes ponit expressius I. Joh. II, 27 hortans *unccionem quam acceperunt a Christo manere in eis*, quam unccionem intelligit unitivam virtutem caritatis descendantem in membra ecclesie per summum pontificem Christum, quia Joh. I, 16 *de plenitudine eius nos omnes accepimus*. Descendit autem hoc oleum per viriles apostolos et strenuos qui sunt barba summi sacerdotis Christi usque ad novissimum salvandum, qui est ora vestimentorum eius. Et ut di-

31. *barbam* twice. 32. Cod.: *I* deest.

17. I. Cor. X, 33.
29. Psalm CXXXII, 1,

25. De Civili Dominio II, p. 191.

stinguantur veri Christi apostoli a pseudoapostolis, specificat barbam Aaron, nam summus pontifex noster Aaron docet Apostolos suos *non sua querere* sed caritative bona communia Dei sui. Unde Joh. III explanat istam communicativam caritatem expressius: *Qui, inquit, habuit substantiam mundi huius et viderit fratrem suum necessitatem habere et clausit viscera sua ab eo, quomodo caritas Dei manet in eo?*

Sed quia non sufficit Christi discipulos in communicatione temporalium convenire nisi operentur opus magistri, cum II. Thess. III, 10 scribitur: *Si quis non vult operari, non manducet*, ideo subdit quarto quod *virtute magna reddebant apostoli testimonium resurrectionis domini Jesu Christi*; quam leccionem didicit Apostolus 15 predicans Christum assidue II. Cor. IV, 5: *Non enim nosmet ipsos predicamus sed dominum Jesum Christum*, sed et resurrectionem Jesu Christi instanter predicavit, ut patet I. Cor. XV, 14: *Si, inquit, Christus non resurrexit, vana est fides nostra*.

Sed quia Ps. XLIX, 16, 17 scribitur: *Peccatori autem dixit Deus: quare tu enarras iusticias meas et assumis testamentum meum per os tuum? tu vero odisti disciplinam*; ideo subdit quinto: *Et gracia magna erat in omnibus illis*. Quando enim predicator ex gracia Dei conformat vitam | doctrine, tunc habet predicacio superadditam efficaciam, quia aliter est testificacio mendax et suspecta duplicitas.

C Sexto ne videretur inter eos personarum accepcio aut unitatis cordium effectualis discordacio, subditur quod 30 erat inter eos uniformis conversacio cum dicitur: *Nec quisquam egens erat inter eos*. Non enim decuit unum membrum concordis ecclesie ingurgitari et aliud esurire, unum trabeatum incedere et aliud algere, quia tunc non forent illis *omnia sua communia*; sed periret caritas 35 fraterna (ut patet ex doctrina tertia). Et istam leccionem meminit Apostolus II. Cor. XI, 29: *Quis scandalizatur et ego non uror?* Ille ergo qui erubesceret ad scandalum fratris sui non omitteret in nota egencia sibi de suis facultatibus inpartiri.

4. They preached the resurrection of Christ.

5. They acted up to their teaching.

6. All lived alike; there were no rich and poor.

23. Cod.: *quarto*. 35. *terciae*; Cod.: *gae*.

4. Recte I. Joh. III, 17.

7. They sold
their
possessions and
laid the money
at the apostles'
feet.

Sed quia *nemo potest Deo servire et mammoni*, nec est elemosina exigenda ab avaris convertendis, nec cupiditas ponat offendiculum cursui verbi Dei, ideo subdit in hiis habentibus primicias spiritus, quod perfectus est, cum septimo subiungit: *Quotquot enim illorum* (suple 5 qui tunc convertebantur ad disciplinatum Christi) erant proprietarii *possessores agrorum aut domorum vendebant* cuncta immobilia sive mobilia *et ex integro* 32⁴ *afferebant* discipulis. Non dicitur quod donarunt illis sed *ponebant ante pedes eorum*, ad denotandum quod 10 calcarunt preponderantem temporalium affectum suscipientes laboriosum eorum ministerium.

Nec oportet sollicitari quis habuit istorum temporale dominium, quia absit quod creditur requiri ad veram possessionem temporalium proprietatem civilem. Ideo 15 indubie nec apostoli nec sui conversi dominabantur tunc civiliter super illis venditis et oblatis, sed si Cesar vel alius pro tunc iniuste diripuisset, cum gaudio sustinissent. Ideo errant qui putant nullum viatorem aliquid possidere, si non civiliter, cum istud collegium iustissime 20 possedit hoc precium, et tamen non civiliter, cum *erant illis omnia communia*. Ad civilem dominacionem consequitur tanquam possessio secularis proprietas, sed istorum nemo suum esse dicebat.

Istam autem septimam leccionem didicerunt ab apostolis ex doctrina Veritatis Math. XIX, 21: *Si vis perfectus esse, vade et vende omnia que habes et da pauperibus*: quod et illi fecerunt in dando apostolis exemplum.

8. They divided
to each as he
had need.

Octavo et ultimo, ut notetur sagax et equa necessari- 30 orum distributio, subditur octava leccio: | *Dividebatur*, 33^a inquit, *singulis prout cuique opus erat*. In quo verbo notant sancti tria: primo ex parte distribuentis humilem ministracionem, cum dicitur: *dividebatur* et non: *donabatur*. Quicumque enim prepositus in clero non debet 35 civiliter dominari, querendo laudem secundum fastum seculi pro bonis pauperum que ministrat sed tanquam humilis minister Christi et dispensator bonorum sue ecclesie, ut docet Apostolus I. Cor. IV, 1: *Sic nos*

23. *possessio*; Cod.: *pa* = *passio*.

1. Matth. VI, 24.

existimet homo ut ministros Christi et I. Petri V, 3 neque dominantes in clero.

Secundo post formam ministrantium notatur mensura ministratorum quoad numerum, cum *dividebatur singulis*,
 5 et non uni diformiter ac superflue alio indigente, ut patet in doctrina sexta.

No one was left out.

Tercio vero notatur mensura ministracionis quoad personam singulam ministratam, cum *dividebatur prout cuique opus erat*. In quo verbo excludit tam superfluum
 10 quam etiam diminutum; superfluum cum dabatur secundum *quod erat opus* sive necessitas et non quantum expeteret effrenis voluntas, et diminutum, cum ministrabatur *quantum fuit necessarium*. Ex quo Apostolus I. Thim. VI, 8 cepit pro regula sibi et suis discipulis:
 15 *Habentes, inquit, alimenta et quibus tegamur, hiis contenti simus*. *Alimenta*, inquit, et non cibaria delicata, *tegumenta* etiam dicit, non mutatoria preciosa, nec
 33^b *domicilia sumptuosa*. Hec autem forma religionis christiane secundum quod elongata est a suo principio tepuit
 20 debilitata continue, et specialiter quoad civile dominium et ad usum. Primo enim tam laici quam clerici renunciarunt proprietati civili; posterius ista renunciatio remansit in clericis, tercio vero remansit in religiosis
 25 viventibus vitam monasticam secundum diversos gradus
 E induxit; et sicut recitatur II capitulo huius: Si claustrales sophisticated paupertatem evangelicam, oportet Deum aliunde providere ecclesie sue remedium: Omnes enim
 30 viventes monastice profitentur hanc paupertatem saltem verbaliter ex sua regula, sicut patet notando tres regulas plus famosas, nam regula Augustini inter cetera mandat canonicis: *Non dicatis aliquid proprium, sed sint vobis omnia communia*. Et sequitur: *Qui aliquid habebant in seculo, quando ingressi sunt monasterium, libenter velint*
 35 *illud esse commune; qui autem non habebant non ea querant in monasterio que nec foris habere potuerunt*. Vult ergo iste sanctus solum pauperes in suo ordine sub sua regula militare. Unde sequitur: *non erigant cervicem, quia sociantur eis ad quos foris accedere non*

Civil property renounced by all primitive Christians, then by clergy and lastly by monks.

10. Cod.: *dirimitum*.

32. St. Augustini, Sermo De vita et moribus clericorum Opp. V, 2, 1380 et seqq. Et regula St. Augustini.

De Civili Dominio III.

audebant | sed sursum cor habeant et terrena vana non querant, ne incipiant esse monasteria divitibus utilia non pauperibus; divites illic humilientur et pauperes illic inflentur.

St. Augustine
preached
poverty by
word and
example.

Unde ne sint nimis sumptuosi in cibariis communibus sic precipit: *Carnem, inquit, vestram domate ieiuniis et abstinentia, este quantum validudo permittit.* Ecce in ista benedicta regula paupertas evangelica est precepta, unde sequitur: *Illos estiment diciores qui in sustinenda parcitate fuerint forciores. Virtutes enim sunt vere divicie.* Unde ipsemet Augustinus episcopus se ipsum conformavit predictae regule tam verbo quam opere. Nam primo sermone De vita et moribus clericorum qui sic incipit: *Propter quod volui, narrat Augustinus quomodo factus sit episcopus et subiungit: Ceperi boni prepositi fratres colligere compares meos nichil habentes sicut ego nichil habebam et imitantes me, ut quomodo tenuem paupertatulam meam vendidi et pauperibus erogavi, sic facerent et illi qui mecum esse voluissent ut de communi viveremus.*

Et sequitur: *Ecce quomodo vivimus: Nulli licet in societate nostra habere aliquid proprium, sed qui habent faciunt quod non | licet;* sicut narrat de quodam presbitero Januario qui veniens ad eos reservavit sibi pecuniam quam dixit filie sue infra annos; sed in fine vite iurans, quod pecunia sua erat non filie de ipsa testamentum fecit, dans pecuniam ipsi ecclesie: *O, inquit Augustinus, dolor illius societatis, o fructus natus non de arbore quam plantavit Dominus, nolo munera ista, non amo amaritudinis fructum; societatem nichil habendi professus est, hanc teneret, sed si nichil haberet, testamentum non faceret; habebat aliquid, non se nostrum socium quasi Dei pauperem fingeret. Magnus michi dolor inde est, fratres; propter hunc dolorem statui hereditatem ipsam in ecclesia non suscipere.*

Ecce qualiter iste sanctus episcopus renuit proprietatem et dilexit paupertatem. Et idem patet in sermone secundo qui sic incipit: *Sane etiam hoc noverit caritas*

11. Cod.: *confirmavit.* 17. Cod.: *paupertatem vitam.* 24. i. e., que infra annos erat. 26. Cod.: *ipse.* 28. Cod.: *numera ista.*

13. l. c. p. 1381. 15. St. Augustini Sermo CCCLV De vita et moribus clericorum Opp. V, 2, 1351. 22. Et sequentia ap. St. Augustinum l. c. narrantur. 37. l. c. p. 1383 est idem sermo ut supra.

vestra, ubi narrat se dedisse dilacionem sociis ad erogandum sua pauperibus. *Faciant*, inquit, *inde quod volunt*, dum tamen sint pauperes mecum; qui volunt, inquit, aliquid habere proprium, maneat ubi volunt; nolo habere ypocritas.

Et idem dicit sermone tercio, qui sic incipit: *Cari-*
 34^a *tati vestre* | probans hoc esse debitum ex textu iam
 exposito de actibus Apostolorum V: *Omnes*, inquit, *fratres*
et clericos meos qui mecum habitant, presbyteros, dyaconos,
 10 *subdyaconos et Patricium nepotem meum tales inveni*
quales desideravi pauperes. Deo propicio misericordiam
Dei expectant. Unde ipsi faciant testamentum, nullas
habentes facultates. Finierunt mundi cupiditates. Vivunt
nobiscum in societate communi. Et quia oportuit Augu-
 15 *stinum et suos recipere elemosinas pro vite necessitate,*
 ideo subdit: *Ante vestros oculos sumus, nullius aliquid*
desideramus, nisi bona opera vestra et vos exhortor
fratres mei, si aliquid vultis clericis dare, sciatis quia
 G *non debetis quasi vicia eorum fovere contra me. Omnibus*
offerre quod vultis offerre de voluntate vestra; quod com-
mune erit, distribuetur unicuique sicut cuique opus erit.
Gazophilacium attendite et omnes habebimus; valde me
delectat si ipsum fuerit presepe nostrum ut nos simus
iumenta Dei, ymmo ager Dei, nemo scilicet det birrum,
 25 *lineam, tunicam nisi in commune; de communi accepi et*
michi ipsi cum sciam communi, me velle habere quicquid
habeo. Nolo talia, offerat sanctitas vestra quibus ego solus
quasi decencius utar; offerat michi verbi gracia birrum
 34^b *precio* | *sum.* Et sequitur: *Qualem vestem potest habere*
 30 *decenter dyaconus et subdyaconus talem volo accipere,*
quia in communi accipio. Si quis meliorem dederit, vendo,
quod et facere soleo, ut quando non potest vestis esse
communis, precium sit commune. Si quem delectat ut ego
habeam vestem, det talem de qua non erubescam; fateor
 35 *enim vobis de preciosa veste erubesco.*

He refused to be more richly dressed than his subordinates.

12, 13. In textu St. Augustini legitur: *Unde ipsi faciunt non habent.*
 19. *non debetis.* Cod.: *non deest.* 22. Cod.: *habuimus.* 24. Cod.: *det*
deest. 25, 26. Cod.: *accepi michi ut et ipsi cum sciencia communi me velle*
habere. Correxì e textu St. Augustini. 27. Cod.: *afferat.* 28. Cod.:
afferatur. 32. Cod.: *et quando.* 33. Cod.: *delectant.*

6. Serm. CCCLVI, l. c. p. 1384. 8. l. c. p. 1385. 11. l. c.
 p. 1387 (cap. VIII). 16. l. c. p. 1389 (cap. XII et XIII).

Hec dicta Augustini in sermone — ut consideremus que fuit sententia sanctorum patrum de conversacione clericorum ex lege Christi debita et ut consideremus quantum ab ista vita hodie elongati sumus.

Testimony of
Comestor.

Unde Comestor in sermone qui sic incipit: *Porcio mea, Domine, dixi custodire legem tuam: patet, inquit, ex verbis prophete, quid religiosus elegerit: porcio mea Domine; et patet quid voverit: Dixi custodire legem tuam. Alius elegit corporis voluptates, alius thesaurisat et ignorat cui congregabit ea. Hii in curribus et hii in equis allevantur, donec fodiatur peccatori fovea. Tu autem solus es porcio mea. Dispositiva commutacio est relinquere omnia propter eum qui est super omnia. Quo habito etiam hic habentur omnia. Et probat diffuse quod omnem claustralem pati penam (ut docetur IV huius XV capitulo: non potest esse Christi discipulus). Et dicit quod vita monastica claustralium ab apostolis tradita consistit in tribus maxime: in communi dilectione fraterna, in communi substantia et in communi obediencia. Pro primo dicitur: Multitudinis credencium erat cor unum et anima una; de secundo: Nullus quidquam eorum que possidebant dicebat esse proprium; de tercio: Ponebant omnia ante pedes apostolorum et obediebant eis. Hec tria caput sunt monastice religionis. Estote ergo prudentes sicut serpentes. Caput hoc diligenter custodite, in hiis nulla racione dispensandum est, nec contra hoc homini obediendum. Non servavit Judas caritatem fraternam et suspensus crepuit medius. Ananias et Zaphira peccaverunt in communem substantiam et ad pedes Petri exspiraverunt. Symon magus a suscepta recessit obediencia et factus est vagus et profugus super terram et tandem toto corpore confRACTUS interiit. In superadditis quidem dispensare potestis, super capite nullomodo; licet enim dispensare, mutando, subtrahendo vel superaddendo; dominus hinc Benedictus huic capiti quedam supererogavit ornamenta vel ut* 34^a

1. in sermone; quaedam verba exciderunt. 2. Cod.: primum.
15. claustralem; adde: oportet. 16. Et deest. Addidi. 21. Cod.: nullus erat que. In textu Act. IV neque quisquam eorum, quae possidebat, aliquid suum esse dicebat. 23. Cod.: sunt deest. 29. Cod.: ut Symon.
33. In textu Petri Comestoris (cap. Migne p. 1842) verba: super capite — dispensare desunt.

5. Sermo L, Opp. (ed. Migne), p. 1841. 16. De Civili Dominio II, 190 et seqq. 18. Lucae XIV, 22. 20. Petri Comest. l. c. p. 1842.

verius dicamus circa sterilem ficulneam fodit ut fructum ferret, de ariditate scilicet ciborum, de vilitate vestium, de humilitate lectorum, de temporibus ieiuniorum de custodia et exercicio laborum, de distincionibus oracionum.

5 *Caput autem predictum et superaddita ante adventum Christi in carne elegerunt Rechabite, ut patet Jerem. XXXV. Sed et Johannes Baptista formam vobis secrete conversationis reliquit et vite asperioris exemplum.*

Ex istis dictis patet primo quod tam impossibile est
10 dispensare cum religioso qui professus fuerit pauperiem evangelicam, stante eodem ordine, quam impossibile est esse hominem integrum et perfectum sine capite; patet secundo quod paupertas de qua locuntur sancti cum scriptura stat in perfecta abdicacione proprietatis et per
15 consequens in abdicacione civilis dominii. Et patet tercio quod regula Christi cum qua potest non fieri dispensacio est perfeccior quam cerimonie superaddite, quas doctor comparat stercoribus, ymmo si attendimus non sunt nisi consilia evangelica noviter promulgata (ut dixi in se-
20 cundo capitulo huius).

A religious
cannot
dispense with
poverty.

Secunda regula monastica est regula beati Benedicti qui idem sentenciat. Nam XLV capitulo scribitur: *Precipue hoc viciu de monasterio amputandum est ne quis presumat*
35^a *aliquid dare vel accipere | sine iussione abbatis neque*
25 *aliquid habere proprium; nullam omnino rem, neque codicem neque tabulas neque grafium sed nichil omnino, quippe quibus nec corda neque voluntates licet habere in propria voluntate, quomodo non omnia vite necessaria a patre debent accipere monasterii? Omnia enim omnibus*
30 *sunt communia, sicut scriptum est: Nec quisquam aliquid suum esse dicebat. Quod si quisquam in hoc nequissimo vicio comprehensus fuerit, ammonitus semel et iterum si non emendaverit correptioni subiaceat. Consequenter*
murmur ex paritate est districte prohibitum; ubi nulli
35 *dubium quin paupertas evangelica sit iniuncta.*

I Unde Lincolniensis in sermone de triplici ierarchia ecclesiastica qui sic incipit: *Cum in ierarchia celesti*

Grosseteste.

2. In textu Comestoris l. e.: *ferret et stercora apposuit ut plus ferret.*
3. Cod.: *humilitate locorum*; ib. Cod.: *ieiunorum.* 3, 4. Rectius: *de custodia laborum, de exercitio laborum.* 8. Cod.: *reliquit* deest. Addidi.
34. Cod.: *prohibitu.*

22. Cf. Regula St. Benedicti capitulum XXXIII (Ratisbonae 1880), pag. 387. 36. Sermones Roberti Grosseteste mihi ad manum non sunt.

novem distinguantur ordines: Ad religiosos, inquit, pertinet status mundo abrenunciancium qui tripliciter distinguitur. Cum ergo tria bona sunt bona mundana corporalia et spiritualia, hiis tribus bonis debet vir religiosus abrenunciare; ita scilicet quod nec retineat sibi tale ⁵ dominium nec potestatem habendi dominium. Hec est enim differentia inter secularem et religiosum quod secularis multorum bonorum exteriorum potest non habere dominium, habet tamen potestatem habendi dominium, sicut puer qui non habet equum habet tamen potestatem habendi equum, ^{35^b} sed vir religiosus ita renunciavit omnibus quod nec dominium alicuius rei sibi retinuit nec potestatem habendi vel recuperandi dominium. Unde patere potest quod infinitum plus peccat religiosus alicuius rei proprietarius quam etiam fur secularis. Quanto est enim distancia inter ¹⁵ non posse habere . . . tanta est distancia inter peccatum religiosi et peccatum secularis; sed constat quod infinita est distancia hinc inde. Si igitur secularis furetur equum alicuius, contrectat rem alienam invito domino, cuius scilicet non habet dominium, cum tamen potest habere, verus dominus potest illi vel dare vel vendere. Sed si vir religiosus habet proprietatem etiam unius alicuius, contrectat rem alienam et furtum committit, et tanto magis furtum, quanto magis est peccatum contrectare aliquid quod nec est suum nec potest esse suum. Appetere autem quod nec ²⁵ est suum nec potest esse suum, est quasi elevare se in infinitum supra se; ergo cum solus Deus excedit in omnem rationalem creaturam, talem appetere eque appetere se esse Deum, hoc autem appetere est velle Deum non esse, cum deitas soli conveniat. Patet ergo quantum est peccatum ³⁰ religiosorum proprietariorum, quibus non habere proprium nec posse habere con | venit. ^{35^c}

Unde quia supra homines se extollunt, non merentur K cum hominibus sepeliri, sicut de Lucifero appetente equalitatem Dei, Ysai. XIV, capitulo XIX, XX: Cadaver putridum ³⁵ non habebit consortium neque cum eis in sepultura. Hinc iustissime precepit Gregorius proprietarium extra consortium fratrum in sterquilinum in profunda fovea proici, et tali dicendum est illud, proiecta peccunia super cadaver eius, pecunia tua tecum sit in perdicione. Nec erit hoc ⁴⁰

16. habere; adde: et inter non habere. 21, 22. Cod.: religiosus omnium. 22. alicuius; Cod.: ac'. 28. eque; adde: ac. 35. Cod.: capitulo 9.

obprobrium religioni sed potius in honorem et famam,
 cum pervenerit ad aures secularium observantia tanti
 rigoris; sic et primus ordo sive primus gradus mundo
 renunciantium est ex toto predicta exteriora bona re-
 5 linquere; secundus autem est etiam bona corporalia totaliter
 pro aliena voluntate postponere; et non dico ad presens
 bona corporis qualia sunt sanitas, fortitudo et huiusmodi,
 sed bona corporis voco unumquodque membrum opera-
 tivum sive organicum cum actu sibi appropriato; verbi
 10 gracia oportet virum religiosum renunciare visui et
 organo, videndo etiam cum ipso actu videndi ut nec oculum
 nec actum videndi convertat ad aliquid in mundo secundum
 35^a propriam voluntatem vel contra institutionem re | gule
 sue et regularis observantie quam professus est vel contra
 15 voluntatem sui superioris, similiter nec aurem nec auditum
 vel ipsum actum audiendi, gressum vel actum gradiendi
 et sic de ceteris membris comparativis cum actibus suis.

Nec minus peccat qui aliquam sibi proprietatem retinet
 de bono corporis, ut dictum est, quam ille qui sibi retinet
 20 aliquid proprium de bono exteriori de cuius peccati quanti-
 tate prius dictum est.

Tercius autem gradus ad idem est quod religiosus ab-
 renunciat etiam bonis ipsius anime et specialiter proprie
 cognitioni vel affectioni que vocat Bernhardus alio nomine
 25 propriam voluntatem. Nec mirum quod faciat servus cum
 fecit dominus qui non venit suam facere voluntatem sed
 voluntatem patris, ymmo sua relinquit pro voluntate patris
 ubi dixit: Verumtamen, non sicut ego volo sed sicut tu
 vis; proprium etiam sensum relinquere debet, ut non inni-
 30 tatur prudentie sue nec sapiens apud semet ipsum sed
 magis regatur sensu alieno, ymmo etiam nec meditari vel
 studium apponere nec affectionem suam alicui rei appli-
 care debet secundum suam propriam ordinacionem. In
 hiis tribus gradibus consistit secunda ierarchia humana.

36^a Hec dicta | Lincolniensis et aliorum sanctorum patenter
 docent quam abhominabile peccatum fuit inferioribus
 religionis christiane et specialiter inter monasticos pro-
 prietatis affectio. Unde Jeronimus epistola LXXXII ad
 Eustochium que incipit sic: Audi filia et vide, quidam,

St. Jerome.

8. voco; noto (?) 36. inferioribus. Rectius: in sacerdotibus.

39. St. Hieronymi Ep. XXI (Opp. tom. I, 169 ed. Parisina 1602), pag. 187.

inquit, *ex fratribus parciore magis quam avarior et nesciens triginta argenteis dominum venditum centum solidos quos lina texendo adquisierat moriens dereliquit. Initum est inter monachos consilium (nam in eodem loco circiter quinque milia divisis cellulis habitabant) quid facto opus esset, alii pauperibus distribuendas esse dicebant, alii dandos ecclesie, nonnulli parentibus remittendos, Macharius vero et ceteri Sancto loquente in eis Spiritu decreverunt infodiendos esse cum eo, dicentes pecunia tua tecum sit in perditionem. Nec hoc crudeliter quisquam putet esse factum, cum tantus cunctos per totam Egyptum terror invasit, ut unum solidum dimisisse sit criminis. Unde et III° Dyalogorum capitulo XIV narrat beatus Gregorius de sancto Ysaac, quod cum plurimi possessiones offerrent pro monasterio construendo, ipse omnia respuens fortem tenebat sententiam dicens: *Monachus qui in terra possessionem querit monachus non est; sic, inquit Gregorius, metuebat paupertatis sue securitatem perdere, sicut avari divites solent perituras divicias custodire. Talis fuit opinio sanctorum monastice vivencium in primitiva ecclesia; que indubie non est inpresenciarum sed ex pactis claustralium falsificata ac substantia regule ex dispensacione sophistica mitigata.**

CAPITULUM SEPTIMUM.

Uterius restat ostendere quomodo eandem sententiam expressissime docet tertia regula sancti Francisci que protestatur in primis domini nostri Jesu Christi evangelium observare, docet consequenter seculares volentes esse illius ordinis vendere omnia sua ac pauperibus erogare, quia fratres illi debent cavere de temporalium sollicitudine, nullo modo recipiendo pecunias nisi forte pro necessitatibus infirmorum, nec quitquam sibi approprient; domum, locum vel quitquam aliud sed tanquam peregrini et advene in hoc seculo in paupertate et humilitate domino famulentur.

2. Cod.: quo. 8. Cod.: decreverunt; Cod: decenter. 21. Cod.: sed deest. 22. Cod.: nec substantia.

12. St. Gregorii Opp. tom. II, 304. 26. Cf. Commentarium in Regulam St. Francisci (in „Theologia Regulari autore Joanne Caramuel Lobkowitz, Francofurti 1646”), p. 668. 29. Ibid. pag. 573.

Cuius regule rectitudinem quantum ad modum non habendi quitquam in proprio vel communi civiliter, plures doctores ut doctor solemnus illius ordinis tam scriptis quam operibus confirmarunt. Potest autem pau-
 5 pertatis predictae commentatio ex tribus convinci; ex natura, ex scriptura et ex gratia, ut docet doctor Bonaventura in quodam tractatu illius materie; ex natura,
 36^a quia est statui innocentie et statui | beatitudinis conformior; pro cuius declaratione suppono *quid nominis*
 10 *evangelice paupertatis*; ille enim est pauper evangelicus, qui ob amorem sequendi mores Christi abrenunciat potestati cuiuscunque civilis domini, de parvis nature necessariis contentatus. Ex quo patet quod evangelica paupertas non habet nudam carenciam temporalium pro
 15 fundamento, quia illam carenciam stat viciosissimum habere temporalia quantumlibet scientem sed fundatur in fervore caritatis quo quis gratis prescindit ab ipso possibilitatem occasionis usibilium unde Dei dilectio tardaretur. Nec stat ista paupertas cum ventris ingluvie
 20 vel quocunque alio vicio palliata carencia civilis domini; ymmo stat mendicum ex esu pulmenti cum Esau a paupertate Christi excidere, sicut et quomodolibet viciatus licet habeat propositum et affectum servandi dictam carenciam, cum deest amor vel caritas sequendi Christum
 25 in moribus, caret evangelica paupertate. Ex quo patet quod illam paupertatem consequitur omne genus virtutis, cum ipsa consequitur caritatem et votum abdicacionis perpetue proprietatis civilis; patet lex II° huius de connexione virtutum.

30 Istis suppositis patet quod status huius paupertatis est statui innocentie conformior et per consequens status
 36^a viandi perfectior, quia statui | perfectissimo generis sui propinquior. Nam in statu innocentie non fuisset civile dominium, non artificiale corporis tegumentum, non
 35 artificiosum cibarium, nec pateretur in regimine sanctitatis superhabundancias vel defectus (ut suppono ex declaratis in II° libro de humano dominio). In cuius

Evangelical poverty does not consist in lack of possessions, but in will to follow Christ.

Poverty nearest to state of innocence.

3. Cod.: *ut deest*. 6, 7. *doctor de Bonaventura*. 19. Cod.: *ingluvie*. 35. Cod.: *nec pateretur quos* (sic) *in regimine sanctitatis superhabundanciam* (sic) *vel defectum*.

3. Doctor Solemnus, the distinguishing name of Henricus de Gandano see De Ecclesia 317. 28. Secundo huius, i. e. De Statu Innocentie.

signum naturaliter nudi nascimur ut bestie et nudi mortui sepelimur.

Quando ergo dolentes de lapsu ab illo statu et sperantes statum beatitudinis expediti currimus stadium vite penalis propter Christum, ut tangitur in capitulo IV° 5 huius, tunc sumus evangelice pauperes nostro capiti plus conformes et per consequens perfecciores.

Poverty in
imitation of
Christ is the
best means to
bliss.

Istam autem sententiam inculcat Apostolus contra B cupiditatem I. Thim. VI, 7, 8: *Nichil, inquit, intulimus in hunc mundum, haud dubium nec aliquid inde auferre* 10 *possumus, habentes ergo alimenta et quibus tegamur hiis contenti simus.* Racionabilitas autem huius regule sic potest ostendi: Quandocunque est aliquis per se finis optimus, gracia cuius est congeries mediorum, de quanto compendiosius aptantur ad hunc finem, de tanto melius; 15 beatitudo debet esse huiusmodi per se finis cuiuslibet conversacionis humane, ergo de quanto conversacio humana compendiosius aptatur ad hunc finem, | de tanto 37^a melius; sed compendiosior aptacio est nude et exonerate currere viam vallis miserie instar Christi, ergo conclusio. 20 Quis queso fidelis dubitat quin Christus optime *exultando ut gigas cucurrit hanc viam?* Quis insuper dubitat, quin quilibet christianus currat eo compendiosius, quo sibi similis? Quis ergo dubitat quin Christus instar hominum in statu innocencie non transivit per hec 25 temporalia, capiendi eorum usum, nisi de quanto fuit necessarium ad beatitudinem et christianorum exemplacionem, habendo parca vite necessaria et nullam eorum solitudinem? Ideo (ut dicit beatus Bernardus sicut allegatur IV° huius) *aut Christus gratis eligens tantam pau-* 30 *pertatem fallitur aut mundus errat*, et fucus quo dicitur sic distribuere temporalia pauperibus sit opus excellencius quam evangelizare post idem destruetur.

Notemus ergo quomodo Christus se habuit ad temporalia; secundo notemus quomodo pro statu innocencie 35 omnis innocens habuit temporalia precise ad mensuram sine solitudine, et sic aquireret beatitudinem compendiosissime, tercio notemus experimentum quotidianum, quomodo terrenis affectibus mitigatis facilius celestia capiamus et quomodo illis invalescentibus | continue 37^b

21. Psalm XVIII, 6. 29. Vide supra pag. 71. Opp. St. Bernardi p. 61: *Aut iste fallitur aut mundus errat.*

amplius intricamur et a spiritualibus bonis distrahimur, et consenciemus rationabilitati et excellencie consilii Christi de renunciacione temporalium in puro lumine naturali.

5 Tercio potest confirmari eadem sententia ex demonstracione Christi Math. VI, 26, 28 ubi ex hoc quod *Deus non potest deficere volucris celi et liliis agri in alimentis et tegumentis*, demonstrat quod non potest deficere fidelibus suis in istis necessariis et aliis amplioribus, cum
10 Deo sit maior cura de christianis quam de volucris, liliis et de bobus; et ideo consulit ratione duce quod dimissa eorum sollicitudine *querant primo regnum Dei et iusticiam eius et hec omnia adicientur*.

Christ bids us
dismiss care
for earthly
things.

C Unde Augustinus in sermone de elemosina: *Elias in*
15 *solitudine corvis ministrantibus pascitur et Danieli in lacu ad leonum predam iussu regis incluso prandium divinitus apportatur*, patet historia III. Reg. XVII et Danielis XIV. *Et tu metuis*, inquit Augustinus, *ne operanti et donum promerenti desit alimentum*, cum ipse in evangelio ad
20 *exprobracionem eorum quorum mens dubia et fides parva contestatur et dicit: Aspicite volatilia celi quoniam neque*
37° *seminant neque metunt | neque congregant in orrea et pater vester celestis pascit ea; nonne vos pluris estis illis? Volucres Dominus pascit et eis alimenta diurna prestantur*
25 *et quibus nullus divine rei sensus inest, eis nec cibis nec potus deest; tibi Christiano, tibi Dei servo, tibi operibus divinis dedito et domino tuo caro aliquid existimas defuturum? An putas quod qui Christum pascit a Christo ipse non pascitur? An eis terrena deerunt, quibus celestia*
30 *et divina tribuuntur? Unde hec incredula cogitacio? Unde ipsa eciam sacrilega meditacio? Quid in dominio Dei ferreum pectus? Quis qui omnino Christo non credit appellatur et dicitur Christianus? Pharisei magis sibi congruit nomen. Nam cum in evangelio de elemosinis disputaret et ut nobis amicos de terrenis lucris provida comparacione faceremus, qui nos postmodum in eterna thaber-*

1. Cod.: *distrahuntur*.

21. Cod.: *dicat*.

23. Cod.: *pluribus*.

27. Cod.: *at domino*.

31. Cod.: *in doo (domo?)*

12. Matth. VI, 33.

14. Appendicis Sermo CCCVI—CCCXII

Opp. tom. V, 2, 514—525. In Sermonibus de faciendis elemosynis hunc locum non inveni nisi forte in Sermone CCCX Appendicis: *Ecce audisti, et tu, christiane, quid timeas?*

21. Matth. VI, 26.

nacula susciperent, fideliter et salubriter promovens addidit post hec scriptura dicens: Audiebant hec omnia Pharisei qui erant avari et deridebant eum; patet Luc. XVI, 14: Quales, inquit, nunc ecclesia quosdam videmus quorum precluse aures et corda cecata nullum de spiritualibus 5 ac salutaribus monitis lucrum admittunt, de quibus mirari non oportet quod contempnant in talibus servos, quando in talibus ipsum dominum videamus esse contemptum. 37^a

We do not tempt God by relying on him, so long as we keep the path he appoints.

Ex istis patet quod sequendo Christi consilium de colendo Deum et proiciendo omnem solitudinem nostram in ipsum postpositis omnibus curis mundi, non temptamus Deum sed potius exponendo nos periculo mundi contra suum consilium, presumendo quod iuaret servum sibi tam ingratum. Solet enim dici quod temptare Deum est proteccionem eius inprovidere vindicare; quod fit, quandocunque propositis duabus viis eque possibilibus via periculosior quoad salutem anime eligitur et postposito Dei consilio cece sperando de Dei adiutorio via secura contempnitur; et illud contingit (ut estimo), quandocunque christianus peccat mortaliter; nec valet excusacio ignorancie in hiis que homo debet cognoscere. Debet homo sperare beatitudinem, et quantum sufficit aptare media de quanto sunt utilia ad illam. Quoad illa ergo que exprimuntur in consiliis evangelicis debemus per ipsa in nostris agibilibus regulari et in aliis que nescimus ex consiliis evangelicis expresse elicere, debemus inniti pro videncie naturaliter nobis indite, semper quantum sufficimus mandatis Domini adherendo. Christianus ergo improvide vindicat Dei adiutorium qui viam securam et facilem quam Deus docet deserens viam difficilem eligit tanquam Deo ingratus et inobediens. 30

Two forms of tempting God.

Et iste sensus videtur innui Math. IV, 5, 6, quando Lucifer temptavit Christum ut de pinaculo se deponeret quasi volando in presencia populi ex hoc inaniter gloriando et allegavit ex Psalmo XC, 11, quod secure posset hoc facere, cum Deus angelis suis mandavit de Christo ut manibus suis portarent eum, ne forte offendant ad lapidem pedem suum. Sed Christum concludendo sibi respondit per scripturam Deut. VI, 16: *Non temptabis Dominum Deum tuum.* Ad quid ergo oportuit Christum precipitanter 40

5. Cod.: *preclusa*. 6. *lucrum*; supra script.: $\widehat{vm}$ = verbum. 8. Cod.: *ipsum domum*; ib. *contentum*. 11. Cod.: *non solum*. 14. *ingratum*. Hic aliquot verba desunt. 23. *media*; cod.; *me*. 28. Cod.: *christianis*.

se submittere, ubi posset per gradus privatim descendere; quam sententiam si nos debite attenderemus, non volarem pro fastu seculi, appetendo primatus, dimittendo privatam viam ducentem per gradus evangelice paupertatis. Contingit igitur in duobus extremis Dei temptatio, primo et nimis communiter quando deserendo regulas paupertatis propter appetitus illicitos involvimus nos cum mundo, secundo licet rarer, quando deficiente spiritu
 38^b con|siliu extinguiamus nos ipsos inprovidē, nitendo inutiliter ad nobis impossibile, ut contingit de se precipitantibus, de se lapidibus includentibus et de nimis liberantibus vel renunciantibus; quod nunquam in consilio evangelico est preceptum sed ad observandam paupertatem, ymmo quod temptaremus Deum, obligando
 15 nos ad tantam penam, notaremus quod nedum sufferimus penas in paritate alimentorum et tegumentorum eciam usque ad corporis sanitatem, cum plures occidit gula quam gladius; pueri namque gentiles (ut Rechabithe et Bragmani) vixerunt tam arte sicut Christus iniunxit
 20 apostolis. Sufferamus ergo extra religiones privatas tam de esurie, siti, nuditate et ceteris abstinentiis quantum prodest ad corporis sanitatem, sufferamus secundo castigando corpus et redigendo ipsum in servitutem anime, non solum ut prosiliat in petulantiam sed ut recolendo
 25 de miseria lapsus humani generis meritorie planctu voluntario instigemur ad devocionem, recolendo quomodo abbas noster post quadraginta dierum ieiunium postea esuriit (Math. IV, 2); quo *fatigatus ex itinere pausavit super fonte* Joh. IV, 6 et quomodo nunc deficit
 38^c sibi fructus in ficu, | quando esuriit Math. XXI, 19 et nunc egens alimento et tegumento deficit qui sibi tribueret, ut patet posterius per Chrisostomum super illo Math. XXI, 17: *Relictis illis abiit foras*. Sic enim deficiente ministerio Samaritanorum noluit eis maledicere vel ex
 35 communicare sed increpavit discipulos suos vindicari volentes, patet Lucae IX, 54. Ex quo cum dicto Apostoli I. Cor. VIII de non accipiendo temporalia eciam debita ab avaris, patet quod non exemplatur a Christo tam acute excommunicare pro decimis.

1. By leaving the way of poverty.

2. by extravagant asceticism.

29. *pausavit*. Recte: *sedebat*. 32. *Chrisostomum*; Cod.: *per rom* (sic). Cf. Opus Imp. in Matth. p. CLXII.

19. De Bragmannis vide De Civili Dominio II, 182.

It is good to
suffer hardship
for Christ's
sake.

Ista quidem passio est meritoria, cum ex hinc com- E
mendat Christus Baptistam, quod in deserto se puniens
non instar eorum qui in domibus regum sunt molli-
bus est vestitus; ad imitationem cuius confortati apostoli
sustinent pacienter corporis penurias, scientes *quod non 5*
sunt condigne passionibus huius temporis ad futuram gloriam.
In qua fide instructus Apostolus refert II. Cor. IV, 8, 9,
de se et tribulatis consociis: *In omnibus, inquit, tribu-*
lacionem patimur sed non angustiamur; apporiamur sed
non destituimur; persecucionem patimur sed non relin- 10
quimur, humiliamur sed non confundimur, deicimur sed
non perimus. Sufferamus ergo pacienter occisionem et
penam famis in carcere | sive exilio, eciam usque ad 38^a
mortem si oportet, quia substrata caritate et iusticia
cause mors preciosa quia martirium, et per consequens 15
commutacio lucrificiens gloriosa, cum ut sic de carcere
transitur ad gloriam. Nec occidit quis culpabiliter se in
aliquo horum trium casuum plus quam Christus, qui
voluntarie accedens ad passionem Pylati iudicio et tor-
torum martirio se submisit. Ille ergo temptat Deum reus 20
homicidii qui sine causa rationabili se ipsum precipitat,
cruciat vel occidit; positis ergo clericis in pace ecclesie
debet uti parsimonia quantum sufficit corporis valitudo.
Quod dictum Augustini et Jeronimi ego intelligo sic
quod non consumant de esculentis aut tegumentis ecclesie 25
nisi quantum necessarium est ad supportandum mini-
sterium suo officio deputatum, quia excedendo iniuriatur
toti ecclesie, bona eius a quorum dominio ut sic ex-
cidunt devastando.

Jerome enjoins
abstinence on
monks.

Et istam sententiam inculcat Jeronimus Epistola XXXV 30
ad Paulinum: *Quia, inquit, fraterne interrogas per quam*
viam incedere debeas, revelata tecum facie loquar. Si
officium vis exhibere presbiteri, si episcopatus te vel opus
vel honor forte delectat, vive in urbibus et castellis et
aliorum salutem fac lucrum anima. | Sin autem cupis esse 39^a
quod diceris monachus, id est solus, quid facis in urbibus?
Licet autem post dotacionem claustralium sit licitum eos
habere cenobia vel monasteria sua in urbibus, non tamen

14, 15. Rectius: *quia subtrahit caritatis et iusticie causa.* 34, 35. Cod.:
ad aliorum. 35. Cod.: *salvum fac.*

5. Rom. VIII, 18. 31. Hieronymus ad Paulinum Ep. XIII,
Opp. tom. I, 121.

hic dispensatur cum eis, quin observent paupertatem evangelicam fundatam in usibilibus paritate, sicut patet de tribus generibus monachorum; quod beatus Jeronimus recitat epistola LXXII ad Eustochium. Unde epistola
 5 XXXV alloquitur sic Paulinum: *Obsecro te ubicunque fueris multitudines hominum, officia salutacionis et convivii veluti quasdam cathenas fugias voluptatum; sit vilis et vespertinus cibus, olera et legumina; interdumque pisciculos pro summis ducas deliciis. Qui Christum desiderat*
 10 *et illo pane vescitur non querit magnopere de quantum preciosis cibariis stercus conficiat.*

F Hec est doctrina huius sancti de parsimonia evangelica quam indubie in facto docuit, ut patet in historia vite sue. Nec ex persecucione divini consilii temptavit Deum
 15 *nec in desperationem cecidit vel defecit.*

Unde ex fide non credo esse possibile sequenti hec
 30^b Christi consilia deesse temporalia ad sui | detrimentum, sed si ad deterioracionem desinit, hoc est propter avariciam, propter mundi gloriam vel aliud peccatum
 20 previum ratione cuius puniendi Deus iuste subtrahit nobis bonum. Sic enim videmus bellatores et facinorosos in vastitate et carcere et fame deficere; avaros, castrimargos gula et morbis ex crapula contractis extingui, iustos vero pauperes nunquam servando iusticiam, eo quod
 25 scientes omnem penam paritatis temporalium quam Deus eis infligit esse meritoriam et graciosam in comparacione ad culpam acceptarent eam cum humilitate Dei, et si paciencia dimissa remurmurant satis modicum est, licet usque ad mortem quotlibet penuriis puniantur.
 30 Et istam sententiam conformiter ad Augustinum ostendit beatus Jeronimus in epistola LXXII ad Eustochium: *Avaricie, inquit, tibi vitandum est malum, non solum quod aliena non appetas (hoc enim publice leges puniunt) sed que tua sunt, scilicet Dei, carismata aliena non servas.*
 35 *Si in alieno, inquit dominus, fideles non fuistis, quod vestrum est quis dabit nobis? Aliena nobis auri et argenti sunt pondera, nostra possessio spiritualis est de qua alibi*

No one who follows Christ can suffer from want of worldly goods.

7. vilis; in textu Hieronymi: utilis. 10. de quantum; Rectius: de quam. 33-34. Rectius: sed quo tua, que tibi sunt aliena, non serves.

3. Hieronymus ad Eustochium, De custodia virginitatis l. c. I, 187. 5. pag. 122. 31. l. c. p. 186.

dicitur: redemptio anime viri, proprie divicie. Et sequitur: 39^c
Non potestis Deo servire et mammoni, id est, divitiis.
Nam gentili Syrorum lingua mammoni divicie nuncupantur. Cogitacio victus spine sunt fidei. At dicis: Puella
sum delicata, si ad senectam venero vel egrotare cepero 5
quis michi miserebitur? Audi Jesum ad Apostolos loquentem:
Ne cogitatis in corde vestro quid manducetis neque corpori vestro quid induamini. Si vestes defuerint, lilia in
evangelio proponantur; si esurieris, beatos audi pauperes
et esurientes, si dolor afflixerit, legito: Propter hoc com- 10
placeo mihi in infirmitatibus meis. Laetare in omnibus iudiciis Dei.
Exultaverunt enim filii Jude in omnibus iudiciis tuis Domine. Illa semper in ore vox resonet: Nudus
exivi de utero matris mee et nudus eciam redeam, et:
Nichil intulimus in hunc mundum nec auferre quid possu- 15
mus. Et post declarat quod status paupertatis ad quem deducitur Deum preponderans est perfectior quam status prosperitatis ad quem deducitur circa mundum sollicitans.
Nam in primo fugantur demones, invocantur angeli | et 39^d
extinctis viciis cumulantur virtutes. In secundo vero non 20
sufficit de vestibus fugari tinea servatis thesauris. Christus ante fores emoritur et declinante avaro in obligationes ad iehennam ex continuata ydolorum servitute animus in peccato sit durior.

Et consequenter excludens infidelem desperationem G
 sic loquitur: *Querite primum regnum Dei et hoc omnia apponentur. Non occidet fame animam iustam Dominus.*
Junior fui et senui et non vidi iustum derelictum. Helias corvis ministrantibus pascitur, vidua Sareptana ipsa cum filiis nocte moritura prophetam pascit esuriens et mirum 30
in modum capsace completo qui alendus venerat alit. Patet historia IV. Reg. IV. Petrus inquit Act. III, 6:
Argentum et aurum non habeo, quod autem habeo hoc tibi do; in nomine Jesu, surge et ambula. At nunc multi
licet sermone taceant, opere locuntur; fidem et miseri- 35
cordiam non habeo, quod autem habeo argentum et aurum

1. Cod.: anime deest. Addidi e textu St. Hieronymi; ib. Cod.: veri.
 2. Cod.: non divitiis. 5. Cod.: erogare cepero. 8. alia; Cod.: lilia.
 9. Cod.: proponuntur. 11. Cod.: mihi deest; ib. in in; ib. Letare; Cod.: locari. 13. Cod.: semper queso vox. 17. Deum; Cod.: domini.
 21, 22. Cod.: Christus aut. In textu Hieronymi: nudus ante fores earum
 Christus emoritur. 31. Cod.: complete.

hoc non tibi dabo. Ecce securitas in communicando virtutes et periculum in avare detinendo divicias.

40^a Unde probat Jeronimus | quod de alimentis et tegumentis
debemus tempore gracie contentari, eo quod Jacobus
5 in veteri testamento sua oratione (Genes. XXVIII, 20)
sic postulat: *Si fuerit dominus Deus mecum et servaverit
me in via et dederit michi panem ad manducandum et
vestem ad vestiendum.* Ecce, inquit Jeronimus, *tantum
necessaria deprecatus est et post viginti annos dives do-*
10 *minus ad terram Canaan reversus est.* Quotlibet sunt
talita dicta sanctorum doctorum ex scripturis elicitata de
paupertate evangelica, que sunt eo plus predicabilia,
quo sunt ex fide patencius demonstrabilia. Ecce enim
principium per se est notum quod Deus non potest piis
15 suis servitoribus deficere. Est iterum principium per se
notum quod sequentes Christi vestigia secundum regulas
evangelicas optime serviunt Deo suo, cui si fidelis sperans
adderet quod oportet per multas tribulaciones venire
ad regnum, videret de racione naturali quod gauderet
20 debet pro nomine Jesu contumeliam pati et omnino
tribulacionem vel penam, ut patet IV huius capitulo XV.
Unde videtur quod nos christiani qui debemus sequi
Christum in paupertate ultra patres veteris testamenti,
40^b ex minori evidenciam despe | rantes de providencia bo-
25 norum fortune sumus peiores illis qui dixerunt diffidendo:
Numquid poterit Deus parare mensam in deserto? ut
dicitur Psalm. LXXVII, 19 alludendo historie Exod. XVI.

Jacob's prayer
was for
necessaries.

Secunda via commendans paupertatem evangelicam est
scriptura a cuius sensu ex mundialitate tantum hodie
30 declinatur quod omne dictum evangelicum de paupertate
vel negatur de virtute sermonis vel depravatur ad sensum
nepharium, sic quod fere incidunt eciam vocati theologi
in illam heresim, de qua Augustinus in libro suo De
Heresibus heresi decima: *Ipsius, inquit, testamenti novi*
35 *scripturas tamquam infalsatas ita legunt ut quod volunt
inde accipiant, quod nolunt reiciant.* Oportet ergo catho-

Modern
perversions of
Scripture.

5. *sua oratione*; Cod.: *testamento carnali*. Correxì e textu St. Hieronymi p. 187. 29. Cod.: *alicuius sensui*. 35. Cod.: *tamquam inflamatas*.

10. Hieronymus l. c.: *Infinita de scripturis exempla suppetunt, quae avaritiam doceant esse fugiendam.* 21. De Civili Dominio II, 198. 34. In libro De Haeresibus haer. X hic locus non extat Cf. Aug. Opp. tom. VIII, 7. Rectius haer. LXVI, l. c. p. 16, 17.

licum innitendo logice scripture videre sensum quem sancti doctores eliciunt. Cum ergo ex dictis IV capitulo oportet omnem christianum esse Christi discipulum et per consequens ipsum sequi in moribus, quod non potest nisi cunctis possessionibus suis renunciet (ut dicitur Luce XIV, 33) et per consequens fiat pauper, manifestum est quod oportet religiosum precipue profiteri pauperiem.

Motives of the scribe whom Christ repulsed.

Unde Math. VIII, 19, 20 scriba volente venire ad H Christi religionem propter questum et fastum, Christus eum repulit, eo quod paupertatem illam non sapuit, dum sic dixit: *Vulpes foveas habent*, ut exponitur IV capitulo; quam tamen exposicionem quidam abicientes dicunt quod solum intendit in hora passionis se carere reclinatorio capitis in cruce; qui sensus foret nimis diminitus, insufficiens ac impertinens dicto scribe, dicente Jeronimo super eodem textu, quod scriba voluit sequi Christum ut lucra ex operum miraculis quereretur: *Hoc*, inquit, *desiderabat scriba a Christo quod Symon magus a Petro*; unde sensus responsionis Christi secundum Jeronimum stat in isto: *Quid me propter divicias et seculi lucra sequi desideras, cum tante sim iam paupertatis, ut nec hospicium quidem habeam?* Et idem dicit Crisostomus Omelia XXVII. Item, Lincolniensis in sermone ad papam dicit quod papa gerit vicem domini Jesu Christi pauperrimi; quod probat per hoc quod non habet ubi caput reclinaret. Item, in sermone qui intitulatur De philocofinis et philoreis, id est amatoribus mundi et Dei, qui sermo premititur ut prologus libris Johannis Damasceni, quem eciam cum illis transtulit Lincolniensis, sic scribit: *Christus in tantum se ipsum extreme necessitati tradidit propter philosophicam eius ad nos dileccionem ad pedagogiam id est instruccionem huius non alta sapere, quod nec ali-* quod do *micilium vile habuit ad habitacionem, sicut ipsemet testatur dicens: Vulpes foveas habent etc.* Et sequitur: 35

15. Cod.: *reclinatoria*. 27, 28. *Philocofinis et philoreis*; ita cod.

2. Vide supra p. 49. 15. i. e. *ubi caput reclinet*. 17. Commentariorum Hieronymi in Matthaeum cap. VIII, tom. VI, 25. 24. St. Chrysostomi in Matth. Hom. XXVII, al. XXVIII. Opp. tom. VII, 329. Serm. ad papam: letter to Innocent IV, ep. CXXVIII, p. 432 ed. Luard. Cf. De Civili Dominio I, 385. Opp. Lincolniensis infra memorata mihi ad manum non sunt. 25. Roberti Grosseteste Ep. CXXVIII, p. 434.

Neque palmus arabilis terre erat ipsi nec gramen unum vinee nec tunica superflua, sed qua induebatur solum, et quid, inquit, erat magis ista humilitate et humiliter utilitate, ut enim unus pauperum secundum omnia conversatus est et quos amicos et fratres vocat, hiis et cohabitavit, pauperes videlicet et humilia semper eligens.

Christ's
example of
poverty.

Item, Crisostomus super Mathaeum Omelia XXII exponens illud Math. X, 9: *Ne possideatis aurum neque argentum neque pecuniam; sic, inquit, facile sermo*
10 susceptibilis operibus prius certificatus; et sequitur: Uti ergo ostendit hec non esse possidenda per opera, audi eum dicentem: filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet. Sed neque in hoc sufficit solo sed et in discipulis hanc tribuit apodoxim, id est demonstracionem,
1 eos ita informans et nullo indigere permittens. Item, Crisostomus super Mathaeum Omelia LXXX: *per unamquamque diem erat Judas simul cum Christo, qui non habebat ubi caput suum reclinaret et quotidie per opera et per verba non aurum non argentum non duas tunicas*
20 habere demonstravit, et illud Math. VIII, 20 scriptum
41^a inducens, | filius hominis non habet ubi caput suum reclinet, dicit: Aspicite qualiter dominus paupertatem quam docuit opere demonstrabat; non erat ei mensa, non candelabrum, non domus neque quitquam talium; patet ergo quod
25 Christus noluit proprietatem obtinere, eo quod ipsemet in persona propria hoc ex integro observavit. Ideo (ut dixi superius) volenti intrare religionem suam nobis exemplariter hoc predixit. Nec moveat credere quod Christus fuit proprietarius, antequam eligendo apostolos
30 fuit capitaneus sue familie, quia usque illuc conversatus est cum suis pauperibus, quos verisimile est nullis domibus dominatos fuisse civiliter, sed domos conducticias ut pauperes operarios possidentes; hoc enim decuit parentes principis paupertatis.
35 Et eundem sensum huius dicti Christi asserit dominus Ardmachanus VI De Paupertate Salvatoris capitulo III,

His parents
were poor.

9, 10. Verba: *sic*—*susceptibilis* in textu Chrysostomi desunt. 10, 11. *Uti ergo*; Recte: *Ubinam ergo operibus demonstravit.* 15. Cod.: *indige.*
 16. *omilia*; Cod.: *omorate* (sic). 25. Cod.: *ipsummet.* 31. Cod.: *verisimilem.*

7. Opp. tom. VII, 279, 280. 10—15. Very loosely quoted.
 16. Opp. tom. VII, p. 769. 36. Cf. Wyclif, De Dominio Divino (ed. Poole), p. 267.

probans per hoc quod *Christus fuit vere pauper cum caruit continue proprietate civili*. Non ergo negatur, quando Spiritus Sanctus intendebat quod Christus in passione defecit a proprio reclinatorio de communi aere contentatus sed asserere quod Deus intendit per istam scripturam Christum fuisse tam pauperem, quod non habuit locum | civiliter in quo vel caput quiesceret non credo 41^b esse catholicum. Et illud noto eo diligentius, quod in responsione septem dominorum Anglie audiui respondisse ad petitionem pape qua petit de Anglia a tempore 10 regis Johannis septingentas marcas annuatim de hoc quod regnum sibi tantum per cartam solemnem promiserat. *Cum*, inquit dictus dominus, *papa sit Christi vicarius, qui non potest esse proprietarius, patet quod ex incapacitate pape non ligat vinculum.* 15

Replies of the
Lords to the
Pope's demand
for tribute.

False
expositions of
Scripture.

Sed redeundo ad propositum patet quomodo ex istis testimoniis sanctorum doctorum tam latinorum quam grecorum patenter docetur, quod illud Math. VIII, 20 et Luc. IX, 58 *filius hominis non habet ubi caput suum reclinet*, negat Christum esse proprietarium civilem simpliciter. Unde periculosum est sensum tam strictum et tenacem fingere; quod solum intelligitur per illud: Christum non habere reclinatorium in cruce, cum nec series evangelii nec sancti doctores illud sentenciant. Exponere autem pertinaciter scripturam sacram ad sen- 25 sum alium quam Spiritus Sanctus flagitat est heresis manifesta. Quod autem Christus in persona propria fuit pauper, docetur IV huius ratione sanctorum testimoniis et scripturis.

Christ taught
poverty by
example as
well as precept.

Pauca autem sanctorum | dicta prodest hic addere 41^c preter iam addita. Nam ex quo Christus qui cepit facere et docere docuit tam signanter evangelicam paupertatem, magna fuisset duplicitas et insufficiencia doctrine in eo, si eam in persona propria non observasset. Nam ex declaratis paupertas evangelica perfectionis maxime est 35 expediens viatori; quomodo ergo non foret in Christo *est et non* contra Apostolum II. Cor. I, 19, si illam

20. *esse*; Cod.: *est*. 35, 36. Cod.: *et expediens*. 37. Cod.: *illum*.

8. Cf. Determinationem Johannis Wyclif de dominio contra unum monachum ed. by Lewis, p. 363. 13. The second lord l. c. p. 366. See Loserth, Studien zur Kirchenpolitik Englands, Sitzungsberichte der Wiener Akademie CXXXVI, 33.

adeo commendasset et non in persona suâ servasset;
factum efficacius docet quam dictum in hoc increpans
clericos *quod dicunt et non faciunt*, Math. XXIII, 3: *Super*
K *cathedram Moysi sederunt scribe*. Item, super illo Jeremie
5 XXII, 30 dicto de Jeconia: *Non erit vir de semine eius*
qui sedeat super solium David dicit Ambrosius super
Lucam libro primo, *Jeconia regnante Babilonii Judeam*
vastaverant neque postea quisquam de semine eius
regnum Judee potuit obtinere. Postea enim populus de
10 *captivitate dimissus sub sacerdotibus fuit et tetrarchis*
usque ad Christi generacionem, et post solvendo scripturam
dicit quod *Christus descendit de Jeconia et alio genere*
regali non regnaturus secundum honorem seculi, cum
tamen ipse solus potest sedere super sedem David in
15 *eternum*. Et ita de ceteris de regno Christi prophetatis.
41^a Vult | ergo iste sanctus quod Christus regnaret solum
spiritualiter manens *pauper*, ut patet Zach. IX, 9 et
declaratum V. huius.

Item, Math. XXI, 17 legitur quod *Christus relictis illis* Instances of his
20 *abiit foras extra civitatem in Bethaniam, ibique mansit;* poverty.
quod factum est, postquam reprobavit avariciam sacer-
dotum negancium sibi cibum. Unde super illo sic scribit
Jeronimus: *Intelligendum est, inquit, quod Christus fuit*
tante paupertatis et ita nulli associatus, ut in urbe maxima
25 *nullum hospitem, nullam invenerit mansionem, sed in agro*
parvulo apud Lazarum sororesque eius habitabat. Unde
Math. XVII, 23 defuit sibi unde solveret didragma;
super quo Jeronimus: *Hoc quidem simpliciter intellectum*
edificat auditorem, dum auditur dominum tante fuisse
30 *paupertatis, ut unde tributa pro se et Petro solveret non*
haberet.

Item, super illo Joh. XIV, 30 *Venit princeps mundi*
huius dicit glossa: *Noluit Deus habere quod perderet*
nec haberet dyabolus quod auferret.
35 Item, Beda III° Commentarii sui per Marcum capi-
tulo VIII exponens illud Joh. XII, 26: *Si quis michi mini-*

1. Cod.: *servasset* deest. 7. Cod.: *Babilon*. 24. In textu Hieronymi:
et ira (sic) *nulli adulatus est*. 25. Cod.: *inveniret*. 26. Cod.: *Lazari*.
28. Cod.: *1 cem = in celum*. 29. Cod.: *auditor*.

6. Recte: Ambrosius super Lucam lib. III, cap. III. Opp.
tom. III, p. 53. 23. Comment. Hieronymi in Matth. XXI,
lib. III. Opp. tom. VI, 98. 28. l. c. p. 80. 33. Quae sit
ista glossa non apparet. 36. Beda in Marci ev. lib. III, cap.
VIII, p. 151.

strat me sequatur, dicit quod Christus Jesus cum sit dominus angelorum nasci tamen per divites noluit in hoc mundo sed pauperes parentes elegit. |

Unde et Augustinus: *Qui pro illo offerretur defuit, 42^a prosperari in hoc mundo noluit, obpropria irrisionesque 5 tolleravit, sputa, flagella, alapas, coronam spineam et crucem sustinuit. Et quia rerum temporalium delectacione a gaudio eterno cecidimus, cum quanta amaritudine illic redeatur ostendit. Anselmus eciam in libro suo De Sacramentis hanc Christi paupertatem describens, gra- 10 datim dicit quod pro paupertate fuit, ut veniens in mundum non in sua sed aliena nasceretur domo, et natus propter inopiam loci in presepio poneretur brutorum animalium et veniens in mundum haberet non ubi caput suum reclinaret, nec moriens unde suam nuditatem tegeret 15 nec mortuus unde involveretur nec sepulcrum aut locum ubi corpus mortuum locaretur. Et beatus Bernhardus vel, ut alii dicunt, fuit abbas Alredus Bernhardi discipulus super illud Luc. II, 42 Cum factus esset Jesus annorum duodecim, dicit: Ut te Domine per omnia paupertati nostre 20 conformares, quasi unus in turba pauperum stipem per hostia mendicabas: Quis enim det me buccellarium illarum mendicatarum participem fieri et illius Domini edulii reliquiis saginari.*

The truly poor
are lords of the
world by grace.

Ex istis veritatibus paupertatis edocti apostoli reli- L
querunt omnia, | quando vocati sunt ad apostolatam, ut 42^b
patet Math. IV de Petro et Andrea, de Jacobo et Johanne, qui vocati statim relictis omnibus secuti sunt eum. Et idem patet de Matheo thelonario Math. IX, 9 et generaliter de duodecim, quos evangelium enumerat Math. XX. 30 Unde Math. XIX, 27 dicit Petrus in persona tocius collegii: *Ecce nos reliquimus omnia et secuti sumus te, quid ergo erit nobis?* Christus autem non solum promittit eis quod sint iudices sui in die iudicii assessores, sed omnes qui aliquid reliquerunt perfecte octo bonorum 35

9. Cod.: *reddeatur.* 11. Recte: *Pauper vero ita fuit.* 13. Cod.: *brutorum et.* 14. Recte: *vivens in mundo.* 32. Cod.: *relinquimus.* 35. Cod.: *relinquerunt.*

4. Cf. Augustini, Sermonem XIX, Opp. V, 103 et saepe al.
g. Anselmi Cant. archiep. De Sacramentorum Diversitate cap. II. Opp. I. (ed. Migne), p. 554. 20. Locum supra laudatum invenire non potui. Cf. et St. Bernardi De Passione Domini Serm., p. 147.

de quibus Math. XIX, 29 promittit *centuplum accipere* in hoc mundo et beatitudinem in futuro. Nam talis reliccio facit christianum pauperrimum dominum mundi ex toto secundum titulum gracie, ut alias exposui.

5 Et ne sophista haberet instanciam, quod non relinquerunt omnia, dicit beatus Gregorius in Omelia communi quod *tot a sequentibus dimissa sunt, quot a non sequentibus concupisci potuerunt*. Et sequitur: *Unde et sancti predicatorum studuerunt in hoc seculo nichil diligere, nichil*
 10 *unquam appetere, omnia eciam sine appetitu possidere*.

Item, Crisostomus in Commentario suo super Math. XII Omelia XXXIX: *Tu autem admirare discipulos quod ita*
 42° *erant suppressi quod nullam temporalium haberent curam; sed in contemptu ponebant carnis mensam et fame ex-*
 15 *purgabantur continua neque ita desistebant; nisi enim vehementer esuries cogeret nequaquam spicas per sata colligentes et manu fricantes pre media comedissent*. Et si obicitur per illud Luc. XXII, 35 *quando misi vos sine pera vel baculo, nichil nobis defuit*; et Act. IV patet quod
 20 loquitur de egecia et defectu sonante in deterioracionem. Ista autem fames cessit eis ad commodum, ut Apostolus exponit II. Cor. IV, 8: *Apporiamur id est paupereamur sed non destituimur* (ut dixi superius).

Item, Crisostomus In Imperfecto VIII Omelia notat
 25 *quomodo apostoli reliquerunt triplicia, scilicet recia, ut patet de Petro et Andrea, navem et patrem, ut patet de Jacobo et Johanne*. Correspondenter dicit quod *triplicia sunt que generaliter debet relinquere omnis qui venit ad Christum; scilicet actus carnales, substantiam mundialem,*
 30 *parentes carnales; per recia enim piscatorum actus carnales relinquendi signantur; per navem autem substantia, per patrem vero omnes parentes*. Et notat hunc ordinem quia prior reliccio est plus necessaria; quod notat Crisostomus Opere Perfecto Omelia LXVI.

Triple
renunciation by
the Apostles.

M Item, Beda in Commentario super illo Marci II, 14:
 42° *Et surgens secutus est eum dicit: intelligens | quid sit*

15. In textu Chrysostomi: *Nisi enim fames illos ad modum invasisset, non id utique facturi erant*. 29, 30. Cod.: *substantiam* — carnales deest.

7. St. Gregorii In Evang. Hom. V. Opp. tom. I, 1452.
 12. Chrysostomi In Matthaem Hom. XXXIX, Opp. tom. VII, 432.
 24. Recte Homilia septima Opp. tom. VI, LIII. 34. Chrysostomi In Matth. LXV al. LXVI, p. 647. 35. Baeda in Marci Evang. lib. I, cap. II (ed. Col. 1612), p. 105.

*dominum veraciter sequi relictis omnibus sequitur: Sequi enim imitari est. Ideoque ut pauperem Christum non tam gressu quam effectu consecrari posset, reliquit propria qui rapere solebat aliena, perfectamque abrenunciacionis seculi formam tribuens, non solum lucra reliquit vecti-⁵ galium sed et periculum contempsit; et sequitur: Tanta cupiditate sequendi Dominum ductus est quod in nullo prorsus vite huius respectum vel cogitacionem sibi reser-
varet. Item, Beda libro II° super Lucam VII° capitulo dicit: Planum est quod non tam plene Matheus sic fecisset,¹⁰ si ipsum sic vivere exemplariter non vidisset. Item, beatus Maximus super illo evangelii: Quis putas est maior in regno celorum? dicit hoc modo: Ideo nudi in seculo nascimur, nudi accedimus ad lavacrum, nudi quoque et expediti ad celi ianuam properemus. Propterea adolescenti¹⁵ qui iustus et sanctus videbatur, utpote quia omnia mandata legis impleret a Salvatore dictum est: Si vis perfectus esse, vade et vende etc. Math. XIX, 21, et quid, inquit, est hoc ad perfectum? Et respondet: dicetis usque adeo: nuda virtus aperta est celo ut quamvis sanctus aut iustus²⁰ aurum vel divicias possidens non possit esse perfectus. Aliter enim voluit Dominus adolescentem illum vo | lare^{43^a} ad paradysum, qualis Adam fuerat de paradysi sublimitate deiectus. Nudus enim Adam fuit incola paradysi. Certum itaque videtur quod illa reliccio stat in abdicacione²⁵ civilitatis. Unde Leo papa super illo Math. V, 3: Beati pauperes spiritu; beata, inquit, illa paupertas que rerum temporalium amore non capitur nec mundi operibus ditari appetit, sed celestibus bonis ditescere concupiscit. Huius, inquit, nobis ymaginem paupertatis exemplum primi post³⁰ Deum apostoli prebuerunt, qui omnia sua sine diferencia relinquentes ad vocem celestis magistri a captura piscium in piscatores hominum alacri conversacione mutati sunt. Item Jeronimus epistola XLVI ad Exuperacium: Nemo, inquit, apostolis pauperior fuit, nemo tantum pro Christo³⁵ dereliquit; quod verificatur de reliccione perfecta triplicis*

1, 2. Cod.: *Sequi*—ut deest. Addidi. 2—4. Cod.: *non tam*—*aliena* deest. Addidi. 4. Cod.: *perfectam que* deest; ib. Cod.: *abrenuncciacionis*. 9. Cod.: *Lucam*. 12. Cod.: *Maximianus*. 30. Cod.: *nobis* deest. Addidi.

10. l. c. p. 294 seqq. 12. St. Maximi episc. Taur. Sermo CXIV, Migne 57, 756 seqq. Loosely quoted. 12. Math. XVIII, 1. 26. St. Leonis Magni Sermones, Serm. XCV, Migne 54, 462. 34. Epistola XXXV ad Exuperantium Opp. tom. I, 274.

boni (ut supra exposuit Lincolniensis); *talis enim perfecta dimissio perfectam signat conversacionem ac per hoc perfectum eorum discipulatum*, ut docet Rabanus super illo Math. IV, 20. *Ac illi relictis retibus*. Quis, 5 queso, christianus tam perfecte dereliquit proprietatem bonorum fortune, bonorum nature cum suis actibus et bonorum anime (que beatus Bernhardus vocat sensum | 43^b proprium) sicut apostoli? ipsi enim, dimissa curiositate vaga in scienciis theologie subalternis, scientes quod 10 sancti iudicarunt *se nichil scire, nisi dominum Jesum Christum, in nullo gloriari nisi in cruce domini nostri* N *Jesu Christi* (ut patet I. Cor. II, 2 et Gal. VI, 14.) Tota ergo series utriusque testamenti sicut doctorum testi- monia quos Spiritus Sanctus illustraverat in hac parte 15 intelligunt Christum simul fuisse regem spiritualem humanitus et cum hoc pauperem, et sic omnes perfectos eius discipulos esse genus electum regale sacerdocium ad hoc oportere vere esse pauperes quoad mundum.

All the
Scriptures and
the Fathers
speak of Christ
as but a
spiritual king.

Primum patet per Jeronimum super illud Osee III, 4 20 quia *dies multos sedebunt filii Israel sine rege*. Exponit autem hoc libro I^o de Christo simul rege et pontifice. Et idem sentenciat Beda super Marcum libro IV° et super Lucam libro I^o capitulo III° et libro VI° capitulo VIII°; utrobique vult cum Augustino regnum Christi 25 spiritualiter debere intelligi cum determinacione temporalia relinquendi.

Istam autem regulam relinquendi servaverunt religiosi in primitiva ecclesia et post eos omnes privati religiosi concorditer sicut adhuc servant saltem verbaliter. Unde 43° Jeronimus ad Julianum epistola | CX dicit: *Nichil tibi ex omnibus metu inopie reservaveris, ne cum Anania et Saphira dampneris. Scio autem quod hoc apostolice digni- tatis est et eius qui vult esse perfectus*. Item, Epistola XCIV ad Elbidiam De duodecim questionibus questione I in 35 principio: *Interrogas quomodo quis perfectus esse possit*:

Testimony of
St. Jerome.

2. Cod.: *conversacionem*. 3. Cod.: *disciplinatum*; ib. Cod.: *ut do*.
8. Cod.: *sic apostoli enim ipsi*. 9. *subalterius*; ita cod. 13. Cod.:
testamenti sint doctorum. 30, 31. Cod.: *tibi ob victum inopie*. Correx-
i e textu Hieronymi.

3. Rabani Comm. in Matth. Lib. II, Cap. IV, Migne 107, 791.
20. Comm. Hieronymi in Osee lib. I, cap. IV, Opp. tom. V, 102.
22. Baeda ubi supra. Aug. Opp. I, 27, et saepe alias. 30. Hiero-
nymy ad Julianum consolatio Ep. XXXIV, Opp. I, 269. 33. Opp.
tom. III, pag. 222.

Ego tibi domini nostri voce respondebo. Si vis perfecta esse, vade et vende; non dicit: da filiis, da fratribus, da propinquis, quos et si haberes, Christus tamen illis iure preferri debet, sed da pauperibus; Christus pascitur, qui cum dives esset pro nobis factus est egenus et pauper de se dicens Psalm. XXXIX, 18: Ego autem mendicus sum et pauper. Et idem dicit Epistola CXIX ad Principiam, et idem patet Epistola XLIV ad Exuperantium: Si fieri potest imitare Yoseph et Egipcie domine, pallium relinque ut nudus sequaris Deum salvatorem dicentem: nisi quis tulerit crucem suam et secutus fuerit me, non potest meus esse discipulus; proice sarcinas seculi, nudus ad celum evola. Si enim qui habent possessiones et divicias iubentur omnia vendere et dare pauperibus, et sic sequi salvatorem, dignatio tua aut dives est et debet facere quod preceptum est | aut tenuis et non debet querere quod erogatura est. 43^d Nemo autem apostolis pauperior fuit et nemo tantum dereliquit. Item Epistola VI ad Rusticum monachum: Sectare vestigia apostolorum quos sacerdocium et humiliores facit et pauperiores. Si vis perfectus esse, exi de patria cum Abraham et de cognacione tua et perge quod nescis: si habes substantiam, vende et da pauperibus, si non habes, gravi onere liberatus es, nudum Christum nudus sequere; durum grande difficile sed magna sunt premia. Talia sunt quotlibet dicta et facta sanctorum 25 patrum idem testancia.

Grace was given to the disciples, i. in cutting off those who broke the law of poverty;

Ulterius nedum ex natura et scriptura huius paupertatis commentacio declaratur sed tercio ex gracia quam Christi discipuli sequentes hanc doctrinam habuerunt. Nam persone laice palliantes se profiteri hanc religionem 30 extincti sunt, ut patet de Anania et Zaphira Act. V, quod dictum est in primitivis huius legis. Ad eius confirmationem ut factum est de lapidacione colligentis ligna in sabbato, sicut exposui III huius, capitulo . . . Nec fingatur per hoc non fuit ecclesie magna gracia, cum 35 fuit miraculosa renunciacionis civilis et evangelice paupertatis testificacio. Et revera ecclesiam | sic castigari 44^a per extinccionem membri putridi est signum amoris precipui, cum Apoc. III, 19 dicitur: *Ego quos amo arguo et castigo.* Unde quod hodie abicientes legem Christi 40

36. *fingatur*; adde: *quod*.

7. l. c. I, pag. 143.

8. l. c. pag. 173.

18. l. c. I, pag. 49.

inpunes permittuntur, est signum quod tamquam desperati extra Dei proteccionem vagari permittuntur.

- O Secunda testificacio gracie commendantis hanc regulam est, quod ille qui *apperuit discipulis suis sensum ut intelligerent scripturas* Luc. XXIV, 45 misit eis Spiritum Sanctum docentem eos omnia, ut publicarent hanc regulam quam ex factis et verbis Christi didicerant. Quod si queratur ex qua scriptura istam communionem fundaverant, dicitur ex reliccione vel renunciacione omnium, quam Christus preceperat, ut superius allegavi. Tantum enim ponderant verba scripture de virtute sermonis, qui precipit suis omnia relinquere, non solum genera singulorum sed singula generum, quod oportet intelligi, quantum ad proprietatem civilem omnia talia reliquerunt apostoli, ergo docentes scriptura et opere hunc esse sensum dictorum Christi manifeste docent quod illa est sententia orthodoxa. Et ecclesia contestatur in Clementinis de verborum significacionibus per Clementem V *Exivi de paradiso*, confirmando regulam fratrum Minorum, | quod et prius per Nicholaum III in VI De Verborum Significacionibus *Exiit*. Et idem senserunt multi probati Romani pontifices. Et patet, periculosum est palliare sensum extraneum tam directive articulo fidei, cum Augustinus libro De Heresibus LXVIII affirmat quod *opinio nudis pedibus ambulancium idcirco solum est heretica, quod testimonia divina erronee intellexit*.

2. in the gift of the Spirit enlightening them;

- Tercium vero signum gracie confirmans istam sententiam est fructus. Nam virtute eius religionis conversa est maior pars mundi per manifestissima miracula a vita voluptuosa ad vitam pauperem odiosissimam per paucos homines mundo abiectos, quod Augustinus credit esse unum de maioribus miraculis que Christus fecerat; cum ergo conversacio clericorum iam declinans seculariter ad huius paupertatis oppositum dominum christianismum, evidentissime sequitur legis paupertatis

3. in the fruit of their labours.

15. Cod.: *scripturam*. 16. Cod.: *doctorum*. 35. *dominum* (sic); Cod.: *dom*; an loquendum: *ad dolandum*?

19. Clementinarum lib. V, tit. XI, De verborum significacione cap. I. 21. Sexti Decret. lib. V, tit. XII, cap. III. 24. St. Augustini Opp. tom. VIII, 21: *ideo est haeresis, quia non propter corporis afflictionem sic ambulant sed quia testimonia divina taliter intelligunt*.

approbacio et legis civilitatis deterioracio. Unde et ecclesie dotacio quesita est per theologos ex observancia legis Christi, ut patet de beato Silvestro. Et si non fallor est ex eorum desidia deperdenda, nam vinculum colligans iuste quoad clericos et permissive quo | ad 44° dominos fundatores est professionis servacio, quod vinculum in vocatis clericis ex theologorum desidia plurimum est disruptum.

Poverty the most important point in all rules of orders.

Ex istis colligitur quod omnes regulares profitentes aliquam harum trium regularum et per consequens 10 omnes religiones debent profiteri atque defendere tanquam caput sue regule hanc evangelicam paupertatem. Quod si palliant propter divicias seculi vel honores, manifeste ostendunt quod plus affecti bonis fortune quam ordini, plus capillis quam capiti, deficiunt ut sic a suo 15 ordine et per consequens contra professionem suam, plus amantes minus amabile apostatando perdunt dominium illius quod causa prepostere prosequitur.

CAPITULUM OCTAVUM.

What poverty is.

Cum dominus Armachanus videatur multum adversari A isti sentencie VI° libro De Pauperie Salvatoris, et Deus noster non est Deus dissensionis sed concordie, ac plurima dicta doctorum, visa discordia stant in equivocatione terminorum, notandum est quod multi laborant in equivocacionibus paupertatum. Quandoque enim 25 pauper dicitur parum potens et sic recipit ultra hoc quod inops gradus quotlibet comparandi, | patet quod 44^d quot modis contingit creaturam rationalem habere bona, tot modis contingit esse creaturam rationalem pauperem, de qua materia dixi III huius XII capitulo et sepe alias; 30 possunt autem dives et pauper subdividi in divitem et pauperem in Deum, divitem et pauperem quoad mundum. Sicut ergo ille est dives in Deum qui habendo Christum habet omnia, ut dicit Apostolus Rom. VIII, 32, sic ille est pauper in Deum qui deficiendo a prima iusticia 35

Poverty towards God and towards the world.

9. Cod.: *omnis*. 10. *regularum* twice. 11. Cod.: *debet*. 18. *quod causa*; ita cod. 26. *recipit*; ita cod. 32. Cod.: *aut pauperem* after *divitem*.

21. See Wyclif's De Dominio divino Appendix p. 266—270.
30. De Civili Dominio I, 80—88.

deficit a quocunque titulo iusto simpliciter aliquid possidendi; primo modo alloquitur Apostolus christianos I. Cor. I, 5: *In omnibus, inquit, divites facti estis*. Et tercio modo dicitur Apoc. III, 17 episcopo Laodicie ecclesie; *Dicis, inquit, quia locuples sum, et nullius egeo et nescis quia tu es miser et miserabilis et pauper* (ut alias exposui.)

Patet secundo quod non obest quod idem sit simul in unum dives et pauper, sicut magnum et parvum 10 opponuntur quodammodo relative; sic enim Tob. IV, 23 dicit senior minori: *Pauperem vitam gerimus*; et tamen certum est quod habuit aliqua quoad mundum. Et primo loquitur scriptura Apoc. II, 9 episcopo Smirne ecclesie: *Scio, inquit Christus, tribulacionem tuam et paupertatem* 45^a *tuam, sed dives es; et blasfemaris ab hiis qui se dicunt Judeos et non sunt*. Et nunc de nobis confitentibus paupertatem evangelicam nullus blasfemat alium in ea propter affectionem proprietatis civilis. Possunt autem utrumque istorum membrorum subdividi in sua generalitate analoga, ut sonat in bonum vel malum. Unde 20 Lincolniensis dicto XCIV habitus possessionum et amor minimus adiunctus, quasi materia quedam et forma concurrentes, culpabiliter divitem componunt. Et sic loquitur dominus Math. XIX, 24: *Facilius est camelum intrare* 25 *per foramen acus quam divitem in regnum celorum* et Jac. ultimo: *Agite nunc divites, plorate ullulantes*. Talem autem voco nuncupative divitem quoad mundum, alium autem voco divitem simpliciter quoad mundum. Secundo habent quidem seculariter possessiones, sed moderata 30 affectione cor eis apponentes. Talis autem fuit Joseph ab Arimathia, de quo Math. XXVII, 57; de quo dicit glossa interlinearis quod ille quo dicior eo laudabilior, et sic divites erant patres veteris testamenti.

B Ex isto elicit Lincolniensis istam conclusionem quod 35 quanto mundo dives minus temporalibus amore adheret, tanto melius illis uti potest, quia, ut dicit Augustinus: *Nemo ptest rebus bene uti quibus carere non potest;* 45^b correspondenter paupertas ut sonat in bonum | est abdicacio temporalium, ut pauper complecius et liberius 40 feratur in Deum; sed ut sonat in malum dicit tempo-

Poor and rich are relative terms and so not mutually exclusive.

Riches of less importance than the temper in which they are regarded.

32. Cod.: *interliniaris*.

26. Jacobi V, 1. 37. Cf. Opp. St. Augustini III, 1, 53.

ralium carencia ad deficientis incommodum, vel quia deficiens inordinate ea cupit vel quia contra deficienciam remurmurat, vel quia habentibus invidet, aut ratione defectus incommodi alio vicio maculatur.

God only is truly rich.

Ex istis elicit Lincolniensis primo quod cum vere 5 divicie sint naturam rationalem sine indigencia habere sibi bona; patet quod solus Deus est per se dives, sicut dicitur epistola II et III. Sola quidem natura divina ex se et per se habet omnia, sic quod impossibile est quidquam sibi deficere; ideo non potest esse pauper for- 10 maliter; quamvis enim sit pauper, quia Christus pauperrimus, non tamen potest pauperari.

The creature is rich according to its part in God, i. e. in true wisdom.

Tercia conclusio Lincolniensis est quod creature rationales de tanto sunt vere divites, de quanto ipso qui est per se dives participant. Ex quo sequitur quod cum 15 sola participacio vere sapiencie vere divites facit quod paupertas culpabilis non est nisi sapiencie carencia, quia nemo vere eget aliquo, nisi sapiencia, cuius carenciam non facit nisi stulticiam et peccatum. Nam viator sapiens omnia adversa tolerat patienter, ideo non faciunt illum 20 miserum, sed reddunt pocius clariorem.

Distinctions made by Grosseteste.

Tercio vero modo dicuntur pauper et dives mixtim | quoad spiritum vel carenciam bonorum extrinsecorum 45^c vel eorum habicionem, ut inordinate volentes habere civiliter temporalia et non habentes dicit Lincolniensis 25 non materialiter sed formaliter divites, ut dives sonat in malum, et inordinate affectos diviciis quas occupant vocat materialiter et formaliter sic divites. Eos autem qui iuste occupant temporalia vocat divites moraliter sed non formaliter, ut dives formaliter dicit inordinatam 30 animi affectionem, et sic tripliciter dicitur pauper, scilicet materialiter et formaliter, ut carens temporalibus et volens carere ipsis civiliter; materialiter et non formaliter, ut involuntarie habens eorum carenciam vel tercio formaliter et non materialiter, ut habens divicias 35 sine eorum affectione in ordinata.

Fitz-Ralph takes poverty in the vulgar sense.

Dominus autem Ardmachanus dimittens has proprias terminorum significaciones capit secundum usum vulgarem paupertatem pro carencia temporalium in natura ditabili, que potest esse vel voluntarie vel involuntarie 40

2. Cod.: *contrata (talem?)*

7. Cf. De Dominio Divino, p. 218 et alias.

in actu vel habitu ex titulo civiliter vel titulo innocencie;
et tunc probat capitulo III sexti libri De pauperie;
quod accipiendo paupertatem pro huiusmodi carencia
que implicet possessionem aliquam, ut interpretacio
45^a nominis sonat, non est dare gradum maximum pauper-
tatis, cum possessum sit divisibile in infinitum; quod
sequitur nisi ponatur temporale in indivisibile possideri
et compositum contingi ex non quantis.

C Probat secundo accipiendo paupertatem pro stricti-
tudine usus; nemo potest observare artissimam pauper-
tatem, quia nemo est tam parvus in usu quin possit
vivere parcus. Ymmo cum secundum variacionem per-
sone, loci et temporis oportet parcatem rationalem
variari, stulticia foret communitatem obligare pro suo
15 perpetuo ad gradum huiusmodi singularem, ymmo probat
IV capitulo quod Christus non observavit istum gradum,
cum nunc fuit sic dicior et nunc pauperior, ut patet
de pecuniis quas nunc habebat Joh. XII et nunc ei
defuerunt Matth. XVII in solvendo didragma. Unde quoad
20 gradum vescendi saciavit multa milia hominum de hiis
que superfuerant fragmentorum; patet Marc. VI et VIII
de duobus Christi conviviiis. Sed quia parum sunt ad
difficultatem paupertatis evangelice que est virtus et non
privacio, ideo infra capitulo ultimo inculcat quinque
25 gradus paupertatis habitualis laudabilis: primus cum
quis servata humilitate servat sibi dominium civile,
nullum ius abiciens, ut domini seculares; secundus cum
quis omnem proprietatem personalem abdicans retinet
46^a civilitatem pro suo collegio ut communitates claustralium
30 possessionatorum; tercius quando persona omni civili
dominio abiecto solo iure utendi civili proprio conten-
tatur, ut vendicans dominium vel quodvis usibile ex
conduccione, prestacione vel actu consimili solum ad
tempus; quartus quando communitas abiecto omni civili
35 dominio solo iure civili utendi communiter contentatur,
ut collegium vendicans solum usum rei ex donacione
domini servantis sibi dominium; quintus gradus artissi-
mus cum quis abdicato omni iure civilis domini vel
utendi solo originali dominio cum iure sibi conformi,
40 quo iustis sunt communia cuncta, contentatur. Et istam
pauperiem altissimam et statui innocencie conformissimam

Or again he
takes poverty
to mean
sparingness in
use.

Five degrees
of poverty.

8. *compositum; compō* in cod. 24, 25. Cod.: *quantum gradum.*
34. Cod.: *quartus quin quin.* 39. Cod.: *conformi contentus.*

servarunt (ut asserunt) Christus et sui apostoli. Unde quasi iuventute aquile renovatus exultat, quod si nisi corpore saltem spiritu gloriose sue primeve originis legibus Jesu dulcissimi ducis christianorum adductus se valeat conformare. Unde capitulo XVIII querendo si⁵ Christus habuit civile dominium, asserit quod foret superfluum, quod Christus habuisset civile dominium, cum ad usum rerum necessariarum suffecisset originale dominium. Et hoc (asserit) in Christo in nullo casu^{46b} potuit esse necessitas, indigencia sive utilitas civilis¹⁰ dominii, sive alterius iuris utendi, et capitulo XXXII asserit, quod apostoli non erant alternatim diciores, eo quod noluerunt nisi sine peccato velle potuerunt, habere titulum quo potuerint sic ditari. Et respondit ad argumentum factum IV De Questionibus Armenorum quod¹⁵ non intendebat ibi dicere, quod Christus dominatus fuit civiliter, sed quod propinquitatem sanguinis ad David, quod est quasi materiale in civili domino, cuius formalis Christus non fuit capax (ut exposui superius V capitulo).²⁰

Duns Scotus.

Et Doctor Subtilis in questionibus De Perfeccionibus^D statuum dicit: *Impossibile est ut iste qui habet usum cum possessione eque perfecte utatur rebus temporalibus sicut ille qui tantum vult habere usum*; quod oportet cointelligere cum originali dominio in quo usus fundetur. Et doctor²⁵ Bonaventura idem sentenciat faciens ad hoc hanc evidenciam: *Christus nichil accepit de natura humana, quod ratione peccati inest nisi penalitatem, cum ergo dominatio civilis ratione peccati inest nature humane et non sapit penalitatem, sed gloriam mundanam quam Christus non*³⁰ *quesivit, talis dominatio non sibi infuit. Et cum antecedens sit necessarium, sequitur quod et consequens.* Et gaudebam, | quando in scriptis horum pugilum habui testi-^{46c} monium evangelice paupertatis, quam in quinto huius expresseram. Addit autem Lincolnensis dicto XCIV:³⁵ *Sapiens, inquit, non eget mundana proprietate, quia divicie habite non tollerent eius miseriam cum nulla est, nec facerent eum beaciorem, quia potius adversitates sunt sapienti divicie, quia in hiis gloriatur in quantum iuste sunt bone evidentes et purgative.* Temporalia itaque sunt⁴⁰

8. Cod.: *necessarium.* 17. *sed quod*; adde: *habuit.*

21. Doctor Subtilis i. e. Duns Scotus.

false divicie, ut ostendit Boecius in De Consolatione Philosophie, quia nec veram indigenciam auferre possunt nec partem beatitudinis auferre, sed potius distrahendo a celestibus alliciunt ad terrena.

- 5 Ex istis secundo elicit dominus Ardmachanus questionem quam dicit esse mundanis mirabilem, scilicet quod utentes precise eisdem ditandi positis principiis formalibus servant pro statu presentis miserie altissimam et artissimam paupertatem, quibus innocenter viventes in
 10 statu ingenuo sue primeve originis ditissimi extitissent. Cuius sensus dependet super isto, quod in statu innocencie pure fuisset naturale civile dominium, et tamen, cum omnium innocencium fuissent omnia, habuissent super totum mundum eque plene naturale dominium;
 15 nunc autem sequentes artissimam evangelicam paupertatem; | ex eisdem principiis sunt igitur pauperes, quia
 46^a ex nudo usu moderato et titulo gracioso originalis iusticie contentati et indubie secundum Apostolum *in omnibus divites facti, cum sint omnia possidentes*. Ego
 20 autem reor quod oportet addere post lapsum sic pauperibus ac divitibus voluntariam pacienciam et penalem, ac ratione illius copiosius dominium quam habuissent in statu innocencie, ut patet ex primo tercii huius. Ex quo patet ulterius, quod paupertas evangelica infert
 25 maius dominium quam aliquid ad quod quis secundum civilitatem potest attingere. Ideo Christus qui non potuit sanare nisi totum hominem non potuit ditare tam parco E dominio. Quod autem Christus fuit pauper, probat doctor capitulo secundo testimonio triplici scripturarum, primo
 30 per illud Zach. IX, 9: *Ecce rex tuus venit tibi iustus et salvator, et ipse pauper*. Secundo ex dicto Apostoli II. Cor. VIII, 9, ubi dicit quod *Christus factus est pro nobis egenus et inops*; tercio vero per illud Math. VIII, 20: *Filius hominis non habet ubi caput suum reclinet*.
 35 Ex istis videtur michi tercio plane sequi quod Christus (ut dixi in fine IVⁱ huius) nedum fuit pauper sed etiam summe pauper; probatur primo ex sententia domini
 47^a Ardmachani qua dicit quod vixit secundum | altissimam et artissimam paupertatem in qua, sicut nec in divitiis
 40 innocencie sibi correspondentibus, non fuisset gradus

Those who are truly poor possess all things, as if they were in a state of innocence.

Christ was poor in the highest degree.

13. Cod.: *innocentum*.

23. De Civili Dominio p. 1 seqq.

De Civili Dominio. III.

excessus possibilis. Nemo enim est pauperior in illo genere quam creaturam rationalem omnino nichil habere civiliter; et istud credo Spiritum Sanctum notasse nobis per inopiam Christi. Inops enim dicit ultra paupertatem simplicem opum carenciam, sine gradibus comparandi. 5 Secundo concordat cum isto dictum Jeronimi et Lincolniensis in proximo capitulo, quorum primus sepe dicit quod *pauperior apostolis nemo fuit*, et secundus sepe dicit quod *Christus fuit pauperrimus*; quod secundum Lincolniensem potest verificari tripliciter, primo quoad 10 paupertatem spiritus quo Christus infrangibili abdicacione determinavit se ex maxima caritate nichil unquam habere civiliter quam virtutem quantum ad fervorem, quantum ad temporalium carenciam civilem et quantum ad paritatem usus, ut patet in XLIV° sub hiis verbis: *penalitates*, 15 inquit, *huius vite quia consistunt in defeccione et privacione bonorum que congruunt homini secundum statum glorie in quantum huiusmodi paupertates dicuntur et secundum hunc modum tanto quis est pauperior, quanto hiis penalitatibus plenior*. Unde Christus secundum hunc 20 modum fuit pauperrimus, quia non fuit dolor penalitatum similis sicut dolor eius; et hoc | modo dicitur de Christo 47^b Tren. III, 1: *Ego vir videns paupertatem meam*. Tercia est paupertas ad sensum tropologicum, qua esurienti et sicienti complementum iusticie in facientibus voluntatem 25 Dei deficit; qui sic esurientem quoad suam capacitem sacet; et sic Christus licet fuit continue quoad se ipsum plene refectus, tamen deficit sibi pastus in membris. Unde quando ter flevit, ploravit principaliter istam esurim et per consequens isto modo quo scriptura 30 sepe loquitur de Christi cibo, Christus fuit pauperrimus.

It is heretical
to doubt
Christ's
poverty.

Ex istis patet scrutanti profundius quod nedum est catholicum quod Christus fuit pauperrimus, sed pertinaciter defendere oppositum est manifeste hereticum.

Secunda pars patet ex descripcione heresis, quarto 35 huius VII° capitulo declarata. Nam sic defendere est *dogma falsum, scripture sacre contrarium, pertinaciter defensatum*. Sed ad illud facit dominus Ardmachanus

9. Cod. : *pauperius*.

13. Cod. : *virtute*.

15. XLIV sc. dicto.

36. De Civili Dominio II, 58—69. 36. Haec est definitio haeresis, quam saepe invenies in opp. Johannis Wyclif et Lincolniensis. Cf. De Civili Dominio I, 393, II, 58 et al.

specialiter triplicem rationem; primo ex triplici testimonio scripture qua concipit ipsam asserere quod Christus non fuit civilis proprietarius; secundo ex epistola beati Clementis qui conversus cum apostolis et asserens quod
 5 *didicit ab eis illam sententiam* elicit ut ista sententia
 47^a inter catholicos seminetur, et iste sanctus martir | et
 papa et tantus theologus est testis necessarius in hac
 F parte; tercio ex determinacione ecclesie in decretali in
 Sexto De Verborum Significacionibus *Exiit*, in qua
 10 Nicolaus tercius sic loquitur: *Cum vera ipsa regula dicat,*
quod fratres sibi nichil approprient, nec domum nec locum
nec aliquam rem, sitque declaratum per predecessorem
nostrum Gregorium nonum et nonnullos alios hoc servari
debere tam in speciali quam in communi; quam sic artam
 15 *abdicationem venenosos obtreccionibus aliquorum insensata*
depravat astucia: ne fratrum eorum perfeccionis claritas
in talium inperitis sermonibus laceretur, dicimus quod ab-
dicacio proprietatis huiusmodi omnium rerum tam in
speciali quam in communi propter Deum est meritoria
 20 *et sancta; quam eciam revera Christus viam perfeccionis*
ostendens verbo docuit et exemplo firmavit, quamque primi
fundatores militantis ecclesie prout ab ipso fonte hauserant
volentes perfecte vivere per doctrine ac vite exempla in
eos derivarunt. Et sequitur: Cum in rebus temporalibus
 25 *sit considerare doni proprietatem, possessionem, usum*
fructum, ius utendi et simplicem usum facti, et ultimo
tamquam necessario, licet primis carere possit vita mor-
talium, nulla prorsus potest esse professio que a se usum
 47^a *necessarie sustentacionis excludat. Verum concedens est*
 30 *professioni, que sponte dicit Christum pauperem in tanta*
paupertate sectari, omnium a se abdicare dominium sim-
plici usu necessariorum contenta. Et exponit consequenter
regulam seriose, a qua exposicione determinat esse
illicitum declinare. Unde prius loquens de fratribus
 35 *Minoribus ita scribit. Hii sunt, inquit, illius sancte regule*
professores, que evangelico fundatur eloquio, vite Christi

St. Clement's
testimony to
Christ's
poverty.

Decretal says
friars may
have only use,
and that only
of necessities.

5. Cod.: *allicit.* 12. Cod.: *rem sic declaratum que.* Correxī e textu Decretalis. 15. Cod.: *abstraccionibus.* 16. *depravat.* Decret.: *damnaverit.*
 17. Cod.: *dicimus que.* 21. Cod.: *quamquam.* 23. Cod.: *inolentes.*
 23. 24. Cod.: *ac vite ipsorum alios* (sic). Correxī. 24. Cod.: *in deest.*
 Addidi. 26—28. Cod.: *facti cum ultimo non potest carere vita mortalium.*
 Correxī e textu decret. 29. Cod.: *Verum condentes.* 30. Decret.:
sponte devovit.

5. Cf. Serm. I, 64; III, 110; IV, 474. 9. Vidē supra p. 107.
 35. l. c. in exordio decretalis.

roboratur exemplo fundatoris militantis ecclesie, apostolorum eius sermonibus actibusque firmatur. Et iterum: *Hec est apud Deum et patrem munda et immaculata religio, que descendens a patre luminum per eius filium exemplariter et verbaliter apostolis tradita et demum per 5 Spiritum Sanctum beato Francisco et eum sequentibus inspirata tocius in se quasi continet testimonium Trinitatis. Hec est, cui, attestante Paulo, nemo de cetero debet esse molestus, quam Christus passione sua et stigmatibus consignavit.* Cum ergo ecclesia in decretali ista determinat 10 quod artissima paupertas quam fratres observant fuit a Christo fontaliter et ab apostolis rivaliter derivata, manifestum est quod intendit Christum ipsam servasse in summo et per consequens oportet vel *pertinaciter defendentes | ipsam vel pertinaciter defendentes* eius oppo- 48^a situm, si sciunt tales esse hereticos. Sed secundum est probabilius, cum illa decretali sic scribitur: *Cum ergo G ex predictis et aliis per nos cum multa maturitate discussis regula ipsa licita, sancta, perfecta et observabilis, nec ulli patens discrimini evidenter appareat: illa et omnia 20 suprascripta per nos statuta et ordinata, concessa et disposita, decreta, declarata et suppleta de apostolice plenitudine potestatis approbamus, confirmamus et volumus existere perpetue firmitatis.* Et item: *Ne secundum predicta contra detractores huiusmodi contingat ulterius la- 25 borare, universis cuiuscunque preeminencie condicionis ac status districe precipimus ne contra predictam regulam et statum predictorum fratrum seu contra premissa per nos statuta, concessa, disposita, decreta, declarata, suppleta, approbata et eciam confirmata dogmatisent, scribant, pre- 30 dicent seu prave loquantur publice vel occulte.*

Armachanus.

Propter ista et excommunicationis sententiam quam ipsam ex certa sciencia infert in adversantes isti sentencie tenet dominus Ardmachanus capitulo duodecimo, sexto libro suo De Pauperie ipsam questionaliter sub 35 hiis verbis: *Istam, inquit, speciem paupertatis al|tissime 48^b tenuit Salvator noster, eandem sui apostoli tenuerunt, quam*

1. Cod.: *fundatorum.* 21. Cod.: *subscripta.* 24, 25. Cod.: *Ne sedem apostolicam contra.* Correxì e textu decret. 27. Cod.: *regulam deest.* 35. Cod.: *libro sui.*

17. In fine decretalis. 35. Cf. Wyclif De Dominio Divino p. 267. Textus libri sexti mihi ad manum non est.

eciam fratres Minores (exemplatum modum vivendi in evangelico traditum imitantes et modum vivendi apostolorum in libro Actuum ipsorum expressum et quam beatus Clemens in auctoritate de ipso allegata descripsit) se
 5 *asserunt secundum suam regulam observare debere. Et*
 II, 24 *dicit: Et sui apostoli conformando vitam suam legibus abdicacionis temporalium paupertatem artissimam tenuerunt.*

Et ex istis videtur michi sequi, cum Christus nedum
 10 non iudicavit civiliter sed impossibile fuit ipsum civiliter
 iudicare, quod asserere et pertinaciter defendere quod
 iudicavit civiliter est error periculosus, religionis Christi
 seculariter tardativus. Quod autem sit impossibile Christum
 iudicare civiliter, sic ostendo: Nemo potest iudicare ci-
 15 viliter nisi qui potest dominari civiliter, patente minori
 ex declaratis hic et VI capitulo. Maior sic ostenditur:
 Si homo iudicat civiliter, et omne sic iudicare est regere,
 sequitur quod ille homo regit civiliter; non enim est
 aliud regere pertinens ac civiliter iudicare. Et patet
 20 consideranti quiditatem regiminis, quod inter omnes
 actus civilis regnacionis sive regiminis iudicare civiliter
 48° est actus precipuus; per hoc enim regitur | respublica
 in civili iusticia et persona rebellis humanis legibus
 cohercetur; quod pertinet ad regem et dominum secularem.
 25 Patet ergo ex logica: Si homo iudicat seculariter sive
 civiliter et non iudicat nisi qualiter vivit et tunc vivit
 civiliter.

H Item, superfluum fuisset in Christo ius civiliter domi-
 nandi, quod cum inconveniens fuisset Christo ponere
 30 ipsum in effectum, sic per idem potestas civiliter iudi-
 candi, cum tantum inconveniens fuisset Christum posuisse
 id iudicium in effectum; cum enim Christus habuit legem
 propriam meliorem non indigentem autenticacione in
 ipso ponente legis sue iudicium in effectum, increpandus
 35 multum foret si dimitteret legem meliorem innitendo
 legi minus ydonee quam minus approbat, specialiter
 cum venit ad retrahendum homines a proprietate gentili
 circa quam specialiter lex civilis est sollicita, ut ostendi

To exercise
civil judgment
is to rule.

To execute
existing law
would not
have befitted
Christ, who
taught a better
law.

1. *exemplatum.* Cod.: *exm.* 3. Cod.: *est expressum et quam.* 6. Cod.:
confirmando. 9. Cod.: *nodum.* 19. Cod.: *ad civiliter.* 30, 32, 34. *an*
effectu?

6. In cap. supra memorato hic locus non extat.

diffuse capitulo XVI quarti huius. Et istam sententiam inculcat dominus Ardmachanus VI De Pauperie II capitulo sub hiis verbis: *Si Christus civile dominium habuisset in regno, tunc veraciter fuisset iudex constitutus ad faciendum iusticiam legis civilis super civili dominio, cuius contrarium ipse ostendit | cum sibi dicente: Magister dic fratri meo ut mecum dividat hereditatem, respondit: O homo, quis me constituit iudicem ac divisorem super vos? Luc. XII, 14.* Ideo (ut dixi superius) Christus in causa non civili sed spirituali, speciali de muliere deprehensa in adulterio Joh. VIII, 11 noluit iudicare secundum legem veterem iudicalem, qua limitatum est huiusmodi lapidare sed secundum legem propriam que est velle misericordiam.

Alternative difficulties as to Christ's acting.

Item, si Christus iudicasset humanitus secundum iura civilia vel ut auctor eorum vel tanquam commissarius aut ballivus; si maior eorum, tunc fuisset principalis iuris civilis conditor et sic ius civile non fuisset ius civile sed evangelicum, ut patet cuicumque distinguenti inter hec iura. Si autem tanquam commissarius cesaris aut alterius domini secularis, tunc fuisset domino temporali civiliter subiectus; quod repugnat statui innocencie, nec tunc fuisset conveniens legifer legis solennissime, que est *novum et eternum testamentum*, ymmo Math. VII, 29 docetur, quod *erat docens eos tanquam potestatem habens et non sicut scribe eorum et Pharisei*, et per consequens multo magis non ut iusticiarius temporalis domini vel ballivus. Unde Crisostomus Omelia XXII Operis | Inperfecti: *Omnis, inquit, alius doctor servus est legis, quod neque super legem potest addere aliquis de suo sensu, neque subtrahere aliquid secundum proprium intellectum sed hoc tantummodo predicat quod habetur in lege.* Non enim potest mens humana directivare quod sapientia divina dictat. Sic enim ait Salomon: *Ne addas ad verbum Domini neque detrahas inde*, quia qui hec ausus est facere se sapientiozem putat esse quam Deum et incipit falsus esse testis, quia illud dicit quod *nec auris audivit nec oculus vidit*, dominus autem legis et subtrahere potest de lege quod propter necessitatem temporis iussit, ut

33. *directivare*; ita cod.

1. De Civili Dominio II, pag. 209. 28. Rectius XXI, Opp. tom. VI, Cl. 34. Prov. XXX, 6. 37. I. Cor. II, 9.

puta propter duriciam cordis iussum fuerat dare libellum repudii: Dominus quasi potestatem habens istud subduxit, dicens, *homo non separet.*

I Item, et additur quod propter infirmitatem hominum
5 fuerat iussum, ut puta antiquis dictum est: *Non occides, ego autem dico vobis non irasci*; mirabantur ergo, quia non quasi servus legis sub potestate constitutus id docebat quod fuerat iussum, sed quasi dominus legis et habens potestatem sua auctoritate addebat supra quod
10 fuerat dictum, dicens: *Antiquis dictum est hoc; ego autem dico hoc.*

Ex istis patet, cum non decuit Christum esse servum
49^b legis veteris iudi|cando, multo magis non decuit ipsum esse servum legis extranee, iudicando secundum ipsam
15 commissarie, licet tam legi veteri quam cesaris pacificando voluit obedire. Quod autem iste error sit a religione evangelica distractivus, ex hoc evidet, quod christiani ad conversacionem secularem nimis proni declinant irreligiose ad seculum, faciendo quod nec est a Christo
20 nec a suis apostolis exemplatum; multo magis palliant hoc clerici intendentes humanis legibus dimissa lege Christi, si hoc crederent fuisse a Christo personaliter exemplatum.

Unde Lincolnensis epistola LXXIII docet ex scriptura
25 quod rex Anglie non habet potestatem ad coercendum abbates vel clericos officium, iusticiam vel seculare iudicium exercere, adducens ad hoc textum Apostoli precipientis I. Cor. VI, 4: *Secularia iudicia si habueritis, contemptibiles qui sunt in ecclesia, illos constituite ad iudi-*
30 *candum*; contemptibiles, id est, inferiores ut laycos et non clericos; elicit de exposicionibus Gregorii et Bernhardi ut diffuse prosecutus sum in quarto huius, XIV capitulo.

Sexto colligitur quod paupertas evangelica est in-
35 pertinens possessioni temporalium, sed modo habendi respiciens cum augmento diviciarum|nunc augeri nunc
49^c minui potest, sicut econtra cum privacione earum potest minui nunc augeri; pro quo notandum est, quod sicut necesse est in omni homine virtuoso habitu inclinante

Grosseteste teaches that the king may not make clerks serve him as judges.

Evangelical poverty has nothing to do with possession.

5. Cod.: *minus iussum.*
potest nunc after *minui* deest.

25. Cod.: *ad cognoscendum.*

37. Cod.:

3. Matth. XIX, 6. 5. Matth. V, 21. 33. De Civili Domino II, 175.

quem philosophi virtutem appellant, sic in omni viatore evangelice paupere necesse est ponere virtutem moderantem appetitum sic pauperis circa divicias, et per consequens cum sit qualitas et sic accidens absolutum non dependens ab affluentia vel carencia temporalium, 5 sequitur quod non proposicionaliter ad illa diminuitur vel augetur. Unde et istum habitum sensit Apostolus Phil. IV, 12 in se dicens: *Scio humiliari et scio habundare*. Licet autem in latitudine huius habitus sint gradus nobis infiniti, tamen quatuor describit Lincolniensis in 10 Sermone qui sic incipit: *Pauper et inops laudabunt nomen tuum. Solemus, inquit, vocare pauperes et inopes qui parum aut nichil habent proprium, ad quorum similitudinem dicuntur pauperes, qui veraciter cognoscunt quod nichil sunt vel habent ex se ipsis, dicentes cum apostolo* 15 *sibi ipsis: Quid habes quod non accepisti? Et istos, inquam, reor esse pauperes Spiritu, de quibus Matth. V, 3: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum celorum.*

Poverty is true humility.

Ipsa enim paupertas est | vera humilitas excludens 49^d K superbiam et per consequens omnem culpam, nec est 20 perfecta simpliciter antequam veniatur ad patriam; tunc enim vere intuebimur, quod solus Deus est ex se dives, in nullo pauper, cum sit omnipotens et per consequens non parum privative potens, tamen eo ipso quo vult aliquid fieri ipsum facit, a cuius potencia pauperes in 25 patria noscunt se clare distare quoddammodo infinite. Hec autem habet paupertas; sed Lincolniensis primo plenam noticiam habet quod nichil habet nisi ex gracia Salvatoris. Secundo habet dileccionem stabilem donatorum, et tercio mensuram inculpabilem in appetendo 30 et utendo muneribus creatorum et solus talis perfecte laudabit Deum.

Degrees of poverty:
1. When a man will break God's law for the sake of riches.

Ex ista paupertate contrahitur et modificatur paupertas vie secundum gradum quadruplicem, *quorum primus* et infimus increpandus et sic terminans paupertatem lauda- 35 *bilem ex clerico, tunc est in mundo divite, cum animus tanto amore afficitur ad hec transitoria, quod pro ipsis acquirendis vel retinendis vult transgredi mandatum Domini.* Ista autem paupertas divitum in via consumabitur in inferno; nam omnis talis cum diligit tempo- 40

7. Cod.: *vel* deest. 32. Cod.: *laudaret tib.* (sic).

11. Psalm. LXXIII, 21. 16. I. Cor. IV, 7.

50^a ralia plus quam dominum, nisi peniteat, est dampnandus;
et utinam nos clerici non simus | in ista dampnacione;
cuius dampnacionis signum demonstrabile est, si modo
materia de ablacione nostrorum temporalium magis
5 offendimur, quam propter ablacionem virtutum in nobis
vel proximis.

Secundus gradus paupertatis, inquit Lincolniensis, *est quando animus sic afficitur ad transitoria, quod sine dolore stante affectione amitti non possunt*; proposita tamen
10 eleccione de mandato non transgrediendo vel temporalia amittendo eligit temporalia eciam in infinitum multiplicata amittere, antequam transgrediatur minimum mandatum Domini. Si enim propter aliquod temporale possibile vellet amorem Dei relinquere prevaricando,
15 tunc Deus non est sibi in fundamento amoris, quia profundius foret aliud pro quo vellet transgredi, sed quia Christum habet in intimo cordis, licet transitoria non potest nunc amittere sine tristitia, salvus erit merito fundamenti sed per ignem; hii sunt qui secundum
20 Apostolum I. Cor. III, 12 *super fundamentum superedificant lignum, fenum et stipulam*, que secundum Augustinum accipi possunt pro fundamento rerum secularium, licet licite concessarum, tales cupiditates ut amitti sine dolore non possunt. Et iste est gradus paupertatis se-
25 cularium dominorum quem oportet in purgatorio consumari. Unde qui vult eximere civile dominum a peccato veniali, tollat primo a civili dominio hunc amorem | et
50^b indubie, cum tunc foret perfecta renunciatio evangelica, tolleretur ab eo civile dominium.

L *Tercius gradus paupertatis est, cum animus sic afficitur ad transitoria quod omnia illa potest sine dolore amittere et sine leticia possidere, sic quod possidendo quantumlibet copiose transitoria eum non angustat per tristitiam aliquius amissio, quod potest invitus amittere, nec diffun-*
35 *ditur per leticiam huiusmodi rei adeptione*. Est enim questio huius doctoris, quod nichil adventicium habet homo preter virtutes aut vicia, quod non potest subito invitus amittere. *Iste*, inquit, *gradus non habet quod ignis purgatorii exurat, quia neque levem concupiscenciam*

2. When a man will not sin for wealth but cannot lose it without sorrow.

3. When a man loses without grief and gains without elation.

18. Cod.: *salus*. Correxì e textu Augustini.
deest in cod. 36. *questio (aut conclusio?)*

22. *pro fundamento*

21. Aug. In Psalmum CIII. Opp. IV, 1154.

fundamento superedificat. Unde statim collocatur in celo, quia non habet quod ignis excoquat in purgatorio; et sic credo sanctos confessores, martires ut Augustinum, Benedictum et similes vitam presentis miserie finivisse.

4. When a man prefers and rejoices in poverty.

Quartus gradus est, cum animus sic respicit transitoria, quod ea contempnat preter parca vite necessaria, dolens si eis oneretur, gaudens de eorum carencia. Sed iste gradus habet subdistincciones, cum quidam contempnunt superhabundanciam temporalium ultra vite necessitatem; contempnunt, sed servant sibi potestatem civiliter possidendi, alii autem nedum contempnunt actum sed potestatem civiliter possidendi; et hii secundum doctorem subdividuntur, ut hii prescindunt sibi potestatem retinendi quidquam preter fundantem usum necessarij in proprio, qui tamen superhabundanter possident in communi, et hii artissime contentantur de arto usu fundati tam in proprio quam communi, et hii magis assimilantur paupertati discipulorum Christi; cum illa, inquit, *paupertate stant summe divicie, cum non tanquam contraria sunt simul in unum dives et pauper; ymmo cum pauper dicitur tam actu quam habitu, patet quod habitus firme paupertatis evangelice non consequitur ad affluenciam vel diffluenciam bonorum fortune.* Ideo stat (ut dicit conclusio) quod *diviciis defluentibus ex corpore dilectionis vel affectione indebita commodi temporalis paupertas una evangelica remittatur eciam stat econtra diviciis affluentibus et affectione proficiendi ecclesie intendatur.* Et istam sententiam declarat sanctus Ardmachanus XXXII capitulo sexti libri De Pauperie.

The fourth kind guards against all sorts of excess.

Nota quod quarta species paupertatis precavet, ne habeat in se vel sua communitate aliquid in excessu, quod si habuerit, cum viator non sufficit cuncta facere ad regulam, statim inferiores ad hoc deputati prudenter distribuunt; Christum autem secundum istam tantam mensuram habuit in suo collegio usibilia quod nunquam ex sua auctoritate vel superfluit vel defuit unum iota; aliquando autem habuit plus et aliquando minus; secundum quod oportuit collegium universitatem fidelium exemplariter auctorisans. Nemo enim vixit districcius, ut patet de sua quadragesima; nec aliquis vixit mode-

3. Cod.: *martirum*; ut deest.
effluenciam. 26. una; vera?

17. Cod.: *tam* deest. 23. Cod.:
40. Cod.: *ad districtius.*

- racius exemplificando omnem aliam vitam laudabilem. Unde quia quandoque vixit vitam communem dicit Math. XI, 19 *venit filius hominis manducans et bibens, et dicunt ecce homo vorax et potator vini, publicanorum et* 5 *peccatorum amicus*; sic quod non est possibile esse vitam christiani laudabilem quin, si penalis fuerit, habeat vitam Christi exemplar in penali strictitudine excedentem. Si autem communis vel leta fuit, habeat exemplariter vitam Christi in modestia mensurantem et sic (quod michi 10 videtur summe mirabile) regula doctrine Christi tanto libratur moderamine, quod pro omni christiano quamcunque varie vivente potest pro summa regula adaptari; nunc enim vixit sic et nunc sic, nunc hoc precepit vel consulit et nunc illud.
- 15 Notandum tamen diligenter quod in exemplari oportet exemplandum esse subtilius quam in proprio genere vel effectū, ut omnes creature, que sunt ad extra quantumlibet variate, sunt in suis | rationibus eternis eadem simplex essentia. Rationes etiam seminales que sunt 20 idem substantie diversificant essentias distinctionibus realibus specificis in effectū. Sic etiam res intente vel concepte ab anima habent ad extra maiorem discrepantiam quam in suis signis vel intensione artificis. Correspondenter vita Christi que est exemplar et regula cunctis 25 aliis non oportet nec potest esse quod sit ita grosse distincta secundum partes sicut vite christianorum quas regulariter exemplat, quia tunc deberet Christum vivere vitam conjugalem, vitam civilem, et ita de omni genere vite christiane laudabilis. Quod cum sit impossibile, 30 patet quod eadem vita Christi secundum subtilem variationem et rationem disparem exemplat quotlibet vitas christianorum distinctas specificis, ut patet inferius.
- N Ex istis liquet responsio ad blasfemas argucias quas ignari obiciunt contra paupertatem Christi. Quidam 35 fingunt infideliter: Si Christus fuit dominus mundi et per consequens summe dives, tunc non fuit pauper sed (ut patet quinto capitulo) idem est sic arguere ac si quis inferret: si Christus fuit Deus, tunc non fuit homo, ymmo sicut dicit Lincolniensis: *omnis homo in gracia* 40 *est simul in unum dives et pauper.*

Christ sets an example of it to all sorts of men,

but not in all the details of life.

Foolish argument that the Lord of the world could not be poor.

8. *leta*; ita cod.

37. Vide supra p. 75.

Christ was not
less poor
because he
could have
whatever he
willed.

Secundo obiciunt quod Christus habuit tot divicias quot voluit, sic quod si plures habere voluisset, de facto habuisset; non ergo fuit pauper sed iuxta id sequitur quod nullus | voluntarie foret pauper, ymmo quod Christus 51 fuit peccator turpissimus, quia talis fuisset si ipse voluisset, nec quod passus est penam aliquam, cum habuit quantum voluit de gaudio quam de quiete; ideo modo mirabili pauper evangelicus volendo illam paupertatem quiete habet tanquam vere dives summas divicias, ubi dives seculo plus appetens in quiete est miserabiliter 10 summe pauper. Ideo impossibile est quod viator deficiens a paupertate evangelica sit tunc eque dives, cum sit pauper, vel habeat quicquid vellet, ideo avaros fingentes quod satis illis foret si habeant quicquid vellent, oportet regulare appetitum ut pauper evangelicus, quod sub- 15 mittentes se plene voluntati divine sint de quocunque quod eis acciderit contenti, quod (si non fallor) repugnat civili dominio.

Falsity of
argument
drawn from
Christ's words
about the
ointment.

Tercio obiciunt per illud Math. XXV, 11, 26: *Pauperes semper habetis vobiscum, me autem semper non habebitis.* 20 Ex quo videtur Christum distinguere se ipsum a numero pauperum; sed constat quod conclusio est vera. Non enim fuit de numero pauperum quos collegium apostolicum elemosinarie relevasset, sed fuit pater talium pauperum ipsis pauperior quod fuit devocius sic inungere 25 quam ministrare equivalens illis pauperibus, | et hoc 51° propter misterium sepulturis. Cum enim omnia tempus habent, patet quod id factum in capite quod oportet tantum semel fieri est pro loco et tempore preferendum illis, ad quos est quotidiana opportunitas adimplendi. 30 Cuius operis preeminencia ex hoc evidet quod opus meretricis in loco privato coram tam paucis collegio est ubique terrarum signatissime promulgatum, signans mystice devocionem nature humane qua ungit corpus Christi mysticum devotis suffragiis usque quo in sabbato 35 etatis septime sit sepultum; ungentum autem illud devocionis oportet primo effundere super caput ecclesie Jesum Christum, quia in nomine et in gloriam eius oportet omnia opera nostra inchoando proficere; et publicacio huius doctrine est nobis utilior, quam foret 40 distribucio privata tante pecunie, quia secunda potest esse exemplata quotidie et alia tantum semel.

27. *misterium sepulturis*; ita cod. 32. Cod.: *causa paucis*.

CAPITULUM NONUM.

- A Ex istis patet quomodo rationes domini Ardmachani viis suis procedunt, non offendentes in evangelicam paupertatem propter multa; primo quod nec Christus
 5 nec eius discipuli obligarunt se continue ad singularem gradum carencie vel usus temporalium, quam si foret possibile aliquem suscitare, eo quod aliquando habu-
 51^d erunt | plus, aliquando minus, secundum exigenciam loci, temporis vel persone; sed quis dubitat de illa conclusione,
 10 cum stultum foret communitatem vel personam se taliter obligare et per consequens contra legem evangelicam que precipit *quemlibet diligere proximum ut se ipsum?* Ille enim non tunc diligit se ipsum caritative qui temptando Deum contra legem evangelicam obligat se ad impossibile.
 15 Constat quidem quod foret temptatio Dei vovere quod nunquam nisi tantum comederem vel potarem, nunquam nisi tantum de vestimentis aut tegumentis haberem, et sic de aliis consiliis sinistre conceptis; et multo magis foret stulticia obligare communitatem ad gradum huius-
 20 modi singularem, cum secundum diversitatem temporum infirmitatis et sanitatis, iuventutis et senectutis, caloris et frigoris oportet in eadem persona talia variari, et multo magis in communitate diversa sunt media personis disparibus adaptanda, cum secundum Aristo-
 25 telem II Ethic. non idem medium aput omnes; nam medium cibarii proporcionatum Miloni qui voluit bovem comedere in die non esset medium proporcionale cuilibet iuveni vel decrepito, sano vel infirmo. Nec ordo aliquis vovet, nec scriptura edocet tale votum sed contrarium,
 30 cum Act. IV, 35 docetur ut in principio huius exponitur |
 52^a quod *dividebatur singulis prout cuique opus erat*. Unde illud debet quilibet christianus et specialiter clericus cum Deo pangere quod non consumat vel occupet bona ecclesie, nisi de quanto opus est ad ministerium

Christ and his
apostles did
not bind
themselves to
any rule of life.

4. Cod.: *propter enim*.

25. Ethic. Nicomach. lib. II, cap. VI: Τοῦτο δ' οὐχ ἔν, οὐδὲ τοῦτον πᾶσι. Et hic exemplum Milonis: Μίλωνι μὲν γὰρ ὀλίγον Sed *medium* hoc loco accipiendum esse videtur pro *medicina*. Cf. Aristoteles Moral. Eudemiorum lib. VII: Τὰ μὲν γὰρ τῷ ὑγιαίνοντι φαμεν σώματι συμφέροντα ἀπλῶς εἶναι σώματι ἀγαθὰ, τὰ δὲ τῷ κάμνοντι οὗ ὅλον φαρμακείας καὶ τομάς.

sui officii peragendum et utilitatem ac edificationem ecclesie adimplendam, et omnis debet renunciare omni gradu domini vel ditacionis civilis pro suo perpetuo. Unde nulla lex vel religio est honestior, facilior vel rationabilior quam lex Christi, ideo Christus honestissime 5 mendicavit; possunt ergo membra ecclesie vovere licite post limitationem sui officii, quod non utantur bonis ecclesie, nisi de quanto necessaria sunt ad illud.

The clergy should limit themselves to what is necessary; not to any precise rule.

Unde quia evangelizantes et generaliter clerici non B indigent ad suum officium tanta affluentia temporalium 10 ut laici viventes seculariter et sumptuose quoad mundum, ideo sancte limitant se ad gradum communem temporalium stricciorem, non descendentes tam singulariter et fatue ad gradum individuum quod in nullo casu accipient plus quam illud. Christus autem nunquam 15 habuit nisi summe ad regulam precise quantum necessarium fuit ad implecionem sui officii, quia (ut dixi superius) nunc habuit necessarium ad vescendum, nunc caruit cibatu cum aliis, nunc habundarunt post prandium suum reliquie fragmentorum et nunc nichil super- 20 fluit, | ut patet de septem sportis et duodecim cophinis 52^b remanentibus post eius duplex convivium et de pastu discipulorum ex confrigacione granorum, nunc pecuniam in loculis habuit, nunc defuit, nunc missi sunt sine pera vel baculo, nunc habuerunt tam peram quam 25 baculum, ymmo tunicam venalem, ut patet Luc. XXII, 35; et tota ista variacio fuit Christo necessaria ad exemplandum religionem suam omnibus christianis in suis gradibus observandum. Et hinc dicit Apostolus ad Phil. IV, 12: *Scio humiliari, scio et habundare (ubique et in omnibus 30 institutus sum) et saciari et esurire et habundare et penuriam pati.* Et sic Apostolus nunc habuit pecunias quas portavit Jerusalem, ut patet Act. XI et XX, et nunc deficiente pecunia vixit de laboricio, ut patet Act. XVIII. Sed absit ex hoc credere quod exhinc fuit pauperior vel 35 dicior, stante habitu paupertatis; nam apostolici erant pauperiores, quando acceperunt precia possessionum sanctorum conversorum (de quibus Act. IV) quam erant quando transeuntes per sata vellebant spicas ad comedendum propter penuriam (ut patet ex conclusione supra 40

2. Cod.: omnes ducit. 3. Cod.: gradui. 12. sancte: ita cod.
19. Cod.: cibatus. 20. Cod.: reliquie vel. 24. Cod.: habuit deest.

VIII capitulo); habuerunt enim apostoli maiorem fervorem ad relinquendum seculum post missionem Spiritus Sancti, quam habuerunt pro tempore convivacionis Christi, quando erant carnales, | ideo erant evangelice pauperiores. Ex quo patet quod non erant ex affluentia istorum temporalium diciores, quia tunc per eorum consumpcionem sine recompensa forent pauperiores. Nam nec carencia talis possessionis vel usus est paupertas evangelica, licet talis carencia quandoque per accidens causat illa. Nec est verum quod apostoli perante non habuerunt dicta precia, cum *iustorum sint omnia*, habuerunt a novo modo habendi que perante habuerunt subtilius non stante habitu, et amplitudine possessionum non est variata paupertas propter disparitatem usus.

C Ex quo secundo sequitur quod Christus et mater sua erant in temporalibus ditissimi, quia erant pauperrimi, licet enim multi christiani habuerunt omnia que ipsi habuerant, tamen ipsi pleniori tytulo gracie quam alii, quia erant humiliores et per consequens gracie capaciores quorum capacitas est impleta; patet totum hoc ex sententia secunde conclusionis capituli proximi.

Christ and his mother were most rich because most poor.

Ex istis tercio sequitur quod tam Christus quam mater sua habuit usum fertiliorum et ampliorum temporalium quam alius dominus vel domina temporalis; nulla ergo imperatrix mundana habuit tantum dominium sicut virgo Maria, quia ipsa fuit domina celi et terre, habens continue usum utilissimum cuiuslibet | partis mundi cum totus mundus ministravit sibi continue ad maximum eius meritum, et iste fertilissimus usus fructus. Alius autem usus sensibilis, quem mundiales tantum preponderant, non valet sed obest ad istum.

Et patet quod maioritas paupertatis viantis infert proportionaliter maiorem in divitiis etiam temporalibus; ideo vocatur artissima propter penalitatem vie, et altissima, quia ducit direccius ad beatitudinem patrie et facit pauperem etiam in via dominari toti celo usque ad ultimum sue circumferencie.

Unde quando dixi capitulo proximo quod paupertas evangelica est inpertinens possessioni temporalium, intellexi de possessione media. Est enim triplex possessio,

Three sorts of possession:

1. Cod.: *octavi capituli*.
adde: *est*.

15. *primo*, vide supra sub A.

29. *et iste*;

1. civil,
2. in life by grace,
3. by the blessed in heaven.

Possession by grace may be common to any number;

yet man must have some use and occupation of sensible things.

Proof from Scripture.

scilicet possessio civilis, possessio vian- unde quando
ex gracia et possessio celestis beati in patria. Prima
est satis nota, de qua dicitur Math. XIX, 21 de iuvene
abeunte tristi quod Christus precepit sibi *vendere omnia
que habuit et dare pauperibus*. Erat, inquit scriptura, 5
multas habens possessiones. De secunda dicitur Cor. VI, 10:
Tanquam nichil habentes et omnia possidentes. Habent
enim pauperes Christi usum quietum temporalium com-
municabilem quotlibet pauperibus simul ex equo, cum
satis est illis quod bona mundi que Deus sapienter 10
distribuit sint sine discrimine ad eorum | meritorium 53^a
appetitum; et ista est maxime quieta vian- habitio,
de qua Math. V, 4: *Beati mites, quoniam ipsi possidebunt
terram*; et Ptolomeus in principio Almagesti: *Ille est
felicior inter homines qui non curat in cuius manu sit* 15
mundus. Nam propter istam possessionem nunquam con-
tenditur, sed preter illam possessionem oportet quod
viantes quandoque habeant usum et occupationem sen-
sibilem ex adiacencia temporalium ad necessitatem
corporalem supplendam; et illam dixi esse inpertinentem 20
evangelice paupertati, sicut Apostolus loquitur Phil. IV, 12
scio humiliari et scio habundare. Ista autem possessio
sicut et iste usus est inperfeccior priore quia est in-
communicabilis, tantum necessaria pro statu presentis
miserie; alia est communicabilis, necessaria eciam pro 25
statu patrie. Tercia autem possessio completa exprimitur
Marc. X, 30 et Luce XVIII, 30 ubi dicitur quod re-
linquens universitatem temporalium propter Christum
accipiet cencies tantum vel in tempore hoc est (ut
dicitur in Math.) vitam eternam possidebit quam pos- 30
sessionem finaliter sequentem Marcus vocat persecu-
cionem.

Et si queratur ex scriptura fundacio talis possessionis D
et usus quem mundus deridet, ut puta quod mendicus
in Anglia habet usumfructum omnium bonorum mundi- 35
alium, dicitur quod ex illo I. Thim. VI, 17 *Deus pre | stat* 53^b
nobis habunde omnia ad fruendum et ex illo Rom. VIII, 28

11. Cod.: *distribuit crimine ut eorum (sint sine dis deest)*, 27. Cod.
Math. XX. 31. Cod.: *sequente*.

14. Almagestum Cf. Ptolomei Venet. 1515, fol. 1^a: *Inter ho-*
mines altior existit mundo, qui non curat, in cuius manu sit
mundus. 30. Math. XIX, 29.

Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum cum aliis dictis de condicionibus caritatis et rationibus ostendentibus quod *iustorum sunt omnia*. Non enim video quomodo temporalis utitur iocali ex sola delectacione et
 5 cibariis suis ex virtuosa communicacione quin per idem iustus habens rem quamlibet remotam ex titulo originalis iusticie et delectans in ea magis meritorie habet in suo efficacius usum fructum.

Nec obest rem distantem multum proficere, sicut
 10 patet de sole et astris ac qualibet parte celi, que tantum proficit quod illa deficiente secundum Commentatorem intelligencia moveret cum fatigacione et pena, ymmo ut ego credo dissolveretur proporcio armonica; ex quo destrueretur tota sublunaris substantia, nisi Deus aliunde
 15 apponeret recompensam. Sic ergo quelibet pars sphere terre iuvat me, cum integrat spheram terre per quam sustentor et recipio alias utilitates multiplices; et ita intelligendum de universitate mixtorum et aliis elementis. Ille enim, qui ex fide credit quod virtute communionis
 20 sanctorum singulus christianus iuvat singulum quantumcunque distantem localiter propter caritatem membra
 53° in corpore Christi | mystice colligantem, facilliter debet credere quod tota universitas inferiorum corporum in natura ministrat in omnibus membris ecclesie. Et istum
 25 triplicem usum possessionum atque dominiorum oportet theologum notare. Sic enim dicit Psalm. VIII, 8 de Christo quod fuit dominus secundum humanitatem mundi, cum dicitur: *Omnia subiecisti sub pedibus eius*. Et sic fuit dominus asine super quam ascendit in Jerusalem, ymmo
 30 cuiuscunque usibilis. Sed absit ex hoc credere quod dominabatur civiliter. Nam ista fallacia consequentis non decipit nisi mundo sopitos qui non credunt aliud esse dominium quam civile, nec aliud ius vel legem nisi humanam, non considerantes quomodo iusti natura-
 35 liter dominantur ex titulo originalis iusticie; de quo dominio licet parum loquantur leges humane, tamen scriptura sacra ipsum meminit satis sepe.

Redeundo ergo ad propositum patet (ut dictum est in conclusione supra proximo capitulo) quod, sicut
 40 Christus et sui apostoli non erant proporcionaliter di-

12. Cod.: *fastigacione*.
neret recompenset.

13. Cod.: *armonica*.
 26. Cod.: *Psalm. LXXXVIII*.
 marg. alia ut videtur manu: *deditos*.

15. Cod.: *appo-*
 32. *sophitos*; in

ciores aut pauperiores ut usus sensibilis temporalium eis adiacuit vel defuit, sic et moderni clerici qui relinquentes proprietatem civilem observant evangelicam paupertatem.

Armachanus
teaches that
poverty consists
in voluntary
abdication of
civil
possession.

Et istud declarat dominus Ardmachanus capitulo . . . E libri VI De Pauperie: | *Apostoli, inquit, aliquando velle-* 53^a
bant spicas ad comedendum pre fame et alias cum suo
magistro interfuerunt convivio. Nec quisquam eorum ex
ista varietate dicior erat servata regula rationis; unde
nullus eorum in se variando solvebat regulam artissime 10
vel altissime paupertatis. Et post obiciendo quod habens
preciosum cibum vel aliud sibi donatum vendere potest
et de parte necessitati succurrere de residuo ditari, sic
respondet quia *utens non vult nec sine peccato velle*
potest habere in re illa titulum quo potest ditari, ex ea 15
nequaquam dives ob hoc poterit affirmari aut non habere
artissimam paupertatem. Racio huius doctoris est quia
artissima paupertas stat in caritativa abdicacione civili-
tatis propter Christum et eciam in voluntaria communi-
cacione temporalium, si affuerit membris Christi, modo 20
quo loquitur Apostolus II. Cor. VIII, 2 de Macedonibus:
Altissima, inquit, paupertas eorum habundavit in divitiis
simplicitatis eorum; quod probat posterius ex voluntaria
caritativa comunicacione temporalium facta sanctis.
Qui autem voluerit istam sententiam scripture attendere, 25
oportet quod notet distinccionem habendi divicias. Cor-
respondenter ad illam sententiam exponit dominus Ardmachanus V capitulo omnia dicta Christi de abdicacione
temporalium sub uno involucro; | quod cum intendunt 54^a
ipsum et suos apostolos nec non et clericos debere nichil 30
habere retardans a suo officio, et per consequens nichil
habere civiliter, sicut nec Christus; quod probat VII capitulo ex illo Math. VIII, 20: *Filius hominis non habet*
ubi caput suum reclinet, non quod Christus voluit suos
apostolos non habere pannos vel vite necessaria sed 35
nudos circuire ut gymgnosophiste, omnes autem christi-
anos et laycos relinquere temporalia quoad eorum solli-
citudinem a lege evangelica distrahentem; qui sensus
docetur ex hoc quod Christus Luc. II dicit quod relin-
quens omnia propter ipsum recipiet cencies tantum in 40

2. Cod.: *sicut.* 16. *affirmari;* ita cod.
39. *Luc. II;* ita cod.

37. Cod.: *sed relin-*

hoc seculo: domos, fratres et sorores, matres, et filios, quod oportet intelligere de speciali affinitate ac cognatione ac de modo habendi ex titulo caritatis utrobique de virtute sermonis (ut exposui III huius capitulo VII), et oportet sane intelligere alia Christi consilia ut non contendere pro temporalibus sed *prebere maxillam percussori* (ut exponitur III huius capitulo).

F Sed ex sententia huius doctoris et aliorum errant plurimi in particulari iudicio; nam certum est quod satis est Christo in quocunque consilio vel precepto ut christianus vivat ut est sibi utilius, delectabilius atque honestius; sed non est securum hominem esse iudicem proprium, que vita sit sibi utilior, ymmo oportet ipsum attendere ad verba specialia | et conversacionem Christi et suorum apostolorum, quia illi erunt iudices sui in die iudicii, quibus ex errore intellectus et affectus strictissime responderet. Unde periculosissimum est specialiter doctori laxare sensum consiliorum Christi, ut detur occasio christianis declinare a religione sua ad seculum.

20 Unde ex dictis domini Ardmachani super illo Luc. V, 3: *Ascendit Jesus in unam navim que erat Symonis*, credi posset erronee quod Petrus post eleccionem ad apostolatam erat civilis proprietarius et ita sufficienter apostolos vixisse quantumcunque seculariter, dum tamen secundum suum iudicium profuit ecclesie; talis autem est error periculosus ex ignorancia graduum dominandi procedens; non enim sequitur: Ista navis erat Petri titulo civilitatis, ergo Petrus tunc illam sic possedit; nec sequitur: Erat Petri ex titulo caritatis quo *iusti sunt omnia*, et titulo peculiaritatis qua uxor Petri et filii quibus bona sua reliquerat perferrent Petrum in usu, ergo tunc fuit illius navis civilis dominus. Sic enim videtur domino Ardmachano capitulo V libri De Pauperie, quod aliter Petrus impertinenter dixisset Christo: *Exi a me, quia homo peccator sum Domine*, nisi vel bona que Petrus liquerat forent sibi et suis preferenda quoad usum, cum innuebat | quod indignus erat ut in presencia tam sancti domini resideat in navi sua; videtur autem michi quod utrobique implicatur Petrum tunc

We must not wrest Christ's words to suit our desires.

The mention of Simon's boat does not prove that Peter still had civil possession of it.

17. Cod.: *respondere*.
39. Cod.: *quod ne*.

21. Cod.: *navem*.

37. Cod.: *in deest*.

4. De Civili Dominio I, 52.
V, 8.

6. Matth. V, 39.

35. Lucae

fuisse civilem proprietarium navis sue, quia (ut supra dicitur) non sequitur: Ista navis erat sic proprietarie Symonis, ergo tunc fuit sic proprietarie Symonis. Et quoad secundam replicacionem non video quin Petrus ex devocione humili, quia reputavit se indigniorem ceteris, 5 dixit: *Exi a me Domine, quia homo peccator sum*, reputans se specialiter esse indignum, ut si tam propinquo in loco tam sancto domino . . .; dicunt tamen communiter doctores quod triplex fuit apostolorum vocacio, scilicet ad familiariatum, ad discipulatum et ad apostolatum. Ista autem verba Petri erant inter discipulatum in quo erant quasi novicii et apostolatum in quo erant quasi professi, et in hoc medio tempore non perfecte relinquerunt omnia, sicut postea, quando facti sunt sacerdotes, apostoli et per consequens clerici; verum- 10 tamen certum est quod in secunda piscacione qua Petrus Joh. XXI, 3 dixit: *Vado piscari*, habuit specialitatem in navi, que ut dicitur prius erat sua, supra ceteros apostolos.

Many different relations to property.

Ideo sicut distinguit dominium civile et dominium G gracie et in priori | sunt multiplices gradus secundum 54^d propinquius et distinctius, sic in dominio gracie sunt gradus peculiaris comunicacionis, in qua magis domestici sunt aliis preferendi, sicut fratres sine civili dominio occupantes temporalia nudo usu non indifferenter 25 admittunt quoscunque ad usum sensibilem specialiter citra tempus necessitatis. Non ergo sequitur: Debeo dominari istius, ergo debeo dominari sic civiliter, nec sequitur: Licuit apostolis dominari et possidere quotlibet bona ex titulo caritatis, sicut licet laicis dominari 30 civiliter, ergo per idem licet michi sacerdoti dominari civiliter. Nam fallacia consequentis et locus insufficientis similitudinis cum errore sinistre reputacionis confundit religionem Christi, ut si prelati ecclesie errando iudicant quod expedit ecclesie, ut ipsi quantumcunque seculariter 35 dominantur; et iuxta palliant sibi generales glosas ad consilia evangelica et precepta, quis dubitat ex dictis capitulo proximo et dicendis capitulo XII quin deviant manifeste, ut Johannes XXII in libello suo *Quoniam vir*

8. Hic aliquot verba desunt. 21. Cod.: *gradus* deest. 36. *iuxta*; deest verbum. 39. Cod.: *ut Joh. IV et in.*

39. Cf. Rich. Ardmacani De Paup. Salv. I, 1, ed. by R. L. Poole pag 277.

reprobis capitulo XVI dicit quod reliccio temporalium iniuncta apostolis potest sane sanctis intelligi quoad curam, quoad affectionem, quoad abdicacionem domini vel quarto quoad reliccionem omnium preter necessaria
 55^a ad suum officium. Que verba generalia, licet sane possent intelligi, tamen ex nuditate sue explanacionis dant aliis, eciam vocatis clericis, occasionem paulative involvendi se cum seculo, declinantes in obligationes peccati a lege Christi devincta, a qua usque ad animam
 10 que forcius infiguntur.

Unde idem patet per Johannem papam in decretali sua *Quia quorum*, ubi asserit pro conclusione, neque Christum expropriacione omnis iuris et cuiuscunque rei proprietatem cum solo eius usu in se servasse vel eam
 15 inposuisse apostolis; nec evangelica nec apostolica docet historia sed contrarium evidencius manifestat, quod dictum licet forte non ad sensum suum sane potest intelligi quod Christus preter usum habet dominium originale quoad humanitatem et sic proprietatem in illo
 20 genere capitaliter dominandi sine civilitate possibili. Sed si intelligit licere apostolis vel suis vicariis dominari civiliter (ut patet inferius) est error in ianuis. Ideo expediens fuisset dictum dominum Johannem notasse distinccionem de dominio, de paupertate et iure, quia
 25 dominus Armachanus libro VII De Pauperie Christi vix scit palliare repugnanciam inter tres constituciones Johannis XXII et decretalem: *Exiit qui seminat*, de quo (si Deus voluerit) alibi erit sermo.

H Certum itaque tenendum est ex fide quod Christus
 30 Math. X, 10, Marc. VI, 8 et Luc. IX, 3 precepit apostolis
 55^b nichil ferre in via, quod precepit expropriacionem omnium perpetuam et insuper prohibuit omnem instrumenti onustatem que promptitudinem evangelicam retardaret; quod Crisostomus ex hoc elicit quod dedit

Doubtful conclusion of John XXII in the decretals.

Command to the apostles to take nothing on their journey.

6. Cod.: cum ex. 9. divincta; cod.: deucta; et sequentia verba corrupta sunt. 11. Cod.: per deest; ib. papam deest; addidi. 12. Cod.: ubi deest; ib. Cod.: conclusione quod. 27. Cod.: et decretalem nichil mihi (sic) exiit qui seminat.

12. Cf. Extrav. Johannis XXII, tit. XIV, cap. V. *Quia quorundam*. In decretali ita legimus: *Praeterea dicant nobis ubi legunt assertiones huiusmodi, quod ad fidem vel mores pertinet, Christum et apostolos non habuisse in his que habuerunt nisi simplicem usum facti . . .* 27. *Tres constituciones*. Vide supra et De Dominio Divino, Appendix p. 277.

eis potestatem super omnia demonia et faciendi miracula; que potestas fuit sufficiens ad omnia vite necessaria. Si ergo non licuit eis in itinere habere usum superfluum, quomodo liceret eis in aliquo casu stante apostolatu habere civile dominium, cum ipsum tanquam superfluum apostolatatum inficeret, cuius prohibitionis ponit Crisostomus super Math. Omelia XXXII causam triplicem: *prima ne populus convertendus a seculo haberet eos suspectos seculo innitentes, secunda ut ab omni seculi solitudine sequestrati liberius vacent evangelio et ministerio spirituali; tertia ut confidant in virtute Christi qui non sinit sperantibus in eum quidquam in maximum deficere*, quia sic scribit Crisostomus: *tu autem perpende, qualiter omnibus eos denudans omnia eis dedit*. Quam questionem licet moderni derideant, tamen ex fide sequitur ostensive, et sic utrobique videtur michi modernos nimis laxare sensum mandatorum de contemptu mundi et avaricia precavenda. Nam Salvator sciens sponsam suam illo peccato precipue vexari | posterius, diligentissime per se et suos discipulos illud prohibuit. Ex hinc enim prohibuit *solicitari* circa temporalia quoad usum maxime necessarium, ut victum et vestitum, sicut patet Math. VI, 25; et Luc. XXI, 34 prohibet *corda suorum gravari curis mundi* (de quibus multa dixi III huius capitulis 12, 19 et 20). Sic etiam Apostolus qui Ephes. V, 5 dicit *quod omnis avarus non habet hereditatem in regno Christi et. Dei* sciensque ecclesiam isto peccato infici tradit regulam sepe dictam I. Thim. VI, 8: *Habentes alimenta et quibus tegamur hiis contenti sumus*; et sic de infinitis sanctorum dictis et factis que idem edocent, ut venerabilis Beda epistola in fine sic loquitur, declarans octo exemplis, quomodo avaricia inficit ordinem creaturarum racionalium: *Licet*, inquit, *Balaam prophetie spiritu plenissimum a sorte sanctorum fecit exsortem*, patet historia Num. XXIV, 4; *Achor communione anathematis*

3. Cod.: habere vel.

13. Cod.: intende michi.

20. Cod.: Et hinc.

21. Cod.: sollicitus.

22. Cod.: Matth. VII.

27. ecclesiam; supra-

scriptum; necessarium.

31. epistola; hic verbum deesse videtur.

7. Opp. tom. VII, 370. Loosely quoted. 13. l. c. p. 372: *Tu vero perpende, quomodo omnibus nudatis omnia largitur.*
 24, 25. De Civili Dominio I, cap. XII, XIX et XX. 33. Hunc locum in scriptis Baedae invenire non potui. Locum St. Bernardi In Sermone De XI oneribus p. 1368 habes.

perdidit ac polluit, patet Josue VII; Saul regni infulis nudavit, patet I. Reg. XV; Gezi prophetie meritis privavit ac perpetua lepra fedavit, patet IV. Reg. IV; Judam Iscarioth de apostolatus gloria deposuit, patet Math. XXVI;
 5 *Ananiam et Zaphiram de monachorum collegio indignos eciam corporis morte multavit Act. (Volunt enim tam*
 55^a *Bernhardus quam iste | doctor, quod omnes con-*
versi appropriate ad regulam apostolicam tempore
apostolorum tam clerici quam laici erant monachi, ut
 10 *patet IV huius III capitulo). Et (ut ad superiora veniamus)*
hic, inquit Beda, angelos a celo eiecit et prothoplastos
a paradyso perpetue voluptatis expulit. Et hinc credo,
dicit Apostolus I ad Thim. VI, 10, quod radix omnium
malorum est cupiditas.

I Non ergo licet doctori catholico laxare vel palliare dicta scripture de mundi reliccione, cum sancti apostoli, martires, confessores, monachi, canonici nec non et fratres ex approbatione ecclesie vivunt hodie expropriarie, et experientia docet quod religio christiana ex hinc declinat,
 20 sicut Christus prophetavit Math. XXV, 12: *Refrigescet caritas multorum*; et Apostolus II. Thym. III, 1: *Instabunt tempora periculosa, erunt homines se ipsos amantes*; quod indubie fit per decrementum caritatis que non querit esse proprietariam (ut dicit Apostolus I. Cor. XIII). Ponit
 25 autem dominus Ardmachanus VI libro De Pauperie XIX quod clerici non obligantur tali paupertati sub precepto sed sub consilio. Consilia autem, ut exponit XXV capitulo, non obligant quod observentur in factis, sed ut sic teneantur in anima ut observentur in facto, cum videbitur expedire; licet autem hoc dictum catholice potest
 30 intelligi, tamen | expediens foret omnes clericos ymmo omnes homines habere omnia in communi, cum ex isto posset clericus stulte discernere quod expediens foret sibi et reipublice civiliter dominari.

35 Unde suppositis istis dictis in IV huius et XVII capitulis de consiliis evangelicis alia superaddam. Videtur enim in primis quod glosse nude predicte licenciant, ne aliquod mandatum vel factum Christi credatur ad litteram; nam sicut dicitur, quod consilia non sunt
 40 servanda nisi cum videbitur expedire, ita indubie nec precepta, et sic ubi evangelium consulit apostolis et

Priests, and indeed all christians, must give up the world.

The subterfuge of 'counsels' as distinct from commands.

suis successoribus nichil possidere proprietarie, posset philargus fingere quod hoc verum est nisi pro loco et tempore, quo videbitur expedire. Ita indubie huiusmodi circumstantie modo instant, licet apostoli sive confessores, ordinum fundatores cum suis membris ut Jeronimus, 5 Gregorius et Bernhardus nescierunt istum sensum elicere, sed possessionem proprietariam fugerant ut venenum.

Such glosses
would destroy
the faith.

Preterea quare non eadem evidencia dici posset, quod quando evangelium dicit Marc. primo et Luc. IV quod Christus fuit in deserto cum bestiis et non manducavit 10 neque bibit, quod hoc intelligitur, licet quottidie manducavit et bibit, tamen nunquam nisi in mensura, qua ipsum oportuit. Et sic subverti poterit tota fides. Sicut enim christiani credunt istas negativas ad literam, ita crediderunt sancti predicti de | renuncciacione proprie- 56^b tatis docentes facto et dicto cum determinacione ecclesie, quod ille fuit sensus sancti in hoc mandato sive consilio.

They would
allow priests to
exercise all
secular callings.

Preterea cum nullum consilium Christi sit datum K clericis nisi sub illo sensu quod huius consilii implecio 20 sit eis utilior atque honestior, quare non posset clericus pari colore fingere quod licet sibi nubere, mercari, venari, pugnare et omnia opera civilia facere ut laycus, quia non sunt prohibita, nisi quando non adest honestas sive utilitas sic agendi? Sed illa tempora (ut fingitur 25 modo) instant; ergo sine interpretacione sanctorum standum esset in talibus petulancium arbitrio, que foret diferencia inter clericum et laycum, quomodo obligaret Christi consilium vel preceptum, quin potius non universalis glossa sed male audiens inducet in errorem? 30 Sic enim Aristoteles primo posteriorum dicit quod non universalis demonstracio sed male audiens decipit auditorem; certum est quod tam periculosum est pro scandalo in tali glossa sine exposicione particulariori quiescere; oportet ergo talia stricte ad literam obser- 35 vare.

We ask nothing
impossible.

Sed forte obicitur primo per hoc quod non potest intelligi ad literam, ut Christi sacerdotes nichil possi-

2. nisi; Recte: non nisi. 27. Cod.: petulantum. 30. Cod.: inducent. 32. donacio in cod. 35. Cod.: stricta.

32. De universali demonstratione disserit Aristoteles in Anal. Post. lib. I, cap. V et seqq.

deant, cum Joh. IV et XII ac Luc. XII loquitur quod in Christi presencia apostoli habuerunt pecunias, peras vel sacculos; aliter enim forent continue nudi. Sed |
 56^c sepe dictum est iuxta sententiam scripture et testimonia
 5 sanctorum, quod prohibito cadunt super possessione proprietaria civili seu ab apostolico officio retardante et non super usu simplici necessariorum ex nudo titulo; quem sensum Apostolus explicat II. Cor. VI, 10 quando dicit *tanquam nichil habentes et omnia possidentes* (ut
 10 expositum est supra et patet inferius XII huius ex sententia Augustini). Quod si secundo fingitur successores apostolorum nichil habere proprietarie sive civiliter sed omnia evangelice in communi, dicitur quod tunc bene, cum modus utendi rebus sit maxime attendendus; occu-
 15 pacio enim est neutra quoad mores nisi secundum quod modificata fuerit, cuius modificacio iudicari debet per opera et virtutes. Si enim successor apostoli sit magis sollicitus circa mundum quam suum officium, laucius pascitur et ornatur in se et suis quam domini seculares,
 20 et maculatus fuerit in se et suis desidia et omni genere viciorum, tunc vita et opera contradicunt ypocritice fictioni; de illo inferius.

Sed tercio obicitur per hoc quod Christus Math. X, Marc. VI et Luce IX precepit suis apostolis non habere
 25 duas tunicas quod nec in ipsis nec in eorum successoribus potest observare ad literam. Sicut ergo in isto oportet specificari sensum sanum preter literam, sic et in aliis
 56^d pre | ceptis dicitur primo, quod omnia Christi consilia oportet observare ad literam, sed precipuorum theolo-
 30 gorum est capere sensus catholicos: ideo (ut dixi alias) oportet theologum ad intelligendum scripturam addiscere novam gramaticam et novam loycam et methaphysicam ac semper studere sanctorum doctorum exposiciones cum concordanciis scripturarum. Et tunc inveniet scripturam
 35 sacram utrobique infringibilem de virtute sermonis. Nam litera erronee concepta occidit sed Spiritus Sanctus operiens spiritali iudicanti omnia ut intelligat scripturas vivificat.

I. Unde pro intellectu dicti consilii est secundo notandum,
 40 quod mos est scripture vocare quotlibet supposita conveniencia in forma unum suppositum aggregative, cum

Scripture must be taken literally; in doubt learn the true meaning from the great doctors.

secundum philosophos unitas est a forma. Sic enim Christus dicit Math. XIX, 5 quod *coniuges sunt una caro*, et quod *multitudinis credencium erat cor unum et anima una*, Act. IV, 32; sanctus apostolus orat *quod sui discipuli sint unanimes, uno ore honorificent Deum*, Rom. 15 XV, 6; et sic de quotlibet locucionibus veris de veritate sermonis in scriptura sacra repertis, ut exposui III huius XLIII capitulo de unitate ecclesie.

The prohibition of two coats forbids only superfluous raiment.

Istis notatis dico tercio quod Christus non vult in illo consilio prohibere nisi superfluitatem vestimentorum; 10 sicut exponunt Jeronimus super Mathaeum et Beda in glossa, et Augustinus II De Concordia III, | Rabanus 57^a eciam super Mathaeum libro III in fine dicit eandem sententiam, allegans ad hoc multos doctores; et idem dicunt alii sancti concorditer. 15

Patet illa sententia eciam ex scriptura: Nam Joh. XIX, 23 dicit quod *Christus habuit vestimenta divisa in 4^{or} partes preter tunicam inconsutilem*; sed et vestimenta sua eciam quoad tunicas erant sepe mutata, ideo habuit 20 duas tunicas simul.

Secundo confirmatur ex hoc quod Christus Luc. XXII, 36 precepit apostolis *vendere tunicam*; quod dictum licet preceptum fuit ad sensum mysticum, tamen non excludit sed includit dualitatem vestimentorum.

Terccio confirmatur ex veris cronicis licet apocrifis, 25 quibus legitur apostolos et eorum successores sanctissimos usos fuisse vestibus quoad numerum et precium honestatis. Nec licet dubitare quin satis licitis atque utilibus quoad finem; ex quorum factis patet quod non est intencionis evangelium prohibere dualitatem vestimen- 30 torum, sed duplicitatem, quia tunc foret consilium Christi irrationale. Habeat ergo Christi discipulus quotlibet et quelibet vestimenta, sic tamen quod omnia illa sint unum vestimentum a forma que est necessitas caritative ministrandi in suo officio, et satis est Christo; 35 sed cum istud stat in iudicio scripture, non in errore iudicii secularis, oportet diligenter attendere quod duabus causis in genere occupant homines vestimenta scilicet

2, 3. et quod. Cod.: *una caro* Luc. dicit quod. 25. apocriphis; i. e. non canonicis.

7. De Civili Dominio I, 359. 12. Rectius ut videtur De consensu Ev. II, 3. 12. Rabani Mauri Comm. in Matth. III, p. 905 seqq.

57^b licite et illicite; | licite propter tria, scilicet propter necessitatem, propter honestatem et propter conpunctionem; propter necessitatem ut tegant nunc discrasiatos et exules ab amenitate paradisi in valle miserie a 5 caumate, ymbre et frigore; propter honestatem ad tegendum membra pudenda et alia occasione peccati vilesencia. Sic enim primi parentes post peccatum cognoscentes se esse nudos virtute ex rebellionem membrorum genitalium, cuius ratione erubuerunt *feceruntque* 10 *sibi perisomata* (ut dicitur Gen. III, 7).

M Et ex istis patet quod debemus de vestibus dolendo conteri de peccato; recte subicimur tot miseriis et necessitamur ultra statum innocencie habere totidem supplementa, ideo debemus aptare tegumenta nostra, 15 secundum quod magis utilia sunt ad hec tria. Ad que valet vestimentorum paucitas quo ad primum tollendo penalitates aeris distemperantes, non habendo numerosa mutatoria in manticis parcitatis vel pressuris, secundo vestimentorum vilitas quoad secundum, non 20 utendo vestibus nimium sumptuosius, et tercio valet sculpture difformitas quo ad tertium; et super istis fundatur ritus religiosorum in vestibus.

Alia autem forma occupancium vestimenta in abusum 57^c ad serviendum peccato | consistit in tribus oppositis 25 condicionibus supradictis, scilicet in superflua vanitate, in excessiva sumptuositate et in curiosa sculpcione.

Quoad primum multi consuunt vestes splendidas, ut videantur incliti, divites aut virtuosius; et certum est ex fallacia fame et honoris mundani quod hec est 30 vanitas.

Quoad secundum patet quod sumptuositas vestimentorum et specialiter in clericis est signum inhonestatis, quia evidencia manifesta superbie et omnis generis viciorum; in hoc enim radicitur quelibet inhonestas. 35 Mensuret igitur finis propter quem vestimenta sunt concessa a Deo homini lapso preciositatem eorum sic quod non excedat eorum sumptuositas medium utile ad hunc finem.

Quoad tertium patet quod curiositas qua sculpuntur 40 consistit in tribus, scilicet in brevitate, eciam ut appareat

In dress we must avoid superfluity, costliness and strangeness of cut.

5. Cod.: *taumate, ymbre et frigoris*; *καῦματε* = ardore. 9. Cod.: *cuius* deest. 16, 20. Cod.: *valent*. 16, 19 et 21: *quoad primum, quoad secundum, quoad tertium* notae marginales esse videntur, quae in textum inciderunt.

exuberatio pudendorum; in strictitudine ut robor corporis appareat in pectoris grossicie et pulle in ventris et parcium impertinencium fortitudine, gracilitate et tercio in sculpture varietate, nunc lacerando, nunc hispidando et nunc pannos varii coloris et celaturas textiles secundum varias mixturas contiguando; et omnia ista indicant superbiam, curiositatem et vanam | gloriam, 57^d sicut scripture et sancti doctores concorditer attestantur. Qui ergo inmiscet in tegumentis suis has duas formas, scilicet servitatem Dei et servitatem peccati, habet duas 10 tunicas prohibitas, nam ista duplicitas est binarius infamis, faciens intendentem istis duabus viis ex duplicitate animi inconstantem.

Primam ergo formam vestimentorum potest quis habere sine secunda, sed abusum non potest habere sine ne- 15 cessitate ad usum; videat ergo sic arguens si ex factis aut dictis Christi vel cuiuscunque sancti apostoli possit convincere, quod unquam approbarunt civilitatem in clericis, sicut approbant multitudinem vestimentorum, dum tamen sint unum vestimentum et tunc manet ob- 20 iectus per locum a simili.

Christ simple rule that the apostles should be content with what helped their work.

Tenendum est ergo ex fide quod quantum ad esculenta N et tegumenta Christus posuit omnibus suis discipulis latitudinem, in cuius gradibus unus sic et alius sic poterit meritorie ministrare, subintelligendum tamen 25 semper istam condicionem quod non detur offendiculum predicandi evangelium vel eciam observandi, quod fit, quandocunque preter necessitatem officii expetuntur temporalia vel effectualiter possidentur. Unde Augustinus de concordancia tercio ostendit cur Dominus hec precepit 30 nec possidere nec ferre in via, cum subiungit causaliter | in Math. X, 10: *Dignus est operarius cibo suo*, non quod 58^a hec necessaria non sunt, sed quia noluit ostendere ea debere ab auditoribus eciam usque ad minima sine sollicitudine ministrari; et ideo in Math. subditur: *neque* 35 *virgam*, quod dicit, secundum Augustinum, non tardetis ex sollicitudine evangelizare, cum usque ad virgam debent nobis necessaria provideri. Et ad elaborandum

2. Cod.: *pectore*.

aere, ferro opera efficit. Cf. Suet. Ner. 47.

31. *via*; adde: *vite necessaria*.

5. *celatura* = caelatura, quae auro, argento,

10, 11. Cod.: *duas tunicas ap-*

paret (a3) *prohibitas*.

29. Recte St. Augustini De Consensu Evang. lib. II, c. XXX, Opp. III, 2, 64.

hos sensus reliquit Christus sanctis quandam apparentem discordiam inter evangelistas, cum Mathaeus dicit *neque virgam* et Marcus dicit *nisi virgam*, per quam secundum Augustinum intelligitur potestas necessaria sed non
 5 superflua expetendi. Ideo oportet volentem intelligere scripturas, cognoscere equivocacionem virge ex concordancia scripturarum. Et isto modo intelligit Jeronimus quod non forent onustati superfluis sotalaribus preter sandalia vel soleas quibus Marcus refert eos calciandos;
 10 per hoc, inquit Augustinus, *mistice signatur quod pes neque nudus sit ad terram neque tectus superius, neque propter defectum temporalium in affectu. evangelium occultetur nec affectus dimissa consideracione celestium terrenis comodis innitatur et quod non portari, haberi vel*
 15 *indui duas tunicas prohibentur, quid eos monet nisi non dupliciter sed simpliciter ambulare? Et ita Dominum hec omnia dixisse partim proprie et partim figurative nullo modo dubitandum est. Quisquis, inquit, putat non in*
 58° *uno sermone quedam proprie et quedam figurative ponere*
 20 *eloquia, eius cetera respiciat et videbit quam inerudite et temere arbitretur.* Vult enim iste sanctus quod omnia verba precepta Christi sic aptata sunt sermonibus, quod propter sensum literalem sufficientem informare totam ecclesiam, latet in proprietatibus rerum figurancium
 25 sensum misticum moraliter instructum.

O Et conformis licet diffusior est sententia Crisostomi super Mathaeum Omelia XXXII.

Ex isto videtur quod isto simplici verbo *neque duas tunicas habeatis*, docetur tota ecclesia quomodo debet
 30 ad tegumenta corporis se habere quilibet, utendo parce quantum sufficit corporis valitudo ad perficiendum suum officium, ut unus observat Christi regulam incedendo nudis pedibus, sicut fecit Origenes ut fertur viginti annis. Alius autem benefacit utendo sandaliis ut fratres
 35 Minores; tercius autem benefacit incedendo calciatus ut sancti doctores et alii fratres. Et hinc cum illa sint signa probabilia habitus anime et fructus operum que sunt illis preciosissima, ipsa cadunt sub dispensacione eciam in ea profitentibus supposita rationabili causa.

Different uses allowable if they serve the one end.

14. Cod.: *quod portare, habere.* Correxī. 21. Cod.: *arbitrantur.*

10. St. Augustini l. c. p. 64. 27. l. c. Vide supra.

Et in ficcione causarum huiusmodi ex defectu fidei, spei et caritatis declinatur a strictitudine vite apostolice, ideo certum estimo quod de quanto christianus vivit striccius in esculentis et tegumentis cum | correspondencia 58° habitus mentis, de tanto vivit religiosius, quia vite Christi 5 conformius. Et per tegumenta intelligo omne genus vestimentorum, sotularium, lectisterniorum et domiciliorum; et pro correspondencia habitus mentis intelligo quod sicut striccius vel penalius apparenter vivit quoad corpus, sic humiliter atque fervencius sentitur in mente hoc 10 fieri propter Deum; secularitas autem et sollicitudo seculi sunt signa opposita.

What
sollicitude
as to money is
lawful.

Sed quantum ad solitudinem circa temporalia pal-
liata dominus Armachanus libro VI De Pauperie capi-
tulis XIII, XIV et XV ostendit eam dicere clericis triplici 15
argumento, primo ex hoc quod Apostolus fuit sollicitus
ad colligendum pecunias pro sanctis Jerusalem, ut patet
de collectis ad quas movet Rom. XV, I. Cor. XVI,
II. Cor. VIII ac Act. XI atque XX. Unde Gal. II, 10
narrat quomodo ipse et Barnabas ordinati sint evan- 20
gelizare in gentibus: *Tantum, inquit, ut pauperum memores
essemus quod etiam sollicitus fuit hoc ipsum facere.* Unde
Act. XI, 28 legitur quod *Agabo prophetante famem
futuram sub Claudio discipuli dispersi in gentibus miserunt
ministerium fratribus in Judea per manus Barnabe et 25
Sauli.* Unde Act. XX, 19 narrat quomodo in Grecia
facte sunt eis a Judeis insidie, quod Marcus dicit factum
propter pecunias quas portabat versus Jerusalem, quia |
(ut alias dixi): 58^a

Cantabit vacuus coram latrone viator. 30

Ex istis historiis scripture videtur quod nedum licet
portare loculos et habundare nunc plus pecunia et
nunc minus, ymmo facere diuturnam providenciam contra
pericula precavenda. Ex quo videtur quod illud Math.
VI, 34: *Nolite solliciti esse in crastinum, sufficit enim diei 35
malicia sua* non debet intelligi ad literam. Hic patet
quod licet homini pro tempore quo expedit ipsum active
conversari sollicitari circa temporalia, cum ex dictis

4. Cod.: et deest. 8. intelligo; cod.: integro; correxit in marg.
15. Cod.: XIV, XIII et XV; ib. dicere; ita cod. 21. Cod.: tantum, inquit,
ut tantum. 30. Cod.: coram latorem.

30. Juvenal 10, 23.

capitulo XIII quarti huius sola sollicitudo superflua est vetita.

Sed oportet notare quod sollicitudo circa proprietatem foret in clerico nedum superflua sed (ut patet inferius) ^{St. Paul collected money but not for himself.} monstruosa; ideo notaremus quod Apostolus qui posuit se in sollicitudinem omnium ecclesiarum non providit de temporalibus proprietarie pro se ipso, sed pro sanctis in Jerusalem, ut patet utrobique in apostolatu. Unde quando ipse in persona propria indigebat, labore propriarum manuum sibi necessaria conquirebat, ut patet Act. XVIII et meminit Act. XX, 34: *Ad ea, inquit, que opus michi erant et hiis qui mecum sunt ministraverunt manus iste*, et Rom. XV, 1—3 antequam hortaretur ad collectas faciendas sanctis monachis in Jerusalem pre-
mittit: *debemus autem nos firmiores inbecillitates infirmorum | sustinere et non nobis placere; unusquisque vestrum proximo suo placeat in bonum ad edificacionem et enim non sibi Christus placuit.*

Unde ad intelligendum scripturam sacram et tollendum ^{The use of the pronom. 'meum tuum' need not imply possession.} verbales repugnancias oportet theologum diligenter notare quomodo ista pronomina *meum, tuum, suum* connotant proprietatem civilem quam scriptura persepe prohibet. Sic enim prohibentur apostoli et clerici *sibi placere* vel quod *suum est querere*; hoc est querere esse proprietarie, ut decretales et fratres Minores intelligunt quod ipsi sicut et Christus et apostoli non habuerunt aliquid in proprio vel communi, subintellige, proprietarie sive civiliter.

Unde propter equivocationem inter modum habendi civiliter ac modum habendi ex nudo titulo gracie non est repugnancia, quando scriptura dicit, quod clerici *nichil habent et tamen possident vel habent omnia*. In equivocis enim non est contradiccio. Unde et vulgus reputat quod Anglicus in caritate non habet omnia bona in die nec mendicus totum thesaurum regis nec reputat ipsum habere divicias, nisi habeat possessionem civilem vel usum sensibilem.

Et istum sensum pronominum notaret theologus propter intellectum scripture et eius sententiam obser-

16, 17. Cod.: *unusquisque nostrorum*. 34. *Anglicus*; adde: *rex*.

1. De Civili Dominio II, 145 seqq.

vandam; sic enim exponit Augustinus illud dictum Christi Luc. XIV, 26: *Qui non odit patrem suum etc. adhuc | autem et animam suam, non potest meus esse* 59^b *discipulus*; et Joh. XII, 25: *Qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam eternam custodit eam*. Oportet enim 5 Christi discipulum odire animam suam etc. hoc est, odire rationem proprietatis eorum (ut exponitur XV capitulo quarti huius).

Even souls
belong to those
who are in
grace.

Unde Augustinus epistola XX ad Letum ad tantum Q ponderat subtile compendium scripture intellectum in 10 hoc pronomine *suum*, quod vere dicit quod cuiusunque anima sit Dei et cuiusunque existentis in gracia; *hoc*, inquit, *quisque de anima sua cogitet ut etiam in ipsa privatum affectum oderit, qui procul dubio temporalis est; diligit autem in ea communionem societatemque illam,* 15 *de qua dictum est: Erat illis in Deum anima una. Sicut enim anima tua non est propria sed omnium fratrum, quorum eciam tue anime sunt vel potius quorum anime cum tua non anime sed anima una est Christi, de qua cantat Psalmus XXI, 21: Erue de manu canis unicum 20 meam. Inde, inquit, odiendo proprietatem vel privatum commodum ad contemptum mortis facillime pervenitur. Et qui ignoraverit hanc logicam huius boni hominis, denuncio sibi quod ignorabit magnam partem sensus scripture. Ideo (ut sepe dixi) non est opus unius diei 25 cognoscere gramaticam et loycam scripture; vix enim sufficiet | theologus ad corticem eius attingere pro tota 59^c sua periodo, post hanc vero vitam fruetur nucleo, si hic caritative ipsam enucliet, quia Ecclesiastici XXIV, 31 dicit eadem scriptura: *Qui elucidant me, vitam eternam 30 habebunt*. Servata ergo fide quod illicitum est clericis circa proprietatem vel privatum commodum esse sollicitos, oportet nos diligenter cavere palliacionem sophisticam, ne pretextu utilitatis communis sollicitemur plus quam est necessarium ad nostrum officium, sicut faciunt omnes 35 clerici propter fastum seculi, propter voluptatem carnis propter cupiditatem temporalium circa ipsa solliciti; quod evidentissime cognoscitur ex desidia sui ministerii*

13. Cod.: *etiam in* deest. 16. Cod.: *communionem sociantem quia ut . . .*

7. De Civili Dominio II, p. 189 seqq. 13. St. Augustini Opp. tom. II, 819.

et occupacione ministerii alieni. Consideremus ergo sollicitudinem Apostoli quomodo fuit sollicitus circa bonum commune ex prophetica monicione et tantum pro necessariorum non superfluum provisione sollicitus, et faciamus secure similiter, non laxando habenas per fictionem sophisticam indigencie vel locum ab insufficienti similitudine. Ideo dicit dominus Armachanus, cum sollicitudo dicitur a *solum* et *cio* vel *cio* quod est congregare vel propriare, sollicitudo quandoque accipitur pro curiositate que est semper illicita et | quandoque pro anxietate que est semper licita, quando est cura vite necessaria a cultu divino non distrahens, quod est valde catholicum. Sed utinam non desit nobis ex municipalitate cecante spiritus consilii, quando, quante et qualiter necesse est talem sollicitudinem adhibere, quia certum est quod inspiratus ad habendum talem sollicitudinem, licet exinde a contemplacione distractus fuerit, debet ipsam proseguere, cum aliter peccaret, et per consequens contemplacio non foret cum illis paribus pro tunc sibi melior; ideo non eligit minus bonum, licet propter necessitatem vie dimiserit magis bonum (ut dixi R III huius XXV capitulo). Nam dimittendo cum illis paribus sollicitudinem consultam extingueret donum Spiritus Sancti faciendo contra conscienciam et peccaret, dicente Apostolo Rom. XIV, 23: *Qui autem discernit, suple scandalum fraternum, si manducaverit, dampnatus est, quia non ex fide est*; manet ergo in sic intendente praxi habitus amoris Dei, licet actus deficiat, sicut remanet paupertas evangelica in temporalium affluentia. Aliter enim mendicus evangelicus comederet ut ex consumptione sui cibarii fiat pauperior. Quantum ad illud Math. VI, patet solucio ex XIII quarti huius.

Secundo argumentatur quod oportet omnem viatorem esse sollicitum circa temporalia, quia circa esculenta, cum oportet omnem christianum esse sollicitum ad orandum oracionem dominicam ex doctrina Christi, Math. VI; et patet ex doctrina Apostoli Ephes. IV, 3: *Solliciti servare unitatem Spiritus in vinculo pacis*. Obser-

We may take care to provide the necessities of life.

Second sophism: We may be solicitous about food, since we are taught to pray for it.

5, 6. Cod.: *habenae perfectionem*. 25. autem. Cod.: *enim*. 30. Cod.: *comedere*.

22. De Civili Dominio I, 177—185. 32. De Civili Dominio II, 145.

De Civili Dominio. III.

10

vacio autem illius unitatis fit precipue per sollicitam et instantem deprecationem oracionis dominice (ut patet I^o huius capitulo XIX). Oportet ergo omnem christianum esse sollicitum circa victum quia circa *panem quotidianum*. 5

Third
sophism:
Conclusion
drawn from the
examples of
Adam and
others.

Tercio coloratur sollicitudo ex hoc quod Gen. III, 19 dicitur prothoplasto: *In sudore vultus tui vesceris pane tuo*. Per idem ergo sollicitudo circa temporalia nobis Ade filiis iure hereditario derivata. Cuius confirmacio est illud Prov. VI, 6—8: *Vade ad formicam, o piger, et considera vias eius et disce sapienciam, que cum non habeat preceptorem neque ducem, neque principem, parat in estate cibum sibi et congregat in messe quod comedat*. Consequitur in vita patriarcharum, qui omnes circa temporalia erant solliciti. Sic Joseph previdit Egypto 15 contra septem annos sterilitatis Gen. XLI, sic Moyses erat sollicitus ad procurandum murmuranti populo alimentum Exod. XVI, ymmo Apostolus Rom. XII, 11 docet eum qui preest in sollicitudine non esse pigrum. *Sollicitudine, inquit, non pigri*. 20

Triplex est sollicitudo, scilicet laudabilis, tollerabilis et culpabilis, et quelibet istarum est bimembris, | nam 60^b quedam est sollicitudo laudabilis qua contemplativus sollicitatur circa spiritualia, quedam autem qua clericus prudenter sollicitatur circa temporalia propter utilitatem 25 communem ecclesie, sicut patet de triplici sollicitudine Apostoli. Sollicitudo autem tollerabilis vel est sollicitudo circa nudum usum civilem in proprio vel communi, vel est circa civile dominium temporalium quod credo solum licere laicis. Sollicitudo vero culpabilis vel est 30 quorumlibet christianorum postposito cultu Dei (de qua I. Cor. VII, 32: *Volo vos sine sollicitudine esse*) vel est clericorum, ut civiliter dominantur; et illa sollicitudo est pessima (de qua verificatur illud Math. XIII, 22: *Sollicitudo seculi huius et fallacia diviciarum suffocant 35 verbum*).

Answer:
Solicitude for
the common
good is
allowable, but
not for
personal.

Ad primum dicitur quod non procedit, quia tunc S Christus foret sollicitus circa temporalia; quod non credo. Pro quo notandum quod aliqui actus anime dicunt distincte totum suum signatum et alii indifferenter in- 40 distincte et confuse. Exemplum primi sunt intuitio,

14. Cod.: *patriarcharum Ve te qui* (sic.)

18. Cod.: *Rom. XIV.*

comprehensio et sollicitudo; exemplum secundi sunt velle, scire et diligere. Sollicitudo ergo dicit distinctam et anxiam attentionem circa sollicitans obiective et actus extrinsecus, cum solum sit circa particularia, de quanto
 60^e sic | sollicitus fertur in obiectum, quod sollicitatus distincte appetit, ut sollicitando me circa equum habendum, non sollicito me circa caudam et pilos; correspondenter sollicitando me circa cultum Dei, non exinde sollicito me circa temporalia que Deus correspondenter
 10 michi adicit, et sic de rebus communibus super quas cadit sollicitudo, licet non super suas partes subiectivas vel integrales; circa communia temporalia licet omnem christianum esse sollicitum, sed circa temporalia quoad proprietatem civilem querendam vix licet layco et nullo-
 15 modo clerico pro tempore quo est huiusmodi.

Et utinam nos attenderemus ad orationem dominicam, quomodo quelibet eius particula sonat in petitionem boni communis toti ecclesie et nulla eius peticio sonat in proprietatem civilem. Unde non peto sollicite *panem*
 20 *meum* sed *panem vite communem* toti ecclesie et consequenter *panem corporeum communem* toti ecclesie circa quem non oportet me esse sollicitum.

Ex quo patet quod non licet sollicitari circa temporalia, nisi illa sollicitudo principaliter feratur in Deum,
 25 quia omnis talis sollicitudo debet esse medium ad priorem, iuxta illud I. Petri V, 7: *Omnem sollicitudinem vestram proicientes in eum*. Et patet differentia inter curam et sollicitudinem nostram.

Ad tertium patet quod licet activum laicum esse |
 60^a circa opus suum moderate sollicitum secundum mensuram finis, qui disponit ad beatitudinem et utilitatem ecclesie, non autem ad mundi gloriam vel curiositatem superfluum. Unde illud Genes. III allegatum de Adam condempnat sollicitudinem iam presentem. Si enim Adam
 35 patriarcha nobilissimus veteris testamenti et Paulus doctor precipuus novi testamenti vixerunt pauperem vitam ex laboricio manuali, qua fronte nos clerici de sorte Christi pauperrimi sollicitamur circa adquisicionem secularis dominii? Non ergo licet nobis pigritare sed
 40 sicut laici se sollicitant circa temporalia, ut pascant et sustentent ecclesias corporaliter, sic oportet clericos esse sollicitos ad edificandum spiritualiter et preservare se a sollicitudine corporali, nisi sint in casu Apostoli, quod desint illis vite necessaria vel darent scandalum

The Lord's prayer is in behalf of the whole church.

laycis a quibus temporalia reciperent. Tunc enim foret meritorium et debitum valentibus instar Apostoli laborare, sicut patet de monachis et fratribus usque hodie istum ritum religionis servantibus.

Fitz Ralph says
the pope should
not have civil
dominion.

Consideremus ergo sollicitudinem laudabilem patrum T
novi vel veteris testamenti et libratis plene circum-
stanciis, arguendo per locum a sufficienti similitudine,
faciamus secure similiter. Et illa est sententia | domini 61^a
Ardmachani dicentis capitulo XV quod superior in
ecclesia in casu quo sit dispositus ad contemplandum, 10
predicandum vel alium actum perfeccioem de genere
faciendum, dum sint alii inferiores qui actibus imperfectis
intenderent, non debet illis intendere, ut patet Act. IV, 2
in casu quo apostoli decreverunt: *Non est, inquit,*
equum nos derelinquere verbum Dei et ministrare mensis. 15
Unde post diffusam declarationem, quod Christus non
fuit dominatus civiliter dicit conclusionaliter, licet colore
sophistico: *Nisi, inquit, interveniente causa legitima*
dominus papa habendo civile rerum dominium (ut michi
videtur), peccaret saltem venialiter, non servando sed 20
solvendo consilia Salvatoris. Dico autem colorem istum
esse sophisticum, quia non determinat, si iuxta scripturam
licet pape dominari civiliter, sed cum iuxta ipsum differt
multum habere usum civilem et civile dominium (ut
ostendit capitulo XXVII sexti libri De Pauperie), differt 25
etiam (ut patet inferius) habere civile dominium et civi-
liter dominari; pertinens foret si licet pape qui est
proximus Christi vicarius in terris civiliter dominari, cum
Christus caput ecclesie illud non potuit, nec hoc licet
fratribus qui non tantum obligantur paupertati evangelice 30
sicut papa (de illo diffuse inferius). Ista itaque vera
verba | generalia huius doctoris ordinavit Deus tanquam 61^b
substratam materiam, ut querat per membra sua quibus
sibi placet tribuere sententiam arcioem.

CAPITULUM DECIMUM.

35

Riches may be
necessary but
only in
measure.

Ex istis liquescit quomodo solvende sunt argucie A
que fiunt contra evangelicam paupertatem. Arguunt
enim philosophi ex sententia Aristotelis I. Ethic. *quod*
divicie necessarie sunt ad felicitatem, cum sine illis foret

17. Cod.: *licet conclusionaliter.* 36. Cod.: *sollicitande sunt.*

38. Moralia Eud. lib. I, cap. VII.

homo insufficiens sibi et suis et involutus magna miseria.
 Hic concludo quod temporalia sunt necessaria active
 felicitati pro statu vie, sed sicut occupatio temporalium
 moderata est medium proportionale huic beatitudini,
 5 sic occupatio excessiva qualem habent mundo divites
 qui non sunt evangelice pauperes est obstaculum tarda-
 tivum. Unde absit mundanum credere isti argucie
 gulosorum; occupatio foret utilior, nam in isto discursu
 errant omnia genera peccatorum; nemo autem habet
 10 maiorem sufficienciam temporalium quam pauper evan-
 gelicus qui habet quantum vult vel expedit, nec errat,
 cum habens omnia bona matris ecclesie expedite con-
 sequitur virum suum. Ipsa autem est *mulier fortis*
 habundans omni genere bonorum de qua Prov. XXXI, 10,
 16° ut seriose | exponit Augustinus in quodam sermone de
 eo quod loquitur Salomon, dum sic dicit: *Mulierem*
fortem quis inveniet etc. Quando enim vir eius nobilis in
portis sedens in die iudicii cum senatoribus terre, tunc
aufferet a domesticis principis huius mundi, que non
 20 *habent licet videantur habere, et dabit domesticis suis ut*
dicitur Math. XXV. Quam sententiam exponit Rabanus
 super Math. libro VII conformiter ad illud quod dixi
 III huius capitulo . . . *Quisquis, inquit, caritatem non*
habet et alia bona que percepisse videbatur amittit.
 25 *Unde necesse est per omne quod agimus, erga caritatis*
studia vigilemus, quam quisquis non habet omne bonum
amittit quod habet, et talento quod acceperat privatur. Istam
 autem legem caritatis qua inseparabiliter concomitatur
 evangelicam paupertatem, notarent Christi philosophi,
 30 considerantes cum Aristotele in Topicis quod melius
 est philosophari quam ditari. Unde Crisostomus super
 Math. Omelia XXXII: *Nichil, inquit, tantum designat*
philosophiam, sicut non superfluis uti et secundum quod
possibile est nullo indigere. Hoc et pseudoapostoli noverant,
 35 *propter quod Paulus dicebat: ut in eo in quo gloriantur*

Even the
 heathen though
 philosophy
 better than
 riches.

2. Cod.: concludendo. 15, 16. Cod.: de eo quod deest. 25. erga.
 Cod.: circa. 35. Cod.: dicebat deest.

15. St. Augustini Sermo XXXVII De Proverb. cap. XXXI,
 Opp. tom. V, 2, 189. Loosely quoted. 23. Rabani Comm. in
 Matth. Opp. tom. I (Migne CVII) pag. 1094. 30. Hunc locum
 in Topicis non inveni nisi cap. II primi libri, ubi in eundem
 sensum disseritur de utilitate dialectices. 32. Chrysostomi In
 Matth. Opp. tom. VII, 372.

Three degrees
of happiness.

inveniantur sicut et nos; si autem patria in aliena existentes et ad ignotos abeuntes nichil amplius | oportet petere 61^d
quotidiano cibo; multo magis domi manentes. Vult enim iste sanctus cum beato Jeronimo quod christiani philosophi super reliccionem omnium quam fecit Socrates 5 debent sequi Christum in moribus. Si enim propter virtutes imperfectas speculativas ethnici reliquerunt civiles divicias, multo magis propter virtutes morales philosophi relinquerent tales divicias. Ille enim sunt infinitum aliis virtutibus meliores; quibus habitis alie consecuntur. 10 Considerent ergo fideles philosophi, quod est dare felicitatem triplicem: activorum correspondentem patribus veteris testamenti (et de illa infima tractat Aristoteles II. Ethicorum), felicitatem contemplativorum (de qua materia tractat philosophus I. Ethicorum); et illa cor- 15 respondet patribus novi testamenti, quorum dux est pauperrimus; tertia autem est consummata felicitas simpliciter beatorum, impossibilis istis diviciis (de qua specialiter tractat theologus.)

Secundo considerent secundum evangelium quod, de B quanto via est isti propinquior, de tanto est melior, et consencient in principio lumine naturali quod debent imitari Christum in evangelica paupertate; nam quanto cum minori sarcina quis sufficit beatitudinem attingere, de tanto viat perfeccius, ut si quis sufficeret per mare 25 transire ad portum sine navigio, per | feccius viaret quam 62^a requirens onerosum sumptuosum et periculosum apparatus navigii, et de quanto cum minori apparatu viat securius, de tanto expedicius.

It is argued:
Poverty is not
a mean but
an extreme,
therefore not a
virtue.

Secundo arguitur per hoc quod omnis virtus ex 30 II. Ethic. consistit in medio, non autem evangelica paupertas, ergo non est virtus. Sed consideret sic arguens quomodo theologus sane dicit virtutes theologicas non sic consistere in medio inter habundanciam et defectum, sicut virtutes consuetudinales Aristotelis que sunt circa 35 bona fortune quibus contingit abuti. Ideo caritas, castitas, paupertas et eis similia de quanto principiant actus intensiores, de tanto sunt virtutes perfecciores; non sic

1—3. Recte: *Quod si cum in peregrina regione sumus et ad ignotos proficiscimur, nihil plus querendum est quam quotidianus cibus, multo magis sic agendum, cum domi manemus.* 8. philosophi; adde: christiani sive fideles. 26. Cod.: navigio. 38. Cod.: perfeccionem.

31. Cf. Aristotelis Eth. Nic. lib. B. 7 ed. Bekker II, 1107.

autem liberalitas, magnanimitas cum sibi similibus. Notandum tamen quod paupertas evangelica non est nuda privatio que est temporalium carencia, sed habitus animi, quo humilis abdicat a se temporalium civilitatem
 5 ut expedicius excolat Deum suum, et sic quodam modo consistit in medio. Cum enim secundum Augustinum *amor sit genus cuiuscunque virtutis*, est dare aliquos qui nimis afficiuntur hiis temporalibus quos latinus vocat *Amatores mundi* iuxta illud I. Joh. II, 15 *Nolite diligere*
 10 *mundum, neque ea que in mundo sunt*; grecus autem | vocat huiusmodi *filocosmos*.

Answer: The theological virtues do not consist in a mean, yet poverty may be a mean.

62^b Est autem dare in alio extremo licet raro alios qui parvipendentes istas creaturas Dei non accipiunt eorum usum, de quanto foret necessarius ad finem ultimum
 15 adquirendum, et de facto ista extrema coincidunt, cum omnis avarus adquirendo abutitur bonis Dei (ut patet III huius capitulo . . .)

Extreme asceticism is wrong.

Est tercio dare pauperes evangelicos qui diligentes temporalia de quanto sunt necessaria fini suo quod
 20 amplius est reputant cum apostolo transeundum ut stercora (ut exposui III huius capitulo . . .) Et in isto consistit paupertas evangelica, que habet tres gradus secundum Lincolnensem, ut exposui VIII huius. Ille autem reccius attingit medium qui contemplative vivendo
 25 lenius utitur hiis, de quanto sunt utilia sue vie. Unde mediam paupertatem evangelicam oportet sacerdotem Christi habere, infimam autem persona layca, sed altissimam contemplativi. Omnes autem istas paupertates figuravit Christus et fuit pauper eiusdem speciei cum
 30 christianis, sed nullus christianus potest ad gradum sue paupertatis, sicut nec ad gradum sue gracie vel caritatis attingere, cum Deus non potest facere hominem tam pauperem, gratum vel carum sibi, sicut fecit Christum
 62^c nisi fecerit | Deum et hominem.

The three digress of poverty for laymen, priest and mack.

C Ipse autem est secundum humanitatem fons virtutis cuiuslibet christiani; invitamur ergo medio istius persone, que utrobique tam secundum deitatem quam secundum humanitatem servavit medium, quod si lapsi
 simus a medio quod solus iste homo semper servavit

16. Cod.: *adiendo*. 24. Cod.: *affingit*. 27, 28. Cod.: *persona layca . . . contemplativi*.

9. Cf. St. Augustini Opp. tom. II, 540; I, 697, 704. 16. De Civili Dominio I, p. 20. 18. Ibid. p. 155. 23. Vide supra p. 134.

ad regulam, redeamus per penitenciam ad illud refugium salutare non illaqueando sed exonerando nos a mundi divitiis.

Lesson from
St. John's
miracles.

Unde notaret sic arguens quomodo sanctus evangelista (ut legitur in vita sua) silvestres frondes mutavit in aurum et in gemmas saxa litoria, quod indubie sibi concessum est a Deo ut in facto doceat philargiam, quam detestatur verbo in fine prime epistole esse a Christi discipulo precavendam.

Try to
appreciate
things as do
the saints in
heaven.

Consideret secundo quantum angeli beati vel homines in purgatorio aut in celo appreciantur hec temporalia et secundum rectum inerrabile eorum iudicium debet iudicium viancium regulari; rectificet quantum possibilitas vie permittit suum iudicium circa temporalia iuxta illos.

Think how
useless in itself
gold is.

Consideret tercio quod minimus vermis vel vivum est perfectius ac melius in natura quam totum aurum mundi iuxta principia philosophica Augustini, ymmo quodlibet genus cibarium est pro statu vie similiter nobis utilius, eo quod huiusmodi gracia prodest aurum secundum quod numisma sit, modo utilius per accidens; gentilis curiositas declinans a statu innocencie introduxit ut amet numisma ad regulam, de quanto est utile medium ad beatitudinem pro tempore huius lapsus. Et patet quomodo paupertas evangelica consistit in medio hoc non errante.

Tercio arguitur per hoc quod patres veteris testamenti ut Abraham, Job et David erant pro tempore suo ditissimi et tamen sanctissimi, in tantum quod mendicus dicitur a Salvatore Luc. XVI *receptus in sinum Abrahe* qui in requie fuit ipso prestancior; non ergo infirmatur sanctitas ex diviciarum adiacencia sed potius roboratur.

Confirmatur ex hoc quod in medio consistit virtus iuxta illud Salomonis Prov. XXX, 8: *Mendicitatem et divicias ne dederis michi, sed tribue tantum victui meo necessaria.* Quantum ad istud, sepe concessa est conclusio, cum apostoli et omnes pauperes evangelici habent omnia, cum secundum Jeronimum Epistola ad Pauli-

6. Cod.: *saxa latonia.* 21. Cod.: *sed quod.*

6. Cf. De Ecclesia p. 189. First lesson in Sarum Breviary on St. Johns day (Fasc. I. CCXVI Procter's Ed.)

num VIII capitulo: *Avaro deest tam quod habet quam quod non habet, credenti totus mundus plenus diviciarum est.* Et quoad hos tres patriarchas patet quod principaliter ex imitatione paupertatis Christi erant a Deo gloriosi. Nam fides Abrahe qua exivit pauper de terra et de cognacione sua Gen. XII fecit ipsum patrem multarum gentium, magnam eius fidem imitancium, ut notat Apostolus Hebr. XI, 8, 9: *Fide, inquit, qui vocatur Abraham obedivit in locum exire, quem accepturus erat in hereditatem et exiit nesciens quo iret; fide demoratus est in terra repromissionis tamquam in aliena, in casulis habitando; et sic sancti veteris testamenti circuierunt in mellotis, in pellibus caprinis, egentes, ut dicit Apostolus et notat Jeronimus (ut patet VII huius).*

D Unde in eadem cilliba de qua Abraham in maioribus eius divitiis satis paupere modo convivavit angelos (ut dicitur Gen. XVIII) regnavit magna gentilis facesia inter Egyptios. Nam Gen. XVIII, 4, 5, 6 alloquitur Abraham angelos per hunc modum: *Afferam pauxillum aque et laventur pedes vestri, ponamque buccellam panis et confortetur cor vestrum.* Et sequitur: *festinavit in thabernaculum ad Saram, dixitque ei: Accelera, tria sata simile commisce et fac subcinericios panes. Ipse vero ad armentum cucurrit et tulit inde vitulum tenerrimum.*

25 Et sequitur: *Tulit quoque butirum et lac et vitulum quem coxerat et posuit coram eis.* Ista scripta sunt in scriptura sacra ad nostram doctrinam, ut discamus quam simplicem et pauperem vitam vixerunt patres veteris testamenti de moderato usu temporalium non ad dominandum sed ad ministrandum procuratorie peregrinis et pauperibus contentati. Et utinam nos sacerdotes Christi pauperrimi notaremus illam sententiam: Post vero narrat scriptura Gen. XL, quomodo duo eunuchi Pharaonis quorum unus pincernis preerat, alter pistoribus ex mandato regis missi sunt in carcerem principis militum. Ecce quanta gentilis facesia declinans a statu innocencie regnavit inter filios Cham ex infidelitate dampnandos et quam simplex fuit ministratio inter filios Sem, quibus eterna hereditas est promissa.

The wealthy patriarchs lived simply

and ministered to others.

15. *cilliba*; cod.: *cilia*; Correxī. (Græc.: *καλλιβα* = mensa coenatoria.)

1. Hieronymi ad Paulinum Ep. CIII, III, p. 12. 23. Gen. XVIII, 7. 25. Ibid. 8. 33. Gen. XL, 1 seqq.

Et conformiter dicitur de Job, quod ex paupertate, paciencia et tribulacione plus placuit Deo suo quam ex copia bestiarum, quia sine paupertate evangelica secundum . . . placere non poterit sed econtra.

Nec moveat, quod dicti patres non sunt secuti Christum 5 in evangelica paupertate, eo quod non tunc fuit Christus, quia alibi diffuse exposui: Omnes salvandi in veteri testamento per fidem viderunt diem Christi, ut Salvator testatur de Abraham Joh. VIII, 24—26. Ideo dicit Apostolus Hebr. XI: *Fide Moyses grandis factus negavit 10 se esse filium filie Pharaonis magis eligens affligi cum | populo Dei quam temporalis peccati habere iocunditatem; 63° maiores divicias estimans thesauro Egipciorum improprium Christi.* Ecce quod patres veteris testamenti scientes tribulacionem et paupertatem Christi plus appreciati 15 sunt harum virtutum divicias quam quotlibet temporales. Christus ergo fuit prior in virtutum dignitate et prestancia illis qui ex fide eum videntes imitati sunt.

Unde Jeronimus epistola quadam: *Dominus, inquit, E salvator noster non est nunc omnia in omnibus, sed pars 20 in singulis; verbi gracia in Salomone sapiencia, in David bonitas, in Job paciencia, in Daniele cognicio futurorum, in Petro fides, in Finees et Paulo zelus, in Johanne virginitas, in ceteris cetera. Cum autem omnium rerum finis advenerit, tunc omnia in omnibus erit, ut singuli 25 singulorum omnes virtutes habeant, et Christus dominus in cunctis.* Vult enim dicere ex sensu Apostoli ad I. Cor. XV quod post diem iudicii erunt beati pleni virtutibus, que omnes virtutes quoad essenciam obiectivam quam habent in Deo, sunt ipsamet Dei virtus que tunc per-30 fecte facit se esse unum cum sua ecclesia.

Patriarchs are but a shadow of Christ.

Et vellem quod nos magnificantes divites mundo ex largitate synus Abra- he niteremur instar sui esse divites 634 et attenderemus quod ipse non erat unus de familia in domo Christi summe pauperis. Nam omnes patres pre-35 cedentes Christum tempore figurantes eum ut flores fructum et omnes sequentes eum tempore vestigantes

4. secundum; deest verbum.
Christus. 18. Cod.: illis deest.

6. Cod.: Christus non tunc fuit
29. Cod.: virtutes habeant.

19. In eundem sensum Hieronymus ad Pammachium Opp. tom. I, 214.

eum ut cera sigillum, omnes inquam non sunt nisi umbra in comparacione ad ipsum utrobique servantem medium, in tantum quod Baptista in confinio istorum temporum positus cum Christo *non erat nisi lucerna* 5 *ardens* in comparacione ad lucem inaccessibilem et calorem per se vivum (ut dicitur Joh. V, 35).

Quantum ad tertium patriarcham, scilicet David patet quod plenius inter ceteros figuraverit Christum, cum ipse dicat I Reg. XIII, 14: *Inveni virum secundum* 10 *cor meum* et expressius secundum eius regnum figuravit spirituale Christi regnum, in tantum quod nonnulli minus provide putant ex intellectu erroneo scripture quod Christus regnavit civiliter. Nam. Luc. I, 32 scribitur: *Dabit illi dominus Deus sedem David patris eius;* super 15 quo docuit doctor: sicut ostenditur in Christo fuisse natura divina, sic et humana, quia igitur altissimi filius Deus est, quia autem David filius homo est, Jesus ergo Deus et homo est; *huic dabit dominus Deus sedem David* 64^a *patris eius,* cum Ysai. IX, 7 dicitur: | *Super solium* 20 *David et super regnum eius sedebit,* et Ysai. XVI, 51: *Preparabitur in misericordia solium et sedebit super illud in veritate in thabernaculo David iudicans et querens iudicium et velociter reddens quod iustum est.* Et sic de multis scripturis comparantibus Christum ad David, in 25 tantum quod Jerem. XXX vocavit Christum nomine David: *Servient inquit propheta domino Deo suo et David regi suo, quem suscitabo eis.* Et idem dicitur Jerem. XXXIII, quia Christus est autonomatice manu F fortis in accessione Golie. Unde querit Bernardus ser- 30 mone IV super 'Missus est': *quomodo dederit ei dominus Deus sedem David patris sui, cum ipse in Jerusalem non regnaverit; quin ymmo turbis volentibus eum constituere regem non adquevit sed ante faciem Pilati protestatus est, regnum suum non esse de hoc mundo. Quid magnum,* 35 *inquit, promittitur ei, qui sedet super Cherubyn quem propheta vidit sedentem super solium elevatum, quia sibi promittitur sedere in sede David patris sui.* Et solvens differentiam questionum dicit quod *hic ponitur signans pro significato, Jerusalem enim in qua regnavit David*

David as a
type of Christ.

8. Cod.: *quod patet plenius.*
30. Cod.: *dederat.*

14. Cod : Luc. 2.

16. Cod.: *sicut.*

signat Jerusalem que sursum est mater nostra multo hac diciorem, multo hac nobiliorem cuius regnum Christo promittitur. Quod autem de hoc regno intellexit, expresse videtur apparuisse prophete, qui dicit in persona eius: *Ego autem constitutus sum rex ab eo super Syon montem sanctum eius. In eo enim quod non in Syon sed super Syon posuit, non Syon in qua regnavit David sed Syon celestem ostendit.* Et concordant Augustinus et alii sancti isti sentencie (ut patet supra capitulis V et VII). De illa Syon, inquit Bernhardus, dictum est de David: de fructu ventris tui ponam super sedem tuam, et de quo dictum est per alium prophetam: super solium David et super regnum eius sedebit. Ecce quod ubique repperis super sedem, super Syon, super regnum, super solium ad notandum mystice signatum verum super quo Christus spiritualiter regnat et non locum in quo seculariter regnat. Unde Bernhardus: *Dabit ei Dominus sedem David patris sui non tipicam sed veram, non terrenam sed celestem, non temporalem sed eternam.* Unde Beda: *Acceptit Christus sedem David ut gentem, cui David quondam et filii eius temporalis regni gubernacula prebuerit, ipse perpetuum vocaret ad regnum quod eis paratum est ab origine mundi. Et sequitur quod regnabit in domo Jacob in eternum.* Sed quare dicitur ecclesia magis sedes David quam sedes Abrahe, Ysaac vel Jacob? Dicitur quod David fuit primus rex aperte figurans regaliam Christi; que figurancia dictus doctor reducit ad tria, quorum primum est compassionis pietas, secundum subiectionis humilitas et tertium mansuetudinis mititas. Per pietatis compassionem quo suis impios ad se fugientes suscepit I. Reg. XXII, 2 dicitur: *Convenerunt ad eum omnes qui erant in angustia* etc. Per humilitatis subiectionem se vilissimum reputavit I. Reg. XXI, *Ego autem sum vermis et non homo*, et I. Reg. XXIV, 15: *Quem persequeris, rex Israhel, quem persequeris, canem*

4. Cod.: propheta. 18, 19. Cod.: tipicum . . verum . . eternum . . terrenum . . celeste . . temporale . . eternum. 20. Cod.: ut in mirum (sic) gentem. 26. Cod.: miticitas. 34. homo; desunt verba Psalm. XXI, 7.

10. Psalm. CXXXI. 13. Is. IX. 20. Baedae Homilia in festo Annunciationis Opp. tom. VII, 336: *Ut populum quem David temporali rexit imperio ipse gratia spiritali ad aeternum proveheret regnum* . . . 33. Recte Psalm. XXI, 7.

mortuum persequeris. Item, per mansuetudinis virtutem contumelias suscipit pacienter (ut patet II. Reg. XVI.) Et ut breviter dicatur collectis omnibus gestis laudabilibus David, que omnia figurant conversacionem Christi, non fuit alius rex qui figuraret apcius regnum eius.

G Sed ex nota et ficto VIII huius non sequitur quod figura fuit carnalis et civilis sed quod illud mystice figuratum; et inter omnes reges tam potentes in seculo non estimo alium minus intendisse civilitati in domi-

Difference
between
Christ's
judgment and
that of men.

10 nando et iudicando et in conversando secundum ritus gentium quam hunc regem. Unde servavit iudicium

64^a Sa | lomon, ut patet III. Reg. II, et ideo fuit consona figura Christi, qui non potuit iudicare civiliter vel regnare, ut patet capitulo V, VI, et VIII. Quod autem Christus non

15 iudicavit civiliter, patet capitulo VI quarti huius et capitulo VIII huius ex sententia Rabani, Armachani, Lincolnensis et Scoti. Hic autem addam testimonium sancti Thome secunda secunde questione LXVII, ubi dicitur quod *iudex qui iudicat secundum publicam potestatem, debet*

20 *iudicare secundum informacionem testium. Deus autem quia habet propriam potestatem et non potestatem communitatis potencioris, ideo iudicat secundum propriam informacionem veritatis quam ipsemet cognoscit et non secundum informacionem quam capit a testibus.* Et eadem

25 est ratio de Christo qui est verus Deus et homo, quia (sicut allegatum in VIII capitulo huius secundum expositionem Crisostomi) Christus fuit dominus legis potestatem habens et non sicut scribe et Pharisei, ut dicitur Math. VII, et ad illud allegat Sanctus Thomas illud Ysai XI, 3:

30 *Non secundum visionem oculorum iudicabit neque secundum auditum aurium arguet.* Et Joh. V, 27 Christus testatur concorditer, postquam dixit quod *pater omne iudicium dedit filio et sicut audit a patre sic iudicat;* tercio subiungit: *Ego autem ab homine testimonium non accipio.*

35 Quomodo queso non haberet superfluum iudicem omniscientem audientem eternaliter omnem veritatem et

65^a intuentem clare secundum humanitatem singula cir-

6. nota; cod.: noa; ib. et ficte (sic). 7. Cod.: civilis quod et illud.
12. figura; cod.: fia (quod et filia).

15. De Civili Dominio II, 47—58. Rectius cap. XVI, pag. 209—233. 18. St. Thomae Opp. (ed. Venet. 1774) tom. III, p. 260. 32. Joh. V, 30. 34. Joh. V, 34.

cuire per ambages, adducendo testes in testimonium veritatis quam ipse sua lepra melius cognoscit quam illi testes. Non occurrit michi ratio nisi fingendo quod hoc fecit ad exemplandum auctorisandum civile iudicium. Sed (ut patet) sepe dictum est: Deus non approbat quem- 5 quam dominari civiliter vel civiliter iudicare, sed consulit sepe oppositum; ergo David figurans Christum fuit mendicus et pauper, sicut ipse testatur, tam pro se quam pro Christo sine alterius vituperio.

Begging may
be good or
bad.

Quantum ad mendicacionem, patet quod tam ipsa quam H paupertas nunc sonat in bonum, nunc in malum; quod autem sonat in bonum, patet de mendico recepto in sinu Abrahe et meminit Crisostomus Omelia LXXXVIII Operis Perfecti: *Quicumque*, inquit, *videris pauperem recordare quod Christus sit qui cibatur, cum dicat Math. 15 XXV, 40: Quamdiu uni ex minimis meis fecistis, michi fecistis, et Act. IX, 4: Saule, Saule, quid me persequeris? In hoc, inquit, scemate ipse accipit et mendicat. Sed verecundare, audiens quoniam mendicat Christus, sed verecundare, cum mendicanti non des. Hoc enim est verecundia, hoc 20 est supplicium et tormentum. Mendicare enim eius bonitatis est signum et gloriari nos in eo oportet, non dare vero tue est crudelitatis. Et si arguitur quod ex conformi scriptura Christus mendicat civi | liter, quia in membris 65^b suis, patet quod si hoc movet, concedendum esset, quod 25 Christus carnaliter coniugatus procrearet quotlibet filios carnaliter, ymmo informaretur formis quibuscunque bonis vel malis quibus formatur aliquod membrum ecclesie. Ideo iuxta sententiam prime regule Augustini III De doctrina Christiana XXXI, quam dat ad intelligendum 30 scripturam sacram, quandocunque aliquod predicatum personale dicitur de Christo, formaliter intelligendum est de se ipso in persona propria ne scriptura specificet ad corpus eius mysticum vel aliquod eius membrum. Cum ergo iudicare civiliter sit actus personalis, patet 35 quod dicens simpliciter quod Christus iudicavit civiliter,*

2. sua lepra; ita cod. 18. Cod.: *verecundaris*. 19—21. Chrysostomus: *Erubescere igitur cum petenti non dederis. Hoc pudori est, hoc poenam et supplicium meretur.* 22. *gloriari*; cod.: *ordinari*. 33. *ne*; rectius: *nisi*.

14. Chrysostomi In Matth. Hom. LXXXVIII al. LXXXIX. Opp. VII, 828. Loosely quoted. 29. St. Augustini Opp. tom. III, 1, 58 cf. p. 63 E.

implicat quod Christus in persona propria ita fecit, quod fuisset in Christo superfluum.

Ex istis patet (ut dixi superius) quod Christus non iudicavit mulierem in adulterio deprehensam civiliter, Christ did not act as a civil judge to the woman taken in adultery.

quia secundum sanctum Thomam ubi supra, *iudex tanquam minister publicus legis iudicaret inter illos, quorum unus sit actor et alius reus, ideo iudex non potest aliquem tali iudicio condemnare nisi habeat accusatorem iuxta illud Act. XXV, 16: Non est consuetudo Romanis*

condemnare aliquem hominem prius quam qui accusatur presentes habeat accusatores locumque defendendi accipiat.

65^c Unde consequenter | dicit sanctus Thomas quod *non est in potestate talis iudicis reum absolvere a pena, sed in potestate supremi iudicis qui est supra leges, cuius potestate iudex inferior fungitur.* Unde super illo Joh. XIX, 11: *Non haberes potestatem adversum me ullam, nisi data esset tibi desuper,* dicit Augustinus: *Talem Deus dederat Pilato potestatem, ut esset sub Cesaris potestate,*

20 *ne ei omnino liberum esset accusatum absolvere.* Cum ergo Christus remisit mulieri peccata et penam ultra omnem legem humanam vel antiquam, patet quod in hoc non iudicavit civiliter sed supra leges huiusmodi. Istud tamen sepe repeto, ut appareat nuditas evidencie

25 doctorum qui dicunt quod Christus in isto iudicavit civiliter.

1 Tercio invehit dominus Ardmacanus acute quod *It is said riches are an instrument of good.*

divicie propinquius sonant in instrumentum virtutis quam paupertas quam Christus per accidens assumpsit.

30 Nam Job XIX et XXXI commendatur ex communicatione qua bona egenis suis distribuit. Item sapiens Salomon: *Divicias et paupertatem ne dederis michi sed tantum victui meo tribue necessaria;* paupertas ergo sicut mendicitas fuit in testamento veteri reprobata, non sic divicie,

35 ergo ratio est earum, qua ad par virtutis prestancior.

65^d Item, deitas est sic dives, quia non potest | pauperari, sed paupertas potest solum creature rationali competere;

9. Cod.: *consuetudo rationis* (sic). 14. Cod.: *potestate et talis.*
35. *ad par*; cod. *ad p.*

18. St. Augustini episcopi In Joh. Evang. cap. XIX, tract. CXVIII, Opp. III, 2, 795. 32. Prov. XXX, 8. 35. Cf. De Dominio Divino 218 seq. et al.

divicie ergo includentes per se perfeccionem simpliciter supereminet paupertati, cum Deus sit ex se dives et non possit pauperari.

Et secundum Anselmum *illud est perfeccionis simpliciter quod melius est esse quam non esse.* 5

It is true
that God is
rich but for
man the gospel
teaches
poverty to be
better.

Quantum ad illud, videtur michi quod laboravit inutiliter in equivocis, cum certum sit, quod dives, ut dicit analogice per se sufficienciam bonorum, soli Deo conveniat, pauper autem non potest divinitati competere. Et ad istum sensum procedit tertia ratio; sed loquamur 10 de mundo divite creato ut sonat in bonum, et de paupertate evangelica ut habitualiter sonat in bonum, et tunc certum videtur quod sit pauper in scriptura sacra plus divite comendatus, eo quod Christus talem paupertatem assumpsit. Tales autem divicias propter in- 15 perfeccionem non potuit assumpsisse. Quid ergo velit ad divicias eternas quas creatura non potuit assumpsisse? Item sermone Domini in monte Math. V, 3 qui sic incipit: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum celorum.* Talia ergo non dicit de creatis divitibus, sed 20 utrobique exprobrat eos (ut patet II huius capitulo . . .) Item, beatus Job non commendatur tantum expositione quantum ex communicacione bonorum pauperum; cum ergo tot ut sic distribuit, accedit ad evangelicam paupertatem et servat ministerium comunicacionis evangelice 66^a paupertatis, videtur quod potius sub ratione qua dives in eis sit iste sapiens commendatus; si enim haberet divicias et non distribueret in necessitate egenis, foret mortaliter increpandus, sed posset meritorie carere possessione huiusmodi sine morali vituperio, igitur divicie seculares minus sonant virtutis eminenciam quam paupertas, nam per se finis occupationis talis temporalium est opus paupertatis; ergo ipsum est melius medio ad eundem. Et patet ex hoc quod utrobique commendatur tam Job quam alii ex communicacione 35 qua debent esse cuncta communia; quod tamen non sapit civilitatem sed paupertatem evangelicam sequitur intentum.

Item, paupertas evangelica secundum dictum doctorem (ut patet capitulo VIII conclusione III) plus attenditur ad 40

6. Cod.: *quantum non esse.* 30. Cod.: *possessionem.* 40. attenditur; cod.: *accer.*

4. In eundem sensum Anselmi Monologium cap. I—IX.

statum innocencie et beatitudinis quam civile dominium, ergo est illis perfeccior. Nam pauper evangelicus contentatur de nudo titulo gracie, sicut in illis duobus statibus.

- 5 Et quantum ad usum temporalium, patet ex dictis prima parte, IX capitulo, quod usus evangelice paupertatis est usibus illis conformior. Non enim assumit usum temporalium ultra necessitatem sicut nec fecisset in statu innocencie, nec adhuc faciunt bestie, et certum
 10 habet omnium temporalium sine murmure usumfructum, cuius conformacionis volicioni divine ususfructus est sibi utilior quam aliquis usus sensibilis assignandus, cum
 66^b usus sensibilis | non expedit, nisi de quanto illi usui utili subministrat. Sic enim per se in patria habebitur
 15 talis usus; et hinc credo Christum suum sermonem incipere: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum celorum*. Nam solum illis primo et principaliter et persecutis propter iusticiam finaliter regnum celorum in commune promittitur, quia solum illi ut huiusmodi
 20 disponuntur et in via gustare arras beatitudinis; ideo dicit Lincolniensis super isto Psalm. LXXIII, 21: *Pauper et inops laudabunt nomen tuum*, quia nulli homines laudant digne Deum nisi pauperes; et hinc se voluit et suos filios karissimos esse pauperrimos, nec potuit propter
 25 imperfectionem sumpsisse divicias civiles. Similiter ex methaphisica patet quod habitus paupertatis evangelice sit perfeccior quam civile dominium, quia unum est virtus et aliud religio imperfecta; que de tanto precise sapit imperfectionem de quanto disponit ad evangelicam
 30 paupertatem. Ad hoc enim ordinatur, ut defendat bona ecclesie et facile communicet membris quibus illa bona sunt communia.

Sed dubitatur si carencia civilis possessionis sit perfeccior quam carencia evangelice paupertatis; certum
 35 est quod prima carencia est perfecta, cum perfectissimis hominibus infuit in via et beatis perpetuo inest in patria; omnis autem qui perpetuo servat secundam carenciam |
 66^e est dampnatus.

Si autem queratur utrum civilis possessio sit perfeccior quam possessionis talis carencia, dicitur quod illo modo quo inter positivum et privativum potest fieri comparacio in suo analogo, perfeccior est carencia civilitatis quam civilis possessio, quia prestat, ymmo ad illam consequitur; secunda autem implicat veniale peccatum.

The evangelically poor has the best use of all things.

Civil lordship implies venial sin.

Quod si obicitur de infantibus baptisatis, quod mortuis parentibus succedunt in civili dominio sine peccato mortali vel veniali, dicitur quod infans unius diei quantumlibet baptisatus non est immunis a peccato veniali actuali, quia peccatum veniale omissionis vel originis⁵ est defectus fundatus in pronitate peccandi quod infans habet ex fomite peccati, ultra hoc quod habuisset in statu innocencie. Sed omnis caret in via tali defectu, nisi miraculose fuerit ad statum innocencie recreatus, sicut fuit de secundo Adam et creditur de matre sua¹⁰ ac de aliis sanctis saltem in articulo mortis. Tales autem mundi a peccato veniali non habent civile dominium in actu, quia ad hoc requiritur deliberacio et voluntaria acceptacio, nec in habitu, quia repugnat illi statui, sicut statui innocencie, quod civiliter dominantur.¹⁵

Different kinds of poverty. Quod si tercio queritur, quomodo Christus apostolis L nemo fuit pauperior, cum Christus | excessit David, quan- 66^d doque comparacio secundum speciem quandoque secundum gradum individuum speciei specialissime, sicut fuit paupertas Christi cum paupertate apostolorum et re-²⁰ ligiosorum, et utrobique est abdicacio omnium temporalium, cum utrobique paupertates quoad negacionem et speciem sunt equales, non autem quoad fervorem caritatis, quoad firmitatem et continuitatem abdicacionis, cum abdicacio in Christo fuit perpetua et insolubilis,²⁵ non sic autem in aliis. Paupertas vero habens dominium civile est alterius speciei, sicut paupertas scelerati est alterius generis. Sicut enim dominium civile se habet ad naturale, sic paupertates concomitantes ipsa dominia sunt disparis speciei. Aliter enim paupertas altissima³⁰ foret paupertate media minus bona, et ex illis fieret paupertas una in numero, quod est impossibile; ideo minimus gradus paupertatis speciei alcioris est perfectior summo gradu paupertatis speciei inferioris. Paupertas autem que est virtus est per se in genere qualitatis,³⁵ sed paupertas privacio est per reduccionem in genere sui oppositi positivi et per se in dispari genere analogo, ut aliud genus carencie est quo Christus caret civili dominio ex defectu caritatis, nam per se cause dispa- res in genere facili- ter variant genus accidencium causa- |⁴⁰

8. *omnis*; cod.: *si quis*. 13. Cod.: *in actu vel habitu*. 16. *apostolis*; rectius legendum esse videtur: *Quomodo Christus apostolis homo fuit pauperior*.

67^a torum. Ideo cum religiosus abdicat a se omne civile dominium propter Christum et secularis retinet sibi civile dominium, utrobique humiliter recognoscendo quod parum potest respectu Dei, non mirum si ex
5 volicionibus tam disparibus producantur specificè dispares paupertates.

Quarto replicatur de civili dominio, quod si sonat inperfeccionem, tunc magis sonat inperfeccionem maiorem et per consequens summum civile dominium sonaret
10 maximam inperfeccionem; et sic domini ut reges et imperatores forent Christiani maxime imperfecti; consequens contra experienciam et approbacionem ecclesie que plures huiusmodi canonisat.

Responsibility
of rulers.

Hic negatur prima deduccio, quia domini temporales
15 si virtuose presint secundum exigenciam officii sui, sunt suis subditis plus perfecti, et si male presint, sunt suis inferioribus plus culpandi; et cum totum genus laicalis officii quantumlibet creverit est dignitate inferius quam officium clericorum, ut linea quantumcunque nobis finite
20 creverit non attingit magnitudinem superficiei. Et per hoc patet quod ecclesiastici prepositi si bene rexerint, plus merentur, si male, amplius demerentur. Maior autem monstruositas et periculum infectivum ecclesie est in oneroso preposito ecclesie quam civili, quia ubi est ex
25 casu maius periculum, est ex perseverancia maius inmeritum.

M Unde pro fundamento illius preeminencie primatus
67^b scribitur in Canone, | distincione CXVI, *Duo sunt quippe*, ubi sub auctoritate Ambrosii dicitur, *quod aurum non*
30 *tam preciosius est plumbo, quam regia potestate ordo sacerdotalis est alcior. Unde in principio pastoralis sui dicitur, quod hii duo status nullis poterunt comparacionibus adequari.* Et concordat ratio, si stent in dignitate sui officii, cum tunc sacerdos erit layco difformior et per
35 consequens aput Deum cuius arbitrio standum est, erit acceptior.

Quantum ad canonisacionem, videtur quod solum sit
argumentum topicum, cui non est sine manifesta iusticia

Canonization of
doubtful
authority.

14. Cod.: *negetur*. 19. Cod.: *quamcunque*. 28. Decret. prima pars, dist. XCVI, cap. X. 32, 33. Rectius in decr.: *Honor, fratres, et sublimitas episcopalis nullis poterit comparationibus adequari.*

Pilgrimages.

obviandum; possibile tamen est, quod in istis ecclesia decipiat et decipiatur vel ex cupiditate pecunie vel ex parte affectionis inordinate proximorum canonisati vel ex illusionem diaboli paliantis miraculose, ut ecclesia in penam peccati circa cultum private persone posite noviter⁵ in sanctorum collegio inaniter occupetur. Contingit enim quod melius occuparetur populus domi in preceptorum Dei observancia quam in peregrinatione et oblatione, visitando sanctorum limina. Contingit etiam quod multi sancti monachi et fratres sint in beatitudine¹⁰ alciore quam dati sancti, quorum festa solemnisat ecclesia; verumtamen discrecio huius in particulari excedit humanum iudicium. Ideo standum | est determi-^{67°} nationi ecclesie. Unde credo quod occupantes primatus in ecclesia habent multos speciales instinctus ultra¹⁵ plebeos, ut ostendi alias. Secundo arguitur: Si bonum est dominari civiliter, melius esset extensius civiliter dominari, vel ut supra, si una porcio civilis dominii potest ex Dei omnipotentia in infinitum ampliari, sequitur quod potest in infinitum quoad perfeccionem crescere²⁰ et per consequens statui innocencie coequari; et ita civile regnum posset Christo competere. Hic dicitur, quod prima consequencia non valet; cum omnia talia oportet ponere in mensura, numero et pondere. Unde iuxta regulam Augustini IV De Civitate Dei, IV capitulo,²⁵ primatus, sive clericalis sive laycalis, debet penes hoc regulariter mensurari, quod gerens illum primatum sufficit ad edificacionem ecclesie, parrochiam suam bene regere: *Remota, inquit, iusticia, quid sunt regna nisi magna latrocinia?* Unde aspiracio ad iurisdicciones ex-³⁰ tensas sine correspondenti ministerio creditur tam clericus quam laycus ecclesiam perturbare (de hoc inferius).

Wider
dominion does
not involve
more sin.

Quoad secundum patet quod dominium est subiective in dominante et non in dominato, et non est proporcionaliter maius peccatum veniale ut dominatum est³⁵ extensius, ymmo potest esse quod excepcio dominati mitiget veniale correspondens toti dominio; sed nunquam^{67^a} potest simpliciter tollere veniale. Multi ergo prepositi peccarent gravius venialiter sine preposituris quam faciunt nunc cum illis; nec est possibile quod civile⁴⁰

15. Cod.: *habet*.

25. St. Augustini Opp. tom. VII, 90.

dominium crescat in infinitum, cum non potest excedere spheram corruptibilium nec se extendere ad universitatem dominabilium in eadem, ut patet de igne, aere, lumine et inpressionibus de quibus non est civitas; ymmo scilicet per impossibile cresceret in infinitum, nunquam attingeret perfeccionem originalis dominii, cum ille sint disparium specierum, sic quod species imperfectior non potest posteriori speciei simpliciter coequari, ut patet in multis exemplis.

10 Unde pro planiori noticia defectus istarum arguciarum
N notandum, quod non est color quod dominium civile
inferat porporcionaliter maius peccatum, ut est extensius
aut minus peccatum ut est minus, vel econtra, nisi docto
15 quod magnitudo dominii civilis et peccati venialis aut
meriti se porporcionaliter et inseparabiliter consequantur,
quod cum sit impossibile, patet quod et fundamentum
per quod tenet talis argucia. Nam peccatum veniale
correspondet toti dominio et nisi pars peccati venialis
porporcionabiliter parti dominii et crescente vel de-
20 crescente civili dominio stat quod continue manet idem
68* peccatum veniale et stat quod veniale crescat | ex oppo-
sito vel decrescat species tantum et non gradus illius
speciei dominacionem illam inseparabiliter consequitur.

Tercio arguitur quod civile dominium est perfeccius
25 quam dominium naturale, eo quod ipsum superaddit
dominium naturale et presupponit ipsum ut fundamentum,
ergo est fundamento perfeccius. Si enim Petrus evangelicus
habet nunc pure originale dominium, cui acquirit super-
addite civile dominium, videtur quod acquirit novam
30 perfeccionem super antiquam et per consequens perfeccius
dominatur quam prius. Aliter enim Deus non
preciperet dominari civiliter nisi dominacio possit esse
sine peccato aliquo executi, ymmo non videtur quin
reges possunt se exuere a sollicitudine mundana stante
35 sua regalia.

Hic dicitur ut sepe in assimili quod forma artificialis
superaddita naturali presupponit naturale esse funda-
mentum plus perfectum, cum ars humana non attingit
perfeccionem artis primo naturalis. Ideo licet oportet
40 formam naturalem superadditam esse perfeccioem
quam substrata forma sibi elementale, cum opus nature

Civil and
natural
dominion.

13. minus peccatum; cod.: maius parcium.
39. Cod.: perfeccioni artis primo naturale.

23. Cod.: et inseparabiliter.
41. Cod: sibi elemosinare.

perfectiorando procedit; hoc tamen non oportet de superadditione artis humane operi nature, ideo non sequitur quod dominium civile humanitus superadditum dominio naturali sit ipso perfectius. Et patet quod | prima 68^b consequentia est neganda. 5

Unde quantum ad primam confirmationem patet quod stat acceptantem dominium civile super naturali dominio esse plus perfectum quam prius fuerat et stat oppositum. Ex hoc tamen non sequitur quod civile dominium sit perfectius naturali, quia iuxta istud sequeretur quod 10 omnis forma accidentalis sit perfectior forma subiectali, cum stat per adventum forme accidentalis in formatum esse perfectius quam prius fuerat, ideo (ut sepe dixi) oportet videre cuiusmodi res appropriate est per formam talem et penes hoc debet mensurari forme perfectio . . . 15 quam albedo, quia omnis homo in quantum homo est perfectior quam album in quantum album. Aliter enim omne album foret eque perfectum vel perfectius quam homo, in quantum homo, quod est impossibile.

Evangelical poverty is the best state, but all within it are not better than all out of it.

Correspondenter pauper evangelicus sub ratione qua 20 huiusmodi est perfectior quam civilis dominus sub ratione qua huiusmodi; verumtamen ex hoc non sequitur, quod O omnis pauper evangelicus sit perfectior quam dominus secularis, cum multe sint rationes preter istas a quibus homines possunt perfectiones suscipere, ut virginitas est 25 perfectior quam carnale coniugium, et tamen ex hoc non sequitur quod omnis virgo sit perfectior coniugato, sicut patet de multis | virginibus quoad Petrum. Verum- 68^c tamen hic est quedam diversitas notanda in hoc quod civile dominium sapit peccatum veniale et non paupertas 30 que dicit abdicacionem omnium temporalium. Ideo omnis sic pauper est quocunque divite sic perfectior, nisi aliunde fuerit retardatus. Ideo quando ponitur quod Petrus pauper ista gracia paupertatis ad quam super ipsum civile dominium . . . , patet quod casus est in- 35 possibilis, quia sic decidit a gradu altissime paupertatis; quod si quis existens in communi gracia sine civili dominio vel toto observando huiusmodi paupertatem adquirat civile dominium et ex hinc laudando Deum fiat devocior, tunc civile dominium facit eum meliorem 40 quam prius fuit, sine hoc quod ipsum fuit perfectius

1. Cod.: *perfectorando*. 15. *perfectio*; aliquot verba desunt.
16. *albedo* (?); cod.: *aqdo*. 17. *album*; cod.: *aqum*. 35. *civile domi-*
nium; hic aliquot verba desunt.

quam originale dominium, ut patet de existente in gracia cui advenit distribucio elemosinaria; et constat quod gracia est melior quam dicta distribucio, cum secundum Apostolum I. Cor. XIII, 3 bonitas moralis cuiuscunque
 5 distribucionis huiusmodi fundatur essencialiter in gracia; correspondenter omne civile dominium fundatur in dominio gracie tamquam in sua per se causa.

Quantum ad secundum quo assumitur Deum precipere hominem dominari civiliter, vellem libenter habere hoc
 10 fundamentum ex scriptura, specialiter cum Deus precipit
 68¹ generaliter suis discipulis renuncciando seculo abdicare civile dominium (ut patet Luc. XIV). Cum ergo non fuit in eo *est et non*, videtur quod nullum mandat vel consulit civiliter dominari. Sed constat quod multos
 15 actus civilis domini meritorios precipit, qui possunt exerceri sine civili dominio melius quam cum isto. Ideo bonum in civili dominio precipit et peccatum veniale permittit occasione cuius sicut occasione peccati mortalis ex gracia bonum facit. Ideo certum est quod Deus
 20 donando dominis temporalibus potestatem coercendi rebelles et faciendi singulos actus bonos quos faciunt approbat civile dominium secundum illud quod in ipso sonat in peccatum veniale, ut Deus precepit Nabuchodonozor punire gentem Judaycam (ut patet III huius
 25 capitulo . . .) et tamen non precepit sibi sic punire eam, ut puta superbiendo aut zelo fastus aut lucri populum puniendo. Deus enim qui est summus modus (ut dicit Augustinus De Natura Boni) principaliter ad modum respicit.

P Et si queratur in quo dominium civile sapit inseparabiliter peccatum veniale, dicitur quod in superbia vel remissione caritatis. Si enim homo nullomodo propter fastum vel lucrum temporalium exercet actus civilis domini, tunc videtur michi quod sine veniali hoc facit.
 35 Sed videat reclamacionem Lincolnensis in VIII huius,
 69^a si vere senserit in se ipso | habitu non dolendi de amissione temporalium nec iocandi de eorum adquisicione; quem habitum si haberet renunciaret civile dominium ministrans Deo perfectius vendendo bona sua et se-
 40 quando proprius caput suum, cum talis remissio caritatis

The sin that
 infects
 dominion is
 pride.

2. elemosinaria; cod.: *elcária* = *electaria*.

25. Cf. De Civ. Dom. I, 23 (?) 28. Opp. tom. VIII, 506.

est peccatum veniale quo omnes citra Christum et matrem suam inficimur, plus tamen illi qui sollicitudine temporalium et fastus seculi profundantur.

Unde sanctus Thomas secunda secunde questione LXXXVIII artic. VIII: *Tria, inquit, sunt impedimenta perfectionis in divitiis que per paupertatem tolluntur. Prima est sollicitudo circa divitias, secunda est amor eorum et tertia est inanis gloria que ex divitiis nascitur. Primum, inquit, a divitiis separari non potest, sive sint magne sive parve.* Et ita credo ego de amore temporalium et inani gloria quod tollunt de perfectione caritatis quam oportet habere, antequam voletur aut veniatur ad patriam, quia aliter ex fervoris amore implerentur omnia. Christi consilia, plus amando communia quam privata, et tunc respueretur civile dominium. 15

In accepting property one chooses a lower rule of life.

Ex quibus patet, cum omnis remissio amoris Dei sapit defectum venialem et omnis proprietarius habet remissionem amoris Dei, quod omnis proprietarius peccat venialiter. Minor probatur, supponendo ex dictis quod proporcionabiliter | plus diligit homo Deum, ut servat 69^b sermones eius attentius; secundo suppono quod vita contemplativa in paupertate altissima sit perfectior quam vita activa in paupertate evangelica infima. Ex quibus tercio sic arguo: Omnis positus in adoptione duorum dispariter bonorum eligendo minus bonum contra Christi 25 consilium peccat saltem venialiter; sed sic facit omnis proprietarius, ergo conclusio; posset enim vendere omnia sua et perfectius sequi Christum; quod cum foret sibi melius, quia ut sic plus diligeret Deum vivendo perfectius ex duabus supposicionibus et per consequens 30 plus diligeretur a Deo, sequitur quod dimittit maius bonum.

Ex quibus videtur quod peccans quodammodo temptat Deum, specialiter cum via melior quam Christus consulit foret sibi facilius, nec oporteret omnes christianos ex 35 hinc esse fratres vel clericos, cum clerici coniugati in primitiva ecclesia perfecte sua reliquerunt servando altissimam paupertatem (ut patet Act. IV), et breviter stat taliter pauperes perficere omne opus necessarium ecclesie pro statu huius miserie sine civili dominio (ut 40 patet inferius).

Q Ex quo patet quod omnis civilis dominus peccat
venialiter in quadam curiositate superflua, cum tollendo
69^a aliqua conversacioni | sue attinencia veniret securius
compendiosius et copiosius ad beatitudinem. Et hec
5 ratio quare Christus elegit paupertatem non petens
dominium istud assumere. Non enim est ratio quare
status sacerdotis est statu imperatoris prestancior, nisi
quia observat Christi consilia perfeccius.

Ad tercium conceditur quod stat regem prius regnantem
10 civiliter exuere se ab omni sollicitudine in actu vel
habitu, ab omni affectione inordinata vel inani gloria.
Sed certum est quod non tunc regnat civiliter plus quam
Christus et illo modo potuit fuisse de sancto Edwardo
confessore in fine vite sue. Sed tunc non curasset in
15 actu vel habitu, licet totum regnum suum devolutum
fuerit ad alios per conquestum, ymmo talem iniuriam
illatam cum gaudio suscepisset, sciendo omnem penam
esse iustam relinquendoque totam sollicitudinem seculi
et volendo omnia sine civili dominio esse in communi,
20 ut in statu innocencie *cuperet dissolvi et esse cum Christo*;
sed tunc non foret civilis dominus, licet plus perficeret
regnum populi quam perante; nec oportet tali ab-
dicacione regni heredem sic succedentem carere titulo
civilis dominii, si cum paribus servaverit caritatem.

69^a Consideremus ergo qui sumus | mundo dediti, quo-
modo apostoli post missionem Spiritus Sancti, ut Johannes
et Jacobus, considerantes quantum destituerunt a statu
innocencie confessi sunt se esse peccatores, non obstante
quod tam perfecte mundum reliquerant, et videndo,
30 quanto distat nostra caritas a caritate et sollicitudine
quam ipsi in Deum proiecerant, timeamus, ne propter
latitudinem distancie seculo simus insuffocati, cum
certe debemus credere quod non exhibimus purgatorium,
antequam caritas nostra defecata fuerit ultra gradum
35 caritatis quem ipsi tunc habuerant; multitudo quidem
venialium excitat et necessitat ad mortale, cum facit
temporale amari profundius Jesu Christo. Quamvis ergo
vane excusemus nos a veniali vel dicamus quod apostoli
nobiscum continue venialiter peccaverunt, cum debemus

A king who
set aside all
inordinate
affection would
cease to reign
civilly.

20. Cod.: *caperet.*
propter . . sumus seculi.

26. Cod.: *apostolus.*
33. Cod.: *exilimus.*

31. Cod.: *timeamus non*
36. Cod.: *et deest.*

de ista necessitate dolere, et profunditatem venialis timere, notantes quomodo peccamus ex affectione temporalium plus quam illi, et tamen emendacio huius sit nobis per evangelicam paupertatem facillima, debemus secundum consilium Christi ad illam satagere. 5

Ex istis colligo correlarie quod est plus necessarium et condecens specialiter philosopho commendare paupertatem evangelicam quam divicias seculares, cum subest maior materia, adest copiosior testificacio | ex scriptura 70^a
istaque commendacio foret amplius a seculo retractiva. 10
Unde Crisostomus super Math. Homilia ultima subtiliter R
et notabiliter tractans illam materiam premitit quomodo avari philargia captivati premuntur tyrannide amarissima et servitute pessima, pro quorum liberatione Christus pauper sanguinem suum fudit et se ipsum 15
tradidit; ex quo concludit quod difficillimum et periculosum et stultissimum est christianum iacere resupinum in mundi deliciis, nam mundo dives ut sic est habilis ut resurgat, exponitur omnibus modis periculi, sed quod stultissimum est ex tanto dedecore atque miseria non 20
erubet lascivire, plus horrendo servitute hominis quam peccati, plus appetendo voluptatem carnis quam animi et plus fugiendo paupertatem evangelicam que foret tyriaca contra venenum anime quam diviciis prevalere. 25
Ego, inquit Crisostomus, dicam contrarium, multis divitem adulari necesse est, principibus et subiectis, multis indigere, turpiter servire, formidari, suspicari et tremere emulorum oculos, timere calumniatorum ora et aliorum avarorum concupiscencias: Non sic paupertas, ymmo totum contrarium. Ipsa enim religio est non furi subiecta, tran- 30
quillitas munita, grata, arta, ymmo palestra et gymnasium philosophie. Au | dite quicumque pauperes estis, magis 70
autem qui ditari concupiscitis. Non pauperem esse malum est sed non velle pauperem esse; non malum existima paupertatem et non erit tibi malum, si, inquit, philosopharis 35

Chrysostom's
praise of
poverty.

11. Cod.: super Matth. Morali ultimo. 19. Cod.: sed deest.
24. Cod.: divicias. 25, 26. Textus hic plane corruptus est: Cum sit divitem adulari necesse est principes et subiectos. Correxì e textu Chrysostomi. 30. Seqq. textus Chrysostomi habet plane his contraria: locus est tutus et securus, portus tranquillus, palestra et gymnasium philosophiae, angelicae vitae imitacio. 33. Cod.: aut; ib. Cod.: nisi pauperem. 35. Rectius in textu Chrysostomi: Nam si philosopharis, mille tibi bonorum fons erit. Et si quis tibi hinc imperium, civiles magistratus, divitias, deliciasque, inde vero paupertatem proponeret optionemque daret, hanc subito raperes, si eius notam haberes excellentiam.

11. Chrysostomus In Matthaeum Hom. C, al. Cl, Opp. tom. VI, 842—844.

et si quis tibi principatum, civiles potentatus, divicias et lasciviam anteponeret et postea paupertatem ponens in eleccione accipere quodcunque volueris, hanc statim acciperes, si pulchritudinem eius cognosceres. Multi, inquit, 5 rident, cum hec dicuntur, sed tumultum non patimur.

Michi autem paupertas cuidam puelle pulchre et speciose similis esse videtur, avaricia autem mulieri formam habenti

F Scille et Ydre; non, inquit, eos qui accusant paupertatem michi in medium afferas sed eos qui per eam fulserunt.

10 Cum hac Elias educatus raptus est beata rapina, cum hac Eliseus claruit, cum hac Johannes, cum hac apostoli omnes. Cum illa vero Achab, Jezabel, Judas et Cayphas condemnati sunt. Intueamur hic puelle huius pulchritudinem. Oculus enim eius est purus, preclarus, non habens

15 aliquid turbidum. Avaricie vero oculus nunc furore plenus 70° nunc voluptate, nunc ab incontinenia est | turbatus, ubi

paupertatis oculus mansuetus, tranquillus, ad omnes respiciens, mitis et humilis, nullum odiens. Manus itaque avaricie sunt plene pecunia, inimicie et decem milium 20 preliorum materia, os plenum contumeliis et malediccione que a corde pleno tumore, elacione et dolo erumpunt.

Huius autem et os et lingua sana est, continua graciaram accione et benediccione plena, mitibus verbis amicabilibus, mitigabilibus et laudibus adornata. Si autem porcionem

25 membrorum eius videre volueris, longa est et excelsior S quam superhabundancia. Si autem multi eam effugiunt, non mireris, si et alias virtutes insipientes effugiunt; sed

a divite, inquires, contumeliis afficitur pauper. Quia rursum mihi inopie laudem dicis: quis enim dicit michi beaciorem

30 qui conviciatur vel qui convicium patitur, conviciari iubet philargiam; hec autem ferre amovet inopia. Sed esurit pauper et Paulus esuriit non habens requiem, neque filius hominis ubi caput suum reclinaret. Vidistine quales promovet domina paupertatis, ubi eos statuit et ad quales

5. Chrysostomi: sed nos minime turbamur. 7. Cod.: fore formam habendi. 8. Cod.: Ydrie; et sequentia huius textus ad partem sunt variata. 12. Jezabel; cod.: Josaphat. Chrysostom.: Cum illa vero Achab, Jezabel, Giezi, Judas, Nero, Caip'as damnati sunt. 13. Cod.: Intueantur. 15. Cod.: turbulentum. 18—20. Chrysostom.: Ubi enim pecunia, ibi inimicie et bellorum materia. 20. Cod.: materia deest. Addidi. 22. Chrysostomus: Huius os contra et lingua. 24, 25. Chrysostomus: Si vero aptam membrorum compositionem dispicere velis. 28. Cod.: a divite inquires deest. Addidi; ib. Cod.: ars pauper. 29. mihi; cod: nihil. 29. Chrysostomus: Quis, enim queso, beatus, qui contumelia afficit, an qui afficitur? 31. Et hic textus corruptus. Recte: Avaricia igitur contumelia afficere iubet, paupertas vero ad ferendam contumeliam hortatur. 32. Cod.: ars pauper. 33. Cod.: Vidistine deest.

viros inducit? Si bonum esset aurum habere, hoc utique dedisset discipulis suis Christus | qui ineffabilia dona eis 70^a tribuit. Unde non solum non verecundatur in paupertate Petrus sed honeste decoratur dicens: Argentum et aurum non est michi, de hoc autem quod habeo tibi do ait. Et 5 post diffuse prosequitur ex scriptura, quod principaliter propter paupertatem et non propter miraculorum faccionem Christi discipuli coronantur. Petrus autem non dicit: In nomine tuo fecimus miracula, quam mercedem habebimus? sed reliquimus omnia et secuti sumus te, quid 10 ergo erit nobis? Hoc est enim in potestate cuiuslibet christiani; Christus autem non dicit: omnis qui in nomine meo demonia proiecerit vel claudos erexerit, sed qui propter me omnia ista reliquerit, centuplum accipiet in hoc seculo et vitam eternam hereditabit. Hec Crisostomus. 15

Patet ergo quod evangelica paupertas est scola Christi precipua reductiva hominis ad utrumque statum extremum et simpliciter antidotum contra culpam. Prima pars ex hoc evidet, quod tam Christus quam Baptista eius primus discipulus assumpsit pro primo themate: 20 *Penitentiam agite; appropinquabit enim regnum celorum.* Istam ergo scolam attente docuerunt isti duo doctores pauperrimi tam opere quam sermone, cum idem sit agere dignos fructus penitencie et observare evangelicam paupertatem. 25

The merits of poverty.

Media pars patet, | cum medius status lapsus similatur 71^a statui innocencie per paupertatem predictam, primo in hoc quod reducit ad gratiam, secundo in hoc quod pauper evangelicus ex nudo tytulo gracie habet omnia, et tercio in hoc quod usu moderato temporalium sine 30 superfluo ritu seculi contentatur. Et quoad statum beatitudinis patet ex inicio sermonis quo Christus tradidit legem suis discipulis Math. V^{to}: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum celorum.* Et quoad terciam partem conclusionis, patet quod dicta paupertas directe 35 exponit se contra avariciam que est peccatum mundi, cum omnem proprietatem mundanam abdicat in communibus quietata; peccata vero carnis prescindit, cum tollit occasionem determinans se ad usibulum moderanciam, ne surrepat gula spumans in luxus libidinem. 40

3. Cod.: non solum verecundatur. 10. Cod.: reliquimus. 14. Cod.: reliquerit.

4. Act. III, 6. 10. Matth. XIX, 27. 21. Math. III, 2.

Quantum ergo ad peccatum dyaboli, patet, quod continue sapit eius superbiam, cum humiliter recognoscit in filium se parum posse respectu omnis potencie Salvatoris, nulli invidet, cum proprietatem fugiens de omni
 5 bono gaudet ut suo, et de omni malo alterius contristatur, nichil enim reputat tanta domina a sua familia alienum. Ira non fervet, cum recognoscit tam bonos quam reprobos esse suos, et tamen non habet titulum possidendi aliud nisi gratiam Salvatoris odientis pigri-
 71^b ciam; necesse est postposita accidia fi|deliter laborare, ideo nimirum istud caput virtutum tres ordines predicti cum suis partibus capitaliter profitentur.

CAPITULUM UNDECIMUM.

Habito quod illicitum est religiosos eciam possession-
 15 natos dominari civiliter, restat videre, si phas est aliquos clericos civiliter dominari; pro qua declaracione oportet notare quid nominis terminorum, quia cum materia sit posita, super hoc dependet conclusionis probacio; nec phas est fingere nomina, nisi ut sancti doctores ipsa
 20 limitant. In primis ergo suppono quod ille sit clericus cui character ordinis inprimitur et vivit pure apostolice, habendo omnia in communi. Nullus vocatur proprie clericus nisi sacerdos, dyaconus vel subdiaconus, cui infra sacros ordines non licet ad officium laycale rece-
 25 dere (ut elicitur ex supra exposita regula Augustini). Unde sermone XX De Vita et Moribus Clericorum: *Sicut virgo professa monasterium et ipsum deserens manens virgo dimidia ruit, sic clericus duas res professus est, scilicet sanctitatem et clericatum; cui magis*
 30 *onus est quam honor, cum professus est ut sic vivendi societatem. Si, inquit, ab hoc proposito ceciderit, et extra manens fuerit clericus, dimidius et ipse cecidit, si intus*
 71^c *fuerit simulacio, totus cecidit.* Unde Jeronimus |linguarum peritissimus Epistola XXXIV ad Nepocianum presbiterum:
 35 *Clericus, inquit, qui Christi servit ecclesie interpretetur*

Clerics may
not bear rule.

2. Cod.: capit. 3. Cod.: omni. 6. Cod.: dominia. 11. Cod.: istud capit. 17. sic; sic (?) 26. Clericorum; adde: dicit. 27. Cod.: deferius. 33. Cod.: simulatio. 35. Cod.: interpretaretur.

27. Opp. tom. V, p. 1383—1384. 33. Opp. tom. I, p. 13 et Decreti Sec. Pars, Causa XII, q. I, cap. V. Clericus.

primo vocabulum suum et nominis diffinitione prolata nitatur esse quod dicitur. Si enim clericos grece, latine sors appellatur, propterea vocantur clerici, vel quia de sorte sunt Domini vel quia Dominus ipse sors clericorum est; talem enim se exhibere debet, ut ipse possideat ⁵ Dominum et ipse possideatur a Domino. Qui possidet Dominum et cum propheta dicit: Pars mea Dominus, nichil extra Dominum possidere potest; quod si quippiam aliud habuerit preter Dominum, pars eius non erit Dominus, verbi gracia, si aurum, si argentum, si pos- ¹⁰ sessiones, si varium supellectilem habeat, cum istis partibus pars eius Dominus fieri non dignatur. Si autem ego pars Domini sum et funiculus hereditatis eius, nec accipiam partes inter ceteras tribus, sed quasi Levita et sacerdos vivo de decimis et altari deserviens, altaris ¹⁵ oblatione sustentor; habens victum et vestitum hiis contentus ero, et nudam crucem nudus sequar. Item ad quendam levitam: Duo, inquit, sunt genera christianorum. Est autem unum genus quod mancipatum divino officio et deditum | contemplacioni et oracioni ab omni strepitu ⁷¹^d temporalium cessare convenit ut sunt clerici. Cleros enim grece, latine sors dicitur. Unde huiusmodi homines vocantur clerici, id est sorte electi; hii namque sunt reges, id est se et alios regentes in virtutibus et ita in Deo regnum habent; quod designat corona in capite; ²⁵ hanc coronam habent ab institutione Romane ecclesie in signum regni quod in Christo expectatur; rasio vero capitis est omnium temporalium depositio. Illi enim victu et vestitu contenti nullam inter se proprietatem habentes debent habere omnia communia. ³⁰

Aliud vero est genus christianorum, ut sunt layci; B laos enim grece, populus latine; hiis licet temporalia possidere, sed non nisi ad usum. Nichil enim est miserius quam propter nummum Deum contempnere; hiis concessum est uxorem ducere, terram colere, inter virum et ³⁵ virum iudicare, causas agere, oblationes super altaria ponere, decimas reddere et ita salvari poterunt, si vicia benefaciendo vitaverint.

3. Cod.: vel deest. 7. Cod.: dicat. 11. Cod.: supellectile.
12. Cod.: dedignatur. 34. Cod.: Deum deest. Addidi.

18. Decreti Sec. pars, causa XII, quest. I, cap. 7. Duo sunt.

Quotlibet sunt talia sanctorum testimonia ut Clementis, Gregorii et Urbani (sicut patet XII questione I^a diffuse); que dicta sanctorum ad hoc scripta sunt tanquam leges non abrogande sed observande, ut sponsam Christi
 5 regulent. Sicut enim corpus Christi proprium componitur
 72^a ex corpore et anima, sic corpus Christi | mysticum
 componi debet ex spiritualibus clericis quorum proprietatum communicatio facit maiorem monstruositatem in moribus, quam faceret proprietatum excommunicatio
 10 corporis et anime in natura. Unde Lincolnensis Epistola LXXIII dicit *quod clericus comparatur ad populum sicut superior ad inferiorem, sicut sapientia ad potentiam et sicut spiritus ad carnem*; quod si dicatur istam significationem nominis talem transisse in abusum, cum
 15 signanter et generaliter vocamus omnes homines philosophos de quanto subtiliores, de tanto maiores, clericos et sacerdotes, ydiotas vocamus laycos nec non omnes coronatos vocamus clericos vel lectores, hostiarios accolitos et exorcistas: dicitur quod ista verbalis contencio hoc innuit quod transponentes regulam christiane
 20 religionis in affectum et effectum transponunt licet abusive terminos intellectu Ideo cum sancti linguarum peritissimi sic locuntur, licet gracia dicendorum signacionem istam supponere. Possumus enim vocare
 25 iugerinum bovem agnum; ideo quod vocamus philosophum (in quantum huiusmodi) clericum vel est equivocacio vel abusus terminorum, dicente sancto Possidio de vita beati Augustini quod cives Yponenses scientes sancti Augustini propositum et doctrinam iniecta manu
 30 eum tenuerunt, et Valerio presbiterum *ordinandum intulerunt*. Erat, inquit, *laicus licet litteratissimus sacro videlicet clericali caractere non insignitus*. Unde secundum eum III° De Vita et Moribus clericorum Augustini sic loquitur: *qui habere voluerit proprium et de proprio*
 35 *vivere et contra precepta nostra facere, parum est ut dicam non mecum manebit, sed clericus non erit*. Ille

Distinctions
between clerks
and laymen.

12. Cod.: *superiori*. 27. Cod.: *Possidonio*. 31. Cod.: *Erant*.

1. Decr. sec. pars, causa XII, quest. I, cap. II, VIII et IX.
 10. Cf. Sel. Engl. Works of John Wyclif, ed. Arnold III, 447.
 Roberti Grosseteste Epp. ed. Luard p. 217. 27. Cf. Vitam
 St. Augustini autore Possidio ed. Migne Patrol. Ser. lat. XXXII, 1,
 p. 36. 28. Cf. et Ep. CCXIII, Aug. Opp. tom. II, 789, 790.
 33. Citatur et in decretali *Nolo* Decr. sec. pars, causa XII, quest. I,
 cap. X, 1.

ergo secundum Jeronimum et alios sanctos clericus dicitur, qui Christum sequitur, insignitus ordinis caractere et evangelica paupertate; et sic extense loquendo de clerico devote admittit ecclesia quod quadruplex ordo inferior gaudeat privilegio clericali. Sed Jeronimus⁵ distinguit, ut patet de officio laycorum, quomodo licet istos sequi.

What pertains
to the purely
clerical
character.

Unde triplex est ratio quare addo istum terminum *C pure clericus*, primo quia persona communitatis clericorum et laycorum est partim clericus, cui licet secundum¹⁰ partem laycam dominari civiliter, secundo quia post regulam beati Augustini traditam cunctis clericis generaliter servaverunt canonici eius regulam aliis vocatis clericis declinantibus ad seculum; qui ratione proprietatis et inmiscacionis cum mundo non pure clerici sunt,¹⁵ sicut nec quilibet vocantur regulares, dum occupant officium laycale. Tercia causa est, quia habentes quemcunque characterem et signa religionis extrinseca, si deficiunt a mentis mundicia | non sunt pure clerici sed^{72°} secundum Augustinum ypocrite pessimi. Medios autem²⁰ vocat semivoleros vel bastardos. Notandum, licet non comperi istum terminum civiliter in scriptura, tamen reperi eius sententiam satis implicitam. Multi quidem moderni doctores usi sunt isto termino magistrali, ut patet per dominum Armachanum in VII libro De Pauperie²⁵ Christi per totum. Et idem patet per Crisostomum capitulo proximo et Rabanum in sexto quarti huius sententiarum, aut termini eliciuntur ex scriptura quod satis est. Unde Augustinus V De Trinitate capitulo VIII: *Non est curandum quid signat vel non signat usus sermonis*³⁰ *nostri sed quis rerum ipsarum intellectus eluceat*. Ostendi autem in III° huius XVIII capitulo et duobus sequentibus, quomodo lex civilis a civitate contrahitur, et quomodo Chaym fuit primus qui civitatem construxit, ut recitat Augustinus, IV De Civitate, VI° capitulo. Et ille fuit³⁵ primus qui leges humanas condidit, ut allegavi de magnis hystoriis et meminit Hostiensis in principio

4. Cod.: ecclesie. 16. Cod.: quamlibet. 21. semivoleros; recte: semiviros. 37. hystoriis; cod.: hostis.

20. Augustini In Sermone De communi vita clericorum et Decret. *Nolo ut*. 28. Rabani, De Universo lib. IV, cap. VI De monachis. 30. Opp. tom. VIII, 837, sed non iisdem verbis. 32. De Civili Dominio I, 124-147 (145/6). 35. Opp. VII, 92.

lecture sue. Unde Armachanus libro VI. De Pauperie Salvatoris XXI capitulo: *Videtur, inquit, quod iniquus Chaym, primogenitus prothoplasti, quando poterat iniquitatem in alium vel in alios exercere, incepit istam pro-*
⁵*prietatem rerum introducere ac eam sumere sibi contra*
^{72^a}*legem naturalem qua omnia debent esse communia.* Licet autem totum genus Chaym fuit extinctum in diluvio (ut patet Genes. IX), iste tamen leges suscitavit sunt post diluvium per filios Chaym, qui precipue vixerunt
¹⁰gentiliter, edificando turrim et civitates magnas, ut patet de Ninive; cum Augustinus verbi gracia recitat quomodo Ninive fuit princeps qui per bella contra finitimos quesivit imperium et post illud regnum Assiriorum; quod Augustinus recitat durasse per mille ducentos
¹⁵quadraginta annos. Devolutum est imperium ad Persas et Medos et ab eis ad Grecos, ab illis autem ad Romanos, ut prophetatum est Danielis XI de quatuor monarchiis, et postmodum leges civiles translate sunt Latinis secundum formam quam recitat glossa Digestorum
²⁰De Juris Origine lege: *Necessarium, Exactis, Decemviri constituti.*
D Sicut ergo inter gentes regnarunt iura civilia a mundi initio, Hebrei regulati plurimum lege Dei usque ad tempus regum Israhel in quo fuit civilitas introducta.
²⁵De quo I. Reg. VIII. Ex hinc enim mixtim regulati sunt secundum civilia iura et divina usque ad Christi adventum, regibus gencium in regnum introductis iuxta prophetam Jacob Gen. XLIX, 10: *Non auferetur sceptrum de Juda et dux de femore eius, donec veniat qui mittendus*
³⁰*est, et ipse erit expectatio gencium,* itaque Christi; quod manebit in eternum. Et Daniel vidit quatuor alia
^{73^a}regna imminere. Oportet habere novam legem | quam Christus tradidit in evangelio ad regendum omnes christianos qui volunt esse de regno Christi, cuiuscunque
³⁵fuerint nationis; Christus autem non condemnavit legem veterem vel civilem, sed potius approbando

Hebrews
governed by
God's law; at
first wholly,
than partially.

2. Cod.: *quod status iniquus.* 12. *princeps*; textus: *prius.* 14. Cod.: *que Augustinus.* 19. Cod.: *glossa ff.* 20, 21. Cod.: *origine le. Necessarium, ex actu verbis decem constitute.* 23. Cod.: *Hebreis regulariter plurimum.* Vide infra. 27. Cod.: *in deest.* 31. *quod*; adde: *regnum.* 32. *ante oportet* aliquot verba deesse videntur.

14. De Civitate Dei Opp. VII, 92. 19. Corp. iuris civilis Dig. lib. I, tit. II; sunt verba e titulo secundo § 1 *Gaius.* § 2. 3, 24. *Pomponius.*

Christ's law
bids his dear
ones have all
things in
common.

implevit (ut patet Matth. V, 17): *Non veni legem solvere sed implere*. Unde ex fide credimus quod legem tradidit sufficientem pro toto humano genere, si fuerit executā (ut patet III° huius, XLIV° capitulo); lex autem Christi potissime differt ab aliis in hoc quod docens viam⁵ morum precipit quod carioribus Christi discipulis *sint cuncta communia*; lex autem civilis ponit proprietatem dominandi que ad legem illam consequitur, sicut passio ad subiectum. Unde propter delectacionem (quam dixi III° huius XVIII capitulo) descripsi sic (in IV huius, XV° capitulo) dominium civile: *Civile dominium est dominium proprietarium activi viatoris super bonis fortune plene secundum leges humanas*; dixi autem dominium proprietarium ad differentiam naturalis domini ex titulo gracie; in illo enim dominio stat multorum singulum¹⁵ simul super eodem equaliter dominari, ut de regno Christi patet. Ideo seculare dominium voco dominium proprietarium ad modum loquendi scripture V capitulo explanatum, et aliud voco dominium communicativum, et istum modum loquendi habet Augustinus super²⁰ Johannem Omelia VI: *Jure, inquit, divino Domini est terra et plenitudo | eius. Pauperes et divites una terra* 73^b *portat, Dominus de uno limo fecit pauperes et divites; iure humano dicitur: hec villa mea est, hic servus meus est*. Et ponitur in decretis distinctione VIII, ubi sic²⁵ dicitur: *Iure nature omnia sunt communia omnibus, quod non solum inter eos servatum creditur*. De quibus Act. IV, 32 dicitur: *Multitudinis credencium erat cor unum et anima una, nec quisquam eorum que possidebat aliquid suum esse dicebat, sed in precedenti tempore* 30 *a prophetis traditum invenitur*. Unde apud Platonem illa civitas iustissime ordinata creditur in qua quilibet nescit proprios affectus. Et istam sententiam recitat Aristoteles II° Politic. I^o capitulo. Concordant omnia iura humana quod homo non est cuiusquam dominus 35

4. De Civili Dominio I, 394 seqq. 11. De Civili Dominio II, 189. 20. Tractatus VI, ad cap. I. Opp. III, 2, p. 340. 25. Decr. prima pars, dist. VIII, in prooemio. 31—34. Politica lib. II, cap. 1: *Ἀνάγκη γὰρ ἦτοι πάντας πάντων κοινωνεῖν τοὺς πολίτας, ἢ μηδενὸς ἢ τινῶν μὲν τινῶν δὲ μὴ. Τὸ μὲν οὖν μηδενὸς κοινωνεῖν φανερόν ὡς ἀδύνατον· ἡ γὰρ πολιτεία κοινωνία τίς ἐστι . . . ἐνδέχεται καὶ τέκνων καὶ γυναικῶν καὶ κτημάτων κοινωνεῖν τοὺς πολίτας ἀλλήλοις ὥσπερ ἐν τῇ πολιτείᾳ τῇ Πλάτωνος.*

aput eos, dum alius habet tantum ius ad omnem eius
 usum ut prior dominus. Elemosina enim et communia
 debent non esse de alicuius possessione nec aliter
 contenderent secundum iura humana circa dominium
 nisi propter impossibilitatem sic simul dominandi eidem.
 E Unde et istam rationem proprietatis domini declarat
 dominus Armachanus IV° De Pauperie et concordat
 experientia quotidiana qua scimus mundiales non dicere
 se habere super usibili dominium, dum alius eque plene
 in omnibus dominatur eidem. Nam ad talem proprie-
 73° tatem laborant homines liti | gando, pugnando vel im-
 petrando ultra titulum que obtinent a natura. Et sic
 loquitur beatus Clemens Epistola V, et ponitur in
 decretis XI^a questione prima capitulo: *Dilectissimis.*
 15 *Communis, inquit, usus omnium que sunt in hoc mundo*
omnibus esse debuit sed per iniquitatem alius dixit hoc
esse suum et alius illud esse suum et sic inter mortales
facta est divisio. Ideo (ut dixi superius IX° capitulo) hec
 tria pronomina *meum, tuum, suum* seminant discordias
 20 inter homines; et istum modum possidendi credo esse
 prohibitum clericis utrobique in evangelio et sanctis
 doctoribus (ut patet in auctoritatibus superius allegatis).
 Et patet quare in descriptioe civilis domini ponitur
 dominium proprietarium tamquam . . .; per hoc enim
 25 distinguitur a dominio evangelico vel originali quod
 habet homo ex puro titulo gracie, cum super quo-
 cunque dominatur unus tali titulo, dominatur et qui-
 libet in gracia cum eodem; et hoc eque sine hoc quod
 unus gradatim dominatur alteri, ut patet de statu
 30 innocencie, de dominio apostolorum pro statu vie et
 statu patrie. Utrobique enim est commune dominium
 cuiuscunque dominabilis, non excludens quoad illud
 spirituale dominium dominationem cuiuscunque alterius
 dominantis; licet enim sancti habent usus proprios,
 35 non tamen tale dominium. Unde notandum ex loyca
 73^a Porphyrii quod proprium | dicitur quatuor modis, iuxta
 quos sensus civile dominium dicitur dominium pro-
 prietarium, eo quod uni soli simul ex equo competit,

Worldly
 possession
 excludes equal
 rights on the
 part of another.

2. Cod.: *et* deest. Addidi. 13. Cod.: *Epistola IV.* Correxī.
 24. *tamquam.* Hic verbum deest. 36. *Porphyrii*; cod.: *Por*; potuit et
 legi: *Porretani*; sed videris De Dominio Divino, p. 6, 103.

7. De Dominio Divino, p. 437 seqq. 14. Decr. sec. pars,
 causa XII, quest. I, cap. II.

sive semper, sive non semper, dum hic vivit; et sic tripliciter in genere dicitur aliquis proprietatem habere in rebus fortune vel quoad civile dominium vel quoad civilem usum vel quantum ad spirituales usum quomodocunque aliis est communicatum. Exemplum primi⁵ est proprietas quam rex vel alius secularis dominus habet suo regno sive dominio; que excludit quemcunque alium super eodem condominari ex equo, licet imperator vel alius dominus capitalis condominetur eidem. Exemplum secundi est proprietas quam con-¹⁰ ductorius habet in domo vel camera sine civili suo dominio; licet enim dominus talis ex contractu civili habet proprium usum cui non licet sibi vendere domum huiusmodi nec plene exercere actus civiles inferius memorandos, quilibet tamen utens re aliqua est dominus¹⁵ eiusdem ex titulo gracie, sic quod vere posset dici domus sua, camera sua vel res sua, licet non dominetur ei civiliter.

Use may be confined to one person without involving civil possession.

In tercio gradu sunt usus sensibiles impossibiles quos appropriate habent sancti sine civilitate domini²⁰ vel usus qui speciali modo utendi utimur talibus. Isto modo dicitur Joh. 1°, 11 de Christo: *In propria venit*. Mundus enim fuit proprie subiectus Christo quoad origi-⁷⁴ nalem regaliam in qua nemo communicavit cum eo, et sic de dominio quoad divinitatem et usum²⁵ correspondentem. Sic etiam quilibet *manducat suam cenam*, dicit Apostolus 1^a, Cor. XI, 20, et sic quilibet apostolorum habet suum dominium et conerit vestem suam; que proprietas fundatur in speciali modo habendi in quo alii non communicant, licet in alio modo³⁰ habendi convenient. Et illo modo Joh. audivit a Christo Joh. XIX, 27: *Ecce mater tua*. Licet enim Maria erat mater spiritualis omnium apostolorum quia de numero centum matrum promissarum illis in hoc seculo, Luc. XX, tamen Johannes speciali et³⁵ peculiari functione Marie supra alios accipit ipsam in sua, ut habet litera Augustini, vel quod idem est in suam, ut habet litera Jeronimi. Et tali modo crux Christi fuit sibi propria, ut Gal. VI, 14: *Michi autem absit gloriari etc.*, ut dicitur Luc. XIV, 27. *Quilibet*⁴⁰ *debet habere crucem suam*, hoc est, secundum aliam

5. Cod.: *est* deest; ib. Cod.: *in communicatum*.
38. Cod.: *talium modo*.

32. Cod.: Joh. XIV.

racionem sibi propriam, licet secundum aliam sit communis.

Sed absit ex tali proprietate civilitatem inducere, cum in statu innocencie omnis homo haberet proprietatem
 5 quendam tam quoad usum quam quoad specialem modum dominandi et in vestibilibus et in bonis intrinsecis, licet non habuisset nisi communia dominia obiective.

Additur autem secundo in descriptione quod *est*
 10 *dominium proprietarium activi viatoris*, quia solum activorum est illud rectificare pro conservacione tempo-
 74^b raliū ad utilitatem matris ecclesie, et quia | ipsum non potest durare nisi pro statu viacionis sponse Christi, ut docet Apostolus I, Cor. XV, dicens quod in
 15 die iudicii tradito regno quod Christus conquisivit suo sanguine Deo patri evacuabit omnem principatum, potestatem et virtutem secularem, cum animus superflueret. Ideo dico quod *est dominium adventicium activi viatoris*. Unde infans dominans civiliter est activus
 20 in habitu, quia habet potestatem virtute cuius alii subministratorie regulant seculariter servientes, qualis potestas repugnat Christo et cuilibet clerico sortis sue, unde correspondenter ad dominum in actu vel in habitu est activus, licet quoad actum sit neuter vite active et
 25 contemplative. Unde notandum quod multi dicuntur equivoce domini, quia solum nuncupative, ut omnes in mortali existentes et omnes infantes vel pueri quos populus erranter reputat civiliter dominari. Oportet enim ad civile dominum habere a Deo gratiam et potestatem
 30 et a populo acceptionem; secundo . . . prima autem sunt nobis plurimum incognita.

G Unde dominus Armachanus IV De Pauperie ponit
 differenciam inter dominum et heredem. Sed quia
 Christus est *rex regum et dominus dominancium*, habens
 35 quendam proprietatem super omnia membra sua in tota ecclesia et in mundo et sic habens dominium proprietarium super tempus, ut dicitur Math. XII, et super
 74^c multa | super que non cadit civile dominium, ideo

Property befits only those who lead the active life.

Civil dominion extends only to the gifts of fortune.

9. *descriptione*; adde: *ubi supra* (De Civ. Dom. II, p. 189). 30. *secundo* (Cod.: 20) *autem prima* (Cod.: p²¹); *prima*, i. e. *gratia et potestas a Deo. Secundo*; aliquot verba excidisse apparet. 32. Cod.: *et ponit*. 33. Cod.: *dominium*. 37. Cod.: *et dicitur*.

necesse est specialiter descriptionem civilis domini per differenciam captam a causa eius materiali; que ex-
 primitur per terciam particulam qua dicitur quod est
dominium proprium activi viatoris super bonis fortune;
 per hoc ergo quod civile dominium fundatur tantum 5
 obiective in bonis fortune, distinguitur a divitiis fundatis
 in bonis anime spiritualibus, cuiusmodi sunt gracie et
 virtutes; distinguitur eciam ab originali dominio quod
 homo habet super partes simplices mundi, ut sunt
 corpora celestia et elementa cum suis communibus 10
 accidentibus; quorum appropriacionem politicus censeret
 sibi impossibilem atque inutilem. Ideo super mixtis
 quorum usum sensibilem est potestate nostra appropriare
 sive precludere cadit civile dominium, et illa propter
 incertitudinem casualem affluencie vel diffluencie vocantur 15
 bona fortune; que Augustinus vocat *bona minima*; licet
 enim politicus dominetur civiliter servo suo, hoc tamen
 est fortuite quoad corpus, non autem quoad animam
 vel virtutes; et corpus servi casualiter adiacet dominio
 ex actibus bellicis vel aliis miseriis causantibus servi- 20
 tutem. Solum igitur super talibus bonis vel bonis fundatis
 in eis cadit civile dominium.

It must be
 exercised
 according to
 human laws.

Sed ultimo cum relacio non solum capit quiditatem
 a subiecto vel a bo|no sed eciam a forma finaliter. 74^d
 exemplante, ideo ultimate annectitur *plene secundum* 25
leges humanas; sciens enim genus humanum si hec
 temporalia forent omnino communia et tot peccatores
 dispersi fuerunt in terra quod iniqua foret eorum abusus
 uno superhabundante et alio pre media pereunte, non
 ordinavit temporalia appropriari personis humilibus ad 30
 moderandum pigritantes ipsa temporalia rapide con-
 sumentes et communicandum ipsa indigentibus ad
 utilitatem et pacem reipublice. Et leges fundate super
 hac providencia sunt forma extrinseca et finis civilis
 domini; additurque *plene secundum leges humanas*, quia 35
 deficiente potestate vendendi pro necessitate vel saltem
 potestate equivalenti ad stabiliendum hereditatem et
 retinendum appropriate quamdiu libuerit, non vocatur
 civile dominium. Aliter enim esset occupator, prestarius,
 firmarius vel clarius et non civilis dominus, cum nemo 40
 dominatur simpliciter politice, civiliter vel seculariter,

6. Cod.: *fundantis*.
 40. *Clarius*; ita cod.

19. Cod.: *domini*.

38. Cod.: *retinendi*.

nisi liceat sibi secundum omnem speciem iuris humani suo dominio pertinentem possessum suum acquirere, defendere et mutare.

H Unde alias ostendi quod in civili dominio dominans
 5 habet ex titulo humani iuris potestatem specialem ad
 utendum suo dominabili quomodocunque libuerit pro
 toto tempore congruo sue coexistencie. Et illam pote-
 75^a statem singularem vocavit quidam *proprietatem civilem*,
 et ista deputacio dominantis ad dominabile secundum
 10 institutionem populi est quasi quedam affidacio inter
 possidentem et suum possessum, licet sit nexus fragilior
 tam quoad affectionem quam gubernacionem quam est
 viri ad uxorem; quam non licet ad votum retinere,
 vendere vel mutare, sicut tunc licet in civili dominio.
 15 Et post istam copulam que est quasi origo civilis
 domini licet actus tredecim (de quibus dixi in De
 Divino Dominio) exercere; qui actus sunt donare,
 accipere, prestare, repetere, vendere, emere, locare,
 conducere, accomodare, mutuare, promittere, fide iubere
 20 et deponere, de quibus septem recitantur ab Aristotele
 quinto Ethic. V^o capitulo. Et sicut habet Deus tres
 actus sibi proprios in suo dominio, scilicet creare,
 sustentare et gubernare, correspondenter ad trinitatem,
 sic civiliter dominans habet impetrare, conservare et
 25 defendere et secundum leges humanas illud quod
 possidet nunc conquirendo, impetrando vel accipiendo
 et nunc contenciose repetendo, gladiis defendendo vel
 quolibet alio ritu humano preter legem evangelicam
 curando. Unde non consequitur simpliciter civilis
 30 dominans, nisi habuerit potestatem ex lege humana pro
 toto tempore sue periodi plures actus civiles super suo
 dominabili exercere, sed et in fine vite sue vendere,
 75^b testari vel | iure hereditario ad posteros derivare.
 Dominus autem pure evangelice non est tanto federe
 35 temporalibus obligatus, cum sufficit sibi nudus usus
 eorum, de quanto sunt necessaria ad copulam cum
 sponso ecclesie. Et hinc quando interior homo ex amore
 temporalium ab ipso sponso se subiungit, est spiritualis
 fornicacio sive divorcium (ut patet Jerem. III et

How civil
 dominion
 differs from
 evangelical in
 its relation to
 human law.

3. Cod.: et imitare. Vide l. 14. 8. quidam, sc. Wyclif. 38. Cod.:
 se subiungitur.

4. Pluribus locis primi libri De Dominio Civili, cap. XIX etc.
 17. Cf. De Dominio Divino 207, 217, 224, 335. 20. Ethic.
 Nicom. lib. V, cap. V.

Ezech. XXIII). Et patet quod clericus in quantum huiusmodi debet esse exoneratus ab istis actibus civilis domini.

Human law is an addition to the laws of nature and of grace.

Ex istis luceſcit descriptio quod *civile dominium est dominium proprietarium activi viatoris super bonis fortune* 5 *plene secundum leges humanas*. Si autem isti tituli dominandi et actus eorum conmixti fuerint, tunc sic dominans non est pure clericus. Notandum tamen quod non est possibile laycum dominari pure secundum leges humanas, cum oportet quod lex Dei principaliter 10 auctoriset. Unde cum legibus humanis commixte sunt leges nature et evangelice, tamen ille vocantur leges humane que sunt circa bona fortune et nature preter originalem auctorisationem in scriptura sacra explicatam et affectione proprietaria humanitus adinvente. Sicut 15 enim civile dominium est a gentibus superadditum dominio nature et gracie, sic et lex civilis quam scriptura I. Reg. VIII recitat superadditur legi evangelii et nature et ipsa | a civitate Chayn et Nini traxit 75° originem. Unde et lex politica ab Aristotele nominatur I a polis civitas vel pluralitas, quia plures cives ad eius constitutionem concurrebant. In lege igitur civili inseritur lex nature et per consequens evangelii, ymmo lex quam natura docet pure instinctu naturali. Sed videtur materialiter lex civilis distinguí ab illis tamquam superaddita 25 ad stabiliendum dominium proprietarium viantis super bonis fortune; quod si queritur fundacio eiusmodi loquendi, dicitur quod sensus huiusmodi loquendi patet ex omnibus auctoritatibus scripture et sensibus doctorum quarto huius . . . sequentibus allegatis. Quandocunque 30 enim Christus prohibet suis discipulis aliquid possidere, sed omnia relinquere, renunciare vel abdicare; omnia intelliguntur de possessione civili vel proprietaria, sicut patet Act. IV ex interpretatione apostolorum tam verbo quam opere sensum illum docencium, quod clerici 35 debent habere omnia in communi. Et sic modo habendi cum officio habentis annexo docet Johannes hunc esse sensum scripture; non enim licet pure clerico in foro civili contenciose sua repetere, mercari, vel circa actus

15. Sicut; cod.: si. 17. dominio; cod.: divino; ib. et after nature deest. 19. Cod.: Ninum. 27. Cod.: cuiusmodi. 30. huius; sequitur lacuna quatuor vel quinque litterarum.

20. Cf. et Ric. Armach. De Paup. Salv. IV, 2, p. 439.

similes sollicitari et multo minus pro temporalibus
 pugnare, ut patet IV huius XIV et XVIII capitulis.
 57^a Quod si ista laycalis | dominacio vocatur dominacio
 laycalis, secularis vel quocunque alio nomine stante
 5 sensibili, ego non contendo de nomine; sic enim
 Apostolus I, Cor. VI, 4 vocat iudicia circa possessiones
 temporalium *secularia iudicia*, ut II. Thim. II, 4. Et dicit
 quod *nemo militans Deo implicat se negociis secularibus*,
 et Thit. II, 12 dicit *christianos debere abnegare*
 10 *impietatem et secularia desideria*. Iste tamen terminus
civilis videtur michi modo aprior, sicut videtur domino
 Armachano. Si autem alia descriptio civilis domini
 reccior, brevior aut facilius inventa sit apostolis, michi
 placet, quia certum habeo, sicut et omnes theologi, quod
 15 est distincio inter ipsum et dominium naturale, ut
 patet in isto exemplo palpabili, posito quod Petrus
 innocens creatur ex Dei omnipotencia conversans
 nobiscum in puro statu innocencie per diem; cui Deus
 donet, sicut dedit primis parentibus originale vel naturale
 20 dominium super mundum iuxta illud Genes. I^o, 28:
Dominamini piscibus maris etc. Et pono quod in secundo
 die peccet, cadens ab illo dominio, sed peniteat et sic
 per Christum restitutus ad gratiam ac mundi dominium
 evangelicum in secundo die iuxta illud Rom. VIII, 32:
 25 *Pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non cum*
ipso omnia nobis donavit? Et pono quod tercio die
 76^a dictus | Petrus emat pecunia elemosinarie sibi data
 villam certam pro se et heredibus suis in perpetuum;
 tunc certum est, secundum concordem confirmationem
 30 eciam laycorum et clericorum, Petrus haberet tercio
 die alium modum dominandi super data villa quam
 die primo vel tercio, in tantum quod populus plus
 appreciatur tercium dominium quam primum vel
 secundum; quod non reputat esse dominium, licet
 35 oportet theologum profiteri ipsum esse dominium pre-
 stantius quam tercium superadditum, sicut patet ex fide
 scripture. Sicut ergo omnes concorditer tam vulgus
 quam clericus sic distinguunt, turpe foret philosophum
 nescire descriptive distinguere dominium illud ab aliis:

Example of the
 two kinds of
 dominion.

7. Cod.: et I. Tim. 9. Cod.: Tit. V. 13. apostolis; in apostolis (?)
 29. confirmacionem; cod.: confom = confessionem. 38. Cod.: distinguit.

2. De Civili Dominio II, cap. XIV et XVIII.

Fitzralph's
definition.

Ideo dominus Armachanus IV libro De Pauperie K
capitulo III° sic describit civile dominium: *Civile, inquit,
dominium est creature mortalis ius sive radicalis auctoritas
adquisita civiliter possidendi res illi lege positiva subiectas
et eis plene utendi conformiter rationi.* Et declarat diffuse 5
particulas. Licet autem utrobique sit conformis sententia,
michi tamen est prior descriptio placencior propter
tria, primo quia est planior et brevior, secundo quia
est multiplici rationi ut credo conformior et per con-
sequens ad sustinendum faciliior. Ostendi autem in 10
sermone universali de iure atque dominio, quomodo
*nec ius quod est perpetua voluntas nec ius quod est
acquisita | potestas est formaliter ipsum dominium, quin 70^b
pocius habitudo relativa secundum quam rationalis natura
dicitur dominari.* Ius autem causat in nobis illud 15
dominium ad quod potestas a Deo data precedit vel
consequitur; ideo est quedam verbalis dissonancia in
genere civilis dominii. Est tercio dicta descriptio lucidior
et a petitione remocior. Quicumque enim ignoraverit
qualitatem civilis dominii, ignorat quid est civiliter 20
possidere. Ideo ponendo in descriptioe civilis dominii
possessionem vel modum possidendi civiliter exponitur
(ut videtur) ignotum per ignocius, prius per suum
posterius; ymmo circulariter idem per se, cum lex
posita de qua loquitur originatur ex civili dominio; lex 25
autem humana est ipsa superior, quia excedit tam ad
usum civilem quam ad dominium in illa materia.
Possunt multi inaniter contendere, ut hii dicunt quod
omne ius vel dominium est civile, quia vel de civitate
dei vel dyaboli, non attendentes a qua civitate et quo 30
trahitur ius civile; hii autem dicunt quod omne
dominium est seculare dominium et mundanum, quia
tam de mundo quam de seculo. Sed oportet attendere
ex scriptura equivocacionem mundi et seculi et con-
cordare in differencia et sensu quem scimus concorditer 35
ex parte rei existere; | sed cum omnis sensus catholicus 76^a
sit specialiter fundabilis ex scriptura, verbi gracia
specialiter habebit theologus dictum sensum, et videtur
Christum innuere Luce XXII, 24 ubi legitur: *Facta est
contencio inter apostolos quis eorum esset maior; cuius 40*

4. Cod.: *legi posite.* 9. Cod.: *ratione.* 19. *petitione;* add. *prin-*
cipii. 20. Cod.: *quantitatem.* 26. Cod.: *ipso.*

contencionis causam quidam dicunt sumpsisse originem de familiari prepositura qua Christus privatim assumpsit Petrum, Jacobum et Johannem, eis ostendendo suam transfigurationem (de qua Math. XVII).

Contention
among the
apostles,

5 Alii dicunt quod tractus illius contencionis cepit occasionem ex presumptione filiorum Zebedei qui voluerunt esse Christi assessores in regno et decem alii videntes fuerant indignati.

Tercii vero dicunt quod discipuli audientes Christum
10 occidendum voluerunt scire quem post eius mortem voluerit eorum esse capitaneum. Et concordat series historie Math. XX et Marc. X.

L Quarti dicunt quod volunt scire quod Petrus foret eorum capitaneus, eo quod Matth. XVI, 18 dicit sibi
15 simpliciter: *Tu es Petrus et super hanc petram edificabo ecclesiam meam, et tibi dabo claves regni celorum.*

Quinti dicunt quod audientes Joh. VI, 71, quod *unus eorum dyabolus est* voluerunt indirecte cognoscere quis foret ille, ut ipsum confunderent.

20 Sexti vero dicunt quod apostoli voluerunt habere
76^a compen | diosam regulam noscendi rationem, unde unus alteri preferatur, aut dicunt quod ex humilitate voluerunt se preferre reciproce in honore; ideo ne circa
hoc fieret decertacio, voluerunt habere decisionem

which gave rise
to a notable
pronouncement
of Christ.

25 Domini in hac parte.

Sed quomocunque fuerit de istis causis, alia illarum vel alia nobis incognita: certum est ex fide scripture quod ab apostolis fuit mota contencio et a Veritate omnisciente facta decisio notabilis cuicunque
30 catholico et specialiter ecclesie prelato; Luc. quidem XXII, 25, 27 legitur facta Christi solutio sub hiis verbis: *Dixit autem eis: Reges gentium dominantur eorum et qui potestatem habent super eos benefici vocantur. Vos autem non sic; qui maior est in vobis fiat sicut minor, et qui*
35 *precessor est sit sicut ministrator;* ubi manifestum est Christum primo distinguere de maioritate, primatu sive dominio quod aliquod est seculare sive civile; quod ostensum est fuisse per reges gentium introductum, et aliud spirituale sive evangelicum, quod derivatum est
40 a Christo et suis discipulis. Et quia unum oppositorum potest cognosci per reliquum et civile dominium est famosius apud mundum, ideo tangit primo gentilitatis dominium dicens: *Reges gentium dominantur eorum.* Quamvis enim domini civiles tractent servos suos rigide,

necesse est tamen ut sci | ant gentes quoniam homines 77
sunt non nude viventes ut geniti, sed ut uterque sit
homo interior in quo non est sexus distincio, perdet
Dei ymaginem quod fit secundum Chrisostomum, quando
non imitatur voluntatem et conversacionem Christi; et 5
istam doctrinam credo innui per hoc quod dicit *eorum*
et non *earum*; oportet enim utramque partem regulari
secundum legem Christi hos coercendo et illos paciendo,
ut expositum est III° huius capitulo nec oportuit
Christum explicare leges secundum quas gentiles domini 10
regunt subditos. Cum enim Deus ordinavit occasione
peccati quod reges regnarent ad coercendum sibi
rebelles (ut patet I^o Reg. VIII), manifestum est quod
dedit eis potestatem ad hoc; quod ostendit Apostolus
Rom. XIII, 1, 4 dicens *quod non est potestas nisi a Deo* 15
et quod *non sine causa portant gladium*. Cum ergo reges
habent potestatem super subditos, sequitur quod habent
illam a Deo.

Sed quia carnales plus appreciantur potestatem M
secularem coactivam quam potestatem spiritualem Christi 20
vicarii, cum plus attendimus ad dignitatem vel dampnum
circa temporalia, ideo signanter dicit, quod *principes*
exercentes potestatem in subditos vocantur specialiter
apud vulgares beneficii. Illi enim creduntur precipue
pacificare et principaliter regere totam rempublicam et 25
sic utrobique excellenter benefacere. Illud | tamen est 77^b
falsum (ut patet inferius), sed pertinenter introductum
cum contencio discipulorum non fuit: *quis eorum foret*
maior ante Deum, sed *quis videretur esse maior* apud
mundum, recipiendo honores mundanos. Tercio declarata 30
dominatione seculari cum opinione populi de eadem
excludit suos vicarios pro semper ab isto . . dominandi,
ut dicit simpliciter negative: *vos autem non sic*. Precepta
enim negativa semper obligant et pro semper. Et ex
hinc beatus Petrus precipue Christi vicarius docet gene- 35
raliter sacerdotes quod *non sint dominantes in clero* I
Petr. II°; quod beatus Jeronimus exponit epistola XXXIV
ad Nepocianum: *Episcopi, inquit, et sacerdotes sciant*
se non esse dominos, ideo vocantur clerici ministri Christi

9. capitulo; numerus deest. 15. Cod.: Rom. X, XIII. 22. Cod.:
cura temporalium. 32. ab isto; deest verbum (fuco?)

Christ's
decision
binding on
priests.

et dispensatores bonorum pauperum (ut patet inferius). Et patet plane decisio questionis; et ut michi videtur, non solum prohibentur sacerdotibus actus civiliter dominandi sed et error opinandi quod primatus secularis
 5 sit primatu evangelico prestancior. Unde Crisostomus in Imperfecto Omelia XXIX tractans istam materiam usque ad fundamentum in ea sic scribit in fine: *In hoc sumus ymago Christi ut quod bonum ei videtur et aput nos sit bonum et quod malum ei videtur et aput*
 10 *nos dicitur malum.* Quicumque autem Domino humilitatem
 77° *studente iactantie* | *studet non est ymago Christi, et qui Domino paupertatem amante diviciarum amator est, in hoc seculo repellit a se sollicitudinem Christi; non est verus discipulus qui non imitatur Christum magistrum,*
 15 *nec est vera imago que dissimilis est auctori.* Et utinam nos clerici attenderemus istam sancti et profundi doctoris sententiam.

Quarto autem explicat Christus primatum vel dignitatem quam ipse preponderat in suis discipulis, cum adiungit: *Qui maior est in vobis sit minor, et qui precessor sit ministrator.* Ex quibus lucescit Christi sententia quod maioritas vel dignitas quam Christus indicat, habet . . arcendi penes maioritatem humilitatis et copiam fructus ministracionis. Si ergo volumus esse maiores quoad
 20 *Deum, simus minores; quod beatus Petrus exponit I^a Petr. II, 2 mandans quod sumus quasimodo geniti infantes rationabiles sine dolo; infantes autem non contendunt de primatu vel preeminencia dignitatis magis quam bestie. Et sic sine dubio fecisset in statu innocencie.*
 30

N Unde Christus Math. XVIII 2, 3 respondendo discipulis querentibus: *Quis maior est in regno celorum, statuit parvulum in medio eorum et dixit: Amen dico vobis, nisi conversi fueritis et efficiamini sicut parvuli, non*
 77^a *intrabitis* | *in regnum celorum.* Ecce cassacio elacionis superborum Christi discipulorum; et consequenter adiungit solucionem questionis dicens: *Quicumque ergo humiliaverit se sicut parvulus iste, hic maior est in regno celorum.* Sequitur enim: humilitas facit hominem magnum, ergo

Christ's lesson
of humility.

10. Cod.: *dicit.*
(*potestatem* 2) deest.

11. Cod.: *studentem.*

22. *habet*; verbum sequens

6. In Homil. XXIX hic locus non extat.

22. Matth. XVIII, 4.

maior humilitas faceret magis magnum. Ideo Crisostomus exponens textum Math. XX 27 in quo dicitur ad eundem sensum secundum humilitatis et subieccionis terminum *qui voluerit inter eos primus esse erit noster servus: fructum*, inquit, *humilitatis ponit primatum celestem, se-⁵ quatur humilitatem terrestrem. Quicumque autem desiderat primatum in terra inveniet confusionem in celo, ut iam non sit inter servos Christi de primatu certamen; nec festinet unusquisque eorum quod aliis maior appareat sed quomodo omnibus inferior videatur; quam non qui maior¹⁰ fuerit in honore ille est, sed qui iustior fuerit ille est maior. Conversacio ergo maior est desideranda, non dignitas gradus. Et sequitur: Volens Dominus fratrum ambitionem extinguere et decem discipulorum invidiam, introducit differentiam inter . . . ostendens quod primatus¹⁵ evangelicus non est appetendus ab aliquo non habente nec invidendus habenti; principes, inquit, mundi non fiunt ut dominantur minoribus suis sed ut servificent eos et ex | polient et comedant et usque ad mortem abutantur^{78a} vita eorum ad suas utilitates et glorias. Nam iste doctor²⁰ sentit quod omne civile dominium sapit peccatum; principatum autem ecclesiasticum describit secundum quinque condiciones oppositas. *Principes*, inquit, *ecclesie fiunt ut serviant minoribus suis et ministrent eis que-²⁵ cunque acceperunt a Christo, ut suas utilitates negligant et eorum procurent, ut si opus fuerit neque mori recusent pro salute inferiorum, sicut apostolus dicit: Ego autem impendar et superimpendar pro animabus vestris. Ecce sententia huius sancti est quod oportet ut maior in ecclesia sit ut sic humilior et honore dignior sicut sit³⁰ ministrativior.**

Christ was as
one that served.

Quinto autem et ultimo demonstrat Christus Jesus verbis istam sententiam: *Quis*, inquit, *maior est? qui recumbit; ego autem in medio vestrum sum sicut qui ministrat.* Ex quo textu sic potest formari demonstracio, O proportionaliter ut christianus est in conversacione Christi similior, est simpliciter maior, sed ut est ad utilitatem ecclesie ministracior, est Christo similior, ergo

9. Cod.: *apparat.* 11. *ille est*; adde: *maior.* 13. Cod.: *Dominus et dominorum.* 15. *inter*; hic verbum deest. 17. Cod.: *invidendum*; ib. *fiunt*; cod.: *sint.*

2. Nec in Homiliis St. Chrysostomi nec in Opere Imperf. hic locus invenitur. In eundem sensum Chrysostom. In Matth. Hom. LXV, p. 646 seqq. 33. Lucae XXII, 27.

ut sic est simpliciter melior, quia apud Deum dignior; Deus enim de tanto plus acceptat hominem, de quanto similis ipsum consequitur et per consequens est maior, dicente Apostolo II. Cor. X, 18: *Non qui se ipsum comendat*. Ideo dicit Crisostomus: *non omne quod apud homines*
^{-8^b} *iustum videtur | tam apud Deum iustum; quanto, inquit, Deus melior est homine, tanto profundiora sunt Dei iudicia.* Et patet maior argumenti ex articulis fidei simplicibus per se notis. Minor autem ex hoc ostenditur, quod
¹⁰ Christus fuit summe ministrativus ecclesie. Unde declarando discordanciam humani iudicii a divino dicit quod apud homines censetur maior qui recumbit, sic accipiens ministerium a sibi subditis. Et opinionem istam innuit Christus, quando interrogat: Nonne qui recumbit? sed
¹⁵ destruit illam opinionem ex sua conversacione in qua eternaliter determinavit se ministrare et non ministrari. Unde fuit in medio discipulorum paratissimus ministrator, nunc dicendo gracias, nunc frangendo panem, nunc lavando pedes discipulorum, semper in ministrando
²⁰ spiritaliter ad summam utilitatem ecclesie. Tota enim conversacio humanitatis Christi in terris fuit plenum ministerium ad quod nullus alius potest attingere. Ideo Crisostomus super Math. Opere Perfecto Omelia LXV, personam Christi induens sic loquitur: *Aput me autem*
²⁵ *qui ultimus est, hic primus est; similiter do ex hiis que facio et pacior a capite denominativam demonstracionem; quicquid aliquis discipulorum meorum fecerit, ergo aliquid plus facio. Rex enim superiorum virtutum existens*
^{78^c} *homo voluit spernere atque contumeliis effici.* | Contemptum
³⁰ dignatus sum et vicia pati neque in hiis suffeci sed ad mortem veni, ideo dicit quod *venit ministrare et dare animam suam in redemcionem pro multis.* De isto dictum IV huius XV capitulo quomodo tribulacio Christi et per consequens eius ministerium fuit summum. Et quantum
³⁵ ad humilitatem dicit Crisostomus in persona Christi:

12. accipiens; cod.: accidens. 25-26. Cod.: *primus est. Quoniam autem non similiter do hec preterea ex hiis que facio et pacior a capite denominativam demonstracionem* . . . Hic locus plane corruptus est. In textu St. Chrysostomi l. c. sic habetur: *primus est. Ne verò putes haec me sine causa dicere, factis meis exemplum sume. Ego enim plus quidpiam feci. Rex quippe* . . . 26. *denominativam*; cod.: *deotiam*. 29. Cod.: *spernere* — *contumeliis* deest. Addidi e textu Chrysostomi l. c. p. 649.

23. Homil. LXV, al. LXVI, l. c. p. 649. 33. De Civili Dominio II, 198 seqq.

*Tu autem si humiliatus fueris, pro temetipso agis, ego pro te et multis inimicis, ymmo quantumcunque descenderis, non potes tantum humiliari sicut Salvator tuus; ideo ab eo debes addiscere, quia mitis est et humilis corde. Et revera hec ratio quam Crisostomus vocat*⁵*demonstrationem daret catholico tantam fidem, sicut demonstratio potissima doctrinalis qua conclusio arismetrika vel geometrica est probata.*

The rule of
humility is
enough to
direct us.

Ex istis correlarie primo sequitur quod regula humilitatis docta et practisata in ecclesia (ut tactum est¹⁰ capitulo huius Viⁱ) sufficit per se totam ecclesiam in religione Christi dirigere, ideo (ut dixi superius) ista leccio est omnibus christianis et specialiter prelatis ecclesie diligentissime attendenda. Ideo dicit Crisostomus ubi supra: *Error, inquit, salubris Jacobi et Johannis qui*¹⁵*tocius mundi solvit errorem; si enim apostoli non sic errassent, unde nos cognoscere poteramus quod non est quod videtur bonum desiderare bonum est; [nunc autem*^{78^a}*scimus quod aliud est opus bonum et aliud primatum honoris concupiscere; vanitas est quoniam bonum implere*²⁰*opus nostre voluntatis, nostri operis et laboris, propter quod et nostra merces est, primatum autem consequi iudicium Dei est propter quod ex primatu honoris nescio si aliam mercedem iusticie adipisci merentur, nam desiderium primatus ex iactancia nascitur cordis. Qui autem*²⁵*humilis est et indigniorem se aliis arbitratur secundum apostolicum preceptum, quo aut alter alterum existimans superiorem, nunquam desiderat superior apparere; primatus enim fugientem se desiderat et modo umbre desiderantem se horret (de isto inferius).*³⁰

Tercio elicitur ex sententia quod illicitum est quemquam corripere nisi correptus sit inferior correptore, nam rationabiliter correptus supponitur ut sit ex defectu culpandus, correptor autem legitime caveret precipue ne tactus ypocrisi et macula proprii oculi sit in³⁵ dampnatione consimili; oportet ergo correptum esse culpabilem et correptorem legitimum immunem, ut docet Christus Math. VII, 5: *Ypocrita, eice primo trabem de oculo tuo; et cum omnis peccator sit ut huiusmodi iusto inferior quoad Deum et per consequens simpliciter*⁴⁰

1. *agis*; cod.: *est*.
verba excidisse videntur.

15. Cod.: *inquit error*.

19. *concupiscere* aliquot

1. 1. c. p. 649.

5. Matth. XI, 29.

inferior, sequitur conclusio: de quanto enim quis est
 79^a humilior | est alcior et per consequens ergo ad Deum
 superior. Et iste tytulus legis Dei sine concordancia
 legis humane sufficit ad auctorisandum correpcionem
 5 fraternam (ut patet IV huius capitulo .); plane colligitur
 quid est civiliter vel seculariter dominari; et istum
 sensum de evangelio Luce habet Bernhardus II libro
 ad Eugenium et dominus Armachanus III, IV et VI De
 Pauperie Salvatoris. Notandum tamen quod tripliciter
 10 equivoce potest intelligi hominem habere civile dominium;
 vel formaliter, vel materialiter vel quando habet domi-
 nabile super quo alius civiliter dominatur. Illud enim
 vocatur aput vulgum dominium, et sic tripliciter potest
 intelligi hominem habere materialiter civile dominium,
 15 quia vel habet dominabile, super quo nemo nunc sed
 alius civiliter dominatur, vel quia in caritate positus
 habet simplicem usum dominabilis pro tempore quo
 alius super illo civiliter dominatur. Et ista sententia
 de civili dominio est multum preciosa pro intellectu
 20 scripture sanctorum doctorum et iuris canonici.

CAPITULUM DUODECIMUM.

A Istis significacionibus terminorum detectis patet ex
 significacionibus eorum, adiuncta sententia sanctorum
 doctorum ex scriptura sacra elicitā, probacio conclu-
 25 sionis quam premisi in principio capituli proximi, quod
 nulli pure clerico licet pro tempore legis gracie quod
 79^b est huiusmodi simpliciter civiliter dominari; | omnis
 enim talis secundum Jeronimum est pure de sorte
 Domini exemptus a possessione civili; cum oportet eum
 30 si vult esse clericus relinquere proprietatem cunctorum
 que possidet, ut ostendit Augustinus, liceret ad clericatum
 renunciare renunciacione intima, que excludit prepon-
 deranciam amoris bonorum fortune super bonis gracie,
 vel aliter quod homo in fine vite perfecte renunciēt,
 35 ad hoc quod sit continue clericus; tunc non foret per

All those proofs
 shew that the
 clergy may not
 hold property.

5. *plane*; rectius: *et plane*. 11. Cod.: *materialiter quando*; vel deest.
 22. Cod.: *significantibus*. 31. Cod.: *ut ostendit Augustinus 61, 22* (sic);
 ib. et deest. 34. Cod.: *renuncient*.

28. Cf. Decretalem *Clericus et Duo sunt*. Decr. Sec. pars,
 c. XII, q. I, cap. V et VII.

De Civili Dominio. III.

talem renunciacionem diferencia inter clericum et laycum, quia omnis laycus predestinatus sic renunciat (ut patet capitulo XIV quarti huius); quod Augustinus non sensit nec communis locutio admittit. Nam paupertas evangelica longe plus facit clericum quam character⁵ ordinis, ut Augustinus ostendit Sermone tercio de Statu et Vita Clericorum; aliter enim non forent clerici spiritualis pars populi, tanquam anima. Item, omnis veritas et specialiter lex continens regnum superioris partis ecclesie est fundabilis in scriptura, quod sacerdos¹⁰ Christi vel clericus dum est huiusmodi sit proprietarius, ergo non est veritas vel legale quod taliter dominetur.

Minor patet ex sufficiencia scripture et legis Christi que foret valde insufficiens, si non doceret quomodo discipuli huius abbatis conversarentur quoad temporalia.¹⁵ Nam lex Christi docet quomodo layci se habebunt | ad usum temporalium, ut patet I^a Thim. VI et expositum^{79°} est III° huius capitulo III, IV huius capitulo XVI. Minor autem patet inductive discurrendo per quamlibet scripture particulam nisi forte ironice dicatur quod Judas²⁰ Scarioth vendendo Christum pro triginta argenteis fuit eorum proprietarius, quia certum est quod non communicasset eos vel aliis eius discipulis, ymmo quia frustratus est a proprietate trecentorum denariorum quos voluit possedisse ex venditione unguenti (ut patet²⁵ Math. XIV), ideo ad recuperandum affectatam proprietatem vendidit Salvatorem; sed patet quod illud, quod revocaret sacerdotem Christi ab affectione proprietatis... ideo ut dicit Jeronimus et recitatur VI huius quod monachus habens in proprio centum solidos oblitus est³⁰ quomodo Judas ex affectione proprietatis tradidit Christum pro triginta argenteis. Certum itaque est Judas pro toto illo tempore nec fuit vere Christi sacerdos nec pecunie illius civilis dominus, cum peccans continue ultimo desperavit, ex peccato avaricie tradens sanguinem³⁵ iustum et proietis argenteis laqueo se suspendit; patet Math. XXVII.

Unde videtur quod nos proprietarii, desperantes de B recessu Domini nobis mori, quod promissio sua de providendo nobis temporalia fuit facta, laqueo | dyaboli^{79^a}

Warning from
the case of
Judas.

6. *tercio* (sic); rectius: *secundo*. [†]Sunt solum duo sermones De Vita et Moribus Clericorum. 10. *scriptura*; hic aliquot verba excidisse videntur. 28. *proprietatis*; hic aliquot verba exciderunt. 29. Cod.: *ut recitatur*. 39. *mori*; ita codex.

suspendimus nos cum Juda. Nec prodest secunda historia de Anania et Saphira reservantibus sibi proprietarie porcionem pecunie, ut patet Act. V^o, cum nec erant clerici nec tunc discipuli Christi, sed ex ypocrisi exspirarunt.

Et conformiter videtur professos clericatum Christi reservantes sibi quedam proprietarie ex diffidencia in eum spiritualiter exspirare; ideo tam crebro commendat Christus fidei magnitudinem et increpat eius modicitatem; oportet enim *iustum ex fide scripture vivere*, quia aliter tam vir quam uxor, scilicet corpus et anima exspirabunt, quia Sap. I, 5 dicitur quod *spiritus discipline effugiet fictum*; mors ergo spiritualis in quam iam incidimus maxime est timenda. Unde secundum 15 Jeronimum Epistola CXXII ad Pamachium Christus noluit recipere Zacheum in eius apostolum, quia non omnia bona sua sed partem voluit relinquere propter Christum. Nec valet tercio historia de Symone qui voluit fuisse coniunctus apostolis tamquam Christi discipulus, cum tamen tunc fuit proprietarius, eo quod 20 *obtulit apostolis pecuniam pro habenda potestate, ut cuicumque inposuerit manus accipiat Spiritum Sanctum*; patet Act. VIII, 18, 19. Nam ex peccato proprietatis symoniace reiectus fuit tanquam inydoneus esse Christi 25 discipulus, sicut scribe quem Christus reiecit Math. VIII ex causa consimili. | Unde audivit a Petro: *Non est tibi pars neque sors in sermone isto*. Correspondenter videntur superiores ecclesie niti cum Juda christianum 30 extinguere qui oleum devocionis cum Maria ex scriptura sacra elaboratum super corpus Christi misticum conatur effundere et cum Symone mago doctrine apostolice se utrobique exponere. Isti vocati clerici erant peiores quam meri layci coniugati; et utinam non sit sic hodie in ecclesia de pseudoapostolis Judam et Symonem figurantibus ex avaricia eversum ad sanctos apostolos. Ista loca 35 scripture notavi ad sensum ironicum et misticum, ut distantibus fundatur clericis vel civilis possessio, quia scio Apostolum I. Cor. IX, 13, 14 conscribere: *Qui in*

The clergy in holding property shew want of faith in Christ's promises.

4, 5. Cod.: *expirarent*. 20—22. *cum — inposuerit* in marg. al. man. textus plane corruptus sic habetur: *apostolis penitencia prohibenda potestate cuicumque*. Correxì e textu Act. VIII, 18, 19. 26—28. Cod.: *non est — christianum* in marg. al. manu. 29. *extinguere* in rasura; ib. Maria; cod.: *Ma*. 36. Cod.: *irronicum*.

15. Ep. XXVI. Opp. tom. I, 216. 26. Act. VIII, 20, 21.

sacrario operantur que de sacrario sunt edunt, et qui altari deserviunt cum altari participantur; ita et dominus ordinavit hiis qui evangelium annunciant de evangelio vivere. Sed utinam primo notaremus quomodo edere, participare et vivere distinguuntur a civiliter dominari, 5 *ut exponitur inferius ex sententia Prosperi. Et notaremus secundo quomodo idem Apostolus dicit II. Tess. III, 10: Si quis non vult operari nec manducet; cum enim non fatuaremur istis arguciis et (si non fallor) nullibi in scriptura fundatur si non in locis istis, quod* 10 *dum est Christi | sacerdos vel clericus possideat licite* 80^b *quitquam civiliter.*

Christ and his
disciples had
money in
common.

Unde rogarem contradicentes michi in ista sententia C
fundare in scriptura sacra quod licet clerico Christi dum
est huiusmodi taliter dominari. Scio enim quod Christus 15
Math. X, 9 mittens discipulos ad predicandum docet
eos quomodo viverent in sua absentia. *Nolite, inquit,*
possidere aurum neque argentum neque pecunias in saccis
vestris; quod (ut supra exponitur) oportet intelligere de
habicione expropriaria vel civili; quem sensum Spiri- 20
tus Sanctus ex tribus nobis reliquerat; primo ex hoc
quod discipuli conviventes cum Christo habuerunt pecu-
nias in communi, nam Joh. XII, 6 legitur quod Judas
fur erat et loculos habens, ea que mittebantur portabat;
unde sepe innuitur quod de communi erario emerunt 25
cibaria, ut patet Joh. IV° et XII et XIII; et Marc. VI
satis innuitur quod habuerunt pecuniam sicut et Paulus;
cum ergo modus habendi cum Christo fuit licitus, qui
extra suum consortium fuit illicitus, sequitur quod licuit
eis habere pecunias in communi. Secundo patet idem ex 30
facto apostolorum post suscepcionem Spiritus Sancti, qui
susceperunt pro communitate pecunias a conversis, ut patet
Act. IV: *Nec, inquit, quisquam eorum que possidebant*
aliquid suum esse dicebat | sed erant illis omnia com- 80^c
munia; non enim tunc possederunt nec licuit eis tunc 35
possidere quitquam civiliter (ut patet VI° huius). Tercio
confirmatur eadem sententia ex modo loquendi scripture
quem sensum ad hoc nobis reliquerat; non enim dicit
textus: *non habeatis talia, sed nolite possidere:* per quod
(si non fallor) non solum affectio proprietaria prohibetur, 40
dum dicitur: *Nolite,* sed et modus habendi ex assecu-

2. Cod.: *altario.* 24. Cod.: *ea* deest. 28. Cod.: *cum Christo*
nemo (neo). 33. Cod.: *Nemo, inquit.* 38. Cod.: *relinquerat.*

ratione legis humane removetur, per hoc quod adiun-
 gitur *possidere*; possidere enim est quasi post laborem
 quesiti sedere quiete in usu possесси; quod Christus
 noluit apostolis suis peregrinis competere hic in via, cum
 5 Apostolus dicat Hebr. XIII, 14: *Non habemus hic manen-*
tem civitatem sed futuram inquirimus. Et idem exprimitur
 Luc. IX, 3 ex negacione preteriti temporis optativi; *nichil*,
 inquit, *tuleritis in via neque virgam neque peram neque*
panem neque pecuniam; non negavit in hoc quod licuit
 10 eos pro tempore necessitatis habere talia ex titulo gracie
 in communi toti ecclesie. Et idem est sensus Luc. X, 4,
 quando mittens duodecim discipulos precepit: *Nolite*
portare neque sacculum neque peram; et eadem sententia
 exprimitur Marc. VI, 8 quando dicitur: *Precepit eis ne*
 80^a *quitquam tollerent | in via*, quibus iniuncte relicciones et
 renuncciationes; de quibus Math. XIX, 27: *Nos reliqui-*
mus omnia, et Luce XIV, 33: *Qui non renuncciat om-*
nibus que possidet, non potest meus esse discipulus, mani-
 feste colligitur iste sensus. Scivit enim Spiritus Sanctus
 20 dixisse: *nichil feratis in via et non possideatis pecuniam*,
 sed dicit signanter: *Nichil tuleritis et nolite possidere*;
 per hoc (ut notat Crisostomus in Opere Perfecto Omelia
 XXXII) docens eos fugere perniciosam egritudinem
 avaricie, oppositam paupertati, ab omni eos absolvens
 25 vite huius sollicitudine, ut una sola detineatur cura que
 D indubie repugnat civilitati. Quod si adversarius legis
 fingeret hoc solum dictum fuisse apostolis et non nobis
 sacerdotibus post dotacionem ecclesie qui non possu-
 mus vivere sine proprietate; dicat (queso) consequenter,
 30 quod potestas clavium tradita apostolis Matth. XVIII
 et Joh. ult. non fuit tradita nobis sed solum apostolis.
 Nam derivata potestate spirituali derivari oportet regu-
 lam vivendi, specialiter cum populus iam sit devocior
 et promcior ad ministrandum evangelizantibus sacras
 35 oblaciones et decimas quam in primitiva ecclesia. Non
 enim est equum nos vendicare illud quod voluptatis
 81^a est in sacerdocio abiecto illo quod foret perfeccionis
 licet asperitatis pro perficiendo nostro officio.

Their rule is
 still binding.

9. Cod.: *que licuit.* 15. *iniuncte*; adde: *sunt.* 16, 17. Cod.: *relin-*
quimus. 19. *Scivit*; ita cod. 24. Cod.: *absolutos.* Chrysostom.: *ab*
omni vite cura solvens. 25. Cod.: *et una.* 27. Cod.: *dictu.* 37. Cod.:
est deest. 38. Cod.: *asperitatis.*

Christ was
always poor,
and taught his
disciples to
follow his
example.

Item, Christus dux et legifer noster non est dominatus in persona sua civiliter, sed fuit toto tempore peregrinationis sue summe pauper (ut patet X huius quinti); sed non licet peculiari discipulo pure de sorte Christi inducere statum qualem Christus non habuit, ymmo sibi prohibuit; unde non licet pure clerico dominari civiliter.

Maior patet Math. X, 24, 26, ubi Christus mittens apostolos ad predicandum animans eos ad persecucionem et obprobrium: *Non, inquit est discipulus super magistrum nec servus super dominum suum, sufficit discipulo ut sit sicut magister eius, et servo ut sit sicut dominus eius; si patremfamilias Belzebub vocaverunt, quanto magis domesticos eius? Et Joh. XV, 19, 20: Mementote sermonis mei quem dixi vobis, non est servus maior domino suo; si me persecuti sunt et vos persequentur. Et causam huius premitit dicens: Si de mundo fuissetis, mundus quod suum erat diligeret, sed vos de mundo non estis, propterea odit vos mundus.*

Ex quibus patet quod Christus interdixit suis discipulis conversacionem secularem et occupationem cum mundo et per idem omnibus suis sacerdotibus apostolorum successoribus; ideo dicit Math. X, 9: *Nolite possidere aurum neque argentum neque pecuniam* (ut exposui superius isto capitulo et IX huius). Numquid credimus si Petrus habuisset civilitatem super imperatorem et Christus iterum descendisset in statu viatoris pauperrimi subiectus imperatori ut prius: numquid Petrus fuisset Christi discipulus, nisi credimus fuisset hoc: *non est discipulus super magistrum et cetera veritates evangelice superius allegate? Credo quod Petrus erubesceret vocem Domini dicentis: Vado Romam iterum crucifigi. Nunquam appetii vel docui vos ad honores huiusmodi aspirare?*

The Church
may not fall to
a lower level of
holiness.

Et per idem considerans doctrinam magistri de E primatu proximo ex opposito confirmatur tripliciter, primo per hoc quod non licet aliter persone ecclesie retrocedere, hoc est, ad gradum remissiorem religionis vel caritatis descendere, sed tota successiva generacio clericorum a Christo deinceps est una persona successiva ecclesie, ut patet ex dictis de unitate ecclesie, ergo non licet sibi caritatem vel religionem amittere, sed eo

8. Cod.: Math. XVII. 9. Cod.: ad prandium. Cf. p. 196, l. 16.
15. Cod.: quam dixi. 32. E legenda Sancti Petri (Domine quo vadis?)
depromptum est.

ipso quod clericus deserit artissimam paupertatem
vivendo in vesania remittit caritatem, ergo hoc est
illicitum. Cum ergo ista generacio clericorum vixit
in primitiva ecclesia in caritate secundum gradum artissime
5 paupertatis, videtur quod illum debet continue observare;
quod si dicatur iuxta illud non licere alteri persone vel
81^c communitati | caritatem primam relinquere, concedi
debet et defendi ex fide ecclesie: ideo ex hoc quod ecclesie
mixtim sunt tepide, *refrigescit caritas multorum* (ut
10 dixit Apok. II, 4 et III°, 16). Et ad restituendum illum
gradum caritatis in clericos collegit sibi beatus Augustinus
consorcium clericorum, ut patet superius capitulo . . .
huius ex testimonio Petri Comestoris; quare rogo non
competeret omnibus clericis quibus Christus dedit
15 characterem et potestatem similem? cum potestatem
apostolorum et discipulorum proprietatem omnium
temporalium abdicaris, per quos rogo servaretur caput
religionis, paupertas altissima, si non generaliter per
clericos? Omnes enim illi sunt, de quibus dicitur
20 Math. V^o, 13: *Vos estis lux mundi, vos estis sal terre,*
quod si sal evanuerit, in quo salietur? Quomodo (rogo)
illuminabitur populus fidelis vel laicus per Christicolas,
si clerici qui iuxta suam religionem profitentur artissime
paupertatem evangelicam, putantur in maximo mundiales?
25 aut quo astringeretur clericus superior huic paupertati
artissime et non quilibet clericus inferior, cum eadem
sit ratio utrobique? si enim unam speciem clericorum
licet stante nomine ab illa paupertate recedere per idem
81^d et alia; et sic toto genere | clericorum ipsum deserente
30 maneret sine capite christiana religio, quod nostrum
indubie figuraret Antichristum. Non enim est ratio
quod tempore Augustini fuit ista paupertas de esse
clerici, ut patet ex vita sua et regula, quin per idem
et modo, sicut patet notato primo clerico declinante, est
35 causa atque licencia quare paupertatem huiusmodi
dereliquit; nec valet dicere quod Augustinus et sui clerici
erant religiosi et non seculares, quia constat quod
quidam clericorum vivunt collegialiter et quidam mona-
stice. Unde (si non fallor) regula Augustini obligat
40 indifferenter quoscunque clericos collegialiter viventes

6. Cod.: *licere aliter.* 8. Cod.: *quo ex fide.* 9, 10. Cod.: *ut dixi.*
27. *unam*; cod.: *viam.* 34, 35. Cod.: *et causa.*

9. Matth. XXIV, 12. 12. Vide supra p. 46.

Rule of
St. Augustine
good for all
clergy.

cuiusmodi debent esse episcopi cum suis clericis et omnes alii collegiati clerici seculares.

Potest autem illud tripliciter suaderi; primo ex hoc F
quod nullam varietatem vestium vel aliorum rituum
inponit clericis, que non competit clerico seculari; 5
secundo in hoc, quod vult post triplicem correptionem
fraternam incorrigibilem amoveri, ut patet capitulo sue
regule, quod non convenit nostris privatis ordinibus
quia per idem potest persona gratis recedere, eo quod
fit repugnans privata possessio, et tercio ex hoc quod 10
mensura incepcionis sui ordinis contempsit ipse proprie-
tatem, sicut continue | postquam fuit sacerdos, quia 82^a
aliter in facto contradiceret sibi ipsi et per consequens
ex hoc quod submisit se regule sacerdotum renunciavit
proprietati. Sic enim fecerunt Ambrosius, Origenes et 15
multi clerici seculares, ut patet in vitis eorum ex puro
evangelio moti, quare ergo non per idem et alii sacer-
dotes qui evangelium minus intelligunt? Quinto con-
firmatur ex hoc quod Luce XIV, 26 dicitur, *quod nemo*
potest esse eius discipulus nisi odiat parentes suos et 20
animam suam. Sed ad odium eorum requiritur odium
terrenorum, ergo oportet quod Christi discipulus odiat
possessiones suas, hoc enim minus est; sed iuxta dicta
capitulo XV quarti huius odire possessiones suas est
odire quod sint sibi proprie, ergo oportet sacerdotem 25
Christi odire esse proprietarium; sed nemo est proprie-
tarius nisi velit, ergo oportet eum ut sic non esse
proprietarium, aliter enim plus amaret commodum
personale quam bonum ecclesie, et sic foret extra
caritatem *que non querit que sua sunt* plus affidatus 30
talibus quam vir uxori, quod est in clerico indecencius
peccatum quam ipsum esse carnaliter uxoratum, quia
(ut dixi superius) primum est in scriptura sacra tanquam
remocius a Christo principalius prohibitum, sed secundum
est etiam episcopo per quem missus plus | 35
alienum est affici sic temporalibus quam persone similis 82^b
speciei, ut patet de officiis que Jeronimus prohibet
clericis capitulo proximo. Tercio confirmatur ex hoc
quod clericus in quantum huiusmodi est in statu alciori

34. Cod.: *pro habitu*. Textus sequens quasi totus corruptus est. In textu legitur: *sed secundum est etiam episcopus (sic), per quem missus* [hic haud dubio aliquot verba exciderunt] *plus alienum*.

quam rex vel imperator, cuius non est causa, si non
 paupertas alcior quam clericus est propinquior sequax
 Christo, ut sic est clericus domino temporali superior,
 et per consequens desertus abdicacionem civilitatis
 5 dominando seculariter cum laycis degradatur ab ordine
 clericali.

It is poverty
 that sets the
 clergy above
 the laity.

Assumptum patet ex dictis capitulo huius secundi, et
 minor patet ex hoc quod ministrare omnia sacramenta,
 conficere corpus Christi potest sacerdos abiectissimus
 10 quoad Deum et per consequens in statu infimo; et
 sic discurrendo per singula quousque adveniat ad
 altissimam paupertatem; secundum enim illam fit
 christianus pauperior Christo conformior, quia Deo in
 suis consiliis obediencior, cum abdicacio temporalium
 15 sit precipuum Christi consilium. Ille ergo qui servat
 hoc consilium est humilior et per consequens iuxta
 dicta proximo capitulo aput Deum prestancior. Servet
 itaque clericus illam paupertatem altissimam et non est
 compossibile civile dominium sibi pro nunc in gracia
 20 coequari. Ideo Christus nimirum preferat illum statum
 cuius arbitrio ex proximo capitulo est standum, et patet
 quomodo ex sophisticatione status clerici mundus illu-
 ditur.

G Item, sacerdotes Dei in veteri testamento non erant
 25 proprietarii civiles, sed eis erant parca vite necessaria
 limitata. Cum ergo tempore legis gracia debent Christi
 discipuli esse spiritualiores quam tempore legis carnis
 Mosaice, sequitur multo magis quod sacerdotes Christi
 non debent esse civiles proprietarii. Minor patet
 30 Deuteron. XVIII, 1, ubi Moyses sanctus sic loquitur:
*Non habebunt sacerdotes et Levite et omnes qui de eadem
 tribu sunt partem et hereditatem cum reliquo populo
 Israhel, quia sacrificia Domini et oblaciones comedent et
 nichil aliud accipient de possessione fratrum suorum.*
 35 Num. XVIII, 20 (constituuntur sacerdotes Levitici generis)
 docetur et illud expressius: *Dicit, inquit, Dominus ad
 Aaron: In terra eorum nichil possidebitis nec habebitis
 partem inter eos. Ego pars et hereditas tua in medio
 filiorum Israhel, filiis autem Levi dedi omnes decimas*
 40 *Israhel in possessionem, pro ministerio quo serviunt michi*

Priests of the
 old law had no
 possessions.

36. Cod.: *expressimus*.

38. Num. XVIII, 21.

in thabernaculo federis. Et sequitur: Nichil aliud possidebunt, decimarum oblatione contenti. Quamvis enim habuerunt urbes ad habitandum, et suburbia eorum ad alendum iumenta | et pecora sua (ut dicitur Josue XIV), ^{82^d} tamen hoc fuit pure quoad usum subducta civili ⁵ sollicitudine, quia non tytulo legis humane.

Christ was
poorer than
Moses.

Minor autem argumenti ex hoc evidet quod, sicut legifer se habet ad legiferum, porporcionaliter sacerdotes sui se habent ad sacerdotes legis alterius, quod Christus fuit summe pauper *non habens ubi caput suum* ¹⁰ *reclinaret in proprio* (ut dicitur Math. VIII, 20): sacerdotes sui debent porporcionaliter se habere; licet enim Moyses fuit parcus in expensis, habuit tamen aliquid cum Aaron a populo deputatum. Non sic autem Christus. Et hec ratio movit Augustinum ad renun- ¹⁵ ciandum possessionem collatam sue ecclesie, ut patet inferius. Confirmatur ex testimonio beati Clementis, qui scribens beato Jacobo tunc Jerosolimitano episcopo et recitat dominus Armachanus libro III° De Pauperie capitulo XIII et libro VI capitulo XXI: *Dilectissimis*, ²⁰ *inquit, fratribus et condiscipulis Jerosolimis cum Jacobo fratre nostro habitantibus: Communis vita est necessaria omnibus fratribus et maxime hiis qui Deo irreprehensibiliter militare cupiunt et vitam apostolorum eorumque discipulorum imitari volunt. Communis enim usus omnium que* ²⁵ *sunt in hoc mundo omnibus hominibus inesse debuit; sed per iniquitatem alius dixit hoc esse suum, alius illud. Et sic inter mortales est divisio. Denique Grecorum quidam sapientissimus | hec ita esse sciens, ait communia esse* ^{83^a} *debere aut esse amicorum omnia. In omnibus autem sunt* ³⁰ *sine dubio et coniuges. Et sicut non potest, inquit, dividi aer neque splendor solis, ita nec reliqua que communiter omnibus data sunt ad habendum, dividi debere, sed habenda esse communia.*

Witness of
St. Clement as
to primitive
practice.

Unde et Dominus per prophetam loquitur: Ecce quam ^H *bonum et quam iocundum habitare fratres in unum. Illius consuetudinis more retento, eciam apostoli eorumque discipuli (ut predictum est) una nobiscum et vobiscum*

5. Cod.: *et cum fuit.* 9. *quod; adde: sicut... sic.* 16. Cod.: *collate.* 26. In decretali *Dilectissimis* legitur *esse.* 26, 27. Cod.: *et per.* 29. Cod.: *ait deest* 30. *autem; cod.: aut.* 33. Cod.: *non debere.* 38. Cod.: *et vobiscum deest.* Addidi e decretali.

1. Num. XVIII, 23, 24. 19. De Dominio Divino p. 400. 34. Psalm. CXXXII, 1.

communem vitam duxerunt; unde ut enim bene nostis: erat multitudinis credencium eor unum et anima una, nec quisquam eorum aut nostrum de hiis que possidebat aliquid suum esse dicebat, sed omnia illis et nobis erant
 5 communia, nec quisquam egens erat inter nos. Omnes vero qui domos vel agros possidebant vendebant eos et precia eorum et reliquas res quas habebant offerebant, ponentes ante pedes apostolorum (sicut nobis cum quidam vestrum cognoverunt et viderunt) et dividebantur singulis
 10 prout cuique opus erat. Ananias autem vir austerus et Saphira uxor eius, quia mentiti sunt apostolis de precio agrorum suorum, quo vendiderant nobis presentibus in aspectu omnium circumstancium a conspectu propter peccatum eorum et mendacium quod fecerunt mortui sunt
 83^b ambo. Quapropter | nec vobis cavenda mandamus, et doctrinis et exemplis apostolorum obedire precipimus, quia hii qui mandata eorum postponunt, non solum rei sed eciam extorres fiunt; que non solum vobis cavenda sed eciam omnibus predicanda sunt. Unde consilium
 20 dantes vestram prudenciam hortamur, ne ab apostolicis regulis recedatis, sed communem vitam ducentes et scripturam sacram intelligentes, que Domino vovistis adimplere satagatis. Et istam epistolam appreciatur nimirum dominus Armachanus, cum processit a doctore
 25 magis autentico quam erant posteriores doctores, qui non de tam proprio fonte sapientie sensum scripture exhauserant; sed illud quod oculis vidit, auribus audivit et facto practisatum a multis testibus didicit fratribus suis scribit. Ideo nimirum ponitur in decretis, XII questione
 30 prima: *Dilectissimis* non tanquam palea abrogandum, sed tanquam granum fidei in thesauris sapientie repouendum. Ex istis dictis huius sanctissimi pape et martiris, subtilissimi theologi ac Petri discipuli cum apostolis conversantis elicit dominus Armachanus VI
 35 libro De Pauperie capitulis XVIII et XXI quod Christus nedum non habuit civile dominium, sed nec civilem

1. Unde deest in cod. 2. credencium in marg. al. man. 8, 9. Cod.: nobis quod quidem nostrum. 9. Cod.: dividebant. 12. Cod.: venderant. 12, 13. Et hic textus corruptus est. In decretali sic habetur: vendiderant nobis presentibus in conspectu omnium circumstancium a conspectu apostolorum propter. 14. quod; cod.: que. 18. Cod.: Dei extorres. 22. Cod.: bene novistis; est et lectio varians ut supra: bene novistis, qua usus est Wyclif.

2. Act. IV, 32—34. 20. Decret. sec. pars, causa XII, q. I.
 32. Pape Clementis ep. V.

usum nec ius utendi civiliter, eo quod | omne tale fuisset 83^c
 in Christo superfluum atque vacuum. Et hoc credit
 Nicholaum III elicuisse in decretali illa *Exiit* ex iam
 dicta epistola beati Clementis. Secundo videtur beatum
 Clementem innuere quod omnia debent omnibus 5
 hominibus esse communia, primo quia omnibus amicis
 debent omnia esse communia, omnes homines debent
 esse amici, ergo omnibus hominibus debent omnia esse
 communia. Maior patet ex philosophia; minor patet ex
 lege evangelica. Ille ergo qui non vult communicare 10
 fratri suo pro tempore indigencie temporalia, quomodo
 daret corpus suum pro salute anime fratris sui? Hoc
 tamen tenentur ex lege caritatis, ergo multo magis
 temporalia minus bona.

All things
 should be
 common, like
 sunlight.

Item, sicut Deus prestat nobis lumen solis et ceterarum 1
 influenciarum corporis, ut sint cunctis communia, sic
 terre nascencia nec non et bestias, sed non licet sine
 peccato civiliter appropriare priora, ergo nec alia.
 Assumptum patet ex fide quam oportet de Deo credere,
 quod non procreat bestias vel terre nascencia, ut 20
 serviendo proficiant seculi potentatibus et non carioribus
 servis suis; tunc enim foret Deus ingratus et inprovidus;
 et ideo dicit quod communis vita est omnibus neces-
 saria.

Duty of
 sharing with
 others,

Ideo videtur idem sequi ex hoc quod in statu inno- 25
 cencie omnia debent sine civilitate | esse communia, 83^d
 in tantum quod post lapsum proprietates ex peccato
 introducta est, ut dicit Clemens; sed omnis lex status
 innocencie, lapsus possibilis non Deo obligat propter
 lapsum, ergo ad hoc omnis homo debet servare 30
 communicacionem huiusmodi. Si enim debet communi-
 care bona meliora ut bona gracie et virtutis, multo
 magis bona mimina, que fortissimo titulo sunt bona
 pauperum. Et hoc intelligit ille Grecus per coniuges.
 Sic enim vir et uxor matrimonialiter coniunguntur nec 35
 aliquid habent civiliter quitquam seorsum proprium;
 sic inter omnes christianos debet esse amoris coniugium
 et amicitie, que ex VIII Ethicorum debet esse tam
 forte vinculum quod nullum temporale debet ab amico

17. Cod.: non after nec deest. 36. Cod.: habet.

3. Sexti Decret. lib. V, tit. XII, cap. III. Vide supra pag. 175.
 34. In decretali *Dilectissimis fratribus*.

egente precludi, quia tunc affidacio foret forcior inter amicum et temporalia quam inter ipsum et proximum; quod nedum tolleret legem amicitie, sed maximam legis nature secundum quam quilibet debet velle alteri
 5 sicut rationabiliter velle alterum facere sibi in casu consimili. Aliter enim non sunt coniuges vel coniuncti in amore caritatis fraterne, quod est contra secundum mandatum decalogi et contra totam legem et prophetas Math. VII°.

10 Quarto confirmatur eadem communitas ex sermone beati Evangeliste qui predicando tria contra avariciam, ut recitat | dominus Armachanus libro III° De Pauperie
 84^a capitulo III° dicitur conclusisse: sol et luna, sidera, aer et pluvia omnibus communiter sua beneficia lar-
 15 giuntur, sic inter homines omnibus omnia communia esse debent. Ad illum quidem finem communicat nobis Deus celestes influencias, ut discamus participare totam massam temporalium unusquisque quod opus sibi fuerit et non ultra, sicut inspicimus aerem et participamus
 20 splendorem sine proprietate divisionis. Racionabilitas autem huius legis demonstrari poterit ex hoc, quod iustus dominatur omnibus eo inferioribus in natura ex VII° capitulo tertii huius, sed non foret verum illorum dominium, nisi quilibet usus eorum pro tempore indi-
 25 gencie foret licitus. Ideo quilibet proprietarius precludens illum usum iniuriatur vero domino; nec valet dicere quod in tempore ultime necessitatis omnia essent communia et non citra, quia si expectatur usque ad articulum necessitatis ultime iniuste inmoratur contra
 30 legem nature, vel aliter ponendo necessitatem ultimam de genere successivorum tota vita viatorum a principio usque in finem habet successivam necessitatem ultimam communicantem; et indubie nec licet alicui civili domino uti suis nisi pro tempore
 K huiusmodi necessitatis. Et patet quod quecunque civi-
 84^b litas ve | taverit usum illius iuris communis, sapit peccatum contra legem nature et usum status innocencie, ut ostendit dominus Armachanus libro III De Pauperie capitulo III. Si ergo domini seculares debent cavere

not limited by
 their absolute
 necessity.

13. Cod.: *lunam*. 36. *vetaverit*; ita cod.

12. Non est III De Pauperie Salvatoris cap. III. 23. De Civili Dominio I, p. 47 seqq. 38. De Dominio Divino p. 385.

ab ista proprietate communicando et facile tribuendo, ut docet Apostolus I. Thim. VI, multo magis et clerici de sorte Christi qui necessario habent omnia in communi.

The church of Jerusalem a model for us.

Quinto confirmatur eadem sententia de communione⁵ ex hoc quod corpus Christi mysticum fuit perfectius secundum partem habentem omnia in communi, ut patet de christianis conversis Jerusalem, Act. IV°, quam fuit secundum partem secularem a perfectione huiusmodi deficientem; sed tota ecclesia perficitur eo ipso¹⁰ quod una pars eius perficitur nulla alia diminuta, ergo perfectius simpliciter foret ecclesie quod tota civitas foret educta; sic enim foret lege Christi regulata, conformans statui innocentie et beatitudinis similata propinquius et exemplaribus suis munita Christi et apostolorum,¹⁵ posterius quod non repugnat alicui statui decencia viacionis habere omnia in communi; ideo hoc debent sub pena alicuius peccati. Tercio elicitur ex dictis beati Clementis quod clerici debent attente docere istam sententiam tam opere quam sermone, cum ad hoc²⁰ ordinantur a Deo ad destruendum gentilitatis ritum, 84° vivendo secundum ritum contrarium, ut docet Christus Luc. XXII, 25 dicens: *Reges gentium dominantur eorum, vos autem non sic.*

Similiter, ista proprietas iuxta beatum Clementem²⁵ fuit *per iniquitatem hominum introducta et omnibus cavenda* ab illo sancto precipitur, eo quod inobediencia mandatis apostolicis in hac parte *non solum facit reos criminis, sed extorres*, id est, expertes vel a terra vivendum exules.³⁰

Duty of doing away with possession in the church.

Similiter, iste est rectus intellectus scripture, cum beatus Clemens finaliter subiungit *communem vitam ducentes et scripturam sacram recte intelligentes, que bene Domino vovistis adimplere satagatis*, ergo debet predicari. Ideo dicit quod venena huius proprietatis non³⁵ solum cavenda, sed omnibus predicanda sunt; nec mirum, quia sic appropriare bona que debent esse communia, est ius naturale sanctorum subtrahere et per conse-

3. Cod.: *habuit*. 10. Cod.: *deficiente*. 13. *educta*; ita cod. (*reducta ad...*) 13, 14. *conformans*; *conformata* (?); et hic textus corruptus esse videtur. 16. *repugnat*; cod.: *real* = *regulat*. 26. Cod.: *in omnibus*. 29. et hic legitur: *sed Dei extorres* ut supra; sic hab. varians lect. in decretali; Cod.: *ex cereis*. 34. *Domino vovistis*; vide supra p. 203.

32. Cf. Decret. *Dilectissimis* l. c.

quens impediendo usum necessarium membrorum ecclesie (quantum in appropriante est) membra Christi extinguere; ergo ad extirpandum hoc viciū debent clerici precipue laborare instar Christi et apostolorum tam

I. doctrina operis quam sermonis. Unde caput expropriationis dominus Jesus Christus in ascensione docuit apostolos sub hac forma: *Euntes ergo docete omnes*

84^a *gentes, baptisan | tes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, docentes eos servare omnia quecumque*

10 *mandavi vobis*, Math. ultimo. Et constat quod inter alia mandavit eos precipue servare se a mundo, nunc prohibendo possessionem civilem vel in minimo ut in pera, pecunia vel baculo vel quocumque alio, ut patet Math.

X, 10, nunc prohibendo ipsos contendere eciam pro 15 tunice ablacione Math. V, 40. Et sic subducta omni proprietate in se et ipsis fecit eos egere sepius, ut vel sic nutriantur memoriter in evangelica paupertate; quam leccionem iuxta beatum Clementem ipse in se et suis conversis diligentius observavit. Unde ergo dispensacio

20 ut nostri clerici hoc non servant?

Et si obicitur contra illud per hoc quod tunc destruerentur iura civilia que sunt finis civilis dominii, dicitur quod hoc non sequitur sed rectificaretur utrobique civilitas lege Christi, cum docet Luc. VI, 30 divitem seculo

25 *omni petenti se tribuere*. Et Apostolus I. Thim. VI, 18 docet eos *facile tribuere* (ut exposuit capitulo . . .) et sic illud quod est imperfectionis in civilitate legis vel dominii docet Christus extrudere et illud quod sonat in perfectionem evangelicam reservare; et sic instructus est

30 *Zacheus cuius domui salus facta est* Luc. XIX, 9. Quod

85^a si dicatur Christum intendere civilitatem | cessare debere secundum illud quod sapit peccatum, credo quod nullus catholicus contradicit; leges autem civiles cum sustentantur et practisantur instrumentaliter per humana

35 dominia proficientes plurimum ad pacem ecclesie, patet quod sunt finis perfeccior civili dominio, bonum ergo est quod sit lex sic pacificans populum et civile dominium; sed foret melius esse neutrum.

Quinto et ultimo argumentatur ad conclusionem principalem per locum a minori de sacerdotibus Pharaonis, qui-

Civil laws
would be
improved,
not destroyed.

Argument from
Pharaoh's
priests.

4, 5. Cod.: *causa doctrinaria*. 17. Cod.: *nutrientur*. 19. Cod.: *observarunt*. 25. Cod.: *omnipotenti*; ib. Cod.: *I. Thim. III.*

10. Matth. XIX, XX.

bus parcam et pauperem vitam viventibus tradita sunt a rege *cibaria ex horreis publicis*, ut patet Gen. XLVII, 22, et declaratum est IV huius I^o capitulo. Sed sacerdotes Christi . . . atque maior paupertas atque humilitas, quam sacerdotes gentilium, ergo multo magis eis debent sine civilitate a populo ministrari. Minor patet ubi . . . pro Christo recipiendo ad vitam et doctrinam Christi pauperrimi qui est dux omnium istorum regum spiritualium; attendentes igitur ad spiritualius ministerium quam fuit prophetica benedictio vel prophetia sacerdotum, debemus esse magis humiles et principibus plus subiecti, sed nec clerus civiliter dominari; maior enim spiritualitas requiritur maiorem suspensionem a seculo.

Et istam rationem tangit profunde Origenes super Genes. Omelia XVI: *Vis, inquit, scire quid intersit inter sacerdotes Dei et sacerdotes Pharaonis? Pharaon terras concedit sacerdotibus suis, Dominus autem sacerdotibus suis partem non concedit in terra, sed dicit eis: Ego sum pars vestra*. Et hec verba huius magni doctoris Origenis et Augustini supra Joh. Omelia VI movebant me in secundo argumento audacter asserere, quod non sententiarum in scriptura sacerdotibus Christi licere civiliter dominari. Nam primus dicit quod Christus sacerdotibus suis *partem non concedit in terra*, quod non sapit sanum sensum nisi intenderet quod Christus non concedit suis quitquam proprie et civiliter possidere; Augustinus tamen dicit, quod *iure imperatoris et non iure divino dicis et defendis quod hec villa est mea*; quod probat ex communione iuris divini secundum quod omnia debent esse communia et ex possessione iuris humani que intendit ut possessio sit propria, sicut facit beatus Clemens et ceteri sancti doctores concorditer ad scripturam. Unde sequitur in textu Origenis: *Observate ergo, qui hec legitis omnes Domini sacerdotes, videte que sit differentia sacerdotum, ne forte qui partem, habent*

4. Hic aliquot verba exciderunt. Sensum istius loci habes De Civili Dominio II, 6. 7. *ubi*; et hic plura verba desunt (fortasse post verbum recipiendo). 12. *clerus*; adde *debet*. 32. Cod.: *intenditur*. 36. *habent* deest in cod. Addidi e textu Origenis.

3. De Civili Dominio II, 5. 15. Origenes, In Geneseos cap. XLVII, Hom. XVI (ed. Basil. p. 56). 21. St. Augustini Opp. tom. III, 2, 330 seqq. 28. l. c. p. 340. 34. l. c,

in terra et terrenis cultibus ac studiis vacant, non tam Dei quam Pharaonis sacerdotes esse videantur; ille est enim qui vult sacerdotes suos habere possessiones terrarum et exercere agri et non anime culturam, ruri et non | legi
 85° 5 operam dare. Christus autem dominus noster sacerdotibus suis quid precipiat audiamus: Qui, inquit, non renuncia-
 verit omnibus que possidet non potest meus esse discipulus. Contremisco hec dicens; meus enim primo omnium, meus, inquam, ipse accusator ex isto, meas condempnationes
 10 loquor, negat Christus suum esse discipulum quem viderit aliquid possidere; et quid agimus? Quomodo ipsi aut hec legimus aut populo exponimus, qui non solum non abrenunciamus hiis que possidemus, sed adquirere volumus ea que nunquam habuimus antequam veniremus ad Christum. Num-
 15 quid quia nos redarguit consciencia tegere et non proferre que scripta sunt possumus; nolo duplicati criminis esse reus, confiteor hec palam audiente populo, confiteor hec scripta esse, et si nondum implesse me novi, sed ex hoc saltem commoniti festinemus transire a sacerdotibus
 20 Pharaonis quibus data est terrena possessio ad sacerdotes Domini quibus in terra pars non est; quibus porcio Dominus est, talis erat iste qui dicebat: tanquam egentes, multos autem locupletantes, ut nichil habentes et omnia possidentes. Paulus hic est qui in talibus gloriatur, ut
 85^a patet I. Cor. VI. Vis | audire quid Petrus de se ipso pronunciet? audi eum cum Johanne pariter confitentem: Argentum et aurum non habeo sed quod habeo tibi do. In nomine Jesu Nazareni surge et ambula. Vides sacerdotum Christi divicias, vides nichil habentes quanta et qualia
 30 largiuntur. Istas opes largiri non potest terrena possessio.

N Ex ista sententia huius profundi doctoris patet quomodo ipse senserit de ordine sacerdotum: Non quod licet clericis habere temporalia quocunque modo licita,
 35 sed quod modus layco licitus sit eis prohibitus; nam per hoc potissime distinguitur et non penes hoc quod ab utroque excluditur modus habendi illicitus, quia iuxta sententiam istam gloriosam potest fingi quod licet clericis vivere quomodo licenter vivunt domini seculares
 40 et quod omnia dicta de vita et doctrina Christi vel

Distinction
between laymen
and clergy.

8, 9. Cod.: meus, inquam, ipse deest. 10. Cod.: vidit. 12. Cod.: renunciamus. 17. Cod.: et palam. 21. Cod.: cuius porcio. 23. Cod.: aut. 39. Cod.: quocunque.

apostolorum intelligenda sunt cum tali modificacione, ut puta quod Christus utrobique vitavit superfluum et habuit qualemcumque ritum. Et sic intelligi possunt heretice omnia Christi consilia et precepta, ut tangitur superius capitulo huius II°. 5

Falseness of
the gloss which
maintains
the contrary.

Et patet quod sinistre quidam glossant dictum Christi Luce. XX, 26: *Vos autem non sic*, dicentes quod Christus non prohibet in hoc suis apostolis nisi quod non dominantur viciose sed pompam | seculi, non negans eis 86^a civiliter licere dominari. Error huius glosse ex tribus con- vincitur; primo ex hoc quod Christus distinguit inter dominacionem regum gencium et preposituram suorum, et licet dominacio regum huiusmodi sit licita, non tamen vult ipsam eis competere, ut exponunt Clemens et alii sancti doctores et textus sonat ad literam. Aliter 15 enim non increparet duos cognatos suos ex appetitu dominii secularis, quia certum est quod voluerit seculare dominium quod in laicis foret licitum, et tamen Christus dicit ipsos nescire quid peterent; secundo in hoc quod Christus limitat apostolis preposituram quam vult eis 20 competere; que consistit in humili subieccione, indigenti administracione et prepositure secularis abdicacione; que repugnant civili dominio. Ideo notum est quod voluit revocare eos a prepositura proprietarii secularis, sicut patet ex factis et verbis quibus eos in religione 25 nutrierat.

The sense of
Scripture
is clear.

Tercio in hoc cognoscitur ficticia quod facta huiusmodi contencione inter apostolos circa civile dominium et nunquam alibi Christus incomplete dedisset doctrinam si intenderet eis licere civiliter dominari et non magis 30 illud expressisset sed (ut apparet sanctis doctoribus) eius oppositum: Ideo ceca vesania et periculosa heresis est pertinaciter exponere sacram scripturam contra sensum quem Spiritus Sanctus sanctos do | ctos edocuit, pal- 86^b liando contra religionem Christi, quod licuit Christo, 35 apostolis et per consequens omnibus sacerdotibus dominari civiliter.

Confirmatur sic: Si licet alicui sacerdoti dominari O civiliter, potissime licet episcopis quibus adiacent secularia ut predia et castella, sed illis non licet, ergo multo 40 forcius nulli.

3. Cod.: *qualecunque*. 9. *seculi*; adde: *abiciant*. 18. Cod.: *et cum*. 22. Cod.: *administracionem*; ib. *abdicacione*; cod.: *ab invicem*.

Minor probatur ex hoc quod multi sancti monachi
 assumpti sunt a gradu artissime paupertatis servate in
 monachis ad dignitatem episcopalem, ut patet de beatis
 Martino, Gregorio, Cuthberto et multis similibus; sed
 5 non licet retrocedere a statu perfecciori ad statum in-
 perfeccioem in religione christiana, ergo post episco-
 patum debuit observare gratiam prioris paupertatis; sed
 ille gradus requirit pauperem non esse civilem proprie-
 tarium, sed habere omnia in dominium; ergo illum
 10 gradum debuerant observare.

Saintly monks
 when made
 bishops have
 kept their
 poverty.

In isto argumento suppono determinacionem ecclesie
 in Sexto *Exiit* quod status huius altissime paupertatis
 sit status viatoris perfectissimus quoad stadium, quia
 statui viatoris Christi simillimus; secundo suppono quod
 15 cum adiacencia talium temporalium possunt occupantes
 habere nudum usum cum titulo gracie in artissima
 paupertate; quod cum foret perfeccius atque facilius,
 86° verisimile est istos sanctos | continue hoc servasse; non
 relinquerent perfeccionem quoad Deum propter honorem
 20 mundanum.

Et eadem videtur ratio de cunctis episcopis, cum sit
 in gracia alcioris ecclesie quibus illa paupertas foret
 necessarius pro se et subditis. Si talis quilibet episcopus
 secundum leges humanas ad tantum astringitur quoad
 25 bonum sui episcopatus quod non licet sibi ipsa vendere
 vel alienari sine equivalenti vel superhabundanti re-
 compensa, ut patet per quotlibet leges humanas et
 specialiter X, questione II: *Si quis episcopus nulla neces-
 sitate rationis ecclesiastice compulsus in suo clero aut
 30 forte, ubi presbiter non est, de rebus ecclesiasticis pre-
 sumpserit aliquid vendere, res ipsas ecclesie proprie re-
 staurare cogatur et in iudicio episcoporum deiciatur
 auditus et convictus et tanquam furti aut latrocinii reus
 suo privetur honore*; quod non staret si episcopus foret
 35 civilis dominus bonorum illorum, ut patet ex descrip-
 tione civilis domini, ergo conclusio. Sicut ergo ballivus
 potest in servicio domini ad mensuram consumere bona
 sua et pro excessu oportet eum facere recompensam,
 sic quilibet episcopus quantum ad bona episcopii sic

A bishop may
 not sell church
 property as he
 might if he
 were owner
 of it.

13. Stadium; ita cod. 19. Cod.: *relinqueret*.

12. De Verborum Significatione V, 12, 3. 28. Decret. sec.
 pars, causa X, quaest. II, cap. VII.

se habet ad ecclesiam; et patet ex hoc quod post mortem vel cessionem unius episcopi sunt bona illa auctoritate ecclesie quilibet illorum episcoporum hec occupat et defendit; | nec scribitur in particulari ecclesia antequam deveniat ad universalem ecclesiam, ergo illa habet primo proprietatem in illis bonis. Sed omnis proprietas universalis ecclesie non est civilis proprietas, cum caput illius ecclesie Christus non est caput civilitatis, ergo super nullis bonis huiusmodi cadit dominatio civilis quoad clericos. Nam quacumque particulari ecclesia abutente bonis date ecclesie potest communior ecclesia succedere et errata a membro suo iuste corrigere; quod non foret si prior ecclesia foret civilis dominus, eo quod tunc foret ordo superioritatis civilis domini inter ecclesiam succedentem et aliam tempore precedentem.

All property appropriated to the Church is common.

Similiter, omnia bona appropriata ecclesie sunt primo immediate collata Christo, sed omnia bona sua inferiora membris suis sunt communia omnibus illis membris, ergo omnia bona appropriata ecclesie sunt ut sic facta communia et per consequens quoad civilitatem expriata.

Assumptum patet ex modo conferendi bona ecclesie que non appropriate donantur Petro vel Paulo, sed Deo et speciali sancto ac conventui clericorum tali loco sibi succedencium. Et minor patet per illud. Rom. VIII, 32 *quomodo non cum illo omnia nobis donavit?* Sicut ergo omnia bona unius persone Trinitatis sunt bona totius Trinitatis iuxta illud Joh. XVII, 10: *Omnia mea tua sunt, et Joh. XVI, 15: Et omnia quecumque habet pater mea sunt, et idem* | patet de Spiritu Sancto: sic omnia bona triumphantis ecclesie sunt communia cuilibet membro christiano, cum Christus caput illius ecclesie, eo quod caritas est plus amat communia, eo quod sunt privatis meliora; nec video quod secularis dominus daret Christo pertinentem et laudabiliter huiusmodi temporalia que antea erant sua, nisi excludendo a se civilitatem ex fervore caritatis, quia vult quod Christus novo modo perfectiori habeat illa bona pro tota sua ecclesia, ut sint pauperibus evangelicis communia; per hoc enim tolleretur ab ecclesia imperfectio modi habendi

23. Cod.: *donatur.* 24. *conventui*; lectio incerta; cod.: *ju'eui.*
36, 37. Cod.: *excludendo quia a se vult civilitatem.* 40. Cod.: *ecclesia in perfectione.*

civiliter et accederetur ad modum habendi pro statu
 innocencie et statu patrie; quem modum habendi tam-
 quam naturalem et perfeccioem Christus apostolis suis
 instituit. Non ergo licet clerico accipere bona ecclesie
 5 tanquam civili proprietario sed tanquam membro ecclesie
 dispensatori bonorum pauperum; et illius sensus sunt
 quotlibet legum et sanctorum testimonia. Unde beatus
 Bernhardus in Sermone qui sic incipit: *Bono necessario*,
 sic exponit textus Christi Marc. X, 30 sic dicentis: *Nemo*
 10 *est qui dimisit domum aut fratres aut sorores aut patrem*
aut matrem aut filios aut agros propter me et propter
evangelium qui non accipiet cencies tantum. Unde nunc
 in tempore hoc domos, fratres, sorores et matres et
 filios vel agros cum persecucionibus et in seculo futuro
 87^b vitam | eternam. *Non solum*, inquit Bernhardus, *in futu-*
rum vitam eternam possidebitis, sed in presenti centuplum
accipietis, non solum in bonis spiritualibus sed et in
temporalibus, si cor non apposueritis. Et sequitur: *Que*
 20 *vobis dubitandi occasio? pauca relinquitis cum solitudine,*
totum mundum assumetis in possessionem sine solitudine.
 Et probat hoc per textum Apostoli I^a. Cor. III, 22, 23:
Omnia vestra enim sunt presencia sive futura. Omnia
inquam vestra sunt. Et alias ostendi quomodo univer-
 sitas creata cedit iustis viantribus ad ministerium,
 25 sic quod sicut reciproce sibi ministrant sic reciproce
 sese habent. Contra quod quidam inertes arguunt, quod
 tunc omnes haberent corporaliter; sapientes putant
 si Deus vel sanctus habet hec animalia, tunc habet hec
 tanquam pugnancia vel in manu: Ideo sicut Christus
 30 habet non solum centum talia animalia sed universi-
 tatem eorum, sic et singula membra sua, cum eis ser-
 viencia cedunt sibi ad bonum. Et secundum Augustinum
 sunt perfecciora quam aurum vel lapis preciosus.
 Q Sic enim arguunt stulti: Si Deus est ubique, tunc Deus
 35 est in inferno et in omni loco fetido ut cloaca, ymagi-
 nantes quod fetor Deum confunderet, sicut supra arguens
 ymaginatur: Si Christus habet centum leudes et pulices,

A cleric may
 not hold church
 property but
 may accept
 it for
 dispensation
 to the poor.

5. Cod.: *proprietaria*. 8. *qui*; cod.: *quo*; ib. *Non bono necessario*;
 sed: *super bono nuntio* vide infra. 19, 20. Cod.: *solitudine*. 24. Cod.:
creaturam; Cod.: *iustis et*. 27. *haberent*; unum verbum deest. 36. Cod.:
fedor et fetor. 37. *leudes* (sic).

8. St. Bernardi Ep. CCCCLXII ad quosdam noviter conversos
 tom. I (Migne), p. 662. 15 l. c. p. 666.

tunc habet eas | in corpore proprio tractitantes. Sed 87^e
 procul ista ignorancia a fidei.

Foolish
 attempts of our
 opponents to
 apply the
 reductio ad
 absurdum.

Quidam autem postponentes seriem textus Christi
 arguunt ex illo sequi quod si homo reliquerit proximo
 unum peccatum, recipiet in hoc seculo centum peccata 5
 et si unam amasiam reliquerit propter Christum, habet
 centum amasias in hoc mundo; si unum caput, habebit
 centum capita, et sic de multis arguciis quas ignari
 ebulliunt, quando deficiunt argumenta. Non autem
 oportet respondere ad hec, antequam probata fuerit 10
 possessio peccatorum vel antequam fuerit inventum in
 evangelio quod homo accipiet centum uxores in hoc
 seculo; ad hec membra, ergo habebit centum huiusmodi
 membra, ut si Christus habet cencies tantum ad caput
 medium, ergo habet centum capita; sed illud nunquam 15
 fundabitur, antequam universitas rerum sit adnichilata.

How we are
 to receive
 hundredfold.

Quod si queratur causa diversitatis, quare homo
 accipiet centum matres, quin per idem centum uxores
 et centum capita, dico quod cecatus hac ignorancia
 addisceret istam differentiam antequam prorumperet 20
 in istas blasfemas argucias, addiscendo quare Christus
 dicit: *Quicumque fecerit voluntatem patris mei qui in*
celis est, ipse meus frater, soror et mater est et non
 dicit *mea uxor est*; in beatudine enim non | nubent sed 87^a
 sunt fratres, sorores et matres spirituales reciproce. Dis- 25
 cant ergo sic arguentes predicamentum ad aliquid quo-
 modo differt a ceteris, et si post probaverint quod dictum
 hoc Christi non est verum pro virtute sermonis, et
 obligo me sub pena talionis probaturum sibi quod sit
 centiceps amphisonia. Reliquit autem christianus omnia, 30
 qui universitatem habens creatam affectione inordinata
 obiective dilectam deserit istam sub ratione talis
 affectionis propter amorem preponderantem quem habet
 ad Christum; ipsa autem universitas est omnia iuxta
 illud Johannis 1°, 3 *Omnia per ipsum facta sunt*; in 35
 qua propter equivocam elongacionem non includitur
 trinitas increata sicut nec peccatum. Qui autem dere-

1. *tractitantes* (sic). 2. Cod.: *ignavia* a; vide infra; *ignari*.
 4. Cod.: *reliquit*. 13. *seculo*; hic plura verba deficiunt. 14, 15. *ad*
caput medium; ita cod. 21. Cod.: *blasfemias*. 26, 27. *predicamentum*;
 cod.: *putum ad aliud quam quomodo*. 27. Cod.: *probaverit*. 28. *et*;
 cod.: *secundo*. 30. *centiceps*; ita cod.; ib. *amphisonia*; id putaverim
 quod *amphibolia*. 32. *obiective*; cod.: *obme*. Hic locus hand dubio cor-
 ruptus est.

linquit septenarium quoad affectionem carnalem vel
 proprietariam recipiet tantum cencies in hoc mundo,
 quia universitatem huiusmodi specierum; licet autem
 ipsam perante habuerat ex titulo gracie, non tamen
 5 carnaliter vel civiliter ut reliquit, ut sic relinquendo
 habet omnia forciori titulo, quia gracia ampliori. Ideo
 non dicit Christus quod habebit in centuplo plus quam
 prius habuit sed centuplum ad illud, quod sicut reliquit,
 ymmo rationes exemplares increate sunt centuplum ad
 10 universitatem creatam.

CAPITULUM TERTIUMDECIMUM.

88^a Contra hec dicta de expropriacione bonorum | cleri-
 corum, obicitur primo per hoc quod per mille annos
 et amplius quia a tempore beati Silvestri quo Constan-
 15 tinus dotavit ecclesiam, quod fuit circa annum Domini
 CCCXX, multi sancti pape, episcopi et abbates, multi
 sancti imperatores, reges et domini temporales appro-
 baverunt active et passive dotacionem ecclesie; ergo
 nullum infringere oportet eam et religionem christianam
 20 destruere. Si enim dotacio ecclesie sit laudabilis, sequi-
 tur quod amplior dotacio sit magis laudabilis. Si ergo
 tabernaculum Domini tempore Moysi fuit et portatile
 in deserto (ut patet in Exodo), et post fuit fixum
 templum eciam constructum a Salomone gloriosum, ut
 25 patet III. Reg. VI, proporcionabiliter videtur dicendum
 quod eciam ecclesia christiana; quando enim necesse
 fuit Christi fideles peragere provincias ad fidem in
 fidelibus predicandam, non fuit ecclesia dotata, cum
 apostoli propter convertendorum copiam non poterant
 30 residere; nunc autem confirmatur fidelibus et assistente
 copia evangelistarum semifidei confirmate quod neces-
 saria est talis dotacio. Et ista videtur sententia iuris
 canonici XII, questione I, ubi Melchiades papa sic lo-

Authority of
 popes and
 emperors
 pleaded for
 endowment.

16. Cod.: *multi sunt.* 19. Cod.: *eam et* deest. 22. Cod.: *porta-*
tilem. 26. Cod.: *eciam* deest. 30, 31. *confirmatur* — *confirmate*; sensus
 huius loci lucidus, sed verborum tenor haud dubio falsus est. 31. Cod.:
quod deest

14. Silvester papa primus sedit ab anno CCCXIV usque ad
 annum CCCXXV. 33. Decr. sec. pars, causa XII, qu. I,
 cap. XV. Ex Pseudoisidoriano decreto de primitiva ecclesia.

quitur: *Futuram ecclesiam apostoli in gentibus providebant, idcirco predia in Judea minime sunt adepti, sed precia tantummodo ad fovendos egentes. At vero, cum inter turbines et adversa mundi succresceret ecclesia, ad hoc usque pervenit ut non solum gentes, sed etiam Romani principes, qui totius orbis monarchiam tenebant ad fidem Christi et baptismi sacramenta concurrerent. E quibus vir religiosissimus Constantinus primus fidem veritatis patenter adeptus licenciam dedit per universum orbem sub suo degentes imperio non solum fieri christianos sed etiam fabricare ecclesias et predia constituit tribuenda. Denique idem prefatus princeps donaria tribuit immensa et fabricam templi prime sedis beati Petri instituit adeo ut sedem imperialem relinqueret et beato Petro suis et successoribus profuturam concederet. Et conformiter creditur de aliis ecclesiis dotatis per dominos temporales. Ubique igitur in christianis ecclesiarum dotacio laudabiliter est approbata.* 88^b

The clergy may have dominion but only by the title of grace.

Quantum ad istud, concedi debet conclusio quod dotacio ecclesie sit licita et meritoria utrobique; con- ceditur etiam quod infringere possessionem ecclesie foret implicite religionem christianam destruere, eo quod impossibile est clerum deficere a vero temporalium dominio, nisi propter defectum observancie legis Christi. Unde potest contingere quod clerus sufferendo insipientiam mundanorum bona sua rapiencium, ymmo sustinendo si quis bona sua devorat vel in facie ipsum cedat, ut sic amplius edificet ecclesiam et adquirat verius et amplius verum dominium, cum secundum Augustinum Epistola XXXIII^a quominus eis afficitur. 30

Patet ex hoc quod posset contingere ut ecclesia sit exinde virtute dicior. Et in hoc stat per se edificacio ecclesie et verum eius dominium; sic enim crevit ecclesia in suis primitivis celeriter per paciencia[m] martirum et fuit in bonis mundi ditissima iuxta illud Apostoli Rom. VIII, 32 *cum Deus proprio filio non pepercit sed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non cum illo omnia* B

1. Cod.: *ecclesia*. 2. *predia*; cod.: *predicata*; ib. *Judea*; cod.: *in gentibus*. 4. Cod.: *successerit ecclesia*. 5. Cod.: *non totum*. 7. Cod.: *bapam sacm*; ib. Cod.: *concurrerunt*; ib. Cod.: *vir deest*. 8. Cod.: *prius*. 9, 10. Cod.: *orbem suo degentibus*. 11. Cod.: *fabricandi*. 14. *suisque*; cod.: *fuisse*. 28. inter *ad et quirat* lacuna. 29. Cod.: *ut amplius*; item post *ut* lacuna; et iste locus corruptus est.

30. Cf. Librum ad Honoratum Ep. CXL Opp. II, 427, 428.

nobis donavit? Postquam autem dotata est dotacione sapiente seculum, decrevit continue tam virtute tam quantitate; cuius causa indubie est declinacio ad carnem et seculum, quia Rom. VIII, 8 scribit Apostolus:

After
endowment the
Church fell
away,

5 *Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt.* Unde cronicantes notant quod a tempore huius dotacionis non successit aliquis papa martir. Secundum tres itaque gradus dotata est ecclesia, primo virtute et gracia a Deo, secundo temporalibus a seculari domino et tercio
10 beatitudine in celo; due extreme infinitum excedunt mediam. Sunt autem tres gradus quibus ditati sunt clerici bonis mundi; primo perfectissime habentes omnia pure ex titulo caritatis sed stricte quoad usum *de ali-*
88^d *mentis et te* | *gumentis* secundum doctrinam Apostoli *con-*
15 *tentati*, tercio crescente devocione laycorum onerati sunt ampliori usu temporalium suscipientes nedum ad sui indigenciam sed ad ministerium pauperum bona mundi.

Illud autem potest licite fieri propter tria: primo ad
20 augendam devocionem fidelium laycorum, secundo ad exonerandum eos a sarcina temporalium quibus seculariter premebantur, et tercio ad distribuendum pauperibus ecclesie de bonis illis prudencius, servata in clericis regula stricti victus, ymmo altissima paupertate. Sed
25 in tercio signo defecerunt ut magi Pharaonis, perversi ab occupacione temporalium ex titulo caritatis, et circa civile ac seculare dominium prodigaliter sumptuosi in ornamentis, esculentis et familiis et aliis fastum seculi sapientibus eciam plus quam layci seculares. Exhinc
30 enim perversum est dominium verum in venenum, et prepositi mundo et carni dediti facti sunt secundum Ysaie vaticinium *canes muti*; et sic paulatim inducti sunt clerici a summa religione christiana ad servicium triplicis inimici decepti ex fallacia consequentis quod
35 licet clericis habere temporalia, ergo civiliter licet ea ministrare pauperibus, ergo multo magis in se et in suis consumere ipsa seculariter licet clericis tanquam
89^a laycorum clericariis occupare | bona ecclesie; ergo do-

and the clergy
were drawn
to pomp and
ambition.

13. Cod.: *qua ad.* 25. Cod.: *ut* deest. 26. Cod.: *circa* deest.
27. Cod.: *civile ad seculare.* 29. Cod.: *Et hinc.* 31. Cod.: *debiti.*
34. *decepti is consequentis* in cod. (*decepti inconsequenter* ?); correxī e
textu sequenti sub littera D; ib. Cod.: *quod* deest. 38. *clericariis*; ita
cod.

13. I. Tim. VI, 8.

32. Is. LVI, 10.

minanter, obliiti illius dicti Apostoli I. Cor. IV, 1: *sic nos existimet homo ut ministros Christi* et illius I^a. Petri V, 3: *Neque dominantes in clero*. Non sunt equivoce clerici, cum dimisso ministerio Christi sibi tradito et officio mamona laycaliter admisso, implicando se in omni⁵ genere negociorum secularium nunc mercantur, nunc impetrant ut sua repetant et nunc pugnant; ymmo sese sollicitant plus quam layci circa mundum; quod, nisi Deus preservet, subvertat vocatam ecclesiam.

Oportet igitur notare clericum subtiliter rationes do- C
tandi et distinguendo illud quod imperfectionem sapit, ut sollicitudinem civiliter gubernandi; illud quod perfectionem sapit et de illo ad perficiendum suum ministerium contentare. Talis ergo declinatio a conversatione celesti seduxit clericos primo ut nubes volantes¹⁵ et omne genus martirii patientes sicut pecudes inter homines conservantes, vix bonis et piis dominis temporalibus obedientes, et exhinc seduxit in vermes sub terra subrepentes omnem adversantem impetuosissime repungentes, ita quod instar Dan facti sunt ut *coluber in via*²⁰

If some wealth
is good, it does
not follow that
more is better.

et cerastes in semita. Ulterius quoad argumentum quo assumitur quod dotacione ecclesie existente laudabili maior dotacio foret | magis laudabilis, patet quod illa^{89b} argucia decipit gulosos et omnes medium virtuosum excedentes. Nam tam res naturales quam morales posuit²⁵ Deus in pondere et mensura; in quibus omnibus propter monstruositatem deficit talis argucia. In caritate autem et virtutibus quibus non contingit abuti tenet talis ratio, ut si bonum sit Deum diligere, in duplo melius est ipsum in duplo diligere plus, et sic ad omnem gradum³⁰ ad quem caritativus potest attingere. Et hinc dicit Apostolus Rom. XIII, 8: *Nemini quitquam debeatis nisi ut invicem diligatis*. De quanto enim quis plus caritative diligit, de tanto se reddit obligatiorem ad amplius diligendum. Dileccio enim ut est maior est melior. Sic³⁵ autem non est de possessione temporalium, cum oportunum foret quod cuncta essent communia; sic erat in statu innocentie et primevo statu religionis apostolice et erit perfecte in statu patrie. Si igitur clericus occupat temporalia que non sufficit debite ministrare⁴⁰

7. Cod.: *repetunt*. 9. Cod.: *preservet et*. 13. Cod.: *ad deest*.
15, 18. Cod.: *reduxit dominis*. Cod.: *donis*. 21. Cod.: *quo deest*.

20. Gen. XLIX, 17.

vel que impediunt ipsum a clericatus officio, indubie adiacencia eorum est sibi onerosa, superflua et nociva. Ulterius quoad illud quo asseritur Christi discipulos debere post pacificationem ecclesie residere et per consequens | bona in propriis habere conceditur conclusio.

- 89^c Sed tripliciter dicitur proprium: scilicet quoad specialem modum ministrandi, utendi et habendi ex civili institucione; primo modo: caput meum est michi proprium, quia solum est caput meum, licet sit commune
 10 cuilibet iusto, cum *iusti sint omnia* (ut exposui capitulo II de proprietate triplici, sive civilis domini, civilis usus et usus simplicis); secundo modo dicitur res temporalis auctoritate ecclesie clerico deputata ad evangelicam custodiam sibi propria; et in tali proprietate parum
 15 locuntur poletici, sed de utraque proprietate civiliter; conceditur ergo quod cuilibet clericus habet bona fortune sibi propria ad specialem usum et ministerium, ut cibum quem ego comedo alius non comedit, vestem quam ego contero alius non conterit, et bona que ego
 D distribuo alius non distribuit. Sed omnia ista habent secundum alium modum habendi omnibus christianis communia; nec est clericus cum temporalibus istis sibi propriis civiliter desponsatus, cum Apostolus *despondit eum uni viro, Christo*, qui est pars hereditatis sue in
 25 quem omnem sollicitudinem oportet proicere cura dimissa temporalium; sed utitur hiis temporalibus tanquam Dei prestatarius et tanquam ecclesie elemosinarius
 89^d et non tanquam civilis dominus, | quia Act. IV, 32 dicitur: *Nec quisquam eorum que possidebat aliquid suum*
 30 *esse dicebat* tanquam civilis proprietarius.

Conceditur ergo quod post pacificationem ecclesie necesse est clericum residere; sed caveat ne oblitus sui officii nesciat de vite necessariis contentari, oblitus
 35 *regule apostolice I. Thim. VI, 8: Habentes alimenta et quibus tegamur, hiis contenti simus*. Si ergo divicie nobis clericis affluent, non apponamus cor ad ipsas multiplicandum, defendendum et repetendum, ut layci sunt solliciti pro se et suis heredibus, sed habeamus quotlibet temporalia, mobilia et immobilia, dimissa civilitate

Different kinds of ownership.

Let the clergy be content with using what they need,

5. Cod.: *habere* deest. 18. Cod.: *alius non comedit* deest. 29. Cod.: *qui possidebat*.

and relinquish
civil possession.

ex nudo tytulo gracie, et possessio est nobis conveniens; ideo (ut alias dixi) debemus colare illud quod est perfeccionis in civili dominio a feculencia, et dimisso imperfecto laycis nobis inferioribus quoad Deum debemus uti temporalibus de quanto sunt nobis necessaria ad nostrum officium; et tunc oportet nos omnem civilitatem relinquere de nudo usu cum dominio ex titulo gracie contentatos. Hoc enim ex fide est melius quam aliquod civile dominium, plus quietaret dominos seculares et edificaret ad ecclesiam. 10

Form of the
donation; given
to profit the
Church.

Et ad istum sensum tam active quam passive dotabatur ecclesia; que dotacio eo ipso infringitur | quo clericus usurpat sibi ex fallacia consequentis et loco insufficientis similitudinis cum fastu ac avaricia super elemosinis dominorum secularium civile dominium. 15
Unde notaremus utrobique formam donacionis et accepcionis: Donacionis forma specificatur in supradicto textu pape Melchiadis, cum dicit quod *Constantinus dedit sedem imperialem Petro et suis successoribus profuturam*; et donacionem taliter modificatam non licet mortali infringere, ut patet distincione XCVI^a capitulo *Constantinus*. Nec dubium quin nec secularis dominus habet potestatem ad aliter comparendum nec clericus ad aliter recipiendum; non enim potestas est ad deteriorandum ecclesiam vel aliquam eius partem; sed quis dubitat quin genere clericorum foret deterior, si excideret ab altissima paupertate evangelica; ex quo ergo cum illa dotacione stat paupertas predicta, illegitimum est propter dotatum ad fomentum illius paupertatis ipsam preter mentem donatorum relinquere. 20 30

Armachanus
says a bishop
should use
such gifts as
befit his
condition.

Unde dominus Armachanus VI de Pauperie XXVIII E capitulo ostendit quod confirmacio bonorum clericorum collegialiter vivencium non includit proprietatem vel civile dominium sed excludit, eo quod non sunt capaces talis domini; post capitulo XXXIII° declarat secundam conclusionem toti ecclesie preciosam quod sicut apostoli, habentes preciosa esculenta vel numismata sine civili dominio vel usu eorum | falsificassent paupertatem, 35 90^b

8, 9. Cod.: *quam quoad civile plus quietaret.* 23. *comparendum; comparciendum (?)*. 26. *quin genere*; ita cod. intelligi debet: *quin genere clericorum foret deterior dominus secularis, si id excideret . . .* 35. Cod.: *prius* (error ex solutione abbreviaturae *p²* pro *p*). 38. *paupertatem* adde: *si*.

altissimam sapienciam pro minus utili suo ministerio edendo consumerent, venderent vel mutarent; *sed*, inquit, *prelati nostri comutando improvide bona ecclesie paupertatem debitam clericis infringerent in presenti*. Cuius
 5 ratio est quia bona sua consumerent ad ecclesie detrimentum; unde econtra tercio asserit: *Si prelatus*, inquit, *iuxta congruenciam sui status preciosis, victu et vestitu, equitatu et quocunque alio apparatu in casu utatur, nullam proprietatem aut possessionem propriam habens in eis*
 10 *nec volens nec valens nec vituperabilis, nec perfeccionem evangelicam muniens nec gradum prescriptum altissime seu artissime paupertatis abiciens, ut michi videtur iuste poterit iudicari, quin magis econtra si tali casu preciosa respueret minus perfecte ageret aut peccaret*. Sed quia
 15 in iudicio usus temporalium ad status congruenciam stat tota difficultas erroris, ideo exponit illam status congruenciam: *talem intelligo qua servata populo sibi subiecto simpliciter redderetur utilior ad salutem; et in isto iudicio propter ignoranciam scripture et cecacionem*
 20 *temporalium contingit utrimque deceptio*.

Ex istis verbis patent tria esse de sententia huius
 90^c doctoris, primo quod prelati quicunque ut | episcopi vel rectores cum omnium sit eadem ratio non debent esse civiles proprietarii dum sunt tales. Aliter enim non
 25 diceret quod prelatus nullam proprietatem vult aut valet in temporalibus vendicare; secundo patet quod vult dicere quod cum nudo usu quotlibet diviciarum subducta civilitate stat evangelica paupertas altissima. Non enim est ratio quare collegium apostolorum potest
 30 habere ducentos denarios in communi quin per idem dupla communitas potest habere duplum et sic usque ad totum corpus ecclesie et ita in lautis cibariis et quibuscunque aliis temporalibus ad commodum ecclesie et persone utentis spectantibus; sed istud dictum est
 35 pro nitente ad temporalia, inducit improvidos in caribdim. Tercio patet quod si prelatus ex affluencia temporalium aspirat in se vel suis ad fastum seculi, ad avariciam vel ventris ingluviem aut alia peccata ex
 40 istis sequencia, illa temporalium affluencia est statui suo incongrua, quia secundum illam affluenciam redditur populo suo inutilior, quia Deo deacceptior et per con-

Thus he holds
 a) that prelates may not possess civilly,
 b) that they may be poor though using riches,

c) that they must not indulge in pomp and luxury.

2. *sed*; sic legendum esse videtur.
 gendum: *prompte* (?); cod.: *pmtc*.

35. *pro nitente* (sic); an le-

sequens ad mediandum inter populum et Deum indispositor. Ideo (ut dicam posterius) iudicia secularia clericorum excecant populum in hac parte putantium ex defectu intellectus scripture, quod honor mundanus et secularis possessio sit illis honestior ac utrimque⁵ utilior quam observancia artissime paupertatis. Ex istis colligitur hec ratio: quecumque persona posita in adoptione duarum possessionum quarum prima est utilior, faciliior atque honestior, peccaret eligendo secundam possessionem priore postposita; sed in isto casu est¹⁰ quilibet clericus volendo dominari civiliter, ergo ut sic peccat graviter.

Evangelical poverty is easier to attain than possession;

Minor patet ex hoc quod possessionem aut paupertatem evangelicam potest quicumque adquirere facilius quam civiliter predici valencia centum marcas, cum nemo¹⁵ potest adquirere civile dominium, nisi prius acquirendo dominium gracie; et quod ipsum foret cuicumque clerico utilius patet ex hoc quod minimum dominium huiusmodi est quocumque dominio civili perfectius. Est secundo ad evangelizandum propicius ac tercio ad²⁰ evacuandum a populo scandala et lites apcius; ipsum enim dominium civile est ut plurimum causa dissensionis et scandali inter clerum et laicos. Quod autem talis possessio sit faciliior, patet ex adquisicione et ministracione que ipsam attinet. Nam dilige Deum ut²⁵ debes et non oportet pro aliquo horum trium actuum sollicitudinem maiorem apponere. Non enim oportet labores, pecunias vel sollicitudines circa placita vel partes; quod autem sit honestior, patet quia est honestissimo Christo placencior, mandato Christi atque³⁰ consilio conformior, a fece | domini civilis remocior; in³¹ tantum si bene prospicimus repugnat ex offensione mandati Domini, pure clericum dominari civiliter. Unde dicit Armachanus XXXI capitulo sexti libri De Pauperie quoad sufficienciam huius domini quo *stat papam et*³⁵ *alios prelatos ecclesie habere quantumlibet civile dominium et quotlibet thesauros servatos in usus pauperum, nichil iuris preter naturalia iura communia in eis habentes nec habere volentes aut sine peccato volentes sed tanquam*

it spreads the gospel and avoids quarrels.

2. Cod.: ideo autem dicam. 5. Cod.: utrumque. 15. predici ita cod. 20. Cod.: tercio evacuandum. 21. Cod.: apercius. 27. apponere. 31, 32. Rectius: et tantum. 34. Cod.: 6 libro. 37. usus pauperum; sequitur: divitum sint; sed non video, quid sibi velint haec verba, nisi forte aliquot alia exciderunt.

ministri ecclesie ad quos pertinet providere pauperibus id agant. Et ponit exemplum de Petro et sociis suis, qui (ut dicitur Johannis ultimo) captis *centum quinquaginta tribus* magnis piscibus de quibus ditari poterant, 5 quia abdicarunt a se eorum civilitatem conservaverunt artissimam paupertatem; sic, inquit, dicti prelati possunt habere quotlibet thesauros, redditus et predia, si solis iuribus naturalibus occupentur cum hoc quod paupertatem artissimam non excludant, observata tamen semper regula 10 de naturali possessione, quoniam ad proportionalem occupationem communem nulli iusto fiat iniuria. Ideo prelati et religiosi possessionati tenentur esse hospitales proportionaliter ad suam dotacionem, cum ultra vite necessaria paupertatem artissimam sine avaricia non liceat 91^b eis occupare | de temporalibus nec tenere; et pretextu illius ministerii licet retinere thesauros, habere baronias, comitatus, ducatus et regna. Non tamen video quod sint reges, duces, comites, vel barones.

G Ex istis patet illud quod dixi in fine secundi capituli 20 huius quod aliud est habere civile dominium materialiter intelligendo et aliud civiliter dominari formaliter, tamen intelligendo dominium equivoce sicut idem, ut idem est habere motum et moveri. Constat quidem ex vulgari modo loquendi quod dominium accipitur pro 25 dominabili, ut redditu et prediis, castris vel aliis adiacentibus et sic militaris feodus, baronia, comitatus, ducatus, regnum et imperium vocantur dominia, que contingit clericum cum suo clericatu habere sine civilitate ex dono gratie Dei et elemosina secularis domini 30 cum hoc quod civiliter non dominetur.

Et per hoc patet responsio ad omnes leges, constitutiones et determinaciones, decretales et rationes doctorum in oppositum allegandas quod contingit papam, episcopos et abbates habere quotlibet huiusmodi dominia 35 quantumcunque ampla atque fertilia, sed non super illis civiliter dominari; nec credo istam glossam amodo christianum offendere, cum fundatur ex scriptura sacra 91^e ac sanctis canonibus quos | sancti doctores facto et verbo elaboraverunt ex scriptura; nec non innuit clericos dotandos utrobique utilius atque perfeccius iuxta 40

In common talk 'dominion' is used of the things possessed.

This distinction between use and possession meets the objections of our opponents.

2. Cod. *agat* (papa?) et hoc loco aliquae partes textus excidisse verisimile est. 3. 4. Cod.: *quadraginta tribus*. 10. *ad proportionalem* (?); cod.: *ut portalem*. 11. Cod.: *nullo*. 22. Cod.: *et equivoce et idem*. 29. Cod.: *dominium*. 34. Cod.: *modi deest*.

pristinam dignitatem; et per consequens placando Deum placaret quemcunque christicolam deiformem; atque pacificaret hec sententia seculares dominos utrobique et ornaret sanctam matrem ecclesiam; nullos ergo offenderet nisi avaros, fatuos vel insanos clericos aut pro 5 dominio temporalium avare contententes. Vocat Augustinus super Joh. Omelia VII *insanos* ad istum (inquam) sensum ut bona ecclesie sine civili dominatione clerici essent cuicunque communia; tam clerici quam domini seculares introduxerunt active et passive mediam dota- 10 tionem ecclesie, sic quod nunquam fuit aliquis sanctus papa vel episcopus, abbas vel clericus, quin plene renunciens civilitati contentatus est dimidio usu huiusmodi temporalium cum tytulo naturalis domini. Et tale conferentis patet ex hoc quod aliter foret stultus aspirans 15 contra ordinem suum seculariter ad dominium onerosius ac imperfecius, quod tamen obviat sanctitati; et patet quod omnes sancti clerici vel una vice vel aliqua illud renunciant. Quod pro nunc tam ratione quam cronica suadetur ratio talis: Quandocumque est aliqua lex ge- 20 neralis de | perfeccione comitatus, non debet sibi derogari propter legem privatam superadditam sibi compossibilem, sicut patet de per se notis; lex generalis iniuncta cunctis clericis est abdicatio proprietatis civilis (ut patet ex primo capitulo), ergo dotacio temporalium 25 superveniens, cum sit accidentalis privata et prime legi compossibilis, ipsam non tolleret. Tunc enim foret lex iniqua et sic non lex. Et minor patet ex decretali Nicholai III. superius allegata in qua determinat et ratio convincit quod stat habere nudum usum rei ex 30 tytulo gracie sine civili dominio. Et illud foret levius et expeditius pro clerico ad eius officium peragendum.

Et ideo dotacio temporalium introducta non debet H eximere illam legem; per hoc enim argumentum probatur quod capitulum *Dudum* non repugnat capitulo 35 *Omnis utriusque sexus*; et indubie magis necessarium

2. *placaret* scil. glossa; ib. Cod.: *quamcunque*. 2, 3. *pacificaret atque*. 4. Cod.: *et deest*. 10. *mediam*; cod.: *meam*. 14. *tale*; deest verbum. 15. *conferentis* ita cod. 17. Cod.: *et deest*. 20. Cod.: *Quecunque est alia (a^a) lex*. 26. Cod.: *lege*. 27. Cod.: *non foret*.

6. St. Aug. Opp. tom. III, 2, 342. 29. *Exiit*; vide supra p. 204. 35. Decreti sec. pars, causa XVIII, q. II, cap. XXVII. 36. De Penitent. et Rem., V, 38, 12.

magis fundabile et minus repugnans est quod religiosus observet cum dotacione sua altissimam paupertatem quam quod omnis homo discretus confiteatur semel in anno proprio sacerdoti.

5 Quantum ad cronicam scribit beatus Possidius episcopus Augustini discipulus in libro de Vita sancti Augustini qui conversatus est cum eo per annos plurimos et sic ex causa multiplici non suspectus: *Pauperum*,
 92^a inquit, *semper memor erat hiisque inde | erogabat. Unde*
 10 *eciam sibi suisque omnibus habitantibus secum, hoc est vel ex redditibus possessionum ecclesie vel eciam ex oblationibus fidelium... Et dum forte ut assolet de possessionibus ipsis invidia clericis fieret, alloquebatur plebem malle se ex collationibus magis plebis Dei vivere quam*
 15 *illarum possessionum curam vel gubernacionem pati; et paratum se esse illis cedere ut eo modo omnes servi Dei et ministri viverent quo in veteri testamento leguntur altari deservientes de eodem comparticipari; sed nunquam illud layci suscipere voluerunt.* Ecce voluntas expropriaria huius sancti et nunc nos semiclerici hoc arguentes per locum ab insufficienti similitudine et fallaciam consequentis notaremus modum dominandi huius sancti et temporalia occupandi. Tunc enim non deciperet nos ista fallacia: beatus Augustinus, dum fuit episcopus
 25 dominatus est multorum temporalium, ergo civiliter habuit multas divicias, ergo ad consumendum ipsas seculariter pro se et suis habuit ista temporalia, ergo sollicitudinem civiliter adiacentem. Vixit enim parce sed honeste in victu, in vestitu, ut patet superius capitulo VI
 30 huius. Non fuit tantum affidatus hiis temporalibus, quin voluit ipsa libenter deserere, ut timens leges hodiernas quibus statuitur quod homo usque ad mortem prosequatur ius suum, ne ecclesia defraudetur et ipse ex
 92^a desidia peccet mortaliter. Sciunt enim ex methaphisica
 35 quod si layci temporalia ipsa servaverunt sicut fuit in primitiva ecclesia clericis intendentibus speculationi, cederent in possessionem ecclesie sine abiectione prohi-

Example of Augustine.

5. Cod.: *Possidonius*. 10. *suisque*; cod.: *fuisset fidelium*. Adde: *erogabat*. 11, 12. Cod.: *ecclesie — et dum* deest. 13. Cod.: *fieret*. 14. Cod.: *malle — plebis* deest. 16. Cod.: *quomodo*. 18. Cod.: *de — comparticipari* deest. 27. Cod.: *pro* deest. 31. *ut*; cod.: *aut*.

8. Vita St. Augustini episcopi auctore Possidio Migne Patrol. Ser. Lat. XXXII, 1, 52 (cap. XXIII).

De Civili Dominio. III.

bita plus quam michi; et istam opinionem suam innuit Augustinus super Joh. Omel. VI, ostendens quod illi qui pretextu dignitatis clerici vendicant sibi proprietatem in temporalibus, sunt similes corvo proficiscenti qui Genes. VIII, 6 non est reversus ad archam ut columba.⁵ Nam de corpore ecclesie exeunt ut eius salvacionem provideant sed invento cadavere proprietatis temporalis proditorie requiescunt.

Unde confortans tales propter ablacionem temporalium murmurantes ex hoc quod deficit illis spes generatus et tollerancia columbina Augustinus sic loquitur: *Modo deficientes ubique quid nobis proponunt? non invenientes quid dicant? Villas et fundos nostros tulerunt. Proferunt testamenta hominum, ecce ubi Gaius eius donavit fundum ecclesie cui Faustinus preerat. Et quia dicti*¹⁵ *proprietarii sensibiles nimis communiter errant intellectione et affectione private ecclesie, sequitur in textu Augustini: Quid est ecclesia? Ecclesie dixit cui preerat Faustinus; sed non ecclesie preerat Faustinus sed parti preerat. Columba autem est ecclesia; quid clamas? Non*^{92°} *devoramus villas, columba illas habet; nostis fratres mei, quia ville iste non sunt Augustini; si putatis me gaudere in possessione villarum, Deus novit.*

Christ the sole
head of the
Church.

Vult autem iste sanctus quod omnia bona clericorum debent esse ecclesie universali communia, cui ecclesie²⁵ non preest iste Romanus pontifex nec aliquis citra Christum; de qua ecclesia ipse sponsus dicit Cant. VI: *Una est columba mea*; columba enim est universitas predestinatorum, que est sponsa Christi qui solus est caput eius et sponsus. Presunt autem particularibus³⁰ ecclesiis pape Christi vicarii, ipso servante sibi primum universalis ecclesie eius sive in laicis sive in clericis cui vere sunt omnia; unde in fine consulit Augustinus; *Veniant ad ecclesiam catholicam et nobiscum habebunt non solum terram, sed eum qui fecit celum et terram.*³⁵

Augustine
avoided
details of
business.

Quantum ad solitudinem temporalium, patet ex dictis quod in Augustino pro parva fuerat. Unde sequitur

1. *michi*; ita cod. 2. Cod.: *Augustinus* deest. 4. Cod.: *corvo* perficiendo. 12. *nisi*; cod.: *non*. 13. Cod.: *quod*. 14. Cod.: *Gaius et Sergius*. 15. Cod.: *ecce cum Faustinus erat*. 18-19. Cod.: *ecclesie* — *Faustinus* deest. 20. Cod.: *elemosinas non*. 33. Cod.: *cui* deest. 36. Cod.: *solitudinem*.

2. Opp. tom III. 1, 331. 11. l. c. p. 340. 27. Cant. VI, 8.

in Possidio ubi supra: *Domus ecclesie curam omnemque substantiam ad vices valencioribus clericis delegabat et credebat. Nunquam clavem, nunquam anulum in manu habens, sed ab eisdem domus prepositis cuncta et accepta* 92^a *et e | rogata notabantur: que anno completo eidem recitabantur; quo sciretur quantum acceptum quantumque dispensatum fuerit et quid dispensandum remanserit; et in multis titulis magis prepositi domus sequens fidem quam probatum manifestatumque requirens domum, agrum seu* 10 *villam nunquam emere voluit; verum si forte ecclesie a quoquam sponte tale aliquid donaretur vel titulo legati dimitteretur, non respuebat sed suscipi iubebat.*

Hec et multa alia de conversacione huius sancti et quotlibet sanctorum similium testantur quod ipsi cum 15 difficultate occuparunt tam temporalia quam primatus.

Nec ex illis occupacionibus sequitur quod in aliquo dominati erant civiliter. Ad istum sensum dicit quod *ville iste non sunt Augustini; ymmo cum erant viri evangelici sapientes elegerunt dominacionem naturalem* 20 *cum simplici usu, cum ipsa sit dominacione civili prestantior et alia a Christo prohibita, Luc. XII: Reges* K *gencium dominantur eorum, vos autem non s'c.* Et idem sensit beatus Bernhardus, ut narrat legenda aurea.

Quidam, inquit, abbas pro uno cenobio construendo sex- 25 *centas marcas eidem misit, sed tota pecunia dum ferretur a predonibus sublata est; quo audito nichil aliud dixit nisi: Benedictus | Deus qui nobis pepercit ab onere; sed* 93^a *in illis, inquit, qui tulerunt levius est ferendum, tum quia Romana cupiditas sustulit, tum quia pecunia magnam* 30 *eis temptacionis occasionem ingessit.* Videtur enim iste sanctus sensisse, quod ritus gentilis dominii, qui tunc viguit in Romanis fecit congregari tantas pecunias et ad tam sumptuosa edificia aspirare. Nec aliter haberent predones tantam evidenciam rapiendi; ideo contentus 35 est ille de nudo naturali dominio quod est sufficiencius et melius quam civile.

Potest autem extollencia naturalis dominii et inferioritas civilis dominii ex septem accipi: primo ex

Bernard's
carelessness
of money.

Seven proofs
of the
superiority of
natural to
civil dominion.

1. Cod.: *Possidonio*; ib. Cod.: *Dominus*. 1, 2. Cod.: *omniumque subanima ad vires*. 3. Cod.: *Iniquam*. 9. Cod.: *manifestum quod*.

1. l. c. pag. 54, cap. XXIV. 21. Luc. XXII, 25. Legenda aurea, i, e. Jacobi de Voragine,

1. Natural dominion existed before the Fall. hoc quod primum ex institutione nature per se ante omne peccatum hominis inculpabile ordinatur, ut patet de primo . . . secundum autem ex institutione humana offendens in consilium et leges communitalis naturalis (ut patet capitulo proximo) occasione peccati⁵ inducitur Deo permittente, ut populus inobediens puniatur (ut patet Genes. III°, I. Reg. VIII°.)
2. It extends to the whole world. Secundo, naturale dominium extendit se ad totum mundum: celum, terram et universa que celi ambitu continentur; civile vero dominium non se extendit ultra¹⁰ speram corruptibilium quoad profunditatem terre, non usque ad infimam generationem mortalium nec quoad altitudinem aeris | usque ad supremum ascensum^{93^b} nubium.
3. It needs no looking after. Tercio, naturale dominium non requirit sollicitudinem¹⁵ vel domigerium secularium dominorum, placitorum vel inferiorum ministrorum, sed sufficit ad plenum pro eius conservacione cultus unius Dei gratus, facilis et iocundus; contrarium totum de civili dominio.
4. It cannot be taken away. Quarto, naturale dominium non potest auferri per²⁰ fures, predones vel alios eventus fortuitos, cum tam constanter servatur a Deo, quod nemo potest ab eo excidere nisi velit; contrarium totum de civili dominio.
5. It is free from the cares and temptations of civil possession. Quinto, civile dominium implicat possessorem quotlibet curis mundi et periculis tam corporis quam anime,²⁵ cum occasione illius necessitatur ad sedecim actus civiles (de quibus secundo huius), et sic patimur invidias, detracciones, insidias et mortes, incidimus in superbiam, gulam, luxuriam et omnia genera peccatorum; a quibus omnibus liberat paupertas evangelica, hoc est, conversa³⁰ naturalis dominii.
6. It accompanies man through life, till it is fulfilled in bliss. Sexto, naturale dominium foret subducto peccato homini perpetuo concreatum intrans beatitudinem in qua recipit ultimum complementum, civile vero dominium non potest inesse omni homini, nec alicui pro semper,³⁵ cum Christo non potest formaliter inesse, nec alicui de genere Adam pro statu innocencie vel post diem iudicii aut pro aliquo instanti originalis culpe, quia oportet ipsum in hac vita saltem in articulo mortis miserabiliter deficere.

L Unde naturale dominium competeret quasi omni homini et soli et semper, si non obstaret peccatum intelligendum per hominem contra naturam angelicam; et notando quod dominium deitatis est regula domini
 5 creacione rationalis rationis equivoce, cum primum fundatur in opere creacionis, secundum vero requirit profundamento creatam gratiam; sicut ergo illud est imperfectissime proprium, quod competit soli individuo date speciei, sed non rationi, nec semper sicut hominem
 10 canescere, sic civile dominium sonando in imperfectionem dominium dicitur proprietarium.

Septimo, ad naturale dominium requiritur grata societas ipsum corroborans, cum instar spiritualium et meliorum rerum communium sit communicabile. Sed
 15 ve soli civili dominio odienti consorcium, cum invideret quod alius foret ex equo condonans. Ideo nimirum propter defectum iuvaminis subiacet multis defectibus: clerici ergo, considerantes istum septenarium dictum ad quem universitas differenciarum horum dominiorum
 20 reduci poterit de nudo naturali dominio, contentantur,
 93^d specialiter cum sint de sorte magistri | sui Christi, qui hoc docet et precipit opere et sermone.

Sed pro ultima differencia de communicacione et proprietate horum dominiorum notandum (ut alias diffuse
 25 exposui): potest dici commune dominium tripliciter vel quoad subiectum vel quoad obiectum vel quoad suppositum genus humani domini. Primum genus fit commune ad quodlibet et de quolibet eius singulari et ipsum genus quia communius est prestancius; secundo
 30 modo dicitur dominium commune quoad multa similia, quando multe persone dominantur ex equo super eodem dominabili in numero; et hoc potest intelligi tripliciter, vel pro dominio communi dominiis omnium istarum personarum super eodem dominabili seculari, vel secundo
 35 modo pro quocunque singulari dominio quoad subiectum habente quotlibet dominia civilia communicancia in specie et obiecto; vel tercio pro dominabili quod vocatum famose dominium est commune omnibus dominantibus eidem; et istis duobus ultimis modis dominium
 40 evangelicum competens clericis est commune iuxta illud

7. It is social.

Different ways
in which
dominion
may be
common.

2. soli; cod.: so². 3. Cod.: contra deest. 18. Cod.: septenarium dierum. 20. Cod.: contentatur. 26. Cod.: vel after subiectum deest. 27. Cod.: cum genus sit. 34. secundo. Cod.: tercio.

True dominion
is held by
each man
direct from
Christ.

Act. IV, 32: *Erant illis omnia communia* et dominium excludens talem communionem vocatur dominium propriarium quod est genus civilis dominii. Nam omnes homines citra Christum coexistentes in caritate communicant in quocunque dominato quod possident, sine ⁵ hoc quod unus teneat dominium illud de reliquo, cum omne membrum ecclesie immediate | tenet illud dominium ^{94^a} de Christo domino capitali; et illud voco dominium naturale, dominium evangelicum, dominium originale vel dominium gratie secundum quadruplicem disparem ¹⁰ rationem; quod quidem dominium supponitur fundanter ad civile dominium; nam illo modo dominaretur homo ex naturali origine primo tytulo gratie; post lapsum est per evangelium restitutum, preter quod omne dominium ¹⁵ superadditum clericis foret superfluum; et sic docet Augustinus Epistola XXII ad Letum, quod debemus proferre communia, ut quod hec mulier est mater tua carnalis, est tibi proprium, quod autem sit soror est commune omnibus predestinatis secundum rationem qua procreatur ex connubio Christi atque ecclesie, ideo ²⁰ ista ratio est carnali prestancior et docet theologum cognoscere istam communionem dominii.

A man may
be said to have
as many
dominions as
he has things
to dominate.

Tercio modo dicitur dominium obiective ut persona ^M dominans multis bestiis habet tot dominia quot dominabilia; que omnia dominia sunt idem subiective, licet ²⁵ habet disparia obiective, et sic dominium aggregatum in eodem dato obiecto est commune cuilibet illorum dominabilium. Nam adquisito civiliter vel deperdito tali dominato correspondenter acquiritur vel deperditur eius dominium, sic quod super quot dominatis, super quorum ³⁰ quotlibet cadit appropriata civilitas, politicus dominatur, tot habet civilia | dominia obiective distincta. Et sicut ^{94^b} est dictum de compositione proporcionum, quod omnis quarta componitur primo ex duabus nichil, non communicantibus in extremis, licet talis omnis proporcio sit ³⁵ indivisibilis quoad molem, sic omne tale dominium terminatum obiective ad dominabile dividitur proporcionaliter ut partes illius dominabilis, super quibus cadit illa species dominii; ut si habeam quaternarium usque

6. Cod.: *tumeat*. 28. Cod.: *adquisitio*. 34. *quarta*; cod.: *8ta* = *4ta*; cf. De Dominio divino, p. 46, 8. 34, 35. sensus huius loci parum lucidus est. 34. *ex duabus nichil*; ita cod.

ad minimam partem, ut exempli gracia quarta modii
super quam appropriate cadit civilitas, et correspon-
denter sicut in proporcionibus oportet calculantem notare
dominia non communicancia in extremis, ut dominium
5 talis fabe aggregate componitur quotlibet dominiis modiiis
fabarum aliquibus communicantibus et aliquibus incom-
municantibus in obiectus. Notandum tamen quod do-
minium civile non solum capit suam magnitudinem a
quantitate vel numero dominabilium, sed potius a valore,
10 ut dominans super quantamlibet aream sterilem est
minor dominus ut sic quam dominans super minuto
fundo fertili, cuius ususfructus est sibi valencior. Aliter
enim dominans super massa auri obrisi non foret ut
sic dicior quam precise civiliter dominans tanto plumbi
94^e et sic de quotlibet conclusionibus | contrariis philoso-
phie politice. Unde in tribus ratione obiecti stat ad-
quiri civile dominium: primo stante obiective in civili
iusticia et adveniente parte dominanti sive continue
sive indiscrete, quia utrobique respectu cuiuscunque
20 domini oportet ponere unum dominabile continuum
vel discretum; secundo modo stante utraque substantia
dominante vel dominata crescente virtute dominati ut
dominans bovi macro vel infirmo est ut sic pauperior
quam cum dominatus fuerit eiusdem bovi crasso vel
25 sano; tercio modo stante utrobique extremo domini
crescente precio vel valore dominabilis in foro civili sine
aquisicione virtutis vel accidentis alterius absoluti, et
istam ditacionem noverunt mercatores; nec video quin
adquiratur in tali ditacione dominium, cum non solum
30 cadit super bonis fortune palpabilibus sed super virtute,
valore, usu, dominio et quocumque appreciabili in eis-
dem. Super omnibus enim talibus creaturis homini
proficiencibus a Deo preficitur, ut si nunc dominor civil-
liter super B. predio solum pro mea periodo et adveniat
35 michi civile dominium super eodem B. pro me et meis
heredibus, sum dicior dominus civilis, quia plenius do-
minans dato B. non diminuto dominio aliunde et do-
minium adveniens cadit | super dominium vel potestatem
94^d usus perante illicite.

N Unde videtur, quod talliantes terras suis heredibus
secundum aliam rationem perdunt de civili suo dominio,

5. faba est tertia pars scrupuli unius, v. Du Cange III, 385. 6. Cod.:
favorum. 7. *in obiectus.* Ita cod. 22. Cod.: *dominant.* 40. et seqq.
Et hic textus corruptus esse videtur.

quia renunciant ut sic potestati tenendi; que valet multis in civilitate sicut et usus atque proprietas, posito quod desint heredes ydonei; et patet quomodo dominium capit partes suas a dominabili secundum partes eius quantitativas vel aggregativas ex substantiis vel acciden- 5 tibus absolutis vel respectivis; et per hoc tolluntur multe conclusiones quas calculantes inaniter elaborant.

As to dominion of Grace, he has most who has most charity.

Correspondenter dictum est de dominio gracie, quod non solum capit suam quantitatem a dominabili sed a fundamento domini caritate, sic quod beati ut maioris 10 caritatis magis dominantur, et sic de viatoribus in comparacione ad se invicem et beatos. Dominium enim non habet partes intensivas sed solum quantitativas, cum partes intensive dominati facerent quantitatem domini, eo quod non habet partes quantitativas distinctas ab 15 intensivis, ut stante dominio subiecti et obiecti intensi adquiritur in casu maius dominium recte intensionis subiecti; cuius domini partes adveniunt a partibus intensivis obiecti et intensione sibi adveniente. Adquirens etiam capitale dominium civile super dominio proprie- 20 tario prohibito plenius dominatur, quia paucioribus capitibus dominis | citra Deum subicitur et in hoc ex- 95^a cellit naturale dominium, quod excludit huiusmodi dominos capitales; et presupponitur ut basis civilis domini. Unde posito quod habeam civiliter saccum lane 25 dominor ad minimum civiliter in casu super uno vellere, sed super qualibet parte pili in dicto sacco, sicut super quolibet eius accidente quod michi proficit, dominor dominio naturali; et sic civile dominium non potest sine dominio naturali fundante suppleri. Sed adveniente 30 caristia subtiliatur civile dominium et ex fertilitate temporis ingrossatur, sic quod assistente copia auri, gemmarum et quorumlibet usibilibus, sicut adest copia aeris inspirandi, cessaret civile dominium. Deo cessabit in patria, ubi non erit defectus utilis; quod figuratum 35 est III. Reg. X, 27 ubi dicitur quod *fuit tanta habundancia argenti in Jerusalem quanta et lapidum.*

Natural dominion is presupposed as the basis of civil dominion.

Dangers of endowment.

Ex istis colligitur quod licet dotacio ecclesie clericorum O per temporalia sit licita et meritoria utrobique, tamen status primevus fuit securior, meritorior atque perfectior. 40 Patet primo ex hoc quod Christus primevum statum

1. Cod.: *tendendi.*

11. Cod.: *ut sic.*

39. Cod.: *sint licita et mutatoria.*

instituit; secundum autem errabilis humana devocio. Ideo cronicantes notant quod in ista dotacione ecclesie vox angelica est audita in aere: *Hodie diffusum est venenum in ecclesia sancta Dei*. Secundo patet idem ex
 95^b hoc quod temporalium adiacencia involvit | clericos in errores multiplices, scilicet ipsa temporalia inordinate appetendo, irreligiose defendendo et inprovidie consumendo. Que omnia cum tollerentur occasione semota, videtur quod hoc foret quantum ad evasionem peccati
 10 securius. Nunc enim ad clementum meriti evacuatur muliebre consortium, quare non temporalium affluentia; quis, queso, adiacente temporalium copia non ex hinc foret proclivior ad superbiam, accidiam, avariciam, gulam atque luxuriam? Revera status et persone ecclesie
 15 pro primo tempore et alio illud.

Tercio patet idem ex supereroganti complecione divini consilii de non dominando civiliter nec sollicitando circa proprietatem temporalium, ut patet ex multis dictis scripture sacre ac sanctis doctoribus qui verbo
 20 et opere docuerunt hoc esse de perfeccione sacerdotis Christi. Et per idem sequitur quod status primitivus ecclesie fuit perfeccior quia ex maiori abdicacione propter Christum arcior, et cum perfeccius sit predicare, contemplari et spiritualia ministrare, quam ministrare
 25 bona fortune (ut patet Actuum VI°), patet quod status primitivus sit sequente perfeccior, tum quia vix acceditur ad istum statum sine affectione inordinata temporalium,
 95° tum eciam, quia provide et discrete dispensare | hec indigentibus excedit discrecionem humanam. Et ista
 30 sententia patet ex lege ecclesie. Nam VI° decretalium capitulo *Exiit* docetur quod *via huius paupertatis est vita angelica altissima et perfectissima* (ut docetur supra capitulo VIII°); et in decretis sub auctoritate Prosperi causa prima, questione II, capitulo *Si quis* sic scribitur:
 35 *Si clerici aliquid de fructibus suis ecclesie velud pro expensa sua contulerunt, non se preferant inani iactancia illis quos nichil habentes pascit et vescit ecclesia, quia*

To be without property is a part of perfection in a priest.

15. *illud*; hic aliquod verba exciderunt. 16. Cod.: *superarrogantia*. 33. *auctoritate*; sequitur lacuna. *Prosperi* deest. Addidi e decretali *Si quis*.

3. Trialogus IV, XVIII, p. 309—310. Cf. Loserth Wyclif and Hus, p. 222. 31. Vide supra p. 115, 211. 34. Decr. sec. pars, causa I, q. II, cap. VIII.

Bernard's
praise of
poverty.

perfecto perfectior est ille qui se rebus mundi exspoliatur aut cum nichil habuerit nec habere desiderat quam ille qui ex multis que possidet ecclesie aliquid prestiterit etiam si de eo quod prestitit forsitan iactat. Et patet ista sententia ex prestancia boni spiritualis quod pauper ministrat super bona fortune que alius distribuit.

Unde Bernhardus in sermone qui sic incipit *Super P*
bono nuntio sic loquitur: Festinate igitur fieri pauperes spiritu et inopes rebus ut dominus sollicitus sit vestri. Huiusmodi enim paupertatis voluntarie, videlicet ex voluntate 10
necessarie, via secunda et recta est, alioquin Christus non fuisset eam ingressus. Cetera via etsi bone sunt plene sunt tamen latronibus: Semita huius paupertatis 95^a
quia ardua est et pauci per eam ascendunt insidias latronum ignorat. Non enim frequenter ponunt latrones insidias, ubi frequens non est transitus viatorum. Dico vobis in 15
veritate que Deus est, et experto credite quia hec via quanto arcior, quanto molestior videtur in ingressu, tanto leciior, tanto iocundior invenitur in progressu. Et loquitur iste sanctus indubie de gradu altissime paupertatis quam 20
Christus servaverat nec unquam limitasset Trinitas Christo hanc viam pauperem tantum a mundana gloria, a voluptate et secularibus divitiis elongatam nisi fuisset acceptior et volentibus sequi Christum reccior et per consequens brevior atque securior. Et ex hoc evidet 25
quod lex vie Christi est omniquaque prestancior. Est enim lex caritatis per se sufficiens sic quod vel fallor vel non est opus viatoris laudabile, quin posset plene ipsum exequi cum puro naturali dominio etiam perfectius quam civili. Quod si suadetur omnis substantia 30
operis caritativi vianis potest compleri cum puro naturali dominio, omne opus viatoris laudabile debet esse huiusmodi, ergo conclusio. Stat enim cum puro naturali dominio habere tantam temporalium et brachii secularis adia | *cenciam et stat cum isto dominio ex tanto* 96^a
fervore caritatis et tam recta intentione facere opus vie, ergo stat cum illo puro dominio tam meritorium opus omniquaque perficere. Confirmatur ex hoc quod

1. Cod.: *perfectio*. 8. Cod.: *bono necessario*. 9, 10. Cod.: *sit. Unde huius enim*. Correx. 11. *necessarie*; cod.: *mane sive mane*
12. Cod.: *tam ingressus*. 16. Cod.: *viatoris*. 17. Cod.: *experta credulitate*. 18. Cod.: *arcior tanto*. 18. Cod.: *in deest*. 19. Cod.: *lterior*; ib. *Et*; rectius: *Ecce*. 30. *suadetur*; ita cod.

opus meritorie repeticionis, opus meritorie occisionis et cuiuscunque meritorie castigacionis stat viatorem tam perfecte et perfeccius exequi cum puro naturali dominio (ut patet libro IV capitulo 14° et capitulo . . .) quam civili dominio, ut patet de Christo qui cum flagello de funiculis exagitavit bestias de templo (ut patet Joh. II). Potestas coactiva mixta cum maiori caritate et minori libidine dominandi est aprior ad subditos castigandum, ut patet de ducibus et prepositis . . . qui regunt reccius rempublicam quam iure hereditario civili vel periodico dominantes; ideo (ut dixi III° libro) non video quomodo non superfluerent iura civilia nisi propter theologorum desidiam qui torpent exequi practicam iuris sui. Exhinc enim est ius civile necessarium; sed perfeccius foret totum compleri per ius evangelicum, potissime cum dominans civiliter deficit a gracia humilitatis, que detestatur securitatem in seculo, mundanam gloriam et primatum; illa autem non abdicant a se omnes civiles domini propter Christum.

20

CAPITULUM QUARTUMDECIMUM.

96° Restat ulterius confirmare supradictam sententiam de expropriatione bonorum clericis ex testimonio legis humane et primo ex testimonio legum Anglie. Nam quando rex vel dominus regni nostri concedit clerico sive collegio aliquod temporale pro sua periodo, hoc concedit Dei ecclesie et persone private in perpetuam elemosinam, orando pro rege et regno, pro fundatore et suis progenitoribus. Sed ista acquisicio non sufficit fundare in clericis civile dominium; ergo cum non aliunde adquiritur eis civilitas dominandi, sequitur quod remanet in eis usus nudus vel usus civilis domini sine civili dominio.

Evidence from English law that the clergy should not hold property.

Maior patet ex hoc; aliter non foret elemosina opus misericordie, sed deficiente spiritu consilii non foret meritorium; dicitur enim elemosina ab *elemonia*, *miseri-*
35 *cordia*, et *sina*, *mandatum*, vel elemosina dicitur ab *Heli*

5. Cod.: *quantum*; ib. Cod.: *domino*. 9. *prepositis*; sequitur lacuna.
10. Cod.: *regunt cecius*. 17. Cod.: *qua detestatur securitate*. 24. Cod.: *regis nostri*. 36. Cod.: *mandatum misericordie*.

quod est Deus et *sina* mandatum quasi mandatum Dei. Et utrobique implicat quod secundum ordinem caritatis plus diligibile antepono, et per consequens in dictis in fine capituli VIII et XII oportet quod primo debet domino Jesu Christo, ungendo primo caput, secundo⁵ cor et tercio eius membra et per consequens quod debet clerico bona talia communicando ecclesie quam preponderat; aliter enim contra formam Constantini recitatum pro Christo capitulo . . . non daret temporalia clerico *profutura* nec foret elemosina sed peccatum. Et 10 patet racionabilitas maioris.

The clergy have not civil possession since they may not alienate endowments.

Minor | autem probatur tripliciter, primo ex hoc quod^{96c} precipua condicio civilis domini est quod dominans suum dominium potest alienando vendere pro tempore necessitatis; quod non licet de tali elemosina, eo quod¹⁵ tunc iniuriaretur fundatori et suis progenitoribus; ergo non residet in illis clericis civile dominium. Similiter, ex forma illius concessionis, condonante tytulo elemosine ut oretur pro tali genere, manifeste videtur quod licet dirupta condicione elemosinam illam repetere; sed hoc²⁰ non competit civili dominio, ergo conclusio. Non enim vendicare potest dominium huiusmodi ex titulo civilitatis nisi forma concessionis. Sed docto quod non perficitur ille finis ad quem elemosina data est sed evertendo fundatoris propositum (notetur undique) perit vis forme²⁵ dandi, ergo et tytulus vendicandi. Si enim elemosina donata est michi solum ad hoc et ego perverto finem ad suum oppositum, quomodo utor lege donato meo? ut si prestetur michi equus solum ut infra triduum equitem Londoniam et econtra, ego autem in loco ex-³⁰traneo vexero equum illum per menses plurimos in quadriga, nonne abutor illegitime, scilicet in civili dominio, illo equo. Sed antecedens illius et declaracio racionabilitatis condicionis est in IV huius diffusius prosecuta.³⁵

Endowment was and remains incompatible with civil possession.

Similiter, donatum huiusmodi | fuit in principio fundacionis pura elemosina et non desiit esse elemosina^{96B} stante donato; ergo manet continue pura elemosina; ut forma dandi loquitur clerico sic et utendi, et tamen

2. Cod.: *quod* deest. 11. Cod.: *maior*. 19. Cod.: *quodlibet*.
26. Cod.: *vendiendi*. 30. Cod.: *London*. 31. Cod.: *vexo*. 32. Cod.: *abuto*.

repugnat elemosinarium ex puro tytulo elemosine dominati super dominato suo civiliter, sequitur quod manet continue expers civilis dominii. Si enim pure ex tytulo elemosine quis dominatur, tunc non plene secundum leges humanas et sic non civiliter. Nam lex elemosine est pure lex evangelica, dicente Christo Luce XII, 33: *Vendite que possidetis et date elemosinam*; non enim docuit Christus hereditare pauperes civiliter sed relevare eos primo tytulo sue legis; ideo adoptans pupillum in heredem civilem ex affectione privata et non puro tytulo elemosine illud facit; quod tunc preferret communitatem et possessionem perfeccionem.

Confirmacio autem magna illius est quod clericus sequax Christi et apostolorum non est capax talis dominii, sed utilior foret sibi, dotatori et toti ecclesie quod haberet nudum usum cum tytulo gracie; et hoc debet fieri, et per consequens, cum omnis lex sit rationalis, sequitur quod non habet legitime fieri illius elemosina super civile dominium; patente autem maiori principalis argumenti ex testimonio fundatorum, minor videtur elemosina, cum non superest fictio, unde oriretur tytulus civilis dominii, quia nec ex nova empzione vel donacione a domino vel de occupante clerico nec ex novo spirituali merito, cum Christus non potuit sibi mereri civile dominium, ymmo per idem omnis elemosinarius dignificando se ad donum meretur civile.

Quod si dicatur donatorem transferre in clericum perpetuum civile dominium, patet quod illegitime onustat clericum, cum tunc non possit illud dominium resumere in laycum, quia nec per clericum nec per dominum capitalem quod in processu temporis confunderet policiam.

Secundo principaliter argumentatur ex parte iuris civilis, nam in Institutionibus *De Rerum Divisione*, Nullius textus sic loquitur: *Nullius, inquit, sunt res sacre et religiose et sancte; quod enim divini iuris est, nullius in bonis est*; et sequitur que sunt sacra: *Sacra sunt que rite per pontifices Deo consecrata sunt veluti edes sacre et donaria que rite ad ministerium Dei dedicata*

The true clergyman is incapable of civil possession,

and to lay it on him is an undue burden.

Evidence from the civil law.

1, 2. Cod.: *dominati*. 2. Cod.: *sue*. 9. Cod.: *adoptat*. 18. *fieri illius*; ita cod. 20. Cod.: *principaliter*. 34, 35. Cod.: *nullus*.

34. Inst. lib. II. titul. I. De rerum divisione et qualitate § 7. Incipit: *Nullius*.

sunt. Ex istis patet primo quod philosophi morales civiliter dominantes ex consensu regum et principum excluderunt bona clericorum que vocant *res sacras* a civili dominio, cum dicitur omne tale in nullius bonis est, loquendo indubie de possessione politica. Et videtur ⁵ michi secundum textum innui quod talia non sunt dedicata ecclesie, nisi que dotata sunt in tanta mensura ^{97^b} que promovet ad observanciam evangelice paupertatis. Et hoc intelligit pro utraque rite; et secundum grammaticos sonat recte. Ritus enim est consuetudo operis a ¹⁰ moribus contracta, ita quod ritus in re est, consuetudo in sermone, et virtus in mente, et dicitur a *ratus* vel *rectus*, quod a rege descendit. Ex quo videtur michi ^C tercio, quod res non sunt sacre quoad determinationem donantis et donatorii super improvide dato clero; patet ¹⁵ ex descriptione rei sacre, cum dotacio talis obliqua non est rite dedicata nec trahitur (ut ostendi superius) a clerico sanctitate. Confirmatur ista sententia ex illo Cant. IV, 4: *Sicut turris David collum tuum que edificata est cum propugnaculis; mille clipei pendent ex ea,* ²⁰ *omnis armatura forcium.* Per collum intelligunt doctores communiter genus cleri, quia sicut collum continuat caput cum corpore ministrans ei rivaliter sensum et motum a capite, sic clerus debet in corpore Christi mystico Christo capiti proximo copulari et iufluenciam ²⁵ quam ab ipsis recipit instar moncium in populum derivare, ut docet Augustinus super Joh. Omelia prima. Istud autem collum debet esse ratum firmitate morum ut turris, sicut docet | Augustinus Epistola XXII ad Letum ^{97^c} exponens illud Luce XIV: *Si quis homo volens turrim* ³⁰ *edificare* (ut exposui ^{4^o} huius). Propugnacula sunt eminen- tie virtutum cum perseverancia; mille clipei sunt universitas defensionis fidei, que debet in clericis spiri- tualiter residere iuxta illud I. Petri III, 115 *parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de* ³⁵ *ea que in vobis est fide,* ymmo ut breviter dicatur: Omnis virtus populi christiani que est armatura interioris hominis dependere debet causaliter a clericis et

The clergy are the neck by which the body is joined to its head, Christ.

5. Cod.: loquens. 7. dotata (seu donata). 8. Cod.: promovent.
18. Cod.: sanctitatem. 20. Cod.: eo. 35. Cod.: omnium; ib. Cod.:
rationem deest.

27. St. Augustini Opp. tom. III, 2, 291. 30, l. c, tom. II,
p. 868,

consonat tota anathomia colli condicionibus clericorum. Sicut ergo foret monstruositas in homine quod collum in grossicie excedat caput vel humeros, sic longe monstruosius foret in corpore Christi mistico quod genus clericorum excedat in civili possessione Christum vel laycos. Sicut ergo collum habet tantum duas vias, scilicet ysophagum et trachiam arthoriam, quibus communicat cum medio extrinseco, unum ut sit via sibi cibi et aliud ut sit via aeris, sic secundum Apostolum I. Thim. 10 VI, 8 regula clericorum est quod *habentes alimenta* quoad ysophagum que est nutrimenti *et tegumenta* quoad cannam pulmonis, ne ex defectu tegumenti deveniant 97^d reumata indispositi cavere verbum Dei. | Quod si deridetur hoc argumentum a simili, dicendo quod ex tali sensu 15 mistico possunt quotlibet argumenta et oppositum fabricari, profiteor si quis protestare sciret ratione, scriptura, testimoniis sanctorum et decretis ecclesie vallare suam misticam sententiam, sicut vallatur ista, inferre tam pertinenter ad sensum scripture, tunc argumentum ex 20 sensu mistico verum concluderet; sed (si non fallor) sic non potest fulciri altera istarum rationum: *fecit Deus duo luminaria luminare maius ut preeset diei* etc. ergo papa dominatur super imperatorem civiliter: Apostoli confessi sunt in comitiva esse *duos gladios*, ergo qui 25 libet successor Petri habet potestatem tam evangelice quam civiliter dominandi (de isto inferius).

D Tercio arguitur principaliter ad idem secundum iura ecclesie; nam in tercio Decretalium De Donacionibus capitulo secundo sic scribitur: *Fraternitatem tuam credimus non latere quod cum episcopus et quilibet prelatus ecclesiarum rerum sit procurator, non dominus, condicionem ecclesie meliorare potest, facere vero deteriore non debet*. Super quo dicit Hostiensis: *Non ergo superbiat cornutus episcopus, quia non est dominus*, ut hic et XII, 35 questione prima, capitulo *Nulli episcoporum* et questione II^a *Casellas*. *Licet*, inquit, *in ecclesia sublimior*

Evidence from
the decretals.

3, 4. Cod.: monstruosus. 4. Cod.: genus. 8. Cod.: sibi tibi.
11. Cod.: tegumenti. 13. cavere; ita cod. 16. protestare in marg.
ib. in marg.: nota. 29. Cod.: fervitatem. 35. Cod.: si nulli sic.
36. Cod.: cassellas. In sequentibus aliquot verba exciderunt Adde e distinctione XCV: *Episcopus in ecclesia et in consessu presbyterorum sublimior sedeat; in seqq.: intra domum vero collegam se presbyterorum esse cognoscat; ib. Cod.: in deest.*

21. Gen. I, 16. 24. Luc. XXII, 38. 33. De Hostiensis vita De Ecclesia, p. 518. 35. Decreti sec. pars, causa XII, q. I, cap. XXVII. 36. Decreti sec. pars, causa X, q. II, cap. I.

sedeat; in camera tamen se collegam cognoscere debet, XLV distincione Episcopus. Et rogo | notemus leges 98^a quas dictus doctor allegat pro ista sententia. Nam in fine prime questionis cause duodecime sic scribitur ex decreto synodi habite Rome per Eugenium papam: 5
Nulli episcoporum liceat res mobiles aut immobiles de subiectis plebibus aliisque piis locis in proprio usu habere, ne maiores enormiter locupletentur et minores tali facto pauperes inveniantur, contra agens auctoritate canonica coartatus existat. 10

Si igitur res omnino non quasi proprie sed quasi communes habende sunt, cum de communi nullus dicat hoc meum est, nec de rebus ecclesie hec mea est potest aliquis dicere ne videatur non imitari caritatem illorum, in qua nulli aliquid erat proprium sed erant illis omnia com- 15
munia. Hec sancta synodus.

Ex quibus plane patet quod negat omnes clericos esse civiles proprietarie propter duo, primo ne status clericalis tanquam collum monstruosum enormiter cum temporalibus ingrossetur, et secundo ne communitas 20 pauperum quorum sunt hec temporalia defraudetur. Unde quia speciales clerici habent specialem proprietatem usum vel ministerii non civilis dominii in bonis sue custodie deputatis, ideo Gracianus hoc postmodum exponit; *hiis inquit, ita respondetur: sicut perfeccione 25*
caritatis manente secundum di | screcionem ecclesiarum 98^b
distribucio fit ecclesiasticarum facultatum, dum aliis possessiones huius ecclesie ad dispensandum committuntur, ex quibus, licet res omnibus debent esse communes, pri-
imum tamen sibi et sue ecclesie servientibus necessaria 30
subministret reliqua que supersunt fidelium usibus ministraturus. Ita et prebende ecclesiarum eadem caritate manente pie et religiose possunt distribui. Nec tunc rebus ecclesie ut propriis sed ut communibus utilitatibus deser-
vituris ex hiis que sibi assignata sunt, primum neces- 35
sarium sibi percipiat sed que supra suas necessitates supersunt in communes usus ecclesie expendat. Unde

1. Cod.: *sederat alius.* 25. Cod.: *perfecte.* 26. Cod.: *districcionem;*
 ib. Cod.: *ecclesiasticorum.* 28. Cod.: *dispensaciones huius.* 34, 35. Cod.:
deserviturus. 36. Cod.: *participet.*

2. Rectius (ut supra) dist. XCV, cap. X. 11. Gratianus ad
 decretalem *Nulli episcoporum.* 24. Gratianus ubi supra.

Augustinus ad Bonifacium episcopum XXXIII: *Si privatum possidemus ultra quod nobis sufficiat, non illa nostra sunt, sed quorum procuracionem quodammodo gerimus, non proprietatem nobis usurpacione dampnabili vendi-*
5 camus.

E Hec expositio manifeste innuit, quod sicut in humano corpore quodlibet membrum ordinate sumit sibi de alimento quantum est necessarium et non ultra, illud quod est supra sustentacionem convertit in communem
 10 utilitatem membrorum omnium (ut dicit Apostolus I^a Cor. XII), sic in corpore Christi mistico singula membra
 98° debent ad necessitatem non ad dominationem de bonis ecclesie inpertiri. Unde III decretalium titulo De Testatis capitulo *Quia nos* super verbo testamentum
 15 dicit Bernhardus: *Clerici de rebus ecclesie nullum possunt facere testamentum, cum eorum proprietates non sunt sua, cum solum usum habeant, sed tantum victu et vestitu contenti esse debent* (XII, questione I^a, *Clericus*, X, questione II, *Episcopus*) et totum superfluum pauperibus
 20 erogandum (XII, questione I^a, *Clericus*, capitulo ultimo). Iste leges canonice ex vita et doctrina Christi ac apostolorum sunt per doctores utriusque iuris elaborate, ut discantur, ut predicentur, ut practisentur; et eo debent diligencius doceri et servari quo sunt conclusiones scrip-
 25 ture sacre et articuli fidei per quarum observanciam regeretur ecclesia lege Christi; non enim interdicitur clericis dominacio vel proprietas preter civilem, cum debent habere dominium naturale cum omnibus christianis et potestatem ad spiritualiter dominandum gladio
 30 spiritus, et debent habere proprietatem ad usum et ministerium, non autem ad civiliter dominandum. Et istam distinccionem dominii proprietatis oportet notare ad reprimendum nostram superbiam, ne accipiamus unum pro reliquo; leges enim concedunt seculares

The community should be like the human body, where each member takes only what is needed for its sustenance.

1, 2. Cod.: *primatum*. 4. Cod.: *usurpacionem*. 8, 9. Cod.: *illum quod sustentacionem*. 14 and 16. Cod.: *testium*. 20. Et hic textus corruptus est, id quod ex duplici annotatione decretalis *Clericus* apparet.

1. Non est St. Augustini ad Bonifacium episcopum sed ad Bonifacium comitem ep. L. Cf. et Decr. sec. pars, causa XII, q. I, cap. XXVII. 14. Decretalis *Quia nos* (Decr. Gregorii IX, lib. III, tit. XXVI De Testamentis) non est Bernardi sed Alexandri papae III et non est eiusdem tenoris. 18. Decreti sec. pars, causa XII, q. I, cap. IV, *Clericus*. 19. Rectius (ut supra) dist. XCV, cap. X.

ecclesie esse dominos et negant hoc a clericis, ut patet Luce XXII et I. Petri II; quod oportet intelligi 98^a de civili dominio, non evangelico, ut patet III huius II° capitulo. Similiter, causa prima, questione secunda ex dictis Prosperi de vita contemplativa, libro II, capitulo XII 5 sic scribitur: *Sacerdos, cui cura dispensacionis commissa est, non solum sine cupiditate sed etiam cum laude pietatis accipit a populo dispensanda et fideliter dispensat accepta, quia omnia sua aut parentibus reliquit aut pauperibus distribuit aut ecclesie rebus adiunxit et se in 10 numero pauperum paupertatis amore constituit, ut, unde pauperibus subministrat, inde et ipse tanquam pauper voluntarius vivat. Clerici quoque quos pauperes aut voluntas aut nativitas fecit, cum perfeccione virtutis vite necessaria sive in domibus suis, sive in congregacione 15 viventes accipiunt, quia ad ea accipienda non eos cupiditas ducit sed vivendi necessitas cogit. De talibus videtur dicere Apostolus I. Cor.: Qui in sacrario operantur que de sacrario sunt edunt, qui altario deserviunt cum altari participant. Qui nisi de contemptoribus facultatum suarum vellet intelligi nunquam secutus adiungeret. Ita et Deus ordinavit hiis qui evangelium anunciant de evangelio vivere. | De evangelio vivunt, qui nichil proprium 99^a habere volunt nec habent nec aliquid concupiscunt. Nam sunt omnium communium possessores. Quid est aliud de 25 evangelio vivere nisi laborantem inde ubi laboret necessaria vite percipere?*

A wealthy man becoming priest should relieve himself of his possessions.

Ex istis videtur quod omnes pure clerici debent esse F pauperes evangelici in specie altissime paupertatis, quia debent renunciare omni proprietati civili pro suo perpetuo. Si enim mundo dives fuerit clericus ante accpcionem officii clericatus, debet aliquo trium modorum totam civilitatem suam relinquere, ut docet regula Prosperi; et si pauper fuerit ab origine, debet multo evidencius in ingressu clericalis ordinis hanc paupertatem evangelicam profiteri. Unde XII, questione prima,

9. Cod.: *relinquit.* 10. Cod.: *adiungit.* 13, 14. Cod.: *aut — aut* deest. 19. Cod.: *que.* 20. Cod.: *participantur quod.* 26. Cod.: *laborantem ut.* Correx.

3. De Civili Dominio I, p. 8—16. 5. Cap. IX. 34. Ut supra De contemplativa vita lib. II, cap. IX, X et XI et decretalis exinde deprompta *Sacerdos.* 36. Est decretalis *Scimus* causa XII, q. I. cap. IX.

de rebus ecclesie Christi sic scribitur: *Clerici successores eorum sunt de quibus dicitur: Multitudinis credencium erat cor unum et anima una; necesse est ergo ut eorum consequantur vitam quorum ecclesiasticum gradum ad-*
ministrant. Non enim aliquae proprietaria vendicabant sibi sed erant eis omnia communia. Et loquitur universaliter de clerico, ut patet ex dictis XI capitulo huius V.

Secundo videtur michi sequi quod quicumque clericus accipit religionem privatam, primatum, episcopatum vel
 99^b dignitatem | ecclesiasticam ut voluptuose vivat, ut habundet secundum fastum seculi vel civiliter dominetur, peccat mortaliter in ingressu et perseverat in peccato mortali continue, quamdiu istam intencionem servaverit, vel in proposito vel effectu. Patet ex hoc, quod oculus
 15 talis vocati clericus *est nequam*, faciens ex testimonio Veritatis, quod sit scilicet *totum residuum corporis tenebrosus*. Unde beatus Bernhardus in sermone qui sic incipit *Super bono nuntio. Vos ipsi iudicate: Nonne miseri estis et insani qui ad religionem venturi delicias*
 20 *carnis queritis? Venientibus quippe ad religionem non est considerata carnis fragilitas ut ei delicate subseruiatur sed impedimenta fervoris spiritus, ut solliciti fugiantur, quia, ut paulo ante asserit, quicumque in carne sunt, sive in habitu sive extra habitum religionis, si*
 25 *verax est, ymmo quia verax est Apostolus Deo placere non possunt.* Et sequitur: *Si enim caro et sanguis, regnum Dei possidere non possunt, carnalibus profecto consolacionibus spirituales sociari impossibile est.* Ex quo patet quod quicumque clerici vel claustrales veniunt |
 99^c ad ordinem clericatus, ut laucius et secularius vivant, contradicendo sibi, ipsi dampnabiliter retrocedunt; et quod timorem incuteret sic consumendo bona ecclesie aliena rapiunt ut predones; procuracionem, dicit glossa, quod prelati loco Domini habent, cum bene

A man who accepts clerical office to gain wealth or power sins mortally.

16. Cod.: *residuum operis.* 18. Cod.: *bono necessario.* 28. Cod.: *sacri.* 29. Cod.: *venierunt* (sic). 33. Cod.: *sapiunt.*

2. Rectius (ut videtur) in decretali legitur: *Scimus vos non ignorare quia hactenus vita communis inter omnes christianos vixit, et maxime inter eos, qui in sortem Domini sunt electi . . . sicut in Actibus legitur apostolorum: multitudinis autem etc.* ut supra. Causa XII, q. I non habet aliquam aliam decretalem eiusdem tenoris vel similis. 16. Matth. VI, 23. 17. Bernardi Ep. CCCCLII (Migne I, 663). Vide supra.

ministrant, cum male ministrant loco predonis. Et habetur Digestis pro empicionibus lege *Si fundus et Si tutor*. Et rapina ista de tanto est gravior de quanto apostata qui debet ecclesie esse magis domesticus ex falsitate similata peccat gravius persona layca bona ecclesie depre-⁵ dante.

So do those
who help
and favour
him.

Ex quo tercio correlarie sequitur quod parentes talis G clerici vel mundani omnia sibi querentes ad quascunque artes sive sciencias promoventes, prelati et procurantes seculares domini, ut ipse clericus taliter dominetur,¹⁰ peccant mortaliter ex consensu. Patet in canone; I, questione I sic scribitur: *Sunt quidam qui vel violencia vel favore non permittunt ecclesias regulariter ordinari; hos autem decernimus ut sacrilegos iudicandos.*

Ex quo iunctis duabus supposicionibus famosis patet¹⁵ conclusio, quarum prima est quod omnis plene consensiciens peccato mortali peccat mortaliter; secunda quod omnis talis | dominacio pretensa in clerico repugnat^{99^d} regulis sacrorum canonum quibus docetur quod omnes clerici debent esse expropriarii habentes omnia in²⁰ communi, ymmo cum omnis talis intencio ut clericus dominetur civiliter sapit peccatum mortale, manifestum videtur quod omnis talis consensus sapit peccatum mortale, licet effectus non sequatur.

The clergy
should
distribute
church goods
to all who
have need.

Tercia lex canonica ad idem faciens est dictum²⁵ Gregorii incorporatum XVI, questione VII, capitulo *Decimas*, ubi postquam probavit decimas a laicis solvendas presbiteris sic scribit: *Has decimas sub manu episcopi fore censemus, ut ille qui cunctis preest omnibus iuste distribuat nec cuiquam persone honorabilius exhibeat;*³⁰ *unde alii scrupuloso corde moveantur, sed sint omnia communia, quia inhonestum videtur ut alii sacerdotes habeant, alii detrimentum paciantur, sed sicut una est fides catholica, ita necesse est ut ille qui provisor est loci, quamvis multe sint ecclesie, omnibus tamen fideliter dis-*³⁵ *tribuat.* Ista ergo fuit intencio fundatorum ecclesie, ut omnia eius bona sint cunctis communia; et ut exclusa

2. Recte: *De contrahenda emtione*; ib. lege qui funderet. 4. qui debet; cod.: quidem. 9. Cod.: prolati. 14. Cod.: discernimus. 19. Cod.: sacrarum. 26. Cod.: questione VI. 32. Cod.: quia deest. Addidi e decret. 35. Cod.: sint necessaria omnibus.

2. Digg. lib. XVIII, I, 6, 1. 11. Decr. sec. pars, causa I, q. I, cap. CXXV. 27. Decr. sec. pars, causa XVI, q. VII, cap. I.

proprietate distribucio fiat indigenti discrecius sine
 100^a accepcione persone, ordinati sunt rectores in privatis |
 ecclesiis et super ipsos episcopi istis equis distribucio-
 nibus inter alia intendentes; et ad hoc sonant quotlibet
 5 leges. Unde XII, questione I, capitul ex regula beati
 Augustini: *Non dicatis, inquit, aliquid proprium, sed sint*
vobis omnia communia. Et infra, I questione, sub auctori-
 tate Prosperi sic scribitur: *Expedit facultates ecclesie*
possideri et proprias perfeccionis amore contempni. Non
 10 *enim proprie sunt sed communes ecclesie facultates. Et*
ideo quisquis omnibus que habuerit dimissis aut venditis,
fit rei sui contemptor, cum prepositus foret ecclesie om-
nium que habet ecclesia efficitur dispensator. Unde Archi-
 diaconus in Rosario, XII, questione I, *Episcopi* super isto
 15 verbo *In Jure* sic scribit (ut probat hoc per leges mul-
 tiplices).

H Ex istis videtur michi (sicut dicit beatus Jeronimus)
 quod nomen clerici est nomen oneris et non nomen
 honoris vel commodi secularis; tenetur enim clericus
 20 et specialiter superior in ecclesia renunciare seculo et
 omnibus pompis eius, de parco victu, vestitu et ornatu
 contentari et se et suis ac sollicite bona ecclesie indi-
 gentibus dispensare. Unde X, questione VI, capitulo
Decimas sic scribit Gregorius: *Pervenit ad nos fama*
 25 *sinistra quod quidam episcoporum non sacerdotibus proprie*
diocesis decimas atque christianorum oblaciones conferant
 100^b *sed | potius laycalibus, personis militum videlicet sive*
servitorum, vel (quod gravius est) consanguineis. Unde
si quis episcopus amodo inventus fuerit huiusmodi divini
 30 *precepti transgressor, inter maximos hereticos et anti-*
christos non minimus habeatur et, sicut Nicena synodus
de symoniacis censuit, et qui dat episcopus et qui accipiunt
ab eo layci, sive precepto sive beneficio, eterni incendii

The priest-
 hood is an
 office of
 service, not of
 honour.

7. Cod.: IV questione. 9. Cod.: et deest; ib. Cod.: affectionis
 amoris. 25. Cod.: sinistra deest; ib. Cod.: quidam illorum. 28. Cod.:
 vel deest. 31. Cod.: non nisi minimus; in marg.: non; ib. Cod.: cena;
 in marg.: Ni (Nicena).

5. Decr. sec. pars, causa XII, q. I, cap. XI e sermone tertio
 Augustini de communi vita clericorum. 8. Causa XII, q. I,
 cap. XIII. 13. Archidiaconi Rosarium mihi ad manum non
 est. 24. Non X, q. VI, capitulo *Decimas* sed causa XVI,
 q. VII, cap. III (*Pervenit ad nos fama*). Est inter materias ad
 decimas pertinentes, unde error; ib. Gregorius VII papa in Con-
 cilio Lateranensi.

ignibus deputentur. Ecce quantum periculum est in communicatione bonorum ecclesie, non quasi proprie sed ut communes et domino oblate cum summo timore non in alios quam in prefatos usus sunt fidelibus dispensande. Et Stephanus papa (ut patet questione II eiusdem XII): Qui, inquit, Christi pecunias et ecclesie aufert et fraudat et rapit, homicida in conspectu iudicis deputabitur. Et post vocatur omnis talis sacrilegus; quod potissime capit veritatem de deputato ad ministerium bonorum ecclesie que non solum sunt clericorum sed ut plurimum pauperum laycorum. Unde XII questione I ex concilio Anthioceno sic scribitur: Episcopus ecclesiasticarum rerum habeat potestatem ad dispensandum erga omnes qui indigent cum summa reverencia et timore Dei. Participet autem et ipse, quibus indiget tam in suis quam fratrum, qui ab eo | suscipiuntur necessariis usibus profuturis, ita ut nulla qualibet occasione fraudentur iuxta sanctum Apostolum sic dicentem: Habentes victum et tegumentum hiis contenti simus. Quod si contentus hiis minimis fuerit, convertat autem res ecclesie in suos domesticos usus et eius commoda vel agrorum fructum non cum presbiterorum dyaconorumque consciencia pertractet; sed horum potestatem domesticis suis atque propinquis aut fratribus filiisque committat, ut per huiusmodi personas occulte res ledantur ecclesie, synodo provincie penas iste persolvat. Si autem et aliter accusetur episcopus aut presbiteri qui cum ipso sunt ea que pertinent ad ecclesiam vel ex agris vel ex alia qualibet ecclesiastica facultate sibimet usurpent, ita ut ex hoc pauperes affligantur criminationibus vel blasphemiiis tam sermo predicationis quam hii qui dispensant taliter exponantur, et hoc oportet corrigi, sancta synodo id quod condecet approbante.

Further proof
from decretals
that
endowments
are common
to the whole
church.

Et eadem sententia patet ex consilio Martini episcopi, I et ponitur in decretis X, questione II, capitulo *Episcopus habeat*, ubi in fine capituli pro transgressoribus limitatur sub hac forma: *Si vero contra hanc prohibi-*

2. proprie; i. e. oblacionet. 9. Cod.: et ministerium. 12. Cod.: consilia Antiocena. 13, 14. Cod.: erat omnis qui indiget. 15. Cod.: aut iste quibus. 22. Cod.: non tam. 26, 27. Cod.: et realiter ociositas episcopi aut. 27. Cod.: cum eo. 30. Cod.: : criminationibus. 33. Cod.: comprobante.

6. Decreti sec. pars, q. II, cap. I. 11. Decreti sec. pars, causa XII, q. I, cap. XXIII. 35. Decreti sec. pars, causa X, q. II, cap. VII. Est annotatio Gratiani ad hanc decretalem.

100^a *cionem aliqua de rebus ecclesie episcopum vendere con-*
tigerit, et res ipsa ecclesie | restauranda et ipse gradu
suo eiciendus discernitur. Patet ergo ex dictis XII et XIII
 huius quod nec domini temporales nec clerici rite
 5 volunt aut voluerint donare vel recipere clericaliter bona
 ad dotacionem ecclesie, nisi ut toti ecclesie forent com-
 munia; ymmo cum tam clerici quam layci, qui huius
 pars ecclesie, participare debeant istis bonis, non potius
 deputarentur clerici quam laici ad eorum custodiam,
 10 nisi quia ecclesia supposuit clericos in se ipsos parcius
 vivere et maiorem diligenciam ad servandum dicta bona
 tribuere. Et illud ostendit Canon. XII, questione I, ubi
 sic: *Precipimus ut in potestate sua res ecclesie episcopus*
habeat. Et probatur racionabilitas huius precepti, per
 15 hoc: Si, inquit, *anime hominum preciosiores illi sunt*
credite, multo magis oportet eum curam de pecuniis
agere, ita ut potestate sua res ecclesie huius indigentibus
omnia dispensentur per presbiteros et dyaconos et cum
timore ac omni sollicitudine ministrentur. Videtur igitur
 20 quod stat quod dotacio illius eidem ecclesie in tempo-
 ralibus perseveret cum hoc quod omnium temporalium
 eius ministracio preter necessaria vite clericorum depu-
 tetur laycis, supposito quod dicta bona melius per
 laycos quam per nostros clericos pauperibus ministren-
 101^a tur; patet | ex hoc quod ista sunt bona universalis
 ecclesie que plus habet de laycis quam de clericis; et
 toti illi ecclesie debent illa esse communia, et quod, isti
 parti vel isti deputetur eorum ministracio est solum
 per accidens. Quotlibet itaque sunt leges huiusmodi ex
 30 scriptura sacra, sanctis doctoribus et racione invincibili
 derivata, que docent quod omnia bona cleri debent
 esse communia sine dotacione civili.

Sed contra istud arguitur sic iuxta decretum XII,
 questione I, *Episcopi: licet episcopis de rebus propriis*
 35 *vel adquisitis vel quicquid de proprio habent amicis suis*
dare et heredibus suis relinquere. Et ideo duabus legibus
 sequentibus docetur quod debet esse manifesta distincio
 inter bona episcopi propria et bona ecclesie. Istud

Our opponents
 cite the gloss
 of Johannes
 Monachus,

2. Cod.: *ipsas ecclesie restaurandas.* 11. Cod.: *et deest.* 15. Cod.:
preciose. 19. Cod.: *ac animi.* 29. Cod.: *Quotlibet.* 33, 34. Cod.:
 X, q. I. Correxii.

dubium solvit Gracianus eadem questione cum verbo: *Notandum*, inquit, *episcopos orientales uxores habere et filios, quosdam autem ex nostris partibus cum in laycatu sive in minoribus ordinibus constituti habeant uxores et filios, sive morte uxorum interveniente, sive continencia* 5 *pari voto servata ad sacros ordines accedere: hiis omnibus conceditur habere propria ad suos et suorum usus. Et aliis clericis non licet, sed quia non civilis proprietas sed proprietas usus limitatur solum istis tribus generibus sacerdotum; ideo glossa Johannis dicit Gracianum male* 10 *solvere. Hodie, inquit, clerici possunt habere propria et* 101^b *si qui talium contrarium dicunt, vel locuntur de consilio, vel secundum tempus primitive ecclesie vel de hiis qui tacite vel expresse renunciant propriis.*

but this doctor
is in gross
error,

Unde ad illud in epistola beati Clementis: *Obedire* K *precipimus doctrinis apostolorum* dicit glossa: *id est monemus*; sed si hodie preciperet, deformaret statum universalis ecclesie. Et inter omnia dicta que audiui de aliquo doctore est illud dictum magis erroneum, cum hoc preceptum observatum conformaret ecclesiam vite 20 Christi et apostolorum; quod non foret deformitas sed morum formositas. Ideo absit theologum credere istam sententiam sanctorum theologorum, qui a Christo didicerunt statum ecclesie. Unde licet iste fuit magnus doctor in propriis, in theologia non est credendum 25 sibi, nisi de quanto se fundaverit in scriptura, ymmo, sicut allegavi super verbo *audivit*, sic dicit Archidiaconus: *Cuicunque licet magno doctori non habeo credere nisi suum dictum probetur per autenticam scripturam.* Sed notum est ex fide ecclesie quod nulla rationabilis 30 scriptura docet quod preceptum omnibus Christi clericis *habere omnia in communi* deformaret statum universalis vel particularis ecclesie, cum ecclesiam apostolicam fecit formosam; ideo credendum | est glosse Augustini 101^c in hac parte quod *reservantes sibi proprietatem civilem* 35

and any how
he has
authority only
so far as he
founds his
teaching in
Scripture.

3. Cod.: *partibus* deest; ib. Cod.: *laicali*. 10. *sacerdotum*; adde: *habere licet*. 11, 12. Cod.: *et si que talia contrarium*. 17. Cod.: *preciperetur*. 20. Cod.: *confortaret*. 22, 23. Hic aliquot verba exciderunt; *istam sententiam*; adde: *contrariam sentencie sanctorum* 25. Sensus obscurus. 26. Cod.: *in scriptura* deest. 27. Cod.: *dicitur*. 27, 28. *Achid* = Archidiaconus. 34. Cod.: *glossa*.

1. Gratianus ad cap. XXIV *Praecipimus* § 1. 10. Johannes Monachus, cf. De Ecclesia 419. 11. Hodie, Johannes Monachus died 1313.

non sunt pure clerici, cum dimidium clericatus illis deficiat (ut patet XI capitulo huius 2ⁱ). Unde Augustinus in regula communi omnibus clericis exponens illud I. Cor. XIII, 5: *Caritas non querit que sua sunt. Hoc,* 5 *inquit, sic intelligitur, quia communia propriis, non propria communibus anteponebat. Et ideo quanto amplius rem communem quam propriam curaveritis, tanto res amplius vos profecisse noveritis.* Ex quo dicto manifeste sequitur, cum omnis clericus omnia propria potest habere excellencius in communi quam proprietarie, quod, remanendo civilis proprietarius et quocunque, de tanto deficit ab excellencia caritatis; nec implicat dictum Graciani quod *episcopi habentes preter bona ecclesie propria ad uxores et filios et servos dominantur propriis illis civili-* 15 *liter, sed quod sint eis appropriata ad tale ministerium;* licet communia bona ecclesie membris ecclesie distribuenda quod consonat legi Christi. Et sic intelligi possunt verba Johannis, quicquid senserit, et ita, si diligenter inspicimus, nec dicta Graciani nec dicta 20 Johannis glosantis implicant quod licet clericos esse civiles proprietarios sed quod licet eis habere bona 101^a quedam ministerio privato ad distribuendum | egentibus membris ecclesie. Sed nunquam potest fundari quod aliquis pure clericus simpliciter de sorte Christi summe 25 expropriarii cum hoc dominetur civiliter, cum secundum Augustinum, Jeronimum et Bernhardum sit oppositum in adiecto; ut sic enim non est clericus, ideo ista obieccio in nullo militat contra conclusionem in principio capituli huius positam.

L. Sed movet quomodo corvi ypocrite exeuntes ab archa ecclesie regrediuntur ad seculum sub specie sanctitatis. Contingit enim vocatum clericum dominari pretense civiliter ex duplici tytulo bypartito: vel sic quod ex hereditate aut laboricio habuit civilitatem ante

Even John's words will bear an orthodox meaning.

Plea that the priest may possess what was his before ordination.

7. Cod.: *propria vestra.* 8. Cod.: *vos deest; ib. Cod.: proficere.*
13, 14. Rectius: *ad uxorum et filiorum et servorum usus.* 20. *Johannis*
(i. e. Monachi vide supra); cod.: *Ja;* ib. Cod.: *implicat.* 29. Cod.:
principio enim capituli. 30. Cod.: *existentes ab.* 34. Cod.: *civilitatem.*

2. St. Augustini Opp. tom. II, 786 in Epistola ad Sanctimonialia. Cf. et Augustini Regulae clericis traditae fragmentum; Opp. tom. I, 789 et App. I, 39. 12. Gratianus ad decretalem *Praecipimus*, cap. XXIV, q. I, causae XII. 30. Corvi exeuntes cf. De Civili Dominio II, 1. Corvus, i. e. socius de ordine St. Benedicti.

ordinem clericatus, adveniat sibi hereditarie vel ex impetracione de donis ecclesie aut de privato officio civile dominium. Si primo modo, tunc debuit in accepcione illius ordinis omnem civilitatem relinquere, ex quo debet cognoscere de sibi utilibus habere omnia in com-⁵ muni. Aliter enim non est proprie clericus potius quam Zacheus, ut patet per beatum Clementem, Augustinum, Prosperum et Jeronimum, si autem placet sibi habere civiliter hoc proprium, tunc illicitum est, secundum talem duplicitatem reacipere bonum ecclesie, dicente¹⁰ Hostiensi super I Decretalium De Rescriptis que prius obieci, ubi: *si tamen queris utrum tales habentes patrimonium licite utuntur tytulo seu | beneficio sibi gratis* ^{102^a} *concesso, dico quod sic, dummodo honeste vivant, nec pravam intencionem ditandi parentes habeant cum opere* ¹⁵ *subsecuto et dummodo servicium ecclesie faciant; quod si servicium non faciant vel in malos usus expendant pena suos teneat auctores: quia ipsorum vicia non palpabo. Si non credunt michi credant Jeronimo dicenti: Quia qui bonis parentum sustentari possunt et opibus, si quod* ²⁰ *pauperum clericorum esse debet accipiunt, sacrilegium incurrunt et per abusionem talium iudicium sibi manducant et bibunt.* Et ponitur in decretis I questione II sub auctoritate Jeronimi epistola XXII ad Damasum papam. Tales clerici debent communicare bona privata egenis,²⁵ abdicando civilitatem, cum hoc requiritur ad honestatem clericorum. Unde eadem questione sub auctoritate Prosperi sic scribitur: *Pastor ecclesie eis quibus sua sufficiunt, non debet aliquid erogare, quoniam nichil aliud sit habentibus dare quam perdere. Nec illi qui sua possidentes sibi* ³⁰ *dari aliquid volunt sine grandi suo peccato unde pauper victurus erat accipiunt. De clericis quidem Spiritus Sanctus dicit: peccata populi mei comedunt. Sed sicut clerici nichil habentes proprium non peccata sed alimenta quibus indigere videntur accipiunt, ita possessores non | alimenta* ^{102^b} *quibus habundant sed aliena peccata suscipiunt. Et Jero-*

1. clericatus; adde: et. 11. et seqq. in textu plane corrupta sunt. Correxì e Summa Hostiensis: De Rescriptis et eorum interpretationibus. 12. Cod.: *si cum quod clerici habentes.* 14. Cod.: *dico quod sic* deest. 15. Cod.: *nec pronam.* 16. Cod.: *et* deest. 18. Cod.: *quia verum.* 19, 20. Cod.: *Qui in bonus; quia* deest. 20. Cod.: *operibus.* 22. Cod.: *abusionem pauperum.* 29. Cod.: *debetur;* ib. Cod.: *fit.* 32. Cod.: *clericis quibus.*

nimus Epistola XXXIV ad Nepocianum: *Episcopi et sacerdotes se sciant non esse dominos; quod probat ex hoc quod I. Petri V, 2 precipit sacerdotibus: Pascite qui in vobis est gregem Domini non dominantes in clero.*

5 Et infra sic dicit Jeronimus: *Procuratores ac dispensatores domorum alienarum atque villarum, quomodo possunt esse clerici, qui proprias iubentur contempnere facultates; ab amico rapere furtum est, ecclesiam fraudare sacrilegum est, aliquid erogandorum pauperibus subtra-*
 10 *here omnium predonum crudelitatem superat. Ipse est optimus dispensator qui nichil sibi reservat.*

M Ex istis patet quod non licet clericis ambulare duabus viis secundum quarum unam sunt civiles domini et secundum aliam pauperes evangelici, cum oportet
 15 eos ut sic non esse dominos sed ob amorem Christi, cuius sorti se obligant, iubentur contempnere proprias facultates. Patet secundo quod predacio sacerdotum est ceteris periculosior, et tercio quod status securior est hominem relinquere omnia propter Christum. Quotlibet
 20 sunt talia dicta doctorum qui idem sentenciant.

Et patet de ratione. Nam cum omnia bona ecclesie sunt bona pauperum, patet quod quicunque ultra
 102^c necessitatem | consumit bona ecclesie iniuriatur pauperibus. Notandum tamen quod stat clericum habere secularia dominia que prius habuit proprietarie atque civiliter post clericatum nudo titulo gracie tanquam bona communia distribuenda egenis ecclesie, sicut fecerunt beatus Antonius et multi alii sancti; tales dant in principio clericatus bona sue ecclesie, renunciando
 30 civilitati et reservando usum ac officium ministrandi pauperibus: quod potest fieri meritorie, licet electio inopie propter Christum foret perfeccior, ut patet III, questione II, *Si quis*. Et in hoc decepti sunt multi, putantes quod licet clericis dominari civiliter, eo quod
 35 licet eis habere dominia civilia ad distribuendum pauperibus. Et ista est sententia beati Jeronimi in epistola ad Damasum papam et ponitur in decretis XVI, questione 1^a: *Quicquid, inquit, habent clerici pauperum est*

The clergy cannot tread both roads civil and evangelical.

9. Hieronymus rectius: *quod pauperibus erogandum sit.* 26. Cod.: *quod nudo.*

1. St. Hieronymus ad Nepotianum De Vita Clericorum Opp. tom. I, 15. 5. ib. p. 19. 33. Rectius ut videtur Causa I, q. III, cap. II *Si quis dator vel acceptor* . . . 38. Rectius Decret. *Quoniam quidquid*, causa XVI, q. I, cap. LXVIII.

*et domus illorum omnibus debent esse communes, susce-
ptioni peregrinorum et hospitum invigilare debent. Si
enim se ipsos Christo offerunt, multo evidencius bona
sua. In isto tamen fuco oportet ecclesiam relinquere
intencionem, ministracionem, propriam indigenciam con- 5
sciencie occupantis, et ex talibus cauterisatis conscienciis
fraudatur ecclesia. Si autem post officium | clericatus 102^d
quis cum bonis ecclesie que vel prius habuerat vel in
clericatu collegerat, appropriat sibi civiliter quodcunque
dominium, videtur michi quod nedum degradatur ab 10
ordine clericatus sed anathema ac sacrilegium incurrit.*

The priest
who makes
property his
own, alienates
it from the
Church.

Probatur sic: Omnia bona talis proprietarii pro tem-
pore quo fuit clericus erant expropriata communia bona
ecclesie. Sed de illis emendo dominia civilia facit ipsa
esse propria a communione ecclesiastica aliena, ergo 15
ut sic alienat bona ecclesie. Sicut enim dotare ecclesiam
est de bonis propriis facere ipsa esse ecclesie communia
sic alienare bona ecclesie est ipsa ecclesie communia,
facere privatim propria; et hinc dare quotlibet bona
ecclesie egenis laycis, pauperibus et captivis, non est 20
alienare bona ecclesie, ut patet IV libro XIV capitulo.
Talis ergo factus proprietarius ex dictis capitulo II
huius ad quidditatem clerici decidit a nomine cleri-
catus et propter alienacionem bonorum ecclesie excom-
municacionem incurrit, ymmo percipiens aut emens 25
de bonis ecclesie incurrit anathema, quousque ecclesie
bona restituet, ut patet XII questione II *Apostolicos*.

Monastic
appropriations.

Ex quo videtur michi correlarie sequi quod qui per N
collegium quodcunque possessionatorum dominando
civiliter acquisierit sibi per se vel mediam personam de 30
bonis | ecclesie redditus vel proventus ut eis civiliter 103^d
dominetur ex alienacione bonorum ecclesie incurrit penam
consimilem. De hoc inferius. Si autem clericus ex pri-
vato officio quesiverit pecuniam ut fiat civilis proprie-
tarius, peccat dupliciter: primo in hoc quod obligatus 35
occupare se plene in ministerio clericatus assumit contra
ordinem suum peregrinum officium, secundo in hoc
quod bona que eo ipso sunt communia bona ecclesie,

2. Cod.: *et vigilare.* 4. Cod.: *Isto cum fuco.* 22. *factus; cod.: sanctos.* 27. Cod.: *Apostolos.* Correxī. 28. Cod.: *quod qui.*

2. De Civili Dominio II, cap. XIV, p. 166 seqq. 27. Cap. XIII.

non alicuius clerici, seculariter alienat; sicut enim privata collegia religiosorum habent omnia bona illis communia, sic universale collegium universitatis clericorum debet habere omnia bona ecclesie universali communia.

5 In hoc enim debet clericorum caritas exsuperare caritatem civilium dominorum. Aliter enim secundum sanctos doctores non sunt pure clerici, ut affirmat Bernardus in sermone de colloquio Symonis et Jesu capitulo IX: *Heu data est ipsa providencia clericorum in*
 10 *occasionem carnis, et qui sibi pariter et aliis in celo thabernacula eterna parare debuerant, in terra coniungunt domum ad domum et copulant agrum agro; quis rapuit ab ore apostolorum huius luminis verbum gratie, fiducie, verbum ecclesie: nos reliquimus omnia et secuti sumus*
 15 *te; ecce enim ut populus sic sacerdos; volunt similiter divites fieri, ymmo et habundancius hic suam | preripiunt consolationem; similiter amicis egent et ipsi ut aliena thabernacula recipiantur. Clericus, inquit, qui habet partem in terra non habet partem in celo. Item, quia clericus,*
 20 *si habuerit quippiam preter Deum, pars eius non est Deus, verbi gratia, si aurum, si argentum, si possessiones, si variam supellectilem, cum istis dominus pars eius fieri non dignatur. Istis sanctis credendum est de nomine puri clerici, et Hostiensi clerico potius quam Johanni, quia*
 25 *non video quin si stat clericum dominari civiliter, tunc stat ipsum esse civilem dominum ut militem, baronem, comitem, regem, uxoratum, bellatorem et quomodocunque licite vivit dominus secularis; non enim expressius prohibetur in scriptura vel lege, in sanctis doctoribus vel*
 30 *ratione unus talis actus quam reliquis a clerico nisi forte expressius civilis dominatio propter maius periculum; nunquam credimus stat cum statu regni nostri et ordine clericatus quod primogenitus regis et primogenitus cuiuscunque domini secularis fiat sacerdos vel episcopus et*
 35 *mortuis parentibus omnes dominaciones civiles regni nostri transferantur ad ordinem clericatus; sic enim confunduntur status et ordines, cum nemo dominatur | civiliter nisi liceat sibi suum dominium regere plene secundum omnem speciem legis humane, dicto domino pertinente.*

Bernard and Hostiensis rather to be followed than John.

The Kingdom might come under clerical domination.

1. non; cod.: que. 14. Cod.: relinquimus. 27. Cod.: quocunque.
 30. Cod.: unius.

7. Hunc locum in operibus Divi Bernardi non inveni.
 13. Matth. XIX, 27. 18. Sic et Ambrosius, De fuga saeculi, cap. II.

A cleric may
hold his
inherited
property as
a trust for the
poor.

Si autem lex aliqua permittit clericum tytulo succes-
sionis hereditarie occupare dominium est ex donacione
ad clericum et matrem ecclesiam et non ex tytulo civi-
litis quod meritorie potest fieri, posito quod clericus
habendo fructus illius domini fratribus in communi
caritatem distribuat et opus clerici prudenter perficiat,
residente civili domino per eum dominum capitalem,
ut si tales heredes collegialiter se congregent et tanquam
de bonis ecclesie inter se pauperem vitam vivant et de
remanente prudenter distribuant. Sic enim faciunt multi
clerici materialiter habentes civile dominium, manentes
pure clerici et vere pauperes.

Et sic intelligo ego Hostiensem et alios doctores,
quod licet cuicunque clerico seculari habere proprium,
hoc est, ad debite ministrandum, non autem ad civi-
liter dominandum. Et ne videar fingere istam sententiam,
est Hostiensis ubi supra recitans sex opiniones in ista
materia: *Excusantes in peccatis scripserunt quod iura
allegata de consilio loquuntur quod utique crederem si iura
inducerent que non habent. Alii autem dicunt quod est pre-
ceptum sed non intelligitur de hiis qui occasione divi-
patrimonialium superbiunt. Tercii quod locuntur de hiis
qui usurpant quartam decimarum pauperibus assignatam.
Quarti dicunt quod leges iste intelligunt, quando ecclesia
non sufficit in omnibus eius oneribus in quo casu debent
de suis pocius subvenire. Hugucius dicit, quod ad bene
dispensandum conceditur quando ius habet in beneficio, alias
contrarium est verum. Ego autem intelligo ut dixi. Hec
Hostiensis. Et fundans de lege multiplici adiungit istam
rationem: Ad hoc, inquit, ut litera impetrata ab ordi-
nato valeat, duo requiruntur, scilicet ut nullum habeat
beneficium ecclesiasticum et quod sit pauper, ergo si
pauper non est, quamvis nullum habeat beneficium eccle-
siasticum, succumbet, sed qui sufficiens habet patrimonium
pauper non est, ymmo dives et saltem a Deo a quo omnia
bona sunt beneficium habere intelligitur, quod et bene-
ficium ecclesiasticum censetur. Isti autem rationi Hosti-*

7. Cod.: *resistente* (sic); hic locus corruptus est. 8. *collegialiter*;
cod.: *coll'et*. 18. Hostiensis: *Excusantes tamen excusationes*. 27. Cod.:
concedunt conservis; ib. Cod.: *quando ius deest*. 27. Cod.: *in ius
patet in alias*. In Hostiensi sic legitur: *Hug(ucius) dixit, quod ad bene
dispensandum conceditur ar. XXX. di. Hoc scripsimus et XII, q. I Habe-
bat. Hoc potest exaudiri, quando ius habet in beneficio, alias contra-
rium est, ut no. sa e. ver. et regule iuris*.

Renunciation
is essential;
the office of
distribution
only accidental.

ensis superaddo et aliam: nunquam propter accidentale
imperfectum adveniens essentiali perfectioni tolli debet
illud essenciale, sed renunciatio proprietatis civilis est
officio cleri essentialis; deputatio vero ad ministrandum
5 temporalia ecclesie est accidenter adveniens et minus
perfecta, ergo propter ius adventum tolli non debet com-
104^a possibile prius | atque perfectius; quod autem dicta
renunciatio sit essentialis clericatui, per doctores
patet superius allegatos: Clementem, Augustinum, Jeroni-
10 mum et Bernhardum. Unde rogarem adversarios dicere
rationem, quare tempore apostolorum usque ad dota-
cionem ecclesie censebantur solum illi clerici qui re-
nunciarunt omni civili proprietati et tempore Augustini
atque Jeronimi describebantur solum tales clerici, do-
15 cendo quod proprietarii non sunt clerici. Et tercio tem-
pore beati Bernhardi confirmabatur per eum eadem
descriptio clericorum, ut patet ex dictis. Unde non
P staret hodie eadem sanctorum sententia. Idem enim est
dicere quod dispensatur cum clerico, ut cum hoc sit
20 civilis proprietarius et dispensatur cum eo ut peccet
et sit civilis clericus et non clericus; possimus enim
vocare calidum frigidum sicut vocamus tyrannum regem
et dominum, symoniacum sacerdotem atque episcopum.
Sed omnia ista dicuntur equivoce, cum secundum sanc-
25 tos sint nomina officii connotancia caritatem.

Et patet quod non licet clerico propter civile domi-
nium deserere statum altissime paupertatis. Quod autem
licet clerico habere appropriate civile dominium, patet ex
dictis . . . capitulo huius, et hoc quietaret quemlibet
30 clericum modestum qui cogitat de Christo nobilissimo,
ditissimo et tamen propter ipsum pauperrimo; genere
104^b siquidem . . . secundum carnem assistente virtute in | humi-
litate ac paupertate fundata sunt communiter sacerdotes
Christi devotissimi ac edificatores ecclesie utilissimi et
35 si subvertantur ad condiciones oppositas, sunt aput Deum
reprobissimi et ad subversionem ecclesie periculosissimi.

Tercia ratio ad idem est talis: eo ipso quo christianus
vovet vel profitetur statum aliquem, vovet vel obligat
se explicite vel implicite ad omne consequens, et quod
40 debet consequi ad eundem; sed ad omne sacerdocium
christianum debet consequi castitas, evangelica pau-

The priestly
profession
binds to all
that priesthood
implies.

9, 10. Cod.: *Clementem, Augustino, Jeronymo et Bernhar-
10. Cod.: rogares. 32. siquidem; hic verbum (nobiles?) excidit.
33. Cod.: fundate.*

pertas et obediencia Christi consiliis, ergo omnis christianus assumendo statum sacerdotalem obligat se implicite vel explicite ad hec tria. Primum patet ex forma conferendi ordines et punitione sacerdotum pro lubricitate carnis, ymmo christianus tenetur servare castimoniam eciam coniugatus; et de paupertate que consistit in renunciacione seculi, patet per quotlibet leges et dicta sanctorum.

In return or priestly power a man must obey the counsels of the Chief-Priest.

Et quoad consilia evangelica patet quod omnis sacerdos cum deberet esse mediator inter Deum et populum, 10 potestatem supremam in terra habet conficiendi, absolvendi ac benedicendi, eciam tantum quantum ad ordinem pertinet, sicut papa vel quivis apostolus; quomodo non obediret secundum totam sufficienciam summi sacerdotis | consiliis? Revera qui ab istis deficit tanquam 104^e ingratus sic vocanti eum ad statum proprii ordinis offendit in primum mandatum decalogi. Sicut ergo sacerdos mancipat omnia naturalia sua divino servicio, renunciando seculari laboricio, sic multo magis debet renunciare proprietati boni minimi et per consequens 20 civili dominio. Et post concordancia omnium istorum doctorum verum est (ut glossat Johannes) quod leges sanctorum loquentes de renunciacione clericorum intelligunt de consiliis; sed omne consilium abbatis nostri Christi debet esse cuicunque sacerdoti de suo conventu 25 preceptum. Locuntur eciam secundum statum primeve Q ecclesie; que debet nobis esse exemplum ad faciendum similiter et sic talia, ut hoc tacite vel expresse debent renunciare proprietati civili sicut proprietati secularis desiderii. Igitur hoc unicum verbum Johannis offenderet 30 pium theologum quod *lex clericorum de habendo omnia in communi deformaret statum universalis ecclesie*, et sic intelligi debent sine repugnancia sex opiniones quas recitat Hostiensis. Sicut enim confidens de provida dispensacione bonorum ecclesie potest recipere multa 35 ecclesiastica beneficia que omnia sunt unum beneficium, ut dictum est | superius capitulo . . . de duabus tunicis, sic 104^d potest clericus tenere patrimonium cum prebenda, sed caveat, quod bene dispenset, quia aliter occupat duo onera contra legem. Et sic intelligitur Hostiensis ubi 40 supra: *Si, inquit, abutens in beneficio, licet iura defi-*

All counsels of Christ are commands.

11. Cod.: *inter conficiendi; habet* deest.

41. Cod.: *abutes; ib. in* deest.

ciant, propria tamen consciencia vel naturalis ratio te convincet; nec licet tibi bene dispensare, nisi ius habeas, ymmo gravaris potius quam iuveris. Ideo dicit quod completio clericalis officii ostenditur ex opere subsecuto.

5 *Ex istis colligo septem conclusiones que videntur michi probabiles, quia catholice et religioni christiane et ipsas servantibus nutrice, licet cum formidine hec proferam et cum protestacione retractandi sententiam, si oportet.*

Prima conclusio: Omnes episcopi christiani, sacer-
10 *dots simplices vel curati nec non et religiosi possessionati tenentur imitari Christum in specie altissime paupertatis et per consequens omnem dominacionem pro suo perpetuo abdicari; patet ex hoc quod omnes clerici facere sic tenentur, omnes predicti debent esse*
15 *clerici, ergo conclusio. Aliter enim peccarent, cum facili-ter illud possunt etiam cum summis divitiis.*

Secunda: licet dotacio ecclesie clericorum per tem-
poralia fuit licita et meritoria utrobique, tamen status
105 *primarius quem Christus instituit | fuit securior, meri-*
20 *torior atque perfectior; patet ex capitulo XIII huius quinti.*

Tercia: nec domini temporales habent potestatem nec
clerici ydoneitatem ad principiandum dotacionem cleri
Christi in temporalibus, nisi ad fovendum ac defenden-
25 *dum clerum in evangelica paupertate et ut procuret, conservet vel dispenset fideliter dicta temporalia pau-*
peribus et egenis, quibus precipue per Christum et
ecclesiam sunt collata. Patet ex principio huius XIV
capituli et multis aliis sparsim ostensis. Omnes enim
30 *clerici possessionati, ut sunt teneri procuratores pau-*
perum et usum temporalium secundum parsymoniam in
se servant, ideo (ut dixi superius) officium dotati clerici
est nomen oneris non honoris.

R Quarta: Sive superiores clerici sive inferiores bona
35 *ecclesie secundum fastum seculi, ventris ingluviem in*
se vel suis consumserint gravius peccant in alienando
bona ecclesie quam in hoc facerent fures layci vel pre-
dones; patet tum quia in maiori ingratitude et disso-
lucione maioris obligacionis spoliunt matrem suam, tum
40 *etiam quia in maiori gracia cadentes peccant multi-*

Seven
conclusions,
1. All bishops,
priests and
religious are
bound to
poverty.

2. The Church
would be safer
without
endowment.

3. No
endowment is
lawful unless it
is treated as a
trust for the
poor.

4. Any clergy
using
endowments
for the
indulgence of
them or theirs
are worse than
thieves.

6, 7. Cod.: *et religiones christiane ipsas servantibus nutrice.*
21. *quintuplici in cod.* 24. Cod.: *ac deest.* 27. per Cod.: *post.*
36. Cod.: *consumserint in alienando bona ecclesie gravius.*

plicius et specialiter ypocrisi similita, ideo vocantur a doctoribus (ut patet isto capitulo) non solum *predones* vel *raptores* sed *heretici*, *sacrilegi* et *blasphemi*.

5. Endowment might be administered as well by laymen as by clergy.

Quinta conclusio: | Si per possibile bona ecclesie ^{105^b} dedicata forent moraliter per laycos quam per clericos ⁵ distributa, foret ecclesie utilius atque legalius, quia Deo placencius quod oblata forent a clericis et limitata ministerio; patet ex hoc quod si aliquid fiat moraliter, melius tunc ipsum est et Deo placencius, cum approbacio beneplaciti et volicio Dei sit per se causa bonitatis ¹⁰ cuiuslibet creature; et cum in complecione voluntatis divine consistit ecclesie utilitas atque legalitas, ut patet Math. VI, 10; *Fiat voluntas tua, sicut in celo et in terra*; patet conclusio. Possibilitas autem assumpti ex tribus elicitur: primo suppono quod bona ecclesie dedicata ¹⁵ superioribus pauperibus distribuenda sunt bona fortune donata corpori Christi approbante episcopo; que bona tangere et distribuere cum non fuit sacramentum, potest laice persone competere. Tunc arguo sic: Clerus enim bene sed non summe distribuit ista bona, sed potest ²⁰ remitti in distribuendo dicta bona usque ad non gradum; layci autem possunt incendi in distribuendo ipsa ex fervore caritatis, ergo possibile est quod layci meritorie distribuerent dicta bona que modo de facto clerus distribuit. ²⁵

The clergy may be so corrupt that the church mainly consists of laymen.

Secundo confirmatur exemplo veteris testamenti, cum oportet secundum Joachim | proporcionale nobis con- ^{105^c} tingere vel saltem proporcionabilitas illa est Deo possibile; sicut ergo in veteri testamento deteriorata est synagoga ex supercilio phariseorum et avaricia sacer- ³⁰ dotum, sic possibile est ecclesiam Christi concuti ex ypocrisi religiosorum et fastu pontificum. Sed patet respicienti ad Dei potenciam permissivam et cursum ecclesie et per consequens possibile est ecclesiam Christi pro morula viacionis preeminenter residere in laycis. ³⁵

Example of Augustine.

Tercio confirmatur idem ex facto beati Augustini recitato proximo capitulo qui libenter voluit cessisse possessioni prediorum et reddituum que layci sibi con- tulerant, vivendo cum suis pure de decimis, oblacionibus

5. *moraliter*; ita cod.: ib. *quam*; cod.: *quod*. 8. *ministerio*; adde: *civili*; ib. Cod.: *si* deest. 9. Cod.: *et* deest. 14. Cod.: *et patet* 22. Cod.: *intendi*. 26. Cod.: *confirmatur ex hoc veteris testamenti tibi*; Cf. exemplum in IV. Reg. XXIV ubi destructum est regnum Judac. 31. Cod.: *cum sic*. 32. Cod.: *fastum pontificum*.

et elemosinis laycorum; sed verisimile est tam sanctum
nec hoc voluisse nec ad hoc hortari laycos nisi utro-
bique fuisset licitum; ergo layci possunt ex auctoritate
pontificis illud ministerium licenter recipere et pari
5 evidencia, quia de una particulari ecclesia et de qua-
libet; sic enim limitatur distributio bonorum ecclesie
laycis devote tenentibus hospitalitatem et predia, ymmo
decime ecclesie limitantur militibus ad defendendum
ecclesiam; que ergo absoluta necessitas ut clerici tali
10 custodia occupentur?

S Unde Hostiensis in Summa super tercio decretalium |
105^a titulo *De Decimis*, capitulo *Consuevit*, sic obicit: Num.
XVIII sic scribitur: *Nichil aliud possidebunt decimarum*
oblacione contenti et ibi in terra eorum nichil possidebitis
15 *nec habebitis partem inter eos, ego pars tua et hereditas*
tua in medio filiorum Israhel, nam secundum hoc con-
tenti debent esse clerici decimis et aliis bonis spiritualibus,
ergo aut debent relinquere temporalia, aut non de-
bent exigere hec spiritualia. Movet hunc doctorem sen-
20 tencia quarti argumenti in capitulo XII huius quinti,
ubi docetur quod sacerdotes Christi debent esse
spiritualiores quam sacerdotes Levitici. Unde Hosti-
ensis solvendo sic scribitur: *Ad quod respondeo:*
Verum est quod ex precepto divino non possunt petere
25 *nisi spiritualia tantum, sed non prohibentur quin ex lar-*
gicione imperatorum vel ex donacione fidelium possunt
ipsa habere et recipere. Ecce fidelis sententia huius
cardinalis quod non pure ex lege Dei sed ex donacione
elemosinaria dominorum secularium est quod ecclesia
30 sic dotetur. Ideo notaret hoc, quo iure expetit hoc et
quo fine.

Ex istis videtur michi correlarie sequi sententia quam Rulers may take
dixi XXXVII capitulo tercii huius, quod *domini tempo-* away wealth
rales possunt legitime auferre divicias a clerico abutente. from clergy
who abuse it.

35 Nam populus potest licite auferre divicias a sancto
106^a ipsis gravato, ut patet de beato Augustino; | ergo multo
magis hoc possunt ab ecclesiastico abutente. Stat enim

13. Cod.: *scribit*; Recte: *ubi dicitur*. 16. Cod.: *ergo secundum*.
23, 24. Cod.: *Consilium est vel verum est*. 24. *verum*; cod.: *unum est*;
ib. Cod.: *divino deest*. 26. Cod.: *imperatoris*. 30. Cod.: *docetur*.

11. Hostiensis, Summa lib. III De Decimis et Primiciis (Ed.
Venet. 1498), fol. 231. 33. De Civili Dominio I, 265.

laycos servando caritatem et videndo periculum ac frenesim clericorum, ea intencione ut caveant periculum et edificetur ecclesia, temporalia eciam ab eis invitis eripere; hoc enim foret maior fervor caritatis quam capere a clericis illud rogantibus (ut patet II capitulo huius V).⁵ Potest autem illud confirmari in exemplo rationabili, ut posito quod Petrus freneticus habeat gladium et velit maniae in ipsum irruere, Paulus autem assistens et videns nullum alium oportunius impedire, nonne ex lege caritatis auferret a Petro eciam invito gladium?¹⁰ Non oportet expectare aliam auctoritatem quam Christus caput ecclesie Math. VII, 12 dedit cuilibet christiano: *Omnia quaecunque vultis ut faciant vobis homines hec et facite illis.* Nec status dignitas impedit, quia talis furiosus est in valde malo et abiecto statu, et revera longe evi-¹⁵ dencius auferret secularis dominus civile dominium a clerico spiritualiter furioso in casu quo ad hoc fuerit sufficiens et viderit nullum alium inpertinens hoc implere; manubrium enim civilis domini et scindula potestatis coactive longe periculosiorem mortem minatur²⁰ in furioso clerico vel abbate vel episcopo quam foret mors corporalis frenetici, quia mors prelati anime extingueret spiritualiter tam se quam subditos, quod est infinitum gravius; supra quo culpa laycorum precludencium clericis temporalium necessaria ad suum officium foret stultissima, legi nature contraria et infidelitate deterior; stultissima quidem, quia ex commutacione huiusmodi reciperent laici bonum infinitum prestancius, ut docet Apostolus I. Cor. IX, et declaratur XLI capitulo tercii huius libri; foret eciam legi nature contraria,³⁰ quia iuxta dicta 12° capitulo huius quinti: *Omnia debent esse communia.* Est ergo contra legem nature, quod os pauperis evangelici obturetur. Ideo iniuriacio facta pauperibus ex iniusta detencione temporalium que eis sunt debita est peccatum contra naturam factum³⁵ clamans ad Dominum (ut patet . . .) et est tercio infidelitate deterior, eo quod de fidei facit infidelem, quia mortaliter peccantem in Deum et membrum matris

The offending clergy are like a madman with a sword; the handle civil lordship, the blade coercive power. It must be taken from them in pure kindness.

7. Cod.: *gladium*; secuntur verba ad rem haud pertinentia: *et secundum faciem ecclesie de sua iusta possessione.* 35. Cod.: *secundum.*

36. Cod.: *ut patet 175 (sic).*

10. Hoc exemplo instar Johannis de Wyclif utitur et Johannes de Hussynecz. Cf. Loserth, Wyclif and Hus, p. 232. 29. De Civili Dominio I, 330.

sue dignissimum; quod tanquam patrem magis domesticum debet amare precipue iuxta illud Apostoli I. Thim. V, 8: *Si quis autem suorum et maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit et est infidelis deterior*; ideo secundum Apostolum I. Cor. IX, 11: *Si*
 106^s *nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est si ex eorum providencia carnalia remetamus?*

Septima ergo tangens officium quod clericus debet subiectis suis rependere est ista: Quicumque clericus
 10 habitualiter vel pertinaciter proprietarie abutitur bonis ecclesie, debet redargui tanquam hereticus; patet primo ex hoc quod *omnis talis habet realiter dogma falsum scripture sacre contrarium pertinacissime defensatum*; ideo iuxta dicta VII capitulo huius est realiter hereticus,
 15 periculosior quam verbalis. Est autem scriptum Luc. XIV de renunciacione et reliccione temporalium clericis contraria; cuius scripture sensus capi debet ex vita et doctrina apostolorum et suorum doctorum sequencium; quorum conversacio docet quod clerici omnes
 20 debent expropriarie vivere et ministrare dispensacione evangelica bona pauperum, si que habent. Unde Origenes in libro de Mendacio docet exemplo multiplici quomodo ex factis sanctorum colligimus quemadmodum oportet illa accipi quod facile in aliam partem dicetur, nisi exemplo revocaretur. Notemus ergo scripturam
 25 sacram de expropriacione bonorum clerici et testimonia sanctorum doctorum et legum nec non cronicas sanctorum conversancium in primitiva ecclesia et diu post,
 106^d et colligere possumus, attendendo ad versacioni clerici
 30 hodie, si dogma eorum reale circa temporalia sit scriptura sacre contrarium et pertinaciter defensatum.

7. The clergy who misuse the goods of the Church are heretics in deed.

Secundo confirmatur eadem sententia ex dicto Gregorii (ut posui in questione octava huius capituli) dicentis, quod *si episcopus inventus sit proprietarie expendere bona ecclesie, tanquam divini precepti transgressor inter maximos hereticos et antichristus non minimus habeatur*; hodie quidem regnare videtur in clero tanquam pertinax obstinacio contra istam sententiam, quod pauper ipsam promulgans nedum vocatur hereticus sed machi-

A bishop so acting is to be counted among the worst heretics and antichrist.

6. Cod.: *vobis* deest; ib. Cod.: *spiritualia laicis*; ib. Cod.: *seminamus modicum*. 34. Cod.: *si* deest. 36. Cod.: *Antichristos*.

12. Est definitio haeresis usitata apud scriptores medii aevi.

natur vulpina reticula, quomodo extingui poterit; abusus quoque temporalium defendunt vigilantius quam mandatum divinum vel leges proprias. Ad tantum enim invaluit iste error in clero quod hodie (si fas est dicere) sunt plures iam viantes et prelati ex parte evangelio⁵ et proprie legi opposita quam sunt ex parte Christi pro fide ecclesie defendenda, et (quod dolencius refero) nos theologi tam seculares quam religiosi tanta cecitate vel formidine servili percutimur, quod nedum non audemus pro causa Dei et fide ecclesie contra sacer-¹⁰ dotes Baal nos ipsos exponere, sed parti adverse infideliter adiuncti invenimus excusaciones, machinamurque media palliata per que possimus in adversantes | inpin-¹⁰⁷ gere.

Our prelates
like the
Pharisees
excommunicate
those who
exhort them
faithfully.

Iam enim conspiraverant pharisei et sacerdotes ce-¹⁵ saris, quod si quis confiteatur hanc legem Christi, extra synagogam fieret, in tantum quod *quidam cecus natus, a Christo ad intelligendum scripturas illuminatus, quia hortatur Judeos ut discipuli Christi velint fieri tanquam hereticus est proscriptus.*²⁰

They come
under the
judgment of
those who do
not provide for
their own
household.

Tercio confirmatur dicta sententia ex dictis Apostoli I ad Thim. V, 8: *Si quis suorum et maxime domesticorum curam non habet fidem negavit et est infideli deterior.* Quod potissime caperet veritatem de nostris satrapis. Ipsi enim cum curam non habent ministrandi temporalia²⁵ pauperibus sue parrochie, quomodo haberent curam ad seminandum illis doctrinam evangelicam verbo vel opere exemplari? Et ex cura quam animabus debent impendere, est eis ministerium temporalium ab ecclesia limitatum, ut (patet conclusione V huius capituli), ille³⁰ ergo qui palliat sibi leges ad rapiendum temporalia de subiectis, quomodo foret sollicitus ad seminandem eis salubriter verbum vite? Nostri igitur pastores qui factis negant pastorum officium fidem negant; que negacio cum sit sceleracior quam verbalis, patet infidelitas ac³⁵ heresis, in quam prius vocatus sacerdos Christi incidit. Est enim fides christiana, quod vicarius Christi debet precipue pascere oves suas | secundum formam scripture¹⁰⁷ sacre, non inducendo traditiones sibi contrarias, ut patet Joh. ultimo: *Pasce oves*; ymmo generaliter qui-⁴⁰

6. Cod.: *quam scilicet.*

referenda esse videntur.

17—20. Haec verba ad Johannem de Wyclif

26. Cod.: *quomodo non.*

31. Cod.: *sapiendum.*

29. Cod.: *mini-*

40. Joh. XXI, 17.

libet sacerdos Christi ex fide scripture sic debet pascere iuxta illud I. Petri V, 2: *Pascite qui in vobis est gregem Domini*. Sacerdos ergo qui factis pertinaciter facit opposita isti officio, est eo periculosius et realius hereticus 5 quo gradus a quo cadit est alcior, dampnificatio populi ex defectu spiritualis ministerii est periculosior ut dispensatio spiritualis est corporali prestancior. Quibus notatis cum legibus de persequendis hereticis et lege de rectificando pacem populi in suis domesticis, ut doce- 10 tur XVII capitulo quarti huius et dictis alibi, patet quod domini temporales non solum possunt sed tenentur auferre a talibus legitime convictis bona ecclesie, ne sua dotacio defraudetur.

Sed obicitur per textum Apostoli I. Cor. XI, 19 *oportet hereses esse secundum opinionem veridicam* ne- 15 cesse est Antichristum succedere, cum aliter secundum Apostolum II. Tessel. II, 2: *Non veniet dies iudicii*, ergo superfluit niti ad impediendum hoc tam necessarium, cum vanum sit niti ad statum impossibilem peragen- 20 dum.

Hic dicitur quod sicut necesse est dissensionem a lege Christi venire et demum auxilium expiratione 107^c supercilii sacerdotum, sic necesse est | fideles ad hoc preordinatos se exponere ad mitigandum maliciam 25 membrorum dyaboli; cum ergo hoc sit in potestate cuiuslibet christiani propter premium infinitum perficere, patet quod omnis fidelis debet ad hoc specialiter modo suo intendere; per hoc enim distinguuntur membra Christi a membris dyaboli. Et sic non intendit 30 qui ex Deo est verba dyaboli que audit ut non veniat dissensio vel malicia Antichristi, sed ut quantum Deus voluerit mitigetur.

CAPITULUM QUINTUMDECIMUM.

Post hec restat venari vulpeculas quibus vulpina 35 membra apri singularis de silva demoliuntur vineas florentis ecclesie; prima autem astucia dicit, quod licet

2. Cod.: *I. Petri primo*.

11. solum in marg. alia manu.

30. Cod.: *verba que dei audit*.

6. Cod.: *et deest*.

19. Cod.: *impossibile*.

8. Cod.: *legibus et*.

25. Cod.: *dyabolo*.

10. De Civili Dominio II, 233 seqq. 17. II. Thess. II, 2: *quasi instet dies Domini*.

35. Psalm. LXXIX, 18.

We must not
be discouraged
because heresies
arise.

It is urged that civil possession is lawful to the clergy with imitations c. g. they may not fight.

Answer:
The difference between civil and evangelical action is essential.

clericis habere civile dominium exercendo quemlibet actum civilem et per consequens occupando se quantumlibet civiliter circa ipsum, quia iuxta dicta XI capitulo satis est ad excludendum dominacionem civilem quod non habeatur possessio plene secundum leges humanas; 5 et ad tollendum istam plenitudinem sufficit quod non liceat clericis pro suis temporalibus pugnare vel quemcunque alium actum excludere, et per consequens quemlibet actum civilis dominii licet clerico exercere. Hic dicitur quod quilibet actus dominacionis civilis est clerico 10 prohibitus, ut patet discurrendo per singulos. Est autem | actus vel operatio civilis actus politici factus secundum 107^a leges humanas, actus autem evangelicus est actus quem facit christianus secundum leges Christi; finis autem primi est civilis proprietas et finis secundi est communi- 15 cacio bonorum ecclesie, unde (sicut supra capitulo II declaravi) partes descripcionis actus civilis; post hoc enim quod subiectum eius est politicus, qui est civilis dominus, philosophus vel iudex distinguuntur a quocunque actu sacerdotis Christi. Et quia stat politicum facere 20 multos actus evangelicos, cum sit christianus, sciens legem nature et legem evangelii, ideo ad distinguendum actus suos civiles ab aliis secundum leges humanas, intelligo illas ut supra; non enim est possibile actum civilem fieri nisi multe leges humane exemplent concurrentes in universali 25 vel particulari; nec oportet si leges evangelice causent actus civiles remote quod sunt forme exemplares proximo dirigentes actus civiles; talem enim circumstanciam signat secundum . . . ut patet per philosophos. Et patet scienti distinguere inter iura civilia et evangelica 30 quomodo actus illorum iurium distinguuntur; distinctionem autem illorum iurium innuit canon ex dictis beati Augustini XIV, questione V: *Neque*, ubi dicitur quod *licet quis ruri paterno vel iuste quesito | avarus incumbat*, 108^a *ideo culpanda est iuris civilis regula qua possessor 35 legitimus factus est*. Sed VII De Civitate Dei in fine vocat Augustinus *theologiam civilem* quam gentes sibi statuerant, ut extollant deos suos. Sic ergo actus civilis

17. Hic aliquot verba deesse videntur. 23. Cod.: *intelligendo*.
29. *secundum*; hic quaedam verba desunt. 34. *ruri*; cod.: *iuri*.
34, 35. Cod.: *avarus* — *civilis* deest. Addidi e decret. cap. IX.

distinguitur penes subiectum, penes principium et penes finem, sic breviter quod, sicut quilibet actus moralis presupponit habitum virtutis a quo procedit, sic quilibet actus civilis presupponit dominationem et potestatem civilem a qua procedit. Ex quo patet quod sicut Deus non potest exercere actus civiles nec homo in statu innocencie vel patrie, sic illicitum est cuicunque clerico actus huiusmodi exercere; patet ex incapacitate civilis dominii in omnibus hiis.

- B Unde notandum quod propter conformitatem operationum et actuum evangelicorum et civilium plurimi ignorantes equivocacionem accipiunt unum pro reliquo, ut patet primo de dando, cuius equivocacio detecta est capitulo XXXV tercii libri. Est emendacio equivoca ad dacionem, ad ministracionem, ad auctoritatem; potest ergo homo ministrare alteri bona fortune tripliciter, vel tanquam nudus servitor civilis dominii vel tanquam civilis dominus, ministrans egeno secundum tytulum talem vel tercio ex titulo empconis aut convencionis transferendo in dotarium civile dominium sive dominatum, sit res mobilis sive res intransferibilis, ut predia. Et talis dotacio subdividitur secundum modos civiliter dominandi. Unde ad distinguendum modum dandi clerici Christi a modo dandi politici vocat scriptura dacionem sacerdotis Christi *ministracionem, comunicacionem vel dispensacionem*, dicente Apostolo I. Cor. IV, 1: *Sic nos existimet homo ut ministros Christi et dispensatores misteriorum Dei*. Et Gal. VI, 6: *Communicet is qui cathechizatur verbo eo qui se cathechizat in omnibus bonis*. Et I. Petri IV, 10: *Unus quilibet sicut accepit gratiam in alterutrum illam administrantes, sicut boni dispensatores multiformis gracie Dei*. Et videtur michi (ut sepe dixi) quod ista sit religiosa locucio et competens sacerdoti, cum Apostolus dicat Rom. XV, 8: *Dico autem Jesum Christum ministrum fuisse circumcisionis id est gentis Judaice circumcisi*. Et Hebr. VIII, 6 dicit quod Christus *melius sortitus est ministerium* quam sacerdotes veteris testamenti; quam sententiam Apostolus didicit ex magistro suo Matth. XX, 28 et Marc. X, 45 dicente quod *venit non*

Distinction
between
evangelical
ministration
and civil giving.

1. Cod.: *et penes* after *distinguitur*. 10, 11. Cod.: *operacionem*.
13. Cod.: *dand eius*. 18. Cod.: *tale*. 27, 28. Cod.: *ministeriorum*.

ministrari pro tempore sue viacionis, *sed ministrare*. Et indubie, si ad hoc venit, implevit illud plenarie, ut docet Luc. XXII, 27: *Ego, inquit, in medio vestrum sum sicut qui ministrat*. Ex istis colligitur quod maior honor, qui posset | consequi sacerdotem Christi pro tempore huius 108° vie, foret vere vocari et ministrum esse Christi et sponse sue ecclesie. Patet ex hoc quod, de quanto viator post habuit ius nominis de tanto est honoracior aput Deum, ut Christus dicit Luce XXII et exponitur supra capitulo XI. Confirmatur ex hoc quod Num. XVIII, 1—2. 10 Deus, instruendo Aaron, sic eum alloquitur: *Tu autem et filii tui ministrabitis in thabernaculo testimonii*. Multo ergo magis nos sacerdotes in testimonio humilitatis et gracie, videndo regem nostrum et summum sacerdotem summo ministerio mancipatum, gaudenter assumeremus 15 nomen eius ministerii secundum vaticinium Ysaie LXI, 6 prophetantis de nobis: *Vos, inquit, filii sacerdotes Dei vocabimini; ministri Dei nostri, dicetur vobis*.

We should
desire to be
called servants

Ex istis sequitur correlarie quod nomen huius mini- C sterii est a quolibet sacerdote Christi sine erubescencia 20 honorate, sollicite et effectualiter amplectendum. Nam Rom. I, 16 dicit Apostolus: *Non enim erubescio evangelium*. Et Rom. XI, 13 *Quamdiu apostolus sum gentium, ministerium meum honorificabo*; et II ad Thim. IV, 5 alloquitur suum discipulum et eo episcopum *ministerium 25 nostrum*. *Sed in omnibus exhibeamus nos sicut Dei ministros*, unde II. Cor. XI, 23, quando pseudoapostoli magnificabant se super Apostolum ex hoc ministerio, ita scribit: | *Ministri Christi sunt et ego*, supple, sum 108^d minister Christi et plus quam illi; hodie ergo, quando 30 facti sunt sacerdotes cesarii plus irreligiose quam in primitiva ecclesia, vocari volunt patres et sanctissimi et domini reverendissimi. Et illud peccatum luciferinum plus est timendum in pace ecclesie quam ypocrisis latens in persecucione ecclesie primitive, cum hoc sit 35 demonium meridianum. Sunt enim sacerdotes *domini evangelici*, ut patet per Augustinum epistola XLI et exponitur III huius capitulo, sed non *civiles domini*. Ideo

but now a
days our
bishops
claim titles
of honor.

7. *post* (sic); cod.: *p'* an *pocius* seu *prius*? 16. Cod.: *Ysaie XVI*.
38. Cod.: *exponit*.

cum hodie sumus proni, audito de homine quod sit dominus, subintelligere de civili dominio, quod quia preponderantius est cordi propinquius, ideo religiosum esset, imitando scripturam perspectissimam et subtilissimam, vocare clericos non dominos sed ministros. Unde dicitur quod monachi post dotacionem non vocaverunt se dominos, ymmo *per syncopam* solum domnos; nomen tamen ministri vel servi foret securius quo utuntur pape et fidem colligendo; ergo ad differentiam
 10 dominacionis evangelice et civilis, patet quod in hoc primo differunt, quod omnis civilis dacio originatur a civili domino conferente; omnis autem dacio evangelica auctorisatur primo a Christo capite ecclesie sine dotacione civili auctorisante; et hinc (ut dictum est) civilis
 109^a dominus utitur pluraliter verbo dandi sed | humilis sacerdos Christi utitur verbo ministrandi. Secundo differunt in intencione secundo modo dandi, cum civiliter dans dat tanquam dominus dati sui querens ut plurimum laudes et grates mundanas ex merito dacionis; dans vero
 20 evangelice recognoscit se nudum ministrum Christi habentem ut sic ministerium inferius quam membrum Christi cui ministratur, iuxta doctrinam I. Petri IV, 11: *Si quis loquitur, quasi sermones Dei, si quis ministrat, tanquam ex virtute quam administrat Deus ut in omnibus*
 25 *honorificetur Deus per Jesum Christum.* Recolit enim quod quicquid habet ad distribuendum pro Christo est gracia Dei prestita ad indigenciam sui meriti; in qua principaliter ministerio cooperatur Deus tanquam serarius movens serram; et sic condescendit conclusioni
 30 Apostoli I. Cor. X, 31: *Omnia in gloriam Dei facite.* Et recognoscit istam conclusionem evangelicam quod non plus meretur ex tali dacione quam minister suus ad preceptum suum dispensans, nisi fuerit in gloria ampliori, ymmo quod egenus recipiendo ex paupertate
 35 evangelica est magis laudabilis quam ipse ex occupatione bonorum Domini. Recognoscit enim conclusionem Augustini super Luc. Sermonem XV quod *Deus fecit divites et pauperes propter se reciproce, quod dives plus indiget*

Evangelical giving is better described as ministration;

in which the minister claims no thanks or merit.

4. *perspectissimam*; cod.: *ppiissimam* = *perpiissimam*. 9. Cod.: *ad deest*. 24. Cod.: *in hominibus*. 26. Cod.: *ad deest*.

37. Cf. St. Augustini Sermonem CXIII De vertis Evangelii Lucae XVI.

paupere quam econtra. Iste conclusiones putantur | de- 109^b
liramenta a civili datario.

The evangelical
giver's one aim
is the service
of the Church.

Tercio dator evangelicus dat solum ad finem, ut ser- D
viciu ecclesie ministretur. Et sic non dat ad civilem
dominacionem, ad sustinendum fastum seculi vel ut 5
remuneracionem secularem accipiat, econtra vero dator
civilis; et sic differunt iste daciones in fundamento in
forma et in fine. In fundamento, quia sicut civilis dacio
habet in substantia civile dominium pro fundamento,
sic dacio evangelica habet pro fundamento dominium 10
naturale; primus dator dat tanquam dominus, sed alius
ut minister; dator intendit civilitatem vel retribucionem
secularem pro fine extrinseco, secundus vero pure pro-
fectum ecclesie secundum leges Christi et retribucionem
celestem; et in extremis istarum rationum in clerico 15
infiunt nimirum suum ministerium.

Ex istis colligitur quod totipliciter dicitur unum oppo-
sitorum quot et reliquum, quod sicut triplex est dacio
pertinens proposito, sic et receptio, scilicet celestis,
evangelica et civilis. Celestis Luce VI, 38: *Mensuram 20*
bonam et confertam et coagitatam et supereffluentem
dabunt in sinum vestrum. Evangelica, ut Luc. VI, 35:
Mutuum date nichil inde sperantes et erit merces vestra
multa in celo. Et civilis, ut Luce VI, 34: *Si mutuum*
dederitis hiis | a quibus speratis recipere, que merces stat 109^c
vestra? Stat enim civiles dominos dare evangelice et
stat vocatos clericos tam *dare* quam *accipere* nuncu-
pative civiliter licet false.

So also in
lending.

Correspondenter dicitur de secundo pari actuum civilis
dominii, qui sunt *prestare* atque *repetere*. Clericus enim 30
prestat fratri suo tanquam nudus minister Christi Dei,
qui prestat nobis habunde omnia ad fruendum, ut dicit I
ad Thim. VI, et non tanquam dominus boni prestiti;
licet enim sit ex titulo gracie dominus boni quod prestat
sed tanquam minister domini qui prestat omnia; et 35
sicut Deus requirit a prestario rationem in die iudicii,
sicut patet in parabola Salvatoris de talentis prestitis
ad usuram, Math. XXV, sic minister Christi factus eadem
persona cum sponso in patria repetit a suo prestario
rationem, cum beati dicent sibi reciproce quicquid 40
rationabile vel irrationabile gesserint hic in via. Sed
civilis prestacio multum differt ab evangelica, cum

prima presupponit dominacionem civilem prestantis in
 prestito; secundo prestans sic quicquam a prestario
 exiit a se pro tempore ius utendi suo prestito. Et
 tercio reservat sibi potestatem repetendi prestitum se-
 5 cundum leges humanas ad suum usum civilem. Aliud
 10^a est de prestatore evangelico; ipse enim considerans
 E quod Deus prestat nobis quitquam habuerimus (ut patet
 in oracionibus ecclesie et scriptura) considerat dominium
 Dei sui et tanquam servus eius ministrat bona domini
 10 suo conservo, non tanquam habens in prestito proprie-
 tatem domini sed humilis ministerii, quia proprietas
 domini sapit in Deo excellenciam et presumptionis
 peccatum in homine, dicente Augustino in De Verbis
 Domini, Sermone XXXIII: *Habere, inquit, villam, tenere,*
 15 *possidere, homines sibi in illa subdere, dominari delectat.*
Vicium malum, vicium primum. Primus homo dominari
voluit qui dominum habere noluit. Quid est dominari nisi
propria potestate gaudere? Secundo prestans evangelice
 quitquam alteri non ex hinc excidit ab usu eius vel
 20 dominio. Nam propter spiritualitatem usus atque domini
 naturalis caritative prestans quitquam alteri utitur spiri-
 tualiter prestito in prestario quantumlibet distante, etiam
 utilius communiter quam perante, sicut evangelicus dans
 elemosinam in tanto habet illam fertilius sine prodicione
 25 domini quam prius habuit, cum dominium gracie com-
 patitur plurimos super eodem simul equaliter dominari.
 Et tercio prestans quitquam evangelice ut non repe-
 tit ipsum in via, vel si repetit hoc facit ad utilitatem
 110^a patrimonii et precipue | matris ecclesie; non autem ut
 30 super prestito civiliter dominetur.

Lending
 supposes
 1. civil
 ownership,
 2. Temporary
 loss to the
 lenders,
 3. Recall at
 some time of
 the loan.

Et patet quomodo civilis repeticio differt ab ipsa;
 repeticio quidem civilis procedit ab habitu civilis domini
 et est ut plurimum contenciosa secundum leges humanas
 ad finem ut repetens civiliter dominetur. Et patet quod
 35 leges evangelice vel canonice non docent homines pro iure
 vel pro officio suo modesti in foro competenti repetere,
 in tantum quod possibile est clericum ex desidia illius

Passages in the
 decretals allow
 suits for the
 recovery of
 loans.

5, 6. In cod. legitur perperam: *civilem suum dominium, totum pre-
 starium de prestatore evangelico. Ipse...* Totus hic locus corruptus est.
 7. Cod.: *preest nobis.* 13, 14. Cod.: *De virtute Domini.* 17. Cod.:
dominium. 24. tanto (?); cod.: *ca^{to}.* 34. Cod.: *vel repetens.* 36. *mo-
 desti*; ita cod.

repetitionis peccare mortaliter. Et sic intelligo omnes leges in contrarium allegandas; nam XV questione VI capitulo *Auctoritatem* legitur quod Nicolaus papa precipit episcopo Treverensi et eiusdem ecclesie filiis *ut spirituali simul et materiali gladio tam diu malignos 5 illos possessionum et rerum ipsius ecclesie eorumque fautores insequantur quousque cum integritate possessiones et res illius ecclesie per alios occupate revocentur.* Et similiter ponitur in capitulo *Cum in canonibus. Iniquum,* inquit, *esse censemus ut potius custodes cartarum quam 10 defensores rerum creditarum ut preceptum est iudicentur.* Et Innocencius tercius huius decretalium De Judiciis capitulo *Deputati* decrevit quod *licitum sit fratribus milicie Templi super litigiosis negociis curam gerere et inhibet auctoritate apostolica ne quis repellat eos in 15 prosecucione causerum.* Unde paulo ante | statuit quod 110^b *principales persone non per advocatum sed per se ipsos factum proponant.* Aliter enim decretales summorum pontificum forent casse. Quotlibet tales leges et testimonia sanctorum sentenciant, quod licet clericis bona 20 ecclesie repetere, eciam litigare circumstanciis ponderantibus observatis; dictum est enim in IV libro capitulo XIV quod non licet vel layco litigare secundum leges humanas, nisi litigans observet primo undique 25 regulas caritatis, secundo quod habeant secundum humanas leges iusticiam ad petitum, et tercio quod pars adversa tunc deficit a iure humano quoad dominium vendicati. Si ergo ista requiruntur in layco legitime placitante, videtur michi quod in legitima contencione clerici oportet tres alias condiciones superaddere: primo 30 ut prosequatur secundum leges evangelii vel nature; sicut enim porci vel alie bestie iuvant naturaliter similes sibi in specie, sic multo evidencius de lege nature debet omnis homo posita sufficiencia et nota indigencia succurrere fratri suo. Sed et lex evangelii 35

but all such actions, even on the part of a layman must be carried on in accordance with charity and human justice; a stricter rule binds the clergy.

4. Cod.: *Treverenci.* 5, 6. *malignos illos*; cod.: *occupatrices et possessionum.* 8. Cod.: *revocentur* deest. 15. Cod.: *inhabitet*; ib. Cod.: *in* deest. 18. Cod.: *proponet.* 28. *legitime* in marg. al. man.

3. Decr. sec. pars, causa XV, q. VI, cap. II. 9. Capitulum supramemoratum in decr. non extat. 12. Recte capitulo *Quum deputati.* Decret. Gregor. IX, lib. II, tit. I, cap. XVI. 17. Paulo ante i. e. Decret. Greg. IX ubi supra cap. XIV. 22. De Civili Dominio II, 166—187.

Math. VII illud mandat, cum ergo clerici litigantes debent se proximo superiori suo submittere et in defectu illius pro Christo supra ipsum et sic usque ad ultimum; 110° et quilibet talis iudex clerici | habet sufficienter ex lege 5 evangelii ut iudicet fratrem suum, ut patet capitulo XLIV secundi huius; manifestum est quod clericus non debet prosequi pro suo iure nisi secundum legem evangelii vel nature. Quod si obicitur multos prepositos esse ignaros, cum legem non noverint et sic repetens pate- 10 retur iniuriam, habet consilium vel ministros qui illud faciant, cum lex consciencie sit per se in isto sufficiens. Modicum est ex indifferencia ponere clericum custodem bonorum ecclesie quod verisimile creditur ad hoc magis ydoneum; quod si repetenti iniuriatum est, paciencia 15 iniurie foret sibi magis meritum quam quantumlibet exacta persecucio secundum leges hominum; ideo debet obedienter se submittere iudicio sui ordinarii; et si bene circumspicit exoneratur ex alleviacione ministerii temporalis.

20 Nec quelibet lex humana sine dubitante errore iudicat in talibus, quia ignorat quem Deus ad datum officium plus acceptat. Ideo clericus bona sua repetens duo debet attendere, quod non propter affectionem proprietarii dominandi, sed propter utilitatem matris ecclesie ac 25 consequenter cuiuslibet proximi prosequetur. Patet tripliciter: primo quia caritas non querit esse sic proprietaria ex proximo capitulo, secundo quia clericus non est capax talis domini, et tercio quia tunc propter 110^d bonum | privatum postponeret honorificenciam matris 30 ecclesie; et si illud notaremus, credo quod pauci nostrum tam impetuose contenderent, cum debemus cognoscere, quod natura clerici specialiter ministrantis temporalia est nomen abiectum inter clericos, nomen seculare G oneris vel honoris. Examinemus ergo nos ipsos si in- 35 tencio sit rectificata et non propter affectionem proprietatis prosequamur; et circumspiciamus tercio quod occasione illius intencionis non debemus offendiculum evangelio vel nostro ministerio nec scandalum proximo. Offendiculum damus evangelio, quando ex nostra avaricia

Every cleric who goes to law should be sure that he seeks not his own but the good of the Church.

5. After *sium*: *ut*; cod.: *et*. 15. *quam*; cod.: *quoniam*. 35. Cod.: *sic rectificata*.

5. Rectius tercii huius = De Civili Dominio I, 394 seqq.

vel conversacione culpabili ab evangelio discordi facimus quod auditorium remissius ipsum credat; damus et offendiculum per nostra ministeria quando a predicatione vel disciplina evangelii, a cultu Dei vel ministerio cuiuslibet sacramenti sumus per huiusmodi placitum 5 retardati.

Et patet quod in ista fallacia consequentis clerus deciditur: licet clerico cum istis paribus bona sua repetere, ergo quomodocunque libuerit; cum notaremus dictum Apostoli I. Cor. VIII, 9: *Videte ne forte hec 10 licencia vestra offendiculum fiat infirmis*. Unde sequitur: *Quapropter si esca scandaliset fratrem meum, non manducabo carnem in eternum, ne fratrem meum scandalisem*.

The pope cannot dispense with the commands of Scripture.

Sed forte obicitur per glossam ordinariam super lege 15 al | legata superius XV, questione VI *Auctoritatem*, ubi 111^a glossa dicit quod *licet papa non potest dispensare contra evangelium vel articulos fidei, dispensat tamen contra Apostolum*. Et allegat pro se leges multiplices. Et sic nunc non teneretur credere secundum Apostolum, sed 20 dictum istud videtur michi periculosum, quia negando scripturam sacram et specialiter apostolum, in quo Christus locutus est, neganda foret fides catholica; quia iuxta Augustinum epistola IX ad Jeronimum quelibet scripture particula . . . Si enim dominus papa dispensat 25 contra apostolum, cum non sit pertinens in quo dispensacio pape est sibi contraria nisi in scriptura apostoli quam nos vocamus *scripturam sacram*, sequitur quod dispensacio pape est scripture sacre contraria, et, cum illa dispensacio sit rationabilis atque vera, sequitur 30 quod scriptura sibi contraria est irrationabilis atque falsa et per consequens contra fidem. Dico eciam quod glossator iste in hoc ostendit suam inherciam, quia legis contrarium scripture sacre ignoranciam; potissime qui-

2. auditorium in marg.; in textu adiutorium. 3. Cod.: per deest. 7. quod; rectius: quod si in ista. 16. Cod.: auctoritate. 25. particula; sequentia verba desunt; adde: credi debet. 26. pertinens; ita cod.: perspicuum(?) 32. Cod.: et per deest. 34. Cod.: ignorancia.

12. I. Cor. VIII, 13. 16. Vide supra pag. 270. Cf. glossam ordinariam ad hanc legem (Ven. 1595), p. 1013. 24. St. Augustini Epistola ad Hieronymum XL (al. IX, Opp. II, p. 84: *Si enim ad scripturas sanctas admissa fuerint velut officiosa mendacia, quid in eis remanebit auctoritatis? . . . Non potest literis explicari quanta inexplicabilia mala consequantur*).

dem videtur dispensare contra Apostolum in supradicto
textu Apostoli et dicto suo I. Cor. IX, 12 quod *non*
usus fuit potestate sua accipiendo vite necessaria de
avaris Corinthis, *ne daretur offendiculum evangelio* vel
11^b illis.

H Sed rogo que repugnancia quod Apostolus fecit tunc
cum illis paribus hoc opus supererogacionis et modo
111^b dominus papa rationabiliter precipit clericis | cum
circumstanciis rectificantibus prosequi iura sua. Nam
10 secundum Aristotelem *contradiccio non est nominis*
tantum sed rei et nominis, ymmo repugnancia est eiusdem
secundum idem simpliciter et in eodem tempore. Que omnia
desunt in proposito iam dicto; illa non stant oppositae in
figura. Notaremus etiam dicta Augustini in De Mendacio
15 capitulo XV, quod aliud est dare homini potestatem
quod liceat sibi sic facere et aliud precipere sibi ut
ita faciat. *Dictum est, inquit, apostolis, ut nichil secum*
portantes in viam de evangelio viverent in loco quod
et ipse Dominus signavit. Cur hoc dixit, cum addidit:
20 *Dignus est enim operarius mercede sua, ubi satis ostendit*
permissum hoc esse non iussum, ne forte qui faceret ut
in opere predicationis verbi aliquid ab eis quibus predi-
caret in usus huius vite sumeret, illicitum aliquid se
facere arbitretur. Posse tamen laudabilius non fieri in
25 *apostolo Paulo satis demonstratum est, qui cum diceret:*
Communicet autem is qui catechisatur verbo, ei qui
se catechisat in omnibus bonis; et multis locis illud
salubriter fieri ab eis quibus verbum predicatur ostenderet,
sed tamen ego non sum usus hac potestate. Potestatem
30 *ergo dedit Dominus, cum ista diceret, non imperio con-*
strinxit. Iste sanctus doctor nescivit quicquam rationa-
111^c bile contrariari hiis dictis | vel factis Apostoli evan-
gelicis: ergo supportare inbecillitatem infirmorum, non
accipiendo ab eis quicquam temporalium, est opus
35 supererogacionis et extremum optimum; vivere vero
de evangelio est sanctum medium virtuosum, exigere
vero a subditis temporalia, non reinpendendo spiritualia

Example of
St. Paul who
did not take
what he might
have claimed
as a right.

13. Cod.: *proposita.* 15. Cod.: *XVI;* correxi. 22. Cod.: *ubi ali-*
quid. 23. Cod.: *in usu.* 26. Cod.: *autem quis se catechizat.*
29. Cod.: *Potestatem* deest. 32, 33. *evangelicis;* cod.: *evangelium*
(euuiv). 33. Cod.: *supportandum.*

10. Cf. Aristoteles: *Περὶ ἑρμηνείας* (De Interpretatione) cap.
VI et VII. 17. St. Augustini Opp. tom. XI, 437. 26. Gal.
VI, 6. 29. I. Cor. IX, 12.

Some speak
as if permission
to receive
temporal things
were an order
to enforce
tribute.

ministerium est pessimum dyabolicum, peius quam symoniace vendere sacramenta. Et tamen ex verbis imprudentibus ignorantium scripturas posset credi quod prepositus eo ipso peccaret graviter quo subditis temporalia remitteret, vel eos acute persequi pro ipsis omitteret, 5 nesciens distinguere inter permissionem Dei et iussionem, nec inter posse licenter temporalia recipere et melius facere ministrando subditis illa abnuere; quandoque autem (licet in minori parte) foret salubrius temporalia evangelizantibus debita modeste repetere, quando scilicet 10 prepositus ex labore spirituali est dignus ipsa repetere et ob amorem ac salutem detinencium nec non profectum ecclesie hoc repetit, postposita avaricia et consciencia similata; sed hoc raro vel nunquam evenit. Ideo notaremus quando Augustinus rogavit populum 15 *retinere redditus collatos sue ecclesie* (ut patet capitulo XIII huius V libri). Notaremus eciam diligencius quando Apostolus II. Cor. XII, 13 quasi derisorie | sed 111^d verius yronice (ut magis inprimeret) ita scribit: *Quid est enim quod minus habuistis pre ceteris ecclesiis, nisi quod ego ipse non gravavi vos? Donate michi hanc iniuriam.* Illi ergo qui acucius pro notato iure ecclesie prosecuntur, minus aliis librant communiter equivalenciam laborum ut commutacio fiat iusta. Et tamen debemus secundum regulam qua per se dignificamur infinitum 25 excellencius et valencius ministrare; aliter enim plus excidimus a iusticia, recipiendo quicquam a subditis, quam falsissime communicantes.

A glosser tries
to shew that
the Decretals
dispense with
a command of
Scripture.

Videtur ergo michi quod omnes christiani et specialiter theologi possent resistere glossatori dicenti quod 30 *dominus papa vel alia creatura sic dispensat contra apostolum vel scripturam*, specialiter cum non fundatur ubi hoc factum est aut quomodo vel quo iure. Allegat autem pro se duplicem legem, quarum prima ponitur XXXIV, capitulo *Lector*, secunda LXXXII distincione, 35 *Presbyter*; quarum legum prima dicit quod *lector si viduam alterius uxorem duxerit, in lectoratu permaneat, aut si necessitas fuerit, subdiaconus fiat, nichil autem supra.* Nec video cui scripture apostolice hoc decretum

2. Cod.: *Et cum ex.* 5. Cod.: *remittere vel eis.* 6. Cod.: *nescientes.* 21. Cod.: *quod eo ipso.* 24. Cod.: *et cum debemus.* 26. Cod.: *et aliter.* 32. Cod.: *specialiter tamen.* 36. Cod.: *prima deest.* 37, 38. Cod.: *lectoratu aut permaneat si.*

sompniaretur contradicere, nisi forte fuerit diccio Apostoli
 I. Thim. III, 2 et ad Titum I, 6, ubi dicit quod *oportet*
episcopum esse unius uxoris virum, et idem dicit
 112^a I. Thim. III, 12 de diacono. Et revera hec | non sunt
 5 contraria propter tria: primo quod Apostolus non spe-
 cificat istam legem nisi ad episcopos atque diaconos;
 decretum autem licenciat quod *lector fiat subdyaconus*
 et non ultra; secundo quia decretum dicit quod *lector*
huiusmodi, si necessitas fuerit, fiat subdyaconus, Apostolus
 10 dicit quod oportet *virum*; quod notum est pueris non
 stare contrarie in figura; et ideo non solum quia con-
 dictionalis non implicat, sed quia subdyaconatus ordo
 est inferior; et tercio si Apostolus dixisset quod oportet
 15 *unius uxoris virum*, quod nos non habemus in nostris
 codicibus, adhuc non repugnat quod pro tempore
 apostolorum oportet vel est optimum sic fieri, et tamen
 post in processu ecclesie si necessitas fuerit licet cum
 clerico huiusmodi dispensare. Non enim est contrarium
 20 sed consonum verbis Apostoli qui precipit I. Cor. XIV, 40
 quod *omnia honeste et secundum ordinem fiant*, Inno-
 centius autem dicit pro parte sua quod *non licet*
dispensare cum bigamis, supple, quoad superiores, ut
 fundatur Extra, De Bigamis, capitulo *Nuper*, et distinc-
 25 cione I. *Si quis viduam*. Et patet infundabiliter inhercia
 dicti huius glossatoris quantum ad primam legem qua
 videtur similiter dominum papam dispensare contra
 Apostolum. Quantum ad secundam legem est idem |
 112^b iudicium. Nam distincione LXXII sic scribitur: *Presbyter*
 30 *si fornicacionem fecerit, secundum canones apostolorum*
debeat deponi, tamen iuxta auctoritatem beati Silvestri
pape, si in vicio non perduravit, sed sua sponte con-
fessus adiecit ut resurgeret, decem annis in hunc modum
peniteat. Et explicat modum, qui si foret hodie practi-
 35 satus ad unguem, relinqueret paucos presbyteros. Sapit
 ergo ista ficticia multiplicem calumpniam, primo in
 hoc quod sicut non sunt contraria eundem esse prius

The decretals
 and Scripture
 are not really
 at variance.

So too with
 another case
 which he tries
 to make out.

2 et 4. Cod.: *II. Tim.* 4. Cod.: *Si revera.* 10. Cod.: *que notum.*
 15. Cod.: *habuimus.* 22. *pro*; deest in cod. 27. Cod.: *an simpliciter.*
 29. Cod.: *Presbyter* deest. 30. Cod.: *fecerit*; sequitur: *quicumque licet*,
 quae verba in decretali desunt. 31. Cod.: *cum iuxta.* 33, 34. Cod.:
annos in hunc mundum puniat. 35. Cod.: *quia si.* 37. Cod.: *esse post.*

24. Decretal. Greg. IX, lib. I, tit. XXI, cap. IV. 25. Cap.
 VIII. 29. Cap. V.

bonum et post malum moraliter, sic non repugnat presbiterum fornicarium pro tempore apostolorum ut sic a presbiteratu excidere et tamen pro tempore beati Silvestri presbiterum consimilem subire novum modum pene; secundo detegitur huius contrarietatis ignorancia 5 per hoc quod semper quando sacerdos committit fornicacionem deponitur a statu sacerdotii, ut patet XXXII, questione V, *Ad Deum*, et semper debet deponi quoad homines nisi causa rationabilis hoc excuset. Nec credo in scriptis apostolorum ut in litteris 10 sanctis ecclesie quicquam invenire huius contrarium.

A pope may rightly order what his successor may rightly dispense with.

Tercio convincitur hec ignorancia glossans per deducens ad conveniens quod per idem quilibet papa succedens dispensando | ex causa rationabili cum illo quod 112° tempore predecessoris sui fuit ex circumstanciis licitum 15 et honestum, dispensat contra predecessorem suum atque ecclesiam, quod notum foret esse inconveniens, licet per locum a sufficienti similitudine inferatur. Redeundo ergo conceditur quod licet clericis bona sua repetere sed non nisi ab occupante bona huiusmodi 20 abutente. Nam Deus non potest nisi tunc bona sua repetere, ut patet de expulsionem primorum hominum a suo dominio, sicut declarat dominus Armachanus primo libro De Pauperie XXV capitulo. Si occupator bonorum clerici non iuste occupat hec, quomodo repe- 25 teret ea clericus tanquam bona ecclesie, cum ecclesia dominans ipsa habet? repetere enim est ab iniuste occupante sua querere. Et patet in parte quomodo hii duo actus congruunt sacerdoti.

Buying and selling imply each other; indeed are the same; since when I buy goods, I sell money.

Tercium par actuum civilium sunt *empcio* et *vendicio*, 30 quos notum est ex scriptura equivoce posse intelligi; quandoque enim non sonat in actus civiles, sed in actus sapientie sive prudencie pure secundum legem divinam, ut ostendit dominus Armachanus XXVIII capitulo primi libri De Pauperie Salvatoris; est enim 35 *vendere* possessorem dare rem suam pro dato precio, et *emere* | est naturam rationalem recipere rem suam 112^d pro dato precio, et sic *empcio* et *vendicio* inferunt se mutuo dupliciter fundate in duplici redemptione et duplici dacione; unde *vendere* dicitur quasi 40

3. Cod.: *et cum pro.* 7, 8. Cod.: *ut patet II q. VII.* Correx. 8. Cod.: *ad Deum* deest; ib. *debent exponi.* 39. *fundate*; cod.: *fonte*.

7. Cap. VII. 24. Wyclif, De Dominio Divino p. 317. 33. De Dominio Divino p. 322 seqq.

venum id est redicioni dare, ut quando emo cibum pro pecunia vendo pecuniam quam alius emit, sic emo cibum quem alius vendit; emo cibum in quantum ipsum recipio pro precio et vendo pecuniam in quantum do
 5 ipsam pro precio. Sic ergo *Christus nos redemit*, ut dicitur Gal. III, 13, et precium scriptura limitat, cum Gal. I, 4 dicitur quod *dedit semetipsum pro peccatis nostris*. Unde I. Cor. VI, 20 dicitur: *Empti estis sed precioso sanguine quasi agni incontaminati*.

10 Ex quibus scripturis propriis et subtilibus tam in loyca quam in methaphysica potest theologus attendere, primo quod propriissime empicio atque vendicio non dicit mutuam translacionem et abdicacionem venditi sive empti. Nam Deus pater vendidit Christo genus humanum

Yet in Christ's buying the human race there was no transference of possession.

15 quod ipse passione redemit, et tamen non Deus pater transtulit a se dominium humani generis, nec Deus filius ex adquisicione illa acquisivit super humanum genus dominium quod non prius habuit; adquisivit enim sibi in peculium secundum novum modum habendi, stante
 113* plenissime antiquo dominio, | quia aliter superplenissime adquireret Deus ex nova donacione infinities replicata superflue infinita dona, ut deducit dominus Armachanus capitulo XXVII primi libri De Pauperie.

L Et potest hoc capi faciliter noscendo quod Deus
 25 potest quotlibet modis habere idem dominabile, stante eodem dominio, sicut eciam homo potest. Non enim variatur dominium proporcionaliter ad variacionem dominabilis sive usus. Confirmatur ex hoc quod Deus, dando quicquid alteri non abdicat ut sic a se eius dominium
 30 sed habet multiplicius, communicando dominium suum, non alienando nec abdicando a se possessionem donati, quia hoc solum est verum dominium in proprio, civili dominio imperfecto. Et patet quod oportet omnem predestinatum emere a Deo regnum celorum sine
 35 commutacione precii. Et ideo dicit Christus Marc. X, 21: *Da pauperibus et habebis thesaurum in celo*. Quantumcunque enim christianus dat quicquam alteri in nomine Christi, tunc dat precium illud Christo, et Christus vendidit sibi premium tanquam mercator benignissimus;

Different kinds of dominion; God in granting dominion does not lose it.

1. Cod.: *venus*. Cf. De Dominio Divino, p. 319. 19. Cod.: *peculium*.
 20. Cod.: *superplenissime* (sic) *duarum*. 21. *donacione*; cod.: *donante*.
 Hic locus corruptus esse videtur. 22. Cod.: *infinite*. 24. Cod.: *quo Deus*.
 29. Cod.: *aliter*. 32. Cod.: *verum Dei*; Correxii *verum dominium*; alias sensus non adest. 33. Cod.: *et deest*. Addidi.

Christ is a
generous dealer
he sells even
without price.

dans *precium laboris cessione preciosissimum*: valet enim Zacheo *dimidium omnium bonorum suorum*, Luce XIX, 8, valet vidue paupercule *duo minuta* Marc. XII, 42, valet alteri *calicem aque frigide*, ut patet Marc. IX, 40, et alteri *archam cordis repletam bona voluntate*. Unde | 5 Ysa. LV, 1 signanter et vere dicitur: *Venite et emite absque argento et absque ulla commutatione vinum et lac.* 113^b Et istud declarat propheta inferius: *Inclinate*, inquit, *aurem vestram et venite ad me, audite et vivet anima vestra*. Ecce satis est emptori quod audiat et custodiat 10 verbum Dei. Ex dicto etiam prophete videtur ulterius quod mercimonium quod Deus proclamat venale in suis nundinis est vita eterna; que consistit in subtili visione succedente loco fidei tamquam *vinum* et indulti fruicione tanquam *lac* sacians loco spei, et cum nec Deus alienat 15 a se venditum nec emptor *precium* sed servatur iocunda commutatio utrobique, patet quod signanter dicitur sicientibus aquam sapientie quod emant *absque ulla commutatione* vel abdicacione transferendo *precia* vendita sive empta. Et ista sunt eo plus predicabilia quo sunt 20 de virtute sermonis infringibilia.

Three kinds of
buying:
celestial,
evangelical,
civil.

Tertio patet ex dictis, quomodo triplex in genere est humana empcio atque vendicio, prima celestis secundum regulas sapientie, secunda evangelica secundum regulas prudencie et tertia civilis secundum regulas legis humane. 25 Per primam emuntur spiritualia eterna propter caduca temporalia; de qua dicitur | Apoc. III, 18: *Suadeo tibi emere aurum ignitum et probatum, ut locuples fias.* 113^c De secunda dicitur Joh. IV, 8: *Discipuli eius abierant in civitatem, ut cibos emerent.* Et de tertia dicitur Genes. XLVII, 19: 30 *Eme nos in servitutem regiam et prebe semina.* Nam quodlibet civiliter dominabile potest indifferenter esse *precium* in ista commutatione civili et non solum es, ut patet 63 ratione, experientia et scriptura. Fuit autem contractus talis civilis, antequam moneta fuerit adinventata, ut 35 patet V Ethic. de iusticia commutativa. Et hinc secundum M Augustinum primo *De Libero Arbitrio*, XV capitulo,

19. Cod.: *vel* deest. 20. Cod.: *que sunt*. 27. Cod.: *eme*.
37. Cod.: XXV cap. Cf. St. Augustini Opp. tom. I, 583, ubi sic habetur:
Ad extremum pecunia, quo uno nomine continentur omnia, quorum tunc domini sumus . . .

8. Isaiae LV, 3. 36. Aristoteles, Eth. Nic. lib. V, cap. V;
ἐφ' ὃ τὸ νόμισμα ἐλήλυθε . . .

omnis talis possessio vocatur pecunia, quia olim stetit
 possessio patrum in pecudibus a quibus pecunia trahit
 nomen, duo autem posteriores contractus in tribus
 differunt, primo in hoc quod emens civiliter acquirit
 5 sibi ut sic super empto dominationem civilem vel civile
 ius utendi, ut patet de domino et servo politico emente
 quicquam civiliter, sive civiliter substantiam rei, sive eius
 usum sive quicquam aliud; illud super quo cadit civilis
 empicio subicitur iuri dominationis vel iuri utendi
 10 ementis, et econtra vendens civiliter exuit se ut sic a
 iure utendi vel dominandi rei vendite, econtra in toto
 13^a de empicione et vendi | cione evangelica. Nam Christi
 familia cum habuit solum dominium naturale, idem
 precise dominium habuit super pecuniam data atque
 15 empta cibaria ante dacionem et empicionem quod post
 habuit; sed acquirendo illa habuit novum modum
 habendi, quia novum usum. Ideo differunt isti duo
 contractus secundum fines vel intenciones pro quibus
 fiunt; et tercio penes formam et legem secundum quam
 20 fiunt. Finis enim contractus civilis est civilis proprietas,
 sed finis contractus talis evangelici est nuda supplecio
 indigencie nature lapse, ut Deo direccius serviatur.
 Unde non credo apostolos emissee necessaria tanquam
 civiles institores vel velle repetisse ablata ab eis secun-
 25 dum suffragia legis humane, cum Christus qui non
 potuit dominari civiliter fuit lex eis sufficiens.

Ex istis patet quare inhibetur clericis civilis mer-
 catio; debent enim omnes esse expropriarii ab omni
 negotio seculari; et hec ratio legis posite in decretis
 30 XIV, questione IV, sub precepto Gelasii pape: *Clerici
 ab indignis questibus noverint abstinendum et ab omni
 cuiuslibet negociacionis ingenio vel cupiditate cessandum.
 In quocunque vero gradu sint si cessare noluerint, mox
 14^a clericalibus officiis abstinere | cogantur*; et post, eadem
 35 questione, istud explicatur expressius ex concilio Tarra-
 conensi: *Canonum, inquit, statutis firmatum est ut
 quicumque in clero esse voluerit emendi vilius vendendi
 carius studio non utatur; quod si exercere voluerit*

The clergy may
not trade.

9. Cod.: *dominacioni*. 31. Cod.: *questionibus*; ib. Cod.: *abstin-*
dendum. 32. Cod.: *negocio*. 34, 35. Cod.: *eadem quod istud*.
 35, 36. Cod.: *consilio Tragonensi*. 37. Cod.: *vendendo*. 37, 38. Cod.:
ut qui tantum. 37. Cod.: *emendibilibus*.

cohibeatur a clero. Et infra ex consilio Martini: *Si clericus per diversas species vini vel frugis vel cuiuscunque rei emendo vel vendendo aliqua incrementa suscepit, de gradu suo deiectus alienus habeatur a clero.* Quotlibet sunt tales scripture super expropriacione tali⁵ fundate, que questum et turpe lucrum a clero prohibent sub pena deieccionis a clero et omissione officii clericatus, ut patet ibidem ex decreto Niceni consilii. Unde ne ignoretur vel fingatur quid nominis terminorum, N docet ibi Julius papa quod *quicunque quicquam comparat*¹⁰ *ut carius vendat hoc turpe lucrum dicimus.* Nam quamvis licet clericis emere vite necessaria sed non intencione ut questus gracia revendant carius; quod si simplici corde clericus emat quicquam et postea succedat casus alienandi legitimus, tunc vel donet emptum¹⁵ pauperibus vel iuxta preceptum Martini pape ipsum quod dedit sine ullo augmento recipiat. Et sic videtur michi illicitum clerico maiori vel minori et specialiter domui religiose possessionate alicui yconomie intendere, multas fru|ges, pecudes vel quecunque civiliter usibilia^{114^b} habere, nisi de quanto sunt necessaria sibi, suis conclericis ac sue familie ad alimenta et tegumenta.

Selling is worse
in a clergyman
than buying.

Et patet quod vendicio huiusmodi plus alienatur a clericis quam humana empicio: talis est licita clericis propter peccatum populi, cum nunquam inest clericis²⁵ nisi propter peccatum populi ministrantis, sed vendicio talis videtur inesse propter defectum caritatis qua clericus gr̃atis communicaret bonum sibi superfluum Christi pauperibus, vel secundo in defectu populi ministrantis egenis committat bona ecclesie ut apcius inper-³⁰ ciatur pauperibus, aut tercio provideat sibi de aliunde necessariis ad suum officium; sed quarto fit communissime propter lucrum et fastum seculi defendendum.

Ex istis patet solucio arguciarum quas clerici nostri mercantes adiciunt ad excusandas excusaciones in pec-³⁵ catis: dicunt enim, cum habent thesaurum ecclesie, quod licet eis ipsum ad ecclesie honorem et utilitatem quomodolibet licitum commutare, specialiter cum

3. Cod.: *crementa.* 20. Cod.: *multitudo.* 21. Cod.: *habere* deest.
35. Cod.: *excudas.*

1. Decreti sec. pars, causa XIV, qu. IV, cap. III. 9. Ibid.
cap. VIII. 10. *ibi*; non *ibi*; sed cap. IX.

huiusmodi commutacio fuit per Christum et apostolos exemplata.

Hic dicitur cum Crisostomo quod *omnis mercacio* What is lawful
propter questum sit illicita, tamen in clerico foret for laymen may
 5 abhominabile mortale peccatum. Nec plus sequitur: be forbidden to
 the clergy.

Opus tale foret licitum in layco sine mortali, ergo
 per idem in clerico quam sequitur de carnali coniugio,
 de corporali bello et seculari iudicio cum suis sequen-
 tibus; non ergo foret honor vel utilitas ecclesie, quod
 10 clerici in eius thesauro taliter mercarentur, sed cum
 114^e tam honor | quam profectus ecclesie precipue in sanc-
 titate sacerdotis sacros canones observantis, patet per
 locum a contrario convertibili quod utilitas ecclesie
 atque deformitas staret in eius opposito.

O Ideo dicit Damasus papa, ut recitatur I, questione I,
 quod *vilissimus computandus est episcopus nisi precellat*
sciencia qui est honore prestancior. Et Augustinus Epistola
 LXXV ad Valerium presbiterum, et ponitur in canone
 distincione XL: *Sicut nichil est in hac vita hominibus*
 20 *acceptabilius episcopi, presbiteri vel diaconi officio, sic*
si functorie et adulatorie res agatur, nichil apud Deum
miserius, tristius et dampnabilius. Item in decretis causa
 VIII ex dictis Augustini sic scribitur: *Sunt quidam,*
 inquit, *in ecclesia prepositi, de quibus Apostolus dicit:*
 25 *sua querentes nec Christum gratis diligentes, non Deum*
propter Deum querentes sed temporalia potius conse-
quentes, lucris inhyantes, honores ab hominibus appetentes.
Hec quando amantur a preposito et propter hec servitur
Deo, quisquis talis est mercenarius, inter filios se non
 30 *computet*.

Quotlibet sunt talia testimonia que docent quod
 prelati sequentes Christi vestigia expropriataria, pau-
 pertate decorarent se ipsos atque ecclesiam, divertendo
 autem ad seculum, licet in facie ecclesie appareant glo-
 35 riosi, tamen vilissime deturpant se ipsos atque ecclesiam
 quo ad Deum. Et patet duplex error Johannis glossantis,
 114^d primo | de turpacione ecclesie clericorum ex observancia
 legis Christi in hoc quod magnificat Petri successorem

Double error
 of John the
 glosser:
 1. as to
 dispensing with
 Scripture,

12. *observantis*; adde: *consistit*. 17. *qui*; cod.: *sicut*. 18. Cod.:
 ad Balenum. 28. Cod.: *amantur opposito propter*. 36. *quo* deest.

16. Cap. XLV. Non est Damasi sed Symmachi ad Lau-
 rentium epist. Mediol. post sextam synodum Romanam,
 19. Cap. VII. 23. Causa VIII, q. I, cap. XIX.

2. as to allowing
trade for the
benefit of the
Church.

dispensare contra apostolum. Quantum ad secundum de utilitate ecclesie ex tali mercacione, patet quod exinde incurrit ecclesia summum dispendium, cum amittit in multis regnum celorum circa quod assidue mercaretur. Nec moveat elemosina quam clerici faciunt ex huiusmodi turpi lucro, quia hoc ex causa multiplici plurimum nocet ecclesie; primo inficit clericos bona ecclesie dampnabiliter ministrantes; secundo indisponit eos ad mediandum in gracia quos Deus instituit inter ipsum et populum. Et tercio necesse est ut degradacio clericorum qui forent membra precipua sponse Christi deturpet et distemperet totum corpus ecclesie. Notum est quidem theologis quod si quis tacit meritorie elemosinam, oportet ipsum esse in caritate, secundo de suis tribuere, tercio vero pure ob amorem Dei postposita inani gloria voluntarie tribuere indigenti. Dico primo quod talis elemosina inficit clericos, quia, si homo demeretur continue quicquid fecit in mortali, quantum demeretur, qui debet esse sequax Christi propinquior et contra eius mandatum inmiscet se cum seculo, de parte quam Christus sibi instituit non contentus; quod contra Augustinus in De Verbis Domini, sermone XIX, dicens quod *christianus, si de bono Dei contentus non fuerit, sed querit amplius hoc ipso, incipit carere quod meruit.* Et sequitur: *Nam et catholicus clericus hac sententia retinetur. Si enim non contentus stipendiis fuerit que de altario domino iubente consequitur, sed exercet mercimonia, intercessionem vendit, viduarum munera libenter amplectitur; hic negociator magis potest videri quam clericus.*

Those who
misuse goods
are not rightful
owners of them.

Notemus ergo, si clericus tam ingratus Deo de suis communicat, cum omnis iniustus iniuste occupat bona sua, ut patet XIV questione IV *Quid dicam*, ubi sub auctoritate Augustini Epistola LIV ad Macedonium, ut allegavi III huius capitulo sic dicitur: *Nonne omnes qui videntur sibi gaudere conquisitis eisque uti nesciunt, alienum possidere convincimus?* Et postquam ostendit quod idem est hominem suum possidere, concludit ex opposito: *Omne igitur quod male possidetur alienum*

9. Cod.: quem Deus.
36. Cod.: conquestis.

34. Cod.: 34.

36. Cod.: que videntur.

22. Cf. St. Augustini Opp. tom. V. Appendix p. 149.
33. Cap. XI,

est, male possidet autem qui male utitur. Sed quis dubitat, quin omnis clericus existens in mortali abutitur bonis Dei? Ideo docet Gregorius, ut patet XIV, questione V, quomodo elemosina debet fieri; *elemosina illa redemptoris oculis placet que non ex illicitis et iniquitate congeritur sed que de rebus concessis et bene acquisitis impenditur.* Deus enim attendit ad modum faciendi potius quam ad substantiam operis, cum plurimos..., quia bonum male faciunt. Unde Gregorius in registro suo, 10 ut recitatur XV, questione V, *Scriptum est: Victime impiorum abhominabiles Deo, vota iustorum placabilia; neque enim omnipotentis Dei iudicio quid, sed a quo* 115^b *et qualiter detur inspicitur. Hinc est enim quod scriptum est: Respexit Deus ad Abel et munera eius, ad Caym* 15 *autem et munera eius non aspexit; dicturus quippe quia dominus ad munera premisit sollicite quia respexit ad Abel. Ex qua re patenter ostenditur quia non offerens a muneribus sed munera ab offerente placuerunt. Dona quippe iniquorum non probat altissimus nec respicit in* 20 *oblaciones eorum nec in multitudine sacrificiorum propiciabitur peccatis eorum, quia longe est Deus ab impiis et oraciones iustorum exaudiet. Et illud supercilium phariseorum creditur nostros prepositos execrare eciam superiores ecclesie.*

25 Quoad tercium de exemplacione mercacionis Christi et sui collegii certum habeo ex fide mea quod, sicut impossibile fuit Christum exercuisse amodo actum civilem in persona propria sic prohibuit et preservavit omnes suos apostolos, ne pro tempore sui perfecti 30 apostolatus actum huiusmodi exercerent. Sed ignorancia loyce et methaphysice scripture sacre confundit inscios, putantes ex ignorancia fallacie consequentis: Si Christus et suum collegium habuerunt loculos atque pecuniam cum quibus emerant sibi cibum, ergo civiliter. Ad tantum 35 enim sunt clerici nostri in mercandia civili usitati quod Q non putant esse aliam preter illam. Quomodo, inquit, est possibile quod emam rem que plene antea continue 115^c fuit mea? Quomodo non foret vanitas michi emere bonum

Our clergy are so used to civil possession and traffic that they can understand no other way.

1. Cod.: *possidetur.* 8. Cod.: *cum plurimos.* Hic aliquot verba exciderunt. 20. Cod.: *ablacionibus.* 28. Cod.: *sicut.* 35. Cod.: *mercadia.* 38. Cod.: *sanilas.*

4. Decr. sec. pars, caus. XIV, q. V, cap. VII. 10. Decr. sec. pars, caus. XIV, q. V, cap. XI. 18. Eccli. XXXIV, 23,

Christ bought
us, but not
from the devil
who had no
rights over us.

proprium, aut quomodo vendo licite bonum meum cum hoc quod continue post vendicionem eque plene eidem dominetur sicut antea? nunquam usus sic venditi post vendicionem foret michi licitus, ut non emerem cibos nisi ante empcionem eis deficeret ius ad illos nec emerem⁵ in foro aliter venali nisi civiliter. Hic dico quod clericus in veritate sic ministrans est valde indispositus ad cognoscendum admirabile commercium Salvatoris. Ipse enim emit naturam perditam non a dyabolo tanquam venditore, cum non fuit verus eius possessor, sed¹⁰ tyrannice usurpans naturam quam iniuste captivat dominium, ut ostendit Lyncolniensis dicto X. Nam nec hic habuit licenciam vendendi se illi tyranno, nec dyabolus ad seducendum vel sic incarcerandum hominem, licet ipse et angeli boni homini potestatem ad puni-¹⁵ endum Domini proditores. Empcio autem et vendicio creature non est licita sed nuncupatur vel usurpatur, nisi prehabita licencia a domino capitali, solvendo sibi servicium continue debitum; que cum obmissa fuerint, patet quod dyabolus tyrannisavit, non habens super ho-²⁰ minem verum dominium, et per consequens Christus iustissimus non emit ab ipso honorem sed a tota Trinitate que habuit super eum plenum et iustum | domi-^{115a} nium. Emit autem Christus pro se ipso dominium hominum a Trinitate ad vitam ac libertatem, prescenciam²⁵ sibi ipsi, et hoc est redimere: ad iteratum statum emere. Ideo Apok. V, dicitur: *Redemisti nos Deo*. Redemit autem hominem de servitute diaboli iuxta illud Gal. III, 13: *Christus redemit nos de malediccione*, et Apok. XIV, 3: *Hii empti sunt de terra*. Precium autem datum dicitur³⁰ Gal. I capitulo ipse Christus qui singulariter emit hominem paciendo, licet tota Trinitas solvit precium, et sic emit predestinatos perfecte ad gloriam. Sed et omnes presciti quos liberat a peccato secundum presentem iusticiam redempti sunt, licet ex sua desidia incomplete,³⁵ et sic opera Trinitatis non sunt indivisa ad extra; Christus a se ipso emit hominem et vendidit sibi ipsi, et tamen dominium ac possessionem illius empti et venditi habuit continue post et ante. Sic enim oportet de fide concedere quod Deus donavit homini multa⁴⁰ bona et tamen impossibile est ex hinc, quod decadat

5. Cod.: *emerent*. 11. *captivat*; cod.: *captit*. 13. Cod.: *hoc*.
16. *proditores*. Verbum *dederint* deest. 17. *nuncupatur*. An *man-*
patur? 24, 25. Cod.: *hominem*.

ab eorum dominio. Et cum empcio et vendicio non possunt ultra simplicem dacionem atque receptionem nisi actus geminos cum contractu, manifestum est quod licet homini vendere ac emere bona sua, ut Christus et
 5 veri evangelici emunt sensibile ut vescibilia quorum per-
 R ante habuerunt plenum dominium, nec adquirunt
 empcone tali novum dominium talis cibi, sed illum
 116^a cibum adquirunt ad novum usum, cuius usus | sen-
 sibilis adquirunt dominium. Et sic dans pauperi evan-
 10 gelico denarium non dat sibi ut sic novum eius
 dominium, cum antiquum sufficit, sed dando sibi quod
 suum est dat sibi novum usum cuius usus acquirit
 novum dominium. Sicut ergo Deus donat homini multa
 dona a quorum dominio non exinde excidit sed potius
 15 copiosius dominatur, et homo dat Deo multa a quorum
 dominio non exinde excidit sed potius securius et plenius
 dominatur, sic Christus mercator subtilissimus dat
 Trinitati humanum genus, cuius perante habuit plenum
 dominium, et noviter nobis ad nostrum commodum et
 20 sic operum nostrorum, eo quod proportionaliter ut
 creatura incipit Dei dominium super illa re. Et patet
 fidelibus quod prima conclusio licet sit mirabilis est
 tamen vera; mirabilis dico quia Christus et veri evan-
 gelici nunquam fuissent sic necessitati emere cibaria,
 25 quorum prius habuerunt plenum dominium, nisi occasione
 peccati miserabilis per quod cecidimus a lege status
 innocencie et induramur in malicia proprietatis civilis
 quod non ministramus viris evangelicis eis debita ut
 debemus. Est enim ex alio latere obediencia et amor
 30 fraternus mirabilis quo tam verus dominus ne detur
 scandalum fratribus tam humiliter emit sua. Sicut enim
 civilis dominus quandoque emit pacem in exclusione
 perturbacionis atque molestie pro re cuius continue prius
 116^b habuit civile dominium, sic Christus dans nobis | hu-
 35 militatis exempla emit a subditis bona sua, cui empconi
 propter elongacionem a statu innocencie ipse humanitus
 non interfuit, ut vel sic diceret nos pro temporalibus
 non contendere, sed paciendo iniurias discolis obedire.
 Et forte aliquis diceret hanc fuisse causam inter alias

In buying e. g.
 food we do not
 buy a new
 dominion over
 it, but obtain
 a new use of it.

5. Cod.: *sensibilem vescibilia*. 10. Cod.: *donarium*. 14. Cod.:
a quarum. 15—21. Hic locus in cod. plane corruptus sic habetur: *et*
hoc dat Deo multa que quorum dominio sed potius ut securius et plenius
dominatur, sic Christus 17. Cod.: *subtilissimam*. 26. Cod.:
mirabilis. 32. Cod.: *et exclusione*.

quare Christus noluit ex cibo quem apostoli emerant manducare. Si enim occupantes illum cibum fuerint infideles vel in mortali pro illo tempore empcionis, tunc non fuit empicio illa sive vendicio nisi nuncupative equivoca, licet in apostolis fuit licita. 5

Christ's
humility was
shown in
buying what
was already his.

Miremur ergo humilitatem Domini, quia voluit apostolos sic emere sibi cibos, super quibus tunc habuerunt plenum dominum et clarissimum ius utendi. Sed credamus hoc ex fide scripture sine repugnancia, cum rex vel alius dominus capitalis emit multa a sub- 10
ditis, licet super emptis capitaliter dominetur. Oportet ergo iura civilia esse ex scriptura sacra fundata (ut patet III De Libero Arbitrio capitulo XIII) cum non aliter esset iusta. Nec credo istos sensus et conclusiones spiritualis commercii latuisse nec scriptura sacra et fides 15
ecclesie ipsas assereret, cum nostri professores equivocando ab ipsis dissenciant, in tantum quod nostri clerici ex proprietate civili cecati negant aliquod preter civile esse commercium, nisi Deus ordinasset ad testificandum sanctos et approbatos | doctores fundantes se 16°
ex seminibus scripturarum, quod ex fide oportet credere Christum nos redemisse de carcere. Et patet reponsio ad sex conclusiones obiectas.

Quibble from
the passage
where
Nebuchadnezzar
is told to
redeem his
sins.

Sed obicitur quod scriptura non sit vera de virtute sermonis, cum Danielis IV, 24 dicit propheta regi: 25
Peccata tua elemosinis redime, quod impossibile est cum nemo potest quicquam redimere nisi quod potest dominanter habere; sed nemo potest dominari super peccata sua, non ergo precium solvendum est pro possessione huiusmodi conquirenda. Dicitur quod non inugnatur 30
scriptura ista de virtute sermonis, tum quia oratio imperativa non est proporcionaliter vera vel falsa, tum etiam quia verum est quod propheta dixit sic, et propositio scripture complete est vera, sed sensus prophete consulentis fuit quod redimat membra sua et opera 35
peccancia; ipsa enim dicuntur materialiter peccata, sicut preter peccatum formaliter dictum dicitur secundo peccatum sacrificium pro peccato; quando ergo homo est in mortali peccato, tam membra quam opera desunt sibi quoad possessionem iustam simpliciter; sed contritus 40

14. Cod.: *Et credo.* 16, 17. *equivocando*; cod.: *e'do.* 18. Cod.: *negaret.* 25. Cod.: *Danielis VII.* 26. Cod.: *elemosinas.* 29. Cod.: *est deest.* 31. Cod.: *de veritate sermonis.* Corr. in marg. alia manu. 33. *quia* in marg. alia manu.

faciendo elemosinam acquirit eorum dominium et sic
 emit sicut emit fructum procedentem occasionaliter ex
 peccato; vel tercio debet homo redimere malum ut ipso
 privetur, quomodo *Christus tradidit semetipsum* pro
 5 peccatis nostris, ut dicitur Gal. II, 20. Et istam equi-
 116^d vocam empcionem specificat, | cuius empcionis bonus
 vel malus; non enim Christus dedit se precium pecca-
 torum, ut ipsa acquireret, sed ut suos ab ipsis exueret.
 Sic ergo homo redimit peccata sua, quando dat
 10 precium ut ab ipsis per redemptoris gratiam emen-
 detur; talis autem non fuisset civilis empcio, licet ci-
 vilis dominus ipsam compleverit; multo magis empcio
 apostolica que nec processit ex civilitate nec gratia
 acquirende civilitatis nec secundum formam civilem.
 15 Notemus ergo nos clerici, arguentes: si apostoli emerunt
 ergo civiliter, quomodo empcio evangelica est cuicunque
 solvenda necessaria, ut patet de Nabugodonosor; emp-
 cio autem civilis solum per accidens est necessaria,
 impossibilis statui innocencie et beatitudinis ac
 20 statui medio clericali; ymmo cum omnis temporalis
 mutua receptio ac dacio pro precio dicit empcionem et
 vendicionem, videtur quod quidam contractus sunt tam
 in statu innocencie quam in patria; utrobique enim
 foret mutua beneficencia communis et ex hinc tam-
 25 quam pro precio mercedis receptio; in patria autem
 perpetuo dant ut et recipiunt beatitudinem accidentalem,
 sicut beneficiati a quibus emimus in via bonum patrie
 tunc habendum dant nobis emptum in possessionem
 perpetuam. Et istam mercanciam nos clerici specialiter
 30 notaremus.

T Ex istis colligitur quod genus actuum quos Christus
 117^a ordinavit clericis suis | competere sit longe perfeccius
 quam actus cesarii, quos civiles domini mendicant de
 seculo. Nam beacius est dare *mensuram bonam et con-*
 35 *fertam* in celo propter munusculum temporale, ut fa-
 ciunt pauperes evangelici, ut patet Luc. VI, 38, quam
 dare in via minimum munusculum corporale pro mo-
 rula undique imperfecta; ymmo (si bene conspiciamus),
 pauper evangelicus reddit datori suo eciam hic in via
 40 doctrinam, sacramentale ministerium vel spirituale

Evangelical
 buying is
 necessary to
 all, not so civil
 buying, which
 is incompatible
 with a state of
 innocence.

The work of a
 priest far higher
 than any civil
 acts.

5. Cod.: Gal. III. 6. Cuius; hic aliquot verba desunt; an eius
 legendum? 22. Cod.: videtur quoddam contractus sunt; ib. Cod.: sunt
 tamen. 26. Cod.: dat. 33. Cod.: quos deest. 38. Cod.: imperfecte.

suffragium, quod est quantumlibet prestancius quam dictum temporale munusculum, et per idem, in pre-
stacione ad tantum prestacionem civilem exsuperat,
quantum prestitum suum et accomodatum de quo requirit
racionem in patria excedit civiliter prestitum temporale. ⁵

Priests, like
Christ, should
give far more
and more
worthily than
they receive.

Nec licet clerico mercari vendendo vel emendo nisi
det quantumlibet prestancius pro recepto. Hoc enim
docet summus sacerdos qui vendit homini regnum
celorum et per consequens se ipsum pro quantumlibet
vili precio, sicut redemit peccatores quantumlibet in-
feriores pro se ipso. Sicut ergo Christus nescit emere
vel vendere nisi supereroganter donando, prestando pro
minori, ita debent clerici mercantes cum laycis in
tantum quod debent benedicere persequentibus et
multo magis suis venditoribus quod est quantumlibet ¹⁵
prestancius quam numisma. Ideo propter regalem et
eminen | ciam sacerdotum Christi debent ultra iusticiam ^{117b}
commutativam secundum iusticiam distributivam magni-
fici facere recompensam; quod si in istis defuerint,
tunc *eadem mensura qua mensi fueritis laycis remecietur* ²⁰
eis a Christo quantum ad mercacionem celestem, quod
oportet cum ipso pro regno celorum contrahere. Ideo
Math. V, 7 dicitur: *Beati misericordes, quoniam ipsi*
misericordiam consequentur. Est enim omnis elemosina
opus misericordie; sicut ergo septem sunt opera mise-
ricordie quoad corpus que decent laycos, sic sunt
septem opera misericordie que decent clericos. Et omnia
ista possunt dici elemosine secundum Augustinum in
De Verbis Domini Sermonem III: *Quid est, facite ele-*
mosinam, facite misericordiam? Et sequitur: *Quid est* ³⁰
elemosina? Misericordia. Et ex hoc deducit quod homo
debet incipere facere elemosinam anime proprie men-
dicanti iuxta illud Ecclesiast. XXX, 24: *Miserere anime*
tue placens Deo, et aliter decime laycorum non sunt
elemosine, ut tamen docet Augustinus ibidem quod ³⁵
debent esse, et per consequens debent ab iniustis sacer-
dotibus detineri fructus, et Apostolus: quando dicit II.
Cor. XII, 15: *Ego autem libentissime impendam et super-*

3. Cod.: *exsuperet*. 6, 7. Cod.: *nisi debet*. 23. Cod.: *Matth. VII.*
37. Cod.: *est apostolus*.

20. Lucae VI, 38. 29. Non est Sermo III De Verbis
Domini sed Sermo CVI al. XXX De Verbis Domini. Vide August.
Opp. tom. V, pag. 549.

impendar. ego ipse pro animabus vestris. Iste ergo qui ponit animam suam pro amicis suis pro beneficio temporali, emit ab eis pro vita propria suffragium corporale et vendit eis se ipsum ac conversacionem suam virtuosam
 117° pro eodem precio instar | Christi. Et sic licet nemo
 V debet emere Spiritum Sanctum civiliter, tamen sicut Deus se ipsum debet vendere, ita christianus debet emptione spirituali emere Spiritum Sanctum a Deo. Sed non audeo dicere quod nos viantes damus aut
 10 vendimus ipsum spiritum vel virtutes, sed oramus pro fratribus, ut a Deo ista accipiant. Et ita cum utrobique mercamur cum Deo, sicut mercando cum proximo, patet quod a Deo recipimus mercacionem proportionali ad mercacionem cum proximis, ut diffuse
 15 ostendit beatus Augustinus Epistola XXXI, exponendo illud Math. VII, 2: *In qua mensura mensi fueritis, reme-*
cietur vobis, vobisque non sit equalitas mercedis ad meritum vel secundum molem vel secundum diuturnitatem aut ydempnitatem specificam vel valorem. Non
 20 enim oportet: stuprum fecero, stuprum paciar, sed bona vel mala, que est mensura meriti; et in illa stat casualiter mercedis retribucio, ita quod proportionaliter ad eius bonitatem sive maliciam taxat Deus equivalencie dignitatem. In ista itaque dignitatis equalitate
 25 mercedis ad meritum stat latens subtilitas divini iudicii, ut, sicut Deus supereroganter premiat voluntatem iusta retributione beatitudinis, sic supereroganter dat mercedem eterne dampnationis voluntati finaliter obsti-
 117^a nate, utro | bique tamen misericorditer, ita proporcion-
 30 aliter ut utrumque istorum generum hominum negociatur cum proximo, Deus proporcionabiliter negociatur cum illo; sic quod ordinat omnem creaturam tam salvatos quam dampnatos cedere primis ad gloriam, quia omnibus illis benefecerunt in via, et omnes dictas
 35 creaturas ordinat cedere secundis ad penam, sic quod illi ut sunt iniuriati fraudulenter proximis in via, ita dyabolus perpetuo iniuste illudet eis puniendo in iehenna; substantiam autem penitencie ordinavit Deus ad hunc finem, et defectum comitantem permisit propter maius

God will give to us, as we have given good or evil to our neighbours.

The whole creation works for the glory of the blessed and the punishment of the damned.

26. Cod.: *sicut Deo.* 30. *hominum*; cod.: *homi.*

15. Cf. St. Augustini Librum ad Deogratias seu. Ep. CII, Opp: tom. II, 281.

De Civili Dominio. III.

It is better for
the damned
to be punished
than to be
left unpunished
in their sins.

The damned
ought to desire
their own
damnation.

bonum, cum bonum sit dampnatis sic dampnari quod forent infinitum deformiores stante in eis peccato huiusmodi sine pena. Et sic genus boni manet ut pena penes dampnatos et bonum utile, bonum honestum ac bonum moris manet penes Christum et suos cives, sic 5 quod licet misericorditer punit eos quia ad eorum bona, ne ex planacione pene deterius eis contingeret; pena tamen non est illis graciosā, honesta vel utilis sed excludit maiorem reprobacionem et inhonestacionem et inutilitatem, si cum paribus pena huiusmodi non inesset. 10 Et ut videtur ex contrarietate oppositorum dominorum obligancium, scilicet Dei et insolubilis peccati, obligatur 118^a dampnatus ad impossibile absolute, scilicet ad volendum in particulari dampnacionem pro patria, cum debet in universalī velle omne iustum. Nec videtur quin eo ipso quo 15 desistit a volendo illam in particulari peccaret mortaliter. Numquid ergo peccatum excusat ab obligacione huiusmodi? Si ergo debeo sub pena peccati mortalis velle in particulari dampnacionem meam et non possum meritorie, videtur quod sim insolubiliter obligatus ad impossibile. 20 Alias autem dixi quod possibile est dampnatum velle in particulari suam dampnacionem, imperfecte tamen sicut mercator vult proicere merces in mare; nec vult ex hoc quod sit sibi pena; nec stat cum hoc quod non habeat quicquid vult, et sic nulla obligacio terminatur 25 ad absolute impossibile, licet Deus et angeli volunt caritative, tamen non debet insolubili obligacione caritative velle quod beati volunt dampnacionem huiusmodi. Sed sicut ipse non obmittit obligare Deum ad volendum sui beatitudinem, ita Deus obligat eum ad volendum 30 meritorie sui dampnacionem, sic quod ipse non potest ipsam beatifice intueri, quam tamen alii beatifice intuentur, sicut ipse non potest oculis istis ipsos correlarie intueri quos alii correlarie intuentur; que licet subtilitas commercii | beatitudinis et dampnacionis correspondet 118^b proportionaliter mercimoniis hic in via.

Et ex istis patet sententia beati Bernhardi in sermone qui sic incipit: *Simile est regnum celorum homini ne-*

15, 16. Cod.: *que desistit.* 23. Cod.: *in mari.* 24. Cod.: *non sit sibi.*
34, 35. Locus hic corruptus ita habetur: *intuentur, quod licet subtilitates commercii et dampnacionis.* 38—1. Cod.: *monacho negociatori.*

39. In sermone supra memorato Bernardi (Migne CLXXXIV, p. 1131) hic locus non habetur. Sequentia potius in opere De Donis Spiritus Sancti inveniuntur.

gociatori. Est enim magister noster Christus mercator largissimus qui sedens *in monte* Math. V, 1 vocat nedum suos monachos sed universitatem fidelium ad suas nundinas et modo mirabili invitat servos suos ad mundum suum commercium, quod decrevit eis donare liberime, non tamen prestare et vendere, quos substance omnium actuum quos civiles vocamus celantur, immo usque ad simplicem dacionem; et vocat itaque octipliciter institores ad kalendis ante finale iudicium in
 10 quo rumpentur hee nundine veniendum ad eundem, dum dicit: *Beati pauperes spiritu.* Et mirabili allocucione primo vocat servos suos sub nomine beatitudinis quam oportet ipsos primo intendere, secundo tangit precium quod statuit eis dare et pro isto precepto mercimoni-
 15 um vendere, cum in eo loco subiungitur: *Pauperes spiritu.* Et finaliter annectitur mercimonium quod est *regnum celorum.* Nichil enim est plus allectivum beatitudine, cum omnes homines ipsam appetant ex natura, nec aliquid est vilius atque facilius evangelica paupertate, nec aliquid est preciosius | quam regnum celeste;
 118° et sic subtili modo premium et mercimonium sunt principium huius commercii, et cum fit idem in essentia, circulariter circumvolant hoc precium. Ideo dicit beatus Bernhardus quod primus sacculus quo monachus
 25 oneratus est ad ipsum vendendum in foro hominis negociatoris et emendum beatitudinem nichil continet nisi paupertatem et miseriam ac angustias, que licet sit cophinus stercorum, valet tamen ut mittatur ad radicem
 Y arboris. Et est precium acceptabile aput omnipotentiam venditorum. Ideo dicit epistola ad Henricum Senonensium quod *labor, latebre et voluntaria paupertas sunt insignia monachorum.* Quando enim venundatus ex illuminatione memorie per vigilanciam rationis considerat quod regnum celorum est intra se ex spiritu
 35 timoris Domini, excutit a se spiritum superbie, quod fuit meritum perdicionis humane, et inducit spiritum paupertatis evangelice: Considerat enim quo foramine, qua via et ad quem situm instillavit hec feditatis

Each of the beatitudes is, as it were, a rule of traffic with God; we must bear the burden of the first clause to gain the reward promised in the second.

The first burden is humility.

6. Cod.: *et non tamen nisi.* 7. *substantie*; cod.: *sbe.* 8. Cod.: *et deest.* 9. Cod.: *ut klis ante.* 10. Cod.: *hec nundine.* Locus hic plane obscurus seu potius corruptus est. 25. Cod.: *ipsum ad.* 36. *meritum*; cod.: *inertitum (m'v'itū).*

11. Matth. V, 3. 31. Bernardi Tractatus De Officio et Moribus episcoporum cap. IX. Migne CLXXXII, 833.

The splendour
of the eternal
light dwells
only in humble
souls.

macula, unde sponsus anime est expulsus, et invenit quod a dyabolo qui est rex super omnes filios superbie per foramen malediccionis in animam, et hinc processit per viam omnis sensus corporei usque ad situm pleni consensus anime, | cum quo splendor lucis eterne 118^a nequaquam cohabitat. Movet autem lux increata rationem ut primo conterat caput serpentis inprovidè introducti; quod non potest fieri nisi per tiriacam humilitatis que eo ipso, quo plene infuerit, quantum debet, habet paupertatem spiritus contra quadruplicem gradum 10 superbie; quorum primus est quando creatura rationalis vult ex se aut per se esse aliquid vel habere. Contra istud opponit quomodo processit per viam creacionis ex nichilo, et sic spiritus interioris hominis consentit quod parum potest respectu omnipotentie creatoris. 15

Secundus gradus superbie est, cum sic superbus gloriatur in sua excellencia. Contra illud opponit spiritus voluntatis cum spiritu rationis secundum illud Apostoli I Cor. IV, 7: *Quid habes, quod non accepisti? quid gloriaris, quasi non acceperis.* 20

Tercio amat suam excellenciam affectione proprietaria; et contra hoc spiritus consilii opponit expropriacionem clericorum, renunciando ipsi potestati civili, ut spiritus consilii Math. XIX, 21: *Si vis perfectus esse, vade et vende omnia que habes et veni, sequere me.* 25

Quarto superbus pre aliis se extollit loquens cum Helyu Job XXXIII pompaticè, sed contra hoc moderat spiritus deum ventris per veram humilitatis sensacionem de se ipso, ne sic loquatur grandia; | et sic servans 119^a hoc precium sibi depositum usque ad diem iudicii habent 30 indubie regnum celorum.

The second
burden is
neckness.

In secundo sacculo monachi dicit beatus Bernhardus mansuetudinem contineri; pro qua mercans dicit quod non dabitur aurum obrisum nec appendetur argentum pro commutatione eius, sed terram hereditariam requirit, 35 non spaciosam terram ab India usque in Britaniam, cum sit terra madencium devorans habitatores suos. Sed cum necessitati sumus hic mori dominus nundinarum concedit terram vivencium pro futuro, dum dicit: *Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram.* Qui enim 40

3. Cod.: *in anima.* 18. Cod.: *secundum* deest. 19. Cod.:
II. Cor. IV. 22. Cod.: *apponit.* 24. Cod.: *Matth. VIII cum Helym*
Job XXIII; sic cod.

habet intra se spiritum humilitatis predictum, mitigat voluntatem, ne offendat contra duplicem pietatem erga Deum et proximum, et per consequens per caritatem vel mititatem tollit invidiam iuxta spiritum pietatis.

5 Tercius sacculus quo mercator onustatur versus has invidias continet luctum presentis miserie, cuius valor limitatur per precium, cum Christus adiungit: *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur*, ideo namque se dirigens ut per pietatem mitiget voluntatem invenit se
10 cecum tenebris ignorancie, que est tota miseria huius vite et ideo consulit spiritum sciencie, qui luctum iniungit iuxta illud Eccle. I, 18: *Apponens scienciam apponit et laborem* et per consequens do | lorem, et sic ad-
119^b quiritur donum sciencie, virtus compassionis contra iram,
15 quam virtutem sentit Apostolus II Cor. XI, 29: *Quis infirmatur et ego non infirmor?* Sed quia luctus iste non intrat patriam ut paupertas, sed securitas ab omni molestia consequitur, ideo dicitur quod huiusmodi consolabuntur.

The third, grief.

20 In quarto sacculo continetur esuries et sitis iusticie; ratio enim videt se nedum cecam in tenebris ignorancie sed in potente extorsione nature et mala consuetudine, que potest dici aliena natura, non altera. Ideo cum per priorem istorum defectuum natura corrumpitur sed
25 per secundum obruitur, petit ad scienciam.

The fourth, hunger and thirst for righteousness.

Quartum donum est spiritus fortitudinis contra accidiam; sciencia enim non sufficit nisi fortitudo subdens corpus anime et utrobique ausum ad complementum iusticie consequatur; nec zelus affectus expressus per
30 esuriem sufficit promerenti nisi sequatur verbum operis, quod est commercium notatum per sitim iusticie. Math. VII, 21 dicitur: *Non omnis qui dicit michi: Domine, Domine, intrabit in regnum celorum sed qui facit voluntatem Dei*. Et si queratur pro quanto precio compara-
35 bitur illud commercium, cum negociator supponit naturam, infert: *Et qui esurierint et sicient iusticiam, quoniam ipsi sa | tu rabuntur*; quod adhuc futurum est iuxta
119^c illud Psalmi: *Saciabor cum apparuerit gloria tua*. Et ista

Its reward knowledge and strength to do right.

10. Cod.: cecam. 15. Cod.: I. Cor. XI. 21. Cod.: ceca in.
24. Cod.: per deest. 26. Cod.: est spiritus deest. Addidi e Bernardi
cap. IV. 30. Cod.: sufficit.. 31. commercium; cod.: tercium dicere.
35. supponit (sic) cod.: supp. 38. Cod.: illa.

7. Matth. V, 5. 38. Psalm. XVI, 15.

sacietas infinitum excedens sacietatem vie pro qua laboramus, cum anxie evigilat fortitudinem cum tribus primis precedentibus repromissis ut constanter stet pro defensione iusticie.

The fifth burden is mercy by which we obtain mercy.

Sed quia commercium infiniti pro finito est satis 5 mirabile, ideo quintus sacculus continet *miserecordiam* sine qua impossibile est fieri huiusmodi recompensam, cum Jacob. II, 13 dicitur: *Judicium sine misericordia illi qui non facit misericordiam*; hoc autem mercimonium et valor eius exprimitur, cum subiungit: *Beati miseri-* 10 *cordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur*. Et hec virtus exponit se contra avariciam secundum quintum donum consilii Christi; licet enim leges humane consulant subditis suis acutissime consequi iura sua, tamen consilium Christi Math. XVIII, 21 est quod eius disci- 15 *pulus remittat, quocienscumque in se peccaverit frater suus*. Cum ergo in multis offendimus omnes non obstantibus quatuor consolacionibus supra tactis, necesse habuimus tegere per opera duplicis misericordie peccata que minus ignoranter incidimus, quia ut paulo superius 20 dicitur: *eadem mensura qua mensi fueritis remecietur vobis*.

The sixth is pureness of heart which involves temperance.

Sexto vero memoria exillera, voluntate confortata, 119^a racione illuminata, potencia roborata et animalitate homini inferiori subiecta, incipit ipse homo aspirare ad 25 presenciam sui principii, dicens cum Psalmista XLI: *sitivit anima mea ad Deum fontem vivum; quando veniam et apparebo ante faciem Dei?* Et istud donum intellectus recondit secrete in sexto sacculo cordis mundiciam cum virtutibus, meditacionibus, oracionibus, contem- 30 placionibus perornatam; hoc autem meritorium et eius precium taxatur, cum sexto dicitur: *Beati mundi corde, quoniam ipsi Deum videbunt*. Intellectus itaque gignens parsymoniam inducit cordis mundiciam contra gulam, et hoc sicut disponit ad visionem vie propheticam (ut 35 patet de Moyse et Helia), sic disponit mercacione celesti ad intuicionem beatificam et per consequens castri- margia de propinquiore maculans spiritum copulatum impedit influenciam celestis radii iuxta illud Sap. I, 4: *In malivolam animam non intrabit sapiencia*. 40

20. Cod.: que deest. 23. animalitate homini inferiori subiecta; ita cod. locus corruptus, an: et anima ante? 28. Cod.: Dei secundum (2m).

15. Matth. V, 7. 20. Matth. VII, 2. 26. Psalm. XLI, 3.

Sed in septimo sacculo negociatoris viantis est pacis dileccio cuius precium quoad Deum ementem est Dei filiatio, cum Dominus subiungit septimo: *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur*; licet enim quis habundaverit
 5 quotlibet bonis Dei, dum tamen si defuerit libertatis
 120^a nobilitas | quam omnes homines natura appetunt, adhuc fluctuat inconvictus, ideo negociator celestium debet ad pacificationem diligenter attendere, quia sine illo precio non potest filiationem dictam acquirere et per con-
 10 sequens nec realiter liber esse. Pacificatio vero nullo modo inducitur nisi per observanciam castitatis contra luxuriam; tradunt enim philosophi et concordat experientia de emissariis, quod animalia sunt in tempore coitus bellicosa; sed indubie solum ille facit meritorie
 15 pacem inter proximos vel se ipsum, qui servat virginitatem suam castam sponse ecclesie; quomodo ergo faceret pacem inter se et alios qui non sufficit facere pacem inter animam et membrum in quo apparuit primo rebellio? Qui ergo ab illa pace incipit secundum
 20 primum donum sapientie est homo *bone voluntatis* cui celestis nuncius Luc. II, 14 pacem promiserat. Et salus talis disponitur ad faciendum pacem ecclesie vel esse filius imitationis et adoptionis regis pacifici. Et patet quomodo septem dona Spiritus Sancti tanquam princi-
 25 palia per se nota inducunt septem virtutes tanquam monstrator celestis argumenti excludens septem peccata mortalia.

The seventh is love of peace,

which cannot exist without chastity.

Ex quibus secundum formam celestis syllogismi sequitur septuplex beatitudo in patria; nec sufficit negociatori vianti cognoscere illam mercacionem | septuplicem sed septuplicem syllogismum nisi sciat enodare sophisticationes inpu gnancium ab ista mercacione proterva.

Ideo octavo subiungit pro modo mercandi servando: 35 *Beati, inquit, qui persecutionem patiuntur propter iusticiam, quoniam ipsorum est regnum celorum*. Oportet enim negociatores evangelicos per multas tribulationes vie intrare per ostium commercii, ut dicitur Act. XIV. Nec aliter tute servabunt virtutes que sunt precium quo

Lastly a blessing is added for those who suffer persecution.

5. Cod.: *quod licet*. 15, 16. Cod.: *virginem*. 21, nuncius; cod.: *necessarius*. 33. Cod.: *protervere*.

mercantur eum; Luce XXI, 19 dicitur: *In paciencia vestra possidebitis animas vestras*, unde quia illud videtur filiis Dei difficile et beatitudini repugnare; ideo promittit, sicut magister qui mentiri non poterit, quod *ipsorum est tempore suo regnum celorum*; et sic ex binario dilectionis Dei et proximi dicto cubice in se ipsum resultat octuplex beatitudo corporis et anime negociatoris volentis fideliter calculare.

Est autem ista lex mercacionis tam valida quod non potest dispensari cum illa vel ipsa in oppositum immutari, dicente beato Bernhardo in libro De Dispensatione et Precepto capitulo IV: *Equidem nil congruentius quam quod divina ita constat et eterna ratione firmatum, | ut nulla ex causa possit vel ab ipso Deo aliquatenus immutari. Sub hoc genere est omnis illa sermonis dominici in monte habiti spiritualis tradicio*. Iste sanctus non fuit nutritus in casibus quos ponimus hodie de Dei potencia absoluta.

Note by the way that S. Bernard did not insist like the moderns on the absolute power of God.

Ex istis colligitur quod quilibet virtus moralis est infinitum viatori prestancior quam omnes divicie terrene possibiles. Nam cum omni virtute huiusmodi per se potest homo a Deo emere regnum celorum et optimum bonum possibile, non tamen bonis nature vel fortune nisi forte mediante virtute. Ideo omnis talis virtus est in reputatione divina prestancior, et cum quicquid est sibi acceptius est eo melius, patet conclusio.

CAPITULUM SEXTUMDECIMUM.

Of other acts of dominion: i. of letting and hiring. God may be said to let all his goods since we have the use of them, not the capital dominion.

Restat ulterius discurrendum per alios actus civilis A dominii, ut clericus colando perfectum ab imperfecto sciatur quid licet suo officio, et primo *locare* atque *conducere*. Cum autem locacio sit actus propinquus venditioni, quia contractus quo venditur usus rei, servato eius dominio, sicut conduccio est empicio rei usus, relicto eius dominio, manifeste patet quod purus actus analogice Deo conveniat, quia omnia que habuimus

2. *Vestras*; sequitur: ergo tantum dispositum non et evangelicam proprietatem; sed aliquot verba desiderari apparet. 3. Cod.: beatitudine.
4. Cod.: sicut primo in primum magistris. 13. Cod.: quam sententia ista constat. 14. ex causa; cod.: ratione. 29. Cod.: perfectum.
32. Cod.: venditus.

Deus nobis donat, prestat et vendit ad usum non ad
 120^a abusum, servando sibi incommunicabiliter | quoad nos
 capitale dominium.

Ex isto loquitur evangelium Math. XXI, 33 quod
 5 *pater celestis locavit vineam suam*; nos ergo sacerdotes
 Christi pangimus cum Deo quod habeamus usum rei
 quam gratuite locat nobis, sicut non presumimus cum
 Lucifero vendicare eius capitale dominium, ita nec
 degradamus nos cum Scarioth vendicando locati civile
 10 dominium, sed mediam viam regiam secure progredimur
 solvendo locatori fructum cordis, laboris et operis; in
 finali iudicio inventi fideles firmarii et locatorii sumamus
 totius locati plenum dominium; hoc enim decet tam
 graciosum et magnificum locatorem. Sed et condicionem
 15 oportet concedere ex fide scripture Deo competere, cum
 Math. XX de Christo dicitur, qui est *paterfamilias*
domus ecclesie, quod *exivit quinquies ad conducendum*
operarios in vineam suam. Et licet quibusdam videatur
 quod *conducere* sit equivocum ad locandum et dandum
 20 precium pro locato, videtur tamen michi probabile quod
 sicut Christus emit a patre naturam humanam perditam,
 ita conduxit a Deo patre operarios, ut operarentur in
 vinea quam redemit; precium autem fuit vita assumpti
 hominis cum plenitudine sui meriti quam in plenitudine
 25 temporis reddidit locatori. Reliquit igitur patri et toti
 121^a nature divine capitale | dominium accipiens formam
 servi. Igitur nos clerici debemus vigilanter distinguere
 inter locacionem ac conduccionem celestem, evangelicam
 ac civilem; et a contractu celesti exemplum mercaci-
 30 onis nostre debemus contrahere, ita omnem occupaci-
 onem ac intencionem civilitatis dimittere et a patre-
 familias celesti sine forma contractus humana bona
 vie conducere, de quanto sunt necessaria vel subiciamur
 humili Christi et ecclesie servituti. In hoc enim diffe-
 35 runt evangelica dominacio et civilis quod prima est
 pure ut a sic dominante Deo et ecclesie hic humiliter
 serviatur; secunda autem, ut sic dominanti hic a sub-
 ditis serviatur, ad quem sensum Christus docet Luc.
 XXII, quod maior est in scola sua, in servitute subieci-
 40 cior; maior autem in scola regum gentium est qui
 exigendo servitutem temporalem a subditis recumbit quoad

The rent we
 should pay
 is service to
 God and
 to the Church.

10. Cod.: *progradiuntur*. 13. Cod.: *debet*. 39. Cod.: *in scola*;
 in deest.

mundum superior, quam differenciam evangelium Math. XX, 28 exprimit in exemplari dum dicitur, quod *filius hominis non venit huc ministrari sed ministrare*. Et sic maioritas discipulorum Christi stat in humilitate, subiectione et obediencia propter mercedem in patria. 5 Maioritas autem discipulorum mundi stat in exaltatione temporalium, in servitutis redactione et servitutis erectione activa propter gloriam mundi in via; ideo dominatio civilis vix excluditur a mortali. Et isti fures mensurant et distinguunt ex opposito dicta commercia. 10

2. Lending
(accommodating
and borrowing.

Secundo autem alii actus sunt *accommodare* et *mutuare* 121
quos notum est ex scriptura et ratione analogice Deo B

To accommodate
is to give for
the advantage
of the borrower.

competere. *Accommodare* quidem specificat prestare in hoc quod est dare solum ad commodum mutuantis, modo quo evangelium loquitur Luc. XI, 9, ubi patet ex parabola Salvatoris, quod *omnis rite petens a Deo accipiet, querens invenit et instanter sic pulsanti Deus aperit,*

God gives to
those who ask
rightly.

et per consequens Deus accommodat sic oranti tres panes, id est Trinitatem, ut Augustinus exponit De Verbis Domini Sermone XXIX. Est enim peccator quasi mole 20
gravi depressus, a domo regia seclusus, hostibus undique circumseptus, qui primo petit a patrefamilias gratiam protectionis et eo ipso accipit quo contritus de peccati sarcina rite petit. Cum enim sarcina peccati amoris vinculis colligatur, impossibile est ipsam deponi nisi 64°
nexus amoris inordinati contricionis acucie sit diruptus; sed adhuc manet libertatus in quantumlibet magno periculo nisi habeat octavam gratiam. Ideo dicit Domino: *Esto michi in domum refugii*. Sed habet divinum responsum quod sit creatura libera, non beati- 30
ficabilis nisi voluerit merendo secundam gratiam. Ideo oportet quod querat clavem sciencie per quam intret per Christum hostium dicte domus et assecuratus est quod debite querens dictam clavem inveniatur, cum Math. 121°
XI, 29 dicit doctor: *Discite a me, quia mitis sum et humilis corde*. Et (ut patet proximo capitulo) sine mititate et humilitate non potest homo intrare in terram viventium vel regnum celorum.

We must
therefore knock
boldly.

Inventis ergo clavibus illis sciencie adhuc post infusionem virtutum oportet habituatam pulsare ad hostium 40

19. St. Augustini Opp. tom. V, pag. 542 seqq. Serm. CV.
29. Psalm. XXX, 3,

quod claudit, et nemo aperit (ut patet Joh. X et Apoc. III), ad hoc quod intret collegium fidelium, meritorie

operando, nisi gratis exeat est securus. Iste ergo est ordo; primo modo movet Deus peccatorem ut petat remissionem peccati que est prior gracia temporalis; pro
 5 God moves us first to penitence, then to good deeds.

secundo instanti nature movet eum tamquam unum de membris suis ad meritorie operandum; amicus autem veniens de via est proximus a lata via que ducit ad infernum conversus; qui, licet sit in medio tenebrarum

10 ignorancie et peccati, attritus tamen et devote petens cibum anime debet exaudiri et specialiter a clerico, cui specialiter pertinet ministratio talis pastus vel, ut placet Augustino ubi supra et Bernhardo in quodam sermone in Rogacionibus, amicus veniens est ipse qui a peccato

15 redit ad gratiam sibi ipsi: *Nemo*, inquit Bernhardus,

121^d *michi carior, sum ergo maior quam egomet ad me ipsum, quando autem attritus redeo ad gratiam, tunc ad me redeo (iuxta illud Ysa. XLVI, 8: Reddite prevaricatoribus ad cor) tamquam fame laborans, confectus inedia, attenuatus ieiunio. Sed heu me miserum et mendicum,*
 20 *necesse habeo pro recreacione sponsi ecclesie qui Iudam vocavit amicum.*

C Sed ad intelligendum istam loycam oportet cognoscere quomodo sor senex differt a se ipso puero et
 25 quoniam sor est aliter in theatro aliter in domo; tunc autem stat de verbis sermone ista sanctorum sententia.

Sed cum non simus sufficientes ad cogitare ex nobis licet seclusi fuerimus ab ovili Christi ex defectu gracie, debemus tamen instanter petere pium patrem et cum
 30 Even if we have not received grace we must pray.

sit amicus et proximus ponens animam suam ex parte nostra vel ratione indignitatis petentis aut persone pro qua petitur vel irrationabiliter petiti, vel tercio segniciei aut inperseverancie in petendo non est impossibile nos a petito deficere iuxta sententiam Salvatoris Joh.

35 XVI, 23: *Si quid pecieritis patrem in nomine meo, dabit vobis*; de isto dixi primo huius capitulo. Dat ergo Trinitas que est pater noster et per consequens Christus

3. *exeat est securus.* Locus corruptus. Rectius: *nisi ut gratis exeat est securus.* 26. *De verbis sermone*; lectio incerta; cod.: *de v'sj.*

13. St. Bernardi Opp. tom. II, 297. 15. Apud Bernardum rectius: *Nemo quippe carior mihi, nemo germanior est. Ad me ergo de via venit amicus, cum transitoria deserens, ad cor redeo.*

The three
loaves signify
the Trinity.

qui est amicus noster ratione sue magnificencie; qui tres panes intellectus personaliter sunt Trinitas, increata intelligentia, aut essentialiter sunt unus panis; nec est possibile | Deum accomodare nobis quicquam prestantius vel ad pascendum interiorem hominem utilius. Nec sequitur confusio prioritatis originis ex huiusmodi dacione, cum tota Trinitas sit prior quam ista dacio, missio dicit prioritatem mittentis ad missum. Quod si in isto contenditur, tunc dicatur quod Christus dat se ipsum et Spiritum Sanctum, et Pater dat Trinitatem licet (inquit Augustinus) paterfamilias Christus clausit hostium sic petenti et pueri sui ut Petrus, Paulus etc. Scribe scripture ut prophete veteris testamenti dormiunt in lecto beatitudinis cum Christo, sic quod deest prelo factas, ut ipse sibi aperiat sensum scripture, perseveret tamen prelatus ecclesie, pulsans eum qui aperuit apostolis sensum, ut intelligerent scripturas et *manet cum sua ecclesia omnibus diebus usque ad consumacionem seculi*; et dabit hos tres panes qui sunt quotquot habet necessarios et ad omnem questionem scripture solvendam. *Quid*, inquit Augustinus, *illi sufficit cui Deus non sufficit?* Qui ergo habet hos tres panes sibi commodatos, habet ex prima persona potenciam ad faciendum et paciendum quicquid debet; nec sufficit potencia homini nisi habeat sapienciam suam potenciam dirigentem; ideo habet a secunda persona que est sapiencia increata Domini sapientiam cuncta sua opera ad eius commodum informantem. Sed quia tercio stat hominem habere potenciam et sapienciam ad operandum quod sibi expedit cum hoc quod desit volencia, ideo oportet quod habeat a tercia persona que est benivolencia patris ad filium complacenciam utiliter operandi. Quibus habitis necessarie proceditur in opus utile et sic Deus propriissime, utilissime, gloriosissime accomodat nobis se ipsum, a quo instructa erat ecclesia Dei ut aurem suam nostris precibus accomodet, non aurem carnalem sed vim increatam que eternaliter audit cuncta.

From the
Father we
have power,
from the Son
wisdom, from
the Spirit will
to do good.

3. *intelligentia*; cod.: *intellia*. 7, 8. Cod.: *missio idem* (sic) *dicit*.
13. Cod.: *dormiant*. 19. *qui sunt*; addi debet e textu Augustini: *cibus et intelligentia Trinitatis*. 27, 28. Cod.: *sapiencie cuncta sui . . . informantis*.

11. Augustinus ubi supra; but very loosely quoted. St. Augustinus: *Et ubi quaeras? Ubi nisi in dominicis libris . . . ipsum Petrum, Paulum aut aliquem prophetam interrogare non sineris . . .* 17. Joh. XIV, 16.

D Et ad hoc quod dicta Trinitas nobis sapiat notat The bread,
fish and egg
denote charity,
hope and faith.
 Augustinus ex textu evangelii quomodo pater carnalis
 non dat pio filio pro pane lapidem, pro pisce serpentem
 nec pro ovo porrigit scorpionem; per panem autem
 5 intelligit caritatem, per ovum autem et piscem intelligit
 fidem et spem; quia licet in tribus predictis panibus
 non fit inequalitas, tamen maior horum trium sequen-
 cium est caritas quam Apostolus dicit *diffusam in cor-*
dis vestris. Et sicut avis immediate producit ovum,
 10 non pullum ut bestie, sic viator Deo duce producit
 spem beatitudinis in vasis fictilibus que primo vivificat
 prolem in patria per calorem matris ecclesie incubantis,
 122^c Math. XXIII, 37: *Quociens volui congregare | filios tuos,*
quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alis.
 15 Piscis vivit in fluctibus, sic fidelis in tribulacionibus
 maris huius seculi; que omnes cedunt sibi ad commo-
 dum, ut patet Hebr. II. Caritati vero opponitur indu-
 rata malicia dyabolica; spei opponitur scorpionis invidi
 aculeus qui secundum posteriora pungit, cum spes,
 20 contempnens presenciam et preterita que videntur, in
 anteriora celestia se extendit, ut loquitur Apostolus
 Phil. III. Nichil ergo tam diminutivum spei sicut retro-
 spicere ad mundana. Quando autem mundus staret
 temptationibus tanquam pluvia sodome sulphurea, me-
 25 tuendum est exemplum respectus uxoris Loth, que ex-
 hinc in statuam salis qua posterii condiendi sunt exem-
 plariter est conversa. Ideo dicit Christus Luc. XVII, 12:
Memores estote uxoris Loth. Quantumcunque igitur
 post dorsum de bonis fallacibus strepit mundus, noli
 30 retrospicere sed ad eterna futura ubi Christus est in
 dextra Dei sedens. Ad hoc enim miscetur amaritudo
 dulcedini, ut spes tanquam *anchora* stabiliens, sicut
 loquitur Apostolus Hebr. VI, 19, per subtilis poros
 trahat condientem dulcedinem per cuius fomentum per-
 35 veniamus tuti ad portum celestis Jerusalem. *Ponamus*
ergo tute ovum substancialis galline, id est sapientie in-
 122^d *carnate, | que licet facta sit plumis hispida tamen dimissis*

Looking back
to worldly
things deadens
hope.

11. Cod.: *vivificam*. 13. Cod.: *Matth. 22*. 19. Cod.: *que*. 27. Cod.:
conversus. 29. *post* deest in cod. Addidi e textu Augustini p. 544; ib.
 Cod.: *nolo*. Correxì e textu Augustini. 34. *condientem dulcedinem*;
 cod.: *coetern dulem*. 37. Cod.: *sancta*.

2. Ubi supra p. 543. 8. Eph. III, 17. 35. Augustinus
 ubi supra p. 546.

alis, voce fracta, quassa et lassa congregat pullos suos; pisci autem opponit Christus serpentem, quia mulier carnem signans instigacione serpentis antiqui fuit prima persona hominis a fide devia. Servatis igitur istis tribus virtutibus per exclusionem triplicis contrarii donata est nobis Trinitas et per consequens nobis accomodata sine qua exemplante, proficiente et consumante nichil possumus facere ad nostri commodum.

Redeundo ergo ad propositum nos clerici debemus E accomodacionem ac conduccionem civilem contempnere et mutuare usum simplicem usibulum a Deo accomodante accomodareque nostris fratribus in nomine Domini tam bona spiritualia quam fortune nichil inde sperantes pro statu miserie; et tunc Trinitas cum tribus donis suis preservat nos a civili commutacione, cum reservamus nobis quendam usum accomodatorum et conductorum continue, sed et habuimus eorum naturale dominium utrobique. Notandum tamen quod in istis commerciis oportet Deum ex magnificencia sua dare se ipsum; alias non possumus dominari, quia (ut alias dixi) non decet tam magnum dominum donare servienti aliquid nisi primo omnium det se ipsum. Et patet fallacia equivocacionis ac fallacia consequentis: licet clerico *acomodare* et *mutuare*, ergo civiliter.

Tres autem alii actus sunt *promittere, fide iubere* atque *deponere*; quos notum est esse genus civilitatis. Dominus enim promisit *dare filium Sare* (ut patet Gen. XXI, 1), Abrahe autem promisit *terram peregrinacionis* (ut patet Genes. XXVIII, 4) et ut breviter dicatur, quicquid Deus ordinat nobis dare, ponendo nos in spe eius, promittit uno modo vel alio. Unde terra Canaan dicta est *terra promissionis*, nos omnes fideles *filiï promissionis* (ut patet Gal. IV, 28). Et quicquid nobis Deus donaverit hoc promisit. Potest etiam homo promittere Deo et homini multa sine civilitate aliqua; ymmo stat civilem dominum promittere alteri ad usum civilem, sine hoc quod promissio sit civilis, ut patet in domino donante subdito suo ex titulo elemosine usum civilem usibilis. Et patet quod promissio civilis procedit a civili dominio vel usurario secundum formam civilem gracia usus civilis vel civilis domini. Ad hoc ergo oportet eum attendere qui vult ex promissione promissum convincere. Quando

21. Cod.: non deest; ib. *servienti*; cod.: *syus*.

enim Deus promittit aliquid, hoc est pure ex gracia, licet
uter se constituat debitorem. Quando eciam politicus
promittit aliquid Christo ex voto, vel membro eius ex
nudo titulo misericordie, non video quomodo secundum
5 iura civilia convinci debeat ad reddendum, quia legiste
non sunt procuratores in hac parte. Unde videtur michi
religiosorum possessionatorum ambicio introduxit leges
123^b vocatas | humanas, quando secularis dominus concedit
per cartam predia tali collegio quod in foro legis civilis
10 contra heredem rationabiliter repetentem; primo quia
(exponitur tytulo elemosine) dedit predia, non trans-
fundendo exinde capacitatem clericorum ad dominationem
civilem et per consequens iura civilia non directe sub-
veniunt clericis incapacibus civilitatis; tunc enim civilis
15 sciencia excederet suum subiectum iudicans de illo
quod excedit totam suam materiam.

A civil court
should have
no power to
enforce alms,

F Secundo quia non videtur quare secularis dominus
possit in ista convinci civiliter quin per idem ex ver-
bali promissione, quia ex pura elemosina promittit men-
20 dicantibus tantum bonum. Sic enim promisit rex fra-
tribus nedum verbo, sed suppono quod concessit eis
per cartam multam pecuniam annuatim, et contractus ver-
balis sicut cartalis in materia civili eque cadit sub civili
iudicio. Cum ergo non forum civile sed forum legis
25 Christi sit competens ad discernendum de subtraccione
elemosine exhibite mendicanti, videtur quod idem sit
iudicium de elemosina maiori. Confirmatur: si omnia
temporalia essent mortificata ecclesie, excluderetur civi-
litas. Cum ergo idem sit iudicium de parte et toto,
30 videtur quod pars temporalium mortificata ecclesie plene
subicitur foro clericali secundum legem evangelii.

even although
the promise
were formally
made in
writing.

123^c Item, non spectat ad iudicem | politicum (in quantum
huiusmodi) de spiritualibus contractibus iudicare, sed
huius sunt omnes possessionatorum elemosine, ergo con-
35 clusio. Non enim licet sibi rectificare illud quod con-
cessum est Deo per votum, sed hoc est principale in
omni dotacione huiusmodi (ut patet ex principio capi-
tuli XIV huius V, ergo etc.; per idem enim discuteret
elemosinas decimarum et porciones testamentorum,
40 cum in omnibus istis contrahitur debitum quoad Deum;

The essential
thing in all
promises of
endowment
is the vow to
God.

2. *uter*; cod.: *ut*. 7. Cod.: *interdixit*. 9. *civilis*; adde: *sint*.
12. Cod.: *ad* deest. 21. Cod.: *per* deest. 28. *essent* twice; ib. Cod.:
excluderet.

38. Vide supra pag. 235.

Even as to man
it is binding
only on the
conscience.

et si quoad proximum, hoc est in foro consciencie, quia non est civilis dacio, sed pure ex titulo elemosine. Cum ergo rectificata elemosina rectificatur tota iniuria, videtur quod sicut pertinet clericali iudici rectificare elemosinam in foro consciencie quoad Deum, sic et 5 totam causam. Ad illud ergo forum spectat discutere accessorium, ad quod pertinet discutere principale, pura ergo lex divina de istis iudicat.

All gifts must
be distributed
fitly according
to circumstance.

Item, contra rationem naturalem est quod liberalis distribuatur nisi quibus oportet, quando oportet et prout 10 oportet (ut patet ex IV Ethic). Sed fundator talis elemosine cum toto suo genere opus facit liberalitatis in dotando particularem ecclesiam, ergo iste condiciones rationabiliter sunt servande, sed de necessitate persona illius generis cui competeret dicta hereditas ad magnam 15 inopiam dicte | liberalitatis circumstantia, ergo et do- 123^d tacio virtuosa. Et super illa ratione fundatur lex canonica Johannis XXII, *Quicunque*, secundum quam abbatie fundate per patronos tenentur subvenire suis heredibus ad inopiam devolutis; foret enim opus prodigali- 20 tatis dare indigentibus ultra sufficienciam facultatem, et per consequens de lege nature est quod persona generis concedens alteri talem elemosinam pro tempore necessitatis participet, ymmo ex natura condicionis suam reputat, cum non donavit nisi ad elemosinam que iam 25 cessat; non enim est elemosina contra rationem auctorisare abusum proximi; ubi igitur lex nature per se sufficit superfluit leges humane inducere.

It is an
important
circumstance
if the heir of
the founder
is in poverty.

Item (ut sepe assumpsi) omnis talis elemosina, concessio vel promissio est condicionalis: cum Deo placuerit; 30 sed Deus non approbat, ymmo reprobatur abusus elemosinariorum, ergo formam concessionis. Sequitur enim: Talis fundator solum donat hiis clericis hanc elemosinam pro tempore suo quo Deus in eis approbat huiusmodi usum elemosine in dictis clericis; ergo dictus 35 fundator non dat istis dictam elemosinam pro modo. Et si dicatur quod dictus fundator dat dictam elemosinam pure et absolute, certum est quod non potest. Nam ut declarat dominus Armachanus IV. De Questionibus Armeniorum capitulo | XIV Deus non permittit 124^a

16. Hic locus corruptus est. 18. Cod.: *Jō 77* (sic). Decretalem supra memoratam non inveni. Est potius decretalis *Quicunque* in Decreto sec. pars, quest. VII, cap. XXX. 21. Cod.: *indigenis*. 23. Cod.: *alteritatem seu alteritative*. 24. Cod.: *suum*.

quicquam creature sue nisi sub condicione futura est ipsa causa continens sicut condicio. Unde VII. ostendit idem dominus quod Romana ecclesia quicquam statuens subintelligit condicionem tacitam, quam diu racionabili-
 5 liter Romane ecclesie illud placuerit. Multo magis ergo debet subintelligi *quam diu Deo placuerit*, ut docet Jacobus IV capitulo. Unde dominus Nicholaus dicit in decretali *Exiit qui seminat* quod fratres licite uti possunt donatis durante concedente licencia; quare ergo
 10 non debet condicio illa subintelligi in aliis clericis elemosinariis. Numquid credimus quod domini possunt Deo invito vel non previe approbante quicquam concedere? Consequitur ergo de natura rei, si creatura quicquam promittit vel donat, hoc facit, de quanto Deus
 15 approbat vel prius donat; sed certum est quod Deus non approbat ut fiat elemosina suo proditori, dum est huiusmodi, quia tunc elemosinatus abutens bono ecclesie ut sic se ipsum dampnificat.

All gifts and endowments must be under the condition: so long as it pleases God.

Item, pono quod dominus prior placitat cum Paulo
 20 fundatore seculari elemosinam domino prius exhibitam detinente, et ostendat Petrus cartas donacionis, et suppono tanquam principium quod dicta dotacio fuit opus misericordie ac elemosine: tunc arguo sic pro Paulo: Carte
 124^b iste subintelligende sunt cum triplici | condicione, primo
 25 quod tu et tuum collegium preservemini a mortali, secundo quod maneat elemosina vos iuvare, et tercio quod donacio mea liberalis sit proportionalis residue facultati; sed omnia ista modo deficiunt; ideo carta ista non infert tibi ius ad donatum. Omnes iste condi-
 30 ciones videntur ex fide fundari, sed probacio vel improbacio istarum non spectat ad civile iudicium sed forum consciencie, ergo nec probacio iuste possessionis tue, ideo imprudenter in foro incompetenti contra scripturam prohibentem nos contendere. Repetitis aliena, non
 35 credas quod tantum insanierim ut concesserim tibi et tuis complicitibus patrimonium mei generis quomodo-cunque vixeritis. Deus enim non potest ad tam laxam

Defence against a claim for the payment of endowment.

2. *continens*; cod.: *contins* (*contingens*). 17. Cod.: *elemosina cum abutens*. 19—21. Locus hic in textu sic habetur: *quod Deus prior placitat cum Paulo fundare seculariter domino elemosinam prius exhibitam detinente* . . . 33. Cod.: *infero in competenti*. 35. Cod.: *concessum*.

2. Opera Ardmachani conferre non potui. 7. Cf. Jacob. IV, 15. 8. Sexti Decret. lib. V, tit. XII, cap. 3.

facultatem concedere, quomodo ergo ego instrumentum Dei, qui non possum quicquam donare nisi Deus donans me moveat ad ministrandum in suo nomine. Quod si dixeritis vos preservari continue a mortali, abnue proprietatem sicut Christus, apostoli et ceteri sancti fecerunt, renuentes temporalia ablata a populo. Quomodo ergo pars vestra actrix probabit quod a tempore dotacionis non labebamini in mortale?

Endowment forfeited by abuse cannot be revived by return into grace.

Sed dicis concessa esse tibi temporalia quando- 11
cunque post mortale resurgis in gracia; quero ad quod 10
est perfecta nova | concessio post intercisionem posses- 124^d
sionis iuste. Non a me vel meo genere, quia tunc invite et ignoranter et per consequens inmeritorie hoc faceremus. Nec sufficit quoad faciem ecclesie nuda Dei concessio, ut pro puro dono Dei mecum contenderes, 15
quia sic potest quilibet fingere absconditum Dei donum. Ideo nunc non sunt tibi plus mortificata quam ante dotacionem, quando eras in gracia. Hec ergo nova possessio requirit coevum noviter donatorem.

Alms are for those who are in misery; not for the proud and pompons.

Quoad secundam condicionem, cum omnis elemosina 20
vel opus misericordie quod domini est requirit prudentiam, ut relevetur creditus miser a sua miseria et olym exspiravit prima donacio, non videtur misericordie elemosina donare vobis hec temporalia, specialiter cum tam dominanter superbitis contra doctrinam Christi in 25
opere et in sermone et contra professionem ac doctrinam patronorum vestrorum, nec non mendaciter contra signum rasionis capitis signantis reliccionem temporalium, ut dicit Jeronimus epistola ad Pamachium, ponens quod illa rasio signat tale peccatum, quia signum men- 30
dicii in abstracto; nec potest dici quod donatum verum est in non elemosinam, quia ex quo annuatim renovantur nobis redditus, oblaciones et decime, dantes cum non sint servi clericis vel ovile ministri propter impossibilitatem civilitatis in clericis | oportet eas mi- 124^d
nistrari tanquam elemosinas, ut Augustinus dicit de Decimis. Sed tamen prohibetur specialiter clericis mini-

30. Cod.: *signat* deest.
35, 36. Cod.: *eos ministrare*.

34. Hic locus corruptus esse videtur.
37, 1. *ministracio de*; cod.: *ministrallis*.

29. In epistola Hieronymi ad Pamachium super obitu Paulinae uxoris Ep. XXVI, Opp. I, 214. iste locus ad verbum non habetur.
37. St. Augustini Sermo CCLXXVI et CCLXXVII Opp. tom. V, App. p. 460—462. Et hic locus non ad verbum e sermone Augustini depromptus est.

stracio de bonis ecclesie, quanto magis non ministraret laycus bona pauperum vocato clerico qui (ex XIV capitulo huius) est hereticus et sacrilegus et blasphemus. Numquid non gratis consensiciens sibi ad abusum dampnabilem et fomentum sui facinoris peccato participat? et opus itaque misericordie et spiritualis elemosine foret a tali instrumentum peccandi subtrahere, ut exemplatur in fine capituli XIV huius.

To give to such is to consent to their sin.

Tercio quomodo stat lex liberalitatis quam Aristoteles tradidit IV Ethic. quod gratis detur quibus oportet, quando et qualiter valet, cum dans egenus est de bonis ecclesie relevandus et clericus est mendicus validus, ac, iuxta quintam conclusionem in fine XIV capituli, bona ecclesie debent a magis ydoneis et indigentibus sive clericis sive laycis ministralliter occupari? Non enim differt mendicatio qua mundo pauperes mendicant minuta a mendicatione clerici possessionati, nisi quod secunda est peticio elemosine sub palliata indigencia adiuncta mendaci vocata iusticia, scripture contraria, cum rapina per censuras ex potestate clavium ypocritice simulata et cum maiori ingratitude et ex maiori obligans solutione circa grandius mendacium. Pensatis itaque circumstanciis aggravantibus nequiciam | mendicandi invenitur quod illa mendicatio sit facinorosior inter omnes. Quomodo ergo pacificabitur populus laicalis, dum commiscetur cum talibus hereticis peioribus mundanis demonibus. Cum ergo omnes sumus obligati facere voluntatem Dei secundum legem evangelii et nature, insurgamus omnes concorditer subtrahendo ab hostibus periculosissimis medium per quod irregulariter inficiunt nos et ipsos. Quandocunque fit de istis, videtur michi illicitum clericis in foro civili et persona propria pro suis contendere.

The begging of the endowed orders is false and wicked.

Ex istis videtur quod carte clericis possessionatis superfluent, cum carte caritatis per se sufficiunt. Carte enim humane sunt seminaria litium et dant presumptionem possessionatis ad confidendum quod titulus humanus fit sine titulo caritatis. Oportet enim clericum abutentem donario, cum ex abusu decidit ab eius

With regard to these orders all charters are superfluous.

20. Cod.: *ypocrite*. 22. *obligans*; ita cod. 31. *fit*; adde *sermo* seu potius *legas*: *quomodocunque sit de istis*.

g. Aristoteles Ethica Nicom. IV, cap. 1.

Difference
between alms
and civil
contract of
sale or gift.

dominio, potest habere plenum titulum novi doni, sed non superest a quo nisi a Deo secundum titulum caritatis. Ideo sicut iste titulus per se sufficit sine carta post restitutionem divinam factam ex gracia, sufficit et ante. Secundo patet diferencia inter elemosinariam dacionem et contractum empicionis vel donacionis in quo transfertur civilis usus sive dominium. In primo quidem subintelligit donans in donatorio observanciam caritatis, quia aliter non manet elemosina. Contractus autem civilis non discutit hanc condicionem sed contrahens civiliter gratis exuit se a civili dominio; | sic non fit in donacione bonorum ecclesie (ut patet inferius). Et hec ratio quare civilis dominus debet dominium suum in foro civili repetere, quia non obest condicio subintelligenda in carta sua, ut ex defectu gracie liceat vendenti repetere sicut obest in dacione elemosine.

When a
secular judge
supports
a clergyman
against a
founder, it is
by accident
or in
accordance
with gospel
law.

Tercio videtur sequi ex istis quod si iudex civilis dominus defendat clericum contra fundatorem suum bona ecclesie spoliantem, hoc facit solum per accidens aut secundum legem evangelii vel nature; per accidens dico, in casu quo partium perturbacio vel alia causa civilis per accidens committetur. Sic enim contrahuntur cause multe per accidens in defectu prepositi ad aliena iudicia, et secundum legem evangelii quilibet tenetur iuvare fratrem suum. Ideo secularis dominus ad hoc potest potestate ut in tali casu iuvet oppressos clericos et laycos opprimentes, quod Christus exemplavit, qui veniens ut rex in Jerusalem numulariorum effudit es et mensas subvertit, ut dicitur Joh. II, Math. XXI, et Augustinus super Johanne Omelia IX hoc figurat quod clerici *querentes que sua sunt* et negociatores sunt eiciendi de ecclesia. Unde in De Questionibus novi et veteris testamenti, *antequam ecclesiasticus quis sit, licet eis negociari, sed facto clerico iam non licet*; ponitur autem idem cum multis dictis sanctorum in decretis LXXXVIII distincione | capitulo *Fornicari*; illam ergo potestatem

14. Cod.: *donum suum.* 22. *parcium*; cod.: *par*. 32. Cod.: *sua* deest.

31. Rectius *Omelia X.* Opp. III, 2, 370. 31. Cf. Et tract. CXXIII. In Joh. Ev. cap. II, Opp. tom. III, 2, 817. 32. Philipp. II, 21. 33. Augustinus In libro quaestionum veteris et novi testamenti cap. CXXVII. 37. Dist. LXXXVIII, cap. X.

corrigendi tam clericos quam laycos habet quilibet christianus, sed domini seculares et per potenciam civiliter coactivam. Unde Augustinus Omelia 9^a: *Unusquisque christianus in membris Christi zelo domus Dei*
 5 *comedatur*. Quando autem tantus est fervor christiani ad edificacionem ecclesie quod exponit se suscipiendo obprobria et penas usque ad mortem sicut Christus fecit, prius flagellans Judeos antequam fuerat flagellatus, tunc perfecte comeditur assimilatus membris ecclesie;
 10 panis enim qui est caput ecclesie comedit comedentem se, nichil autem plus placet Deo quam zelus ecclesie (ut patet de Finees Numeri XXV).

K Unde Exod. XX, 5 vocatur Deus *fortis zelotes* vel ut
 aliis placet, illud Psalmi LXVIII, 10 sic intelligitur
 15 *zelus* quem Christus habet ad domum Dei fuit causa quare Judei exprobrarunt, detraxerunt et cruciarunt Christum usque ad mortem; et ista vocatur vulgariter in lingua Judeorum *commestio*. Omnis homo habet zelare modo suo pro ecclesia corrigenda, quomocunque
 20 sufficiat; sic ergo laycus credens clericum esse indignum temporalibus iuvat eum ex lege Christi, licet de dignitate illa clericali potest conveniri coram iudice seculari in defectu correpcionis seu pontificis et in causa civili in quam degenerans se involvit; sed manendo clericus
 125^d liber | est ab omni exaccione civili. Si autem occupat bona iniuste collata, debet gratis cedere ad mandatum sui prepositi illo dicto: si furatur, occidit, vel alios actus illicitos clericis et laicis licitos fecerit, videtur michi quod ad forum civile in defectu fori spiritualis licite
 30 potest trahi; nec moveat si actus clerici et layci sunt eiusdem speciei; actus autem layci sunt civiles, ergo et actus clerici; nam operationes possunt dupliciter intelligi vel in specie vel absolute quoad naturam operationis secundum habitudinem ad habitum principantem, ut
 35 eadem procreacio que fuit in coniugato operacio virtuosa est in sacerdote execrabilis fornicacio vel incestus; sic de actibus qui forent civiles et per consequens liciti layco, sunt non civiles et omnes extra ordinem in clerico. Sunt ergo eiusdem speciei quoad naturam actuum,
 40 non quoad genus morum, cum unus sit virtuosus et

In what cases clerics may be brought before a lay court.

4. Cod.: *zelus*. 12. Cod.: *Num. 2*. 15. Cod.: *zelus quam*.
 18. Cod.: *lingua* deest. 23. *vel*; cod.: *omne* before *in*.

3. Rectius Om. X, Opp. III, 372.

alius viciosus; nec sufficit sensus extrinsecus illud genus destruere, sicut actus sensibiles, sed oportet secundum intellectum habere noticiam morum. Ex istis videtur michi impossibile secundum leges humanas vel divinas dotacionem cleri in temporalibus quoad civilitatem 5 perpetuam vel instantaneam stabiliri; patet tum ex incapacitate civilitatis in clericis, tum etiam quia cadendo a gracia non obstantibus omnibus iuvamentis possibilibus cadit a possessione atque dominio, | sic quod non est 126^a in possibilitate legis vel prudentie humane perpetuitatem 10 talis elemosine confirmare; sed maneat fidelis clericus usurarius bonorum ecclesie ponens per se causam dominii in gracia quoad Deum. Unde videtur quod clericus in quantum sollicitat se ad querendum talem securitatem temporalium hic in via excidit ab eorum 15 dominio, quia est negociacio detestabilior quam mercacio civilis bonorum mobilium.

Four ways of getting hateful to God which are used by possessioners: Ex isto videtur quatuor mercaciones possessionatorum esse Deo odibiles: appropriacio prima ecclesiarum ut postposita utilitate communi privatum cenobium copiosius 20 secundum fastum seculi conversetur; secundo vendicio missarum vel aliorum spiritualium suffragiorum exorto pacto pro moneta vel redditu temporalis; sive enim servetur pactum a facie ecclesie, sive solvatur per excusaciones sophisticas quod quotidie oratur pro tali ac 25 totidem in communi, sive quod non sit facultas habendi oratores huiusmodi pro defectu reddituum vel personarum habilium, que onus religionis volunt accipere vel quacunque alia excusacione palliata. Utrobique videtur prius actus sapere mercandiam prohibitam ymmo (quod 30 est execrabilius) symoniam, ideo collegia debent ex institucione redditus tales a se excutere, cum stultum sit contra naturam status mundi habere sollicitudinem et securitatem in transitoriis nedum prosequitur suis posteris, ubi tam scriptura quam natura | negat hoc 126^b dominis temporalibus pro suo genere carnali, ut vel sic discamus paciendi tribulaciones contempnere temporalia pro eternis, ut diffuse declarat Augustinus in de Verbis Domini Sermone VI et super Psalmo LXX.

1. appropriation,
2. selling masses, and that whether the bargain is kept or the buyer is defrauded.

8. Cod.: *mīa* (= *miseriordia*) *mentis pobus* (= *posicionibus*). 35. Cod. *dominus*.

Tercia mercacio est corrodiorum vendicio in qua utraque pars mercancium tam sanctitatem pro lucro nanciscitur sicut in foro venali pro bove vel asino, ubi tamen nec vendicio habet titulum assecurandi de bonis ecclesie secundum formam contractuum; nec licet institutori contra regulam capitalis domini emere bona pauperum. Unde quot fraudes et dispendia quoad mundum eveniunt e mercandiis huiusmodi noverunt attendentes ad cursum status ecclesie.

3. The sale of corrodies which is wrong in itself and full of abuses.

Quarta mercacio est qua clericus possessionatus negociatur circa perquisitiones reddituum in se vel aliis, post collectam monstruosam reddituum multitudinem habita licencia mortificandi a domino capitali proceditur ad perpetuam dotacionem date ecclesie. Ista negociacio est eo perversior quo perquisicioni civili propinquior, quoad tempus diuturnior, quoad valorem maior, quoad defensores forciore, quoad casus religiosorum est turpiore, quo de bonis pauperum et eo sic perquirentis mercacio est iniustior, quo finis intencionis secundum simulatam sanctitatem est a veritate obliquior. Suggestitur enim quod servata regula paupertatis placencius serviat Deo et copiosius ministretur pauperibus, et tamen mundus clamat factum decere oppositum. Si ex hinc multiplicantur ornamenta, servientes, lauticie et omnis gestus secundum fastum seculi irreligiosius quam domini seculares, nonne tales thesaurisant sibi ut sic venditam ratione bonorum pauperum quos defraudant prohibente Apostolo Tess. IV, 6, *ne quis in negotio circumveniat fratrem suum, quoniam vindex est Dominus*. In hiis omnibus caveant sententiam Augustini tractatu primo Psalmi LXX, 15: *Quoniam non cognovi negociacionem, introibo in potencias Domini. Negocium, inquit, dicitur quasi negans ocium, id est, quidem contemplacionis propter perturbacionem cum seculo iuxta illud Psalmi XLV, 11: Vacate et videte, quoniam suavis est Dominus*.

4. The purchase of great rents, which by aid of a mortmain licence they make into a perpetual endowment.

Unde condicio pontificis est eadem, ergo si propterea iste laudem Dei dicit, quoniam non cognovit negociaciones, corrigant se christiani, non negociantur. Si ergo nego-

Even lay christians should avoid buying and selling;

1. Cod.: *codirum* (*condimentorum*?). 3. Cod.: *panciscitur*. 5. Cod.: *contractui*. 18. Cod.: *et non sic*. 25. *irreligiosus*. 26. *seculares*; hic unum verbum deest: *habent* seu *exhibent*. 31, 32. *negociacionem*; rectius: *literaturam*. 36. *condicio*. Cod.: 9° (= *nono*). ib.: *idem*. 37. Cod.: *negaciones*.

much more
priests.

ciacio sit tam periculosa laycis, quanto magis in clerico cui limitatum est vivere de elemosinis et oblacionibus et decimis. Si enim in primitiva ecclesia oportuit eciam laycos renunciare omnibus suis, ut intrent in religionem Christi (sicut patet Actuum IV), quomodo tam varie ⁵ *Jordanis* | *iam conversus est retrorsum*, ut adquirat clericatum propter temporalium copiam et facultatem copiosius mercandi; ideo enim clerici *non vendunt possessiones et ponunt precia ante pedes apostolorum ut sint eis cuncta communia* sed perquirunt cum bonis ¹⁰ pauperum proprietatem reddituum, ut quadam proprietate excellant in fastu seculi; quod est detestabile in persona layca. Unde Crisostomus in Imperfecto Omelia XXXI de puris, et ponitur in decretis LXXXVIII distinctione, *dicit: dominus quod eiecit ementes et vendentes de* ¹⁵ *templo designat quod mercator nunquam potest Deo placere. Et ideo nullus christianus debet esse mercator aut si voluerit esse, proiciatur de ecclesia, dicente propheta: quia non cognovi negociaciones, introibo in potencias Domini.* Et ponit exemplum de mediatore inter duos ²⁰ inimicos qui volendo placere utrique declinat ad maliciam in parte alterutra; sic mercator medians inter Deum et mundum incurrit quandoque periurium sive mendacium altero communicante dicente quod mercimonium tantum valet et altero quod non tantum. Et quantum ²⁵ ad substantiam suam dicit Crisostomus quod *penetrat sicut triticum cribratum et in fine solum remanet palea peccatorum.* Et vocat mercatorem vel negociatorem *quandocunque qui rem comparat ac integram et inmutatam vendendo lucretur.* | Videtur ergo esse sententia huius ^{127^a} sancti quod omnis civiliter dominans vel negocians peccat ad minimum venialiter sic vivendo; quod si vendat merces emptas preter vite necessaria propter questum peccat mortaliter, quia contra legem nature qua debet alteri facere sic rationabiliter sicut debet ³⁵ velle sibi fieri, defraudat per Christum; et quia taxacio vite necessariorum est nobis impossibilis sine errore, propter circumstanciarum infinitatem ac incertitudinem

14. Cod.: *de puris*; ita cod. contra. 35. Cod.: *sicut* deest.

29. Cod.: *inmutata*.

34. Cod.: *qui*

6. Psalm. CXIII, 13. 8. Act. IV, 34, 35. 13. Chrysostomus in Matth. Op. Imp. Hom. XXXVIII ad cap. XXI Opp. tom. VI, p. CLIX. Decret. prima pars dist. LXXXVIII, cap. XI.

est ista valde ambigua et a vita apostolorum plurimum elongata; ideo debet esse a quolibet clerico aliena, eo quod periurium vel verbum ociosum ex uno latere et questus aut fastus cupiditas ex alio difficultant mercatores

ad observanciam caritatis. Si enim mercator preponit dileccionem Dei dileccioni temporalium, tunc homines, subiectiones et labores circa cultum Dei preponit antea facta pro temporalibus acquirendis. Et istam rationem prestancie amoris ex passione tribulacionis deducit Augustinus in de Verbis Domini Sermone IX contra mercatores et venditores.

N Item, si observat caritatem sui et proximi, tunc non queritur plus pro temporalibus quam est necessarium pauperi statui christiano; et tunc non video quod tam sumptuose viveret aut tam subito ditaretur.

Merchants should be content with earning what is simply necessary.

Item, si caritative mercatur, tunc principaliter propter honorem Dei et utilitatem ecclesie quam | prefert bono privato laborat quantum est necessarium ad bonum reipublice, sed forte observata regula mercatores darent

se laboricio et vite pauperi promittentes possessores vendere sua venalia; sicut enim Deus ordinavit unam terram iuvare reliquam in usibilibus et econtra, ita ordinavit communicacionem mutuam, ac necessitati sua vendere, caritative communicent cum extraneis in moribus

God ordained trade, but only for laymen.

cunctis temporalibus proferendis. Cum ergo solum activis laycis competit talis mercacio secundum regulas caritatis, quam monstruosum foret clericis, quibus limitatum est vitam apostolicam vivere de decimis et elemosinis, aliis mercari. Si ergo regum est iustas leges

scripture conformes condere et eas in observancia legis Christi religionis et utilitatem reipublice practizare (ut patet capitulo secundi huius) cum quanta diligencia statuerent principes seculi et vetarent, ne clerici sui mercarentur cum elemosinis suis, immo pauperum, specialiter, cum secundum beatum Gregorium ut patet in libro . . . in fine capituli . . .) et secundum Crisostomum Omelia XXXI Operis Imperfecti, pax et tranquillitas regnorum stat in religionis observancia sacerdotum. Si ergo secundum iustas leges Anglie rex in

4. Cod.: *difficultans*. 8. Cod.: *ad querendum*. 11. Cod.: *venatores*. 20. *possessores*; ita cod. 24. Cod.: *caritatem*. 32. Cod.: *cum quarta*. 34. Cod.: *immo deest*.

10. St. Augustini Opp. tom. V, 383. 35. Cf. St. Gregorii In Psalmos Opp. III, 556 et saepe alias.

Enquiry should
be made as to
the extent of
the clergy's
acquisitions.

It would
lead to
confiscations.

The martyrs
gave their
lives for the
good of the
Church; we
refuse to part
with our goods
for that end.

cleri mortificatione facit inquiri populo ad quod dampnum huiusmodi perquisicio cedit regno? Et item cum semper sit infra | etatem ad faciendum complementum 127° iusticie, quanta diligencia mandaret et remandaret ad inquirendum redditus huiusmodi perquisitionem enor- 5 mem reipublice turbativam, nedum si testes decepti sunt de valore rei quoad regem, dominos et regnum pro cunctis futuris temporalibus, sed quanta circum- vencio facta est undique; et credo quod politici non taxarent dampnum faciliter, precipue pensato quod 10 clericorum proditoria irreligiositas sit regno infinitum dampnabilior quam prodicio cuiusunque temporalis possibilis. Et tunc credo quod scrutator regis discerneret omnia clericorum suorum perquisita temporalia con- fiscanda; et si Deo placeret, hoc esset frenum clericis, 15 ne tam dampnabiliter populum taxarent. Mira res est et horrenda auditu quod volumus mendicare suffragium ab humanis legibus ut temporalia irregulariter impetremus et irreligiosius defendamus, et tamen (quod cederet nobis ad commodum) nolumus per easdem leges 20 coherceri vel corripri, ut bona aliena religioni nostre contraria abnuamus, iniuriantes in hoc cuilibet potestati, non recolentes de sententia beati Augustini in De verbis domini sermone VI, quod Deus non admittit inimicos ecclesie nisi quantum prodest temptando et probando 25 fidelibus.

Ideo sive bonus sive malus tibi prefuerit parendum O est in omnibus que non sunt contraria divinis | consiliis. 127^d Si enim martyres in primitiva ecclesia contempserint bona nature, temporalia, eciam ipsam vitam pro edifi- 30 canda ecclesia et bonis patrie quomodo refrigescit caritas in nobis quod non obedimus dominis fidelibus auferentibus a nobis sua temporalia ad nostri commodum; unde sicut ista quoddammodo monstruose et onerose nobis addiderant tanquam capillos superfluos, sic habent 35 potestatem ipsa tollendi ad nostri commodum et utilitatem ecclesie; et in signum parvipensionis et abnuicionis temporalium (que capilli signant secundum Augustinum et Jeronimum) huiusmodi nos clerici utinam

1. *populo*; ita cod. 6. Cod.: *turbativa*. 14. *omnia*; cod.: *āia* = *anima*. 24. Cod.: *admittet*. 25. Cod.: *temptandi et probandi*. 29. *martyres*; cod.: *matres*. 35. Cod.: *habet*.

non false ac ypocritice capillos capiti habemus sic abrasos; illi, inquam, non gratis sustinerent martirium pro lege Christi tuenda qui remurmurant contra legem auferentes sua temporalia. Notaremus ergo in nostra
 5 discrasia exemplum Augustini manuducens nos clericos ad obediendum principibus in hac parte: *Sicut*, inquit, *pueris insensatis ad lutum ludentibus eciam manus inquinantibus, pedagogus severus cum venit, lutum de manu excutit, codicem porrigit, ita voluit Deus per principes*
 10 *sibi subditos terrere corda insensata puerilia, ut abiciant lutum de manibus et aliquid utile faciant.* Nos clerici debemus libris sacris intendere, lutum terrenorum in operibus nostris excutere et dominis secularibus iuxta formam scripture que est pedagogus noster in omnibus
 15 licitis comparare.

128^a Sed redeundo ad propositum | videtur quod nemo Rash vows are
 promittit simpliciter aliquid in communi nisi quod Deus sinful, but
 decreverit tribuendum digno vel quod tribuetur vel quod fulfilling them
 dignum est ut tribuatur. Non enim est promissio possi- more so.
 20 bilis, nec vovens nuncupative contra Dei voluntatem promittit proprie nec tenetur solvere quod videtur promittere, licet peccet in vocata temeraria promissione et implendo dictum temerarium plus peccaret. Probatur, ponendo quod promittam tibi sicut debeo denarium in
 25 communi, tunc iuxta dicta subintelligenda est condicio: *Si Deus voluerit*, et per consequens ad hoc quod dictum meum sit simpliciter promissio, oportet ipsum sequi promissionem Dei precedentem; sed Deus nichil promittit nisi quod dat vel protinus detencionem punit,
 30 ergo aput Deum est signare singularem denarium quem promitto. Deus enim intuetur illum quem debeo dare, licet ego et omnes nos viantes ignoremus eum, quousque dacio compleatur, sicut differendo promissum ignoramus respectu cuius denarii signata fuit nobis
 35 oportunitas ut daremus. Et si arguatur quod tunc non satisfacerem dando alium denarium, dicitur quod sicut est necessarium illam promissionem procedere, sic necessarium est illum denarium promitti et dari vel

1. Cod.: *habemus* deest. 3. Cod.: *que*. 8. Cod.: *severius*.
 10. Cod.: *terre*; ib. Cod.: *insensata* deest. 13. Cod.: *excutere* deest.
 19, 20. Cod.: *impossibilis nec pugnes* (sic) *aut vovens*. 27. Cod.: *ipsi*.
 37. Cod.: *illa*.

culpabiliter retardari; nec aliter foret illa promissio; verumtamen conceditur quod stat satis si est secundum aliam promissionem, cum contingens ad utrumlibet sit quod sic promiserim. Et per istam logicam tolluntur multe instance, ut puta quod debeo orare | vel ieiunare, vel ad iniunctum servitium nobis indeterminatum facere; quando Deus limitat nobis opportunitatem, licet ipsam ex desidia ignoremus, debemus servitium Dei iniunctum perficere pro uno tempore sub pena peccati venialis et pro alio sub pena mortalis. Et patet quod vovens quicquam inprovidē vel conditionaliter, cum quo Dominus dispensat ne ipsum sibi solvat sed per aliud recompensat, non simpliciter vovit, sed promisit Deo illud, scilicet aliquid quod Christus ordinavit eternaliter sibi dari, quia si rite promittit aliquem effectum videtur solum nuncupativa. P 128^b

Promises;
celestial,
evangelical,
civil.

Ex istis colligitur quomodo distinguitur promissio celestis et evangelica et civilis: Celestis quando servus Dei promittit cultum pure pro beatitudine adquirenda, ut patet de votis religiosorum; promissio vero evangelica est, quando quis ex caritate promittit super beneficium temporalium sine forma quam lex humana principiat. Et si assit illa forma et finis sit usus civilis vel civile dominium, tunc promissio est civilis qualem faciunt communiter mercatores. 25

Suretyship.
All Christians
should be
mutual
sureties.

Ulterius pro secundo actu politico videndum est quomodo fideiussio licet clericis. Si enim fideiubere sit fidem dare pro proximo, videtur quod omnes christiani debent alterutrum esse fideiussores, cum quilibet debet dare omnia bona sua et usque ad vitam pro salute proximi, nec noster Deus dat | nobis fidem nedum obiectivam que est ipse Deus et quotlibet veritates formaliter intellecte secundum rationem distincte, sed etiam fidem subiectivam. Ideo modicum est si retribuimus sibi fidem. Coniugati etiam faciunt sibi fidem reciproce sicut spirituales prepositi et sui subditi, compadres etiam infancium baptisatorum fidem iubent pro ipsis, ymmo (si bene prospicimus) omnes christiani debent iubere fidem pro omnibus, cum omnes sint fratres eiusdem domus Dei pro qua debent zelare plus quam pro domo propria, ut docet Augustinus super 30 128^c

6. *servitium*; cod.: *secundum eius*. 14. Cod.: *sed aliquid*. 16. *nuncupativa*; ita cod. 29. Cod.: *cum quibus*.

Johannem Omelia nona, non quod cuiquam sufficiat curare se ipsum solummodo sed et peccata aliena, quia servus condemnatus est ex pigritia non quia prodidit, sed quia super lucro servavit. Igitur cum quodlibet membrum
 5 ecclesie debet iuvare quodlibet, ministrando pro pari lege, debet iuvare discrasiatum quodlibet ad statum armoniacum reducendo quidlibet secundum potenciam sibi datam. Ideo dicit Augustinus christiano contra predicatorum notabiles:
Terre quos potes. Nolite, inquit, quiescere lucrari Christo,
 10 *quia lucrati estis a Christo.* Nec contra istam correptionem valet exempcio peccatori, cum Christus in templo primo omnium corripuit sacerdotes; privilegium enim Christigenis ad deterioracionem non est privilegium nisi forte yronice, de quanto privat dampnabiliter
 15 legem Dei. Et istam sentenciam dicit Crisostomus
 128^d Omelia | nona supra. Licet autem fideiussio pertinet ad omnes homines, tamen gradatim dispariter, cum maior in gracia est fratribus obligacior, et pacis spiritualis ex accepcone oneris curandi est obligacior laico, non sic
 20 curato.

Q Et patet ut supra, sicut est triplex ecclesia, scilicet triumphans uniformis et militans bipartita, scilicet activorum et contemplativorum, sic est triplex fideiussio, scilicet celestis, evangelica et civilis; celestis ut a Deo
 25 vel homine; a Deo ut Jerem. XI, 4, 5: *Ero vobis in Deum, ut suscitem iuramentum quod iuravi patribus vestris.* Iuravit Dominus Abrahe Genes. XXII, Ysaac Genes. XXVI et Jacob Genes. XXVIII. Ex quo sanctus Apostolus II ad Thim. II, 13 capit consequenciam quod
 30 *Deus fidelis est, se ipsum negare non potest.* Et Augustinus cum aliis sanctis confitetur catholice Deum esse debitorem nostrum (ut patet De Verbis Domini Sermone XL). Apostolus autem confitetur se esse debitorem
Judeis et gentibus ex fideiussione spirituali (ut patet
 35 Rom. I, 14). Fideiussio vero evangelica est, quando quis puro opere misericordie spondet pro fratre satisfaccionem, ut Paulus in epistola ad Philemonem pro

Celestial
pledges may
be of God
to man or vice
versa.

Evangelical,
when we pledge
ourselves
purely from
compassion.

13. *Christigenis* (sic); cod.: *Christigens*. 25. Cod.: *Jer. V.* 26. Cod.: *et*.
 29. Cod.: *Apostolus ad Tim. II.* 37. Cod.: *Philomonem*.

1. Non est tractatus IX sed ut videtur tractatus XI.IV ad cap. IX, Opp. III, 2, 589. 9. Locum supra memoratum in scriptis St. Augustini non inveni. 22. Rectius Sermone I (nunc CX) Opp. tom. V, 562, cf. et 761.

Civil
suretyship is,
when one
satisfies
another's debt.

How God
contracts with
us.

Christ's
humanity is the
indenture.

servo suo Onesimo ministrante Paulo in vinculis: *Si, inquit, aliquid nocuit tibi aut debet, michi imputa, ego reddam.* Civilis autem fideiussio est nota seculo, cum quis facit ut satisfaciatur pro debito fratris sui. Unde quia ex iussione legis Dei alter tenetur alterius onera portare, fideiussio contracta est ad | civilitatem, quando politicus secundum formam legis humane obligatur se proprietario civili pro debito. Unde quia hoc fit gratis, dicunt grammatici quod *iubere* est in voluntatis obsequio sed *imperare* in puro debito; fideiussio vero Dei iuramento confirmata est gratiosissima et per consequens dignissima que potest dici *stipulacio*. Cum enim *stipulare* est querere petitive cum responsione facta promissione, sic quod quandoque dicit aggregatum et quandoque alteram eius partem, congrue dici potest quod nos stipulamur a Deo se ipsum et ipse stipulatur se ipsum; locutus est dominus cum Moyse *facie ad faciem sicut solet loqui amicus cum amico*, promittens quod sibi ostenderet omne bonum, ut dicitur Exod. XXXIII, 11, 19; quod et fecit dando se ipsum iuxta illud Luc. I, 73: *Iusiurandum quod iuravit ad Abraham patrem nostrum daturum se nobis.* In qua stipulatione omnia nobis donavit, ut dicit Apostolus Rom. VIII, 32. Unde ad consolandum sperantes fecit cyrographum, id est, indenturam vel scriptum obligatorium inter se et hominem; quod cyrographum fuit eius humanitas. Cum enim cyrographus vel cyrographum dicitur a *cyrro* manus et *graphum* scriptura, signanter dicitur Christus *cyrografus*, cum conceptus est de Spiritu Sancto qui est digitus vel manus Dei et scriptus intus ac foris omni genere carismatum et obligatione satisfactoria pro peccatis fratrum suorum. Unde Coloss. II, 13—15 dicit Apostolus, quod Christus fuit nobis *donans omnia debita, delens | quod adversum nos cyrographum decreti, quod erat contrarium nobis, et ipsum tulit de medio affigens illud cruci, expolians principatus et potestates.* Unde secundum Anselmum Cur Deus homo capitulo VII cyro-

4. *facit* (?); cod.: *facit*; ib. Cod.: *satisfaciant*. 16. Hic locus corruptus esse videtur; ib. cod.: *enim se ipsum*. 24. *indentura*, gallice *indenture*, idem est quod *chirographum*, scriptura conventionalis. Cf. Monastic. Anglic. tom. II, p. 259, Rymer tom. IV, 666 (Du Cange IV, 339). 28. *cyrro*; (sic). 34. Cod.: *delensque*.

1. Ad Philemonem 18.

47. St. Anselmi Cant. Opp. tom. I, ed. Migne, pag. 367.

grafum illud non fuit inter Deum et dyabolum, sed inter Deum et hominem. Nam iusto Dei iudicio decretum fuit et quasi cyrografo confirmatum ut homo qui sponte peccaverat nec peccatum nec penam per se vitare potest, cum sit spiritus vadens et non rediens, ut dicitur Psalmo LXXVII, 39, nunquam dimitteretur in punis quousque innocentia mediatoris pro eo satisfaciatur. Cum itaque dyabolus iniuste punit hominem, cum non ad sic puniendum habuit potestatem, licet homo fuit iuste punitus a Deo, patet quod indentura fuit inter Deum et hominem, non inter Deum atque dyabolum. Mediator Dei et hominum Christus illic scripsit utramque partem, cum eternaliter iudicavit, in libro vite sic fieri et se hominem Deo suo pro fratribus obligari; ideo vocatur cyrografum decreti; nomen autem erat contrarium nobis secundum inscriptionem peccati nostri et dampnationis iudicii. Ideo est adversarius noster, cui oportet consentire, in via, ut dicitur Math. V, 25, et sic debuit obligationem ad dampnationem solvendo precium quod consummatum est in cruce, quando Christus exaltatus est de medio fratrum suorum et lanceatus in patibulo. Nec miremur de tam variis predicacionibus in Christo secundum diversas naturas vel dispares rationes, cum secundum Apostolum II, Cor. V, 21 eum qui non noverat peccatum pro nobis peccatum fecit Deus noster; et exponit Augustinus, Sermone XLVIII De Verbis Domini, quomodo Christus est peccatum, id est hostia pro peccato. Sic ergo laceratus est et deleta inscriptio obligationis hominis ad infernum, cum statim descendit ad spoliandum hominem de manibus ordinum apostastancium angelorum; nec obest scripturam Apostoli propter eius fertilitatem habere alios sensus catholicos non contrarios satis multos. Unde secundum Augustinum Eva a dyabolo peccatum emit, cyrografum scripsit, fideiussorem invenit et usura posteritati crevit. Tunc enim a dyabolo peccatum mutuavit, quando contra preceptum Dei sue primarie suggestioni consenserit; cyrografum scripsit, quando manum ad vetitum pomum porrexit; fideiussorem dedit, quando Adam peccato consentire fecit et

As he was torn upon the cross, the writing which doomed us to hell, was effaced.

4. Cod.: peccet. 6. Cod.: dimitteret. 7. Cod.: innocentis. Anselm: nisi misericordia peccatori parcat. 9. Cod.: iniuste. 12. illic; cod.: ic. 13. Cod.: in se libro. 26. Cod.: de b. domini. 30. Cod.: apostastancium. 36. Cod.: mutavit.

We crucify
the flesh when
we direct all
its affections
rightly.

sic usura peccati posteritati crevit. Et ad istum sensum videtur Apostolum velle quod oportet nos cyrografum affigere cruci nostre, dum dicit Gal. V, 24: *Qui autem Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum viciis et concupiscenciis*. Quod exponit Lincolniensis subtiliter.⁵ *Caro, inquit, potest hic intelligi ipsa corporalis hominis substantia cum actibus membrorum; vicia sunt male | consuetudines cum actibus suis, concupiscencie sunt libi-* 129^a
dines que se movent contra rationis imperium. Hec itaque tria oportet secundum Apostolum cruci affigere, nam¹⁰ qui Christi sunt, crucem in mente sibi parant, cum de medio animi quod est amor sive voluntas dirigunt lineam eius in Deum super omnia ad amandum; secundum dextralem dirigunt ad amicos tanquam se ipsos dili-
gendos, tertium sinistram dirigunt ad inimicos tanquam¹⁵ se ipsos diligendos propter Deum ordinantem eos conformis nature; quartam dirigunt lineam amoris versus inferius ad debite diligendum carnem et ceteras creaturas corporeas, de quanto sunt cognicionis et laudis Dei.

In hac itaque cruce amoris configitur caro, quando^S omnia opera per corporis membra fiunt et secundum aliquam dictarum viarum amoris diriguntur? Quod si opus carnis per nullam illarum quatuor viarum (nisi de tanto multiplicem extenderit se ad omnes) et per consequens vicia voluntatis inordinate, que non possunt²⁵ stare cum istis amoribus, accident. Ibi enim non vivit mala voluntas, ubi hec quatuor direccione simplici protenduntur, quia Math. VI, 12 dicitur: *Si oculus tuus fuerit simplex* etc. Carnis quoque concupiscencie in hac cruce continue minuuntur et per consequens con-³⁰tinue sunt in mori usque ad vite exitum. Hec crux amoris fecit Christum ascendere lignum crucis, ex amore enim patris *patri obediens usque ad mortem* pro amicis et inimicis reducendis ligno crucis affigi voluit. | Crucem itaque nostri amoris oportet imitative coniungere cruci^{130^a} amoris Christi et sic sequi ipsum tanquam discipulum, ut dicit Salvator Math. XVI, 24: *Si quis vult venire post me, abneget semet ipsum et tollat crucem suam et*

9. Cod.: *impium*. 12. medio animi; cod.: *meo ai.* 16, 17. Cod.: *conformis*. 17. Cod.: *quartum*. 18. Cod.: *carnem dicens (dns = dominus)*. 19. Cod.: *sunt hac itaque cruce cognicionis*. 22, 23. Cod. hic totaliter corruptum exhibet: *quando, membra sunt secundum septem (dem) dictorum amoris dirigunt*. 24. Et textus sequens corruptus est; *viarum*; adde *dirigitur* sive *fit*. Rectius ut videtur: *Quando omnia opera per corporis membra sicut secundum aliquem dictorum (sc. modorum) amore diriguntur*. 27. Cod.: *acciduntur*. 32. in mori (sic).

sequatur me. Sed sequi oportet per meditationem crucifixionis Christi corporee; et sic effective in ligno crucis Christi carnem nostram crucifigimus cum viciis et concupiscenciis. Hec itaque crux amoris habet necessario secum crucem penitencie. Qui enim amat has quatuor differencias terminantes has quatuor lineas amoris, dolet et penitet de hiis que comisit adversus Deum, amicos et inimicos et alias subditas creaturas. Non enim est possibile quemquam peccare nisi iniurietur

10 Deo et cuilibet creature, ut patet III libro capitulo VII. In hac itaque penitencia per quatuor ramos divisa extenditur caro nostra, dum ipsa contricio consequens hunc amorem extendit se versus sursum in odium peccati et versus deorsum in divisione operis pec-

15 cati et in sinistrum ac dextrum per confessionem ac satisfaccionem. In cruce ergo amoris est duplex crux penitencie; quarum prima est dolor sumptus a quatuor rebus crucem sic respicientibus, contra quas peccatur; et secunda sumitur a penitencia fructuosa;

20 et in utraque istarum punitur caro mortuis viciis et mortificatis concupiscenciis. Quarta crux quatuor vir-

30^b tutibus cardinalibus constituitur; | ab una enim radice caritatis prudencia sursum tenditur in filiali Dei timore. Iusticia vero reddens unicuique quod suum est in

25 deorsum porrigitur, fortitudo in dextrum protenditur et temperancia in sinistrum. Nec dubium quin in predicta cruce crucifigitur caro cum viciis et concupiscenciis.

T Quinto secundum Rabanum in libro suo De cruce quaternarius evangeliorum septem quoque dona Spiritus

30 Sancti (que enumerantur Ysai. XI, 2, 3) et octo beatitudines erigunt crucem amoris et timoris; quas virtutes enumerat Mathaeus; in crucis figuram disponuntur, in quarum qualibet supradicto modo caro crucifigitur, vicia occiduntur et concupiscencie mortificantur, cum

35 septenarius donorum disponit quatuor vires ad quatuor terminos debite diligendos. Et octo beatitudines erigunt crucem amoris et timoris.

The cross of love brings with it the cross of penitence.

A fourth cross is of the cardinal virtues.

Another is of the four gospels and of the eight beatitudes.

2. Cod.: corporeo. 13. Cod.: velut sursum. 14. Cod.: divisione.
18. Cod.: cruciar. 21. De tertia cruce hic non disseritur; ergo aliquot verba excidisse apparet.

10. In cap. VII hic locus non extat. 28. Rabani Mauri De laudibus s. crucis lib. I, fig. XVI. Opp. (Migne) I, 211.
32. Matth. V, 3--10.

A sixth cross
is made by
the pains of
hell,
the joys of
heaven,
the state of
innocence,
the fall of man.

Various
meanings of
deposition.

As a logical
term,

Sexto cum celum summe sursum et infernus summe deorsum, via inter hec est quasi linea crucis bipartita. Extensio vero a mundi principio usque ad finem est quasi linea latitudinalis, que cum priori crucis figuram facit. In hac ergo cruce crucifigimus carnem, puniendo ⁵ cum viciis occidendis et concupiscenciis sopiendis, quando penas inferni cogitamus; et ab hiis consurgimus ad meditandum de gaudiis celestibus, demum lateraliter statum paradisi et dignitatem hominis primevam | et ^{130^r} lapsum humani generis ac decursum temporis viacionis ¹⁰ usque ad tremendum iudicium inclusive. Quis enim hec attendens carnis opera non dirigit? vicia non occidit? concupiscencias non minuit timore? hunc a malo cohibente, illum vero bonorum suavitate fortiter attrahente? Et sic comprehendemus cum omnibus sanctis que sit ¹⁵ longitudo, latitudo, sublimitas et profundum. Deponere vero notum est ex scriptura sacerdoti Christi competere; cum enim *deponere* sit quasi *deorsum ponere*, habet significacionem triplicem plus famosam; quandoque enim est idem quod degradare et testificando vel ²⁰ operando iuxta canticum virginis Luc. I, 52 *deposuit potentes de sede*; secundo modo accipitur pro actu recon- dendi thesaurum in manu alterius servato dominio et potencia repetendi, iuxta illud Apostoli II, Thim. I, 12: *Certus sum, quia potens est depositum meum servare in* ²⁵ *illum diem*; tercio modo accipitur pro specie obligacionis logice qua quis obligatur ad propositum negandum et eius oppositum sustinendum; quomodo omnis christianus debet peccatum deponere iuxta illud Ephes. IV, 24: *Deponite veterem hominem*. Sicut ergo habuimus duos ³⁰ depositores peccati, scilicet Deum ad delendum et dyabolum ad decipiendum, (Deus autem deponit peccata ut secundum veras obligacionum regulas negemus ipsa et omnia ea ante | cedencia quociens proponuntur, dya- ^{130^t} bolus autem, qui est sophista callidissimus, deponit ³⁵ peccatum ut propositum vel antecedens ad ipsum, in- provide concedatur vel gracie consequens negetur, in quo sophismate decepti sunt pseudo dicentes) *sic ubi habundat delictum superhabundavit et gracia: faciamus, inquit, mala ut eveniant bona*, sed Apostolus dicit: *Absit* V

2. Cod.: *deorsumsum*. 8. *lateraliter*; hic aliquot verba desunt: *ad meditandum* (?). 21. Cod.: *thesaurum virginis*. 23. Cod.: *alterius*; cod.: *altius*. 35. Cod.: *qui deest*. 37. Cod.: *negatur*. 38. *sic cod.: si*. 40. *ut; cod.: et*.

Rom. VI, 1, 2. Medius autem sensus nobis pertinens as a placing of
 potest dupliciter intelligi, scilicet pro deposicione celesti, treasure in
 evangelica vel civili; celesti modo Deus deposuit the- trust.
 saurum sapientie et sciencie et ceterorum donorum
 5 Spiritus, de quibus in die iudicii expetit rationem. Et
 de tali potest intelligi illud I. Thim. V, 20: *Depositum* God has
tuum custodi, quia cum Dominus ostendit accidiam, ideo intrusted us
 de omni tali deposito expectat lucra, ymmo usuram, ut with the gifts
 patet Luc. IX. et exponit Augustinus Sermone III.º Pangit of the Spirit,
 10 enim Deus nobiscum quod pro bonis suis que voluntarie for which we
 distribuimus membris suis habeamus regnum et in must account.
 testificationem illius dat nobis arras vel vadium. Ad
 quem sensum potest intelligi illud Apostoli II. Cor. I, 22:
Deus signavit nos et dedit pignus spiritus in cordibus
 15 *nostris*. Et illud pignus spiritus dicit VI capitulo esse
 consolatorium peregrinis vie, quia ut dicit Ephes. I, 14
ipsum est pignus hereditatis nostre. Nec refert si in-
 telligimus pignora pro confederacione filialis amoris vel
 pignora pro vadiis; Deus enim, mercator graciosissimus,
 131^a et vendit et emit | cum suis filiis adoptivis et propter
 subtilitatem exemplaris continet in se omnes rationes
 contractuum humanorum; nos autem econtra celesti
 deposicione deponimus precium meriti penes Deum;
 continue enim sicut meremur adquirimus thesaurum
 25 premii qui est apud Deum reconditus et (ut dicitur ad
 Thi.) ut credatur in die iudicii reservatus. Deposicio
 vero evangelica est, quando quis degradat dignum ad
 utilitatem ecclesie vel testificando vel vi deprimendo
 vel tercio quando vadiat pro fratre sine forma legis
 30 humane. Sic autem Apostolus deposuit pro Onesimo,
 ut patet superius; Salomon deposuit Abiathar de summo
 sacrificio III, Reg. II sed isto modo apostoli deposuerunt
 de conversacione Christi contra falsos Judeos, Act. . . . ,
 sicut dyabolice duo falsi sacerdotes deposuerunt coram
 35 Daniele contra se ipsos Dan. XIII; quod si meritorie
 deposuissent in causa ecclesiastica, fuisset deposicio
 evangelica. Civilis autem deposicio exemplatur ab istis
 plene secundum leges humanas sive secundum testifi-

Our merit is
 laid up with
 God to be
 counted to us
 at the
 judgement.

Deposition
 again is
 removal from
 high place or
 it is bearing
 witness.

2. Cod.: *scilicet*; cod.: *sz.* 13. Cod.: *II. deest.* 15. Rect.: *II. Cor. V,*
5, 6. 21. *exemplaris*; hic verbum deest. 23. Cod.: *Deum* deest.
 33. Act.; *num* deest. 36. Cod.: *deposuisset.*

g. Sermo III, i. e. Sermo CCI.XVIII De mandatis Dei ser-
 vendis Opp. tom. V, 44¹ App. 26. II. Tim. IV, 8.

cacionem sive secundum vadiacionem sive secundum thesauri reservacionem. Multi autem sunt alii actus civiles, ut pugnare guerra, duello vel quomodolibet aliter de bonis fortune, de quo dictum est XVIII capitulo IV huius, testari in fine vite, de quo dicitur in⁵ V libro huius capitulo . . . *adoptare, talliare, omagium facere*, et sic de quotlibet ritibus quos inpertinens est theologum particulari.

CAPITULUM SEPTIMUMDECIMUM.

Reservation to the Church of property in all offerings made to Franciscans.

Ex istis patet pertractare incidenter quomodo colo-| A
rari potest incidencia decretalis Nicolay III et extra- 131^h
vagantium Johannis XXII; *colorari* dico, quia cum eius sit interpretari leges cuius est condere, patet cum non sit nostrum condere quatuor extravagantes, ideo nec ipsas interpretari ultra sensus primarios litterales. Nec¹⁵ igitur intendo asserere quod dominus Johannes sic senserit, sed quod verba sua probabiliter et catholice sic possunt intelligi secundum sensus probabiles elicibiles ex scriptura. Habeo autem ad illud opus ducem egregium dominum Ardmachanum, qui septimo libro De Pauperie con- 20 cordat undecim apparentes discordancias horum patrum. Primo stat in isto quod dominus Nicolaus III in decretali sua: *Exiit qui seminat* reservat ratione ecclesie dominium omnium sponte et absolute a laycis fratribus Minoribus oblatorum. Dominus autem Johannes in prin- 25 cipio constitutionis sue *Ad Conditorem* affirmat et probat quod reservacio huiusmodi perfeccioni vel statui fratrum Minorum non profuit: *Ipsis*, inquit, *fratribus quantum ad statum perfeccionis nequaquam profuit reservacio domini supradicta*, ymmo in fine eiusdem consti- 30 tutionis affirmat quod reservacio talis perfeccioni fratrum et statui est nociva: *Rursus*, inquit, *nedum ipsis fratribus ordinatio predicta non profuit, sed occasionaliter honori sacrosancte Romane ecclesie detrahit et detraxit, cum pro rebus parvis et vilibus non decet procuratores Romane* 35

ordained by Nicholas III,

condemned by John XXII.

8. Cod.: *particula*. 15. Nec; cod.: *nunc*. 20. *septimo*. Cod.: alio; error pro ^o. Cf. De Dom. Div. 270/2; undecim contrarietates. 30. *in fine cod.: in sic*. 33. *ordinatio predicta*; cod.: *ordinatam predam*.

4. De Civili Dominio II, 258—275. 11. *Exiit qui seminat*. 12. Extrav. Joh. XXII, tit. XIV, cap. III—V. Vide et De Dominio Divino p. 277. 25. Sequentia vid. in Append. De Dom. Div. p. 270. 26. Extrav. Joh. XXII, tit. XIV, cap. III.

131° *ecclesie coram iudicibus secularibus litigare.* | Unde dicit quod privilegium Martini pape concessum fratribus in hac parte redundat ad dampnum et dedecus Romane ecclesie, ideo abiecit dominium verbale nudum et evangelicum bonorum fratrum Minorum exceptis ecclesiis, horatoriis, habitacionibus, vasis, libris et vestimentis ad divinum officium dedicatis.

Seeming contradictions may not be such under different conditions.

Pro solucione illius oportet notare primo legem oppositorum, quod non oportet ipsa negare secundum
 10 idem et in eodem tempore, ut non repugnat secundum variacionem temporis et circumstanciam eundem puniri et alias premiari. Patet primo Elenchorum capitulo 3°; licet enim sit contradiccio in istis: manus mea est clausa et nulla manus mea est clausa, tunc ut noverunt loyci
 15 scientes omne tempus quod fuit vel erit esse intuicioni Dei subiectum; secundo oportet notare quod pro diversitate temporis oportet diversas leges temporales statuere, dicente Augustino primo De Libero Arbitrio XIII: Cum genus hominum sit mutacioni obnoxium, *si populus*
 20 *sit bene moderatus et gravis communisque utilitatis diligentissimus custos in quo unusquisque minoris rem privatam quam publicam pendat, nonne ista lex bona fertur*
 B *qua hoc ipsi populo liceat sibi creare magistratus per quos sua res publica ministretur. Quod si depravatus*
 25 *idem populus rem privatam rei publice preferat atque*
 131^d *habeat venale suffragium, corruptus | que ab eis qui homines amant regimen in se flagiciosus sceleratisque committat, nonne item recte si quis tunc extiterit, vir bonus qui plurimum potest, adimat huic populo potestatem*
 30 *dandi honores et in paucorum bonorum, vel etiam in unius redigat arbitrium? Quamvis, inquit, due iste leges videantur sibi contraire ut una earum honorum dandorum populo tribuat potestatem, altera auferat, et cum ista secunda ita lata sit ut nullo modo ambe in eadem civitate*
 35 *esse possint, num dicemus aliquam istarum iniustam esse et ferri minime debuisse.* Et istam legem appellat

12. Elenchorum; cod: *Cletis* = *Clementis*. Pocius in Aristotelis De Sophisticis Elenchis cap. I hic locus inveniri potest. 21. Cod.: *minorem*.
 23. Cod.: *sibi tractare*. 28. Cod.: *committat minime item certum recte*.
 29. Cod.: *potest adiuvet hinc potest potestatem*. 32. Cod.: *cum ita*.
 35. Cod.: *possunt*; ib. Cod.: *non dicemus*. 35, 36. Coa: *iniustam etiam inferri*.

2. Martini papae IV vide decret. supra laudatam. 18. Non est I De Libero Arbitrio XIII sed cap. VI. Opp. tom. I, 574.

As the first
foundation of
the friars they
needed special
care.

Circumstances
are now
changed.

Augustinus *temporalem* quam declarat oportere ex eterna lege procedere que est omnia debere sistere ordinate. Istis premissis dico tercio quod in novella fundacione fratrum debuit Romana ecclesia in defensione suorum temporalium contra effrenes volentes ipsos indebite ⁵ spoliare et in fomentum ministerii, ne per membrum dyaboli retardentur, accipere in affectione paterna bona fratrum in sua speciali proteccione, ordinando ministros si oportet qui defensionem huiusmodi exequantur. Et hoc fuit necessarium in tempore Nicholai. Quod si ¹⁰ tempus successerit in quo populus ex fratrum predicationibus inmodestus, sic quod non oportet tunc tutores tales statuere, vel secundo quod procuratores propter questum movent litigia, vexando iniuste insetitos per citationem ad dictam curiam, vel tercio si dicti fratres ¹³² ex confidencia proteccionis huiusmodi excessive cumulent sibi temporalia et exhinc torpeant in suo ministerio aut iniuste impetant proximos suos, negociis et contencionibus secularibus intendentes; tunc iustum est quod cesset talis proteccio, quia nulla creatura nec ²⁰ Deus ipse potest iuste quicquam statuere nisi de quanto rationabilitas legis eterne limitaverit ut sic fiat. Et sic leges temporales requirunt epyliciam, quando suspendi debet earum execucio et quando ac qualiter practisari. Ideo dicit dominus Armachanus quod nec Deus nec ²⁵ papa promittit vel ordinat ad temporale nisi intelligendo vel exprimendo quod ratio hoc requirit. Unde XXV, questione I: *Ideo*, sic loquitur Leo IV, *ipsi namque soli canones valeant interpretari qui ius condendi eos habent. Unde in nonnullis capitulis conciliorum cum aliquid ob-* ³⁰ *servandum discernitur statim subinfertur: nisi auctoritas Romane ecclesie aliter imperaverit, vel: salva tamen in omnibus apostolica auctoritate. Quecunque ergo de decimis vel quibuslibet ecclesiasticis negociis in sacris canonibus diffiniuntur, intelligenda sunt necessario servari nisi* ³⁵ *auctoritas Romane ecclesie aliter fieri iudicaverit vel permiserit.*

1. Augustinus: *Appellemus ergo istam legem si placet temporalem, que quamquam iuste sit, commutari tamen per tempora iuste potest.* 9. Cod.: *que . . . exequatur.* 12. *inmodestus*; adde: *fuert.* 15. Cod.: *fratres per . . . (p.).* 23. *eptyliciam*; ita cod. an: *epikeiam* = equity. 28. Cod.: *sicut loquitur.* 29. Cod.: *habet.* 30, 31. Cod.: *cum ad observandum discernimur.* 32. Cod.: *imperavit.*

28. Decr. Sec. pars, causa XXV, q. I, cap. XVI. Sed non est decretalis sed Gratiani ad hanc decret.

C Et patet quod constitutiones istorum Romanorum pontificum non repugnant specialiter suppositioni utrobique rationabilitate institutionis, suspensionis vel revocationis | earum; quod supponi debet nisi patens ratio
 132^b et experientia convincat oppositum; nec sequitur ex isto quod necesse est dominos temporales in donando fratribus usum rerum abdicare a se civile dominium eorum. Nec sequitur ex hinc quod dominus papa suscipit sibi et curie civile dominium, cum utrobique est in
 10 capacitas in clericis huius domini, sed suscipit in se propriam et principalem defensionem illorum bonorum ecclesie quorum ipse est dominus non ex titulo civilitatis sed gracie, ut patet alibi.

Lords may give friars the usufruct without parting with the ownership.

Prima pars patet ex hoc quod dominus rex potest
 15 donare clericis possessionatis multa predia, reservando sibi capitale dominium sine usu sensibilibus fructuoso; quare ergo non de rebus mobilibus datis fratribus? Et ex istis patet, cum domini dantes elemosinas clericis fratribus vel aliis possunt abdicare a se civile dominium,
 20 quod stat tam fratres quam illos clericos possessionatos habere usum bonorum fortune cum naturali dominio, cum hoc quod nemo illis civiliter dominetur; tota ista materia patet inferius, non enim foret necessarium sed summe monstruosum dominum papam dominari civiliter
 25 bonis fratrum sive esculentis sive ornamentis. Nec refert sive civilis dominus sive papa ipsos protegat in hiis bonis, quia omnes sufficientes tenentur super hiis in omnibus aliis bonis fortune naturaliter dominari;
 132° verumtamen dominus papa | tenetur super hiis habere
 30 quandam prerogativam domini, sicut tenetur esse in gracia ampliori et per consequens minus eis affici ac ex generali iurisdiccione principaliter pro eis disponere ad utilitatem universalis ecclesie, non autem ad questum vel commodum privatum bono communi postposito.
 35 Et ex istis tria correlaria inferri possunt particulariter, primum quod licet populus habeat potestatem condendi leges contrarias, non tamen leges moraliter contrarias, iustam scilicet et iniustam; prima pars patet eo quod forme contrarie sunt que vel in se vel in specie nate
 40 sunt inesse eidem subiecto formaliter, sed propter contradiccionis repugnanciam nunquam eidem subiecto. Isto modo omnis caliditas et frigiditas sunt forme con-

This is true of moveables as well as land.

Laws must not be opposed to each other morally.

trarie. Et sicut Aristoteles dicit I^o Phisic. quod *forma et privacio sunt principia contraria* sicut mors et vita; sic lex temporalis que est isti populo licere hos constituere magistratus et alias sibi esse illicitum propter defectum zeli iusticie eosdem constituere magistratus.⁵ Ille quidem due leges possunt successive inesse eidem genti formaliter sed non simul, ut docet Augustinus. Et sic princeps genti prepositus potest statuere, ut nunc liceat illi construere sibi tale regnum vel modum vivendi et nunc non liceat; semper tamen oportet legem eternam¹⁰ previe ordi | nare, quia aliter deficienti racionabilitate^{132^d} foret statutum irrationabile et per consequens lex iniqua, ut patet diffuse in principio primi huius.

To dispense with a law is not necessarily to differ from its maker.

Ex quo patet secunda pars conclusionis, nam non licet Deo statuere legem iniustam, quia Ysai. X, 1¹⁵ dicitur: *Ve qui condunt leges iniquas*; ergo non licet creature sic condere leges iniustas. Et loquor formaliter de legibus et de morum iusticia ac iniusticia. Secundum correlarium est, licet quis dispenset contra legem sui ipsius vel alterius, non tamen oportet quod dispenset²⁰ contra conditorem huius legis, ut sit sibi contrarius; patet ex hoc, quod Deus sepe dispensat contra legem propriam; nec tamen potest esse contrarius sibi ipsi, non enim Deus principaliter dispensaret contra legem propriam, cuius continuacio foret irrationabilis, con-²⁵ dendo legem contrariam exemplaretur creature leges sic contrarias statuere, quod est falsum, cum leges temporales sibi succedentes sunt contrarie quoad effectum, non autem quoad mores, cum utraque tempore suo sit iusta. Si enim quis dispensat contra Deum, tunc³⁰ dispensat contra rationem atque iusticiam. Ideo dixi capitulo XV huius, quod dominus papa non dispensat contra Apostolum, sed quia doctores decretorum *mittentes falcem in messem alienam* videntur tenere | oppositum,^{133^a} ideo restat illud racione ostendere. Sequitur enim papa³⁵ nunc dispensat contra Apostolum, et ipse est nunc in celo voluntati divine plene conformis, ergo papa nunc dispensat contra Christum et per consequens tum oportet Christum prius dispensare contra se ipsum.

The creature may not dispense with God's law.

The Pope offends in this matter.

8. Cod.: *ut non.* 21. Cod.: *ut sic.* 23—25. *nec tamen — propriam* twice; ib. *legem priorem.*

1. Cf. Metaphysicorum I, cap. VII; X, cap. IX. Naturalis Auscult. III, 1 etc.

Quomodo ergo est aliqua rationabilis ordinacio in ecclesia contra Paulum, qui tam vivus quam mortuus habet tantum zelum ad profectum ecclesie? licet enim album sit contrarium nigro simpliciter, tamen subiectum
 5 quod est album non est forme contrarium sed solum forma forme. Item in decretis XXV questione I *Sunt quidem* sic scribitur sub auctoritate pape Urbani: *Sciendum, inquit, summopere est quia inde novas leges potest papa condere, unde evangeliste nequaquam dixerunt.*
 10 *Ubi vero aperte Dominus vel eius apostoli et eos sequentes sancti patres sentencialiter aliquid diffinierunt, ibi non novam legem Romanus pontifex dare, sed potius quod predicatum usque ad animam et sanguinem confirmare debet. Si enim quod docuerunt apostoli et prophete*
 15 *destruere (quod absit) niteretur, non fundare, sed magis errare convinceretur.* Hec regula canonis daret maiorem fidem quam glosa; ideo ibidem dicit quod satis potest sustinere quod papa dispensat contra Apostolum. Et eodem modo dispensat contra evangelium, ymmo contra
 20 Deum, cum Psalmo LXXV, 12 scribitur: *Vovete et reddite*, et tamen papa dispensat a iuramento, a voto, ut patet questione VI *Iuratos.*]

133^b Hic autem videtur iste doctor dicere cum formidine
 E illud quod supra inseruit, cum dicit quod potest susti-
 25 nere papam dispensare contra Apostolum, videtur etiam contrarius sibi ipsi, tum quia papam dicit dispensare contra evangelium et Deum; cum tamen Leo XIX questione I^a dicit quod *si decretorum intencionem diligenter advertamus, nequaquam pape contra sanctorum*
 30 *canonum auctoritatem aliquid concedend vel faciunt.* Si ergo pape non faciunt contra sacros canones a pari vel maiori non faciunt contra apostolum, dicente Augustino in De verbis Domini sermone XVI: *Non,*
 inquit, *Christus apostolo suo contrarium locutus est sicut*
 35 *dicitur II. Cor. XIII, 3: An vultis experimentum eius accipere qui in me loquitur Christus,* Christus in evan-

The popes have laid down that they cannot go against the Canons, much less then may they contradict Scripture.

10. Cod.: *a parte.* 10, 11. Cod.: *omnes sequentes.* 27. Cod. Leo 49 dist. Qu. I, XLIX, qu. 1 non extat, et in causa XIX hic locus non invenitur; sed est in textu Gratiani ad causam XXV, qu. I, cap. XVI *Deo permittente.*

6. Decret. Sec. pars, causa XXV, qu. I, cap. VI. 33. St. Augustini Serm. LXXXII, Opp. tom. V, 2, 443.

gelio, Christus in apostolo, Christus ergo utrumque dixit. Sic ergo non licet dispensare contra Deum in evangelio nec contra Apostolum paris auctoritatis cum quocunque quatuor evangelistarum; cum raptus fuit in via usque ad terciam visionem. Sicut ergo privilegia⁵ sunt preter iura communia et non contra, sic dispensaciones papales sunt preter scripturam sacram et non sibi oppositæ.

If the Pope had the powers claimed for him, he could dispense with the Christian faith.

Item, si licet pape dispensare contra Apostolum, tunc licet dispensare quod omnes epistole sue non sunt¹⁰ autenticæ, quia auctoritate pape canonisunt et apocri-
fantur libri de biblia; quo habito papa cum quolibet articulo fidei potest dispensare | et per consequens^{133c} catholicum quemcunque hereticare et econtra; consequens contra glosatorem excipientem evangelium et¹⁵ articulos fidei. Sed certum est quod cum evangelio, quia cum eius consiliis papa dispensare poterit si contra apostolum; sic enim dicit regula Christum dispensasse cum illo Luc. IX, 3: *Nichil tuleritis in via*, precipiendo Luc. XXII, 36 *emere gladium cum tunica*. Et²⁰ ut breviter dicatur, quandocunque quis rite alternat secundum leges contrarias temporales, Deus dispensat et suspendit unam legem vivificando reliquam; eius dispensacionis promulgator potest esse quilibet sacerdos Christi sive prepositus; nec potest dominus papa in²⁵ istam dispensacionem vel suspensionem nisi tanquam organum vocis Dei prius sic facientis. Sic enim dispensavit Deus cum lege circumcisionis per suum Apostolum (ut patet epistola ad Galat.), et breviter cum omnibus iudicialibus et cerimonialibus veteris testamenti. Quando³⁰ ergo dominus papa rite dispensat, tamen cum voto non facit ut vovens non sic vovit, nec facit ut non obligetur Deo reddere votum si fuerit racionabile ut reddatur, sed facit communiter ut reddatur Deo prestancius quam illud quod inprovide vovebatur. Et hoc potest simplex^F sacerdos facere, cum in omni voto debet subintelligi condicio: *si Deo placuerit*; ymmo ex proximo | capitulo,^{133d} videtur quod illud dispensatum non vovebatur. Si autem papa dicit se dispensare, ubi ratio non dictat, ut non impleat quod vovebat est dispensacio solum pretensa⁴⁰ et vovens ut privilegiati illusio. Unde irrationabiliter

Rightly he can dispense only by God's authority.

Of dispensing with vows.

2. Cod.: *si ergo*. 17, 18. Cod.: *si qua apostolum*. (*q^w* = *qua*) false pro *q^w* (= *contra*). 25. *nec potest*; qua dictione saepius utitur Wyclif.

dicit XV questione VI, quod faciens fidem alteri de
 aliquo ministerio temporali, dum alter ceciderit in ex-
 communicacionem vel heresim non tenetur tunc sibi
 ministrare, quia subintelligenda fuit condicio divine
 5 placencie; quam sententiam vellem nos clericos placi-
 tantes pro temporalium inmeritos quoad Deum attendere;
 licet enim dominus papa potest interpretari scripturam
 sacram ad sensum quem Sanctus Spiritus intenderat et
 sancti doctores exposuerant, non tamen quomodocunque
 10 voluerit, quia ut supra allegatur XXV questione 1^a, *ille
 solus valet sic canones interpretari qui ius condendi eos
 habuit*; sicut ergo dominus papa non habet ius condendi
 scripturam sacram plus quam scriptor, sic non habet
 potestatem papa interpretandi, quomodocunque voluerit,
 15 sed si in hoc erravit, peccat turpiter, ostendens in hoc
 sibi non esse obediendum sed resistendum. Patet sic:
 dominus papa debet quemlibet talem usque ad animam
 et sanguinem confirmare (ut patet supra XXV que-
 stione I); cum ergo non sit sibi obediendum vel cre-
 20 dendum in illicitis atque erroneis, patet quod in hoc
 134^a non est sibi credendum vel parandum. Et cum | scriptura
 sacra manet non eo minus fides ecclesie, sequitur quod
 quilibet christianus debet contra dominum papam in
 tali casu usque ad effusionem sanguinis decertare; tales
 25 tamen casus non debet christianus contra dominum
 papam nisi cum patenti maturitate supponere.

If the Pope errs
 we should
 resist him, but
 we may not
 lightly accuse
 him of error.

Videtur tamen illos esse possibiles ex declaracione
 ab observancia legis Christi et affectione ad temporalia
 cum ignorancia scripturarum, et iste casus periculo-
 30 sissimus est timendus; nec moveat quod eadem sen-
 tentia que nunc est catholica fuit olim heretica et
 econtra, ut incarnacio, circumcisio et baptismus, cum
 legibus sibi similibus, patet quod falsum assumitur cum
 in omni etate ecclesie oportet credere nunc ut futura
 35 nunc ut preterita; pretericiones et futuriciones sunt de
 substantia fidei credende esse perpetue, nec est in
 potestate domini pape facere illos articulos, licet per-

6. Cod.: *pro temporalium*; hic verbum deest. 11. Cod.: *quivis*.
 16. Cod.: *nisi resistendum*. 23. Cod.: *contra dominum*. 32. Cod.:
baptissimus. 34. Cod.: *et futura*. 37, 1. Cod.: *pertineat nisi*.

1. In causa XV, qu. VI, hic locus non habetur. 10. Decret.
 sec. pars, causa XXV, qu. I, cap. XVI, Gratianus.

Different sorts
of contraries.

tineat sibi principaliter docere christicolas, quod Deus
eternaliter ordinat eos fidelibus ut credantur. Uterius
pro concordancia canonum notanda est distincio con-
trariorum quam supra tetigi. Aliqua enim sunt nude
contraria positiva, ut azureum, nigrum, calidum, frigidum, 5
sive pro diversis temporibus eciam privativa, ut mors
et vita, forma et privacio. Alia enim sunt quoad diversi-
tatem et virtutem contraria, ut signa | quorum unum 134^b
est verum, reliquum falsum, licet potuerit simul esse
falsum et iustum ac iniustum moraliter. Primo modo 10
videntur leges temporales scripture sacre et canonum
esse sibi contrarie; sic intelligitur illud XXVI questione I:
Non licet, inquit Leo papa, *Romano pontifici contra G*
generalia decreta specialia privilegia indulgere, et speciali
beneficio concedere quod generali prohibetur decreto. Et 15
isto modo omnes leges temporales scripture sibi succe-
dentes, quas repugnat simul esse, videntur sibi contrarie,
ut quod licet carnaliter circumcidi; non enim repugnant
iste leges quoad veritatem sive iusticiam, cum utraque
sit tempore suo vera et iusta, sed contrariantur secundum 20
rationes effectuum et in possibilitate simul inexistencie
secundum idem; Deus ergo vel homo faciens pro
oportunitate temporis secundum leges sibi contrarias
non est contrarius, sed consonus sibi ipsi; nec Deus vel
prelatus dispensans contra leges huiusmodi non ex- 25
hinc dispensat contra sed potius propter conditorem
vel usurarium huius legis, quia tunc utens rite hiis
legibus faceret contra se ipsum, cum tamen facit utiliter
et debite pro se ipso.

Corollary:
Change of
manners
may make
it desirable for
laymen to
administer the
goods of the
Church.

Tercium correlarium est sententia conclusionis in 30
fine XIV huius V, scilicet quod, dato per possibile quod
pro variacione temporis et morum hominum | bona 134^c
ecclesie forent melius distributa per laicos quam clericos;
bonum esset atque legale, quod commissa forent manibus
laycorum; patet ex regula beati Augustini superius 35
allegata et rationibus factis superius; ymmo videtur
quod dominus papa debet dispensare cum clericis in
tali casu ad dampnum ecclesie oneratis, quia habet
principalem potestatem ad edificacionem ecclesie non

2. Cod.: *videlicet* (valet = v²q) *ulterius*. 10. Cod.: *falsa*.

13. In quaestione supra dicta hoc caput non habetur. Cf. Privilegia. Causam XXV, qu. II, cap. II et qu. I, cap. XVI.

ad deterioracionem datam sibi a Deo (ut II. Cor. XIII),
 sed omnis potentatus debet in tali casu uti sua
 potestate, cum ex amissione usus potestatis in casu
 huiusmodi foret dampnabilis, ergo dominus papa debet
 5 in tali casu dispensare cum clerico; non enim valet
 dicere, quod hoc non cadit sub dispensacione, quia
 foret ad utilitatem clerici abutentis, in tantum quod
 religiosi dicunt se pati penam ex adiacencia civilis
 dominii; et multi prepositi devoti impetrant a suis
 10 superioribus licenciam deserendi curas mundi et con-
 templacioni vacandi. Sic enim Deus dispensavit cum
 apostolis, ut eligerent sibi dyaconos intendentes mini-
 sterio quotidiano, ipsis intendentibus contemplacioni et
 probacioni, ut patet Actuum VI; dicendo ergo: papa
 15 habens plenitudinem potestatis ad dispensandum pro
 134^d utilitate ecclesie militantis non negabitur | a magnifi-
 cantibus suam potenciam posse in dispensacionem istam,
 specialiter cum conformans potestati Christi et Petri
 fit quod ecclesia clericorum vivat expropriarie sicut
 20 primum, quam quod implicantes se negociis secularibus
 vivant proprietarie instar secularium dominorum.

H Sicut ergo beatus Silvester habuit potestatem onerandi
 ecclesiam cum hiis temporalibus, sic dominus papa paris
 potestatis cum eo habet hodie potestatem excuciendi a
 25 clericis illud onus. Nec oportet multiplicare argumenta
 ad hoc, cum notum sit papam posse dispensare cum
 religiosis possessionatis ut dimittentes possessiones istas
 vivant perfeccius, quia Christo similis sicut fratres. Nec
 est illud verbum de dispensacione iocose concipiendum;
 30 sed notandum quod dispensacio non est nisi licenciacio
 ad insistendum occupacioni vel operi meliori, qua
 licenciacione intercidente remaneret dispensarius ad
 occupacionem graviolem vel opus abieccius obligatus.
 Secundo capiendum est ex concordi sententia sanctorum
 35 quod occupacio temporalium et ministracio eorum est
 ad onus ministrorum et officium inferius quam libera
 vacacio contemplacioni et seminacioni meritorie verbi Dei.

Quibus suppositis patet tercio, quod dominus papa
 135^a abbas ordinis christiani potens obligare suos | subditos
 40 ad ministrandum secundum vitam activam bona pauperum
 et custodiendum sollicite bona ecclesie, si exoneraret

Example of
 the first
 deacons.

The Pope may
 throw oil the
 burden that
 Sylvester laid
 upon the
 clergy.

Were the Pope
 to do this the
 clergy would
 regain
 primitive
 freedom.

2. *ult*; cod.: *ut in*. 13. Cod.: *intentibus*. 14. Cod.: *dicens*.
 19. *fil*; cod.: *sil*. 29. Cod.: *de dispeccionem*. 34. Cod.: *cupiendum est*.

eosdem ab illo officio ut redeant ad vitam liberiores secundum statum primitive ecclesie, ut sic dispensaret cum eis de abiecto ministerio ut possint instar apostolorum ad liberiores conversaciones ascendere; nec est credendum clericis avaris deridentibus istam sententiam, sicut febricitans derideret prohibentem pocionem atque propter amorem ac comodum febricitantis dicentem quod non amore proficit, sed livore officit ad malum febricitantis. In talibus ergo credendum est iudicio sanctorum habencium palatum sanum interioris hominis, qui operose licet fastidiose et periculose ministrant bona ecclesie. *Et fidem istius sentencie vellem cum humilitate michi imprimere, cum dominus papa dedit michi prebendam in ecclesia Lyncolniensi et, facta sollicitudine ad colligendum sibi primos fructus quadraginta quinque librarum, contulit uni iuveni transmarino eandem prebendam per viam reservacionis abdite, non facta inquisitione de inhabilitate persone mee, nec facta instancia ex parte mea pro huiusmodi dispensacione;* quod bene potest fieri, potest michi proficere, si gaudenter illud sustulerim, et in labore superiori vel liberiori in ecclesia me occupaverim. Igitur dominus papa potest dispensare cum membris columbe exaltando ipsa iuxta suum meritum ad honorabilius officium secundum totum collegium clericorum.

A personal argument. How the Pope dispensed with Wyclif as a prebendary out of great care for first fruits

and gave the prebend to an unqualified youth, who did no service.

Nec dubium, si dominus papa potest committere alienigene ydiote sine hoc quod ministret in suo beneficio secundum aliquod officium clericale, potestatem et officium spoliandi clericos non convictos ex inhabilitate officii, quin a maiori potest tradere layco potestatem et iniungere sibi ministerium auferendi bona ecclesie a quocunque clerico abutente.

Nec dubium quin eadem ecclesia utilius haberet hec temporalia, si totaliter essent in manibus laycorum prudencius dispensata, et per consequens dominus papa non iniuriaretur ecclesie, sed proficeret, cum eius edificacio non stat in accumulacione temporalium sed virtutum, ut patet III libro capitulo . . . Et videtur michi, posito casu: dominus papa debet, et in defectu

7. Cod.: dicente. 12. Loserth, Studien zur Kirchenpolitik Englands im XIV. Jahrhundert, p. 107.

18. Cod.: inhabilit.

21. vel; cod.: al.

23. Columbe i. e. ecclesie.

eius tota ecclesia, practisare potestatem huiusmodi; patet ex II, XIV et XV huiusmodi V. Ex quibus sequitur correlarie veritas XXXV capitulo III libri, quam doctores false nominant *inauditam*; negare ergo istam est negare
 5 potestatem Dei atque summorum pontificum, potestatem regum et omnium secularium dominorum. Quod si dicatur dominum Johannem non istum sensum sed alium intendere, cum admittit dominium preciosorum bonorum fratrum et abnuat dominium minutalium,
 10 granorum, casei et huiusmodi tamquam inhonestorum et inutilium Romane ecclesie, dicitur quod sicut domini
 135^e temporales | et imperatores dominantur granis modicis que in gradu suo cedunt ad comodum, ymmo Deus ipse dominatur ratonibus, muribus et pullicibus, quia
 15 cuilibet creature, sic dominus papa si sit in gracia dominatur minutis elemosinis datis fratribus ad bonum sui tam comodum quam honestum, licet non sit bonum procuratores Romane ecclesie pro istis bonis inprovide placitare. Utrum autem dominus Johannes istum sensum
 20 intenderit vel sensum secularem non contendo, sed scio sententiam Nicholai III esse veram, dicentis conclusionaliter in decretali sua *Exiit qui seminat: Retencio*, inquit, *dominii talium rerum cum concessione usus facta pauperibus non est infructuosa domino, cum sit meri-*
 25 *toria ad eterna et professioni pauperum oportuna, que tanto censeatur sibi utilior quanto commutat temporalia pro eternis.* Et indubie eadem est ratio utilitatis pro tempore Johannis respectu ecclesie Romane, supposito quod sit membrum ecclesie particeps communionis
 30 sanctorum, non cecata ad tantum ut nesciat utilitatem vel usum nisi sensibilem bonorum fortune spiritualibus bonis postpositis. Nec privat ista defensio bonorum pauperum legem communem, cum sit de lege communissima canonica; nec sonat lex communis vel privilegium
 135^d quod bona fratrum defendantur quomodocunque | abusi eis fuerint sed donacio, defensio et repeticio in fratribus et aliis possessionatis solummodo est ad usum.

It is said that John XXII claimed dominion only over the valuable goods of the triars.

4. Cod.: *nominantur*. 7. Cod.: *dominium Joh*. 8. Cod.: *intendere* deest. 10. Cod.: *cast*. 23. Cod.: *facti*. 24. Cod.: *fructuosa*. 26. Cod.: *utilius*. 34. canonica; cod.: *canon*. 35, 36. Cod.: *abusi ab eis*.

3. De Civili Dom. I, 249—257. 9. Cf. Decretalem Johannis XXII *Ad conditorem*. 22. Sexti Decret. Lib. V, tit. XII, cap. III.

Pope
Nicholas
says that to
renounce all
property is
holy and
approved by
Christ.

Secunda apparencia repugnancie stat in isto, quod dominus papa Nicolaus in decretali sua *Exiit*, dicit quod *abdicio proprietatis omnium rerum tam in proprio quam in communi propter Deum meritoria est et sancta; quam Christus et sui apostoli cum ceteris fundabilibus ecclesie verbis docuerant et exemplis firmaverant*. Unde pro declaracione illius distinguit inter dominium, proprietatem, possessionem, usumfructum, ius utendi et simplicem usum facti, declarans quod fratres oportet habere ultimum sine aliqua civilitate. Dominus autem ¹⁰ K Johannes, in constitucione sua secunda *Cum inter nullos*, ponit quod *hereticum est affirmare de Christo et suis apostolis, quod non habuerunt aliquid in proprio vel communi* et sic non ponit distinccionem inter usum rerum consumptibilium et earum dominium, ut patet in ¹⁵ constitucione *Ad conditorem* et in tractatu suo *Quoniam vir reprobis*. Ista contrarietas potest solvi in ponendo quod Johannes intellexit nec ipsum nec suos apostolos quicquam habuisse in proprio vel communi civiliter, sicut Nicolaus intelligit, licet multa habuerunt tam in ²⁰ proprio quam communi quoad usum et ministerium cum dominio naturali. Unde dominus Johannes in tractatu suo *Quoniam vir reprobis* capitulo XLIII respondet obiectui Nicolai ministri de ordine Minorum | fratrum ^{136*} obicientis contra hoc dictum. Ideo dicit quod *falsum* ²⁵ *inponit sue constitucioni quod intellexit de iure domini sive proprietatis, cum nulla habeatur ibi mencio de dominio*. Unde duplex est proprietas, scilicet civilis et naturalis. Civilis triplex est, vel quoad usum solum, ut servus civilis, prestarius vel conductorius habet usum ³⁰ civilem usibilis sine eius civili dominio; secundo habet dominus civilis proprietatem civilem in suo dominabili secundum gradus multiplices; proprietas vero naturalis est vel ex titulo originalis iusticie vel ex titulo gracie post lapsum; primo modo ostendit dominus Johannes XXII, ³⁵ quod Adam habuit proprietatem domini, ut patet capitulo XLIV tractatus sui *Quoniam vir reprobis*. Unde

15. In marg. usu. 16. Cod.: ad deest. 16, 17. Cod.: Quoniam ubi.
24. Cod.: ministro. 35. Cod.: proprietatem domini aut etiam. Rectius:
quod Adam in statu innocentie, antequam Eva formaretur solus do-
minium patuerit verum temporalium. Cap. LIII, ap. Rayn. a. a. 1329.

11. Extrav. Joh. XXII, tit. XIV, cap. V. 16. Cap. III.
24. Non Nicolai sed Michaelis de Caesena Ann. Eccl. Raynal-
dus ad annum 1329.

sicut Adam habuit proprietatem ex puro iure divino, antequam iura humana fuerant introducta, sic Christus habuit proprietatem usibilium ex iure innocentie sine civilitate usus sive dominii, ut dicit dominus Armachanus VI De Pauperie capitulis V et VIII. Unde in fine faciens suam confessionem invocat Deum in testem quod nichil amore vel odio favoris prelacionis status vel ordinis scienter adhibuit, nisi quod a Christo didicit; secundo confitetur de conversacione Christi sub
 10 hiis verbis: *Tu dulcis Jesu, quem nisi omnium dominum nolens mortaliter in nostra via ditari, dives mundo non fueras, sed regulam paupertatis artissime, quam tu dulcis*
 136^b *et rectus dominus in nostro peregrino tenebas, observandam tuis fratribus tradidisti, eos sic sue ingenuitati*
 15 *preferre ut sinunt leges huius exilii, ordinans conformari ut omnia bona tua cunctis prout sinit eorum infinitas vel esse communia.* Unde tercio confitetur, quod sicut instruxit suos discipulos ut, quamdiu essent in isto exilio peregrino, se sue institucionis primarie operibus et sermonibus
 20 coaptarent, nichil in hoc mundo iure suo proprie sive communiter retinentes, sed imitatores Christi effecti in artissima paupertate, nulli fratrum suorum ius utendi aliquod adimentes, observarent illam regulam inspiratam apostolis: *nullus illorum aliquid suum esse dicebat, sed*
 25 *erant illis omnia communia, sicut foret in eorum vicariis.*
 I. *Hii, inquit, tui fratres ac servi, cum aut devocione aut legacione aut mendicacione vel laboricio carnis sue aut cuiusquam devote concedentis licencia quicquam ad-*
 30 *quirunt, illud ius penitus mundanum admittunt sed renuunt sua libera voluntate, originali suo dominio a te non ab homine eis collato contenti, quod ex abdicatione civilis dominii eis concessum efficitur sufficiens ius utendi; sic, inquit, nos tui apostoli, ordinis successores indigni, quamvis super multarum diviciarum ad distribuendum*
 35 *sumus prepositi, pauperes sumus si vitam tibi similem*
 136^c *transfigimus ut debemus.* Unde dicit superius capitulo VI eiusdem septimi quod dominus noster Jesus Christus satagebat reducere ierarchiam ecclesiasticam ad con-

Christ instructed his followers to count nothing as their own,

bringing back the hierarchy to the state of innocence.

3. Cod.: *vel ex.* 5. VI. rectius VII. vide infra l. 37. 6. Cod.: *finem.* 10. et seqq. Hic locus corruptus est. 11. *via*; cod.: *vera.*
 16. *sinit*; cod.: *fini.* 18. Cod.: *peregrine.* 19. Cod.: *institutione.*
 23. Cod.: *observare.* 26. *servi*; cod.: *servili*; ib. *devocione* cod.: *de novem.* 34. *super*; omitted: *thesauro.*

formitatem innocentis vite primitus institute in qua patet non fuisse civile dominium, sed pure necessarium in temporalium usu sine thesaurisacione vel proprietate usum debitum proximo excludente. Cum ergo dominus Johannes scivit illam legem Christi ex scripturis sacris per tot sanctos doctores elaboratam et (quod plus movet) per tot sanctorum vitas in opere exemplatam, sicut usque hodie religiosi relictis ad memoriam Christi in terris verbo et opere profitentur. Et credi potest quod dictus dominus non hereticavit sententiam dicentem Christum tam pauperem quod non possedit quicquam civiliter, sed sicut habuit proprium caput et membra cetera, ita habuit proprietatem usum in necessariis pro suo itinere et quandam preeminenciam propriam originalis domini, cum impossibile fuit alium communicare secum ex equo quoad regaliam ratione primogeniture ex multis fratribus. Et patet quod non convertuntur dominium proprietarium et civile. Adam enim habuit in statu innocentie dominium proprietarium super bonis fortune. Et intelligo *proprium* tercio modo dictum. Christus etiam sicut quisque in gracia habet dominium proprietarium super omnia membra sua, non tamen secundum dominacionem civilem. Quod autem proprietatis gracia brevitatis et pertinencie locucionis dicit appropriate civile dominium est preter significacionem primariam contractum gracia brevitatis, sicut Ylias potest inponi ad significandum totum bellum Troyanum et nomen Apostoli contrahitur ad Paulum.

There is an ownership which is distinct from civil property. Christ held it and Adam while in the state of innocence.

Nicholas did not mean that friars had no natural dominion, which is shared by all who are in grace.

Et patet quod dominus Nicolaus non intendebat dicere quod fratres habent simplicem usum facti sine naturali dominio, cum oportet omnem existentem in gracia habere illud dominium super omnibus bonis fortune et ius porporcionale illi dominio, quod quidam vocant *ius poli*, quia ex lege celesti iustum est quod cariores servi Dei habeant liberius usum bonorum suorum, que eo usus fructus debitor, quo cum maiori caritate est moderacior; et sic habet pauper evangelicus dominium, proprietatem, possessionem, usumfructum et ius utendi evangelicum non civile. Patet ex scriptura sacra ponente iustos possidere omnia usibilia tanquam sua (ut patet I. Cor. III et II. Cor. VI). Et quoad usum fructus patet

3. in temporalium.

Ybas, 33, 34. Cod.: *ius poli*; ita cod.

40. Cod.: omnia in.

24. Cod.: locucionis.

26. Ylias; in cod.:

36. Cod.: debiliior.

ad Thim. VI, 17, ubi Apostolus exprimens titulum quo habemus hec temporalia dicit quod *Deus prestat nobis habunde omnia ad fruendum*, quod alias exposui de omnibus rebus citra hominem quod habet in hiis usum-
 5 fructum, cum in eis modo suo quo singulariter vietur imperfecte fruitur Deo suo. Quomodo rogo potest negociator habere usumfructum plus utilem de aliquo
 137^a temporali quam cum illo amicabiliter | mercando cum domino emere beatitudinem, sicut facit omnis predesti-
 10 natus pro tempore vie quo est in gracia cum cunctis que possidet, ut patet ex capitulo XV huius Vⁱ. Usum siquidem fructuosiorem nemo potest percipere; et talem usum oportet concedere iustum pauperem habere de omni thesauro vel bono temporalium dominorum in
 15 hoc quod caritative placet sibi illa bona proficere membris Christi, sic ut Deus eternaliter ordinavit. Et illum usum habet quicumque qui in gracia dicit Deo: *Fiat voluntas tua sicut in celo et in terra*. Celestis igitur
 20 usus est facillimus, fructuosissimus et delectabilissimus, de quo Tholomeus dicit in principio Quadripartiti: *Ille est felicior inter homines qui non curat in cuius manu sit mundus*. Et patet ille usus quo temporalia obiective terminant voluntatem quietam in ordinatione divina bene vocari ut dominus Nicolaus, non autem simplex usus,
 25 quia modo loquendi beati Bernhardi non habet angulum proprietatis civilis sed stat sine angulo peccati, modo quo evangelium loquitur Math. VI, 22: *Si oculus tuus fuerit simplex, totum cor tuum lucidum erit*, et Math. X, 16: *Estate simplices sicut columbe*. Ille ergo usus qui caret
 30 usu civili coniuncto et usu sensibili ethrogenio secundum fastum seculi (sed habet usum supranaturalem animi super bonis fortune et strictum usum sensibilem, ut
 137^b patitur indigencia status vie) est usus | simplex eo perfectior quo est usui patrie similior. In patria quidem
 35 utuntur beati bonis Dei non ad consumptionem, sed ad delectationem. Ideo non habent necessitatem cum pecuniis negociari pro cibariis, apparatus et aliis secularibus negociis, sicut faciunt mundiales. Et ista consideracio movet religiosos captare sibi usum simplicem, ut per-
 40 mittit vie infirmitas, cavendo ab implicacione in negociis

The best use we can make of possessions is to exchange them for bliss,

as we do in praying God's will be done.

The blessed do not consume God's gifts but enjoy them.

3. Cod.: *habunde*.
 sauro (?); cod.: *the'u'o*.

6. *Quomodo*; cod.: *modo* deest.

114. *the-*

18. Math. VI, 10.
 Guidoni priori Ep. XI.

22. Divi Bernardi, Ad Carthusienses et

secularibus; sic quod nisi secularis pompat in hoc quod expendendo consumit plus in se et suis de bonis domini; clericus religiosus in hoc prudenter et humiliter se commendat quod potest levius viam ad patriam transcurrere cum pauciori consumptione bonorum ecclesie.⁵

True religions
consume as
little as
possible.

In hoc enim usus temporalium usui status innocencie, usui Christi et usui patrie similior erit perfectior. Et de tali usu potest dici dominum Johannem intelligere Christum habuisse plenissime et sic de proporcionabili proprietate possessionem iuris secundum quod potuit in suis apostolis emere et si oporteret possessa vendere; que omnia notum est posse inesse sine compossibili civilitate.

Use and
dominion are
distinct as to
consumable
goods,

Quantum ad distincctionem inter usum et dominium rerum usu consumptibilium, supponi potest dominum Johannem cum suo consilio non tam ignarum methaphisice, quin satis scivit distinguere inter earum usum atque dominium; cum enim omnia bona | fortune vel corpora mixta sunt de necessitate corporalia, sicut sunt usibilia, sic sunt usu consumptibilia, in tantum quod lapides et metalla per frequentiam usus sensibilis ad finem periodi sue accelerant. Quod si intelligantur pro usu consumptibilia, vescibilia, certum est quod lapides et mixta quotlibet inanimata, herbe, semina et quotlibet vegetabilia sunt vescibilia, sicut bestie, pisces et volucres; in quibus omnibus notum est quod usus vescendi et dominium distinguuntur.

even eatables.

Quod si tercio intelligatur per usum consumptibilis vescibilia artificialiter apparata ad cibarium, ut panis paratus atque edulium, notum est quod in illis est distincio usus atque domini; primo quia omnis usus talis vescibilis presupponit naturale dominium; aliter enim accipiens illud vescibile in facultatem abuteretur eo nisi prius haberet licenciam ad finem ut sibi serviat; ergo in omni tali est distincio inter dominium et usum tanquam inter causam et causatum.

Item, omne dominium formaliter dictum (de quo limitate fiat nobis sermo) est habitudo relativa secundum quam natura rationabilis dicitur dominari. Omnis usus est ministerium usibilis reciproceque notum est distinguere quoad genus, ergo dominia et usus. Deus enim donat nobis hec temporalia | ut utamur; nec licet nobis accipere de eis utile ministerium, nisi Deus prius nos eis prefecerit.

10. Cod.: *possessione*.
18. Cod.: *sicut de*.

14. Cod.: *usum*; ib. *dominum*; cod.: *dominium*.

Item, prefeccio et utilitatis accepcio distinguuntur.

Item, omnis servus civilis habet usum vescibilium et non habet eorum civile dominium; cum non sit civilis dominus, ergo usus eorum et dominium generaliter
5 distinguuntur; nam eodem usu quo Petrus liber vescitur cibo suo, possit vesci factus servus. Cum ergo nullum dominium per accidens est dominium, sequitur quod usus, sicut in servo non est dominium, sic nec in domino; et idem patet de usu in statu innocencie in quo non
10 foret civile dominium.

A slave has use but not dominion.

Item, dominus terrenus potest donare vescibilia, sicut
patet de dominis convivantibus suos proximos, sed non potest sic donare nisi illud super quo potest civiliter dominari, ergo potest civiliter dominari super vesci-
15 bilibus quibus potest pascere proximos suos et cum donat eis usum cibariorum suorum ex suo dominio, sequitur quod est distincio inter usum eorum atque dominium, sed et hoc oportet de fide concedere, nam iuxta preceptum Domini Ysai. LVIII, 7, dives seculo
20 debet *esurienti frangere panem suum*, sicut faciunt communiter misericordes Domini iuxta hortacionem Christi Math. XXIII, 23 sed iuxta dicta capitulo XV huius V, nemo debet facere elemosinam nisi de bonis suis, ergo temporales domini debent habere dominium
25 vescibilium antequam distribuunt ipsa pauperibus.

138* Item, victulariis licet | vendere et emere vescibilia,
O quod non esset nisi dominium corporis distingueretur ab usu vescendi, ergo in illis est manifesta distincio. Non enim licet libere vendere civiliter bona fortune, nisi
30 bona super quibus habeat civile dominium; et fatuum foret dicere quod non habet eorum dominium nisi dum vescitur, et sic nemo foret totus campo victularius, nec regraciandus esset domino temporali pro cibario suo quibus conviva suos vescitur, eo quod non erant cibaria
35 sua, cum non habuit eorum dominium; quod insanum est dicere, eo quod sic non foret possibile civilem dominum habere prandium cum quo convivet egenos vel amicos nec victularium habere divicias suas in esculentis et poculentis nisi quantum et quando cibacione
40 ac potacione consumpserit; (quod foret omnino gulosorum, nec oportet contendere cum dicentibus quod omne

Dominion is in the giver, not in him who receives and eats.

14. Cod.: *dominare*. 16. Cod.: *ei*. 22. Cod.: *Matth. XXV*.
26. Cod.: *victulariis*. 27. Cod.: *est*. 34. *conviva*; cod.: *gben*.

dominium vel usus est dominans vel utens aut dominabile vel usibile, quia grossi politici illud sciunt destruere; nec illa fuit sententia alterius istorum dominorum, cum tunc dominus Johannes non diceret hoc signanter de rebus usu consumptibilibus. Nec dominus Nicolaus poneret 5 differenciam istarum sex rerum concernencium vera politica; nec pertinet domino Johanni loqui de alio usu quam de vescencia, quia in aliis rebus concedit usum distingui a dominio, licet inseparabiliter comitentur. 10

John is wrong in saying eating is the proof of dominion.

Item, iuxta hanc opinionem, homo solum per vescenciam | acquireret super cibariis civile dominium et per 138^b consequens proportionaliter ad illum usum succederet civile dominium, sic quod si usus ille sit vorax et avidus, tunc et illud dominium quod est idem, et sic 15 Christus non habuit naturale dominium cibi sui ante commestionem nec aliquis commederet alienum cibarium; quod foret dementis dicere; oportet ergo dare etiam civile dominium precedens et permanens rectificans esum cibi. 20

What eating is? It is an act made up of several successive parts.

Hic audiui contencionem methaphisicam inter doctores, *utrum homo comedit vel bibit cibarium, quando ipsum est vel quando ipsum non est*; et videtur quod quando non est, quia non comeditur panis vel quodquam esibile, nisi dum dividitur aut teritur in ore vel digeritur 25 in stomacho vel via media, et tunc non est, ergo solum comeditur quando non est. Sic enim ponit Aristoteles V Physic. quod *corpus quando generatur non est, sed quando alteratur est*; ideo in hoc generacio et alteracio distinguuntur; et idem est iudicium de corrupcione et 30 per consequens nimis diu expectatur adquisicio domini rei quousque ex consumpcione non fuerit.

Hic tamen videtur michi ex fide scripture dicendum quod manducare vel edere, licet sit equivocum, sumitur communiter pro vesci esibili; quod fit quando esibile in 35 ore conteritur et ad stomachum per ysophagum transmittitur; ita quod comedere non dicit aggregacione triplicem digestionem, | cum Christus post resurreccionem 138^c vere manducat modo nobis incognito. Cum ergo aliud sit nobis corrumpi, aliud desinere esse, patet quod 40

4. *consumptibilibus*. i. e. *rebus, que usu consumuntur*, ut in decret. Ad conditorem. 12. Cod.: *adquiret*. 29. Cod.: *genere et altero*. 35. Cod.: *vesci et sibili*. 36. Cod.: *et deest*.

28. Aristotelem *Φυσικῆς Ἀκροάσεως* cap. II.

- panis vel aliud conteribile minutim corrumpitur, quando est, cum manent eodem partes divise subiectantes motum esus. Alteratur enim cibus quia digeritur in suis minuciis, quousque vera induxerit novam formam, et sic inter manducare et bibere videtur michi ex scriptura quod est dare actum neutrum partem eius, cum uterque sit actus ex diversis in specie et tempore aggregatus.
- P Nam illam partem alimenti constantis quam sine contricione inglutimus non comedimus, licet actus talis sit pars comestionis, sicut contricio est pars penitencie, correspondenter in pocione *sorbicio*, *gustacio* et *ingluciacio* alimenti liquidi non sunt pocio sed pars eius; et sic potest intelligi illud Math. XXVII, 34: *Cum gustasset, noluit bibere*; sicut ergo diversi motus in tempore et specie integrant cytarisacionem et ita de sacramento penitencie, baptismi et sibi similibus: ita videtur michi de manducacione et bibicione quas ex fide scripture oportet concedere subiectari in pane et vino manentibus, dum taliter transmutatur.
- 20 Et ex istis collegitur quod nec lex civilis nec lex nature limitat solum manere cibi dominium pro tempore esus sui sed ante potissime; ideo potest dici quod dominus Johannes intelligit in nullo domi|nabili usum et eius naturale dominium posse ab invicem separari, dum dominium tale non inest nisi dum dominans manet in gracia, percipiens usumfructum subtilem, emendo regnum celorum pro usu precii, ut loquitur Augustinus sermone IX De Verbis Domini. In rebus autem esibilibus videtur dominum Johannem intendere quod idem est dare fratri usum usibilis et eius dominium, ut quando presto homini cibarium, non reservo michi eius civile dominium, quia accomodo ad eius consumpcionem, sicut autem sit in locacione in qua venditur usus rei servata reservacione sui domini potestatem eandem substantiam repetendi, ideo non est sensibilis utilitas dominis temporalibus vel Romano pontifici concedere fratribus usum talem vescibilium reservando eorum civile dominium.

John seems to assert that use cannot be severed from dominion.

3. Cod.: *Alteratur enim tibi*. 4. *vera*; ita cod. 15. *cytarisacionem*; ita cod. 23. *nullo* (?); cod.: *h^o = secundo*; ib. *usa* (?)

28. Cf. St. Augustini Sermonem CCCXLV, De contemptu mundi. Opp. V, 1337. Sed potius Serm. LXXXVIII ib. p. 478.

Sed iste sensus grossus et corporalis videtur michi in multis deficere, primo in hoc quod nemo dominans bonis vescibilibus fratrum ad ipsa misericorditer protegendum appeteret in eis reservacionem civilis domini, nisi forte in tanta multitudine fuerint ministrata quod 5 expediret pro eorum abusu ipsa repetere; quod non cadit in victu quotidiano, sicut nec dominacio civilis cadit in ordine vel per se appreciabili quoad mundum, ut patet ex XIII capitulo huius V.

The spiritual reward, for right use of lordship is more worth than all temporal goods.

Videtur secundo deficere in hoc quod non appreciatur 10 utilitatem insensibilem celestis commercii, quod infinitum excedit quodlibet commodum temporale, dicente Augustino 139^a in De Verbis Domini sermone VI: *Carior sit tibi illa merces, ad quam post omnes labores sic pervenies ut nunquam amittas, quam aliquod temporale bonum quod hic 15 educis amissurus, cuiusmodi sunt divicie, honores, bona naturalia et ipsa vita.* Nec video quin clericus qui debet Q esse negociator evangelicus ut sic deficeret ex defectu spei et per consequens fidei caritatis quod temporalia occupat que non gratis communicat et libenter toleraret, 20 si quis ea iniuste spoliat, pro quo dicente Augustino Sermone IX: *Fidelis, inquit, interioribus oculis intuens quanto precio temporalium emenda sit futura vita; et ita exclusio a iehenna maiorem diligenciam et laborem apponit secundum quotlibet tribulaciones si oportet; 25 quas omnes amor lenificat pro beatitudine comparanda quam perquirendū quodlibet temporale.* Unde in hoc reprobatur Augustinus mundanos et specialiter mercatores et venatores, quod maiorem diligenciam apponunt ad querendum temporalia atque ludicra quam eterna. Quis 30 queso nisi stulto stulcius necessitatus in foro venalium merces emere et expositis ex uno latere quantumlibet vilibus mercibus atque caris, ex alio vero latere preciosis in foro levissimo non diverteret a vilibus, carioribus, laboriosis, tediosis et inconstantibus, comparando merces 35 à dextris condicionis opposite; forum est seculum, | merces sunt temporalia et eterna, necessitatus emere 139^b

A clergyman must be ready to give and to submit to spoliation.

5. Cod.: fuerit. 11. quod; cod.: quo. 12. Cod.: quod licet.
13. Cod.: illō illa. 14. Cod.: sic deest. 14, 15. Cod.: iniquam.
16. educis (?); cod.: educcio. 17. Cod.: naturali. 20. Cod.: tolleret.
23. Cod.: quanta precia; ib. Cod.: futura deest. Addidi.
26. Cod.: comparando. 27. Cod.: quolibet.

13. St. Augustini Serm. LXII. Opp. tom. V, 364. Very loosely quoted. 22. Ibid. pag. 383.

est viator. Facilitatem emendi eterna Augustinus exprimit sub hiis verbis: *Nichil, inquam, tam facile est bone voluntati quam ipsa sibi et hec sufficit Deo.* Patet ex hoc quod caritas per se sufficit pro beatitudine comparanda; ideo indubie cecacio temporalium tollens fidem, spem et caritatem fecit deficere in hoc quod seculares dantes fratribus temporalia vescibilia, non transferunt in eis dominium quia nec evangelicum nec civile (nam evangelicum ex titulo caritatis a Deo prius habuerant) sed 10 licenciant eos ad usum sensibilem stante antiquo dominio. Ideo absit Romano pontifici imponere hanc avariciam, ut preter questum abiciat a se dominium esibilium datorum fratribus, servando sibi dominium aliorum ex quibus potest sibi insurgere commodum temporale, ita 15 quod pretextu illius fingat dictum errorem methaphisice; sed forte intellexit quod non oportet curiam Romanam apponere tantam custodiam protectivam vescibilibus fratribus sicut aliis bonis fortune constantibus, quia et naturale eorum dominium est inseparabile ab utente, nec 20 remanet dominium civile post usum vescendi; quando enim elemosinarii comedunt elemosinas, non est res integra ut civiliter repetatur sicut est de re constanti R perdita vel furata, quamdiu manet namque illa res 139^a integra | et dominus non abicit a se civilitatem propter 25 peccatum vel commutationem civilem, remanet super furatis vel perditis civilis dominus, etsi nunquam post habebit eorum sensibilem usumfructum; vel aliter intelligit dominus Johannes, quod in rebus vescibilibus proprietas et usus inseparabiliter comitantur; vel tercio, 30 quod fratres haberent ex licencia donancium quoddam ius utendi inseparabiliter comitans talem usum. Quamvis enim fratres habuerunt de iure poli potestatem ad utendum vescibilibus dominorum, tamen effectus illius potestatis est per civilitatem ab eis preclusus nisi 35 captent eorum licenciam; et sic talis licencia generat et confirmat humilitatem in fratribus, tollit scandalum in conferrentibus et excludit utrobique contentionem que secundum leges humanas alias orirentur. Dominus Arma-chanus dicit libro VII de Pauperie capitulo XIV, quod

Reasons which may have led the pope to distinguish between eatables and other gifts.

1. eterna. Adde: quod. 3. Cod.: voluntati super ipsa. 23. Cod.: urata quam diu manet naturam illa res.

2. l. c. p. 384.

39. De Dom. Div. p. 272.

tali licentia non acquiritur fratribus novum ius et per consequens neque dominium, sicut ex remanente prohibens non requiritur potestas pro habito sed facultas utendi potestate antiqua. Videtur tamen michi probabile quod sicut acquiritur fratri gracia ex meditatione huius-
 modi sic ius uberius ac multiplicius et per consequens ius novum ex novo titulo. Ius enim non est dominium, sed remanet idem dominium iure multipliciter variato. Quod si argumentatur civilem dominum dare fratri ius civile, quia ius huiusmodi quale habet secundum
 formam legis humane, et per consequens superest subiectum iuris civilis et sic civilis domini, dicitur quod falsum assumitur, ymmo cum civilis dominus non potest habere ius civile, nisi fundatum fuerit in iure nature vel gracie secundum ius et dominium naturale, com-
 municat fratri suo ex titulo elemosine bona sua in civilitate quoad formam dandi et recipiendi. Unde omnis homo sufficit preter leges humanas secundum legem nature fundantem priores naturaliter iudicare. Ideo sepe dixi quod politicus alia facit ut minister legis humane²⁰ et alia ut minister legis nature: Ut minister legis nature iuvat fratrem suum clericum oneratum divitiis quibus abutitur, ut secundum professionem suam observet paupertatem evangelicam, quod cum politicus potest facere caritativa intencione et ut sic causaret in clerico²⁵ prestanciores divicias quam sunt iste nocive quas aufert, patet quomodo talis ablacio sit gratuita; passio foret undique laude digna, dicente Augustino in De verbis Domini sermone VI quod christianus debet equanimiter tollerare, etsi ab infideli et tyranno fuerit spoliatus,³⁰ quanto magis si iustus christianus ad sui commodum auferret bona quibus abutitur. *Abradit, inquit, tanquam novacula acuta tua superflua. Tollit paupertatem tuam; numquid tollit tuas divicias? paupertas tua tue divicie in corde | tuo.* Vocat autem Augustinus ista temporalia^{140*} *paupertatem*, quia pauperem constituunt in virtute. Istam ergo potestatem benefaciendi habet omnis ad hoc sufficiens ex lege evangelica Matth. VII.

Ex istis patet tercio generaliter, quomodo colorari S possunt apparentes discordantie decretorum istorum⁴⁰

Civil
 dominion does
 not imply
 civil right.

Rulers should
 assist the
 clergy to fulfil
 their duty of
 poverty.

2—4. Hic locus corruptus esse videtur
 18. *sufficit*; cod.: *st.*

16, 17. Cod.: *in civilitalis*

28. l. c. p. 363.

- pontificum. Est enim triplex radix solvendi, scilicet terminorum equivocacio dicentis, opinio non determinacio, et ex variacione temporis iusta variacio; cum enim secundum philosophos in equivocis non est contradiccio
 5 et quilibet istorum quinque terminorum *dominium, ius, possessio, proprietas, ius utendi* potest nunc accipi ad sensum politicum et nunc ad sensum evangelicum, patet quod non repugnat fratres et omnes clericos non debere dominari nec quicquam habere proprium, sub-
 10 intelligendo civiliter, sicut loquitur Nicolaus, sancti doctores et regule religiosorum conformiter ad scripturam, et tamen dominari ex nudo titulo gracie super omnibus bonis corporalis nature, sicut credi potest Johannem XXII in suis constitutionibus intellexisse.
- 15 Quoad secundum dicit dominus Armachanus, quod dominus Johannes in tractatu suo *Quoniam vir reprobus* procedit plurimum disputative et opinative, non autem declarative nec variando ab aliis papis, nisi forte equivocando in loyca.
- 20 Tercium autem declaratum est in huius principio, quomodo constitutiones papales cum sint temporales intelligende sunt condicionaliter; non repugnant, sed
 140^b consonant quod contrarie pro diversis | loco, gente, vel tempore sequantur. Sed (sicut premisi in principio) non
 25 interest paupertatis aut utilitatis mee in particulari discutere omnes apparentes repugnancias nec diffinire vel asserere, quod iste fuit utrobique sensus alterius, sed quod uterque istorum iuxta scripturam catholicus sic potest intelligi.
- 30 Ex omnibus istis colligi potest ut declaravi tercio libro, XLIII capitulo, quod nedum dominus papa sed ecclesia Romana errare potest heretica pravitate; et per consequens vocate constitutiones Romani pontificis non sunt plene paris auctoritatis cum scriptura sacra,
 35 licet conclusiones catholice quas sapienter elicit ex scriptura sunt paris auctoritatis cum illa, non quia iste papa sic asserit, sed quia Veritas sic affirmat. Multa enim sunt paris auctoritatis, dum tamen paritatem autentificationis eorum ex ignorancia divini iudicii
 40 ignoramus. Patet ista sententia ex hoc quod possibile fuit dictum dominum Johannem ex ignorancia scripture

Three ways
of harmonizing
the decretals
1. by the
different use of
words,

2. by
distinguishing
between an
opinion and a
decision.

3. The Pope
and even the
Roman church
may err.

John may have
erred

28. Cod.: *utrique . . . catholico.*

31. De Civili Dominio I, 374.

from
ignorance of
Scripture or
greed.

et methaphisice, ex spiritu invidie et cupiditatis, honoris
et rei terrene heretice intellexisse dicta sua de pauper-
tate et dominio Salvatoris; et tamen constat quod iste
sit precipuus articulus fidei stabiliens religionem ecclesie
Christiane. Ideo cum maior pars hominum eciam nostri 5
religiosi se ipsos amantes et mendicacionem evan-
gelicam | detestantes sint proni ad negandum Christi 140°
paupertatem atque inopiam, optat dominus Armachanus
quod ex declaracione decretalis domini Nicolai III et ex
quarto capitulo extravagantis Johannis sit una decretalis 10
ex decreto universalis ecclesie confirmata. Ponit enim T
dominus Johannes in constitutione sua *Quia quorundam*,
quod dominus Alexander predecessor suus ponens
gradum triplicem paupertatis, scilicet alte, alcioris,
altissime (alta paupertas eorum est qui pauca habent 15
in proprio propter Christum; alcior eorum, qui nichil
habent in proprio sed communi; altissima vero est
fratrum, qui nichil habent in proprio vel communi):
Hoc, inquit, dixit non ut papa sed ut frater Petrus de
Tarentesia. Ideo dicta summorum pontificum sunt ei 20
merito preferenda. Cum, inquam, ista dicta pape
Alexandri sunt ad sanum sensum canonica et tamen
per reduplicativam legem ut videtur sophisticè adnullata,
quare non posset ita dici de constitutionibus dicti
Johannis, quod has non dixit ipse ut collegium suum 25
tanquam papa vel caput ecclesie sed tanquam persona
ex ignorancia scripture et affeccione temporalium illusa.
Et sic non crederetur decreto Romane ecclesie nisi de
quanto se fundaverit in scriptura sacra; quod credo
omne verum, ut patet XLIII capitulo III libri. Unde 30
notantes di | ligenter dicta domini Johannis inveniunt 140⁴
ut asserunt inevitabiles discordancias fidei et scripture;
specialiter autem in usu rerum consumptibilium.
Videtur enim negare eorum usum possibilem in decretali
illa *Ad Conditorem canonum*, quia ut credit nec ante 35
actum utendi nec cum actu nec post actum; non ante
vel post, quia *tunc actus non est, nisi in potencia vel*

1. Cod.: *expirata*. 10. Cod.: *quartis capitulis*; ib. Cod.: *Johannine*.
15. Cod.: *habet*. 18. Cod.: *habet*. In Extravagante rectius sic legitur:
altam paupertatem esse habere pauca propria propter Deum, altiore que
nulla habet propria, tamen habet in communi, altissimam que nihil habet
in hoc mundo nec in proprio nec in communi. 23. *legem*; cod.: *levem*.
33. Cod.: *usu rerum usu*.

12. Extr. Joh. XXII, tit. XIV, cap. V.
tit. XIV, cap. III.

35. Extr. Joh. XXII,

memoria, nec cum actu *quia* (ut asserit) *actus dum est in fieri non est in rerum natura*; patet philosophis ignorancia huius decepcionis sophistice. Constat autem, quod repugnat scripture; nam Apostolus I ad Thim. V, 23
 5 mandat sibi vel consulit *modico vino utere propter stomachum*, Item Eccles. XXXI: *Utere quasi homo frugibus que tibi apponuntur, ut non cum manducas multum, odio habearis*. Item in decretis distinccone XLI *Quisquis ex auctoritate Augustini dicitur quod non usus vesci-*
 10 *bilibus sed libido est in culpa: Fieri, inquit, potest ut sine aliquo vicio voracitatis preciosissimo cibo sapiens utatur*. Et patet quod non equivocatur in istis, accipiendo usum pro consumpcione, quia consumpcionem illam potest quis facere sine vescencia. Errorem autem
 15 de non existencia successivi, dum est in fieri, scit quilibet loycus destruere de tempore, motu, sono et omnibus successivis, que solum sunt, dum fiunt.

His errors as
to becoming
and being.

141^a Item, in decretali | sua *Quia quorundam mentes dicit* quod decretalis loquens de usu ordinis intelligenda est
 20 de usu iuris et non facti, quia *facta veram personam exigunt, ordo autem vera persona non est, sed representata*
 V *et ymaginaria potius est censenda*. Istud contradicit fidei de unitate ecclesie, ut patet XLIII capitulo III libri; nec est ratio quare usus facti potius quam usus iuris
 25 requirit unitatem subiecti. Talia multa ut negacionem clare visionis beatarum animarum ante diem iudicii reliquit politicis declaranda.

Another of his
errors.

Sed redeundo ad materiam videtur quod omnes fratres in hoc conveniunt quod repugnat religioni sue
 30 habere quicquam civiliter; differunt tamen secundum triplices gradus notabiles (ut sepe exposui). Nam clerici seculares licet debent abdicare a se omnem civilitatem dominii vel usus, possunt tamen licite habere proprietatem ministrandi et gubernandi seorsum bona ecclesie,
 35 eciam patrimonia temporalia, que ante clericatum quiesierant (ut patet supra XIV capitulo huius IV).

Item, secundo gradu sunt religiosi possessionati quibus licet habere quotlibet redditus ex elemosinis secularium

Possessioners
may accept
enough

1. *ut asserit*; cod.: *ut fre* (sic) *asserit fre*; false ut videtur pro *fieri*; sed et *fieri* hic est in loco inepto; ib. Cod.: *actum*. 5. Cod.: *modico itaque*. 6. Cod.: *utere quacunque hora frugibus*. 7, 8. Cod.: *hodie habeatis*. 8. Cod.: *XL I Quidquid vis*. 17. Cod.: *in omnibus*. 21. Cod.: *sed reputata*. 25. Cod.: *multa negacioni*.

revenue for
bare
sustenance.

dominorum ad vivendum pauperem vitam, ut se ipsi
et residuum fideliter distribuendum pauperibus, ut patet
XIII capitulo huius quinti.

Friars must
live on daily
alms.

Tercio gradu sunt fratres qui | renunciantes omni ¹⁴¹
civilitati non habent preter elemosinas quotidianos ⁵
redditus vel decimas adiacentes et sic excusantur ab
hospitalitate ac elemosina corporali, contemplacioni,
predicacioni et sacramentorum ministracioni, saltem
confessionibus intendentibus.

Religion
depends not
on the rule but
on its
observance.

Primus status paupertatis est infimus, secundus est ¹⁰
alcior, tercius est altissimus. In quolibet autem istorum
sunt gradus quotlibet, ita quod regula per se non facit
religionem sed legis vel regule observancia, sic quod
ille est religiosior qui regularius et striccius observat
Christi consilia: quod contingit in quolibet horum trium ¹⁵
graduum, licet fratres servantes suam professionem sint
in pauperie alciores et inter eos fratres Minores, si
professioni et regule satisfaciant quod suppono.

The
Franciscans
have the
highest
profession,
but other men
may reach as
near perfection
as they.

Cum autem alii fratres militant sub regula Augustini,
in qua non limitatur tam stricta pauperies, videtur ²⁰
quod non in quantum illius regule debent tam altam
paupertatem habere sicut fratres Minores in quantum
suam regulam observantes. Contingit tamen de quolibet
trium reliquorum ordinum Mendicantium esse tam
perfecte pauperes ut Minores, cum in mundo posset ²⁵
secularis clericus ex consiliorum observancia vivere tam
penaliter et perfecte sicut aliquis Mendicantium. Hoc
tamen evenit in minori parte. Ad hoc ergo debemus
omnes clerici, quilibet iuxta | donum suum satagere, ut ¹⁴¹
cum minori usu donorum fortune relicto mundo plus ³⁰
prosit ecclesie et de hoc humiliter superbire. Unde
secundum Armachanum clericorum religio est quasi
carcer profundus in quo clerici a seculo precluduntur,
omnes quoad abdicacionem civilitatis, aliqui tamen quoad
affectionem altius et quoad striccionem arcius, ut ³⁵
eque profunde incarcerationum unus est sine vinculis,
alius laxius et alius striccius vinculatus. Dimittamus
ergo comparaciones contenciosas et sequamur sollicitè,
quia tales actus reflexi sunt viatorem ad temptationem
inimici post tergum respicere. ⁴⁰

CAPITULUM OCTAVUMDECIMUM.

- A Secundo incidentaliter patet solutio argumentorum, que doctor meus reverendus magister *Willelmus Wadford* multipliciter contra conclusionem in secundo huius positam de negacione civilis domini clericali infert. Arguit autem contra hoc per triginta media compendiose et subtiliter more suo. Et revera obligor eo amplius huic doctori meo quo in diversis gradibus ac actibus scolasticis didici ex eius exercitatione modesta multas michi notabiles veritates. Assumit igitur primo, quod Christus et sui apostoli habuerunt loculos atque pecunias, et doctores michi faventes asserunt Christum fecisse ut condescenderet infirmis; aut ergo condescendit infirmis in habendo solum usum aut in habendo dominium. Non primo modo, cum hoc perfectis conveniat. Si secundo modo, cum solum particulariter hoc potest intelligi de civili dominio, sequitur quod Christus et sui apostoli habuerunt civile dominium. Pro solutione istius argumenti oportet primo supponere ex fide scripture quod Christus et suum collegium pro tempore sue peregrinationis habuerunt loculos atque pecunias. Patet ex Joh. XII, Luc. VIII et Math. XXVII cum determinatis IV et nono capitulis huius V. Sed quia in isto videtur doctores catholicos discordare, ideo oportet parumper illud discutere. Videtur enim Doctorem Subtilem sentire in quadam questione De Perfectione Statuum quod Judas non habuit loculos de approbacione, sed de permissione Christi; et per idem non emerunt Christo approbante cibaria (quod tamen conceditur XV huius V). *Dico*, inquit doctor, *quod pro tempore necessitatis Christus Judam loculos habere permisit; non enim est verisimile quod iste qui cepit facere et docere haberet loculos et tamen aliis inhiheret*. Unde non iussus sed avaricia ductus iste Judas sub colore necessarie sustentacionis Christi et discipulorum eius providebat sibi loculos ad recipiendum illa que Christo pro necessitatibus

Tribute to his opponent Wadford who defends the right of the clergy to property.

Wadford argues that Christ and his apostles had money and therefore had ownership.

Reply. Duns Scotus says that Judas had a purse with Christ's permission but not with his approval.

5. Cod.: *infert* deest. 12. Cod.: *asserunt*.

3. Cf. De Civili Dominio II, 1. I.oserth, Studien zur englischen Kirchenpolitik im XIV. Jahrhundert, p. 99. 24. Doctor Subtilis i. e. Duns Scotus. Hunc locum in Opp. Doctoris Subtilis invenire non potui.

and that the
others apostles
probably had
no money.

suis et suorum apostolorum offerebantur; de nullo alio
legitur quod habuit loculos, licet pro portandis | necessariis 142^a
ad preparandum pascha habuerit aliquis peram et alius
sacculum; quod patet, quia post cenam dicit Christus
Luc. XXII, 36: *Qui habet sacculum, tollat similiter ei* 5
peram, et qui non habet, vendat tunicam suam et emat
gladium. Si enim in sacculis habuissent pecuniam, non
fuit Christus ita avarus in proximo moriturus, quod
habentibus tunicas vix ad sufficienciam vel forsitan nisi
unam dixisset quod venderent eam et emerent gladium. 10
Unde videtur probabile quod Johannes, qui ceteris carior
erat, tunicam commutat pro gladio, cum de eo Marc.
XIV, 51 dicatur, quod *vestitus erat syndone super nudo*,
et tamen cum tunc erat tempus valde frigidum, verisi-
militer si duplicem tunicam habuisset, alteram induisset. 15
Nam Joh. XVIII, 18 dicitur: *stabant servi ad prunas et*
calefaciebant se, quia frigus erat.

Wyclif thinks
that Christ
approved
carrying a
purse.

In isto puncto est michi verisimilius quod Christus B
approbavit loculorum et pecunie lacionem, cum aliter
non portasset Paulus pecunias (ut notatum est VIII 20
huius); nec movet prohibitio loculi igitur, cum eque
prohibuit Christus peram, sacculos, duplicem tunicam
et quicquid aliud quod a predicatione evangelii vel
apostolatus officio retardaret; cum quo sensu stat habere
loculos, pecunias atque duas tunicas cum circumstanciis 25
oportunis, que cum lacio loculorum est in profectum
apostolorum officium, | ideo Iude Scarioth abiectissimo
limitavit Christus illud officium. Sicut igitur Christus 142^b
approbavit elemosinas sanctarum mulierum et earum
absenciam, ita approbavit earum elemosine lacionem 30
in loculis pro tempore necessitatis; non enim in hoc est
peccatum sed exemplum, quod licet nobis facere in casu
similiter.

Uterius admittitur tanquam probabile, quod Christus
ordinavit cariores eius discipulos pro tempore mortis 35
sue carere pecuniis, nec obest quin Johannes habuit
pallium super syndonem, sic quod non vincitur
ipsum tunicam mutasse pro gladio; cum Christus dixit:
Satis est de duobus gladiis quos tunc habuerant. Ideo
probabile videtur quod Christus non precepit eis arma 40

10. *dixisset*; cod.: *diem*. 22. Cod.: *sacculorum*. 30. Cod.: *ele-*
mosine. 32. *casu*; cod.: *capitulo*.

39. Lucae XXII, 38.

corporalia providere quod difformaret consilio suo et operi; precepit enim eis *pati iniurias* non pugnare. Unde Petrus habens alterum illorum gladiatorum (quos Chrisostomus dicit grandes cultellos ad mactandum agnum paschalem non ad pugnandum) increpatus est, quia percussit servum pontificis Joh. XVIII, 10, 11. Non enim sequitur sanctum evangelistam pro tunica emisse sibi gladium ex hoc dicto. Et si queratur quare Christus sic precepit, dicitur quod primo ad denotandum quod licet laycis pro tempore persecucionis se moderate defendere; secundo instruit clericos ut tempore persecucionis arment se *gladio spiritus*, quod est verbum | Dei *penetrabilis omni gladio ancipiti*, ut loquitur Apostolus Eph. VI, 17 et Hebr. IV, 12. Debet enim clericus habere duplicem gladium bis acutum, primum ad mulcendum proficientes et secundum ad puniendum rebelles. Prima acucies primi gladii prescindit mala que in futurum contingerent illo gladio non mulcente, et secunda acucies rescindit mala preterita, leviter provocans ad contricionem. Prima acucies secundi gladii prescindit acute mala peccati per verba aspera inducencia horrorem peccati et pene gehenne; secunda acucies est ad tradendum obstinatos sathane vel pene huiusmodi corporali; et isti duo gladii sufficiunt sacerdoti. Unde Hebr. IV, 12 dicit Apostolus: *Vivus enim est sermo Domini et efficax et penetrabilior omni gladio ancipiti et pertingens usque ad divisionem anime et spiritus*. Omnia igitur temporalia possibile debet sacerdos Christi renuere propter hunc gladium comparandum et specialiter in hora mortis spiritualis. Cum igitur Christus nichil dixit ex levitate vel indifferencia, videtur quod verba Christi sunt onustata ista et ampliori sententia, et per idem ordinacio sua qua voluit ludam portare loculos.

Et in isto concordant quelibet sanctorum sentencie. Nam Augustinus super | Psalmum CIII ita scribit: *Habuit C Dominus loculos, sicut dictum est de quibusdam religiosis*

Various
lessons from
Christ's
command to
buy a sword.

3. quos; cod.: quis. 32. Cod.: quod ista.

4. In Commentario Chrysostomi Hom. LXXXIII in Johannem (Opp. VIII, 491) hic locus non extat sed sic habetur: *Et quomodo, qui iussus erat non peram habere . . . gladium habuit? Ut videtur . . . se iam olim premunierat.* 36. Opp. tom. IV, 1158; sed non ad verbum citatur.

feminis que ministrabant ei de substancia sua; futurus erat Paulus nec tale aliquando querens, et omnia provincialibus donans. Sed quia multi infirmi ista quesituri erant, magis infirmorum personam suscepit Christus. Numquid sublimius Paulus Christo? Sublimius Christus,⁵ quia misericordius. Cum enim videret Paulum istam non esse quesitum, providit ne dampnaret quesitum et prebuit exemplum infirmo, quomodo cum videret multos promptos et gaudentes ituros ad martirium passionis exultaturos in ipsa passione, fortes centenarios maturos¹⁰ ad horreum, tamen quorundam infirmorum quos videbat posse turbari ventura passione, ne deficerent sed potius voluntatem humanam voluntati creatoris coniungerent, ipsorum personam voluit suscipere in passione dicens: Tristis est anima mea usque ad mortem.¹⁵

Ex istis verbis videtur Augustinum dicere quod Dominus habuit loculos ut doceret infirmis licere ab auditorio querere necessaria; nec enim in portacione per se potest fingi peccatum, nec obstat Christum ordinasse istam portanciam, licet Judas fuerit in mortali²⁰ continue quando portavit loculos cum pecunia, cum Deus approbat | substanciam operis viciosi; nescio tamen^{143*} ostendere quod sic fuit de Juda.

Christ really suffered at the prospect of his crucifixion.

Item, Ambrosius super illud Luc. XXII, 42: *Transfer calicem hunc a me. Errant, inquit, hoc loco qui tristitiam*²⁵ *Salvatoris ad argumentum inolite potius a principio quam suscepte ad tempus infirmitatis inclinant et naturalis sensum cupiunt detorquere sentencie. Nusquam magis pietatem eius maiestatemque demiror. Minus enim michi contulisset nisi meum suscepisset affectum. Vult iste sanctus*³⁰ *dicere quod Christus vere passus doluit, timuit et tristatus est, specialiter ut nobis affectionem humanam imitabilem exemplaret. Aliter enim non expressisset eius infirmitatem tam penalem potius quam sancti qui sine signo tante tristicie passi s^{nt}* Item Crisostomus super Math. Omelia³⁵ XXVI. *Vides a^ut^{em} est Christi in condescensionis dili-*

25. *Errant*; rectius: *haerent*. Cf. Ambros. in Lucam; vide infra.

26. Cod.: *ad alium*. 27, 28. Cod.: *nihil sensum*. 28. *sententie*;

hic verba omitta sunt: *Ego autem non solum excusandum non puto sed*

etiam. 29. Cod.: *maiestatem quia deminor*. 30. Chrysost.: *Vidistine, quantam accurationem cum indulgentia coniunctam ostendat? Ut etiam cum comederet et biberet ac contrariam, ut videatur, Johanni vite vacacionem teneret...*

16. Matth. XXVI, 38. 25. St. Ambrosii in Lucam Opp. tom. II° 1. 35. Joh. Chrysostomi in Matth. Hom. XXVII, Opp. V. 30. Loosely quoted.

gencia sicut cum comedat et bibat sic, ut cum videatur ex adverso Johanni faciens et hoc fecit gracia salutis Judeorum, magis autem orbis terrarum universi. Item, Gregorius, XII Moralium super illo: putasne mortuus
 5 homo etc. Solent, inquit, viri iusti in eo quod ipsi certum sentiunt quasi ex dubitatione aliquid proferre, ut infirmorum in se verba transferant; sed rursum per fortem sententiam infirmanti dubietate contradicunt, quatenus per hoc quod dubie proferre cernuntur infirmis
 143^b aliquatenus condescendant | et per hoc quod certam sententiam proferunt infirmorum mentes ad soliditatem trahant. Quod dum faciunt exemplum nostri capitis secuntur, passioni quippe dominus propinquans infirmancium in se vocem sumpsit, dicens: Pater, si possibile est,
 15 transfer a me calicem hunc. Sed vim fortitudinis ostendens ait: Non sicut ego volo, sed sicut tu. Vult ergo iste sanctus quod Christus vere sine duplicitate exemplavit nunc viam perfecti et nunc viam minus perfecti. Nec aliter video ad quid taliter diceret illa verba.
 20 Item, Hugo de sancto Victore exponendo psalmum D XCI sic loquitur: Habebat Jesus loculos et ea que dabantur suscipiebat conformans se imperfectis. Paulus autem noluit sumptus accipere de evangelio, sed gratis factus est minister verbi. Et invenitur Paulus aliquid magis
 25 fecisse quam Christus; Christus autem in numero imperfectorum inveniri voluit, ne presumerent non accipientes et confunderentur accipientes et estimaretur non esse Christianus faciens quod voluit facere Christus. Item, in decretali Nicolai III in Sexto Exiit qui seminat si
 30 habetur: Nec hiis quisquam putet obsistere quod interdum dicitur Christum loculos habuisse. Nam sic Christus ipsius cuius perfecta sunt opera in suis actibus viam perfectionis exercuit, quod infirmorum imperfectionibus con-
 143° descenderet et | viam perfectionis extolleret et imper-
 35 fectorum infirmas semitas non dampnaret. Et idem patet

In so doing he
 set an example
 to the weak.

7. Cod.: transformant. 8. Cod.: infirmanti deest; ib. Cod.: dubietati.
 10. 11. Cod.: circa sententiam. 11. Cod.: sollicitudinem. 13. Cod.:
 qui passioni propinquans. 27. Cod.: confunderent. 28. Cod.: faciens
 deest; ib. Cod.: noluit. 30. Cod.: putat. 30, 31 Cod.: interdum dei
 Christum.

4. Job XIV, 14. 5. Opp. tom. I, 398. 21. Appendix ad
 Hugonis Opp. dogmatica Miscell. lib. II, cap. LXIV, Migne
 CLXXVH, 626. 29. Sexti decret. lib. V, tit. XII, cap. III.

XII questione I *Habebat* sub auctoritate Augustini, ubi sic dicitur: *Habebat Dominus loculos a fidelibus oblata conservans et suorum necessitatibus et aliis indigentibus tribuebat; tunc primum ecclesiastice pecunie forma est instituta, ut intelligeremus quod precepit non esse cogitandum de crastino, non ad hoc fuisse preceptum ut nichil pecunie servetur a sanctis, sed ne Deo propter ista serviatur et propter inopie timorem iusticia deseratur.*

Christ approved receiving money and carrying a purse.

Ex istis septem dictis doctorum colligitur scriptura duce cum ratione probabili quod a Christo approbate ¹⁰ sunt tam receptio pecunie quam portacio loculorum.

We grant that Christ had the use of money but not civil ownership.

Quibus suppositis patet responsio ad formam argumenti, concedendo quod Christus habuit tam usum pecunie ac aliorum usibilium, quam etiam naturale dominium, non autem potuit habere civile dominium, ¹⁵ formaliter intelligendo. Difficultas autem stat: in quo et quomodo condescendit infirmis, quia si creditur quod ex suo condescensu dominatus fuit civiliter, mitigat perfectionem Christi tantum aut induxit infirmitatem in suis moribus et est error insanus. Ideo pro declaratione ²⁰ huius materie notandum est primo, sicut dicitur | capitulo III huius V, quod opus ad propositum dicitur bonum seu perfectum dupliciter, vel quoad genus suum ^{143^d}

An act may be good in kind or through circumstance.

naturale vel quoad circumstantias; quoad genus absolute secundum perfectionem quam persone habent ut ²⁵ est talis nature; et hoc variatur dupliciter secundum speciem vel individuum, ut predicare sic est perfectius quam dormire, et predicare diucius est perfectius quam predicacio partialis. Quoad circumstantias dicitur operacio perfecta, quando circumstantie nature sue accidentales per accidens ipsam bonificant, ut dare elemosinam rectificatur per caritatem et intencionem dantis, ut patet XV huius V.

An outward act is not virtuous or vicious in itself but according to its intent.

Secundo notandum quod nulla operacio extrinseca est per se viciosa vel virtuosa, sed solum ut procedit ³⁵ ab habita virtutis vel vicii et per consequens proportionaliter ad habitum contrahit nomen moris. Sic enim *vidua paupercola* ex fervore caritatis *plus omnibus misit*, ut patet ex diffinitione Christi Marc. XII, 43. Et sic operacio dicitur dupliciter esse in specie; primo per ⁴⁰

20. Cod.: *et deest*; ib. *insanus* (?); cod.: *in sannis*.

1. Decret. Secunda Pars, causa XII, qu. I, cap. XVII.

se in specie accionis ut quilibet homo est per se in specie humana; secundo per accidens in specie actus virtuosus, sicut homo per accidens est in specie clerici vel artificis et secundum rationes istarum rerum capit eadem res 5 disparia predicata.

144^a E Istis duobus | suppositis dico tercio, quod licet Christus condescendit infirmis quoad operationes imperfectas in per se genere, tamen omnes ille operationes erant summe perfecte et per consequens non imperfecte in 10 moribus, quia processerunt a subiecto suo virtuosissimo secundum habitum altissime caritatis. Sic igitur licet sit *beacius dare quam accipere*, Act. XX, 35, perfeccius est habere utrobique erarium paratum quam es in loculis circumferre, perfeccius hostes nudo aspectu pro- 15 sternere quam ipsos timorose effugere; perfeccius sine fastidio laborem carnalem perficere quam ex tanto laboricio fatigari, perfeccius absque pavore vel fletu gaudiose mortem aggredi propter Christum quam cum tristitia et tremore mortem tam gravem suscipere; et sic de 20 quotlibet miseriis quas Christus pro nobis sustinuit; quarum omnium per sanctos intelligo quoad per se genus, cum omnes iste operationes fuerunt in Christo eque perfecte quoad circumstanciam vel virtutem. Et patet quod divisio prime rationis est insufficiens, cum 25 Christus nec condescendit infirmis in quantum habuit nudum usum nec in quantum cum usu habuit dominium, sed in quantum perfecit operationes imperfectas in per se genere; licet summe perfectas in moribus. Quantum ad imperfectionem generis erant operationes nostris si- 144^b millime. Unde vocantur infirmitates | nostre; sed quantum ad perfectionem in moribus nullus christianus potuit aliquam illam attingere. Et sic ad sensus equivocos erant tam perfecte quam imperfecte et per consequens quoad per se genus vel naturam operationes 35 multorum Christianorum ipsas excesserant, sed quoad bonitatem morum ex circumstantia caritatis a qua processerant nullus Christianus potest ad aliquam illarum in paritate contingere. Unde ymaginandum est de Christo duce nostro quod secundum hominem interiorem et 40 perfeccionem omnium operationum suarum in moribus stat fixus in gradu altissimo possibili humano generi trahens post eum omnes Christianos in funiculis cari-

Christ's acts
although
accommodated
human
we s, were
... ..
circumstances
perfect.

1. 2. *specie*. Cod.: *se*. 4. *rerum*. Cod.: *serum*. 15. Cod.: *affu- gere*. 21. *per sanctos*; haud dub. error scribentis; *perfectos* (?)

tatis. Et ille idem dux noster descendit secundum corpus vel completum hominem per quotlibet gradus dispares quoad perfectos operationum in genere, licet quelibet illarum operationum non posset humiliari ad aream operationum civilium quas exemplificat, ut patet⁵ in fine capituli XI huius. Et sic rex noster et sacerdos sicut secundum divinitatem est speculum eternum secundum rationes eternas exemplificans quamlibet creaturam, sic secundum hominem assumptum et eius operationes quas perficit in peregrinationis sue tempore est exemplar ad quod oportet quemlibet christianum vigilanter attendere. Ipse enim est mons quem Ysaïas prophetat^{144°} II capitulo: *Super verticem montium elevatum*, pro quo sermo Domini Exod. XXV, 40 ad ecclesiam universalem dirigitur: *Inspice et fac secundum exemplar quod tibi in monte monstratum est*. Impossibile quidem est christianum opus facere laudabile, nisi sit in huius montis operibus exemplatum; non igitur est color: si Christus secundum opera etiam inperfectiora in genere exemplavit dominationem civilem, copulationem carnalem et punitionem²⁰ ad mortem corporalem, igitur operationes sue exemplantes erant huiusmodi.

Against an opponent we maintain that Christ had use and political right but not civil ownership.

Secundo arguit *doctor meus*, querendo si Christus F et sui apostoli habuerunt in oculis et aliis usibilibus usum sine iure utendi et civili dominio, aut habuerunt²⁵ in eis ius utendi aut civile dominium. Non primo modo, cum hoc sit a Johanne XXII hereticatum, igitur relinquitur secundum. Patet ex dictis quod divisio est insufficiens et sic consequentia non procedit; habuit enim Christus usum et ius politicum sine dominatione civili.³⁰ Et quoad dominum Johannem dictum est proximo capitulo.

It is argued that Christ had a house, but nothing shews that he owned one civilly.

Tercio arguitur quod Christus habuit domum ad inhabitandum, iuxta illud Joh. I, 38 *Rabi, ubi habitas?* At ille: *Veni et vide*: Non enim continue iacuit sub³⁵ divo, oportet ergo quod habitatio in domo sua dicat aliquid plus tui in domo quam dicit usus vestimentorum ac vescibulum vel naturale dominium. Dicitur quod consequentia non valet, cum ista suffecissent Christo. Nam innocentes habitassent in paradiso et⁴⁰ sancti habitant in celo, peregrini etiam et divites habi-

2. Cod.: *quotlibet*. 9. *assumptum*; cod.: *assertum*. 12. Cod.: *quam Ysaïas*. 27. Cod.: *hereticum*. 31. *quoad*; cod.: *et ad*; quo deest.

tant in loco quo resident et Dominus habitat in sanctis,
 ut patet scrutanti scripturas. Non igitur ex habitatione
 est color concludendi ipsum civiliter dominari, sicut
 patet de fratribus. Ille ergo qui habitat in domo tan-
 5 quam civilis eius proprietarius habet inhabitabile civile
 dominium, Christus autem voluit manere in domibus
 alienis, ut patet de domo Marthe, Zachei et civis Jeru-
 salem in cuius cenaculo celebravit cenam novissimam,
 nunquam autem voluit esse civilis proprietarius, ut patet
 10 Math. VIII, 20: *Filius autem hominis non habet ubi caput*
reclinat. Nec patet michi ex scriptura quod locus habi-
 tationis Christi ad quem invitavit discipulos intuendum
 fuit domus aliqua: quin potius locus sub divo in quo
 Christus solebat frequenter habere pausacionem, sicut
 15 fuit de orto in quo captus est (ut patet Joh XVIII);
 et hoc grammaticaliter sonat *hoc frequentativum habitare*;
 Christus enim pro tempore sue peregrinacionis noctes
 plurimas duxit insompnes nunc pernoctans in oracione
 Luce VI, nunc ambulans supra mare Math. XIV et
 145* nunc | quadraginta noctibus spacians in deserto Math. IV,
 laborans continue in hiis *que patris sui sunt*. Quod si
 quando dormivit in lectis, non credo, quod usus fuit
 (ut hodie faciunt eius vicarii) apparatus secundum
 fastum seculi et lectisterniis sumptuosis; satis igitur
 25 fuit Christo habere talia ex conduccione, ex prestacione,
 vel alio tytulo supra ius civile vel civile dominium.

Quarto arguitur ex illo Luce X, 7 dicto predicatori-
 bus: *Dignus est operarius mercede sua*. Ex quo videtur
 quod evangelizantes habent aliquid iuris vel condigni-
 30 tatis in necessariis recipiendis a suis catechizatis eciam
 plus quam habent in bonis aliorum quibus non pre-
 dicant. Cum igitur in bonis extraneorum habent natu-
 rale dominium, relinquitur quod in bonis sui auditorii
 habent civile dominium.

G Hic nego consequenciam, nam in naturali dominio
 sunt quotlibet gradus possidendi secundum quotlibet
 titulos atque usus, ut quando fidelis donat evangeli-
 zanti vite necessaria, habet in eis novum titulum atque
 licenciam ad usum sensibilem, et per consequens ius
 40 utendi novum sine adquisicione nova eorum dominii.

The habitation
 that the
 disciple was to
 see was not
 necessarily
 a house.

It is argued
 that as the
 labourer is
 worthy of his
 hire, the
 preacher has
 civil owner-
 ship of his
 dues; but his
 ownership
 is natural, not
 civil.

18. Cod.: *insompnos*.
 37, 38. Cod.: *evangelici*.

25. Cod.: *ex duccione*.

31. Cod.: *habet*.

Et sic ex novitate iuris acquirit elemosinam et per consequens novum dominium super eius usus sensibiles eciam a dicto sumendum causa, stante eius antiquo dominio, et sic lex Christi secundum quam predicator de iure vindicat vite necessaria a subiectis est de iure nature, ut patet | I. Cor. IX, et longe a lege humana. 14^b

In preaching the spiritual labour cannot be paid in money.

Notandum tamen quod in predicatione est labor corporalis, cuius merces est corporale stipendium et labor spiritualis, cuius merces expectatur in patria, qui cum non sit numismati in proporcionem rationabili comparabilis, non est civiliter emibilis sive vendibilis sed evangelice, ut patet ex dictis. Ille igitur foret fatuus qui propter avariciam temporalium perderet instructionem in via morum et plus foret deses sacerdos qui cum evangelisatione temporali potest mercari beatitudinem et evadere dampnationem. Ideo dicit Apostolus

but the bodily labour earns its hire, which is given by God.

I Cor. IX, 16: *Ve michi, si non evangelizavero*. Unde ne desperemus de corporali suffragio, dat nobis titulum ad mercedem pro corporali laboricio dicens: *Dignus est operarius mercede sua*. Illud autem quod evangelicus habet ex nova gracia datur sibi a Deo et occasionatur a licenciante domino; nec videtur licencia que est licere data ab homine et non a Deo sed appropriate a Deo que eo ipso quo quis est in gracia licet sibi uti omnibus bonis Dei super quibus ex titulo gracie dominatur. Sed caveat ne hec licencia que appropriate datur a Deo ante omnem humanam licenciam sit fratri ad scandalum et sibi ex cupiditate temporalium ad ruinam, | quia eo ipso cadit a licencia. Ideo secundum Apostolum *multa licent que non expediunt*. Sic ergo ius et licencia quandoque pure accipiuntur pro potestate et licere, et sic videtur michi quod appropriate dantur a Deo ut gracia iuxta illud Rom. XIII, 1: *Non est potestas nisi a Deo*. Quandoque autem dicunt aggregative datum divinum et approbationem ministratoriam potentatus et sic dant homines subautentice ius atque licenciam dantes quod suum est; ad quod plus attenditur quam ad datum Dei quod tamen clerico suo sufficeret. Contingit igitur tam in statu innocencie quam statu lapsus homines secundum quotlibet gradus acquirere ius et differenter honore

When God's gift is ministered by man we are apt to regard chiefly the agent.

2. Cod.: *sensibili*. 3. Cod.: *a dicto* . . . Hic locus corruptus est.
36. Cod.: *dans*. 40. *differenter honore possesso*; ita cod. rectius: honores et possessiones.

29. I. Cor. VI, 12; X, 22.

posseſſo ſine civilitate. Ideo non ſequitur: Quodlibet ius ſuperadditum iuri naturali inducere ius civile; nec ſequitur ex variacione iuris dominium proporcionaliter variari, licet Auguſtinus vocet dominium fundatum in
 5 maiori gracia verius dominium, nam dominium nec eſt mole nec intensive magnum (ut patet capitulo . . . huius quinti).

H Quinto arguitur ſic: quibus non repugnant proprii actus civilis domini nec civile dominium, ſed Chriſti
 10 diſcipulis non repugnant actus civilis domini, igitur nec ipſum dominium. Nam diſcipuli emerunt cibos in
 145^a civitate Samaritanorum | Johannis IV, Chriſtus eciam precepit eis ut venderent tunicas Luce XXII, Paulus eciam conduxit ſibi domum ad inhabitandum, ut patet
 15 Actuum XVIII.

It is ſaid the apoſtles did acts characteristic of dominion.

Hic negatur minor, intelligendo ad propositum arguendi diſcipulos Chriſti clericos, pro tempore quo ſunt clerici. Et patet ex ſupradictis XV huius, quod tres actus predicti ſunt non civiles, dum non fiunt a civili
 20 domino vel uſuario nec gracia aquirendi civilis domini ſui uſus quod fit verum de apoſtoliſ; ideo non ut ſic exercitabantur in actibus civilis domini.

We deny that the acts had that character.

Quantum ad illud Luc. XXII, patet ex dictis ſuperius in iſto capitulo quod miſtice dictum eſt, docendo pre-
 25 dicatores in tempore perſecucionis emere a Deo per devotas oraciones abſque argento et ulla commutacione Constantina predicandi evangelicam veritatem que eſt verbum Dei et gladius Spiritus Sancti, et quod non dimittant propter tunicam poſſeſſionis temporalis arguere
 30 oportune; et iſto gladio armati ſunt apoſtoli Chriſti vincentes mundum atque dyabolum inſtar ſui, qui ex ſcriptura triplici que eſt verbum Dei ipſum communicat (ut patet Math. IV).

Sexto arguitur: furtum descriptive eſt contrectacio
 35 rei aliene invito domino, et intelligitur de poſſeſſione et dominio civili, ut patet politicis. Sed Judas erat | fur,
 146^a ut dicitur Joh. XII, ergo relinquitur quod Chriſtus et ſui diſcipuli habuerunt civile dominium ſuper hiis que Scarioth furabatur.

It is argued: Chriſt and his diſciples muſt have been owners or Judas could not have ſtolen.

21. *verum*; cod.: *ym*. 36. Cod.: *domino*.

23. Lucae XXII, 36.

We deny the
consequence,
which rests on
equivocation,

Hic negatur consequentia, cum arguitur particulariter in equivocis. Est enim quoddam furtum civile, quoddam dyabolicum; furtum civile, quando aufertur a civili domino vel usurario res sua civiliter, ipso invito; et sic est quoad rapinam et omnem iniustam ablacionem 5 huiusmodi privatam; generaliter autem loquendo de furto furtum est quecumque iniusta ablacio vel abusio boni Dei, quia omnis talis est iniusta contrectacio rei aliene, quam licet dominus habet continue, tamen iniuriatur sibi sicut omnibus membris eius a quibus au- 10 fertur ususfructus, quia in fure tollitur usus meritorius per abusum, quod licet non fuerit invito domino, tamen fit preter eius licenciam; et sic contingit ratio furti autonomatice falsis pastoribus. Unde et illos vocat Christus signanter *fures et latrones*, Joh. X, 8. Fures 15 quod clam veniunt non vocati a Deo nec *per hostium* et cardinem humilitatis, quia Christus tunc eos approbative cognosceret quin subintrant, sicut forte subintrant nonnulli de nostris prepositis ad ecclesiasticas dignitates et post introitum sunt latrones, quia tunc plus patule 20 rapiunt bona ecclesie per palliatis censuras tanquam in saltu ponentes insidias ad invadendum simplices christianos.

Judas igitur | fuit fur non civilis sed dyabolicus. Ideo 146^b I vocatur a Christo Johannis VI, 71 *dyabolus*, et figurat 25 falsos prepositos, procuratores, apri de silva ad querendum sibi animas quas Christus redemit suo sanguine infinitum plus apprecians eas quam totam pecuniam quam Scarioth furabatur.

Et ad confirmacionem qua dicitur iudicem civilem 30 licite potuisse suspendisse Judam pro furto, concedi debet conclusio, sed non exinde sequitur quod furabatur rem supra qua Christus dominabatur civiliter, ut iudex politicus rationabiliter dampnat latronem occidentem vel spoliantem fratrem, licet non abstulerit bona super 35 quibus frater habet civile dominium.

Unde licet Christus et sui apostoli fuissent pro tali punicione Scarioth persecuti, tamen illata iuste de possibili morte proditori per iudicem secularem Christus punicionem huiusmodi approbasset. 40

Prima pars patet eo quod Christus non docuit suos sacerdotes incurrere irregularitatem vel fieri carnifices

hominum, sed potius remittere omnem iniuriam, ut patet Math. XVIII. Unde Luce XXIII, 34 rogavit *patrem occisoribus suis dimittere*. Et secunda pars patet ex hoc quod pertinet ad iudicem civilem pacificare rem publicam maxime in perturbacione sensibili et enormi deficiente aliquo qui puniret, sicut fuit de illo sacerdote iniquo qui proditorie tradidit magistrum optimum ad maximam perturbacionem plebis | Judaice. Et si dicitur quod non licet iudici layco condemnare sacerdotem, verum est ipso manente sacerdote vel assistente iudice ecclesiastico qui apcius puniret; et hoc creditur Christum docuisse, quando ordinavit proditorem suum qui fuit Judeus episcopus suspendi laqueo per se ipsum et Py-latum iudicem suum gentilem laycum occidi fecit per Romanos principes. Et si secundo obicitur quod non licet iudici civili nisi in causa civili cognoscere, patet quod hoc est falsum, nam tam impossibile est legem civilem esse vel iudicium secundum illam nisi fundetur in lege nature fundante rationem iudicii, quam impossibile est formam artificialem esse nisi fundetur in essencia naturali. Ideo iudex civilis aliqua iudicat in quantum minister legis humane, et tunc iudicat civiliter sive politice; et aliquando in quantum minister legis nature, quod si pure ea ratione diiudicat, tunc est illud iudicium mentale et sic illud iudicium potest esse sine civili et non econtra.

How far
laymen may
judge priests.

A judge may
administer both
civil and
natural law.

K Et patet quod falsum assumitur; de iure namque nature quo omnis homo debet diligere fratrem suum, debet homo etiam politicus punire tales maleficos. Modus autem puniendi limitatur de iure humano in diversis climatibus variatus. Quod si iudex non | in-nititur legibus humanis, sed limitat sibi ex epykeia modum puniendi, stat quod totum iudicium et eius execucio sit simpliciter naturalis.

35 Et patet quod licet civili iudici punire in causa alia quam civili, sed non licet sibi iudicare civiliter nisi causa in qua iudicat sit civilis. Sed hoc potest dupliciter intelligi, vel quia contractus civilis sit inter partes quarum utraque altera sit civilis vel quia neutra parte exigente politica offensum est contra policiam rei publice. Et voco hominem politicum qui est usurarius vel

He can judge
civilly only in
civil causes,
but he may
punish in
others.

25. *mentale*; cod.: *m^{le}* (quod et legi posset: *intellectuale*). 32. *epi-keia* = *ἐπιεικεία* = *equity*.

dominus civilis sicut patet de domino et servo. Illum autem voco non politicum, qui nec habet usum civilem nec dominium civile cuiuscunque sicut fuit de Christo et suo collegio, qui non eo minus voluerit subici humanis legibus, ut patet II capitulo huius V. Et ita si fecisset contra leges humanas perturbacionem in populo, civili iudicio racionabiliter subiecissent et sic posset politicus iudicasse de possibili civiliter proditorem. Nec moveat licet *homo sit naturaliter animal politicum*, quod nonnulli sint non politici, nam homo est naturaliter animal bipes et tamen aliquis homo occasionaliter non est bipes; multo magis ergo cum ex natura infecta inducitur policia, | stat hominem esse qui non sit politicus, sicut tuisset omnis homo in statu innocencie et post lapsum erant Christus, Baptista et multi alii: Sicut ergo nos *sumus filii ire*, sic dicendum est de proprietate politica que est proprium tercio modo dictum.

Christ approved of judges inflicting punishment.

Quod autem Christus approbasset punicionem huiusmodi, patet ex hoc quod illa fuisset iusta ex posito, sicut Math. XVIII, 6 dicitur: *Expedit quod scandalisans fratrem suum suspensio molari ad collam demergatur in mari*. In quibus videtur notabile, quod pro peccato communissimo et reputato levissimo Christus approbat quod layci puniant morte levissima que est submersio; ergo multo magis approbaret pro peccatis gravioribus mortem plus asperam; de isto inferius.

Septimo arguitur sic: Apostoli Christi persecucionis tempore fuerunt puri clerici et perfecti Christi discipuli et tunc fuit eis licitum non conservare Christi consilia de non possidendo aurum vel argentum et ceteris, ergo adhuc licet clericis habere civile dominium.

Bede says that ownership was allowed in time of persecution.

Minor patet per venerabilem Bedam super illo Luce XXII, 36: *Nunc qui habet sacculum, tollat similiter et peram*. Ubi ponit quod non est eadem forma vivendi persecucionis tempore et tempore pacis. Et consequenter ponit quod forma que fuit data Luc. IX fuit relaxata tempore mortis Christi et tempore persecucionis per verba Christi data Luce | XXII. Ideo dicit consequenter

7. subiecissent; adde: *sum homines*. 10. Cod.: *quod nulli*. 13. Cod.: *que est*. 16. Cod.: *ergo nam sumus*. Cf. Eph. II, 3.

9. Aristoteles Politica I, cap. I: *ἄνθρωπος φύσει πολιτικὸν ζῷον*. 32. Baedae in Lucae Evang. cap. XXII, Lib. VI, Opp. tom. V, 427 (ed. Colon. 1612).

quod regula imposita discipulis missis ad predicandum non fuit bona tempore persecucionis; licet igitur non fuit apostolis licitum tempore pacis temporalia civiliter possidere, hoc tamen fuit eis licitum tempore persecucionis.

1. In isto argumento oportet notare verba secundum sanam loycam et signare ministeria ad sensum doctorum catholicorum. Prima igitur conclusio est concedenda, sed minor habet calumpniam. Semper enim debent apostoli pro tempore sui apostolatus servare Christi
 10 consilia; quibus non repugnat habere civile dominium materialiter intelligendo (ut patet capitulo XIII huius quinti). Stat enim clericum licite habere quotlibet civilia dominia, sicut et Christus habuit, evangelice et non civiliter, sine hoc quod aliquod Christi consilium offen-
 15 datur; cum Christus habuit pro statu sue peregrinacionis omnia regna mundi, licet nec ipse potuit nec sacerdotibus suis cum isto officio licenciavit civiliter dominari.

A clergyman may have civil possessions, but he must hold them evangelically not civilly.

- Et quantum ad venerabilem Bedam dicitur quod intelligit non plene eandem formam vivendi observandam
 20 Christi discipulis tempore pacis. Et variato tempore persecucionis nec umquam precepit hoc Christi consilium, nam idem Christi consilium, quod sufficit dirigere viatorem pro uno tempore huius vie, sufficit et pro quolibet; cum consilium de nichil portando in via sic
 147^c debet | intelligi, quod non solum semper careant animo dominandi civiliter sed neque portent quicquam in via quod evangelizandi officium retardaret, cum potestas data eis ad ministrandum populo spiritualia et faciendum miracula, sit ut sufficiens illis, ut populus mini-
 30 straret eis quecunque necessaria, cum de lege nature ad illa necessaria erant digni; nec est intencionis venerabilis Bede dicere quod Christi consilium fuit posterius revocatum, sed per illud Luc. XXII capitulo laxius explanatum; sic videlicet, quod licet Christi apostolis
 35 tempore persecucionis et tempore caristie facere providenciam et colleccionem pecunie, ut patet per beatum Augustinum; et sic sensus specialis regule pro tempore pacis non fuisset sanus pro alio tempore, quo alius sensus eidem consilio debet dari. Consilia enim Christi
 40 sunt generalia et preter consultum pro omni tempore sub eodem verborum velamine tegunt sensum spiritualem pro loco et tempore modificandum.

Christ's counsels do not vary but may be less strictly construed in times of trouble.

Octavo arguit: Joseph ab Arimathia, Symon leprosus, Maria Magdalena et Lazarus suscitatus erant perfecti Christi discipuli pro tempore quo fuerunt civiliter dominati, ergo per idem licet clericis civiliter dominari. Nam de illis constat ex evangelio Math. XXVII, Joh. XI 5 et Marc. XIV, quod erant divites civiliter dominantes.

That some disciples were wealthy proves nothing, if they were not apostles.

Hic patet quod consequencia non procedit; | oportet 147^a
enim omnem christianum salvandum, clericum vel lay-
cum esse Christi discipulum, sed omnes sacerdotes
eius et clericos oportet in expropriacione civili pro- 10
pinquius sequi ipsum, quia aliter non sunt clerici de
sua familia domestici, sicut fuerunt apostoli, in cuius
signum Christus non acceptavit Zacheum in aposto-
lum sed laycum discipulum, ut dicit Jeronimus, quia
non tunc perfecte renunciavit omnibus bonis suis, si- 15
cut Petrus et ceteri apostoli, sed dimidium bonorum
professus est se dare pauperibus, ut dicitur Luce XIX,
et residuum reservavit ad satisfaciendum, si aliquem
defraudavit, ut placet Augustino.

Civilis ergo proprietas repugnat apostolatu et per M
consequens clericatu, ut patet de Scarioth qui exinde
ab apostolatu cecidit et de dictis laycis qui exinde ad
laycalem discipulatum sunt admissi, non autem ad
ordinem clericatus. Sacerdotes enim gerunt tipum apo-
stolorum, aliqui propinquius, aliqui remocius; clerici 25
vero inferiores gerunt tipum aliorum discipulorum, nec
video ex evangelio quin dicti layci Christi discipuli
reservarunt sibi post conversionem usum sui prioris
civilis dominii et renunciarunt civiliter, sicut dictum
est capitulo XIV huius clericos debere | facere qui 148^a
cum patrimonio proprio de Christi patrimonio sunt
promoti.

Nono arguit: Christus eiecit ementes et vendentes
de templo (ut patet Joh. II et Math. XXI). Cum igitur
hoc fecit ex potestate coactiva non exortativa, videtur 35
quod hoc fecit ut dominus. Unde glossa distincione X
super capitulo: *Unde idem* ponit expresse quod *Christus*
fecit quedam ut imperator, quedam ut sacerdos; ut im-
perator eiecit ementes et vendentes in templo.

9. Cod.: *etiam Christi.* 13. Cod.: *nobis acceptavit.* 26. *aliorum;*
cod.: *arum.*

37. *Unde idem* non extat, sed est dist. X, cap. VIII *Quoniam idem.* Cf. Glossa ad hoc cap pert. Et in dist. XCVI cap. *Cum ad verum* hic locus invenitur.

Hic concludendo primam conclusionem non sequitur si
 hoc fecit ut imperator, rex vel dominus, ergo ut dominus
 civilis, quia (ut ostensum est) ipse habuit perfectionem
 regalem, licet in hoc exemplavit civile dominium et
 5 potestatem civiliter coactivam. Nam humilis coactio
 est cum flagello de funiculis bestias de templo abigere,
 es non ad fiscum sed fundum confundere, non personam
 sacerdotis sed monetam destruere. Ideo (ut dixi superius)
 debent seculares domini proportionaliter agere. Nec fuit
 10 secularis regalia sedere super asinam et pullum eius
 sine strepa vel sella, sed hoc exemplar et principium
 civilis domini licet fuerit in quantitate valoris vel
 sensibilitatis minimum quoad mundum, tamen quoad
 Deum fuit maximum in virtute. Ideo sepe negavi Chri-
 15 stum habuisse potestatem coactivam. Ideo Augustinus
 Epistola XXXIII ad Bonifacium | docet diffuse per multa
 148^b exempla sanctorum Christi quod christiani ad legis sue
 observanciam debent cogi.

In driving the
 sellers out
 of the temple
 he acted as
 lord, but not
 necessarily as
 civil lord.

Decimo arguit sic: Si illicitum fuisset apostolis ha-
 20 buisse divicias, hoc foret propter hoc consilium, Math.
 X, 9: *Nolite possidere aurum* etc. Sed hoc non im-
 pedit, cum secundum Augustinum *Contra Donatistas*
 ista verba spiritualiter scrutanda sunt, ne Christus con-
 tra precepta sua fecisse videatur, cum loculos habuit,
 25 quibus ad necessarium victum precia portabantur.

It is urged
 that the order
 to take no
 money must
 be read
 spiritually,
 since the
 apostles did
 have money.
 We allow that
 they had it, but
 not civilly.

Patet ex dictis quod valde licitum fuit apostolis habere
 divicias, sed modus habendi civilis propter eius infeccio-
 nem est eis prohibitus et Christo impossibilis; et sic vere
 dicit Augustinus quod dicta de abdicatione temporalium
 30 a Christo et suis discipulis spiritualiter perscrutanda sunt,
 distinguendo scilicet inter modum habendi evangelice
 atque civiliter (ut tactum est V huius). Nam evangelice
 N habens divicias contentatur ex puro titulo gratie Dei
 quoad illas contentus de parco usu earum, de quanto
 35 sunt necessaria ut propicius ministret Deo et suis
 fratribus. Modus vero habendi civiliter requirit titulum
 secundum legem humanam ut dominanti ministretur a
 subditis qui sunt modi habendi contrarii, ut patet Luc.

1. Cod.: *se non.* 19. Cod.: *Decimo sic arguit sic.* 25. Cod.:
precio.

16. St. Augustini Ep. ad Bonifacium De Correctione Dona-
 tistorum Opp. tom. II, 646.

XXII, 26, ubi Christus post distinccionem eorum iniungit suis | apostolis: *Vos autem non sic dominamini.*

148^c

Per hoc patet responsio ad quintum argumentum quo vere assumitur Christum ab infancia habuisse multas et magnas divicias, ut patet de auro, thure et mirra que 5 reges sibi obtulerant Math. II. Ideo cum non sit discipulus in perfeccione super magistrum, videtur quod licuit eius apostolis habere quotlibet divicias eciam quotlibet civilia dominia; quod totum conceditur. Et sic respondetur ad duodecesimum, quo assumitur, quod 10 multe auctoritates scripture sonant Christum secundum hominem fuisse regem temporalem, quomodocunque fuerit de facto.

Christ ruled
as king, but
evangelically.

Suppono quod per regem temporalem intelligitur rex civiliter regens; tale enim regimen oportet includi tem- 15 pore cum solum durat pro statu huius miserie, et tunc negatur assumptum, ut patet diffuse V capitulo huius V. Verumtamen Christus dominatus fuit et regnavit evangelice super talibus, sed dominacio sua fuit quoad earum essenciam. Propterea ut dicitur Danielis II et patet per 20 hoc ad decimum tertium argumentum quo assumitur ex testimonio Johannis XXII in tractatu suo: *Quoniam vir reprobis*, quia Christus non aliam legem dedit vivendi apostolis quam quibuscunque aliis fidelibus, sed alii fideles laici primo conversi habuerunt plurima in 25 communi, | ut patet Actuum IV, ergo licet clericis habere 148^a civilia dominia in communi.

The clergy and
even friars
may hold civil
lordship by
title of grace.

Hic concedi debet conclusio, licet assumptum claudicet, nam apostolis dedit Christus legem docendi omnes gentes, ministrandi in spiritualibus et faciendi miracula; 30 ymmo quando ad possessiones docuit illos esse expropriarios, ut patet Luce XXII, 26: *Reges gentium dominantur seculariter, vos autem non sic.* Ex qua doctrina instructus Apostolus I Thim. VI, 8 docet nos clericos quod *habentes alimenta et quibus tegamur, hiis contenti* 35 *simus.* Istam autem legem vivendi non dedit quibuscunque fidelibus; videtur tamen michi quod licet fratribus eciam minoribus habere civile dominium materialiter sicut supra, primo quia existentes in gracia sunt tanquam nichil habentes et regulariter omnia possi- 40 dentes, ergo habent ex titulo gracie civile dominium. Similiter esto quod dominus papa vel alius dominus O

secularis det fratribus illis temporalia reservando sibi
civilitatem, quod potest nedum esse verum de alimentis
sed de fundis et domibus. Tunc cum dicti fratres rea-
liter habent dicta bona, sicut habent corpus et animam,
ymmo minus aliene quam habent peccata, et illa bona
sunt civile dominium, non sequitur quod fratres habent
civile dominium. Non enim sequitur: fratres non habent
149^a huiusmodi | bona civiliter, ergo nullomodo habent; si-
cut patet attendendo ad modos habendi dispares; non
10 autem licet dictis fratribus civiliter dominari, sicut nec
clericis; verumtamen clericis secularibus irreligiosis pos-
sessionatis licet habere redditus et quotlibet dominia
non civiliter sed tytulo elemosine quantolibet tempore
annexa, ut servantes paupertatem evangelicam ministrent
15 residuum fideliter pauperibus et egenis; fratres autem
propter imperfectionem et elongacionem illius officii a
statu perfectionis et a vita apostolica non suscipiunt
illud onus, sicut nec fratres Minores suscipiunt marranti-
bus redditus de scopis annexis suis mansionibus, ut vel
20 cum illis solvant annualem redditum, que pro placencia
sua solvunt; quod vellem in cunctis mendicantibus ob-
servari, obstando principiis, ne noverca religionis avaricia
surrepens paulative in domos spirituales dictorum apo-
stolorum ecclesie demum prevalendo tyrannice subvertat
25 funditus dictas domos.

Per hoc patet responsio ad decimum quartum, quo
assumitur quod si non licet clerico dominari civiliter,
a pari omnes episcopi tenentur esse ita pauperes quoad
carentiam domini, sicut fratres. Concedi debet con-
30 clusio, verum tamen licet illis habere quotlibet predia
149^b et castella annexa per totum tempus cursus mi | litantis
ecclesie, sine civilitate ad officium ministrandi; et sic
fratres communiter servant gradum perfectionis quia
alcioris et arcioris paupertatis, paupertati Christi et apo-
35 stolorum plus similis.

ec offenderet ista sententia *pias aures* cuiusquam
scopi vel prelati. Sunt enim duo ordines in ecclesia
dignitatum; scilicet iuridiccionalis et evangelicus. Ille
est superior in ordine iuridiccionali; cuius iurisdiccioni

A lord may
give property
to friars
reserving
the civil
lordship.

Secular clergy
and monks may
administer
endowments;
friars refuse
even the rent
of shops
attached to
their houses.

Bishops are
not so strictly
bound to
poverty as
friars.

6. Cod.: non deest. 11. clericis. Adde: et religiosis. 18 9. Cod.:
matantibus; a deest; marrare = appropriare.

36. *Pias aures*. Cf. Loserth, Studien zur englisch- Kirchen-
politik im XIV. Jahrhundert, p. 41.

alter supponitur, ut patet de papis, archiepiscopis, episcopis et rectoribus; dignitas vero secundum ordinem evangelicum stat in humilitate officiosius ministrandi, ut patet Luce XXII et expositum est capitulo . . . huius V. Quod si prelati nostri servant paupertatem evangelicam, sicut in primitiva ecclesia, tunc preeminet similiter duplici dignitate; et aliter videtur quod pollent dignitate secundum quid solummodo quoad mundum.

Decimo quinto sic arguitur: Apostoli habuerunt aliqua temporalia iure proprietatis atque dominii, vel in speciali vel communi, ergo a pari licet clericis sic habere. Antecedens patet per Johannem XXII in constitutione sua *Cum inter nonnullos*, qui in terminis hereticavit contradiccione[m] antecedentis assumpti.

It is argued that the apostles were part owners of the good sold for the support of the Church,

Hic concedi debet prima conclusio, quia (ut patet ex dictis) apostoli habuerunt proprietatem usus ministerii in quibusdam bonis ecclesie et sic habuerunt ius utendi, vendendi, donandi et ex ipsis alia acquirendi sive donacione vel usu civili suo statui composibili. Utrum autem dominus Johannes XXII sic intellexerit, non contendo; sed non est nostrum sibi imponere heresim, nisi manifeste pateat ex sententia scripti sui.

Decimo sexto arguitur sic: Si apostoli post missionem Spiritus Sancti habuerunt aliqua predia in Judea et licuit eis retinuisse si voluissent, ut expresse docet Johannes XXII in constitutione sua: *Quoniam vir reprobus*; ergo adhuc licitum est puris clericis habere predia, docet etiam idem dominus Johannes in decretali sua *Quia quorundam*, quod domus, agri et omnia immobilia, que credentes (de quibus Act. II et IV fit mencio) vendebant pro fidelibus sustentandis, priusquam venderentur fuerunt effecta communia totius christianitatis, iure talis proprietatis sive dominii; qualem proprietatem seu dominium possessores antea habuerunt; constat autem quod illa fuit possessio et civile dominium, ergo apostoli tunc erant sicut et alii christiani civiles domini.

Hic respondeo ut supra relinquendo superioribus, quibus pertinet, sensum domini Johannis in suis decretalibus declarandum; concedo tamen quod apostoli

29. Cod.: *dominus agri.* 31. Cod.: *sustentantis.*

1°. Extrav. Joannis XXII, tit. XIV, cap. IV. 29. Extrav. Joa. 21° XXII, tit. XIV, cap. V.

habuerunt post missionem Spiritus Sancti omnia predia mundi cum Apostolus dicat I Cor. III, 22: *Omnia vestra sunt*, et sic licuit eis predia retinuisse in Judea, sicut de facto retinuerunt, cum non potuerunt excidere ab eorum remanencium naturali dominio, nisi cadendo a gracia. Ideo (ut sepe dixi) nemini licet renunciare illi dominio, sicut non licet relinquere gratiam ad quam illud consequitur. Non autem credo, quod dominus Johannes ratione vel scriptura deducere potest quod apostoli a tempore quo facti sunt sacerdotes dominabantur civiliter, cum hoc repugnasset doctrine abbatis sui ac capitanei sui Petri, I Petr. V: *Neque ut dominantes in cleris*. Historia eciam de omni vita apostolica contradicit. Sicut igitur apostoli habuerunt post missionem Spiritus Sancti multa predia, conformiter licet nostris clericis nunc habere; quantum ad illam decretalem *Quia quorundam* potest glosari ut supra. Constat quidem ex dictis quod nemo potest dominari civiliter, nisi illud dominium in dominio gracia sit fundatum, et per consequens conversi in primitiva ecclesia (de quibus Act. II et IV capitulis) habuerunt duplicem titulum possessionibus venditis dominandi, scilicet titulum gracia et tytulum proprietatis civilis, et per consequens relinquendo tytulum imperfectum propter Christum ut docti sunt ab apostolis remansit eis prius fundabile dominium centuplum ad civile (ut patet ex declaratis capitulo . . . huius V). Tale autem dominium est necessarium toti ecclesie semper et semper. Et potest dici quod christiani habentes predia, post abdicacionem mentalem que precessit vendicacionem fecerunt ipsa totius christianitatis novo iuris titulo, eciam quadam proprietate evangelica, excludendo ab eis usum infidelium fecerunt ipsa propria christianis; sed longe hoc atque inpertinens ad inferendum quod christiani erant tunc civiliter dominantes, cum scriptura Act. IV, 34 repugnat, cum dicitur: *Nec quisquam eorum que possidebat aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia*; quod potest ex dictis excludere civile dominium. Utrum autem dictus dominus Johannes habuerit istum sensum vel alium, non est meum discutere.

but such possession as they had was by title of grace.

12. Cod.: *capitacio*; ib. Cod.: *ut* deest. 29. *post*; cod.: *prius*.
30. *fecerunt ipsa* superfluum in cod., quia et infra sequitur.

John XXII
maintained
that Christ
could not give
up his lordship
over all things,
and that the
Church, as
spouse of
Christ, should
have civil
dominion.

Decimo septimo sic arguitur: Dictus dominus Johannes Q
in constitucione sua *Quia vir reprobus* multa determinat
repugnancia impossibilitati civilis domini celorum; docet
enim primo, quod Christus fuit dominus omnium tem-
poralium in quantum crucifixus; docet secundo quod 5
Christus non potuit renunciare regno et universali do-
minio temporalium, quia si sic fecisset, contra ordina-
cionem patris fecisset; dicitur tercio quod carencia
dominii non fecit Christum pauperem et egenum, sed 150^b
pocius carencia fructus et oblacionis rerum quarum 10
erat dominus. Docet quarto quod totus iste Psalmus:
Eructavit cor meum verbum bonum etc. intelligi debet
de regno temporali tam quoad Christum et sponsam
eius ecclesiam, ut quod fuerit Christus rex in temporalibus
et sponsa eius ecclesia sic in temporalibus fit regina 15
dominans temporaliter; et per consequens moderna ec-
clesia debet eis conformiter dominari.

Hic dicitur: Negandum assumptum, cum impossibile
sit determinare aliquem contra scripturam sacram. Ideo
si quis putat se determinare quicquam scripture sacre 20
contrarium, se ipsum precipitanter decipit asserens se
facere quod non facit.

Quantum ad primum articulum, potest dupliciter sane
intelligi, primo quod Christus secundum humanitatem
qua crucifixus est habuit dominium originale omnium 25
temporalium; quod est verum; secundo quod ratione
passionis et victorie qua in ligno vicit dyabolum, *habuit*
nomen quod est super omne nomen, ut dicit Apostolus
Phil. II, 9, et sic fuit crucifixio sua parcialis causa per
accidens quare Trinitas constituit eum post triumphum 30
regem regum et dominum dominancium, ut dicitur Apok.
XIX, 16 et *caput omnium beatorum* ecclesie, ut dicitur
Col. I, 18, ymmo capitalem dominum creatum super
omnia bona sua. Est enim gigas gemine substance 150^c
simul creator et creatura et, in quantum creatura sic 35
ypostatice unita, habet gradum domini ad quem nulla
alia creatura potest attingere. Tales autem reduplicative
intelliguntur sepe specificice dicentes causam parcialem sen-
tencie per accidens et non semper distinguunt pro quolibet

2. Cod.: *quia* deest.
21, 22. Cod.: *se ferre*.
cie; Cod.: *sue*.

13, et; cod.: *ad sponsam*.
37. Tales i. e. *reduplicative*.

15. Cod.: *si in*.
38, 39. *senten-*

2. Cf. Raynaldi Annales eccles. ad annum MCCCXXIX,
p. 383 seqq. 12. Psalm. XLIV, 2.

supposito sibi inexistenciam per se cause, ut non oportet, si Christus in quantum homo passus fuit in cruce pro humano genere, tunc omnis homo alius sic est passus, sed satis est quod illa singularis humanitas
 5 quam assumpsit fuit aliqualis causa passionis et redemptionis, subiectans passionem sicut nec fecit sua deitas.

Quantum ad secundam conclusionem domini Johannis patet quod potest sane intelligi, scilicet quod Christus
 10 non potuit renunciare originali dominio quod habuit ex titulo plenitudinis gracie ad capiendum fructum de omnibus separabilibus et plene utendum eis quomodo-
 cunque voluerit est plenissimum dominium infinitum prestancius quam civile; sic quod neutra illarum que-
 15 stionum necessitat quod intencio ecclesie fuit Christum potissime civiliter dominari; dominatur enim homo in temporalibus; fundatur eius dominium, sive evangelicum sive civile, et sic tota dominacione perpetua dominatur
 150^d ecclesiam in tempora | libus. Cum igitur dominus non
 R potuit cecidisse ab isto dominio nisi cadendo a gracia quod non contigisset nisi faciendo contra ordinacionem patris et per consequens peccando, manifestum est quod non potuit a predicto dominio cecidisse; licet enim
 25 potuerit non fuisse dominatus temporalibus manens in eternitate sine produccione creature ad extra, tamen non potuit desinere dominari universitati creature, cum illa potest non esse sed non potest desinere esse.

Consequenter dicitur quod renunciare, abdicare, renuere et cetera huiusmodi dicunt existenciam abdicati,
 30 cum nemo abdicat chimeram vel aliud non existens; dicunt eciam possibilitatem habendi abdicatum secundum formam qua respuitur vel in respuente iudicio vel natura divina, et sic natura divina non abdicat a se temporalia, cum civilitas non potest illi nature inesse
 35 formaliter.

Quantum ad tercium potest intelligi de virtute sermonis quod carencia originalis dominii non fecit Christum pauperem, cum fuit secundum illud dominium plenissimum possibile summe dives et per consequens eius
 40 carencia, cum non facit Christum pauperem; verum tamen constat ex fide quod carencia civilis dominii fecit Christum summe pauperem, ut patet ex dictis

Renouncement implies the existence of the thing renounced.

34. divina. Cod.: dominia.
 locus corruptus esse videtur.

38. Cod.: cum facit.

40. cum; hic

IV° capitulo et sex sequentibus huius V, vel potest dici quod conclusio dicitur copula | tive quod carencia usus 151^a sensibilis, quam Christus preordinavit eternaliter sibi et suis inesse, facit ipsum pauperem et egenum. Egenus enim dicit in actu egenciam; quomodo contingit regem 5 civilem egere bono proprio super quod habet civile dominium, ut domini in bellis egent cibario, et multi propter remocionem suorum priorum dominabilium egent illis, quia deficit eis usus eorum qui foret habita applicacione eius necessarius. Christus igitur contra 10 venit ordinare eterna, ne temporalia quibus verissime dominabatur sibi et suis affluerent nisi secundum mensuram in qua potest paupertas evangelica altissima atque artissima observari.

Psalm XLIV principally refers to the heavenly kingdom

Quantum ad quartum patet quod non obest scripturam 15 sacram propter eius fecunditatem gravidari sensu multiplici, quorum nullus sit alteri contrarius; cum igitur Christus et sua membra, que sunt ecclesia sponsa sua, vere dominantur omnium terrenorum, rexque ille simul celestia et terrestria moderatur, patet quod sane potest 20 Psalmus ille intelligi de terreno regno sed principaliter intelligitur de regno celesti, ymmo de regno universitatis ereate, ut exponunt Augustinus et alii sancti iuxta supradicta V capitulis huius V.

as appears from the words of St. Augustine.

Et patet specialiter ex verbis Augustini super eodem 25 psalmo XLIV dicentis inter | cetera quod psalmum 151^b illum de Christo dici nemo dubitat. Et sequitur super isto textu: *Sedes tua Deus in seculum seculi, Erat, inquit, sedes regni Judayci temporalis pertinens ad eos qui sub lege erant, non ad eos qui erant sub gracia; 30 venit ille ut liberaret illos qui sub lege erant et sub gracia constitueret. Sedes huius in secula seculorum. Quare? quia sedes illa prima temporalis fuit regni. Et sequitur: O eternitatis divinitas; non enim posset Deus sedem habere temporalem; et prosequitur diffuse ex- 35 pediando totum de regno spirituali Christi; nec credo illum dominum presumere repugnare in isto sentencie huius sancti.*

Ex istis colligitur quod verba huius domini fuerunt S digito Dei et merito ecclesie sic liberata et quod con- 40

13. *potest*; cod.: *ponit*. 34. Cod.: *Deus* deest.

25. St. Augustini Opp. tom. IV, p. 389.

strui possent ad sensum catholicum sine repugnancia fidei quomocunque ipse senserit.

Decimo octavo sic arguitur: prelati ecclesie non solum in spiritualibus sed etiam in temporalibus laycis sunt superiores auctoritate divina ita quod habent iurisdictionem coactivam in laycos quoad temporalia eorum, ergo prelati ecclesie auctoritate divina sunt domini temporales.

It is said prelates are over laymen in temporal as well as spiritual matters.

In ista materia sepe dixi quod sacerdotes Christi sunt superiores dominis civilibus tam in temporalibus quam in spiritualibus, et sic habent | a Christo iurisdictionem in utrisque et potenciam coactivam sicut naturale dominium, quod tamen procedit ex maiori gracia quam dominium laicorum; patet quod est per-
feccius quia spiritualius quam eorum dominium et sic utrimque sunt superiores laycis, dummodo servaverint statum et dignitatem ordinis clericalis; quod fit, si servando paupertatem evangelicam non aspirant ad civile dominium, sed de nudo usu temporalium contentati regulant laycos grosse utentes hiis temporalibus secundum doctrinam scripture, ut exposui XXXIX huius capitulo ex verbis Apostoli I. Thim. VI, 17: *Divitibus huius seculi precipere* etc. Et sic est dare duplicem iurisdictionem vel potestatem in temporalibus scilicet evangelicam et civilem. Evangelica est ad spiritualiter exportandum et civilis ad civiliter coerendum, et correspondenter dupliciter dicitur potencia coactiva scilicet civiliter vel evangelice. Potestas civiliter coactiva est potestas quam habet civilis dominus ad coerendum subiectos suos secundum leges et potencias humanas, ut puniendo subditos corporaliter per ablacionem substantie, per privacionem boni naturalis, per penam exilii sive mortis | ; et de illa potestate loquitur Apostolus Rom XIII, 4; dicens quod *non sine causa portant gladium*. Potestas vero evangelice coactiva est spiritualis potestas sacerdotis Christi ad coerendum suos subditos per censuras ecclesiasticas, cuiusmodi sunt excommunicaciones, tradiciones sathane, et instructio laycorum ut taliter induratis negetur corporalis beneficencia sed infligatur eis pena que per ecclesiam est taxata; talis autem potencia coactiva est perfectior et su-

They are superiors because they hold (or should do so) more by grace than does the layman.

They have coercive power by excommunication etc.

3. Cod.: *erant prelati.*
pro usu; rectius: ac parco.
perfectior quam superior et.

5. Cod.: *illa quod.*
21. Cod.: XXXIX huius (sic).

19. Cod.: *nudo ac*
41. Cod.:

If a cleric uses
his power for
selfish ends he
loses it and
becomes lower
than laymen.

perior quam regula potencie civiliter coactive. Quod si clericus habens hanc potenciam et preeminenciam super dominos temporales aspirat ad dominaciones vel usus civiles, expirat fructus illius potencie et inferiorat se quolibet christiano, cum excidit ut sic a nomine christiani. Utrum autem clerici occupantes nomine procuratorio bona pauperum debeant vocari domini temporales, est verbalis dissensio. Quidam enim utuntur termino convertitur cum...item civiles domini; alii autem dicunt quod satis est ad hoc quod aliqui sint domini temporales, quod dominantur temporaliter super bonis temporalibus sive civiliter sive pure et ex titulo gracie, qualiter notum est tam religiosos possessionatos quam fratres temporaliter dominari. Sed circa istam | equivocationem in nomine non contendo, concedens quod licet clericis habere temporale dominium et temporaliter dominari; hoc est cum inicio temporis incipere dominium et cum fine eiusdem temporis ipsum dominium terminare. In hoc tamen est diversitas, quod impossibile est dominium evangelicum cessare stante dominabili nisi vir evangelicus ex peccato voluntario sit in causa; dominacio vero civilis includitur tempore et fluit ac refluit tam dominabili quam subiecto in gracia perdurante. Et ad istum sensum quidam habent pro eodem civile dominium et temporale dominium, ego autem contentor in primo termino magistrali.

1. *quam*; cod.: *et*. 2. *habens*; Cod.: *hominis*. 9. *convertitur cum item*; hic locus corruptus est. 13. *quam*; cod.: *quod*.

3 9031 01415630 1

374340

BR

75

.W8

v.2,pt.3

Wycliffe.

Bapst Library

Boston College

Chestnut Hill, Mass. 02167

